SCRISORI CĂTRE OVID DENSUSIANU

IV

Coperta: *Anton Slavnicu*

SCRISORI CĂTRE
OVID DENSUSIANU

VOL. IV

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ, INTRODUCERE, NOTE, TABEL CRONOLOGIC ȘI INDICI DE

LIVIU ONU, ILEANA VÎRTOSU și MARIA RAFAILĂ

SUB REDACȚIA LUI

LIVIU ONU

DOCUMENTE LITERARE

EDITURA MINERVA

București 1989

ISBN 973-21-0051-6

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cuprins. Volumul de față reproduce scrisorile adresate lui Ov. Densusianu de emitenți ale căror nume sînt cuprinse, în ordine alfabetică, între T. Papahagi și I. M. Rașcu, în total 286 scrisori, dintre care 17 în limba franceză și cîte una în spaniolă și cehă, iar restul în limba română. După proveniență, cei 27 emitenți se grupează astfel: 3 francezi, 1 spaniol, 1 ceh, 1 american și (probabil) 1 elvețian de limbă franceză, iar restul — români.

Ca importanță, fără îndoială, corespondența pe teme lingvistice și filologice, în ciuda numărului relativ redus de epistole, se detașează net față de rest. Scrisorile lui Tache Papahagi, Gaston Paris, Iosif Popovici, Sextil Pușcariu conțin o bogăție deosebită de informații interesante și puțin cunoscute, privitoare la istoria lingvisticii și filologiei românești și romanice.

Scrisorile lui Al. Popescu-Telega marchează o etapă importantă din începuturile hispanisticii în România, dar și preocupările pentru publicarea primei monografii mai dezvoltate consacrate activității multilaterale a lui Ov. Densusianu. Un număr însemnat de scrisori ilustrează relațiile culturale româno-franceze (T. Papahagi, G. Paris, E. Philipot, I. M. Rașcu și, mai ales, Pompiliu Păltănea). Documente autentice pentru istoria literară românească, în mare măsură necunoscute, ne oferă epistolele lui V. V. Paraschivescu, P. Păltănea, Perpessicius, Dragoș Protopopescu, I. M. Rașcu etc. Marea majoritate a acestora privesc colaborarea la revista lui Ov. Densusianu, *Viața nouă*. Reflexe originale ale vieții politice românești găsim, în special, în epistolele lui T. Papahagi, V. V. Paraschivescu, Stavri Predescu, I. M. Rașcu. De asemenea, mărturii utile, nu de puține ori dureroase, din istoria învățămîntului conțin scrisorile lui T. Papahagi, P. Păltănea, Coriolan Petranu, M. Pizarro, I. M. Rașcu. Cîteva scrisori au în vedere pregătirea primului Congres al filologilor români (1925) (G. Popa-Lisseanu, Iosif Popovici, Al. Procopovici, S. Pușcariu). Un loc aparte ocupă scrisorile ce marchează strînsele relații amicale de durată dintre Ov. Densusianu, de o parte, și T. Papahagi, V. V. Paraschivescu, P. Păltănea, Al. Popescu-Telega, Stavri Predescu, Dragoș Protopopescu, I. M. Rașcu, de altă parte. Sporadic, sînt reprezentate și alte domenii de activitate: studiile basce (P. Picamilh), relațiile culturale româno-cehe (Fr. Pospišil), muzeografia și istoria artelor (Coriolan Petranu). Marea majoritate a celorlalți emitenți sînt corespondenți întîmplători.

Cel mai mare număr de scrisori păstrate de la un emitent îl constituie corespondența primită de la Pompiliu Păltănea (100 de scrisori).

Tehnică. În funcție de importanța corespondenței, am apreciat că este necesar să dezvoltăm anumite note bibliografice și note explicative. Ne referim în special la T. Papahagi, G. Paris, P. Păltănea, Perpessicius, C. Petranu, Al. Popescu-Telega, I. Popovici, Dragoș Protopopescu, S. Pușcariu, I. M. Rașcu. Pentru o serie de corespondenți străini (P. Picamilh, P. Plan, M. I. Raphaël), mijloacele de informare din bibliotecile noastre nu ne-au putut furniza aproape nici o informație.

Informațiile bibliografice referitoare la scrisorile volumului IV se opresc la publicațiile apărute în general pînă la începutul anului 1987.

Abrevierile titlurilor de noi lucrări citate mai des sînt expuse în lista de abrevieri ce urmează după această *Notă asupra ediției.*

Pentru celelalte aspecte tehnice, a se vedea indicațiile la volumele precedente.

Corrigenda. Reproducînd scrisoarea lui D. Mazilu, din 23 sept. 1908, adresată lui Ov. Densusianu, în vol. III al culegerii noastre *(Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 112*)*, arătam acolo (la p. 112—113) de ce „nu sîntem în măsură să identificăm precis emitentul".

Grație binevoitoarei intervenții a lui Const. Dinu Mazilu, fiul emitentului, dispunem acum de informații sigure cu privire la acest D. Mazilu. De aceea, prezentăm aici, în continuare, datele minime respective:

Dumitru P. Mazilu (1885—1964), profesor de liceu, publicist, avocat, om politic. A semnat și D. P. Mazilu, D. Mazilu, D.M., M. A studiat dreptul și literele la Universitatea din București. Între 1906—1907 este membru al Societății filologice, condusă de Ov. Densusianu. În 1908: secretar particular al lui Pompiliu Eliade, directorul general al teatrelor și al Teatrului Național din București, apoi, în 1909, e numit profesor la Școala normală din Craiova, iar, în anul următor, la liceul din Rîmnicu-Sărat. În acest ultim oraș, profesează și ca avocat, pînă în 1919. Între 1919—1923: profesor la liceele „Sf. Sava" și „Spiru Haret", ambele din București, iar între 1919—1932: profesor de limba română și economie politică la Școala Superioară de Război. În capitală, în același timp (1919—1931), practică și avocatura. Între 1920—1930, este avocatul revistei *Viața românească*. Activează în Partidul Conservator al lui N. Filipescu (1908—1919), apoi în Partidul Țărănesc al dr. N. Lupu (1927—1934) și în Partidu Național Țărănist (pînă în 1937). A fost și deputat în Parlament. În cele din urmă, se retrage din viața publică, stabilindu-se, cu familia, la Poienarii-Vulpești (Ilfov). Publică, în diferite periodice, articole de politică curentă și de istorie literară. Astfel, colaborează, rar, la *VN:* a. I, nr. 23—24 (din 1—15 ian. 1906); II, nr. 9 (din 1 iun. 1906) și 14 (din 15 aug. 1906); III, nr. 20 (din 15 XI 1907). Mai colaborează, sporadic, și la *Scena* (1908), *Săptămîna* (1910), *Convorbiri literare* (1919, 1923), *Dacia* (1920), *Viața românească* (1920), *Analele Rîmnicului* (1923), *Adevărul* (1930, 1936), *Cuvîntul liber* (1933), *Dreptatea* (1934, 1937) etc. A fost președinte al comitetului de redacție al ziarului *Lumina* (Rîmnicu-Sărat, 1912—1914) și redactor și administrator al revistei *Munca* (București, 1919).

În scrisoarea trimisă de D. Mazilu credem că este vorba de un rezumat al piesei în 5 acte, tradusă de Ov. Dens., *Heidelbergul de altădată* de Wilhelm Meyer-Förster, care va fi jucată peste cîteva zile (la 29 sept. 1908) pe scena Teatrului Național din București. Piesa va fi publicată la București, 1909 (col. „Biblioteca Teatrului Național", nr. 1). Vezi și *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 110.

Redacționale. În elaborarea prezentului volum, sarcinile au fost distribuite după cum urmează:

Ileana Vîrtosu: transcriere de texte (1 scris.), stabilire de texte (17 scris.), redactare de note și bibliografie (25 scris.).

Maria Rafailă: transcriere de texte (255 scris.).

Liviu Onu: coordonarea generală, redactarea listei abrevierilor bibliografice (completare), transcriere de texte (30 scris.), stabilire de texte (269 scris.), redactare de note și bibliografie (261 scris.), nota asupra ediției, indice cronologic al scrisorilor, lista emitenților, redactarea indicilor, revizia generală.

Epilog. Mulțumim, și pe această cale, tuturor celor care, în redactarea volumului de față, ne-au ajutat cu informații, materiale sau observații, și anume: Libuša Vajdová (Bratislava),

Delia Olaru, Rodica Bichis, Magdalena Vulpe, Doina Păcurariu. Cu deosebită grijă, Maria Foișoreanu a dactilografiat manuscrisul nostru.

Sîntem recunoscători colectivelor specializate de la Biblioteca Academiei R. S. România, Biblioteca Centrală de Stat, Biblioteca Centrală a Universității din București, pentru sprijinul pe care ni l-au dat.

Exprimăm, de asemenea, gratitudinea noastră Întreprinderii poligrafice „13 Decembrie" pentru condițiile grafice pe care ni le-a asigurat.

LIVIU ONU

București, decembrie 1987

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

(completare)*

1. Cărți.

Coresp. Bianu, IV, V = *Scrisori către Ioan Bianu*. Ediție de Marieta Croicu și Petre Croicu. Vol. IV, V. București, 1978 (IV), 1980 (V).

Kalustian, *Note*, I — III = L. Kalustian, *Simple note*, I, II, III. București, 1980 (I), 1982 (II), 1983 (III).

Mom. ist. înv. Buc. = *Momente din istoria învățământului limbilor străine la Universitatea din București*, București, 1980 (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi străine, Catedra de limba și literatura franceză).

Pag. arhiva Cristea = *Pagini dintr-o arhivă inedită*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Antonie Plămădeală. București, 1984 (Documente literare).

Popescu-Telega, *Ov. Dens.* = Al. Popescu-Telega, *Ov. Densusianu*, Craiova, 1934.

Reprez. dipl., I, II = *Reprezentanțele diplomatice ale României*. Vol. I: 1859—1917. Vol. II: 1911—1939. București, 1967 (I), 1971 (II).

Scris. către Ov. Dens., III = *Scrisori către Ovid Densusianu*. Vol. III. Ediție îngrijită, introducere, note, tabel cronologic și indici de Liviu Onu, Ileana Vîrtosu și Maria Rafailă. Sub redacția lui Liviu Onu. București, 1984.

2. Periodice

Anuarul UB = *Anuarul Universității din București*, București, 1893—1942.

BSL Paris = *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, Paris, 1869—.

CLTA = *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, Bucarest, 1962—.

Codr. Cosm. = *Codrul Cosminului*, Cernăuți, 1924—1940.

Langue et litt. = *Langue et littérature*. Bulletin de la Section littéraire. Rédigé par Th. Capidan et D. Caracostea. (Académie Roumaine). București, 1941—1948.

Rev. filol. = *Revista filologică*, Cernăuți, 1927—1929.

---

* Vezi *Scrisori către Ov. Densusianu*, vol. III. București, 1984, p. VIII.

SCRISORI PERSONALE NEFAMILIALE

Г. PAPAHAGI — I. M. RAȘCU

(Scrisori însoțite de note)

Tache Papahagi[1]

I

Botoşani, 23 oct. 1916

Domnule profesor,

Rigorile cătăniei, cu totul neobişnuite pentru mine, m-au făcut să nu vă pot comunica la timp adresa mea; vă mărturisesc că, din experienţa mea de soldat voluntar din campania din 1913, am preferat şi prefer cîmpul de luptă în locul căzărmii. Dare-ar d-zeu ca instrucţia noastră militară să dureze numai cîteva luni.

Cu adîncă stimă, consideraţiune şi recunoştinţă, al d-voastre elev

Tache Papahagi
str. Mihai Viteazul, N⁰ 6

P.s. Nu ştiu dacă aţi obţinut continuarea bursei mele pe încă un semestru[2].

Idem

B.A.R.S.R.— S 16(2)/DXL.— Inv. 73.520

[1] Tache Papahagi (1892—1977), important dialectolog, folclorist, etnograf. De origine aromână. Format în şcoala lui Ov. Densusianu, al cărui colaborator apropiat şi fidel continuator („cel mai fidel continuator", zice Ov. Bîrlea) devine. Profesor la Universitatea din Bucureşti (din 1920, cînd e numit asistent la catedra lui Ov. Dens.; pensionat în 1948). A întreprins numeroase anchete dialectale şi folclorice, pe teren (Maramureş, Munţii Apuseni, jud. Sibiu, Hunedoara etc.). A publicat valoroase studii de dialectologie (dacoromână şi aromână), de istorie a limbii române şi de romanistică, de folcloristică şi etnografie (românească şi balcanică), folclor şi texte dialectale (dacoromâne şi aromâne), un dicţionar fundamental al dialectului aromân (cu o ed. a II-a, augumentată), etimologii. A colaborat asiduu la revistele lui Ov. Densusianu: *Înălţarea* (1919), *VN* (1916 aprilie — 1921 aprilie), *GS* (1923—1937), cu studii, articole, recenzii. Colaborează şi la alte periodice: *Langue et littérature* (1943—1948), *Revista aromânească* (1929) etc. Întemeiază şi publică colecţia „Biblioteca naţională a aromânilor" (din care apar 3 volume: 1926, 1932, 1935). Ov. Densusianu îi încredinţează funcţia de secretar al întîiului Congres al filologilor români (Bucureşti, 1925, aprilie). Toate recenziile lui Ov. Dens. la lucrările lui T.P. sînt favorabile sau foarte favorabile. De ex., în legătură cu *Antologie aromânească* (Bucureşti, 1923), el spune: „ca să ne dea această antologie d-sa era cel mai bine designat, fiind nu numai filolog, dar şi un bun cunoscător al vieţii aromânilor" (*GS*, I — 1, p. 167). Despre t. I. al seriei *Images d'ethnographie roumaine (daco-roumaine et aroumaine)* (Bucureşti, 1928), zice: „culegerea vine ca o revelaţie a atîtor lucruri aproape de noi dar neluate în samă"; ...„ea va da cercetătorilor o adevărată comoară de informaţii". „Deşi filolog, Papahagi ne dă astfel ce de mult aşteptam pentru etnografia română" (*GS*, III —2,

p. 467). Vezi și ib., II – 2, p. 403–405; IV – 2, p. 411; V – 2, p. 391; VI, p. 366–367. Cele 22 scrisori păstrate ale lui T.P. către Ov. Dens. evidențiază nu numai atașamentul elevului față de maestrul său, ci și colaborarea lor, ajutorul pe care T.P. l-a acordat lui Ov. Dens. în diverse împrejurări, precum și unele date biografice mai puțin cunoscute. Naționalismul aprins, dus uneori pînă la șovinism (vezi scris. III, IV, VIII, XVI), nu afectează cîtuși de puțin fondul cercetărilor științifice ale lui T.P. Din scris. lui T.P., relevăm, în afara ortografiei maestrului (de ex.: *cas* „caz", *visele* „vizele", *resultatul* „rezultatul" etc.), unele particularități fonetice populare: *simestru* (I), *atăca* (IV; pers. 3 sg.), *cari* (VIII; pl. f.), *să ține* (VIII); morfologice: *să aibe* (XV), *să n-aibe* (VIII), *s-a dat* (VIII; pers. 3 pl.), *grije* (XIII; sg.), *dase* (XVII; pers. 3 pl.); unele fonetisme de epocă: *postal* (II), *pasaportul* (IX); hiperurbanisme: *septămîni* (XII; de două ori), *streinătate* (XV; de două ori); locuțiuni populare: *în contra* („împotriva": III; VIII, de două ori), *din contră* („dimpotrivă": XV); o structură sintactică neliterară: *nu vrea că...* (VIII; în loc de: *nu vrea ca...*) Dintre lucrările postume ale lui T.P., citățm: *Mic dicționar folcloric. Spicuiri folclorice și etnografice comparate.* (București, 1979; XXXV + 545[–547] p.+ 1 f. portret); *Grai, folklor, etnografic.* (București, 1981; XIV + 738 p.); *Din epoca de formațiune a limbei române* [Ediție îngrijită de Ecaterina Nadu] (București, 1985; 112[–116] p.).

În Arhiva Ov. Densusianu de la B.A.R.S.R. s-a păstrat, în autograful lui T.P., recenzia acestuia la lucrarea lui G. Cocchiara, *Il linguaggio del gesto* (Torino, 1932), recenzie destinată revistei *GS*, cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Densusianu (2 f.; mapa **XXIX**, ms. 179). Vezi *GS*, V – 2, p. 390–391. S-au păstrat și 3 chitanțe autografe ale lui T.P., confirmînd, fiecare, primirea a cîte 10.000 lei de la Ov. Densusianu, „directorul Institutului de filologie și folklor", pentru cercetări dialectale și folclorice „în regiunea muntoasă a județului Sibiu", în lunile iulie–august 1925 și în vara lui 1926 (chit. din 20 VI 1925 și chit. din 25 VI 1926); și pentru cercetări folclorice în jud. Hunedoara (chit. din 2 IV 1927).

Bibliogr. Popescu-Spineni, *Contrib.*, p. 148–149 (biobibliografie; lucrările apărute între 1915–1928); H. Mihăescu, Adrian Fochi, Zamfira Mihaț, *La contribution de Tache Papahagi à l'étude du sud-est européen* (Le 80e anniversaire du Professeur Tache Papahagi), în *RESEE*, t. XI, 1973, nr. 1, p. 115–137; Nic.-Șerban Tanașoca, *Bibliographie des ouvrages scientifiques de Tache Papahagi*, în rev. cit., t. și nr. cit., p. 138–144 (lucrările apărute între 1944–1967); Bîrlea, *Ist. foc. rom.*, p. 497–501; necrologurile lui N. Saramandu (LR, XXVI, 1977, nr. 6, p. 639–640), H. Mihăescu (RESEE, t. XV, 1977, nr. 3, p. 565–566); W. Dahmen *(Balkan-Archiv*, N.F., 2, 1977, p. 7*)*, G. Ivănescu (AUI, secț. III, e. Lingv., t. XXIII, 1977, p. 136–139).

[2] Încorporat pentru stagiul militar, imediat după absolvirea Facultății de litere din București, T.P. spera să obțină prelungirea bursei de studii pe încă un semestru.

II [1]

[Dorobanți, jud. Botoșani,] 10 mai 1917

Domnule prof. Densusianu,

Mă găsesc încă la același Regiment: 69/77 Inf⟨anterie⟩, Comp. 8, Dorobanți, jud. Botoșani. Posibil ca să fiu vărsat la Vînătorii de munte din Tg. Neamț. N-rul de după Paști al revistei încă nu l-am primit; nu mi-l mai trimeteți, fiindcă eu l-am cumpărat de la Iași; v-am comunicat aceasta ca să știți de serv⟨iciul⟩ postal.

Al d-voastră,

T. Papahagi

[Adresa] Domnului prof. Ov. Densusianu, str. Gîndului, No. 3, Iași

C.p. militară.– B.A.R.S.R.– S 16(3)/DXL.– Inv. 73.521

[1] C.p. are ștampila Regimentului 77 Infanterie, Compania a 8-a, și o ștampilă a cenzurii militare. Ștampilele poștale: indescifrable.

III

Paris, 14 mars ⟨1⟩919

Domnule prof. Densusianu,

Ne-am oprit la soluția: *Independența Pindului*[1]. Zilele acestea înaintăm memoriul[2]. Avem motive serioase ca să fim optimiști. Memoriul Venizelos[3] nu-l pot procura deocamdată. E exact tradus însă — privitor la partea care ne interesează — în ziarul *Dimineața* din 29 ianuar (marți) 1919, pe care îl va aduce d-l Peaha.

D-l Mario Roques[4] ne-a promis un frumos și prețios concurs.

Aici, grecii și sîrbii t u r b ă de mînie în contra noastră. Sîrbilor le scapă, pe zi ce trece, terenul de sub picioare. Idem și grecii, în curînd își vor vedea simpatiile față de Homer-Fidias cam răcite.

Aștept răspuns de la d-l Leblond[5].

Cu nestrămutabilă recunoștință.

Elevul d-voastre,

T. Papahagi
rue de Provence, 74

B.A.R.S.R.— S 16(4)/DXL.— Inv. 73.522 ·

[1] T. Papahagi era la Paris în calitate de secretar al Delegației Aromâne la Conferința de Pace de acolo, Delegație care a susținut drepturile naționale, istorice și politice, imprescriptibile, ale aromânilor din Pind, Macedonia, Tesalia și Albania. Vezi T. Papahagi, *La românii din Albania*, București, 1920, p. III — VI.

[2] Memoriul a fost publicat și sub forma unei broșuri, cu titlul: *Les Macédo-Roumains devant le Congrès de la Paix*, Paris, [1919] 22 p. + 2 h.). Textul memoriului are următoarea introducere: „En qualité de délégués de la Société Macédo-Roumaine de culture intellectuelle et du Conseil National des Roumains du Pinde, nous présentons au Congrès de la Paix les revendications légitimes de notre peuple dans l'exposé qui suit." Exemplarul B.A.R.S.R. (cota III 52480) are, pe foaia de titlu, următoarea dedicație autografă: „Academiei Române, din partea autorului. [ss.] G. Murnu". Sub titlu, în autograful lui G. Murnu: „memoriu prezintat Congresului de pace (1919)". La p. 7 aflăm și compoziția delegației: George Murnu, Nicolae Tacit, Arghir Culina, Take Papahagi (secretar).

[3] Eleutherios V e n i z e l o s (1864—1936), om de stat grec.

[4] Mario Roques, profesorul de limba română de la Universitatea din Paris. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Densusianu.

[5] Probabil, în legătură cu articolul trimis spre publicare în *La Vie* (Paris). Vezi, aici, scris. VIII, nota 14. Cu numele de M a r i u s-A r y L e b l o n d semnau, de fapt, frații Marius Leblond (1877—1953) și Ary Leblond (1880—1958), scriitori francezi care, în colaborare, au publicat romane coloniale și cărți despre Franța văzută de străini.

IV[1]

Paris, 25 mart 1919

Domnule prof. Densusianu,

Fiind pusă sub înviorătoare auspicii politice, credem că sîntem îndreptățiți ca să sperăm că și cauza noastră națională aromânească va lua o soluție favorabilă în sensul vederilor noastre[2].

Europa ştie că pindenii au proclamat Independenţa lor încă din 1917 [3]. O cerem cu ultima energie.

Prin presa zilnică sau periodică nu putem agita această sfîntă cauză, căci după cum mi-a spus d-l Marius-Ary Leblond [4], ca şi d-l M. Roques: „nous respectons la vérité, mais nous ne p o u r r o n s pas attaquer, ni polémiser, avec nos alliés surtout contre M. Vénisélos. Puis, c'est la censure qui supprime tout".

Totuşi, speranţa ni-i mare. Iată, adevărul — cred — iese la lumină: Italia a produs, repede şi pe nesimţite, un frumos reviriment politic. De unde toată presa o atăca, acum Italia a devenit cea mai simpatică, — Serbia simţind, în urma acestui fapt, cum îi scapă terenul de sub picioare. Pentru România, M. S. Regina a răscolit totul în favorul Ţării noastre.

Cauza românească devine, pe zi ce trece, mai simpatică, chiar în presa oficială sau oficioasă; cererile României vor fi binevenite toate, dacă o singură ciocnire, cît de mică, ar avea loc între armata română şi cea bolşevică răsăriteană sau apuseană (ungurească).

Păcat, repet: păcat că sînt dezbinări politice în sînul cauzei! După toate aparenţele, d-l Take Ionescu [5] nu e solid motivabil în opoziţia d-sale desperată.

Italia sperăm că va lua la vale şi pe *mult norocosul* Veniselos — numai turcii să ştie deveni simpatici! „Grecul" — Veniselos renunţă la sutele de mii de greci din America et C°; nu cere pentru ei independenţă; dar vrea, coûte que coûte, imperiul bizantin, cu Asia!!!

D-l Păltănea [6] e bine. V-a scris.

Elevul d-voastre,

T. Papahagi

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, profesor universitar, strada Colţei, N° 24, Bucureşti.

[Exped.] Take Papahagi, 74, rue de Provence, Paris.

B.A.R.S.R.— S 16(1)/DXL.— Inv. 73.519

[1] Plicul nu are însemne poştale, ceea ce este un indiciu că a fost expediat printr-o ocazie. Locul şi data expedierii au fost reportate de noi din finalul scrisorii. Am corectat anul expedierii din original, *1915*, în *1919*, ţinînd seamă de biografia lui T.P. Vezi şi alin. 2 al scrisorii, unde e vorba de proclamarea independenţei aromânilor pindeni ca despre un fapt consumat. Vezi scris. III, V, VII, VIII.

[2] Vezi, aici, scris. III.

[3] Aromânii pindeni au proclamat, în vara anului 1917, independenţa politică a Pindului, în timp ce acesta era sub ocupaţia armatei italiene. Mişcarea lor de independenţă a fost însă înăbuşită peste cîteva luni. Vezi. T. Papahagi, *La românii din Albania*, Bucureşti, 1920, p. III; vezi şi p. 26.

[4] Vezi, aici, scris. III, nota 5.

[5] Vezi notele noastre la scrisorile lui T. Ionescu, în *Scris. către Ov. Dens.*, II.

[6] Pompiliu Păltănea. Vezi, aici, scrisorile sale către Ov. Densusianu.

V [1]

Fiume, 7 mai 1919

Am trecut în fuga auto-ului şi pe la românii din Istria. E o legendă că ultimul rumer [2] care ştia să vorbească româneşte a murit în 1898(?) [sic] [3]. Vă trimet din Paris detalii interesante.

Papahagi

[Adresa] Monsieur Ovid Densusianu, strada Colţei, 24, Bucarest, *Romania.*

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(5)/DXL.— Inv. 73.523

[1] Ilustrata reprezintă: „Fiume. Porto e Riva Szapary" (fotocolor). Pe lîngă ştampila poştală (deteriorată), ilustrata are şi o ştampilă a cenzurii militare italiene din Bologna şi o ştampilă a cenzurii militare româneşti (din Timişoara?). Despre călătoria în Istria, de care e vorba în această scris., vezi şi începutul scrisorii VII.

[2] *Rumer* (în dial. istroromân) = român (de fapt: român din Istria, istroromân).

[3] Aici, T.P. face o confuzie. M. Bartoli, în *Das Dalmatische*, I, Wien, 1906, col. 13—15, arătase că ultimul vorbitor al dialectului vegliot al limbii dalmate încetase din viaţă în 1898. Insula Veglia este în imediata vecinătate a Istriei, iar dialectul vegliot (ca şi limba dalmată) este foarte apropiat, structural, de limba română. Pe de altă parte, în insula Veglia au trăit şi istroromâni. Şi aceştia, spre sfîrşitul sec. al XIX-lea (nu se poate specifica un an), se asimilează total la populaţia croată majoritară. Vezi S. Puşcariu, *Studii istroromâne*, II, Bucureşti, 1926, p. 15—18. Vezi şi scris. VI.

VI [1]

[Veneţia,] 9 mai ⟨*1*⟩919

După salutările trimese din mijlocul rumerilor din Istria, urmează acestea din Veneţia.

T. Papahagi

[Adresa] Monsieur Ovid Densusianu, strada Colţei, 24. Bucarest, ROMANIA .

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(6)/DXL.— Inv. 73.524

[1] Ilustrata reprezintă: „Venezia, Palazzo Ducale. Porta della Carta" (foto).

Pe lîngă ştampila poştală de plecare, ilustrata are şi 2 ştampile ale cenzurii: „Bologna. Posta estera. Verificato per censura" şi „Censura militară. Timişoara" (?).

Locul de expediere: completat după ştampilă şi după conţinutul scrisorii.

VII

Paris, 12 mai 1919

Domnule prof. Densusianu,

Invitaţi de oficialitatea italiană, mai mulţi români, în calitate de ziarişti-publicişti, am vizitat frontul italian şi Italia nouă: Paris — Turino — Milano

— Padova — Piave — Alpii — Triest — Istria — Fiume — Zara — Venezia— Lombardia — Simplon — Elveția — Paris.

În curînd vă voi trimete pentru *Viața nouă* descrierea și impresiile acestei excursii. V-aș ruga mult ca să binevoiți să le publicați chiar în primul număr, — nu pentru mine cer asta, ci pentru italieni, față de cari m-am dat, în scris, ca publicist la *Viața nouă*. Ei au și notat acest lucru [1].

Dar, ceea ce e mai interesant, e cu rumerii ciri-biri [2]. În fuga automobilului, am putut culege ceva. Vi le voi comunica în descrierea promisă, însoțindu-le de o scrisoare adresată d⟨omni⟩ei voastre, ca membru al Academiei Române, cu rugămintea următoare: dacă d-voastră socotiți că sînt în stare pentru a face culegeri și studii dialectologice, atunci să interveniți la Academie ca să mi se dea însărcinarea de a studia pe acești rumeri [3].

Ar fi o frumoasă și prețioasă contribuție linguistică, poate și folclorică. Sînt f⟨oarte⟩ dispus pentru asta, oricari ar fi neajunsurile acestei însărcinări. Cred că aș putea da imagini mai fidele decît cele ale lui I. Popovici [4], Byhan [5] etc., căci din prima vorbă m-am înțeles oarecum cu acești rumeri cari „cl'imânța vlășki" *(l'i*, ca la aromâni; ei zic: *ureacl'i, ocl'iu, ungl'i)* [6].

Al d-voastre elev,

Tache Papahagi

B.A.R.S.R.— S 16(7)/DXL.— Inv. 73.525

[1] În *VN* nu apare un asemenea articol.

[2] *Rumerii ciri-biri*, sintagmă compusă ad-hoc din doi termeni istroromâni oarecum sinonimi: *rumeri* „români (istrieni)" și *ciri-biri* „istroromâni" (denumire a locuitorilor, se pare după particularitatea dialectului lor de a rotaciza orice *-r-* intervocalic în elementele de origine latină; de ex.: *cire* „cine", *bire* „bine" etc.).

[3] Din motive pe care nu le cunoaștem (la sugestia lui Ov. Densusianu? datorită altor cauze?), T.P. nu va face anchete și nu se va dedica cercetării dialectului istroromân. În schimb, va consacra o mare parte din activitatea sa studierii dialectului natal, dialectul aromân.

[4] Iosif Popovici studiase pe teren dialectul istroromân. Vezi lucrarea sa: *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*. IX. *Dialectele române din Istria*. I (Referințele sociale și gramatica). II. (Texte și glosar). Halle a.d. S., 1914 (I), 1909 (II). Vezi, de asemenea, critica și completările făcute de I. Popovici la dicționarul lui A. Byhan (citat în nota urm.), în *Romania*, XXXII, 1903, p. 325—332, și în *Studj di filologia romanza*, IX, 1903, fasc. 26, p. 714—719 (extras: 6 p.).

[5] Arthur Byhan, fără să facă cercetări pe teren, publicase un dicționar al dialectului istroromân: *Istrorumänisches Glossar*, în *Wg. Jb.*, VI, 1899, p. 174—396 (cu completarea lui G. Weigand, *Nachträge zu vorstehenden Glossar*, ibid., p. 397—398). T.P. îi scrie numele: *Bihan*. În atitudinea pe care o exprimă aici T.P. față de cercetările lui I. Popovici și A. Byhan este posibil să se manifeste, pe lîngă o cunoaștere insuficientă a studiilor lui I. Popovici, și ceva din poziția lui Ov. Dens. față de A. Byhan. Vezi, mai jos, scrisorile lui I. Popovici către Ov. Dens.

[6] T.P. notează grupul „l'i" în forma „li". Expresiile citate se traduc astfel: „vorbesc românește", „ureche", „ochi", „unghie".

VIII

Paris, 26 mai [1919]

Domnule prof. Densusianu,

V-am trimes pînă acuma mai multe scrisori, dintre cari: una referitor la Take Ionescu, una refer. la Brătianu [1], una refer. la chestiunea Banatului și una (ultima) referitor la istro-români. Cred că le-ați primit.

Pe zi ce trece se confirmă tot ce v-am scris ca politică: chestiunea Banatului va decide — dicitur — ca Brătianu să nu iscălească Pacea; nesiguranță și mister pentru Basarabia și o vădită tendință pentru sacrificarea intereselor românești din partea Franței clemenceau-niene.

Vă mărturisesc că parc-aș fi în stare să mă iau la întrecere cu d-voastră pentru o atașare sufletească față de Franța intelectuală. Acest sentiment mi l-am întărit și mai mult în urma convorbirilor avute cu dd. Thomas [2], Jeanroy [3], Dauzat (Geografia fonetică) [4], Marius-Ary Leblond etc. Toți mi-au declarat că nu înțeleg politica actuală a Franței față de România. Această politică e și mai acută față de Italia. Cercurile oficiale italienești cu cari sînt în contact își arată vădit indignarea lor față de Franța politică; sînt mai revoltate în contra lui Clemenceau [5] decît în contra lui Wilson [6].

Pacea de la Versailles? — E pregătirea unui război general care va reîncepe local și în reprize. Cauzele? — Adriatica (Fiume, Dalmația, Valona), Macedonia (grecii, sîrbii, bulgarii etc.), chestia musulmană, Banatul, Basarabia, Dantzigul, Schleswigul, bazinul Sarei, Escautul, coloniile, rivalitățile economice, Rusia [sic], Asia mică etc., etc. — Ușor e să răstorni tratatele din 1839, 1870 etc., dar cei patru de astăzi sînt în stare să reușească ca Pacea lor să n-aibe aceeași soartă cu 1839 etc. ? — Nu cred, și iată de ce:

α — Wilson e un ideolog interesat, un idealist care își terfelește chiar principiile sale pe cari le-a emis cu atîta emfază. E un profesor, nu un politician.

β — Lloyd Georg[e] [7] e un strașnic [8] apărător al intereselor imperiului său insular. Ele să fie salvgardate, pentru rest, „le déluge".

γ — Clemenceau? Un bun ziarist, dar cam sărit în reacțiuni. A fost bun pentru război, dar va fi nefast pentru pacea universală.

δ — Orlando? Împrejurările multiple îl fac ca să fie un fel de simbol pentru Italia și p⟨entru⟩ l a t i n i t a t e în parte [9].

Să revin la interesele românești. Brătianu să ține morțiș de Tratat. N-a pus încă fățiș chestia timocanilor [10]. Nu-i pricep politica. Am înțeles însă pe cea dusă de al II-lea delegat al României la Conf⟨erința⟩ Păcii, a grecoteiului Mișu [11]. Anume:

Noi, delegația macedoromână, am fost trimeși aci de către guvernul „Pherekyde" [12], în ziua de 2 mart st.n. Ni s-a dat bani din București numai pentru luna mart, deci pînă la 2 april, asigurați fiind de acest guvern că la Paris vom fi plătiți de către Brătianu. Pe Brătianu n-am putut să-l vedem încă, și nici nu vrea să ne primească. Pînă astăzi, 26 mai — deci două luni aproape de la 2 april — noi n-am primit nici un gologan. Vă puteți închipui în cel hal ne găsim: cerșim, nu altceva.

Cauza? Nu vrea că [sic] Venizelos să știe că noi sîntem subvenționați de Guvernul român. E ADEVĂRUL CRUD!

Ceva și mai mult. Mișu a dat un interviev corespondentului lui „Πατρὶς" (ziarul lui Venizelos, din Atena), căruia i-a declarat textual: „Pretinsa delegație în numele kuțo-vlahilor nu poate reprezenta decît pe ei înșiși personal. Guvernul român e sigur informat că această delegație e un organ pus în solda unei propagande streine și că ea lucrează după îndemnul și în vederile acestei propagande". („Πατρὶς" din 17/30 mart 1919). Ne-am procurat acest document (ziarul). Ce ziceți? Nu trebuie spînzurat acest grecotei [13] a cărui soră nu vorbește decît grecește și se revoltă cînd îi zici că e româncă?

Să rupem definitiv cu România, sacrificîndu-i astfel interesele sale în Balcani, ori nu?

* * *

D-l Marius Leblond, Ary, d-l Matei Roussou [14] etc., vă trimet călduroase salutări. În *La vie* din 15 iunie o să apară un articol al meu „Les Roumains du Pinde" [15]. D-l Marius mi-a spus că peste două luni o să se înceapă o mare campanie pentru o Polonie, o Românie și o Grecie: tari și mari — în contra slavismului.

Se plînge că *La vie* are numai 8 abonați în Țară — o revistă rumano-filă. În curînd o să apară *Soldatul Român* al d-voastre [16]. [. . .]

* * *

Ați primit raportul meu cu privire la istro-români? Peste vreo lună sper să fiu în Țară.

Vă salut.

Același *Tache Papahagi*

B.A.R.S.R.— S 16(8)/DXL.— Inv. 73.526

[1] Ion I. C. Brătianu (1864—1927) era pe atunci prim-ministru.

[2] Albert Thomas (1878—1932), om politic francez. Deputat socialist (1910). A colaborat la *l'Humanité*.

[3] Alfred Jeanroy (1859—1953), profesor la Universitatea din Toulouse, apoi (1909) la cea din Paris (Sorbona). Valoros lingvist și filolog.A publicat numeroase studii și texte de literatură franceză medievală.

[4] Albert Dauzat (1877—1955), lingvist și scriitor francez. În paranteză, T.P. se referă, desigur, la preocupările lui A. Dauzat pentru geografia lingvistică, domeniu în care acesta va publica importante studii.

[5] Georges Clemenceau, om politic francez. În 1919 era prim-ministru al Franței (1917—1920) și președinte al Conferinței de pace de la Paris (1919—1920). Vezi și *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 258.

[6] Thomas Woodrow Wilson (1856—1924), om de stat nord-american. În acest timp, era președinte al S.U.A. (1913—1931).

[7] De fapt, David Lloyd George (1863—1945), om de stat englez. Pe atunci: prim-ministru al guvernului britanic (1916—1922).

[8] Scris greșit: *stranșnic*.

[9] Vittorio Emanuele Orlando (1860—1952), om politic italian.

[10] *Timocani* = românii din Valea Timocului.

[11] Nicolae Mișu (1858—1925), diplomat român.

[12] Mihail Pherekyde (1842—1928), om poitic. Între 11 XII 1916—10 VII 1917 și 29 XI —17 XII 1918: ministru fără portofoliu.

[13] Termenul peiorativ *grecotei* este subliniat (de Ov. Dens?) cu creion roșu.

[14] Vezi, infra, scrisorile lui Matei Rusu către Ov. Dens.

[15] Vezi T. Papahagi, *Les Roumains du Pinde (Macédoine)*, în *La Vie* (Paris), 8e année, nr. 9 (15 juin 1919), p. 191—192.

[16] Textul, în limba franceză *(Le Soldat roumain)*, apăruse întîi în revista *La Transylvanie*, I, nr. 7 (15 août 1918), p. 6—11. Cam în același timp e tipărită, în broșură, și o versiune rusă, *Rumynskij Soldat* (trad. de Maria Veselovskij), Moscova [1918]. Cu unele modificări, versiunea franceză este publicată apoi într-o broșură, alături de alte conferințe ale lui Ov. Densusianu: *L'Ame roumaine et l'âme française. Le soldat roumain. La Mission universitaire française en Roumanie* (Paris, 1919; 45 p.).

IX

Buc⟨ureşti⟩, 12 iunie 1920

Domnule Densusianu,

Pasaportul e gata, cu toate vizele necesare. Plecare nu se poate face decît numai cu Simplonul care e format numai din vagoane-paturi. Pînă la Triest mă costă 521 *franci*. Mi s-a reţinut un bilet pentru ziua de 30 iunie; dar, ca să nu-l pierd, trebuie să-l plătesc cît de curînd. Iată de ce vă rog ca să luaţi de la Academie suma acordată, pentru a o putea transforma la timp în franci şi lire.

Socot că orice amînare peste 1 iulie nu poate fi decît dăunătoare.

Al d-voastre

Tache Papahagi

B.A.R.S.R.— S 16(9)/DXL.— Inv. 73.527

X [1]

[Abrud], 16 august ⟨*1*⟩921

Mă găsesc în Abrud. Comunele moceneşti prin care am trecut îmi arată că greutăţile pe care le voi întîmpina în munţii Apuseni vor fi cu ***mult***, **mult** mai mari ca cele din Maramureş: satele (cum e *Valea Dosului*) au lungimi chilometrice (16 km!) — pentru ca să dau numai un singur exemplu. Mi-ar trebui cel puţin vreo trei luni consecutive şi cu mijloace suficiente ca să pot răzbate. Promit însă pentru *Viaţa nouă* un bun articol [2]. Am să vă mai scriu.

T. Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colţei, 24, Bucureşti.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(10)/DXL.— Inv. 73.528

[1] Ilustrata reprezintă: „Abrudbánya Hermania bányatelep Vulkojan" (foto). Adresa şi textul scrisorii: scrise cu creion chimic. Imediat în continuarea celei de a doua călătorii în Maramureş (2— 16 august 1921), T.P. începe anchetele sale dialectale în Munţii Apuseni. Cf. T. Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Buc., 1925, p. VI.

[2] În *VN* nu apare un asemenea articol. El va apărea însă, mai tîrziu, în 1925, în *GS*, II — 1, p. 22—89: *Cercetări în Munţii Apuseni*.

XI [1]

[Bucureşti, aprox. 1921— 1925,]
vineri 22 n.

Domnule Densusianu,

Nu sînt sigur dacă voi putea veni după masă la Facultate. De aceea vă trimit articolul.

Mai toate însemnările cu creion negru au fost luate în seamă, deşi pe icicolo se putea menţinea ce a fost scris. De ex.: la pag. 5 aţi înlocuit „locuinţa"

prin „biblioteca", lăsînd, astfel, să se înțeleagă indirect că cei vizați ar avea în casa lor o *bibliotecă*. Eu, însă, m-am gîndit la cazuri reale — și nu-s puține —, cînd am putut constata că *bibliotecă* nu au în locuința lor, ci cel mult cîteva tipărituri de... formă — ceea ce nu e tot una cu „biblioteca".

La pag. 6 am menținut ce am scris, fiind ceva mai precis decît însemnarea „înțelegere a căilor drepte".

Am menținut și cuvintele „la o ruină fardat mascată" (pag. 8), pe care dv. le-ați înlocuit prin cuvîntul „anarhie": ele redau mai bine și mai precis realitatea. Cuvîntul „anarhie" l-am folosit la pag. 11.

Sper că toate acestea nu vor fi considerate ca motive de „șicană", mai ales că nici eu nu mă gîndesc ca modesta mea colaborare să fie un cît de mic prilej de neplăcere nici pentru d-voastră, nici pentru mine.

Al dv.

T. Papahagi

B.A.R.S.R.— S 16(22)/DXL.— Inv. 73.540

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Datarea propusă de noi: relativă. Prescurtarea de după cifra indicînd ziua din lună, *n.*, neobișnuită în corespondența lui T. Papahagi, poate însemna: sau „stil nou", sau „noiembrie". Nici corecturile discutate de emitent nu ne-au ajutat, deocamdată, să precizăm despre ce articol e vorba în scris., pentru ca, apoi, pe baza acestuia, să datăm scrisoarea. Tonul folosit de T.P. indică, mai de grabă, perioada de ucenicie a acestuia, deci un an în preajma lui 1921.

XII

București, joi 8 dec. 1921

Domnule Densusianu,

Mult așteptatele vești din Praga [1] le-am primit azi dimineața. Mă grăbesc a vă răspunde.

M-aș simți foarte bucuros dacă aș ști că nu vă mai gîndiți la lucruri mărunte, cum e de pildă gîndul că « mi-ați dat prea mult de lucru ». Chiar dacă îmi vei fi dat, puteți să-mi dați o r i c î t.

D-l Văcărescu vă va trimete trei exemplare din *Păstorit* [2]. Lucrarea se va pune în vînzare după apariția *Vieței noi*.

Poeziile d-nei L. Popescu [3] vi le voi trimete eu.

Celelalte conturi: de revistă, asigurare, Banca Scont, Poștă, Casa Școalelor etc.... aproape toate aranjate bine.

Acum, cîteva lămuriri:

În cîte coale să fie tras no. revistei?

Dacă, în trei, ar mai trebui material [4]. Aș putea da la nevoie un mic articolaș de *Folklor* (continuare) [5]?

Sîmbătă, 31 dec., stil nou, începe vacanța Crăciunului. După cum vă spuneam, am posibilitatea să mă duc pentru două septămîni în Maramureș, ca să cunosc și viața de iarnă, pentru a putea da o cît mai completă monografie asupra *graiului și folklorului Maramureșului* [6]. Aș vrea deci ca pînă în acea zi să fie gata chiar expediția revistei. Deci, trimeteți-mi ultimele instrucții privitor la revistă.

Cît privește casa, n-aveți **absolut** nici o grijă, căci în aceste două septămîni, *tatăl meu* va trece dimineața și seara să facă ce-i voi spune eu.

Scrisorile sosite le păstrez, *fără a le deschide.*

Cursul la Facultate merge bine. Dar, șicanele au început. Sîmbăta trecută a avut loc un Consiliu. La sfîrșit de tot, d-l Marinescu [7] prezintă și hîrtia suplinirei. D-l Dragomirescu [8] și-a arătat și data asta colții, vociferînd că așa ceva nu se poate admite. Profesorii fiind pe ducă, a rămas să se rezolve în Consiliul viitor.

Ați plecat marți. Miercuri am fost asaltat în mod „delicat" ca să cedez orele de vineri și luni dd. Antonescu [9], Ortiz [10], Drouhet [11] etc. Răspunsul meu a fost negativ. Vă-ntreb și pe d-voastră: *să cedez?* Eu le-am răspuns că acest aranjament îl puteau face cu o zi înainte „cînd d. Densusianu se găsea încă în București". Nu cumva supărarea dd. se va adăuga la cea a d. Mahalache? [12] Și d-l Bianu [13] m-a întrebat mirat: de ce d. Densusianu n-a lăsat pe d. Candrea? — Nu știu.

Am cerut d[-lui] Bianu, prin cerere, cuvenitele cărți pentru seminar. Am fost refuzat, zicîndu-mi că cererea trebuie să vie de la d. Densusianu. *Ce să fac?* Îmi trimeteți cîteva rînduri pentru d. Bianu, pe care să le alăturez la cerere?

D-l Caracostea [14] e trimes la Roma, pentru a ocupa un post cam echivalent cu cel al d. Ortiz.

În revistă, pot da o însemnare de cel mult 15—20 rînduri de cronică (recenzii) ca răspuns la măgăriile d. Bărbulescu [15] din *Arhiva?*

Cam acestea ar fi toate pe care mă grăbesc a vi le comunica.

Urîndu-vă din tot sufletul ca tot ce gîndiți și urmăriți să vă iasă în plin rămîn al d-voastre devotat

Tache Papahagi

[Adresa (pe plic)] Domnului Ovid Densusianu, profesor universitar, Hôtel Graf, Praga.

[Exp.] Tache Papahagi, 9, str. Amzei 9, București.

Rec.— B.A.R.S.R.— S 16(11)/DXL.— Inv. 73.529

[1] Ov. Densusianu tocmai sosise la Praga. După cum am mai arătat, el întreprinde o călătorie de studii în Cehoslovacia între decembrie 1921—martie 1922. Vezi, în special, *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 200—208.

[2] Este vorba, probabil, de vol. I al lucrării lui Ov. Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară*, care urma să apară pe piață la începutul anului 1922. Vezi *VN*, XVIII, nr. 1—2 (martie—apr. 1922), coperta.

[3] D-na L. Popescu este Elvira Lomoș-Popescu. Vezi scrisorile și activitatea ei, în *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 78—82.

[4] E vorba, desigur, de nr. dublu 8—9 al anului XVII al *VN* (1 oct.—1 noiemb. 1921), căci nr. următor, triplu (10—12), cuprinde perioada 1 dec. 1921—1 febr. 1922) și apare în februarie 1922.

[5] Această continuare nu a mai fost publicată. Studiul intitulat *Din folklorul romanic și cel latin* apăruse în *VN*, XII, nr. 2, 5, 9; XIV, nr. 1—11; XVII, nr. 1—2 (între 1 III 1916—1 IV 1921).

[6] T.P. va întreprinde această călătorie, proiectată în Maramureș pentru perioada de iarnă, nu în vacanța de iarnă de la sfîrșitul anului 1921 și începutul lui 1922, ci de-abia peste un an (3—21 ianuarie 1923). Vezi lucrarea sa *Graiul și folklorul Maramureșului*, ed. cit., p. VI.

[7] M. Marinescu, secretar al Facultății de litere din București între oct. 1920— dec. 1922. Popescu-Spineni, *Contrib.*, p. 222.

[8] Profesorul Mihail Dragomirescu.

[9] Prof. G. G. Antonescu.

[10] Profesorul Ramiro Ortiz.

[11] Profesorul Charles Drouhet.

[12] *Mahalache*, poreclă (rezultată din contaminarea n. pr. *Mihalache* cu s. f. *mahala*), în loc de *Mihalache*, adică Mihail Dragomirescu.

[13] În acest timp, decan al Facultății de litere din București era D. Onciul (iulie 1919— martie 1923). E posibil ca Ioan Bianu să fi fost locțiitor (sau prodecan).

[14] Dumitru Caracostea.

[15] Credem că este vorba de articolul lui Ilie Bărbulescu, *Falșificarea adevărului prin spiritul de gașcă în știință*, apărut în *Arhiva*, a. 28 (1921), nr. 1 (iulie), p. 104—107, în care, pe un ton ofensator, se vorbește despre o pretinsă falsificare a adevărului de către C. Găluşcă și Ov. Densusianu, în cercetările lor asupra *Psaltirii Voronețene*. Cf. *Scris. către Ov. Dens*., I, p. 60—62; II, p. 110—111.

XIII

[București,] simbătă, 4 mart 1922

Domnule Densusianu,

În ceea ce privește fondul de 80 000 lei, am înaintat cererea la Casa Școalelor. Poimîne mă voi duce să iau rezultatul.

Chiar în ziua în care dv. scriați cererea, eu vorbeam cu d. Valaori [1] tot în această chestie, cerîndu-i vreo 60 000. Valaori a fost *pro*, și mi-a promis că va susține o asemenea cerere ce va veni din partea d-voastre.

Alăturat vă trimet *Carnetul*, vizat de d-l Spirescu.

Sufletul latin a fost revăzut în întregime de mine și am dat „bun de imprimat" [2].

Am depus pe numele d. de Boissy [3] (Marmorosch, Calea Victoriei) suma de lei 2130 (nu 2330); atît mi-a spus un funcționar că ați depus în urmă.

Nu m-am atins deloc de suma de 10 000 (Banca Scont). Din întreaga leafă pe lunile decembrie—ianuar—februar vă mai rămîne la mine 6 700 lei, după ce am plătit tot ce trebuia: chirie, revistă, coroane, cărți etc. etc. — la întoarcere veți [găsi] [4] contul amănunțit, cînd, pe lîngă cei 6 700, veți mai primi încă 6 144, leafa pe mart. Total: *12 844.*

Încolo, totul e în regulă.

Voi avea grije ca pe la începutul lui april să pun să facă curățenie în casă. În 7 april (**vineri**) e Buna-Vestire; așa că vacanța de Paști pentru mine începe de miercuri seară, 5 april. În 5 april seara gîndesc să plec la moți.

Cursul l-am ținut regulat; n-am lipsit niciodată, numai ieri (vineri, 3 mart), n-am ținut, fiindcă Universitatea a fost închisă din cauza alegerilor.

În privința cursului, vă fac o rugăminte încă de pe acuma: vă rog ca, în cazul cînd acest curs îl veți găsi nu tocmai pe plac — întrucît cursul a găsit doi editori concurenți —, să fiți mai îngăduitor.

Despre alte lucruri, mai mărunte, la întoarcere.

Al d-voastre,

T. Papahagi

B.A.R.S.R.— S 16(12)/DXL.— Inv. 73.530

[1] Iuliu Valaori. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 138—139.

[2] Ov. Densusianu, *Sufletul latin şi literatura nouă*. Vol. I — II. Bucureşti, 1922. Apariţia lucrării este anunţată pe coperta *VN*, XVIII, nr. 3—4 (din mai—iunie 1922).

[3] De Boissy era proprietarul casei în care locuia Ov. Dens. în acest timp (str. Colţei, 24).

[4] [găsi]: completarea editorilor.

XIV [1]

Arad, sîmbătă 15 april 1922

O întîrziere de tren m-a făcut să pierd Alba-Iulia, unde mă voi duce — gîndesc — a III [-a] zi de Paşti.

T. Papahagii

[Adresa] D-lui Ovid Densisuanu, 24, str. Colţei, Bucureşti.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(13)/DXL.— Inv. 73.531

[1] Ilustrata reprezintă: „Port din Ilova (Banat)" (foto). Adresa şi textul scris. au fost realizate cu creion chimic.

XV [1]

[Bucureşti, 1923, sfîrşitul lui aprilie]

Domnule Densusianu,

Luni dimineaţa, 23 c., am fost în Capitală, cu gîndul ca să nu lipsesc de la oră (6—7), întrucît la Sighet mi-aţi scris că de d-l Păltănea nu ştiţi nimic. N-am ţinut lecţia aceasta, căci Facultatea a fost în tot timpul zilei pustie şi de... profesori.

Aici, în Bucureşti, am primit scrisoarea d-voastre prin care mă rugaţ să... accept... .

Din capul locului declar că *nu se poate* şi ştiţi de ce.

Faptul că d. Păltănea e reţinut la Paris nu trebuie să vă preocupe deloc, pentru ca să vă gîndiţi cam ce fel de «aranjamente» aţi putea lua pentru după Paşti. Aţi luat concediu; după mine, bine ar fi ca acest an, în întregime, să-l petreceţi în streinătate, recreîndu-vă prin... studii. Dar, poate că d-voastră vă gîndiţi şi la mine, că sarcina ce mi-aţi dat prea ar fi copleşitoare şi că n-oi putea răzbi.

În privinţa aceasta vă declar — şi stăruiesc în rugămintea de a mă crede — că nu trebuie să vă gîndiţi deloc la mine. Voi încheia, cred, în mod satisfăcător anul şi voi căuta ca să dovedesc, fără întrerupere, că am fost cît mai aproape de încrederea pe care aţi pus-o în mine. Evident însă că nu trebuie să vă ascund o altă mărturisire, şi anume: sforţările pe care le fac pentru a mă achita mulţumitor faţă de însărcinarea dată sînt pronunţate. Cauza? — Dacă aş fi suplinit pe cineva care n-are nobila şi atît de folositoarea ambiţie ca un curs făcut să nu-l reia decît cel puţin după un deceniu, şi atunci încă cu alte vederi mai largi, mai în curent cu toate ultimele achiziţii respective; pe cineva care creează mereu, şi nicidecum să vegeteze — cum sînt atîtea cazuri — etc. etc.; — atunci, poate că nici eu nu m-aşi fi sinchisit ca să mă

prezint cît mai satisfăcător. Cazul însă e cu totul contrariu. Şi tocmai pentru ca studentul să nu se simtă că trece brusc de tot de la prelegerile maestrului Densusianu la cele ale unui discipol începător, sînt dator să fac asemenea sforţări. Şi de aceste sforţări nu numai că nu-mi pare rău deloc, ci, din contră, mă bucură. Dovadă? — Rugămintea pe care vi-o fac ca întregul an să-l petreceţi în streinătate.

Aci însă trebuie să adaug ceva, şi anume: m-aş fi arătat şi mai demn faţă de însărcinarea cu care m-aţi onorat, d-le Densusianu, dacă aş fi fost scutit de grija zilei de mîne, mai ales că tot eu am şi grija părinţilor şi a unei surori; fiindcă atunci aşi fi avut tot timpul să prezint lecţiunile mele şi mai documentate, şi mai aprofundate. Dar, cîteodată, şi împrejurările sînt tari şi mari.

Această ultimă mărturisire parcă văd că pentru d-voastră devine arma cea mai puternică ca să stăruiţi în ce mi-aţi scris în ultima scrisoare.

D-le Densusianu,

M-am simţit foarte măgulit cu suplinirea pe care mi-aţi dat-o. Acum, dacă vreţi să-mi faceţi o sinceră [2] şi mare plăcere — peste care eu nu voi putea trece nici **în ruptul capului** — e ca să nu vă gîndiţi chiar — necum să pomeniţi sau să stăruiţi — la ceea ce mi-aţi scris. Nu primesc cu nici un chip: e o chestie pe care eu **am tranşat-o în mod absolut 'balcanic'.**

Vă rog deci să consideraţi această chestiune ca fiind rezolvată.

Să trecem acum la altele, mai mărunte.

După cum v-am scris şi din Sighet, recolta e foarte bună, şi aceasta cu atît mai mult, cu cît clişeele fotografice — foarte interesante — mi-au reuşit foarte bine. Sper deci ca *Graiul şi folclorul Maramureşului* să se prezinte bine, cu dorinţa expresivă ca să aibe aceeaşi tipăritură ca şi *Haţegul* [3].

Casa d-voastre am găsit-o în toată regula. Corespondenţa sosită, ca şi toate celelalte, sînt pe cale de a le rezolva. Vă voi ţine în curent cu toate [4].

Alăturat găsiţi: două scrisori închise, copie de la Tribunal (pensie alimentară) şi o bucată pentru revistă (Aurelia Popescu) [5].

Cîţiva librari îmi cer să le trimet contul de no. de revistă trimese; n u ş t i u u n d e s ă l e g ă s e s c, pentru ca să poată achita.

Al d-voastre,

T. Papahagi

B.A.R.S.R.— S 16(21)/DXL.— Inv. 73.539

[1] Localitatea de expediere a scrisorii: stabilită după precizarea emitentului (la începutul alineatului II: „Aici, în Bucureşti..."). Ov. Densusianu se afla în străinătate. Datarea scrisorii ţine seamă de următoarele indicii conjugate: a) T.P. declară că a sosit în Capitală „luni dimineaţa, 23 c.", venind de la Sighet, în vederea suplinirii orelor lui Ov. Densusianu; b) din scrisoare rezultă că ea datează din apropierea Paştilor; c) dintre cele 6 călătorii întreprinse în Maramureş (1920—1924) pentru anchetele dialectale, una singură se încheie în preajma Paştilor: cea de a patra — 1923, 30 martie — 14 aprilie, st. n. (Vezi T. Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, p. VI) şi, după calendar, în aceeaşi perioadă, ziua de luni cade, numai în 1923, în ziua de 23 şi în aprilie.

[2] Scris, din eroare: *sincere.*

[3] T. Papahagi dorea ca lucrarea sa *Graiul şi folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925 (publicată de Academia Română, în colecţia „Din viaţa poporului român", vol. XXXIII), realizată după modelul monografiei maestrului, *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, 1915, să se asemene acesteia şi sub raportul „tipăriturii".

[4] Pînă la acest cuvînt inclusiv, scrisoarea e realizată cu cerneală. În continuare pînă la sfîrșit, inclusiv semnătura, emitentul scrie cu creion chimic.

[5] Vezi, mai jos, scrisorile Aureliei Virgil Popescu către Ov. Dens.

XVI [1]

Coștiui, 1 sept. 1923

Vrea cineva să-l copleșească durerea națională, n-are decît să viziteze Maramureșul, care parcă din ce în ce mai mult sîngerează [. . .] Nu știu cu ce impresii vor fi plecat dd. Anghelescu [2], Valaori et C°, care au fost zilele trecute pe aci.

Al d-voastre

T. Papahagi

[Adresa] D-lui prof. Ovid Densusianu, 24, str. Colței, 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(14)/DXL.— Inv. 73.532

[1] Ilustrata reprezintă două țărănci în cojoace și opinci: „Maramarosi Ruthén asszonyok. Ruthenische Bauernweiber in Máramaros (Ungarn)" (foto). Peste grupul de litere *the* din legenda germană (în *Ruthenische*), T. Papahagi face un semn de corectură (H), cu creion chimic, arătînd marginal, prin H *mă*, că acest grup de litere trebuie îndreptat în *mă* (deci: *Rumänische*), deci că, în realitate, ar fi vorba de țărănci românce. Adresa și textul scrisorii sînt realizate cu creion chimic.

[2] Constantin Angelescu era pe atunci ministru al instrucțiunii (1922—1926).

XVII

Buc⟨urești⟩, 6 dec. 1923

Domnule Densusianu,

Scrisoarea dv. datată din 22 XI am primit-o cu mare întîrziere, și anume alaltăieri, în ziua de 4 dec. Știrile pe care vi le pot da sînt următoarele:

1. Revista merge mulțumitor la librării. Am expediat-o unde trebuia, precum și la ultimele adrese date. Am prevenit printr-o nouă cerere Casa Școalelor pentru bugetul anului 1924. Factura, în 3 exemplare, am luat-o de la Socec; suma totală: 33 367.

2. Am atras atenția d-lui Valaori în legătură cu „valuta": s-a arătat f. mirat — mirare pe care i-am întîmpinat-o așa cum se cuvenea.

3. Printre corespondența primită, aveți și o c.p. de mulțumiri din partea lui Meillet [1].

4. Cursul merge binișor și regulat. Aci e locul să vă mărturisesc ceva. Editorii îmi dase și mie cursul dv. din anul trecut; dar eu îl împrumutasem cuiva încă din primăvară și tocmai acum l-am primit. Așa că, eu, de fapt, uitasem felul cum ați anunțat cursul: *Din epoca de formațiune a limbei române* [2]. A fost, deci, o simplă coincidență că și eu mi l-am anunțat la fel. Și aceasta am știut-o după ce ați plecat dv. și atunci era tîrziu. Oricum, însă, am dat o dezvoltare laturei etno-istorice a lingvisticei referitoare la această epocă. Cu seminarul, cam greu: la Mss. Academiei [3] e deschis numai dimineața; studenții, fiind și ocupați cu felurite slujbe, au luat din lucrările-tipărituri, dar cu angajamentul să le prezinte după Crăciun. În fața acestei situații, pentru a nu pierde cele cîteva miercuri pînă la Crăciun (în total cinci), a trebuit să le ocup cu interpretări din Gaster, *Crest⟨omatia⟩* [4], I: — n-aveam ce face.

BIBLIOTECA ACADEMIEI

Cred că nu vă veţi supăra că am recurs la asemenea lucrări. Altfel, riscam să ocup eu toate miercurile (orele de seminar).

5. În ceea ce priveşte „biblioteca românească" a d-lui Mario Roques, îi promit un dicţionar al dialectului aromân, mai [bogat] [5] decît [sic] acela pe care l-am anunţat în *Antologie* [6], şi la care lucrez. Cred că în toamna lui 1924 i-l voi putea trimite. Are nevoie mai curînd? Sau i-ar trebui deocamdată altceva?

6. Alăturata scrisoare vi-o trimet, cu toate că colegului meu, d-l Mironescu, i-am spus că în ianuar *1924* veţi fi aici, în Bucureşti. A obiectat că pînă atunci e tîrziu şi pierde *înscrierea* la examenele de licenţă şi capacitate. I-am promis numai atît că vă voi trimite scrisoarea d-sale, urmînd ca să-i comunic ce veţi hotărî.

7[7]. Dacă se poate să procuraţi pentru seminar lucrări de folclor pe care nici Academia nu le are — franţuzeşti, italieneşti, spaniole, greceşti etc.

În aşteptarea dorinţelor dv., rămîn al dv. ca întotdeauna devotat,

Tache Papahagi
19 bis, str. Timpului

B.A.R.S.R.— S 16(15)/DXL.— Inv. 73.533

[1] Această c.p. din 1923 a lui Antoine Meillet nu s-a păstrat în arhiva lui Ov. Dens. de la B.A.R.S.R. Vezi, *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 115—116.

[2] Suplinind, la curs, pe Ov. Densusianu în noiembrie şi decembrie 1923, T. Papahagi ţine 9 prelegeri. Textul acestora a fost apoi litografiat, pentru uzul studenţilor: T. Papahagi, *Din epoca de formaţiune a limbei române*, Bucureşti, 1923 (146 p.).

[3] E vorba de Secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române.

[4] M. Gaster, *Chrestomaţie română*. Texte tipărite şi manuscrise [sec. XVI — XIX], dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez. Vol. I — II. Leipzig — Bucureşti, 1891.

[5] [bogat]: completarea editorilor.

[6] Vezi T. Papahagi, *Antologie aromânească*, Bucureşti, 1922, p. XLIV, unde T.P. anunţă că pregăteşte un *Dicţionar etimologic general al dialectului aromân*. Lucrarea va apărea însă mult mai tîrziu şi cu titlul uşor modificat: *Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic*. [Ed. I]. Bucureşti, 1963 (1264 p. + 19 f. pl.); Ed. a doua augmentată, Bucureşti, 1974 (1439 p. cu pl.).

[7] Emitentul numerotează, din eroare: 6.

XVIII [1]

Salonic, 22 XI ⟨1⟩925

Pe la 30 noiembrie voi trece în Albania, în caz că vremea ne va fi favorabilă. La Bucureşti să fiu pe la 15—20 dec.

Al dv.

T. Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colţei, 24, Bucarest.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(16)/DXL.— Inv. 73.534

[1] Ilustrata reprezintă: Σκηναὶ καὶ τύποι της Μακεδονίας. — Τὰ Γενιτεά. — Πλέκτριαι ἐν τῇ ἀγορᾷ. „Scènes et types de Macédoine: Yénidjé — Vardar.— Tricoteuses au marché" (foto). Adresa şi textul scrisorii: realizate cu creion chimic.

XIX [1]

[Braşov,] 28 XII ⟨1⟩925

D-le Densusianu,

O excursie studenţească mi-a grăbit plecarea din Bucureşti, aşa că n-am putut trece pe la dv. Aci, în Ardeal, din cauza inundaţiilor, a trebuit să fac cel mai mare ocol cu trenul pentru ca să fiu unde mi-am propus. A trebuit deci să mă reîntorc prin Bucureşti, de unde am plecat spre Săcele. În Braşov am văzut *Balkan-Archiv* (1925) (Fortsetzung des Jahresb. d. Inst. für rum. Spr.), publicată de Weigand (11 mărci = 540 lei). N-am putut-o cumpăra. Par a fi articole interesante (de colaboratori). Pe la 3—5 ianuar voi fi în Bucureşti.

Al dv.,

Tache Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colţei, 24, Bucureşti.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(17)/DXL.— Inv. 73.535

[1] Localitatea de expediere: după ştampila poştală (aproape ilizibilă) şi după referirea, în scrisoare, la Săcele. Ilustrata reprezintă: „Kessel-Zigeuner.— Kazánczigány" [= ţigani căldărari] (foto).

XX [1]

[Sibiu,] 23 aug. 1926

După mici tatonări în regiunea P o r ţ i l o r - d e - f i e r — punct ce va fi jucat mare rol în strategia războinică dintre Decebal şi Traian —, care separă Ţara Haţegului de Banat, am trecut prin N.E.-ul Banatului. Iată însă că ploile mă imobilizează în Sibiu, de unde vă scriu. Totuşi, voi pleca pe Valea Oltului şi de aci înspre N. Moldovei.

Al dv.

T. Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colţei, 24, Bucureşti.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(18)/DXL.— Inv. 73.536

[1] Adresa şi textul scrisorii: realizate cu creion chimic. Localitatea de expediere: indicată în textul scrisorii. Ilustrata reprezintă: „Lugoj — Palatul Justiţiei" (foto).

XXI [1]

[Moldova,] 27 aug. 1926

În Ţ a r a O l t u l u i mi-am conturat o convingere asupra portului daco-român în sensul unei origini autohtone [2]. Nu ştiu cum va ieşi recolta fotografică. — Am vizitat şi pe ceangăi⟨i⟩ dintre Tg. Ocna şi Ciumeni. Portul

lor (femeiesc și bărbăresc) e pur românesc. Nu m-am putut opri printre ei, pentru că nu știu românește.

Peste două zile vin la București, pentru că s-a. . . epuizat stocul.

T. Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colței, 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(19)/DXL.— Inv. 73.537

[1] Regiunea de unde a fost expediată ilustrata: stabilită după conținutul scrisorii și după ilustrată. Adresa și textul scrisorii: scrise cu creion chimic. Ilustrata reprezintă: „Băile Slănic-Moldova. Vilele Veronica, Pandrea, Iliescu și Străjescu" (foto).

[2] T. Papahagi aduna material pentru *Images d'ethnographie roumaine (daco-roumaine et aroumaine)* din care vor apărea 3 volume (București, 1928, 1930, 1934).

XXII [1]

[Timișoara,] 23 aug. [1933]

Vă scriu iar din Timișoara, deși ați putea bănui că vreau să fac caz de drumurile mele. După călduri mari în Caraș, aci, venit pentru același scop ca și în rîndul trecut, dau peste timp ploios și cu furtună. Des am pățit-o în pusta Timișoarei. Acum plec și nu mă mai întorc.

Al dv.

T. Papahagi

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu 24, str. Colței, 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 16(20)/DXL.— Inv. 73.538

[1] Anul și locul expedierii: după ștampila p>ștei. Adresa și textul scrisorii sînt realizate cu creion chimic. Ilustrata reprezintă: „Timișoara — Politehnica" (foto).

Vintilă V. Paraschivescu [1]

I [2]

[București,] 18 martie <1>913

Stimate d-le Densusianu,

Prin această scrisoare vă rog să vedeți dacă nu e mai bun sfîrșitul poeziei *Visul poetului*, modificat cum urmează:

În loc de: Se deșteaptă poetu-n zori
Și plînse iarăși. —

așa: Și de durere mare
Muri în somn poetul. . . [3]

Dacă credeți că e mai tare și poezia devine mai completă așa, vă rog să-l modificați așa și în manuscris.

În același timp vă mai rog să-mi comunicați, dacă nu îndrăznesc prea mult, cînd aș putea veni, într-una din zile, la d-voastră, pentru a vă citi o lucrare mai mare în versuri — vreo 12 pagini, fiindcă, înainte de-a-i da forma definitivă, aș vrea să știu părerea d-voastră.

Cu deosebită stimă,

Vintilă V. Paraschivescu

B.A.R.S.R.— S 17(1)/DXL.— Inv. 73.541

[1] Vintilă V. Paraschivescu (1890—1965), poet format în cercul lui Ov. Densusianu. A studiat dreptul la Universitatea din București. Colaborează la *VN*, deseori între 1 VIII 1912— febr. 1916, apoi cu intermitențe (martie 1917— febr. 1925). Pentru debutul lui V.V.P. la *VN*, vezi, infra, scris. I a lui Victor Rath către Ov. Dens. V.V.P. semnează articole și în celelate periodice conduse de Ov. Dens.: în săptămînalul *Înălțarea* (seria I), nr. 3 (din 2 oct. 1919) și în hebdomadarul *Înălțarea* (seria II), nr. 6 (iunie 1936). Sporadic, colaborează și la alte reviste *(Convorbiri literare* etc.*)*. Participă, ca ofițer, la primul război mondial. Cele 12 scris. adresate lui Ov. Dens datează dintre 1913— 1928 și privesc colaborarea la *VN*, episoade din timpul războiului, biografia lui V.V.P., viața literară din Capitală, relațiile de prietenie cu Ov. Dens. Scrisorile lui V.V.P. conțin unele inadvertențe fonetice *(completă*, I, IX; adj.; *egzistă*, V; *duminecal*, II*)*, unele fonetisme de epocă *(postală*, IX; *rum*, II; „rummy"); cîteva inadvertențe morfologice specifice vorbirii populare sau cu caracter regional *(lucrul*, IV, în ocul formei nearticulate *lucru*; *a putut*, *IV*, pers. 3 pl; *care*, *V*, în loc de *pe care*; *poliția*, X, în loc de *poliția*ul; *să scriți*, VI, în loc de *să scrieți*; *a citat*, VI, pers. 3 pl., dar *au citat*, în continuare, în aceeași frază*)*, prepoziția *după* (III) cu sens regional („de pe"), grafia răspîndită în epocă a pronumelui dem. *cel-l'alt*, *cele l'alte*, *cei l'alți* (V) etc. Se păstrează și scrisorile lui Ov. Dens. către V.V.P. (vezi *Doc. lit.*, II, p. 232—240, unde au fost publicate). Marea majoritate a poeziilor publicate de V.V.P. în *VN* pînă în 1920, cu o excepție, vor alcătui substanța ed. I a vol. de versuri. *Cascadele luminii*, pe care V.V.P. îl va publica în 1921 la București (Casa Școalelor). Nu a intrat în vol.: *Pace* (după Longfellow), din *VN*, X, nr. 6—7, p. 196—197 (aug.—sept. 1914). În schimb, seriei din revistă, autorul i-a mai adăugat: *De ce m-ați părăsit?*, *Amintire*, *Amurg*, *Văpaia*, *Aurul*, *Bisericile*, *Imn muncei* III și IV. Pentru acest volum, V.V.P. ia premiul Academiei Române, în 1923. În 1938, V.V.P. publică ed. a II-a a volumului său, în care, pe lîngă compozițiile vol. I, include traducerea citată din Longfellow, apoi două poezii apărute în *VN* după 1921: *Apoteoză de mister și tragedie* (XIX, nr. 1—3, p. 18—19, din martie—mai 1923), *Soli invicto* (XX, nr. 11—12, p. 152, din ian.— febr. 1925), precum și *Viață*, *Visul unui sclav*, *Adio dragul meu pămînt natal*, care n-au apărut în *VN*. Poeziile *Bisericile* și *Cimitirele* vor fi cuplate ca două părți constitutive ale unei compoziții ce va primi titlul *Din război*. În plus, în *VN*, V.V.P. a mai dat proză ritmată (VIII, nr. 21, p. 378—379; nr. 24, p. 437—439), o cronică de război (XIII, nr. 1—10) și o notă de protest la adresa rev. *Viața literară* (Craiova), care, în 1915, i-a publicat o nuvelă fără să-i ceară asentimentul. În 1938, V.V.P. scoate și un volum de schițe: *Pe vifor* (București). Ov. Dens. a apreciat în mod deosebit pe V.V.P. Așa se explică și recenzia elogioasă pe care o face, fără semnătură, volumului *Cascadele luminii*, în *VN*, XVII, nr. 6—7 (1 aug.— 1 sept. 1921), p. 159— 160. V.V.P. a fost și executorul testamentar al lui Ov. Densusianu. La B.A.R.S.R., Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 180, se păstrează mai multe poezii autografe ale lui V.V.P., cu semnătura sa (pe file aranjate într-o ordine întîmplătoare): 1) *Soli invicto*, cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens., apărută în *VN* și în volum (vezi, aici, mai sus); 2) *Zi tristă*, după Longfellow, fără intervenții autografe străine, nepublicată în *VN*, nici în volum; 3) fără titlu, fără intervenții manuscrise străine, nepublicată în *VN*, devenită — în volum — *Imn muncei*, IV; 4) fără titlu, fără intervenții străine, nepublicată în *VN*, devenită — în volum — *Imn muncei*, III; 5) *Florile sîngelui* și *Nocturnă*, ambele cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens., apărute în *VN* și în volum; 6) *Cimitirele*, cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens., apărută în *VN* și în volum.

Bibliogr. *Caiet III abon. VN* (adresele lui V.V.P.: *Loco — 18, Sf. Constantin / Sighişoara — Hotel Sinaia*); *Doc. lit.*, II, p. 232—240; cf. şi I, p. 226.

[2] Localitatea de expediere: dedusă după faptul că V.V.P. locuia în Bucureşti (unde s-a născut şi a studiat) şi după conţinutul scrisorii. Cf. *Doc. lit.*, II, p. 232—233.

[3] Poezia lui V.V.P. *Visul poetului* a apărut în *VN*, X, nr. 3 (1 mai 1914), p. 90—92. Din varianta publicată lipseşte atît finalul autorului, cît şi versurile propuse pentru a înlocui finalul.

II [1]

Bîrlad, 14 februarie ⟨1⟩916

Stimate d-le Densusianu,

Mă aflu de o săptămînă în acest oraş al Moldovei, pentru concentrare. 40 de zile de mizerie, căci cu drept cuvînt trebuie să numesc aşa munca intensă pe un deal bătut de crivăţ şi de ploi de la 7 dimineaţa la 11 şi 1/2 şi de la 2 la 6, fără repaus duminecal, fără o vorbă bună şi fără nici o distracţie de noapte.

E pentru prima oară că fac concentrare departe de Bucureşti şi tot pentru prima oară cînd calc în Moldova.

Nu ştiu dacă cunoaşteţi Bîrladul!

Oraş destul de interesant de altminterea, cu familii ce se fecundează reciproc, unde se joacă pocher şi rum şi unde nu lipseşte niciodată prietenul casei, îndeobşte cunoscut.

Ieri la „femeile" ortodoxe [2] din acest oraş, d-l profesor universitar Taşcă [3] din Bucureşti a ţinut o conferinţă.

S-a ascultat cu evlavie. Eu însă regret că tocmai această lună lipsesc din Bucureşti, şi cu o greutate aproape imposibilă de a-l revedea în acest timp, în această lună, cînd *Viaţa nouă* îşi serbează jubileul de un an al banchetului de la Bulevard.

Sufleteşte, din această cauză şi din altele, sunt tare amărît şi sufăr. Parcă o pedeapsă de la cel de sus, pentru poezia întunericului, căci prea fugeam de lumină şi splendoare.

În curînd voi scrie poate: „Spre ţărmuri de mizerie" [4].

Colonelul meu, un om foarte limitat în ale judecăţii raţionale, nu vrea să discute, şi glasul său, foarte exersat cu zbieratul, îl întrebuinţează chiar cînd vrei să vorbeşti cu el ceva mai politicos . . .

E foarte greu de trăit cu oamenii ăştia — pînă şi locotenentul meu, care este de-alminterea comandant de companie, cunoscut ca nume: amicul *Zagoritz*, [5] arhitect şi scriitor la *Convorbiri literare*, şi el îmi face zile fripte.

Eu, dacă nu pot veni la sărbătoarea revistei, [care aş vrea să o aflu cînd este hotărîtă, ca prin imposibil să pot veni] — vă urez toate cele cuvenite. — Cu bine.

Vintilă Paraschivescu

Reg. 52 infanteirie, Batalionul 4, Comp. 4 : Bîrlad.

[Pe plic]: Domniei Sale d-lui Ovid Densusianu, str. Colţei, no. 24, Bucureşti.

[Exped.] Sublocotenent V. Paraschivescu, Reg. 52 Infanterie, Bîrlad.

B.A.R.S.R.— S 17(2)/DXL.— Inv. 73.542

[1] Scrisoare realizată cu creion chimic. Ştampila poştei de plecare din Bîrlad are data 27 febr. 1916, iar a celei de sosire la Bucureşti — 28 febr. 1916. Deci datarea lui V.V.P., 14 februarie, este după stilul vechi al calendarului.

[2] Adică: „Societatea femeilor ortodoxe".

[3] Gheorghe Tașcă, economist, profesor la Facultatea de drept și la Academia comercială din București.

[4] Poezia proiectată *Spre țărmuri de mizerie* a devenit, probabil în urma remanierilor lui Ov. Dens., *Spre țărmuri de întunerec*, publicată în *VN*, XI, nr. 12 (din 1 II 1916), p. 369—370.

[5] Alexandru M. Zagoritz, arhitect și scriitor. Colaborează la *Conv. lit.*, între 1912—1916.

III [1]

[F.l., oct. 1916 (?)]

Stimate d-le Densusianu,

Am ocazia din nou să vă dau cîteva știri din depărtarea în care m-a azvîrlit războiul.

Cu sănătatea o duc bine, afară de mici deranjări de stomac, răceli, dureri rematice etc.[2], care sunt temporare și de care nu poți scăpa, în viața asta nouă pe care o trăim acum, de 2 luni de zile.

Suntem pe frontul de sud, o divizie care face paza Dunării de la Oltenița la Olt. Stăm prin ostrovurile din Dunăre, în unele părți stăm pe țărmul ei în tra[n]șee, cînd ostrovul este ocupat de bulgari; se schimbă focuri de pușcă, și din cînd în cînd trec ghiulele și șrapnele pe deasupra noastră — căci inamicul bombardează zilnic satele după țărmul stîng al Dunării.

Așteptăm cu înfrigurare în fiecare seară comunicatul oficial, căci frontul de nord, ca tuturora, ne este foarte interesant.

De multe ori suntem prin sate cantonați, și iar de foarte multe ori, mărșăluim, cîte 40 sau 60 de kilometri, de la un punct la altul, pe țărmul Dunării.

Bulgarii întind reflectoarele (foarte dese la ei), căutînd a prinde mișcările noastre și nu prind în razele lor decît disprețul și ura noastră.

În schimb aeroplane ne vizitează și pe noi des, și bombele, ca și oalele cu baccili, se sparg și pe aici pe toate potecile.

Eu, în plutonul meu, am 3 răniți, rămași fără picioare în urma unor bombe de aeroplan.

Sînt curios să știu ce face Bucureștiul în timpurile astea? D-voastră ce faceți? Revista a apărut? N-am primit nici o gazetă pînă acum din cele trimise, și vă rog să nu vă mai osteniți a le trimete, căci nu ajung pînă la mine, de abia primesc scrisori din cînd în cînd. Adresa mea este: Divizia a 18-a, Brigada 44°, Regimentul A, Batalion 4/62.

Cu bine.

V. Paraschivescu

B.A.R.S.R.— S 17(3)/DXL.— Inv. 73.543

[1] Scrisoare realizată cu creion chimic.

[2] Scris, greșit: ect.

IV [1]

[București,] st. n. 15 iunie ⟨1⟩918

Stimate d-le Densusianu,

Am primit scrisoarea d-tale și m-am bucurat că a putut ajunge veștile pe care vi le trimiteam. Eu sunt sănătos și îmi plimb plictiseala pe străzile

aproape cu totul de necunoscut ale Bucureștiului de acum. Am zărit azi pe Vianu [2] și pe Stamatiad [3]. Cel de întîi: și cu un număr din revista pentru care vă mulțumesc. V-aș ruga ca la prima ocazie să-mi trimiteți unu[l] și pentru Nae Florea din Hîrsești, care arde de nerăbdarea de a-l arăta sătenilor [4]. Este sănătos și vă trimete salutări respectuoase.

Casa d-voastră este acum închisă și în grija d-lui Damianovici [5], care vine seara și doarme.

Casa simte dorința de a vă avea cît mai curînd, căci încă nu s-au terminat rechizițiile!

Relativ la tipăriri, am aflat că se poate tipări oriunde și cu ușurință. Costul hîrtiei este însă ridicat, pînă la 40 lei kg. din cea mai bună — adică este cu puțin mai scump ca la Iași, dar hîrtie din timpuri bune. Cred că ați văzut ce frumos a ieșit *Fata din dafin* [6] la Alcalay și *Trandafirii roșii* [7], ed. II.

Eu lucrez ceva pentru numerile viitoare al[e] *Vieței*, cînd o veni la București, — lucrul pe care-l sper pentru după ratificare.

Alminteri, pentru revederea prietenilor de la *Viața nouă*, bodega „Mircea" și restaurantul „Hig[h]--life" își rezervă aproape regulat o masă și cîteva scaune.

Eu mă lupt cu readucerea clientelei, pierdută în cei doi ani pierduți [sic], și cheltuiesc de 50 de ori mai mult pe lună, decît cîștig, așa că, din punctul ăsta de vedere, nu sunt departe de faliment.

Totuși, conform principiului nou căpătat în război: „Constat și trec înainte".

Sfîrșesc prin a vă mulțumi pentru numărul revistei și cu dor de [a] vă zice: „Bun sosit!... pe curînd.

V. Paraschivescu

B.A.R.S.R.— S 17(4)/DXL.— Inv. 73.544

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Scris. IV este, probabil, un răspuns la scris. II a lui Ov. Dens. către V.V.P. (din 9 IV 1918), publicată în *Doc. lit.*, II, p. 233—234.

[2] Tudor Vianu.

[3] Al. T. Stamatiad.

[4] În *VN*, XIII, nr. 1—10 (martie—decembrie 1917), p. 57—75, V.V.P. a publicat cronica *Printre viteji noștri*, în care sînt relatate cîteva momente din primul război mondial. Cea mai mare parte a relatării (p. 60—75) se referă la sergentul Nae Florea din Hîrsești (Argeș), din al cărui jurnal de război (manuscris) se reproduc, „fără nici o schimbare, nici de ortografie", mai multe pagini. Răspunsul lui Ov. Dens. la scris. IV a lui V.V.P., datat 22 VI 1918, se păstrează și a fost publicat în *Doc. lit.*, II, p. 235. Lecțiunea Ion Floru, de către editorul *Doc. lit.* (Gh. Cardaș) în textul răspunsului lui Ov. Dens., în loc de *Nae Florea*, și identificarea acestuia cu Ion S. Floru sînt însă total fanteziste (vezi *Doc. lit.*, II, p. 235—236).

[5] Constantin Damianovici. Vezi scrisorile sale către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

[6] Adrian Maniu și Scarlat Froda, *Fata din dafin*, piesă în 3 acte și 2 tablouri, în versuri. București [1918].

[7] Zaharia Bîrsan, *Trandafirii roșii*, poem dramatic în 3 acte în versuri. Ed. I apăruse în 1915, tot la București.

V [1]

[București,] 30 iulie ⟨1⟩918

Stimate d-le Densusianu,

Credeam că ultima scrisoare ce am primit de la d-voastră nu va mai avea nevoie de răspuns la Iași, sperînd să veniți mai curînd la București. După

ultimele ştiri venite de la d-voastră, aflu că tocmai în septembrie credeţi să puteţi veni.

De la ultima scrisoare ce v-am trimes, două lucruri mai de seamă mi s-au întîmplat.

Unul plăcut şi altul cu totul neplăcut.

Primul, cu voia şi dorinţa mea; celalt [sic], aproape fără voie şi [cu] neplăcere.

Este vorba de logodna mea cu d-şoara Mary Cretzian [2], o prietenă bună a d-nei Mia Frollo, colaboratoarea de la *Viaţa nouă*, care s-a întîmplat în ziua de 28 iulie 1918.

Şi a doua întîmplare, colaborarea mea la revista *Literatorul* [3].

Aici este ceva mai mult de spus, căci numai amintindu-mi de acest accident, simt cum supărarea creşte în mine.

Apăruse numărul unu [4], cînd Stamatiad mă găsi la Riegler [5], şi, luîndu-mă de o parte, îmi spuse: „Ai cetit *Literatorul?*" „Nu!", i-am răspuns. — „Vrei să colaborezi?"... „Nu ştiu!" ... şi atunci a început a-mi spune că toţi de la *Viaţa nouă* colaborează, că el este prim-redactor, că Macedonski este un prieten al revistei, că deşi numărul I este slab, celelalte — venind el în capul revistei — vor fi altfel, şi mi-a smuls promisiunea de a-i da o bucată.

Bucata i-am dat-o şi cu durere aflu tocmai cu 2 zile înainte de publicare că Macedonski are articolul [pe] care desigur l-aţi cetit în acelaşi număr cu poezia mea [6].

Fuga la redacţie să-mi retrag bucata.

Nu s-a mai putut face nimic.

Abia la numărul 4 am reuşit să-mi scot numele şi de la rubrica colaboratorilor unde, încăpăţînarea proprie amicului Stamatiad îl făcea să persiste [7].

Ameninţarea cu publicarea unei scrisori într-o gazetă de aici, că fără voia mea sunt trecut printre colaboratori, l-a făcut să mă scoată.

Sunt sigur că toţi prietenii mei care mă cunosc dinainte şi în timpul războiului m-au judecat rău, asupra acestei colaborări, care aproape fără voia mea s-a întîmplat şi care mă indignează cu atît mai mult cu cît văd pe ceilalţi prieteni de la revista *Viaţa nouă* că consimt la felul de a face literatură aşa cum se face la *Literatorul*.

Nenorocirea aici este că nu egzistă [sic] altă revistă, pînă pe luna viitoare. cînd va reapare *Noua revistă română* [8].

Lume foarte multă întoarsă din Moldova.

Timpul, în ultimele zile: mai răcoros, din cauza ploilor.

Cu stimă,

V. Paraschivescu

[Pe plic:] D-salle [sic] d-lui Ovid Densusianu, str. Gîndului, no. 3 ,Iaşi.

[Expeditor:] V. Paraschivescu, [str.] Izvor, 112 bis, Bucureşti.

B.A.R.S.R.— S 17(5)|DXL.— Inv. 73.545

[1] Locul de expediere: stabilit după adresa emitentului şi după conţinutul scrisorii. Scris. de faţă este un răspuns la scris. trimisă de Ov. Dens. din Iaşi, 22 VI 1918. Vezi textul acesteia, reprodus în *Doc. lit.*, II, p. 235.

[2] Soţia lui V.V.P., Mary V. Paraschivescu, va colabora, şi ea, la *VN*, cu o poezie (XIV, nr. 1—11, din 1 martie 1918—1 ian. 1919, p. 40) şi cu proză scurtă (XV, nr. 1—4, din

1 martie — 1 iun. 1919, p. 17—18; nr. 7—9, din 1 sept.— 1 noiemb. 1919, p. 128—129; XVI, nr. 11—12, din 1 ian.— 1 febr. 1921, p. 202—203). La B.A.R.S.R., în Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 180, f. 8—9, s-au păstrat autografele a două poezii ale sale, semnate și destinate publicării: *Cînt de toamnă* (datat: 1917), apărut în *VN* (nr. citat mai sus) și *Corbii*, care n-a apărut însă în *VN*. Nici unul dintre cele două texte nu are intervenții manuscrise străine. În același ms. 180 au fost conservate și autografe ale lui V.V.P. (vezi, aici, scris. I, nota 1).

[3] *Literatorul* (București) începuse să apară în 1880 (20 I). După mai multe relativ scurte întreruperi, revista își suspendă apariția în 1904 (martie), ca să și-o reia, pentru scurt timp însă, de-abia în 1918 (iunie). Din 1883 a fost sub conducerea lui Al. Macedonski. Vezi *Publ. per. rom.*, I, p. 377—379; II, p. 841.

[4] Nr. 1 al ultimei serii (1918—1919) a revistei *Literatorul* apare la 29 iunie 1918.

[5] Riegler: cofetărie (în București) unde se întîlneau numeroși tineri scriitori.

[6] E vorba de poezia *De ce m-ați părăsit* de Vintilă V. Paraschivescu, apărută în *Literatorul*, XXVI, nr. 3 (din 14 iulie 1918), p. 6. De altfel, numele lui V.V.P. apare în lista alfabetică a colaboratorilor revistei chiar din nr. 2 (din 6 VII 1918), p. 2. Pe aceeași pagină, în continuarea poeziei lui V.V.P., este tipărit articolul lui Alex. Macedonski, *Feld Mareșalul de Mackensen*. În legătură cu acest incident, V.V.P. adresează o scrisoare de protest (datată: 6 dec. 1918), care se va publica în *VN*, XIV, nr. 1—11 (1 martie 1918—1 ian. 1919), p. 79, însoțită de o notă a lui Ov. Dens. Printre altele, V.V.P. spune: „Am fost profund indignat cînd am văzut că din acel număr [nr. 3] chiar *Literatorul* își demasca scopurile cîntînd și preaslăvind căpetenia armatei dușmane, pe feldmareșalul von Mackensen". În nota sa, Ov. Dens. își exprimă satisfacția pentru gestul lui V.V.P. („imnul de slăvire pe care d. Macedonski l-a publicat pentru Mackensen a hotărît gestul d-lui Paraschivescu și mă bucur că d-sa nu a mai figurat pe urmă printre colaboratorii *Literatorului*"), deplîngînd însă pe cîțiva colaboratori ai *VN* care continuă să publice în revista lui Macedonski, colaboratori ale căror „nume nu se vor mai vedea niciodată în *Viața nouă*".

[7] Totuși, în nr. 4 (din 20 VII 1918) al *Literatorului*, numele lui V. V. Paraschivescu încă mai figurează în lista alfabetică a colaboratorilor (la p. 4). De-abia cu nr. 5 (din 27 VII 1918) numele său nu mai apare în această listă (p. 6).

[8] *Noua revistă română* (București) începuse să apară la 1 I 1900, sub conducerea prof. C. Rădulescu-Motru. Seria a doua și ultima a revistei își încheie apariția la 24/31 VII 1916. Vezi *Publ. per. rom.*, I, p. 455; II, p. 444.

VI [1]

București, 25 ianuarie 1922

Iubite d-le Densusianu,

Am întîrziat cam mult cu răspunsul: și de ace⟨e⟩a vă cer iertare, dar voiam să vă dau vești bune în privința proceselor d-voastră. Cum însă pînă la vești bune ar mai fi trecut încă mult, vă pun la curent cu ce s-a mai petrecut.

Încep cu afacerile d-voastră:

După multă întîrziere cu facerea hotărîrei (pensie alimentară), am reușit să pun termen în acest proces la 25 februarie. Dos⟨arul⟩ 1500/⟨1⟩921, S. III, c. spl. Zilele astea scot certificatul și sper să reduc din ce a hotărît Tribunalul [2].

La 23 ianuarie 1922 a fost cu tipografia, cînd iar s-a amînat din cauză că portăreii a citat greșit, în loc de Lăzărescu, Koslosovici[3] și M. Niculescu, au citat pe Eschinazii [sic], Niculescu și tipografia prin reprezentantul legal.

Am făcut oarecare gălăgie și președintele a hotărît să facă o adresă de mustrare portăreilor. S-a amînat deci la 20 martie.

Cu această ocazie am vorbit cu Eschinazi, care mi-a dat deslușiri ce ne pot folosi.

*
* *

Pe aici, timpul foarte urît, o iarnă grozavă, cu zăpezi continuii [sic], cu viscole și cu ger apăsat.

Revista a apărut.

A reapărut *Flacăra* [4] și revista *Citiți-mă* [5].

*
* *

Guvernul Averescu a fost doborît, după cum desigur știți din gazete, de Tache Ionescu, și acesta — la rîndul lui — de Averescu, pentru a se reîntrona liberalii [6].

Vor fi lupte electorale foarte interesante.

Ce ziceți de o candidatură a d-voastră la București?

Pe Papahagi [7] l-am văzut o singură dată, cînd mi-a dat în alb o hîrtie cu iscălitura d-voastră, cu care am obținut un stal la T⟨eatrul⟩ Național, numai la premieră. Cum pînă acum n-a fost nici o premieră, biletul se odihnește încă la mine.

Și la ⟨Teatrul⟩ Național, schimbare de guvern: a revenit Mavrodi [8].

Am revăzut într-o seară pe d-l Stavri Predescu [9] la Iordache și de 2 ori pe Damianovici în tramvai.

*
* *

D-na Dimiu, soția lui Dimiu [10], a suferit un accident, căci a fost atacată și jefuită în plină ziuă, prin dreptul muzeului Simu, de un pungaș, care i-a șterpelit geanta.

*
* *

D-voastră ce mai faceți? Sperați să vedeți Parisul? Sau Praga vă dă posibilități de studii ca și la biblioteca Parisului.

Rosetti Bălănescu [11] a fost *numit* la Școala din Paris, secția Filologică. Păltînea nu știu dacă a venit.

Am auzit însă că de sărbători d-l Candrea ar fi plecat la Praga.

Eu și nevasta am petrecut sărbătorile în familie, cu excepția revelionului pe care l-am făcut la Iordache.

Am băut un pahar și pentru *Viața nouă*.

Termin rugîndu-vă să nu fiți supărat de întîrzierea mea și să mai îmi scriți [sic] de pe acolo.

Cu devotament

Vintilă V. Paraschivescu
[str.] Carol Davila, 125

B.A.R.S.R.— S 17(6)/DXL.— Inv. 73.516

[1] V.V.P. îi scrie, lui Ov. Dens., în Cehoslovacia, unde acesta se afla în călătorie de studii.

[2] E vorba de procesul cu fosta soție a lui Ov. Densusianu, Elena Bacaloglu, în problema pensiei alimentare pentru fiul lor, Ovid O. Densusianu. Vezi și scris. lui Emanuel N. Antonescu către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 338—339.

[3] *Koslosovici:* lecțiune incertă.

[4] Săptămînalul *Flacăra* (București), revistă „literară, artistică, socială" (22 oct. 1911—13 XI 1916), reapare la 10 dec. 1921. Vezi *Publ. per. rom.*, II, p. 245—246.

[5] Magazinul literar lunar, *Citiți-mă* (București), de existență efemeră (în total, 4 numere: decembrie 1921— martie 1922), număra, printre colaboratori, pe: D. Zamfirescu, G. Galaction, I. Minulescu, Al. Cazaban, Claudia Millian, I. Slavici, V. Eftimiu, I. Agîrbiceanu, Camil Petrescu etc. etc.

[6] Guvernul generalului Alex. Averescu (Partidul Poporului), instalat pentru puțin timp (13 III 1920— 17 XII 1921), este înlocuit de Take Ionescu (Partidul Conservator Democrat), care, după o lună și 2 zile (la 19 I 1922), a trebuit să cedeze locul liberalilor (guvernul Ion I. C. Brătianu).

[7] Tache Papahagi.

[8] Alexandru Mavrodi, director general al Teatrului Național din București.

[9] Vezi, infra, scrisorile lui Stavri Predescu către Ov. Dens.

[10] Dimitrie V. Dimiu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 295 și urm.

[11] Al. Rosetti-Bălănescu. Va semna, mai tîrziu, Al. Rosetti.

VII [1]

[Brăila,] 9 aprilie ⟨1⟩923 [st. n.]

Cristos a înviat.
Iubite d-le Densusianu,
Vă scriu din Brăila, unde facem Paștele.
Oraș natal pe care nu l-am văzut de foarte multă vreme.
Mici excursii la Galați și Lacu Sărat am făcut în cele 2 zile de cînd sunt aici. Miercuri sau joi revin.

Al d-voastră

V. Paraschivescu

D-lui Ovid Densusianu, str. Colței 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 17(7)/DXL.— Inv. 73.552

[1] Ilustrata reprezintă „Brăila, Piața Dumitru Ionescu" (foto). Localitatea de expediere: din textul scrisorii și după ștampila poștei. Deasupra ilustratei se află însemnarea autografă a soției emitentului: „Christos a înviat! [ss.] M. Paraschivescu". Anul stabilit după ștampila poștei de sosire la București. În 1923, după stilul nou al calendarului, Paștile au fost în 8 aprilie (duminică).

VIII [1]

[Techirghiol,] miercuri 30 mai 1923

Iubite d-le Densusianu,
Sunt de 3 zile aici, venit cu gîndul să fac ceva băi calde. Doctorul însă mi-a recomandat reci, de mare, și astăzi m-am apucat de ele. Apa, destul

de caldă. Lume destulă pentru începutul sezonului. Toate — foarte scump. Timpul — foarte plăcut, și nici n-aș fi crezut ca în luna mai să fie așa de frumos la mare. Este o recreație care sper să-mi dea puteri noi, pentru munca ce mă așteaptă la reîntoarcere la București. Stăm pîn-la 14 iunie.

Cele cuvenite din partea soției mele.

Al d-voastră

V. Paraschivescu

D-lui Ovid Densusianu, str. Colței, no. 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 17(8)/DXL.— Inv. 73.547

[1] Ilustrata reprezintă: „Techir-gheol Movila — Băile reci de nămol" (fotocolor). Scrisoarea și adresa: realizate cu creionul. Ultima cifră din anul expedierii, neclară atît în autograf cît și în ștampila poștei, a fost stabilită cu ajutorul calendarului. Localitatea de expediere: stabilită după ilustrată, coroborată cu conținutul scrisorii. C.p. expediată din Constanța (ștampila poștei de plecare).

IX

[București,] 26 iulie 1923

Iubite d-le Densusianu,

Astăzi am primit scrisoare recomandată cu permisul și tot astăzi am primit și o carte postală. Îmi pare foarte bine că ați găsit puțină odihnă și liniște la Mangalia și cred că marea cu sălbăticia plajei de acolo vă va mulțumi sufletul.

Noi socotim să plecăm la Baia Spriei [sic][1] pe 1 sau 2 august și, dacă nimic nou nu s-ar interpune proiectului ce am făcut, și vizita cîteva centre mai importante din Ardeal. Am intenția să mă opresc o zi sau două la Oradea Mare, tot așa la Cluj și cîteva ore la Tîrgu-Mureș. Aceste opriri le-aș face la întors spre casă, întrucît la dus plec grăbit spre puțină odihnă.

Sunt tare curios cum o fi la Baia Spriei [sic] și mă tem să nu-mi fi făcut iluzii deșarte un an întreg de cînd sunt hotărît să plec acolo.

Pe aici vremea de vreo trei zile s-a mai răcorit, în urma unor ploi violente . . .

Permisul vi-l trimet la Constanța, post-restant, sperînd să-l aveți la timp.

Vă rog foarte mult să-l întrebuințați fără rezerve, întrucît eu tocmai la întors spre casă de la Baia Spriei, voi avea poate nevoie de el. Deci cînd vă veți întoarce de la Lugoș, veți găsi acasă scrisoarea mea, probabil, de la Baia Spriei, sau de la locul unde mă voi fixa mai multe zile și, în cazul cînd nu mai aveți nevoie de el, mi-l trimeteți acolo. Aceasta în orice caz nu va fi decît pe la 20—25 august, întrucît nu cred să pot sta o lună complectă plecat din București, mai ales că încă nu am găsit formula pentru hrănirea unui cățeluș ce am și al [sic] unui alt quadruped guițător.

De altfel și grija casei în care nu am pe cine să o las [sic], — mă va chinui și aduce desigur înapoi mai repede decît gîndesc.

D-na Frol[l]o[2] ne-a scris din Ardeal, unde își petrece timpul destul de bine.

Cele cuvenite din partea soției mele.

Cu devotată prietenie,

V. Paraschivescu

B.A.R.S.R.— S 17(9)/DXL.— Inv. 73.548

[1] V.V.P. folosește, în această scris., de 3 ori consecutiv, forma greșită *Baia Spriei*, în loc de *Baia Sprie*. Vezi însă scrisoarea următoare (X).

[2] Mia Frollo.

X [1]

Baia Sprie, 8 august [1923]

Iubite d-le Densusianu,

V-am scris în pripă cîteva rînduri pe o c.p. ilustrată de aici. Orașul de care îmi făceam atîtea iluzii nu este la înălțimea unde îl ridicase imaginația mea. Este un orășel vechi, la poalele unor munți, foarte liniștit, cu o climă dulce. Un ceas pe zi este puțină căldură, iar restul zilei răcoare bine. — Este un oraș de pensionari și mineri. Sunt mine de aur, de plumb, fier, antimoniu etc. Zilele acestea sper să le vizitez.

Drumul spre Sighetul Marmației este o frumusețe, căci sunt defileuri măreț.

La 4 km de oraș, între munți, este un lac foarte frumos de vreo 12 jughere.

Lumea vorbește mai mult ungurește, am găsit 2 persoane care știu românește, și ambii sunt funcționari aici.

Ziua se scurge monotonă în mijlocul liniștei profunde care îmbracă toate aici. Luăm cafeaua cu lapte la un hotel (singurul) care are și restaurant. O plimbare, și apoi vine ora mesei. Se mănîncă destul de bine și foarte ieftin. După masă dormim puțin, apoi pe la 6 jucăm popice. Sosind masa de seară, o luăm de la început, fac o partidă de șah cu polițaiu, un român simpatic, și apoi iarăși la culcare. Ca loc de odihnă este foarte nemerit. De aceea m-am hotărît să rămîn pînă la 18 august, mai ales că am găsit o cameră foarte bună la un domn Richter, cu ceva confort. *Baia-Mare* este orașul cel mai apropiat, acolo am stat o zi și vă mărturisesc că nu mi-a plăcut. Orașul, în afară de un parc frumos, nu are nimic. Aici în Baia Sprie se găsește o biserică foarte veche și destul de frumoasă, este făcută de Matei Corvin. Orășelul arată a fi fost în vechime un centru foarte bogat. Fiecare casă are pivniță de vinuri, care însă astăzi toate sunt goale.

La 18 plec spre Oradea Mare, unde rămîn 3—4 zile, apoi iarăși o pauză de 3—4 zile la Cluj, 2 zile la Predeal și înapoi la București.

Dacă d-voastră nu mai aveți nevoie de permis și dacă credeți că poate ajunge pînă la 18 aici, îl puteți trimite pe adresa: Richter, str. Dragoș Vodă, n° 416, Baia Sprie, jud. Satu Mare. Puteți calcula după data scrisorei acesteia, cîte zile face pînă la București și dacă mai poate ajunge pînă la 18 la Baia Sprie, dacă nu, cred că este mai bine să-l trimeteți la Oradea Mare, post restant, unde voi fi între 19—22 august. Dar vă mărturisesc că mi-e teamă să nu se rătăcească.

În cazul cînd nu este timp nici pentru Oradea Mare, vă dau adresa la Cluj, la d-l Ion Dobrescu, profesor la Academia agricolă, str. Monostör [2],

Cluj. În orice caz, oriunde l-ați trimete, puneți returul pe adresa d-voastră la București.

Încă o dată vă rog să nu-l trimeteți decît în cazul cînd d-voastră nu mai aveți nici un drum de făcut, căci eu călătoresc foarte bine și cu carnetul de funcționar, cu care amîndoi avem 50% reducere.

Prin București ce mai este nou? Noi de la 2 august nu am mai cetit nici o gazetă, căci, cum v-am spus, aci orășelul este uitat de D-zeu, nu vine nici o știre din țară.

Cele cuvenite din partea Cochii [sic].

Al d-voastră

Vintilă

B.A.R.S.R.— S 17(10)/DXL.— Inv. 73.551

[1] Scris. realizată cu creionul.

[2] Românește: *Mănăștur.*

XI [1]

20 august 1923

Iubite d-le Densusianu,

Am primit carnetul. Suntem la Oradea Mare, unde e foarte frumos, stăm 3 zile și apoi ne oprim la Cluj. L-am întîlnit aici pe Eugen Speranța [2] și pe tatăl său [3].

Cu bine,

Coca și *Vintilă*

D-lui Ovid Densusianu, strada Colței 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 17(11)/DXL.— Inv. 73.549

[1] Ilustrata reprezintă: „Nagyvárad Moskovitz palota.—Oradea-Mare, Palatul Moskovits„ (fotocolor). Scrisoare realizată cu creionul.

[2] Eugeniu Sperantia. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

[3] Theodor D. Sperantia. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

XII [1]

Sovata, 3 aug. 1928

În Sovata [2] pe care o găsim minunată, ne-am început băile cari sunt admirabile și ne priesc de minune.

Afară de mici inconveniente cu hrana, suntem pe deplin mulțumiți. Dacă timpul va continua să fie bun, stăm pînă la 1 septembrie.

Cu multă prietenie,

Coca și *Vintilă*

D-lui Ovid Densusianu, str. Colței 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 17(12)/DXL.— Inv. 73.550

[1] Ilustrata reprezintă: „Sovata-băi. Intrare la Lacul Ursu. Szovátafürdő — Bejárat a Medve-tóhoz" (fotó).

[2] În luna iulie 1928, și Ov. Densusianu fusese la Sovata. Vezi *Doc. lit.*, II, p. 237 (scris. trimisă de el lui V. Paraschivescu).

Gaston Paris[1]

I[2]

⟨Paris,⟩ Collège de France,
mardi 14 avril [⟨18⟩96]

Cher Monsieur,

M. Förster[3] me demande si je puis lui donner quelque éclaircissement sur le passage de *F⟨oucon⟩ de C⟨andie⟩*[4] cité par Tarbé, p. XIV, où il s'agit d'un roman de *Chrétien* sur la prise de Troie (il manque certainement un vers nommant Jason). *Crestiens* est là une erreur pour *Benleiz*, mais est-ce une erreur de l'auteur ou du copiste? Vous pourrez sans doute me le dire. Il est clair qu'il faut *sai* au lieu de *lai* au dernier vers.

Merci d'avance et bien à vous,

G. Paris

[Adresa] Monsieur Ov. Densusianu, 13, rue du Sommerard, ⟨Paris⟩.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 18(1)/DXL.— Inv. 73.553

[1] Gaston Paris (1839—1903), eminent medievist francez. Lingvist, filolog și istoric literar. Profesor la Collège de France (din 1872), membru al Academiei de inscripții și beletristică (1876), membru al Academiei franceze (1896), membru al Institutului Franței. Profesor și director de studii la École Pratique des Hautes Études (secția: filologie romanică). Împreună cu P. Meyer, întemeiază revistele *Revue critique* (1866) și *Romania* (1872). Dintre numeroasele sale studii, citățm: *La littérature française au Moyen Âge (XIe — XIVe siècle)* (1888); *Poèmes et Légendes du Moyen-Âge* (1900); și multe altele, reunite de M. Roques în volume: *Mélanges linguistiques* (1909), *Mélanges de littérature française du moyen-âge* (1912). Dintre elevii săi, G.P. a apreciat în mod deosebit pe Ov. Densusianu. În necrologul pe care-l publică la moartea lui G.P. (vezi, mai jos), Ov. Dens. își caracterizează maestrul astfel: „Reprezentant al spiritului critic care la mijlocul secolului trecut a îndrumat erudițiunea franceză pe o cale nouă, Gaston Paris a contribuit mai mult decît oricine la înaintarea studiilor de filologie romanică, la perfecționarea metodelor ei de investigațiune, la întărirea temeliilor ei științifice puse de Diez". Un număr de 26 de scrisori ale lui Ov. Dens. către G.P. au fost publicate întîi de Petre Ciureanu (în *Bollettino dell'Istituto di Lingue Estere*, Genova, nr. 6, 1961), apoi de Marin Bucur (în *RITL*, t. 18, 1969, nr. 2, p. 257—265; respectiv, nr. 4, p. 677—686). S-au păstrat doar 10 scrisori ale lui G.P. către Ov. Dens., datînd dintre 1896 și 1902. Dintre acestea, cinci (scris. II — VI) au ca obiect corecturile lui G.P. la lucrarea *La Prise de Cordres et de Sebille* pe care Ov. Dens. o prezenta ca teză de licență la École Pratique des Hautes Études. G. Paris discută unele probleme teoretice și filologice în care are o părere deosebită de aceea a lui Ov. Dens. Coroborarea corespondenței dintre Ov. Dens. și G.P. sub raportul concordanței temporale ne arată că mai multe scrisori, dintr-o parte și din cealaltă, s-au pierdut. Două ciorne ale unor scrisori trimise de Ov. Dens. către G.P. și pierdute, se păstrează în autograful lui Ov. Dens.

în B.A.R.S.R., sub cotele S 9 (4 și 5)/DXXXVII (din Paris, 11 sept., respectiv 20 sept. 1896; prima ciornă nu este terminată). Vezi și *St. doc. lit.*, IX, p. 236—239 (o scris. a lui G.P. către Ministerul Instrucțiunii din București, în favoarea menținerii bursei lui Al. Lambrior pentru continuarea studiilor în Franța, 1877—1878); XII, p. 66—69 (două scris. ale lui G.P. către N. Iorga, 1894).

Bibliogr. Al. Popescu-Telega, *Ovid Densusianu*, Craiova, 1934, p. 242—243; Iordan, *Lingv. rom.*, p. 19; Mariana Tuțescu, *Gaston Paris et l'école linguistique et philologique roumaine*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de filologie și lingvistică romanică*, II, București, 1971, p. 1413—1418; *Coresp. Bianu*, V, p. 38, 39; necrologuri: Ov. Densusianu (București, 1903); Clément Huart (în *BSL* Paris, t. XII/2, 1903, p. CI); Heinrich Morf (în *Frankfurter Zeitung*, 11—12 martie 1903; și extras).

Vezi și *Recueil et mémoires philologiques présentés à Mr. Gaston Paris* [...] *par ses élèves suédois le 9 Août 1889* [...], Stockholm, 1889.

Pentru Societatea amicală „G. Paris", vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 71. Vezi, de asemenea, indicii la *Scris. către Ov. Dens.*, I, II, III.

[2] Anul expedierii scrisorii: după ștampila poștei. În adresă, litera *M* din *Monsieur* este imprimată, dar strada și numărul sînt scrise de altcineva, figurînd în locul adresei scrise de emitent: *41, rue des Écoles*, adresă anulată.

[3] Wendelin Foerster, filolog german, specialist în literatura epică medievală franceză.

[4] În acest timp, Ov. Dens. pregătea o ediție critică a epopeii medievale franceze *Foucon de Candie*. Știind acest lucru, G. Paris i se adresează lui Ov. Dens. ca unui specialist, cerîndu-i precizări în legătură cu două lecțiuni. Asupra soartei pregătirii ediției respective, vezi, infra, nota noastră la scrisoarea lui Oscar Schultz, din 24 X 1895, adresată lui Ov. Dens.

II [1]

Cerisy [-la-Salle], 7 septembre
[⟨18⟩96]

Cher Monsieur,

Je vous renvoie les ff. 1 et 2 et la suite; vous trouverez sans doute bon de demander une 2e épreuve des ff. 1 et 2 auxquelles j'ai fait encore quelques menues corrections. On peut mettre la suite en pages. Au v. *désespéré*, c'est Tobler [2], ici pour le moment, qui m'a suggéré: *je vos chi o musel*; je l'ai indiqué sans oser le mettre; mais le ms. doit bien porter *omusel* [3].

Très en hâte et bien à vous,

G. Paris

[Adresa] Monsieur O. Densusianu, 13, rue du Sommerard, Paris.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 18(2)/DXL.— Inv. 73.554

[1] Anul expedierii scrisorii: după ștampila poștei. În textul adresei, litera *M* din *Monsieur* este imprimată.

[2] Adolf Tobler, filolog și lingvist german. Vezi, infra, scrisoarea sa adresată lui Ov. Dens.

[3] Scrisoarea de față (II) și următoarele patru (III — VI) au ca obiect corecturile la lucrarea lui Ov. Dens.: *La Prise de Cordres et de Sebille*, chanson de geste du XII siècle, publiée d'après le manuscrit unique de la Bibliothèque Nationale par Ovide Densusianu. Paris, 1896. (Société des anciens textes). CL + 185 p. in — 8^0. Lucrarea este teza prezentată pentru obținerea titlului de licențiat al Școlii practice de înalte studii. Ea a apărut în prima jumătate a anului 1897 (cu toate că pe foaia de titlu figurează ca an de apariție 1896).

III [1]

Cerisy-la-Salle, 19 octobre [1896]

Mon cher ami,

Je vous retourne vos épreuves [2] et je crois que vous ferez mieux, avant de donner à mettre en pages la partie où vous parlez des événements de 1236, d'attendre que vous ayez bien revu votre étude sur la langue. Si en effet, cette étude, vous amenant à conclure, comme je suis porté à le croire, que le poème est du XIIe siècle, vous devriez effacer cette conjecture. En elle-même, je vous l'ai déjà dit, elle me paraît très invraisemblable. Comment la prise de Cordoue par un roi espagnol, si elle avait influé sur un poème français, s'y fût-elle ainsi transformée sans laisser *aucune trace* de l'événement réel? Et combien la prise de Lerida, fait ancien, est gauchement rattachée à cet événement tout nouveau! Je crois cette supposition aussi inutile qu' invraisemblable. Cordres et Sebille étaient des noms connus de la géographie *épique* de l'Espagne [3]. Ces villes devaient, tôt ou tard, être prises par les conquérants épiques de l'Espagne, et la façon dont elles le sont est toute conforme aux lieux communs épiques et n'a subi à aucun degré l'influence des faits historiques. Le nom n'en a pas besoin.

Maintenant, vous laisserez cela si vous y tenez, ainsi que votre datation de la langue (à moins que vous n'y renonciez vous-même), seulement, je mettrai ou vous mettrez à la fin de votre préface une note disant que je ne partage pas votre avis sur les deux points [4]. J'y joindrai une réserve en ce qui concerne le personnage d'Aimeri [5]; sur ce point, il est possible que vous ayez raison et je serai le premier à le reconnaître, mais j'ai besoin d'y réfléchir et de revoir soigneusement tous les faits.

Un mot encore à propos de la langue [6]. Je ne crois pas du tout qu'*Aimeri de N⟨arbonne⟩* ait été remanié et rajeuni comme vous le pensez. Les poèmes de si basse époque, oeuvres bien plus littéraires que les anciens, n'ont pas subi de ces remaniements. Les mss. offrent peu de variantes, et je crois que nous possédons le texte à peu près tel qu'il a été écrit. Voyez encore si vous pouvez prouver qu'on a écrit vers 1290 des assonances aussi libres que celles de la *Prise*. Le style en est, en outre, fort archaïque et a visiblement subi l'influence de l'ancienne *Chanson de Roland*. Telle est du moins mon impression [7]. Pour ne pas laisser languir les presses de Marchessou [8], vous pourrez lui envoyer le glossaire, qui permettra de tirer la dernière feuille du texte, et dont la révision ira tout naturellement avec celle de l'étude linguistique.

Je serai à Paris vendredi matin, et tout disposé à causer avec vous si vous venez me voir.

Bien à vous,

G. Paris

B.A.R.S.R.— S 18(3)/DXL.— Inv. 73.559

[1] Hîrtia scrisorii: în chenar negru.

[2] Este vorba de corecturile la lucrarea lui Ov. Dens. *La Prise de Cordres et de Sebille*, Paris, 1896. Vezi, aici, scris. II, IV — VI.

[3] Cf. *La Prise de Cordres...*, ed. cit., p. CII.

[4] Pînă la urmă, această notă a fost redactată de însuși G. Paris. Vezi, mai jos, scris. VI.

[5] Cf. *La Prise de Cordres...*, ed. cit., p. XLIX și urm.

[6] Cf. *op. cit.*, p. CX și urm.

[7] Cf. *op. cit.*, p. CI.

[8] Régis Marchessou, conducătorul tipografiei care a imprimat teza lui Ov. Densusianu, *La Prise de Cordres et de Sebille*. Vezi și scrisorile lui R.M. către Ov. Dens., în secția Instituții, întreprinderi, societăți.

IV [1]

Collège de France, 7 janvier 1897

Mon cher ami,

Je vous envoie mes meilleurs souhaits pour le jour de l'an et je vous remercie de vos affectueuses lettres.

J'ai dû modifier un passage de la feuille g de votre *Introduction* [2]; vous dites que le ms. 1448 a une lacune entre le *Couronnement* [3] et le *Charroi* [4]? C'est une erreur! Ces deux poèmes sont ici condensés en un, ou plutôt, le *Couronnement* est réduit à un résumé très bref, mais il ne manque rien [5]. Cela a amené un petit remaniement, pour lequel je me suis fait envoyer une dernière épreuve, qu'il était inutile de vous adresser aussi. J'espère que la fin de l'*Introduction* et le glossaire ne se feront pas attendre.

En hâte, comme toujours, et bien cordialement à vous,

G. Paris

B.A.R.S.R.– S 18(4)/DXL.– Inv. 73.555

[1] Hîrtia scrisorii: în chenar negru.

[2] Este vorba de lucrarea lui Ov. Dens. *La Prise de Cordres et de Sebille*. Paris, 1896. Vezi aici, scris. II, III, V, VI.

[3] *Le Couronnement de Louis*, poem epic medieval francez.

[4] *Le Charroi de Nîmes*, poem epic medieval francez.

[5] Cf. *La Prise de Cordres...*, ed. cit., p. CIX și urm.

V [1]

Collège de France, 11 janvier [⟨18⟩97]

Mon cher ami,

Je laisse passer dans ces épreuves [2] des choses qui me semblent contestables, mais que vous avez maintenues, bien que je vous les aie signalées, parce que je veux vous laisser votre liberté; mais il m'est impossible de laisser passer dans les épreuves reçues hier, ce que vous dites sur les formes *laissont* et *trovont*. Ces formes, comme parfaits, sont exclusivement lorraines. Vous citez *savunt, volunt* dans *S^e Cather* [3] comme ayant "le sens du parfait ou de l'imparfait". Je n'ai présentement sous la main ni Tendering ni l'édition de Talbert, mais je ne doute pas que ce soit une erreur: l'accentuation de *-ent (-ont, -ant)* est absolument autre chose que le remplacement de *-erent* par *-ont*. Ce dernier fait est lorrain et pas autre chose [4]. Il faut que vous vous résigniez ou à corriger ces passages (et c'est bien difficile!) ou à admettre pour votre poème l'origine lorraine que rien n'empêche d'ailleurs.

Je vous ferai retourner les épreuves en placard.
Bien à vous,

G. Paris

[P.s.] Il vaudra décid⟨émen⟩t mieux présenter comme thèse à l'École votre édition; . . .[5] vous n'aurez qu'à en remettre 15 exemplaires.

[Adresa:] M[onsieur] Ov. Densusianu, Hôtel Union, str. Regală, Bucarest, (Roumanie).

C.p.— B.A.R.S.R.— S 18(5)/DXL.— Inv. 73.556

[1] În textul adresei din c.p., inițiala *M (Monsieur)* este imprimată.

[2] Este vorba de corecturile la lucrarea lui Ov. Dens., *La Prise de Cordres et de Sebille*, Paris, 1896. Vezi, aici, scris. II, III, IV, VI.

[3] *S*[e] *Cather.:* lecțiune incertă.

[4] Ov. Dens. respinge originea lorenă a poemului, obiectînd că limba manuscrisului său nu păstrează nici o urmă de reducere a grupului vocalic *-iee* la *-ie*, fapt specific dialectelor din estul Franței și mult mai important decît prezența dezinenței *-ont* ca marcă pentru imperfectul indicativului, pers. a III-a plural, în loc de *-unt* (vezi scris. IV a lui Ov. Dens. către G. Paris, în M. Bucur, RITL, t. 18, 1969. nr. 2, p. 260—261). Vezi și *La Prise de Cordres...*, p. CXXII și urm.

[5] Cuvînt indescifrabil.

VI[1]

Collège de France, 1er mars 1897

Mon cher ami,

J'ai reçu la nouvelle épreuve[2] des dernières pages de la partie linguistique de votre *Introduction*, et j'ai trouvé, après m'être donné beaucoup de peine, que, si vous adoptiez mon opinion, ce qui me paraît raisonnable, il fallait refaire toute votre conclusion. Je vous envoie cette conclusion telle que je crois pouvoir la rédiger sous une forme aussi brève que possible. Si elle vous agrée, renvoyez-la-moi, et je retournerai l'épreuve à M⟨archessou⟩[3], en lui disant de la mettre en pages avec la suite qui termine l'*Introduction* entière. J'ajouterai alors quelques mots pour dire que je n'adopte pas toutes vos vues sur la formation du cycle narbonnais et notamment du personnage d'Aimeri, mais que la discussion de ces points douteux ne saurait être entreprise ici (et puis, elle vous donnera peut-être raison)[4]. Je renvoie à l'imprimerie les premiers placards de votre Vocabulaire; je dois vous dire que je n'en ai pas été tout à fait content. Vous n'avez pas revu votre travail sur le texte imprimé. Ainsi, vous enregistrez *corcheult, ators, boutel*, tandis que nous avons restitué *orceul, ados, boucel;* vous donnez *asovignons, atant*, et le texte porte *a s., a t.* J'ai trouvé des erreurs de chiffrage (d'ordinaire, un point en trop) dans plusieurs des exemples que j'ai vérifiés, et il doit y en avoir beaucoup d'autres. Vous n'avez aucune conséquence pour indiquer qu'un mot est au *suj⟨et⟩* (mieux: *nom⟨inatif⟩*); il faut le marquer toujours ou jamais. La ponctuation n'est pas soignée. Je ne parle pas de quelques erreurs, que j'aurais dû corriger sur le manuscrit *(aïment*, „aimant" et non „diamant"; *aires*, „air" et non „airain"; *amenchié* non compris = „esmanchié" etc. Au

mot *caigne*, vous dites que Godefroy n'en cite qu'un exemple: je n'ai pu le trouver). Si vous avez encore le ms. de la suite, revoyez-le attentivement, car votre livre a déjà coûté des frais de correction très au-dessus de l'ordinaire, et qui feront faire, j'en ai peur, la grimace à la Société.

Croyez-moi bien sincèrement votre dévoué

G. Paris

B.A.R.S.R.— S 18(6)/DXL.— Inv. 73.557

[1] Hîrtia scrisorii: în chenar negru.

[2] Este vorba de corecturile la lucrarea lui Ov. Dens., *La Prise de Cordres et de Sebille*, Paris, 1896. Vezi, aici, scris. II, III, IV, V.

[3] Régis Marchessou: vezi scris. III, nota 8.

[4] Pentru rezervele exprimate de G. Paris față de unele concluzii ale lui Ov. Dens., vezi și scris. III. Ov. Dens. însuși recunoaște că, dintre toate problemele controversate, cea legată de apartenența personajului Aymeri de Narbonne la un ciclu de poeme sau la altul, este mai delicată: „Si j'arrive à partager votre opinion, il ne restera plus qu'un seul point (le personnage d'Aymeri) qui nous sépare", spune Ov. Dens. lui G. Paris la 23 februarie 1897 (M. Bucur, *RITL*, t. 18, 1969, nr. 2, p. 262). Dar Ov. Dens. îi datorează mult profesorului său și își va exprima gratitudinea în finalul *Introducerii* la ediția cărții sale (p. CL): „Avant de finir, je dois exprimer mes meilleurs remerciements à la Société des Anciens Textes français, et spécialement, à mon maître et commissaire responsable, M. Gaston Paris, qui m'a beaucoup aidé dans mon travail, et à qui je dois plusieurs modifications dans la partie de l'*Introduction* où je m'occupe de la date et du dialecte de mon poème". La rîndul său, G. Paris își prezintă rezervele față de unele concluzii ale lui Ov. Dens., la sfîrșitul *Introducerii* (într-o notă de subsol), așa după cum își avertizase discipolul într-una din scrisori (scris. III). Reproducem nota respectivă, deoarece ea exprimă înțelegerea superioară pe care o avea G.P. față de tezele și opiniile bine argumentate ale elevilor săi, chiar dacă el nu era totdeauna de acord cu ele: „Je dois dire que sur certains points, relatifs surtout à l'origine et à l'évolution du cycle narbonnais (et aussi à la date assignée au présent poème), les très savants et ingénieux raisonnements de M. Densusianu ne m'ont pas toujours convaincu; mais après lui avoir communiqué mes objections, dont il a tenu compte dans la mesure qui lui a convenu, j'ai cru devoir lui laisser toute liberté d'exprimer sa pensée. Je tiens seulement à déclarer ici que la « responsabilité » de commissaire chargé de suivre l'impression de ce volume ne s'étend pas à tout ce que renferme l'Introduction. Il est d'ailleurs fort possible que M. Densusianu, là même où j'hésite à le suivre, soit dans le bon chemin.— G.P.".

VII [1]

COLLÈGE DE FRANCE

Paris, le 9 juillet 1900

Mon cher ami,

J'ai le très vif regret de vous dire que je n'ai pas réussi avec le ms. que vous m'avez envoyé [2]. La Commission de l'Académie a jugé qu'une telle publication ne rentrait pas dans le cadre des *Notices et Extraits* [3]; je n'avais qu'à m'incliner. Je me suis adressé alors à l'École des Hautes Études; là, j'ai trouvé moins de résistance, mais l'état des fonds ne permet pas d'accueillir actuellement la publication. Si vous voulez patienter, peut-être arriverons-nous l'année prochaine. Je ne puis vous dire combien je suis contrarié de ce résultat, auquel je ne m'attendais pas, et que je regarde comme un échec personnel. Je ferai tout mon possible pour arriver à le modifier. Si vous

venez à Paris avant le 29 juillet, nous en causerons et nous aviserons au moyen d'arriver à la publication.

Bien sincèrement à vous,

G. Paris

[Adresa (pe plic):] Monsieur le Prof. Ov. Densusianu, 69, str. Berzei, Bucarest, (Roumanie).

B.A.R.S.R.— S 18(7)/DXL.— Inv. 73.558

[1] În formularul imprimat al scrisorii, pe lîngă antet, este tipărit şi cadrul: „Paris, le... 189...". Completînd ziua şi luna, G.P. scrie anul: 1900, prin anularea cifrei 8.

[2] Din scrisorile XVI, XVIII, XXII şi XXIII ale lui Ov. Dens. către G. Paris, publicate de M. Bucur *(op. cit.*, p. 679—680, 682), rezultă, cu evidenţă, că este vorba de articolul lui Ov. Densusianu, *Sur l'altération du* c *latin devant* e, i *dans les langues romanes*, apărut în *Romania*, XXIX, 1900, p. 321—333. G. Paris a reuşit, aşadar, să înfrîngă rezistenţa Colegiului de redacţie, despre care vorbeşte în scrisoare, şi să impună publicarea studiului fostului său elev.

[3] *Notices et Extraits*, rubrică a revistei *Romania*.

VIII

Cerisy-la-Salle (Manche), 20 sept⟨embre⟩ 1900

Mon cher ami,

Je reçois la lettre qui m'annonce le grand malheur qui vient de vous frapper, et je vous envoie l'expression de ma bien sincère condoléance [1]. Je suppose que vous êtes retourné en Roumanie pour cette triste circonstance, et c'est là que je vous écris. J'ai reçu l'épreuve de votre note sur *primu*[*s*] etc, mais je ne sais trop où vous l'envoyer. Dites-le moi, je vous prie, et je vous enverrai l'épreuve soit en placard, soit après ma première correction, mise en pages [2].

Bien à vous,

G. Paris

[Adresa (pe plic):] Monsieur le Prof. Ov. Densusianu, 6, str. Carol, Bucarest (Roumanie), *faire suivre.*

Carton.— B.A.R.S.R.— S 18(9)/DXL.— Inv. 73.199

[1] G.P. se referă la moartea lui Aron Densusianu, tatăl lui Ovid, întîmplată în ziua de 2/15 septembrie 1900.

[2] Este vorba de nota lui Ov. Densusianu, Primus *et* antaneus *en roumain*, care va apărea în *Romania*, XXX, 1901, p. 113—115.

IX [1]

[Paris, 1902]

GASTON PARIS

Membre de l'Institut
Administrateur du Collège de France

Collège de France

recommande au bienveillant accueil de M. Picard, M. Ov. Densusianu, de l'École des Hautes Études.

[Adresa (pe plic):] Monsieur le Prof. Ov. Densusianu, 67, Bd. Carol, Bucarest (Roumanie).

C.v.— B.A.R.S.R.— S 18(8)/DXL.— Inv. 73.560

[1] Localitatea și anul de expediere a c.v.: după ștampila poștei de plecare, de pe plic. Ziua și luna: indescifrabile. Textul lui G.P., autograf, este înscris între textul cărții de vizită și localizarea *Collège de France*.

X [1]

Paris, 1896—1902]

GASTON PARIS

de l'Académie Française
et de l'Académie des Inscriptions
et Belles-Lettres

Collège de France

Remerciements et voeux bien sincères.

C.v.— B.A.R.S.R.— A 1384

[1] Textul autograf al lui G.P. este înscris între textul cărții de vizită și localizarea *Collège de France*.

Pompiliu Păltănea[1]

I

Brăila, 16 ian. ⟨1⟩912

Stimate domnule Densusianu,

Ieri, înainte de a pleca, am trecut pe la d. Andrițoiu [2]; vă mulțumește că v-ați gîndit și la dînsul și primește cu plăcere să ție o conferență [sic] [3]. Cu privire la subiect și dată, va trece să ia înțelegere cu d-voastră.

Azi, ducîndu-mă pentru cîteva ceasuri la Galați, pentru un consult, l-am întîlnit pe prietenul Damianovici [4]; așteaptă comunicările d-voastră și vă trimite toate cordialitățile.

Cu cele mai frumoase simțiminte,

Pompiliu Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(2)/DXL.— Inv. 73.413

[1] Pompiliu Păltănea, scriitor și ziarist. Cel mai de seamă reprezentant al grupării lui Ov. Densusianu în domeniul publicisticii și al criticii literare. Studiază filologia mo-

dernă la Facultatea de litere din București, avînd ca profesori pe Ov. Densusianu, Mihail Dragomirescu. După terminarea Facultății, din toamna lui 1912 se stabilește la Paris, întîi pentru studii, apoi aflîndu-și diferite rosturi. Astfel, în anii 1912—1915 este înscris la Școala normală superioară, în vederea pregătirii doctoratului. Din 1912, ca membru în comitetul Societății pentru cultura artistică în școală, îl ajută substanțial pe Ov. Dens., trimițîndu-i din Paris, ani de-a rîndul, reproduceri după diferite opere de artă și fotografii ale unor artiști, atît pentru suplimentul artistic al *VN*, cît și pentru difuzarea lor în școli. După declanșarea primului război mondial (iulie 1914), este acreditat de presă al României pe lîngă guvernul francez. După intrarea României în război, este însărcinat cu serviciul de informații și propagandă la Misiunea militară română de pe lîngă Marele Cartier General francez. Între 1918—1919 este secretar al generalului D. Iliescu în cadrul aceleiași Misiuni. În 1917 înființează, la Paris, un Birou al Presei Române. Încă în anii de studenție publică la *VN*, devenind unul dintre cei mai constanți colaboratori ai revistei lui Ov. Dens. Începînd cu traduceri din E. A. Poe (*VN*, IV, nr. 19, din 15 XI 1908), în proză, apoi în versuri, și continuînd cu proză și teatru originale, cu articole de istorie și critică literară, cu reportaje, P. Pălt. scrie la *VN*, cu o întrerupere (1917—1920) datorată războiului, pînă în 1921 inclusiv. Între 1910—1911 colaborează și la *NRR*. În 1917, împreună cu Gabriel Dichter, Cincinat Pavelescu, C. Rădulescu-Istrița și K. Sylvain, înființează, pentru soldații români de pe frontul occidental, pentru refugiați și pentru publicul străin, jurnalul săptămînal franco-român *Românul*, de scurtă existență, în care sînt publicate articole în limbile română și franceză. Atunci cînd, între 1920—1922, Cincinat Pavelescu scoate la Paris gazeta săptămînală *Le Courrier franco-roumain*, de la început (decembrie 1920) el îl ia ca redactor șef pe P. Păltănea, care însă, la un moment dat, renunță totuși la această sarcină (aprilie 1921). Din aprilie 1922, colaborator la *Mercure de France* cu o cronică românească ce a apărut însă destul de neregulat. Colaborează și la *Je suis partout*. După primul război mondial, mult timp, este corespondent oficial (din Paris) al ziarului liberal *Viitorul*, iar apoi la *Universul* lui Stelian Popescu. În 1923, cînd se înființează la Paris un Birou permanent al Presei latine, P. Păltănea va face parte din acest Birou ca reprezentant al României. A luat parte la congresele Presei latine, inclusiv la cel de la București (1927), a cărui organizare a pregătit-o, ajutîndu-l pe Stelian Popescu.

În colaborare cu Titu Dinu, P. Păltănea traduce din literatura latină și publică volumele: *Satirele lui Horațiu* (București, 1910 [1911] și *Comediile lui Plaut* (București, 1912). Vezi detalii în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 308 (scris. I a lui T. Dinu, nota 1). Volumul de *Satire* a fost premiat de Academia Română. Singurele opere originale ale lui P. Păltănea publicate în volum, pe care le cunoaștem, sînt: *Gaudeamus*. Piesă din viața studențească, într-un act și în versuri. Desenuri de Gruia (București, 1911; 40 p.); *Triptic dramatic. Darul muzelor, Fugind de Charybdis, Jocul zeilor* (București, 1912; 88 p.). Broșura cu piesa *Gaudeamus* poartă mențiunea că piesa a fost jucată de studente și studenți în 18 martie 1911, în sala Liedertafel (din București), la serata Societății studenților în litere. Din distribuție reținem cîteva nume: H. Metaxa, N. Stănescu, M. Cruceanu, Lucy Stenescu. Piesa *Darul muzelor*, cu puțin înainte de a apărea în volum, apăruse în *VN*.

Cea mai mare parte a operei lui P. Păltănea este împrăștiată în revistele la care a colaborat. Vom cita, în continuare, numai materialele publicate în *VN*. Astfel, P. Pălt. are traduceri din A. Poe în a. IV, nr. 19, 20, 22; V, nr. 2, 4, 10, 24; VI, nr. 10, 19; VII, nr. 10, 16 (din 1 X 1911). Dar publică și proză originală în a. V, nr. 11 (din 15 VII 1909), 17, 21; VI, nr. 8, 11; VII, nr. 2, 13—15; VIII, nr. 2; IX, nr. 3, 6—7, 8, 11 (din 1 I 1914); teatru *(Darul muzelor)*, în a. VII, nr. 18, 19, 20 (1 XI — 1 XII 1911); istorie literară *(Scriscri inedite ale lui Vasile Alecsandri)*, în a. IX, nr. 9 (din 1 XI 1913) și *(Dante și simboliștii francezi)* în a. XVII, nr. 6—7, 8—9 (1 VIII — 1 XI 1921); reportaje, în a. X, nr. 3 (1 V 1914); XI, nr. 4; XII, nr. 4, 6—8 (1 VIII — 1 X 1916); critică literară *(Adevăr și legendă)*, în a. X, nr. 4 (din 1 VI 1914), 5, 10, 11, 12; XI, nr. 2, 6—7, 8, 10, 11; XII, nr. 1 (1 III 1916). La acestea trebuie adăugată și întîmpinarea trimisă de P. Pălt. *Viețiinoi* în legătură cu polemica dintre dînsul și N. Iorga (a. XIX, nr. 1—3; din 1 III — 1 V 1923). Piesa citată *Darul muzelor* are, în

revistă, următoarea notă de subsol, la început: „Partea întîi din volumul *Triptic dramatic* ce va apărea" (*VN*, VII, nr. 18, p. 335), iar ca motto: „Celui ce stăruie pentru lumină, OVID DENSUSIANU" (ib.). Volumul anunțat a apărut anul următor, după cum am arătat. La titlul bucății în proză *Motiv de dragoste* (*VN*, IX, nr. 6—7, din 1 VIII — 1 IX 1913) se dă, de asemenea, următoarea notă de subsol: „Din volumul care va apărea: *Psyche privindu-se în oglindă*" (ib., p. 195). Numărul următor al revistei conține o bucată în proză intitulată chiar *Psyche privindu-se în oglindă* (*VN*, IX, nr. 8, din 1 X 1913). Și aici se anunță apariția volumului respectiv: „Din volumul cu același titlu, care va apărea" (ib., p. 249). Textul are, la început, după titlu, indicația: „Lucerna, 15 VIII 1913" (ib.). Volumul anunțat nu a mai apărut. La primul reportaj de război, publicat în *VN*, XI, nr. 4 (din 1 VI 1915), *Prin Franța în arme. Ultimul pelerinaj la Champigny*, se anunță în subsol: „Din volumul ce va apărea: *Pe urmele războiului (Franța, Belgia, Alsacia, Austro-Germania). Viziuni și reflexii* (ib., p. 101). Același titlu de volum, dar fără specificarea din paranteză, este anunțat la cel de al doilea reportaj de război, *Prin Franța devastată. Ruinile din Senlis* (*VN*, XII, nr. 4, din 1 VI 1916, p. 107) și la al treilea și ultimul, *O vizită la Reims și pe frontul francez* (*VN*, XII, nr. 6—8, din 1 VIII — 1 X 1916, p. 188). Nici acest volum nu a mai apărut. — Cele 100 de scrisori păstrate din corespondența trimisă de P. Pălt. lui Ov. Dens., între 1912—1932, privesc relațiile de colaborare ale celui dintîi cu fostul său maestru, dar și viața literară și, rareori, politică a epocii. Aceste scrisori conțin, de asemenea, date importante privind relațiile culturale româno-franceze. Corespondența dintre cei doi a fost deosebit de intensă pînă prin 1916, s-a rărit în 1917, s-a întrerupt apoi pînă la începutul lui 1919, cînd din nou s-a intensificat pînă în 1927, pentru ca între 1928—1932 să se rărească iarăși pînă la încetare. P. Pălt. a avut un adevărat cult pentru Ov. Dens., ale cărui principii le-a profesat și cultivat. În cronicile sale literare, mai ales în cele publicate în periodicele din Franța, a popularizat, neîncetat, opera și activitatea lui Ov. Dens. Reprezentanții grupării lui Ov. Dens. au stat, de asemenea, în centrul atenției sale. La rîndul său, Ov. Dens. a apreciat în mod deosebit pe P. Pălt. Astfel, după recenzia elogioasă (nesemnată) la traducerea *Comediilor lui Plaut* (*VN*, VIII, nr. 2, din 1 III 1912, p. 39), atunci cînd apare vol. *Triptic dramatic*, Ov. Dens., într-o altă recenzie elogioasă, afirmă: „d. Păltănea s-a relevat de la început ca un prozator viguros și de bogate resurse artistice" (*VN*, VIII, nr. 22, din 1 I 1913, p. 403). Mai tîrziu, cînd P. Pălt. începe colaborarea la *Mercure de France* (vezi, aici, scris. LXIX, notele 3 și 5; LXXII, nota 3) și după ce se dezlănțuie polemica dintre N. Iorga și P. Pălt., Ov. Dens. va lua apărarea acestuia din urmă, elevîndu-i calitățile. O caracterizare pregnantă îi face lui P. Pălt. Cincinat Pavelescu într-o scrisoare din Paris, 24 XI 1922, adresată lui Gh. D. Mugur: „Păltănea e o adevărată forță și va fi o revelație pentru universitate, cînd va putea să intre. E unul dintre românii care cunosc mai bine literatura, oamenii, moravurile și limba franceză. Apoi, stilul articolelor sale e personal și plin de nervi. *C'est quelqu'un !* Aici e foarte stimat, și eu, personal, îl apreciez și-l iubesc" (Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență*. Ediție, note, variante și bibliografie de George Zarafu și Victor Crăciun. București, 1972, p. 390; vezi și p. 493). Nu deținem informații în legătură cu motivele întreruperii relațiilor dintre Ov. Dens. și P. Pălt., dar nu este exclus ca unul dintre motive să fi fost frecventa cochetărie a lui P. Pălt. cu reprezentanții Partidului liberal. Al doilea motiv ar putea să fie amînarea *sine die* a pregătirii de către P. Pălt. a tezelor de doctorat, precum și tărăgănarea sarcinii pe care P. Pălt. și-a asumat-o de a traduce în limba franceză o serie de lucrări ale lui Ov. Dens. în vederea publicării lor, în volum, în Franța. Și, aici, ca în alte cazuri (D. Caracostea, J.-B. Hétrat etc.), cu toate serviciile deosebite pe care i le-a adus P. Pălt., Ov. Dens. a fost tranșant. — Dintre manuscrisele autografe ale lui P. Pălt. s-au păstrat, în Arh. Ov. Dens., următoarele: 1) o interpretare lingvistică a p. 54—102 din *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* de P. Maior, lucrare de seminar din c. 1910; 15 f. (mapa XXVII, ms. 89 [4]); 2) *Prin Franța devastată. Ruinele din Senlis*; 31 f. scrise cu creionul (mapa XXIX, ms. 178); 3) *Dante și simboliștii francezi*, II; f. 32—62 (text datat de autor, la sfîrșit: „Paris, iulie 1921"; textul are intervenții manuscrise și indicații de tehnoredactare ale lui Ov. Dens.) (mapa XXIX, ms. 178); 4) partea finală (p. 2—3) a

unei întîmpinări (cu date autobiografice); text dactilografiat din c. 1923 (cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens.) (mapa XXXII, Varia 1). Manuscrisele de sub nr. 2—4 au fost destinate tipăririi.— P. Pălt. a fost în strînse relații de prietenie cu T. Dinu, G. Giuglea, N. Georgescu-Ștefănești, Cincinat Pavelescu. Scrisorile sale conțin, numeroase particularități ale ortografiei lui Ov. Dens., folosită în scrierile și revistele sale (ex.: *ilusii*, II; *casul*, III, V; *francesă*, III; *prosă*, IV; *magasine*, V; *sgomot*, V; *s-au desvăluit*, XVIII; *îndrăsnesc*, XII; *psicologia*, LII; *samă*, LXXIII; *tecnice*, XXXV); neologisme foarte recente notate în ortografie originară (ex.: *trottoir*, II; *en-tête*, XIV; *foyerul*, XIV; *budgetul*, XIV); fonetisme de epocă (ex.: *a perdut*, LVI, dar *pierdut*, XIX; *pasagiile*, LXXIV; *conferență*, *conferențe*, I, III, IX, XXII, LXXVI, XCII; *postală*, V, XXV, XXXVII, LIX, dar *poștale*, LII; *colet postal*, XLIII; *în corent*, XXXV, LXXVI, LXXVII, LXXXIII, LXXXVII, XCII, dar *în curent*, LVI); structuri morfologice de epocă (ex.: *țărei*, L; *vieței*, XXXII, LV; *capacității*, XIV; *actualității*, XXXII; *activității*, LXV; *sosirei*, LXVI; *asupra esteticei limbei*, LXXVIII); fonetisme populare (ex.: *prietinilor*, XXV; *viligiaturei*, XXVIII; *se cuvinea*, LXVIII; *dificituri*, XXXV, dar *deficitul*, XXXVI; *cetesc*, XXIX; *a ceti*, LIX; *ați cetit*, ib.; adv. *mîne*, passim, și *mîine*, LXXXV; sbst. *mîinile*, LXXIV; *ar răuși*, V; *s-au înzepezit*, LXXIX; *mișloc*, XII; *m-am mărgenit*, LXXIII; *să sufer*, 1 sg., LXVIII, *alaltaeri*, XXVIII, LXVIII, LXXXIII; *alaltaseară*, XIV; *ceailaltă*, LXXVI; *cătră*, LXXIV, dar *către*, ib.; *scriți*, V; *scriți-mi*, LII, LXI, LXII, XCIV; *se poate scri*, LXII; dar *a scrie*, LXX; *escursie*, XXII, XXIX, XLV; *escursiuni*, XCII; *esplică*, II, LXXIII; *am esplicat*, XXXV; *să se esplice*, XXII; *să esplicați*, LXXXIV; dar *expediate*, XLIII; *se poate expedia*, ib.); structuri morfologice populare (ex.: *singurile*, IV; *ziarile*, XIX; *operile*, XIX, XX, XXXV, XCIV; *caracterile*, LIV; *ruini*, XIX; *vești buni*, XVIII; *ostenelele*, LXXXIII; *socotelele*, LXXIX, XCIV; *origină*, XXXIV; *a preparat*, 3 pl., XXII; *s-a tăiat*, 3 pl., LXXIV; *întîrziază*, 3 pl., XLIII; *slăvia*, 3 pl., XVIII); inadvertențe sintactice (ex.: *se poate expedia colete*, XLIII; *cu o exagerată smerenie, al căror sens nu vă [va] scăpa*, LXXIII; *întîrzielele întoarcerei, pe care împrejurările mi-au impus-o*, LXIX; partea a doua a penultimei fraze a scris. XIX, de la *pe care neputînd a vi-l trimite...*); unele galicisme (ex.: *supozînd*, XVIII, XXIII; *am dinat*, LXXXV). A se vedea și corecțiunile noastre marcate, precum și notele la scrisori.

Vezi și scrisoarea lui P. Păltănea din București, 15 IX 1913 (st. v.), inclusă în scris. V a lui N. Georgescu-Ștefănești către Ov. Dens., care se afla atunci în Occident *(Scris. către Ov. Dens.;* II, p. 114—115*)*.

Scris. I a lui P. Pălt. este datată în st. v. al calendarului, iar scrisorile din străinătate sînt datate, de obicei, în st. n. al calendarului. Cînd, în cazuri cu totul speciale, emitentul folosește st. v., el indică acest fapt (vezi scris. XXXIII).

P. Pălt. își notează numele, în ortografie tradițională, *Păltănea* (pronunțat: *Păltînea*). În Franța, în adresă și în publicații, el își scrie numele: *Paltanea* (uneori *Paltanéa*).

Bibliogr. Întîmpinarea lui P. Pălt. publicată în *VN*, XIX, nr. 1—3, din 1 III — 1 V 1923, p. 37—39; Cruceanu, *De vorbă*, p. 43, 89; *Caiet II abon. VN; Dicț. pseud.*

[2] N. Andrițoiu, unul dintre colaboratorii lui Ov. Densusianu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 163—164.

[3] P. Pălt. se referă la cel de al treilea ciclu de conferințe ale *Vieții noi*, care s-a desfășurat în primele luni ale anului 1912. N. Andrițoiu se angajează într-adevăr și în acest ciclu și va vorbi despre *Utopiile științifice în roman* (12 IV 1912). Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 163.

[4] Constantin Damianovici. Vezi scrisorile acestuia adresate lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

II [1]

Paris, 51, rue Monge
[oct. 1912,] miercuri

Stimate domnule Densusianu,

În primele rînduri pe care am plăcerea să vi le scriu de aici, nu se poate să nu amintesc de impresia pe care mi-a făcut-o Parisul.

Veți rîde — dar, ce vreți? e aproape o fatalitate. Mărturisesc că, la început, am avut mai multe decepțiuni ca mulțumiri. Încă o dată mă încredințez că niciodată nu e bine să-ți faci iluzii. Două zile cît am stat la Viena, am înclinat să rămîn acolo; acum vreau să treacă mai repede acești ani, ca să pot rămîne în mediul nemțesc. Poate totul nu e decît o superficială impresiune — cine știe. Firește, am cercetat cîteva părți ale Parisului. Multe lucruri frumoase, multe curioase... O, cel mai curios lucru însă e viața românilor d-aici. Pe sub storurile nu tocmai bine lăsate, de pe trotuar [2], vezi la „Vachette" [3] mîni ce se agită pe o masă verde... Alături, la „Voltaire" [4], alții dictează guvernului din București... directiva în problema balcanică. O, desigur, românul e același pretutindeni; ca să rîzi de el n-ai nevoie să mergi tocmai la Paris. Dar, revin din această lume printre care nu voi mai rătăci. La Sorbona, multe din cursurile care păreau mai interesante n-au loc; pe Faguet [5] îl suplinește Strowski [6], a cărui prelegere inaugurală de sîmbătă nu mi-a plăcut deloc. O, azi, cu prilejul susținerei unei teze de doctorat, am văzut în parte ce-nseamnă și pedantismul francez. Un Gazier [7] chiar — ori, mai ales — a polemizat cu candidatul pe motivul... copertei lucrării imprimate.

Pînă acuma — și aș vrea să greșesc — cred că Academia Română ar putea găsi și aici destui membri activi. Am întîrziat aceste rînduri, fiindcă voiam să vă scriu ceva despre Roques [8]. A avut o conferență — „dialectele"; o oră a făcut o expunere isorică asupra romanizării. La seminar, am discutat puțin: a emis cîteva păreri asupra literaturei populare, care se cunoaște că vin tocmai de la Paris. Aștept însă să-mi pot face ideea definitivă. M-au surprins 2 daneji care cu toată stăruința vor să învețe l⟨im⟩ba noastră. Mă grăbesc să vă urmez sfatul: zilele acestea mă voi duce la Hautes Études. La Sorbona prea e universitatea de la liceul Lazăr [9].

Închei aceste rînduri; mi-e teamă că prea vă reținu din timp. Și apoi, aș vrea să mai am dreptul de a vă mai incomoda din cînd în cînd cu altele.

Al dv. cu cele mai frumoase simțiminte,

P. Păltănea

Cred că nu-mi permit prea mult dacă aștept revista [10].

B.A.R.S.R.— S 19(3)/DXL.— Inv. 73.414

[1] Datarea: aproximativă. Deoarece în scrisoare e vorba de lecția inaugurală a lui F. Strowski (ca suplinitor al lui E. Faguet) și deoarece P. Pălt. însuși declară că a frecventat Școala normală superioară (din Paris) 3 ani (1912—1915) (vezi *VN*, XIX, nr. 1—3, p. 38), sîntem înclinați să credem că această primă scrisoare din Paris a lui P. Pălt. către Ov. Dens. ar putea data de pe începutul lui octombrie 1912 (la început de an școlar). Nu deținem informații în legătură cu data sosirii lui P. Pălt. în Franța.

[2] P. Pălt. scrie (după ortografia franceză): *trottoir*.

[3] și [4] „Vachette", „Voltaire": restaurante în Paris.

[5] Emile Faguet, erudit istoric și critic literar francez. Profesor la Facultatea de litere din Paris. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 327.

[6] Fortunat Strowski (1866—1952), critic și istoric literar francez de origine poloneză. Profesor la Facultatea de litere din Bordeaux, apoi la cea din Paris. Membru al Institutului. Membru al Academiei de științe morale și politice (1926). A publicat studii, monografii literare, istorii literare, ediții de texte. A colaborat la numeroase periodice. Este autorul unei excepționale introduceri la cartea lui M. Vessereau, *Roumanie, terre du dor* (Paris, 1930).

[7] Augustin Gazier (1844—1922), istoric literar francez. Profesor la Sorbona. Pensionat în 1914. A publicat studii de istorie politică și religioasă, dar și sinteze de istorie literară.

[8] Mario Roques, titularul catedrei de limba și literatura română la Sorbona.

[9] P. Pălt. se referă la liceul „Gheorghe Lazăr" din București.

[10] Adică *VN*.

III [1]

[Paris,] 2 VI ⟨1⟩913

Stimate domnule Densusianu,

Mai e nevoie să vă arăt mulțumirile mele călduroase pentru binevoitoarea atenție?

Giuglea [2] îmi vorbise de demisia lui, și astfel încît o datorie de prieten mă îndemna să-l sfătuiesc a reveni asupra ei. Cred că numai unele susceptibilități l-au împiedecat s-o facă. M-am despărțit astăzi de el, repetîndu-i să profite de bunăvoința d-voastră, și să accepte lectoratul, care — nu mi-a fost greu să înțeleg, și, desigur, nu e indiscret să vă comunic — îi e chiar necesar (în cazul cînd vrea să rămîie aici, și vrea) din punct de vedere material. Iertați-mi că aduc înainte acest punct, dar el esplică demisia dată atunci cînd împrejurările nu-l mai lăsau să creadă în posibilitatea de a face drumul pînă la Paris. Odată cu scrisoarea mea veți primi — sper — răspunsul lui afirmativ; în ce mă privește, deci, orice aș mai adăoga în chestia aceasta e inutil.

De aici, poate v-ar interesa: săptămînile trecute Paul Adam [3], apoi Auguste Dorchain [4] au ținut 2 nenorocite conferențe despre literatura noastră: amabilitate, bune intenții, dar de ce s-o [sic] fi tot provocînd oamenii să vorbească despre ce n-au habar? „Bătrînețea, serviciile aduse învățămîntului, lucrările care-l preocupă" — iată motivele pe care le cetesc în petiția de retragere a lui Faguet (în *Journal officiel*) [5]; părăsește Sorbona tocmai cînd începuse să citeze în articolele lui versuri de Baudelaire; era și timpul. Dar sorbonienii sînt mereu prilej de ironii; cît privește romanistica de la Paris, oricine poate constata că — întocmai ca și politeța franceză — e o frumoasă legendă. Desigur, fabricanții de Flers și Caillavet [6] au trecut și ei pe la Sorbona; vă reproduc gluma lor fiindcă — oricum — v-ar putea distra: ca să scape de un inoportun, guvernul parizian trimite pe d-l Zero, „de la Academia franceză", să prezideze un congres de... limbi romanice, la... București. Nu vă mai reproduc însă cum d-l Zero definește limbile romanice; vă asigur că — oricît de simplă și chiar indecentă — definiția e mai onorabilă decît aceea a dicționarului d-lor Evolceanu et C^nia [7]. Dicționarul ăsta a făcut deliciile seminarului nostru: Roques, Giuglea, eu am subliniat cîteva perle dintr-însul, dar a făcut și o victimă, a făcut pe un prieten, asistent ocazional la noi, să se creadă... filolog. Dar, altceva, serios. În sfîrșit, am fost răsplătiți cu cîteva piese bune: a lui Dujardin [8], a lui Maeterlinck [9]; e nostim să urmăriți atacurile, pe ascuns

cele mai multe, ce se dau simboliștilor prin cele mai searbăde fițuice; dar nu mai departe, atmosfera repetițiilor generale!... *Marie-Magdeleine*, deși de altă inspirație ca *l'Oiseau* [10], și evident inegală, are multe părți minunate primite de „intelectualii" din sală cu o jignitoare neînțelegere și cu rîsete nestăpînite. Dujardin a fost ceva mai fericit: de o parte criticii cu „autoritate", leneși și lași (ah, să le cetiți jongleriile adorabile...), publicul ce se extaziază la cinema, — de alta, scriitorii noi, admirabil de solidari, și puținii lor admiratori fanatici și disprețuitori. Și să mai vorbim de România... Hotărît, arta a fost și rămîne privilegiul puținora. Dar à propos: vedem c-ați dat cîteva serbări pentru Societ⟨atea⟩ p⟨entru⟩ cult⟨ura⟩ artistică [11]; știți că-n ⟨1⟩916 e vorba de un congres internațional organizat de l'Art à l'école [12] d-aici? O conferință a lui Paul Fort [13], zilele trecute, mi-a reamintit frumoasele d-voastră proiecte, despre teatru; vă mai gîndiți la ele? N-ar fi bine să le încercăm vreodat' ? A, dar abia acum observ cît timp vă fur cu rîndurile mele interminabile; le întrerup, sigur că voi continua să vă obosesc altă dată.

Al d-voastră devotat

P. Păltănea

P.s. Desigur, de vină e poșta că n-am mai primit *Viața*. Dacă aș ști că nu abuzez rugîndu-vă...

B.A.R.S.R.— S 19(5)/DXL.— Inv. 73.416

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] După cum am arătat în *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 141 ș.u., Ov. Densusianu propusese pe George Giuglea să meargă pentru specializare la Paris. Din cauza situației materiale precare a acestuia și din cauză că autoritățile întîrziau să-i acorde sprijinul, G. Giuglea, dezamăgit, la un moment dat, renunță la plecare. La acest fapt se referă P. Pălt.

[3] Paul Adam (1862—1920), scriitor francez. A publicat îndeosebi romane.

[4] Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 258.

[5] *Le Journal officiel* (Paris), publicație oficială, care a înlocuit, din 1868, *Le Moniteur officiel*.

[6] P. Pălt. folosește termenul *fabricanții* în sens figurat și ironic. Se știe că Robert de Flers și G. A. de Caillavet, în colaborare, au publicat numeroase comedii. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 77.

[7] Între 1910—1914, Dumitru Evolceanu este unul dintre colaboratorii principali la redactarea *Dicționarului limbii române* care se pregătea sub conducerea lui Sextil Pușcariu și sub egida Academiei Române. Vezi *DA*, t. II, partea I, F—I, Prefața, p. 1. A se observa că, de fapt, P. Pălt. vizează „dicționarul d-lor S. Pușcariu et C^nia". Prin atitudinea pe care a luat-o față de acest dicționar academic, P. Pălt. se asociază la critica intransigentă, uneori pătimașă, a lui Ov. Dens. față de aceeași operă. Vezi și *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 176.

[8] Edouard Dujardin (1861—1949), scriitor francez, reprezentant al curentului simbolist. A publicat poezii, povestiri, romane, dramaturgie, studii de istorie a religiilor. În poezie, adept al versului liber.

[9] Maurice Maeterlinck (1862—1949), scriitor belgian de limbă franceză. A publicat poezii, teatru, lucrări de meditație filozofică. Premiul Nobel pentru literatură (1911). Reprezentant de frunte al simbolismului.

[10] *Marie-Magdeleine* (1913) și *L'oiseau bleu* (1908), piese de M. Maeterlinck.

[11] Societatea pentru cultura artistică în școală, din al cărei comitet făcea parte și P. Păltănea. Vezi, supra, scris. X a lui D. Caracostea către Ov. Dens., nota 2 *(Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 172*)*.

[12] Societatea franceză *L'Art à l'école*, înființată în 1907, a servit chiar ca model pentru crearea, peste cîțiva ani, a unei societăți românești similare.

[13] Paul Fort (1872—1960), scriitor francez, reprezentant de seamă al simbolismului. A publicat teatru și, mai ales, poezie. A scris și proză ritmată.

IV [1]

[Paris,] 4 XII ⟨191⟩3

Stimate domnule Densusianu,

Prins de vicața de aici, înțelegeți și iertați neglijența de a vă scrie și de a vă trimite ce vă datoram. Ieri v-am expediat pentru reproduceri din Rodin, singurele [2] pe care le avea magazinul de care mi-ați vorbit; una din ele era în negru [3] (dacă nu mă-nșel, după cum le-ați dorit), iar celelalte în cărbune; mie îmi plac acestea din urmă [4]. Și după opinia negustorului, sînt și mai bune, inalterabile (dealtminteri, au și preț întreit.). Voi avea grijă să primiți și ce vă mai trebuie; dacă aveți nevoie și de altele, fiți buni și-mi scrieți. Cît pentru Societate, tablouri se găsesc de la 2—3 lei în sus; atîrnă de dimensiuni și opere [5].

În sfîrșit, Sorbona și-a început și la public cursurile; evident „maestrul" nostru [6] . . . . aranjează cărțile aduse din călătoria pe la noi.

Săptămîna trecută, o simpatică conferență a lui Sembat [7] și alta a lui Verhaeren [8]; ca teatru, interesantă încercarea lui Copeau [9] de la Vieux Colombier. Mult zgomot în jurul premiului Goncourt — ah, premiile! . . . apetituri etc. — l-a luat cine nici nu se aștepta. Dar ceea ce preocupă pe toți e. . . politica (se putea altfel?). A căzut Barthou [10] — o frumoasă căderе (și fără concursul faimosului Clemenceau [11] — le tombeur des ministères) și acum . . . noi pentru cine votăm? vorba ceea. Un salt, un mare și penibil salt, și iată-ne iar în țară? Ce mai e pe la d-voastră? Colaborează sau nu colaborează? Mai plagiază ori i se dă catedra universitară, ca să se astîmpere? Of, uf, permiteți-mi să fug. Aici se mai respiră.

Salonul e mai bine în artele decorative ca în pictură; aici, mai remarcabile, 2 pînze de Maurice Denis, de Ch. Guérin. Mi-au plăcut mult sculpturile lui Niederhauser[n] [12], în special *Templul melancoliei* și *Ofrande lui Bachus*.

Observ iarăși că — după obiceiul meu — vă reținе prea mult. Doresc să am cele mai bune vești de la d-voastră, și despre revistă.

Cu totul devotat,,

P. Păltănea

P.s. Alătur cîteva însemnări grăbite, poate le utilizați pentru revistă. Zilele acestea, înlesnit, cred că am plăcerea a vă trimite ceva proză.

B.A.R.S.R.— S 19(6)/DXL.— Inv. 73.478

[1] Localitatea de expediere: după cuprinsul scrisorii. Data este indicată la sfîrșitul scrisorii, înainte de *P.s.*, astfel: 4/XII.3. Pentru reconstituirea anului, vezi, mai jos, notele 3 și 7.

[2] În original: *singurile*.

[3] Probabil e vorba de *Danaidă* de Rodin, reprodusă în *VN*, IX, nr. 11 (1 ian. 1914), ca supliment artistic.

[4] P. Pălt. procura de la Paris, pentru *VN*, diferite reproduceri după opere de artă. Vezi și scrisorile V, IX, X, XXXV, XXXVIII, XLIII, XLIV, XLV.

[5] P. Pălt. îi furniza din Franța, lui Ov. Dens., pentru Societatea pentru cultura artistică în școală, tablouri cu reproduceri după opere de artă. Vezi și scrisorile V, VIII.

[6] Prof. Mario Roques.

[7] Marcel Sembat, deputat socialist. Conferința, care a avut loc la teatrul Antoine (din Paris), a tratat despre simboliști și versul liber. O notă detaliată, nesemnată dar aparținînd desigur lui P. Pălt., a apărut în *VN*, IX, nr. 10 (1 XII 1913), p. 348—349 (conferința a fost ținută „săptămîna trecută"). E posibil ca și alte note privind mișcarea intelectuală în Franța (toate nesemnate), din același nr. (p. 347—350), să aparțină lui P. Pălt. Nota despre Sembat, coroborată cu scrisoarea de față, ne demonstrează că nr. respectiv al *VN* a apărut cu circa 7—10 zile după 1 XII 1913.

[8] Émile Verhaeren (1855—1916), poet belgian de limbă franceză, reprezentant de frunte al simbolismului. A cultivat versul liber. A scris și drame, povestiri, studii de artă.

[9] Despre această încercare a lui J. Copeau la Théatre du Vieux Colombier, vezi nota nesemnată din *VN*, IX, nr. 8 (1 oct. 1913), p. 279, redactată pe baza unui articol din *La nouvelle revue française* (1 sept. 1913). Nota aparține sau lui P. Pălt., sau lui Ov. Dens.

[10] Louis Barthou (1862—1934) a fost prim-ministru al Franței între martie—decembrie 1913.

[11] Georges Clemenceau. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 258.

[12] Auguste de Niederhausern-Rodo (1863—1913), valoros sculptor elvețian. A trăit mai mult în Franța.

V [1]

[Paris, 31 dec. 1913, st. n.]

Stimate domnule Densusianu,

V-am trimis cîteva rînduri de Roger Marx, cu privire la Carrière și Rodin [2]; aș fi crezut că e nimerit să se dea în revistă, cu acest prilej, suplimentele artistice din ei chiar; și am întîiat cu trimisul, căutînd ceva mai necunoscut, anume: *Le théâtre de Belleville*, și de Rodin: *Les bourgeois de Calais;* toate cercetările de ieri și azi sînt fără rezultat; am fost silit să vă trimit altceva (în cazul, bine-nțeles, cînd d-voastră sînteți dispuși să faceți loc notiței lui Marx, și s-o ilustrați cu reproduceri din operile caracterizate) — și veți vedea singur ce am putut să vă trimit; peste tot ce dedeam [sic] pe la magazine — erau lucruri pe care (de nu mă-nșel) le aveți deja.

După cum îmi scriți, v-am trimis și o mică colecție de postale; n-am găsit altceva mai bun, și care ar putea răuși [sic] la reproducere; trebuie să adaog că sărbătorile — mîne e anul nou — au făcut ca toate prăvăliile să fie pline. Deci, dacă cele trimise nu vor fi tocmai ce-ați fi dorit, am circumstanțe atenuante. Voi îngriji pe viitor de reproducții, și vă voi scrie ce pot găsi și, prin urmare, ce vă pot expedia. Am pus azi într-un plic și cîteva note pentru revistă, în dorința de a vă fi util [3]. Cu privire la asta: am luat obiceiul „tăieturilor", așa că de-acum o să aveți întotdeauna la timp, ca să puteți alege.

În sfîrșit: vă cer iertare că și proza vă parvine așa tîrziu, ceea ce iar nu se va mai repeta: mă iertați — nu-i așa? — gîndindu-vă la cîte-s pe aici de văzut, auzit și cetit.

Cred că și Ștefănești [4] s-a întors la București și v-a comunicat toate salutările mele respectuoase și afectuoase.

Devotat

Păltănea

P.s. Alătur chitanța de la *N⟨ouvelle⟩ R⟨evue⟩ Fr⟨ancaise⟩*; ați primit n-rul pe ianuar? Restul din suma trimisă prin mandat voi îngriji să vă revie cu întîia ocazie.

B.A.R.S.R.— S 19(7)/DXL.— Inv. 73.497

[1] Localitatea de expediere: după cuprinsul scrisorii. Ziua și luna expedierii: după afirmația (din scris.): „mîne e anul nou" (se înțelege — în Franța). Pentru anul expedierii: vezi notele 2 și 3. Datei de 31 XII 1913 îi corespunde, în st. v., 18 XII 1913.

[2] În *VN*, IX, nr. 11 (din 1 I 1914), p. 380—381, fără semnătură, se reproduc și se comentează cîteva considerații ale criticului de artă Roger Marx despre Rodin și Carrière. Vezi și scris. preced. (IV), nota 3.

[3] Cf. notele nesemnate din *VN*, IX, nr. 12 (din 1 II 1914), p. 409—413, privitoare la „mișcarea" intelectuală în străinătate. Majoritatea ar putea să aparțină lui P. Pălt.

[4] N. Georgescu-Ștefănești. Vezi scrisorile sale către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, II.

VI[1]

[Paris,] duminecă, [1 febr. ⟨19⟩14]

Stimate domnule Densusianu,

Ocupat cu multe, nu mi-am făcut încă timpul să vă trimit portretele cerute; bănuiam că nu e zor. Zilele acestea sper să le aveți, împreună cu niște manuscrise. Cei mai spuneți, încolo? După puținul cît am cetit, văd că Take [2] nu stă deloc pe roze; la urma urmei, toate se plătesc în viață . . . Dar și la liberali, cîte mai sînt, doamne . . .

Al d-voastră devotat

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 184, Victoriei, București, Roumanie.

C.p.i— B.A.R.S.R.— S 19(8)/DXL.— Inv. 73.417

[1] Data și locul expedierii, după ștampila poștei: „Paris, 2.2.⟨19⟩14". Ziua de 2 febr. 1914 (st. n.) a fost luni. Înseamnă că scrisoarea a fost realizată cu o zi înainte. Ilustrata reprezintă Musée du Luxembourg. L. Lhermitte, *La paye des moissoneurs* (reprod. color).

[2] Take Ionescu.

VII[1]

[Paris,] 9 II ⟨1⟩914

Stimate domnule Densusianu,

Aflu astăzi din niște rînduri ale lui Giuglea că ați fi bolnav [2]; desigur, numai o indispoziție provocată de munca prea încordată; mă grăbesc să vă adresez cele mai călduroase urări de sănătate și bine; îmi iau voia să adaog că ar trebui să vă gîndiți mai mult la d-voastră.

Cu totul devotat,

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 184, Victoriei, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(9)/DXL.— Inv. 73.418

[1] Locul expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: Musée du Luxembourg. A. Besnard, *Femme qui se chauffe* (reprod. color).

[2] E posibil ca G. Giuglea să fi făcut o scurtă vizită în țară, la începutul anului 1914. Apreciem că scrisoarea lui G. Giuglea, la care se referă P. Pălt., i-a fost trimisă acestuia, la Paris, din țară, unde G. Giuglea, fără îndoială, va fi văzut pe Ov. Dens. Cu acest prilej, G. Giuglea a putut afla și de intenția lui Ov. Dens. de a veni (probabil, în cursul primăverii) la Paris. Vezi, mai jos, scris. IX a lui P. Pălt.

VIII [1]

[Paris, luni, 2.3.⟨19⟩14]

Stimate domnule Densusianu,

Mîne voi căuta să vă procur portretele ce trebuie; tot mîne vă voi trimite notele [2] și un articol de polemică asupra simbolismului, pentru revistă [3].

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, profesor universitar, București, 24, str. Colței, 24, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(19)/DXL.— Inv. 73.427

[1] Locul și data expedierii, după ștampila poștei: „Paris, 2.3.⟨19⟩14". Ziua respectivă a fost: luni (st. n.). Scrisoarea are indicația autografă: *marți*, ceea ce înseamnă că, din motive de precauție, P. Pălt. și-a postdatat (cu o zi) scrisoarea. Ilustrata reprezintă: Palais des beaux arts de la Ville de Paris. E. Carrière, *Les jeunes mères*.

[2] Numerele din *VN* apărute în această etapă, ale căror note franceze (toate: nesemnate) considerăm că aparțin lui P. Pălt., sînt: *VN*, X, nr. 1 (1 II 1914), p. 35—36; nr. 2 (1 IV 1914), p. 63—64, 66—67. De altfel, ceva mai tîrziu, în *VN* X, nr. 5 (1 VII 1914), p. 163, P. Pălt. chiar își declară paternitatea asupra notei privitoare la discursul lui Eugène Montfort, din nr. 2 cit., p. 64.

[3] Articolul asupra simbolismului, totuși, va mai zăbovi puțin. Vezi scrisoarea urm. (IX), nota 2.

IX

Paris, 6 V ⟨1⟩914

Stimate domnule Densusianu,

Cunoașteți prea bine Parisul ca să mai fie nevoie să vă cer iertare pentru întîrzierea răspunsului meu. Cu privire la revistă: cred și eu împreună cu d-voastră că puțină polemică nu strică. Întîmplător am cetit cîteva reviste, de asemeni am aflat și de broșura unuia Savul (din Iași) [1]; poate chiar pentru numărul viitor, pe iunie, să vă trimit și eu cîteva însemnări asupra simbolis-

mului francez și cel de la noi [2]; cînd ni se oferă prilejul să facem constatări și restabiliri, de ce l-am pierde?

Cum la anul, apoi, ne va aduna pe mai mulți examenul de capacitate în București, socot iarăși c-am face bine reluînd conferențele [3]; e singura revistă care organizează la noi un astfel de ciclu, și n-ar trebui să se uite tradiția. Eu sînt optimist; se vor găsi la noi atîtea mijloace materiale ca să le putem ținea chiar fără intrare. Și — zică cine ce-o zice, îmi permit să vă reîn[n]oiesc propunerea de astă toamnă: trebuie să sărbătorim printr-un număr festiv, excepțional, în mart viitor, jubileul nostru de zece ani.

Giuglea îmi spunea că aveți de gînd să veniți încoace; vă închipuiți cu ce plăcere vă așteptăm — pe cînd? Știți că am avut — și avem încă — mari alegeri, vizite de suverani, expoziții de primăvară . . . (caut să vă pot trimite niște reproduceri după pînzele lui H. Martin și M. Denis expuse acum — sînt f⟨oarte⟩ frumoase).

Cu articolul meu ce vă mai deranjați atît? Făceți [sic] cum credeți că e mai bine în interesul revistei. Nu știu dacă notițele sînt bine alese. Eu vi le trimit regulat. D-voastră alegeți — bine înțeles — numai ce vă convine. (Deseară vă voi trimite cîteva) [4].

Cele mai bune salutări cercului nostru!

Al d-voastră devotat,

P. Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(11)/DXL.— Inv. 73.420

[1] Este vorba de broșura lui Gheorghe Savul, *Despre micul curent literar decadent de la noi și îndeosebi despre poezia d-lui Ioan Minulescu* (Iași, 1913; 46 p.), în care autorul, de pe poziții retrograde, patriotarde, naționaliste, combate modernismul în poezia românească. *VN*, de ex., este considerată „revista metropolă a decadentismului" (p. 8). În spirit antievoluționist e redactat și studiul aceluiași autor *Încercări asupra problemei individualului și socialului în producțiunea artistică*, inițial lucrare la seminarul de sociologie și etică al Universității din Iași, condus de D. Gusti (lucrarea, publicată în „Lucrările Seminarului de sociologie și etică" al Facultății de litere și filosofie din Iași, a apărut și în extras: Iași, 1915; 31 p.).

[2] Aceste „cîteva însemnări" se vor transforma, pînă la urmă, într-o lucrare polemică destul de amplă asupra simbolismului, cu referire specială la cel românesc, lucrare intitulată *Adevăr și legendă* (cu 4 capitole: *Există un curent nou? Presa și curentul nou. Puncte din estetica nouă. Privire spre viitor*) și apărută în *VN*, în etape, între 1 VI 1914 — 1 III 1916. Finalul studiului are mențiunea: „Paris, 1914" (*VN*, XII, nr. 1, 1 III 1916, p. 12). Prima secvență poartă ca notă de subsol la titlul general, următoarea indicație: „Din volumul *Lecturi și impresii : curentul nou, cîțiva poeți noi*, care va apărea la toamnă" (*VN*, X, nr. 4, 1 VI 1914, p. 105). Volumul anunțat, ca și alte proiecte ale lui P. Pălt., n-a văzut însă lumina tiparului.

[3] P. Pălt. se referă aici la cele 3 cicluri de „conferențe" ale *Vieții noi* (1909, 1910 și 1912) organizate la București de Ov. Densusianu și cercul său. În ciuda optimismului lui P. Pălt. (și, probabil, și al lui Ov. Dens.), conferințele respective n-au mai fost reluate.

[4] Prin urmare, notele franceze apărute în această pericadă în *VN* (vezi a. X, nr. 3, 1 V 1914, p. 98—103; nr. 4, 1 VI 1914, p. 140—142) pot fi atribuite lui P. Păltănea.

X [1]

[Dieppe, 22—6—⟨19⟩14]

Stimate domnule Densusianu,

Primesc scrisorile d-voastră. Vă rog să iertați dacă nu v-am putut răspunde

încă, precum și că nu v-am comunicat nimic despre portretele trebuitoare. Prietinilor de la revistă le trimit cele mai frumoase salutări.

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, București, Roumanie

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(12)/DXL.— Inv. 73.421

[1] Locul și data expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: „Dieppe — Panorama pris du Château" (foto).

XI [1]

[Paris, sfirș. lui iunie, 1914] simbătă seara

Stimate domnule Densusianu,

Vă puteți închipui ce satisfăcut sînt că vă pot trimite acest plic. Găsiți în el portretele, sau cele mai frumoase, sau cele care există din simboliști: desigur, le cunoașteți pe cele mai multe. Greul a fost să dau peste ele și mai ales să pun mîna pe ele. Fenicienii ăștia de franțuji sînt uneori extraordinari. N-ar fi bine să păstrați clișeele? Poate cîndva am scoate un mic volum de artă în editura revistei, ori cu prilejul vreunei colecțiuni de traduceri * sau de pagini critice **. În ce mă privește, mi-aș permite să vă rog (în numele lui Dinu [2], de asemeni) să ne păstrați clișeul lui Maeterlinck (dacă-l veți face): ne gîndim să-l reproducem la traducerea lui *Oiseau bleu* pe care o vom scoate-o [3].

Ca să nu pierd poșta, mă grăbesc să sfîrșesc.

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

1. Mallarmé (de Valloton)
2. Maeterlinck (Théo van Rysselberghe)
3. Laforgue (—)
4. Jammes (Veber) [4]
5. Griffin (Veber)
6. V⟨an⟩ Lerberghe (după o fotogr.) [5]

Ieri v-am trimis o mică serie din *Les hommes du jour*.

B.A.R.S.R.— S 19(20)/DXL.— Inv. 73.500

[1] Localitatea de expediere: după cuprinsul scrisorii. Luna și anul: stabilite după elementele cuprinse, mai jos, în nota 4. Considerăm că „portretele trebuitoare", menționate în scrisoarea precedentă (X) sînt tocmai acestea înșirate în scrisoarea de față; prin urmare, scris. XI este posterioară datei de 22 iunie 1914. Pentru anterioritatea scris. XI față de XII, vezi scris. XII, nota 3.

[2] Titu Dinu. Vezi scrisorile sale în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

---

* Ar fi, cred, folositoare o antologie cu traduceri din simboliștii streini, făcută cu colaborarea cîtor mai mulți de la revistă. [Nota lui P. Pălt.].

** Tot va trebui să vă publicați în vol⟨um⟩ odată criticele. [Nota lui P. Pălt.].

[3] Feeria *Oiseau bleu* de M. Maeterlinck, pe care Titu Dinu și P. Pălțănea și-au propus să o traducă în limba română. Cu privire la soarta traducerii, vezi aici, mai jos, scris. XVIII, nota 11, și *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 308.

[4] Desen apărut, ca supliment artistic, în *VN*, X, nr. 5 (1 VII 1914), între p. 146—147.

[5] Portretul lui Charles Van Lerberghe apare, ca supliment artistic, în *VN*, X, nr. 6—7 (1 VIII — 1 IX 1914), între p. 196—197.

XII [1]

[Paris, sfîrșitul lui iunie, 1914]

Stimate domnule Densusianu,

Între altele, greva factorilor m-a făcut să-mi întîrzii scrisoarea așa de întîrziată. Cred că ați primit la timp notele pentru „mișcarea intelect⟨uală⟩"; mîine vă voi trimite altele, ca să aveți la îndemînă [2]. În nota despre Villiers veți fi bun să rectificați cu privire la Viviani: știți că acum e prezidentul consiliului și ministrul de externe [3].

Mi-ar părea nespus de bine dacă articolele trimise vor fi de utilitate revistei: mă gîndesc să public prin octomvre un volum de note critice asupra poeziei nouă: ar fi astfel un mijloc de propagandă în favoarea simbolismului și a revistei noastre. După cum veți fi observat, în partea [a] III[-a] a articolului în curs de publicare voi cerca să lămuresc puncte din noua estetică [4]. Desigur, nu vor fi lucruri nouă; dar nu e bine să repetăm pe acelea pe care le socotim folositoare? În partea [a] 2-a a volumului voi da 5 articole asupra poeților de la revista noastră, și probabil un al 6[-le]a în care aș semnala pe „ultimii veniți". Cred că acest volum nu e rău venit [5], mai ales pentru jubileul nostru: oarecum el va prezenta opera realizată direct de *Viața nouă;* și jubileulu nostru de 10 ani, din februar 1915, sînt de părere să-i dăm puțin fast: îndrăznesc să vă propun ideea unui număr festiv, cu un bogat sumar și ilustrații; unui banchet care să aibă ecou literariceşte; și apoi a unei ședințe festive, reluîndu-se conferențele întrerupte.

Multe teatre, expoziții și escursiuni m-au împiedecat să vă trimit urmarea articolului; cred că nu e prea tîrziu nici peste vreo 15 zile; profit de luna asta, pe care o voi mai petrece-o la Paris, ca să-mi termin unele cercetări prin biblioteci. Peste 2—3 zile vă voi comunica definitiv rezultatul cercetărilor pentru portrete: tot atunci voi avea prilejul să vă scriu mai multe.

Al d-voastră cu totul devotat

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(24)/DXL.— Inv. 73.432

[1] Pentru datarea scrisorii, vezi nota 3.

[2] Este perioada în care P. Pălt. este preocupat, asiduu, de redactarea de note pentru rubrica „Mișcarea intelectuală" a revistei *VN*. Toate notele privesc viața culturală franceză. Vezi de ex., notele din *VN*, X, nr. 5 (1 VII 1914), p. 172—177; nr. 6—7 (1 VIII — 1 IX 1914), p. 231—233.

[3] Nota respectivă, despre Villiers de l'Isle-Adam, a apărut, nesemnată, în *VN*, X, nr. 5 (1 VII 1914), p. 172—173. Se vede că nr. respectiv al revistei era deja tipărit cînd a sosit scrisoarea lui P. Pălt. la destinație, deoarece René Viviani este, în nota tipărită, încă ministru al instrucțiunii. Ov. Dens. n-a mai putut opera rectificarea cerută de P. Pălt.

[4] Partea a III-a a lucrării *Adevăr și legendă* a lui P. Pălt., intitulată *Puncte din estetica nouă*, este foarte dezvoltată, în comparație cu celelalte 3. Partea a III-a apare în mai multe numere din *VN* între 1 XII 1914 — 1 III 1916. Înseamnă că, la data cînd P. Pălt. redacta această scris., Ov. Dens. avea deja începutul părții a III-a. Vezi, aici, scris. IX, nota 2.

[5] Volumul respectiv n-a mai apărut.

XIII [1]

[Fontainebleau,] 2 VII ⟨1⟩914

În speranța de a mă regăsi în curînd în mijlocul cercului de la *Viața nouă*, am plăcerea de a-l saluta din inimă dintr-o escursiune în care a fost vorba de el.

Devotat

Păltănea

[Adresa]: D-lui Ovid Densusianu, pentru cercul „Vieței nouă", București. Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(92)/DXL.— Inv. 188.246

[1] Locul expedierii: dedus după conținutul ilustratei și ștampila poștei. Adresa a fost completată, la București, de cineva, cu creionul: „Str. Colți⟨i⟩ 24". Ilustrata reprezintă: „Fontainebleau.— Le Palais. Étang et Musée Chinois" (foto).

XIV [1]

UNIVERSITÉ DE PARIS
FACULTÉ DES LETTRES
INSTITUT DE PHILOLOGIE ROUMAINE
À LA SORBONNE
(SALLE 2 BIS)

Paris, le 10 VII 1914

Stimate domnule Densusianu,

Vă scriu pe hîrtie cu acest *en-tête* ca să vă dovedesc că . . . filologia românească există la Paris — nu numai în budgetul ministerului [2]; mă grăbesc să adaog: e singura probă care se poate aduce, în realitate, despre existența ei. Ah, politica!. . . Totuși, amicul Roques nu încetează prin asta de a ne fi simpatic. De pe aici ce să vă scriu? A început inundația „metecilor" de tot soiul. Țara noastră ne-a expediat pe inevitabilul Lovinescu [3]; mi se pare că urmează la școala Berlitz cursurile de franceză pentru streini în vederea catedrei de franceză vacantă prin moartea lui Eliade [4]. . . Ar fi revoltător să nu. . . fie recomandat, după o așa preparare.

Încolo, Parisul e mai minunat ca oricînd: e, uneori, chiar prea răcoare. Vă închipuiți ce trist sînt că trebuie să plec: o, que la vie est dure! Amicul Dinu [5] îmi comunică fixarea capacității: pe la 15—18 iulie st. v. Sper deci să plec din Paris. Aveam un plan frumos de călătorie la care va trebui să renunț. Totuși, în drum spre țară, voi rămînea o lună prin Elveția. Veți fi în București de 1 sept. cînd voi sosi? Și mai întîi: cînd plecați? Veniți, desigur, încoace?

V ă r o g comunicați-mi tot ce aveți nevoie și credeți că vă pot procura eu: pînă pe la sfîrșitul lunei, cum rămîn încă în Paris, vă stau cu plăcere la toată dispoziția. Între altele, dacă aveți de adus cărți din Paris: cum voi avea lada mea plină cu cărți, e f⟨oarte⟩ ușor să scăpați de un bagaj jenant. Voiam de mult să vă scriem bucuria ce am simțit-o cei de aici văzînd apariția *Istoriei l⟨im⟩bei* [6]. Ne gîndisesem [sic] să ocupăm seminarul cu recenzia ei; Roques se pregătea să publice un compte-rendu, cînd ni se comunică de la Leroux că e încă sub presă. Va fi pentru la anul viitor școlar. S-a primit anuarul lui Meyer-Lübke [7], dar Roques a făcut ce a făcut și a evitat în acest an să-l discute: aranjează, cu Giuglea [8], cărțile din bibliotecă!?...

Alaltaseară [sic], în foyerul teatrului francez, am avut de ce să rîdem ascultînd reflecțiile d-lui, d-nei și d-rei Iacob Negruzzi cu privire la Voltaire etc. P-aici, literaricește, se discută sărbătorirea lui V. Hugo; în Luxemburg se așează placa lui Stendhal; peste 4 zile avem zece maiul franțujilor [9], iar peste alte 6 procesul d-nei Caillaux [10].

Pentru revistă, dacă amicul Ștefănești [11] va continua să tacă, ori chiar alături de el*, vom putea încredința, după reorganizare, cronica muzicală unui băiat f⟨oarte⟩ bun care simpatizează mult cu noi: Alfred Alexandrescu [12] (urmează aici dreptul și conservatorul; o compoziție i-a fost executată în anul trecut de orchestra lui Dinicu [13]; e dintre admiratorii lui Debussy).

Cu rezerva de a vă plictisi în rate, al d-voastră devotat

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(13)/DXL.— Inv. 73.422

[1] În legătură cu locul și data expedierii, menționăm că indicațiile: „Paris, le... 191..." sînt imprimate (fac parte din formular).

[2] Acest „Institut de filologie română", de fapt catedra de limbă și literatură română de la Sorbona, a fost creat și funcționa cu ajutorul material al guvernului român.

[3] Eugen Lovinescu.

[4] Pompiliu Eliade, titularul catedrei de limbă și literatură franceză de la Universitatea din București, murise nu cu mult înainte (iunie 1914). Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 27 (nota 3).

[5] Titu Dinu.

[6] P. Pălt. se referă la *DHLR*, II, fasc. 1, apărută la Paris, E. Leroux, 1914.

[7] *Mitteilungen des Rumänischen Instituts an der Universität Wien*, Bd. I, 1914.

[8] George Giuglea a fost numit lector de limba și literatura română la Sorbona la 1 V 1914. Vezi scris. VIII a lui G. Giuglea către Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 146.

[9] Ziua de 14 iulie, ziua națională a Franței.

[10] D-na C a i l l a u x, soția omului politic francez Joseph Caillaux (1863—1944). În martie 1914, ea a asasinat pe Gaston Calmette, directorul periodicului *Figaro*, care ducea o campanie contra ministrului de finanțe. În scrisoarea sa, P. Pălt. se referă la procesul privitor la acest asasinat.

[11] Nicolae Georgescu-Ștefănești.

[12] De fapt, A l f r e d A l e s s a n d r e s c u (1893—1959), cunoscutul compozitor, dirijor, pianist și muzicolog. Acesta nu a publicat nimic în *VN*. P. Pălt. se referă la reluarea cronicii muzicale la *VN*, cronică pe care, între febr. 1907— febr. 1910, a semnat-o N. Georgescu-Ștefănești. În legătură cu aceasta, vezi nota 1 la scris. I a lui N. Georgescu-Ștefănești către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 111—112.

---

* Firește, cu asentimentul lui, ... nu-i așa? [Nota lui P. Pălt].

[13] Dimitrie A. Dinicu (1868—1936), violoncelist, dirijor și pedagog. A constituit și condus orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice.

XV [1]

[Paris, 11 juillet ⟨19⟩14]

Stimate domnule Densusianu,

Tocmai pusesem la cutie scrisoarea, cînd găsesc la seminar ultimul nr. din *V⟨iața⟩ român⟨ească⟩*, cu articolul lui Caracostea [2]: e într-adevăr extraordinar tupeul tipului — și socot că trebuie să i se dea de la început o lecție meritată. Ați dat ceva în revistă despre articolul lui? Veți da? Altminteri [3], aș fi dispus să vă trimit pentru „Marginalia" cîteva însemnări cu privire la asta; iar, într-o chestiune atingătoare (recrutarea prof⟨esorilor⟩ univers⟨itari⟩ — fiindcă articolul lui Carac⟨ostea⟩ e o petiție pentru catedră univ⟨ersitară⟩), un prieten, Georgescu, care face doctoratul în filos⟨ofie⟩, vă va trimite un articol, cu rezerva de a-l publica sau nu [4]; de asemeni Sudețeanu [5] mă roagă să vă comunic că, întorcîndu-se în țară, vă va vizita și da, și el, ceva pentru revistă.

Al d-voastră devotat

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovid Densusianu, 24, str. Colței, București, Roumanie. [Exped.:] P. Păltănea, Paris, Bd. Port Royal 48.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 19(14)/DXL.— Inv. 73.423

[1] Locul și data expedierii: după ștampila poștei.

[2] D. Caracostea, *Un poet nou*, in *Viața rom.*, IX, 1914, nr. 4, p. 83—116. „Poetul" (termenul e folosit cu sens figurat) este Gala Galaction.

[3] Se deduce că P. Pălt. încă nu a ajuns să vadă *VN*, X, nr. 5 (din 1 VII 1914), în care (la p. 177—178), Ov. Dens. publicase o notă critică la adresa articolului menționat al lui D. Caracostea. Vezi și notele noastre la scrisorile lui D. Caracostea adresate lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

[4] Nu știm la care Georgescu se referă P. Pălt. aici. Categoric, nu e vorba de Nic. Georgescu-Ștefănești, bunul său prieten, pe care-l numește, de obicei, Ștefănești. În anii X și XI ai *VN* (1 III 1914—1 II 1916) nu a apărut nici un articol semnat cu numele Georgescu.

[5] Constantin Sudețeanu. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

XVI [1]

[Paris, 1914 iulie 28,] marți la prînz

Stimate domnule Densusianu,

Țin să vă exprim, atît în numele meu cît și-n al lui Giuglea, toată recunoștința noastră pentru darul lui *Hisi⟨oire⟩ d⟨e⟩ ⟨la⟩ l⟨angue roumaine⟩* [2]; trecînd ieri pe la Leroux, ca să expediez în țară unor [3] prieteni volumul apărut, am fost puși și noi în posesia unui exemplar. Despre carte am discutat tocmai și ieri cu Roques, (la *Romania*) [4], cu care am făcut ieri politică externă mai bine de o oră. Desigur, ați văzut... scandalul: iar război și, de data asta,

probabil că război grozav. Ce e îngrijitor [sic] e că sîntem aproape izolați aici: telegramele trec doar prin Lemberg ori prin cablul submarin din Malta.

Ce faceți? În ce mă privește, aștept dintr-un moment într-altul să iau o hotărîre conform evenimentelor. Dacă într-adevăr nu va mai fi speranță de pace, atunci sper să plec pe l u n e a viitoare, în țară, pe mare (probabil via Brindisi). Voiam tocmai să vă trimit niște note pentru revistă; de asemeni voiam să vă întreb unde și cînd să vă expediez urmarea la seria de articole începute: le țin la dispoziția d-voastră [5], oricum, — rămîne să știm numai dacă împrejurările ne vor mai îngădui să apărem pe la 15 august [6] . . .

Sper să mai am plăcerea să vă scriu zilele acestea: vă doresc din inimă să găsiți toată liniștea și dispoziția în splendorile Engadinei.

Al. d-voastră cu totul devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(15)/DXL.— Inv. 73.495

[1] Localitatea de expediere: după conținutul scrisorii. Data redactării scrisorii: după informația privitoare la declanșarea primului război mondial (28 VII 1914), coroborată cu faptul că, atunci, Ov. Dens. se afla într-adevăr în Elveția (în Engadina) și cu calendarul anului 1914. P. Pălt. scrie epistola chiar în 28 VII 1914, o zi de marți.

[2] DHLR, II, fasc. 1. Vezi, aici, scris. XIV, nota 6.

[3] În original, scris greșit: *unori*.

[4] *Romania* (Paris), cunoscuta revistă trimestrială consacrată studiului limbilor și literaturilor romanice, era condusă, din 1912, de Mario Roques.

[5] E vorba de seria de articole *Adevăr și legendă* de P. Păltănea, în curs de publicare în *VN*. Vezi, aici, scris. IX, nota 2.

[6] Încă din 1 III 1913, *VN* apărea lunar. P. Pălt. se referă desigur, la nr. dublu 6—7 (a. X), din 1 VIII—1 IX 1914, care, din cauza evenimentelor, n-a mai putut apărea la 1 VIII. Articolul lui Ov. Densusianu, *Ce nu poate să învingă*, I, din acest nr., citează informații din 25 august 1914, ceea ce înseamnă că nr. 6—7 citat a apărut, probabil, după 1 sept. 1914.

XVII [1]

[Paris, 8—8—⟨19⟩14,] simbătă seara

Stimate domnule Densusianu,

Pînă acum cîtva timp credeam că drumul cel mai scurt spre țară e prin . . . America; acum nu ne mai rămîne, se pare, decît cel aerian . . . Să așteptăm să se stabilească un serviciu . . . Ați văzut ce se petrece; nu știu însă dacă vă parvin ziare franceze, precum mi-e teamă să nu vă vie telegramele din sursă germană. E aici un frumos entuziasm și o solidaritate pe care asasinarea bietului marelui Jaurès [2] n-a putut decît să o întărească; încă o dată se dovedește ce fals judecau aceia care, plecînd de la suprafață, nu conteneau să proclame decadența Franței. Și, ceea ce e mai îmbucurător, e că de pe acum chiar, cu toate succesele parțiale ce barbarii, pardon: germanii, le pot obține, victoria ultimă și hotărîtoare se prevede a fi de partea aliaților. Rezistența eroică a belgienilor va permite rușilor să mobilizeze, trupele engleze au început chiar să debarce la Ostende, cele franceze sînt aproape de Namur. Ne întrebăm acum ce va face țara noastră: p-aici nu e chip să te mai întîlnești cu cineva ca să nu-ți reclame să pleci contra nemților. În definitiv, „acum ori niciodată" trebuie să se pună chestiunea Transilvaniei, și să sperăm că o vom anexa-o

și noi, precum francezii întrevăd posibilitatea reluării Alsaciei-Lorene. Parisul a luat o fizionomie nouă: am avut prilejul să asist la o mobilizare, la diferitele manifestații ce declararea de război le-a provocat. Acum totul pare a se liniști. Parisul ia o altă față: lumea staționează pe străzi în așteptarea ziarelor ce apar mereu; toate bibliotecile, muzeele sînt închise, multe magazine nu se mai deschid deloc, toate localurile de la 8 seara sînt zăvorite. În schimb, presa ne dăruiește mereu articole minunate: în special acelea ale lui Clemenceau, de Mun [3], Barrès [4], Tardieu [5], Hervé [6], sînt neîntrecute. Dacă mă voi bucura de un lucru prin biruința probabilă a francezilor, va fi, între altele, și că spiritul teutonic — pe care mulți ni-l recomandau și care părea că începuse într-adevăr să se introducă și la noi — va primi lovitura de grație. Dar, destulă politică: surexcitarea în care trăim mă împiedică, de altminteri, să-mi fixez cu ordine [sic] cîteva impresii pe hîrtie: sper — învingînd definitiv Franța, mai ales — să dau cîteva pagini pentru revistă, în care va fi vorba de legenda cu „decadența Franței" și, evident, de partea simboliștilor în dezvoltarea literaturei contemporane ca expresiune a renașterei Franței.

Încolo, ce gînduri aveți? Mai sperați, sau mai doriți să veniți la Paris? Cum, după calculele optimiste ale unor prieteni ofițeri francezi, războiul va dura cel puțin pînă prin decemvrie, și cum în acest timp nu poți profita de nimic din ceea ce căutăm aici, nu ne mai rămîne decît să ne folosim de întîiul prilej pentru a pleca. De altminteri, cred că vom fi siliți și noi să mobilizăm și să intrăm în foc. Sper, iar sper, ca peste 10—12 zile, restabilindu-se trenurile, să pot pleca. Ieri, printr-o favoare specială, un grup de 120 români (între alții: C. C. Arion [7] cu d-na, G. Diamandy [8], N. N. Săveanu [9] etc., cu mulți studenți) au putut obține locuri alături de militari, pînă la Marsilia; de la Brindisi, însă, vaporul de comerț român ne îndoim să-i poată transporta pe toți, și încă cum!... Ah, cîtă plictiseală... Toate proiectele — căzute... Aș fi curios să știu dacă în aceste condițiuni examenul de capacitate va mai avea loc în octomvre, după cum s-a anunțat.

Din țară, mai primiți vreo corespondență?

Dealtminteri, nu știu dacă, ori, mai ales, cînd, veți primi rîndurile mele; voi continua totuși, la întîmplare, să vă urmăresc, pînă cînd zeii îmi vor îngădui să părăsesc Franța... pînă cînd, pînă cînd ... — dacă pînă atunci nu veți sosi la Paris ori, mai probabil, nu veți fi luat drumul spre țară, prin Roma, Atena, Constantinopol, unde și eu sper — cu toate împrejurările potrivnice, de tot felul — să fac mici halte.

În curînd, mai multe.

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusianu, Kurhaus Tarasp (Engadine) Suisse.

[Exped. (pe plic):] Pour retour: P. Paltanéa, 48, Bd. Port Royal, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(16)/DXL.— Inv. 73.424

[1] Localitatea și data expedierii: după ștampila poștei. După ce scrisoarea a ajuns la destinație (Tarasp), cineva, acolo, a anulat adresa de destinație scrisă de P. Pălt., scriind noua adresă: „Hôtel Eden au Lac, Zürich". Ștampilele de sosire: „Tarasp — Kurhaus, 22 VIII ⟨19⟩14", respectiv, „Zürich, 23 VIII ⟨19⟩14".

[2] Jean-Léon Jaurès (1859—1914), om politic francez. Bun orator. Reprezentant de frunte al partidului socialist. Fondator al ziarului *L'Humanité* (1904). De mai multe ori deputat. Asasinat în iulie 1914.

[3] Albert de Mun (1841—1914), om politic francez. Membru al Academiei Franceze (1897). A profesat o politică socială și religioasă. La începutul primului război mondial, prin articolele sale publicate în *L'Echo de Paris*, a încercat să susțină moralul concetățenilor săi.

[4] Maurice Barrès: vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 67.

[5] André Tardieu (1876—1945), om politic francez. Publicist.

[6] Gustave Hervé (1871—1944), publicist francez.

[7] Const. C. Arion (1855—1923), avocat și om politic. Doctoratul în drept (Paris). De mai multe ori ministru. Profesor la Facultatea de drept din București (1913). Membru onorar al Academiei Române (1923). Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 141.

[8] George Diamandy, scriitor și om politic. A semnat numele de familie și sub forma: *Diamandi*. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 28.

[9] N. N. Săveanu, om politic. Liberal.

XVIII [1]

[Paris, 29 aug. 1914,] sîmbătă seara

Stimate domnule Densusianu,

Vă credeam departe, în țară sau pe drum, — cînd d-voastră erați aproape, aproape de Paris, acolo unde desigur m-aș fi aflat și eu acum dacă războiul începea cu o săptămînă mai tîrziu. Despre ce să vă scriu mai întîi?

Războiul, războiul — e singura chestiune la ordinea zilei: toate surprinderile le-am avut pînă acum; de o săptămînă sîntem în așteptarea a c e v a n o u pe care ni-l va dărui cîmpul de luptă. Probabil că aveți acolo, la Zürich, numai sau mai ales telegrame nemțești; aici situația e astfel prezentată de oficialitate: armata franceză-engleză intactă, la frontieră, de 5 zile împiedică înaintarea nemților. Acum 8 zile aliații luase ofensiva chiar, dar au fost siliți să se retragă. În acest timp, lupte pe tot frontul, încăierări care nu-s decisive: succese ori eșecuri, și de o parte, și de alta. De notat: faptul că germanii nu pot înainta e o victorie pentru francezi, pentru că s-a stabilit că planul statului major din Berlin e o inundare a Franței și o grabnică înfrîngere a ei, care să permită apoi nemților întoarcerea în Prusia și apărarea contra rușilor. Dar muscalii înaintează: se zice că au ajuns la Koenigsberg [2]. . . Oricum: supozînd [3] chiar că la început vor avea nemții victorii (și să le fie rușine dacă n-ar avea, fiindcă prea plictiseau lumea cu armata lor strașnică), victoria finală — care contează — nu va putea fi decît de partea aliaților. E suficient să-ți amintești că deja luptă 7 state contra 2, ca să prevezi rezultatul. Și apoi, cît se înșeală cei care se tot plîng de decadența Franței: cunosc acum puțin dezastrul lor din '70; nu e revoltător să se judece un popor după un singur eșec? La '70 chiar nu s-au petrecut atîtea fapte eroice? Și apoi, după o așa debandadă, ce repede s-au recules, pe toate terenurile. Ni se tot slăvea [4] succesele industriei și comerțului german, cînd nu ni se amintea nimic de nenorocitul tratat de Frankfort ce expira în acest an și care paralizase pentru jumătate de secol mișcarea economică a Franței. Vedeți, îmi pare bine că am apucat Parisul și în aceste momente: multe lucruri mi s-au precizat sau dezvăluit; am înregistrat la impresii, c-aș putea spune că am ajuns un acumulator. Sper să le pot utiliza cîndva.

Nu, eu rămîn optimist cu privire la sfîrşitul luptei; şi în ce chip s-a pornit această luptă: liberare de popoare, unire între slavi şi între latini. Desigur, Spania şi Italia vor intra alături de Franţa; serbii vor avea o Serbie mare; Polonia a reînviat; noi, noi ce facem? Multe ziare (oficiosul *le Temps*) repetă de la o vreme că: războiul se va termina cu dezrobirea românilor transilvăneni, între altele, cum se va termina cu liberarea Alsaciei-Lorena. Mă îndoiesc însă că vom putea anexa ceva, dacă nu ne mişcăm. Din ce se aude pe aici, din ce se speră la Quai d'Orsay, probabil că nu sîntem departe de a intra în acţiune. Se zice că regele va abdica, se zice că-n ţară ar fi agitaţii contra Austriei. Acum vreo 15 zile se comenta aici un fapt autentic povestit şi cercurilor diriguitoare francese de contele de Montesquiou [5] sosit tocmai din Bucureşti. Deşi a trecut mult de atunci, deşi poate îl cunoaşteţi, îmi iau voia să vi-l repet. E caracteristic. Brătianu [6] se prezintă regelui cu decretul de mobilizare a armatei. Vodă: „Bun, tomn [7] Brăt⟨ianu⟩ — îl iscălesc; dar, noi mergem după aliantele noastre, nu-i aşa?" — Care, majestate?" — „Cu Germania". Brătianu atunci i-a prezentat demisia; a consultat vodă, înainte de a i-o primi, pe Take [8] şi Marghiloman [9], şi apoi a venit acel faimos consiliu de coroană care a decis neutralitatea. De atunci însă regele a avut tot timpul să se-mbolnăvească, Rusia şi Franţa să inspire pe Brătianu, Brătianu să dorească războiul şi publicul Transilvania... Vom vedea ce va fi. Un doctor polonez, dintre personalităţile de aici, îmi spunea azi, după ce cetise articolul din *Le Temps* de ieri: — „Dacă şeful guvernului dv. nu vă duce contra Ungariei, atunci el se face vinovat de trădare a intereselor ţării".

Dar, să las puţin politica. Din ţară vin scrisori cu întîrzieri de 10—12 zile. Nici o veste precisă nu mai avem însă: desigur, evenimente mari se prepară. Giuglea a plecat de vreo 10 zile, cred că e ajuns la Bucureşti, de unde mi-a promis să-mi telegrafieze. Eu nu ştiu dacă voi fi avînd ceva minte, dar ştiu că n-am nici un dram de noroc: o mulţime de plictiseli în această lună istorică. Gata de plecare, un accident mă opreşte la Paris; doctorul speră ca-n vreo 10 zile să pot fi în stare de a pleca; sper deci. Apoi: cu plecarea patronului hotelului, cu schimbarea de odăi, mi s-au rătăcit multe lucruri, între altele: manuscrisul întreg de la *Adevăr şi legendă* [10], pe care de o lună voiam să vi-l trimit, traducerea lui *Oiseau* [11] pe care voiam s-o pun sub presă şi nişte caiete de note universitare. Vă închipuiţi cît necaz. Aici bibliotecile sînt închise, apoi cărţile mele (în cufăr) aşteaptă în magazia închisă a unei agenţii de transport să fie expediate în ţară: mi-e deci, imposibil pentru un moment să reconstituiesc articolul. Vă rog mult să mă iertaţi pentru el; cum îmi va fi în putinţă, voi căuta să-l refac şi să-l aveţi. Dacă revista are nevoie de material, aş putea — sper — să redijez cîteva pagini de proză; mi-e teamă totuşi ca-n ţară activitatea literară să nu fie întreruptă de evenimente. Vă mai rog să mă iertaţi dacă nu vă pot trimite, ca-n trecut, *notiţe* pentru „Mişcarea intelectuală" [12]; aş vrea să găsesc ceva, voi încerca, deşi nu sper.

Presupunînd că veţi mai rămîne la Zürich, voi avea plăcerea să vă mai scriu.

Dorind numai veşti bune [13], al d-voastră devotat

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusianu, Hôtel Eden au lac, Zürich, Suisse.

[Exped. (pe plic):] P. Paltanea, 48, Bd. Port Royal, Paris.

[1] Localitatea de expediere: dedusă din conținutul scrisorii. Din scrisoare rezultă că Ov. Dens. se afla la Zürich, care este cea de a doua etapă a șederii sale în Elveția, în vara lui 1914. De asemenea, este evident că P. Pălt., necunoscînd intenția lui Ov. Dens. de a veni la Zürich, îl considera pe acesta „în țară sau pe drum" (se înțelege: spre țară). Deci scris. XVIII este posterioară față de scris. XVII. Dar fiind că e scrisă „sîmbătă seara", înseamnă că această scris. nu poate data decît din 22 aug. sau din 29 aug. (zile de sîmbătă) 1914. Ipoteza a doua, sprijinită de existența plicului cu data de expediere: „Paris, 29-8-⟨19⟩14", ni s-a părut cea mai verosimilă.

[2] Koenigsberg, astăzi Kaliningrad (U.R.S.S.). P. Pălt. scrie (greșit): *Koeninisberg*.

[3] *supozînd* (franțuzism) = pesupunînd (vezi fr. *supposer*).

[4] Scris: *slăvia*. Verbul e la pers. 3 pl.

[5] Cf. *VN*, X, nr. 5 (1 VII 1914), p. 150.

[6] Ionel I. C. Brătianu, pe atunci prim-ministru.

[7] *tomn* = domn' [= domnule], în pronunție germană (cu afonizarea consoanelor sonore, tipică pentru germani, ca și pentru alte popoare). Aici, P. Pălt. vrea să ironizeze, într-o anumită măsură, felul de a vorbi românește al regelui Carol I.

[8] Take Ionescu, conducător al Partidului Conservator-Democrat.

[9] Alexandru Marghiloman, unul dintre conducătorii Partidului Conservator.

[10] Din scris. XII a lui P. Pălt. către Ov. Dens. (vezi nota 4) rezultă că, la sfîrșitul lui iunie 1914, Ov. Dens. avea deja începutul părții a III-a a lucrării lui P. Pălt., *Adevăr și legendă*. Cum în nr. din 1 VII 1914 Ov. Dens. îi publicase partea a doua a lucrării (a. X, nr. 5, p. 147—167) și cum, între timp, P. Pălt. zăbovea să trimită continuarea la partea a III-a, apreciem că Ov. Dens. n-a dat la tipar începutul părții a III-a, pînă nu a avut asigurată continuarea. Or, din motivele arătate de P. Pălt. în scrisoarea de față, continuarea a trebuit refăcută. După opinia noastră, astfel se explică întîrzierea publicării începutului părții a III-a, tocmai în nr. din 1 XII 1914, după care, chiar în n-rele următoare, se tipărește continuarea la acest început.

[11] M. Maeterlinck, *L'Oiseau bleu*. Rezultă că manuscrisul pierdut al traducerii în colaborare, de P. Pältănea și T. Dinu, a piesei lui Maeterlinck ar fi cuprins textul românesc integral și că, deci, acesta aștepta să fie pus „sub presă", deci tipărit. Scrisoarea ne oferă deci motivul care explică, probabil, faptul că *Pasărea albastră*, de mult proiectată pentru a fi publicată, nu a mai apărut. Cf. *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 308.

[12] Vezi, aici, scris. IX, nota 4; scris. XII, nota 2.

[13] P. Pălt. scrie: *vești buni*. Corectat de edit.

XIX [1]

[Paris, 1914, mijlocul lui oct.]

Stimate domnule Densusianu,

Sînteți la București? ori pe drum spre țară? ori, în sfîrșit, tot la Zürich? Neavînd nici o veste despre d-voastră, vă trimit scrisoarea asta la București, la cartierul general, unde — mai curînd ori mai tîrziu — nu veți lipsi, desigur, a vă găsi. Veți fi urmărit, chiar din ziarele [2] românești, desfășurarea războiului din apus: pînă acum „ai noștri" — care nu pot fi — nu-i așa? — decît aliații anglo-franco-belgi — stau destul de bine, și se spera că nu peste mult timp nemții să fie alungați cu totul din Franța, ceea ce ar echivala pentru ei aproape cu un ireparabil dezastru. Pînă acum cîteva zile, primeam, mai mult sau mai puțin regulat, vizita *Taube*-urilor [3] care ne zvîrleau bombe și fel de fel de proclamațiuni cu intenția de a înfricoșa populația. Nu vă puteți închipui

cu ce sînge rece și, neapărat, cu ce ironie publicul de aici asista la acest criminal sport nemțesc. Singurul efect: au omorît cîțiva bătrîni, femei și copii + neînsemnate pagube la absida de la Notre Dame.

Ah! sălbatecii . . . Știți că au distrus catedrala din Reims și, zilele astea, primăria din sec. 16 din Arras. A fost aici o tristețe la aflarea acestor ticăloșii mai mare decît ar fi fost la aflarea unui insucces de arme — însă, în speranța că „cine rîde la urmă, rîde mai bine", s-a putut găsi o consolare. Orașul începe să-și recapete din aspectul normal — cu mici diferențe, bineînțeles. Viața economică pare a se continua destul de intens. Singurele spectacole: cinematografele, dar e vorba ca, nu p e s t e m u l t, să se redeschidă și teatrele. Cum vremea e frumoasă, grădinele și străzile sînt pline de lume — aproape nu poți băga de samă că e război. Am vizitat fortificațiile din jurul orașului; zilele trecute am fost chiar pe cîmpul războiului, la Senlis, și apoi la Meaux, unde a avut loc marea luptă de la Marna [4] care s-a terminat printr-o mare victorie franceză — agenția Wolf, desigur, nu v-a permis s-o aflați în București. Fusesem la 8 zile după retragerea trupelor; am văzut încă destule cadavre de soldați, nu mai vorbim de cai, ca și resturi de munițiuni etc. Orășelele pustii: iar cele pe unde au trecut nemții — ruini. Locuitori, care încep să revie la vatre [sic] (mulți nu mai găsesc decît dărămături), ne povestesc ce au văzut și suferit. Războiul e război, veți zice. Asta e însă — cum a zis nu știu cine — „barbaria savantă". Bulgarii la Adrianopol s-au ferit să distrugă geamia istorică a lui Selim; cei ce fac paradă de a lor colosală *Kultur* — din înalt ordin — incendiază cu bestială plăcere locuințe de oameni pașnici, fură, schingiuesc femei și copii, cum poate nu făceau nici turcii despre care la noi se păstrează o amintire înfiorătoare. Veniți să vedeți, ceva numai, din operile lor săvîrșite aici, ca să înțelegeți că cele mai vehemente calificative ce li se aplică supușilor Kaiserului-dum-dum nu-s decît eufemisme pe lîngă ce ar merita. Și franțujii, ciudată rasă de oameni, mai pot să menajeze încă pe bandiții care le cad în mînă, se mai devotează pentru răniții nemți (adesea spre prejudițiul celor francezi), mai fac încă, cu orice prilej, exces de umanitarism, de cavalerism . . . Dacă nu se poate admite « dinte pentru dinte » — hotărît, — apoi nici slăbiciuni d-ăstea cred că nu se pot ierta. Ca să venim la ale noastre: ce gînduri prin țară? Din puținele telegrame și din rarele ziare ce ne parvin cu 12 zile de întîrziere, dacă ne ajung, vedem că toată lumea vrea războiul, și războiul nu se mai declară. Să fie oamenii noștri politici așa scurți de vederi? Să fie guvernul atît de criminal încît să piardă prada din mînă? Ce alt să fie? Bun, regele s-a dus [5]: în momentele în care s-a dus, după cele ce a încercat să facă, desigur că țara a scos un lung oftat. Succesorul va reîncepe jocul detestabil al răposatului? Întîmplător mi-au picat în mînă cîteva numere din *Viitorul;* ah, pînă unde se poate coborî un politician român. . . E dezgustător. Totuși, să sperăm că opinia publică va birui — numai de n-ar fi prea tîrziu. Presa de aici se ocupă regulat de noi, publică articole simpatice în care, cu bună dreptate, arată că interesele noastre din Transilvania și frumusețea cauzei pentru care luptă aliații ne obligă să fim alături de ei. Desigur că imposibilii noștri politiciani, lași, veroși, au un surîs sceptic: — literatură, literatură!

D-voastră ce mai faceți? Universitatea redeschide?

O telegramă a lui Giuglea m-a anunțat acum vreo lună că examenul de capacitate, care mă obliga să vin în țară, s-a amînat fără termin. Sper totuși ca-n curînd, f⟨oarte⟩ curînd vom avea război. Dacă nu voi fi chemat în țară, sînt dispus să rămîn mai departe la Paris; neputînd pleca la începutul lui august, plecarea acum, de bună voie, ar fi destul de incomodă. Aici universitatea anunță redeschiderea; bibliotecile au făcut-o zilele trecute. Voi profita

de săptămîna viitoare ca să-mi reconstitui articolul pierdut [6], pe care neputînd a vi-l trimite la timp vă cer încă odată iertare [sic]. Presupunînd că voi rămîne aici pînă la sfîrșitul războiului, nădăjduim că-n mart-april vom fi scăpați de acest coșmar|| [. . .]

[*Păltănea*]

B.A.R.S.R.— S 19(18)/DXL.— Inv. 73.426

[1] Localitatea de expediere: după conținutul scrisorii. Pentru datare, vezi, aici, nota 5. Sfîrșitul scrisorii lipsește. Partea păstrată se află pe un difolio și ocupă 4 pagini pline. Continuarea se afla deci pe o a doua filă, care s-a pierdut.

[2] P. Pălt. scrie: *ziarile*. Corectat de edit.

[3] *Taube* (germ.) = porumbel. În text, termenul are sens figurat: avion.

[4] Luptele de pe Marna au avut loc între 6— 12 sept. 1914.

[5] Regele Carol I a murit în 27 sept. 1914.

[6] Vezi și scris. XVIII (nota 10).

XX [1]

FAMILY – HOTEL
PENSION
J. FLOUROU
PROPRIÉTAIRE
48, BOUL. DU PORT-ROYAL
PARIS
ÉLECTRICITÉ-CHAUFFAGE CENTRAL
BAINS
TÉLÉPHONE: GOBELINS 43—48

Paris, le 23 nov⟨embre⟩ 1914

Stimate domnule Densusianu,

Toate mulțumirile pentru legitimiația trimisă [2]; dealtminteri grație cunoștințelor mele de aici, franceze, am putut obține tot ce doream. Într-adevăr, de 20 zile aștept, cu autorizația în buzunar, să vizitez Reims-ul pe care nemții îl bombardează zilnic din ce în ce cu mai multă înverșunare. În curînd sper să vă trimit impresiuni despre război; dacă socotiți de cuviință, puteți anunța deja în revistă, la cronică, însemnările ce vă voi trimite sub titlul: *Note de război: din Paris și prin Franța invadată* [3]. Desigur ne putem lăuda: sîntem singura publicație de la noi care are « trimis special » în Franța; sper ca notele, inedite în România, să aducă la revistă și alți cetitori decît cei obișnuiți.

Zilele acestea am început să vă trimit, în sfîrșit, continuarea la *Adevăr și legendă* (care vă va ajunge în 3—6 pachete succesive) [4], pierzînd o dată manuscrisul și plictisit de a reconstitui un lucru odată sfîrșit, mi-am luat voia să vă adresez articolul scris cu creionul, fiindcă am luat, prin hîrtie himică [sic], o copie după el; dealtminteri, cred că scrisul e ușor de cetit pentru zețar. Cît despre articol: cred că el nu-i încă lipsit de actualitate, din cauza războiului; fiind un studiu asupra sufletului francez așa cum apare prin literatura contemporană, lectura lui poate fi folositoare celor ce vor să știe ce-i cu « decadența » Franței, ce vor să-și esplice cum generația de astăzi face minuni de vitejie pe cîmpul de luptă, contra nemților.

Înțelegeți că am ținut să ating toate punctele simbolismului, fiindcă — după cum scriați singur odată — mișcarea noastră trebuie privită într-un cadru larg. Apoi: mulți repetau cuvîntul de *simbolism*, fără să-și dea sama

exact de ce se-nțelege prin el; cred sinceră mirarea *Ramurilor* [5] care era surprinsă că simbolismul vorbește despre mașinism și nu numai despre mister. Socot astfel articolul necesar pentru publicul de la noi, pentru campania *Vieței n⟨oi⟩*, de pînă acum, ca și-n viitor.

Dar pentru că nu putem pe nimeni obliga să ne creadă «pe onoare», am ținut continuu să pun sub ochi — piese justificative — citate din operile simboliștilor; e adevărat, am limitat aceste citate, fiindcă altminteri ar fi trebuit să ocup multe n-r⟨e⟩ din revistă.

P-aici totul bine, viața n o r m a l ă în felul ei; bibliotecile au deschis, universitatea idem.

În curînd veți primi — desigur — vizita lui M. Roques; îmi spunea că a fost însărcinat de guvernul francez cu o misiune oficioasă la noi, ca să ne convingă că Transilvania trebuie să fie a noastră. Se pare că nu vom intra în război — care, desigur, e inevitabil — decît prin primăvară. Ce mai e pe la d-voastră? Ați început, la facultate, cursurile? Ședințele de sîmbătă ale revistei continuă?

În curînd mai multe. Al d-voastră devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(21)/DXL.— Inv. 73.428

[1] Din formularul imprimat al scrisorii face parte și indicația: „Paris, le... 191...". Restul datei a fost completat de P. Pălt.

[2] E vorba de legitimația de corespondent de presă din partea redacției *VN*. Ov. Dens. a mai încredințat asemenea legitimații, la nevoie, colaboratorilor săi apropiați.

[3] Ov. Dens. anunță, într-adevăr, astfel informația în *VN*, X, nr. 10 (din 1 XII 1914), p. 337 (la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate"): „Revistele noastre literare au cam evitat să scrie mai mult despre lupta care se dă acum — o luptă nu numai de arme, ci și de cultură, ce nu poate lăsa indiferenți chiar pe aceia care se preocupă de literatură.

Pe cît am putut, noi am acordat și acestei mari probleme de actualitate un loc în revistă și n-am pus mască părerilor. În n-rele viitoare vom publica o serie de impresii ale d-lui Păltănea, *Note de război: din Paris și prin Franța invadată*".

[4] După cum am mai arătat (vezi, aici, scris. XII, nota 4, și XVIII, nota 10), publicarea în *VN* a lucrării *Adevăr și legendă* de P. Păltănea este reluată în a. X, nr. 10 (din 1 XII 1914), p. 303—316 și va continua pînă în martie 1916.

[5] Revista literară *Ramuri*, de la Craiova.

XXI [1]

[Paris,] 27 nov. ⟨1⟩914

Stimate domnule Densusianu,

Ieri v-am trimis al IV-[le]a și ultimul plic conținînd articolul anunțat [2] în scrisoarea precedentă; scris cu creionul, mare, el va părea, desigur, mai lung decît nu-i în realitate. Totuși, veți vedea (o repet) că mai erau multe de spus asupra simbolismului. În orice caz, am atins tot ce era necesar. Într-adevăr multe puncte, după cît știu, nu apăruse încă în același cadru, larg, dacă admitem că fusese deja puse în lumină. Îmi place să cred, în definitiv, că părerile expuse reprezintă spiritul revistei (aș fi vrut să mi se păstreze culegerea, dar voi mai scrie în acest sens direct tipografului). În curînd sper să vă trimit notele despre război: titlul lor definitiv *Prin Franța în arme* [3]. Din *La Roumanie* văd că ați tras în broșură articolul din revistă [4]; îmi permit să vă feli-

cit, căci astfel nu numai se ajută propaganda francofilă și națională, dar se popularizează *Viața nouă*, aducîndu-se la cunoștința publicului ce se publică în ea. Din aceleași motive îmi iau voia să vă rog, încă de pe acum, să mi se păstreze culegerea notelor ce vă voi expedia. Vor fi impresiuni scrise în stil de jurnal (să zicem așa), va fi în orice caz, evident, o literatură aparte: ce se petrece, ce se gîndește aici în aceste momente istorice. Cu totul, vor alcătui, cel mult, 30—35 pagini de revistă; tirajul aparte, în broșură, mă privește. Desigur nu e îndrăzneț a crede că vom căpăta la revistă astfel cîțiva noi lectori; iar broșura, prin caracterul ei de actualitate, și vînzîndu-se pe un preț abordabil, se va putea desface. Îmi fac o plăcere, deci, anunțîndu-vă că tot ce se va putea realiza prin vînzarea broșurei hotărăsc să treacă la acoperirea cheltuielilor de apariție ale *Vieței noui;* dealtminteri, vom vorbi despre revistă, ca și de multe altele, în curînd, la... București. Mi-a intrat în cap ideea (pînă acum combătută de ai mei, din Brăila) să fac Crăciunul în România. Parisul și-a luat viața normală; deci nimic extraordinar nu mă obligă să rămîn. Evident, voi avea grija să mă-ntorc, apoi, în Franța, ca să asist la întoarcerea trupelor victorioase și ca să pot face apoi plimbările în Belgia, deci ca să pot da revistei alte note și o altă broșură, *Prin Belgia croică* [5].

Dar, despre toate acstea, mai multe în curînd.

Vă dorește și vă încredințează de devotamentul său

Pălțănca

[Pe 1 f. separată:]

Prin Franța în arme

Războiul la Paris
Pe urmele barbarilor

I. Războiul la Paris
Ultimile zile de pace
La arme
Prusienii se apropie
Aspecte ale orașului
Zile de așteptare
Viața intimă pe vremea campaniei etc., etc.

II. Prin împrejurimile capitalei
Plimbare la Versailles
Rătăcind prin împrejurimi
În pelerinaj la St. Denis
O vizită la Dieppe etc.

III. Prin Franța invadată
Senlis, lupta de la Marna etc.

IV. O, Franță, *dulce țară*...

B.A.R.S.R.— S 19(22)/DXL.— Inv. 73.429

[1] Localitatea de expediere: după cuprinsul scrisorii.

[2] *Adevăr și legendă.* Vezi scris. precedentă (XX), nota 4.

[3] Vezi scris. precedentă (XX), nota 3. Reportajul respectiv va apărea într-adevăr, sub acest nou titlu în *VN* din 1 VI 1915, ceea ce înseamnă că trimiterea articolului de către P. Pălt. a mai zăbovit. Odată cu această scrisoare, P. Pălt. i-a trimis lui Ov. Dens., pe o filă separată, planul seriei de articole *Prin Franța în arme.* Vezi planul la sfîrșitul scrisorii.

[4] Ov. Densusianu, *Ce nu se poate să învingă*, București, Editura „Vieței nouă", 1914 (col.: Din „Viața nouă"; 23 p.).[Extras din *VN*, X, nr. 6—7, din 1 VIII—1 IX 1914, p. 198—

205; nr. 8, din 1 X 1914, p. 235—244; în rev., ambele părți au la sfîrșit indicația: Zürich]. În broșură, indicația finală devine: „Zürich, septemvre 1914". Apariția broșurii respective este anunțată în ziarul *La Roumanie* (București), începînd cu nr. 4605 din 24 oct. (6 noiemb.) 1914' p. 2, dar cu titlul trunchiat *(Nu se poate să învingă)*. Titlul este anunțat, în felul acesta, și în continuare. Astfel, nici unul din numerele ziarului apărute de la data menționată pînă la sfîrșitul anului calendaristic respectiv nu modifică eroarea. Periodicul citat, *La Roumanie*, a apărut la București, între 1898—1916, 1920—1921, întîi ca „organe consérvateur quotidien", apoi (din 1908) ca „journal consérvateur démocrate". Vezi *Publ. per. rom.*, I, p. 640; II, p. 595.

[5] Articolele, ce urmau să fie cuprinse într-o „altă broșură", *Prin Belgia eroică*, au rămas un pios deziderat nerealizat.

XXII [1]

[Paris,] marți seara, [29] dec. [1914]

Stimate domnule Densusianu,

Ce mai faceți? E atîta vreme de cînd nu mai am nici o veste despre d-voastră.

Cît despre mine, mi-am schimbat hotărîrea: renunț la întoarcerea în țară (afară numai dacă împrejurările nu m-or aduce fără să vreau), deci, vorba lui Mac-Mahon [2]: j'y suis, j'y reste. Voi putea astfel întreprinde în voie și la timp escursia prin Franța, Belgia, Alsacia, în vederea volumului de impresii ce plănuisem și care va apărea în forma ce i-o hotărîsem întîi. Dacă nu v-am trimis încă nimic pentru revistă din notele promise e pentru că săptămînile trecute trebuie c-ați primit continuarea la *Adevăr și legendă*, ce va ocupa, probabil, 2 n-r⟨e⟩ din *VN* [3]; și apoi, teatrele, concertele, conferențele, lecturile, plimbările + viața m-au silit să dau zilelor rînd. Sper, totuși, să aveți în curînd, cel mai tîrziu pentru numărul din februar, începutul notelor [4]; dacă nu vedeți nici un inconvenient, sînt dispus să vă trimit, treptat, așa ca volumul să apară, în întregime, în revistă în decursul cîtorva luni (cum se face prin revistele franceze): *Parisul, Franța invadată, Belgia eroică, Alsacia dezrobită* etc. Cu privire la ce vă spuneam în scrisoarea trecută: tirajul aparte (din revistă în volum, pe măsură ce se publică) va fi pe socoteala mea, iar cartea (formatul *V⟨ieței⟩ nouă*, 50—80 p., probabil), de actualitate și, cred, fără concurență, se va vinde în profitul revistei [5].

Dealtminteri, am avea multe de vorbit, desigur, despre *VN;* împrejurările nu ne îngăduie pentru moment; îmi permit numai să vă amintesc că, în măsura mijloacelor mele modeste, voi face să răspund îndatoririlor ce incumbă fiecăruia dintre noi apariția revistei. Aș fi vrut să fiu în țară pentru sărbătorirea a 10 ani; cum războiul pare inevitabil pînă atunci (chiar dacă am continua să ne găsim în ajunul lui), negreșit, veți fi siliți să aminați serbarea; să sperăm că toamna, aducîndu-ne pacea, ne va permite realizarea proiectelor literare; tot pentru la toamnă să sperăm că vom putea relua și conferențele [6].

P-aici, totul bine. Poimîne vom avea revelionul. Intrarea noastră în acțiune, așteptată cu atîta nerăbdare, a început să cam enerveze presa; o parte din ea se pare chiar că vrea să cocheteze cu ungurii. Astă-seară ziarele publică răspunsul universitarilor francezi la adresa profesorilor români înmînată lui Blondel [7]; vă trimit ziarul. Ați cetit discursul lui Bergson [8]? V-am trimis cîteva ziare și reviste, ca să alegeți singur ce credeți de cuviință pentru cronica revistei. Aici toată lumea vorbește f⟨oarte⟩ bine de Take Ionescu. Cine nu-l

cunoaşte? Dealtminteri, ne-au plăcut tuturor declaraţiile sale şi politica netă ce urmează; hotărît, de data asta m-aş mîndri să fiu „tachist". Cetesc în ziare că, alături, aţi dat concursul pentru Crucea roşie belgiană. După război va trebui, cred, o întreagă serie de articole şi conferenţe despre Belgia şi Franţa; va fi necesar să se esplice cum scriitorii (deci, simbolismul) a[u] preparat generaţia de azi din Belgia eroică şi din Franţa nepieritoare.

Dar, despre multe, altă dată. Mi-ar părea bine să am veşti de la d-voastră. Salutări întregului nostru grup de la revistă.

Al d-voastră devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(23)/DXL.— Inv. 73.430

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Anul expedierii: determinat prin confruntarea scrisorii de faţă cu scris. XX, XXI şi XXII. P. Pălt. îşi datează scrisoarea astfel (după st. n. al calendarului): „marţi seara, 22 dec." Deoarece în scrisoare se afirmă clar: „Poimîne vom avea revelionul", trebuie să admitem că P. Pălt. a scris greşit *22* în loc de *29*, care a fost tot o zi de marţi. Deci, ziua de *29*: stabilită de edit.

[2] Patrice Mac-Mahon (1808—1893), mareşal al Franţei, preşedinte al Republicii Franceze.

[3] Nu putem şti ce extindere a avut această „continuare" trimisă de P. Pălt. şi dacă ea e cuprinsă, într-adevăr, numai în 2 n-re ale *VN*, cum presupunea P. Pălt. Oricum, întreaga parte a III-a din *Adevăr şi legendă*, după cum am mai arătat, depăşeşte cu mult secvenţele publicate în *VN*, X, nr. 11 şi 12 (1 I şi 1 II 1915), p. 360—367, respectiv 384—399.

[4] E vorba, de data aceasta, de începutul reportajelor sale de război. Vezi textul scrisorii, în continuare. Primul reportaj va apărea de-abia în nr. din 1 VI 1915 al *VN* (a. XI, nr. 4).

[5] În afara reportajelor privitoare la Franţa, despre celelalte nu avem cunoştinţă. Vezi scris. precedentă (XXI), nota 5.

[6] Ciclul de conferinţe ale *Vieţii noi*.

[7] Georges Blondel (1856—1948), istoric şi economist francez. A publicat importante studii privind istoria şi economia Franţei şi a Germaniei.

[8] Cunoscutul filozof francez Henri Bergson (1859—1941). În timpul primului război mondial a avut importante misiuni în Spania şi-n S.U.A.

XXIII [1]

[Paris, 15 ian. 1915]

Stimate domnule Densusianu,

Mai întîi: repet urările de bine pe care vi le-am telegrafiat alaltăieri cu prilejul anului nou.

Dintr-o scrisoare primită azi de la bunul meu prieten Dinu, aflu că aţi fi dispus să treceţi conducerea revistei unui comitet [2]. Permiteţi-mi să-mi spun şi eu cuvîntul în această chestiune care nu mă poate dezinteresa: un comitet nu ne va crea decît dificultăţi de tot soiul şi ne va lipsi de autoritatea de pînă acum; ca şi amicul Dinu sînt categoric adversar al acestei idei [3]; evident, împrejurările nu ne permit să înfăptuim încă din iarna asta modificarea revistei; să sperăm că o vom înfăptui-o cel mai tîrziu la toamnă, 1915 [4] (cu atît mai mult cu cît războiul, ce pare inevitabil şi la noi, ne va suspenda, firesc, apariţia pentru cîteva luni; cazul lui *Mercure* [5] şi alte reviste de aici ce nu mai apar din 15 iulie).

Pînă atunci, cel puțin, socot necesar să se continue ca pînă în trecut [6]; va trebui însă ca să ne luăm noi angajamente să vă ușurăm în toate chipurile sarcina. Regret că nu-s în țară, dar sper că prietenii noștri sînt unanimi pentru asta: ideea cotizațiilor lunare e f⟨oarte⟩ bună, și eu voi îngriji să aveți la timp din parte-mi cel puțin cu cît am contribuit pînă acum. Pentru corecturi, partea administrativă etc., cred că toți amicii noștri vor da o mînă de ajutor. Deci: toți, bloc, în jurul d-voastră, — în nici un chip lăsați de capul nostru [7]. N-ar fi păcat să se piardă 10 ani de activitate? N-ar fi trist să dăm în faza *Sămănătorului* condus de „comitet"? Ce situație avem noi azi cînd cei mai mulți nu ne-am trecut nici măcar examenul de profesori? Să contribuim cu toții, materialicește și altminteri [8], ca revista să ajungă cel puțin pînă-n septembre cu aceeași organizație; iar de la toamnă (cînd să sperăm că vom avea pacea), vom putea încerca chiar o societate anonimă pentru editat revista, cînd vom putea (în împrejurări normale) interesa pe mai mulți la ideea noastră. Și atunci însă revista va trebui publicată sub conducerea efectivă a d-voastră; vom face noi „bucătăria" — păstrînd d-voastră direcția adevărată. Altminteri, cunoscînd puțin temperamentele tinere, nu pot prevedea zile bune revistei, va fi anarhie, decadență, dezorientare [9], ca la *N⟨oua⟩ revistă română*. Aceasta e părerea mea; amicul Dinu gîndește întocmai. Aș vrea, spre binele revistei, ca toți să gîndim la fel. Și, oricît de obositoare [10] sarcină va mai continua de a fi pentru d-voastră *VN*, cu concursul nostru al tuturor (al celor ce-s aproape de d-voastră, în București, ca și cu al celor ce împrejurările ne vor mai ține încă cîteva luni departe de țară), sperăm ca în interesul operei realizate pînă acum să mergem mai departe, cel puțin, pînă-n toamnă cînd se vor mai limpezi lucrurile. Și atunci, organizați serios, și tot sub controlul efectiv [11] al d-voastră, vom putea încerca să ducem noi [12] mai departe revista.

Dar, voi mai reveni.

Tuturor frumoase salutări. Vă dorește mult al d-voastră devotat

Păltănea

[P.s.] Zilele acestea vă voi trimite primele note despre război.

Văd că articolul trimis [13] o să ia prea mult loc în revistă; întrebuințați-l numai întrucît nu vă deranjează la publicare; supozînd că va apărea în întregime, vă voi trimite 2—3 note, la timp, ca să completez cîteva lacune. Recitindu-l, văd că n-am amintit pe cîțiva poeți de la revistă ce ar fi trebuit și ei menționați.

Vă rog țineți-mă în corent cu ce veți hotărî despre revistă.

B.A.R.S.R.— S 19(25)/DXL.— Inv. 73.433

[1] Localitatea și anul expedierii: deduse din cuprinsul scrisorii (vezi și nota 2). Ziua și luna: apreciind că telegrama cu felicitarea de anul nou (natural, P. Pălt. are în vedere aici anul nou după st. v. al calendarului, adică al calendarului oficial în România de atunci) a fost trimisă (probabil) în 31 dec. (st. v.), pentru a ajunge (din Paris la București) în ziua de anul nou (st. v.), „alaltăieri" (vezi prima frază a scrisorii) ne trimite la ziua de 2 ianuarie (st. v.) ca zi de redactare a scrisorii, ceea ce corespunde lui 15 ianuarie în st. n. al calendarului.

[2] Pe versoul copertei I a *VN*, XI, nr. 1 (din 1 III 1915), apare într-adevăr lista comitetului de conducere a revistei („Sub conducerea unui comitet din care fac parte: ..."). Comitetul, primul din istoria revistei, era compus din: Ov. Densusianu, Const. Damianovici, Titu Dinu, P. Păltănea, V. Rath, E. Sperantia, N. Stănescu, V. Vîrcol.

[3] Secvența *ca și amicul Dinu sînt categoric adversar al acestei idei* este subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[4] Secvența *toamnă, 1915* este subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[5] *Mercure de France.*

[6] Secvența *Pînă atunci, cel puțin, socot necesar să se continue ca pînă în trecut:* subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[7] Secvența *toți, bloc, în jurul d-voastră,— în nici un chip lăsați de capul nostru:* subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[8] Secvența *Să contribuim cu toții, materialicește și altminteri:* subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[9] Secvența *va fi anarhie, decadență, dezorientare:* subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[10] Cuvîntul *obositoare:* subliniat de Ov. Dens. cu creion roșu.

[11] Secvența *tot sub controlul efectiv:* subliniată de Ov. Dens. cu creion roșu.

[12] Cuvîntul *noi:* subliniat de Ov. Dens. cu creion roșu.

[13] *Adevăr și legendă.* Vezi și scris. precedentă (XXII), nota 3.

XXIV

Paris, 9 III 1915

Stimate domnule Densusianu,

Îmi pare f⟨oarte⟩ rău că n-am putut lua și eu parte la sărbătorirea de sîmbătă [1] despre care, aflînd tocmai acum, orice cuvînt telegrafic e de prisos. Aș fi vrut, cu acest prilej, să spun cît vă datorim noi personal, precum și cît datorește *Vieței noua* literatura românească. Să sperăm că ocaziile nu ne vor lipsi. Hotărîrile despre care aveți bunătatea să-mi vorbiți sînt minunate; va trece și coșmarul războiului, va reveni sfînta pace care ne va îngădui înfăptuirea proiectelor. Nădăjduiesc și eu ca anul viitor să vă scutească, în ce privește revista, de atîtea osteneli, rezervîndu-vă partea, numai, de onoruri, la care aveți drept, fiindcă, dacă n-au fost „admiratori" la sărbătorirea celor zece ani, activitatea revistei nu a rămas infructuoasă, nu s-a risipit fără nici un folos. Cînd împrejurările ne-or permite să trecem de la vorbe la fapte, veți vedea, sper, că „moștenitorii" nu vor fi „veseli" ca cei din operetă, ci, înțelegînd situația, vor căuta să fie la înălțime. Mă iertați, dar nu știu dacă ideea lui Dinu cu contribuții lunare a fost acceptată; sperînd ca pe viitor să pot face mai mult, vă rog mult să primiți din parte-mi o contribuție egală cu cea din trecut, care vă va parveni, poate cu zăbave ori en plusieurs terms (pentru care nu știu cum să vă mai cer iertare), dar neapărat.

După scrisorile pe care le-am primit, se pare că articolele *Adevăr și legendă* au fost de oarecare folos cauzei noastre. Ca să le las timp să apară, nu v-am trimis încă altceva; e adevărat că m-a mai prins și viața Parisului și multe lecturi interesante care m-au făcut să uit de mine și-ale mele, să petrec clipe de încîntare.

Dorind să am cele mai bune vești de la d-voastră, vă încredințez de toată stima și afecțiunea.

Devotatul d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(26)/DXL.— Inv. 73.434

[1] Sîmbătă, 14 II 1915. Vezi *VN*, XI, nr. 1 (1 III 1915), p. 1—4.

XXV [1]

[Paris,] 18 III ⟨1⟩915

Stimate și iubite domnule Densusianu,

Rîndurile trimise de la banchetul revistei [2] m-au făcut să regret și mai mult că n-am putut fi în țară, precum m-au bucurat de solidaritatea și entuziasmul prietinilor noștri. Vă mulțumesc mult pentru bunătatea de a nu mă fi uitat și vă rog să arătați aceleași mulțumiri tuturor semnatarilor postalei, pe care-i doresc.

Al d-voastră cu totul devotat

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie. Via Marseille-Salonique.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(27)/DXL.— Inv. 73.435

[1] Locul expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: G. Fraipont, *L'Incendie de la Cathédrale de Reims.* (D'après l'*Illustration*) (reprod. foto).
În adresa c.p., din eroare, dativul *Domnului* se repetă.
[2] Vezi scris. precedentă (XXIV).

XXVI [1]

Senlis, 12 IV ⟨1⟩915

Din nou, pe urmele barbarilor. . .

Pompiliu-

[Adresa:] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest. Via Marseille Salonique, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(93)/DXL.— Inv. 188.247

[1] Luna expedierii: aprilie, cum indică foarte clar ștampila poștei de plecare (aplicată de două ori!). Emitentul notează luna imprecis: cu o cifră romană care poate fi citită și III, și IV. Ilustrata reprezintă: „Senlis après le passage des Allemands (septembre 1914). Rue de la République" (foto). În legătură cu vizita lui P. Pălt. la Senlis, vezi, aici, scris. XIX și scrisoarea urm. (XXVII).

XXVII [1]

[Paris, 26 avril ⟨19⟩15,] luni seara

Stimate domnule Densusianu,

În același timp pun la poștă 2 capitole din vol⟨umul⟩ asupra războiului: *Prin Franța în arme: ultimul pelerinaj la Champigny; Pe urmele barbarilor:*

Senlis [2]. Voi îngriji să vă trimit săpt⟨ămîna⟩ viitoare şi alte capit⟨ole⟩ pentru nr. celălalt. Mîne scrisoare. Devotatul dv.

Păltănea

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colţei, Bucarest, Roumanie. Via Marseille-Salonique.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(28)/DXL.— Inv. 73.443

[1] Localitatea şi data expedierii: după ştampila poştei. Ilustrata reprezintă: *„Le Grand Chef qui voit tout.* Une main bandée dans le rang attire l'attention du Général Joffre, du 'Grand Père', comme disent nos soldats". D'après l'*Illustration.* (Reproducere foto).

[2] Primul dintre aceste „capitole" *(Prin Franţa în arme: Ultimul pelerinaj la Champigny)* a apărut în *VN*, XI, nr. 4 (din 1 VI 1915), p. 101—111. Cel de al doilea „capitol" (de fapt: reportaj; cartea proiectată n-a mai apărut!) a fost trimis, în realitate, tocmai în luna mai 1916 (vezi, aici, scris. XXVIII, XXXVIII, XXXIX, XL)!

XXVIII [1]

Paris, 15/28 april ⟨1⟩915

Stimate domnule Densusianu,

Întotdeauna rămîn în urmă cu scrisul — nu ştiu cum să vă mai cer iertare; gîndiţi-vă însă că avem o primăvară splendidă, că Parisul şi împrejurimile sînt pitoreşti, că sîntem tineri ce au cetit pe Horaţiu... Şi totuşi, dacă vă scriu aşa de rar, cu gîndul nu vă uit. Să vă spun, d⟨e⟩ ex., cît mi-a plăcut ultimul nr. din revistă [2]? Aţi avut mînă norocoasă: versuri frumoase de Speranţia şi Elian [3] cum n-am mai cetit multe prin periodicele noastre, interesante articolele lui Titu şi Stănescu [4], fericită ideea de a face procesul vieţei noastre publice în *Zile de înălţare, zile de pocăire* [5]. Hotărît, imit pe Narcis contemplîndu-ne revista: înjure-ne [6] cine cît o pofti, e x i s t ă m, şi c u m existăm facem geloşi pe toţi confraţii. În ce priveşte execuţia tipografică, adesea prieteni parizieni, de gust, ni-au făcut complimente. Să sperăm că pacea ne va îngădui să îndoim numărul paginilor, să realizăm ceva mai mult. Pacea! cînd o vom avea? Războiul a cam devenit *la barbe* [7], reeditează istoria Penelopei... şi cînd mă gîndesc că la noi nici n-a început încă... Va începe vreodată? Va veni şi pe la Bucureşti primăvara, sezonul curselor de cai, al viligiaturei [sic]... E aşa de incomod s-o porneşti la război... A propos de asta: v-am trimis alaltăieri (în 2 plicuri) un capitol din cartea ce plănuiesc: *Prin Franţa în arme: Ultimul pelerinaj la Champigny;* dacă socotiţi că poate interesa, daţi-i curs în revistă (şi cu litere mici, să ocupe puţin loc)[8]; capitolul cu Senlis vi-l voi trimite zilele acestea [9]. De-aţi şti ce incomod e să transcrii — şi trebuie să iau copie, să nu păţesc ca astă-vară cu *Adevăr şi legendă;* dealtminteri, o să vă trimit cînd voi avea timp tot ce am scris din *Pe urmele războiului;* veţi alege dv. ce veţi crede de cuviinţă, pentru tot cursul anului; aş vrea însă în nr. 1 pe 1 iunie să apară cîteva note asupra spiritului latin, cu privire la festivitatea de la Sorbona [10], cu atît mai mult cu cît i-am promis d[-lui] dr. Istrati [11], de mult, aceasta. Cît despre *Adevăr şi legendă,* făceţi cum credeţi; cîteva adaosuri, în note, pentru ultima parte, vi le voi expedia în curînd, deşi articolele pot apărea, la rigoare, şi fără ele; tot despre asta:

textul articolului nu se poate culege și el cu litere mai mici și mai strîns? Mă gîndesc la asta în interesul revistei, care ar economisi pagini și tipar. Uf, bănuiesc că v-am plictisit. Puțin lucru e un director de revistă? Și mai ales la noi, cu atîtea susceptibilități? Sînteți buni [sic] să salutați tot cercul nostru, din parte-mi?... O, cu ce plăcere aștept ziua să fiu și eu printre d-voastră la High-life [12] ori la șosea... Iau parte numai cu gîndul, și tot e ceva.

Vă dorește mult și vă încredințează de cele mai frumoase sentimente devotatul d-voastră

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(4)/DXL.— Inv. 73.415

[1] În datarea scrisorii, P. Pălt. notează anul astfel (foarte clar): *913* (deci: ⟨1⟩913), scriind, din greșeală, *3* în loc de *5*. În realitate, anul expedierii este ⟨*1*⟩*915*, căci nr. din *VN* despre care e vorba în scrisoare are ca dată de apariție: 1 IV 1915! Vezi, aici, notele 2—5. Este, de altfel, chiar scrisoarea promisă în c.p.i. din 26 IV 1915 (vezi scris. anterioară, XXVII).

[2] *VN*, IX, nr. 2 (1 IV 1915).

[3] P. Pălt. se referă la poezia *Dansai...* de Eugeniu Sperantia și la ciclul *Din Cîntări sfioase* [piesele XXX — XXXIX] de Matei Elian, apărute în nr. cit., la p. 56, respectiv 33—39.

[4] E vorba de articolele *Un gen literar nenorocos la noi: drama istorică* de Titu Dinu și *Filo-germanul* de N. Stănescu, de la p. 57—60, respectiv 61—64, din același nr. al *VN*.

[5] P. Pălt. are în vedere partea I a articolului *Zile de pocăire, zile de înălțare* al lui Ov. Densusianu, (rev. cit., nr. cit., p. 50—55). În același nr. al revistei a apărut și partea a IV-a a cap. III *(Puncte din estetica nouă)* al studiului lui P. Pălțănea *Adevăr și legendă*.

[6] P. Pălt. scrie: înjură-ne.

[7] Expr. fr. *la barbe:* a cam devenit *la barbe* = a cam devenit enervant, supărător; a cam întrecut măsura.

[8] Vezi scris. precedentă (XXVII), nota 2.

[9] P. Pălt. va trimite acest articol mult mai tîrziu. Vezi, aici, scris. XXXVIII, XXXIX, XL.

[10] Probabil, notele respective n-au mai fost trimise, căci nu se află în nr. pe iunie 1915 și nici în cele imediat următoare.

[11] Constantin I. Istrati, chimist, medic și om politic. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 105.

[12] Bodegă în București. Scris greșit de P. Pălt.: *high-liffe*.

XXIX [1]

[Paris,] marți, 3 aug. ⟨1⟩915

Stimate domnule Densusianu,

Ca de obicei, trebuie să încep scrisoarea prin a vă cere iertare de întîrzierea ce am pus [sic] a vă scrie; cum mă gîndesc des la d-voastră, am impresia că aceasta mă dispensează de a mai lua condeiul în mînă, gîndul transmițîndu-se de la sine pînă la București. Adăogați faptul că mă aflu la Paris unde viața te absoarbe, distrîndu-te necontenit. Țin să vă mulțumesc din inimă și cu toată recunoștința pentru volumul ce ați avut amabilitatea a-mi trimite; l-am privit și răsfoit cu nespusă plăcere. Îmi permit să vă fac cele mai bune urări cu prilejul inaugurării ediției institutului [2]. Nu știam precis că subvenția a fost suprimată; e un adevărat scandal. Se trimit mii de lei la Paris și, nu numai că nu se tipărește ori întreprinde nimic, dar

nici măcar nu se ține un biet curs, obligator totuși [3]. Cînd se va liniști totul în jurul nostru, să sperăm că-n curînd, vor fi cîteva campanii de dus, fie și fără alt rezultat decît de a le purta. Regret mult că n-am plăcerea să vă văd nici în anul acesta; amîn aceasta pentru întoarcerea în țară. Cînd? Nu știu nici eu. Examenul de capacitate m-ar fi adus sigur, teza pentru doctorat de asemeni; decît, cum se pare că nu vom scăpa de război și cum obligațiunile militare nu cred să-mi turbure hotărîrile, sper să rămîn și mai departe aici, cu destul profit. Dacă nu lucrez exclusiv la teză, despre care îmi voi lua voia să vorbesc mai pe larg cu d-voastră la București, atîtea lucruri mă preocupă: în special, țin să profit de tot ce Parisul îmi oferă cu serios folos. Cum nu voi rămînea o eternitate aici, caut să văd și cetesc ce-mi convine și mi-ar fi util cîndva. Războiul se eternizează: iată că sărbătorim un an de la începutul lui. Să nu credeți că-i o b l a g u e [4] ce spun miniștrii și ziarele: toți sînt decișii să-l ducă pînă la capăt. Am avut prilejul să vorbesc cu militari veniți în concediu de pe front. Nici o demoralizare, în tranșee, — l e s p o i l u s [5] nu se lasă impresionați de durata luptei, ci de rezultatul ei. Facultatea își anunță cursurile: amicul nostru, d. Roques, a renunțat momentan la catedră pentru șefia de cabinet a lui Thomas, subsecretar la război [6]. Amîn pe altă dată sfîrșitul scrisorei [sic] — prea v-aș obosi azi. Frumoase salutări camarazilor de la revistă, care nu m-au uitat nici din escursie. Vă dorește mult și vă încredințează de cele mai bune sentimente devotatul d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(29)/DXL.— Inv. 73.436

[1] Localitatea de expediere: declarată în scrisoare.

[2] Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915. Cu acest studiu s-a inaugurat activitatea editorială a recent înființatului Institut de filologie și folclor, condus de Ov. Densusianu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 316, nota 4.

[3] P. Pălt. se referă la Mario Roques și la catedra de limba și literatura română de la Sorbona.

[4] Fr. *blague* = glumă; farsă; prostie.

[5] Fr. *les poilus* = soldații (din tranșee; păroși).

[6] Albert Thomas, om politic francez. În 1915, subsecretar de stat la Ministerul de Război, iar între dec. 1915— sept. 1917, ministru al armamentului. Vezi, în acest vol., scris. VIII a lui T. Papahagi către Ov. Dens., nota 2.

XXX [1]

[Paris,] 29 VIII ⟨1⟩915

Stimate domnule Densusianu,

Vă trimit un nr. dintr-un ziar ce apare pe front: dacă socotiți nimerit, puteți reproduce ceva în revistă ca dovadă de moralul trupelor, ca elogiu spiritului francez; ori, cel puțin, îl puteți comunica camarazilor de la revistă.

Conflictul balcanic ia o nouă față: constituirea guvernului Malinoff [2] pare a amîna din nou intervenția României.

În acest caz, permițîndu-se ținerea examenului de capacitate, sper să am plăcerea de a vă revedea, în țară, în ianuar. Vă rog scriți-mi dacă aveți aici vreun comision ce vi l-aș putea îndeplini.

În articolul meu [3] s-au strecurat două greșeli de tipar pe care n-ar fi poate inutil să le îndreptăm printr-o notiță în nr. viitor:
a se ceti: pg. 183: . . . am impresia, *materială* aproape, a fericirei. . .
pg. 184: . . . se credea pînă acum de unii că frumosul și *utilul* sînt idei contradictorii. . . . [4]
Mi-ar părea bine să am vești de la d-voastră.
Vă dorește și asigură de tot devotamentul

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(31)/DXL.— Inv. 73.438

[1] Locul de expediere: dedus din conținutul scrisorii.

[2] Alexandr Malinov (1867—1938), om politic bulgar.

[3] P. Pălt. se referă la partea a 5-a a cap. III din *Adevăr și legendă*, apărută în *VN*, XI, nr. 6—7 (1 VIII — 1 IX 1915), p. 172—185. Cele două secvențe citate în continuare fac parte din acest articol. În prima secvență, cuvîntul *materială* fusese substituit, la tipar, de *morală*, iar în a doua, cuvîntul *utilul* de *urîtul*.

[4] Ov. Dens. nu semnalează deloc cele două erori de tipar (vezi rev. cit., an. cit., nr. 8, din 1 X 1915).

XXXI [1]

Paris, 21 IX—⟨1⟩915

Mult stimate domnule Densusianu,

Nu vă pot adresa o scrisoare care să nu înceapă cu scuze: ocupațiile și viața de aici te fac așa de neglijent. . . Adăogați la acestea faptul că nu vreau să vă fur din timp cu epistolele mele. Speram pentru octombre plăcerea de a vă revedea, în țară, dar, examenul de capacitate amînîndu-se, îmi văd amînată, din nou, plăcerea asta — pentru ianuar, desigur. Nu alta e, în general, soarta dorințelor noastre. . . P-aici: toamnă lungă, frumoasă; deschiderea teatrelor, concertelor; lume, femei elegante, animație; soldații-permisionari care au venit pentru cîteva zile cu voie bună, inimoși, aici ca pe front; un război care se eternizează, cu care s-au desprins toți, al cărui sfîrșit îl cunoaște toată lumea ca pe al unei piese de teatru cetite, într-atît de mare e certitudinea victoriei și dorința ei. Din cîte vedem și auzim și noi, simplii muritori, se lucrează serios prin fabrici, prin ministere, pretutindeni se organizează hotărît, în tăcere, triumful. Presa & lumea e f⟨oarte⟩ mulțumită de veștile din România, enervată de atitudinea Bulgariei, optimistă în ce privește acțiunea militară a Rusiei.

Ce mai faceți? Ce proiecte aveți pentru la anul?

Ah, de s-ar termina odată, toate, cu bine, să putem înfăptui atîtea planuri literare. Căci se pare că-n țară e o stare de incertitudine care nu permite nici o întreprindere senină.

Vă trimit zilnic *Timpul* [2], în speranța că v-ar putea interesa. Literare — puține lucruri și p-aici; actualitatea inspiră pe toți.

Frumoase salutări camarazilor de la revistă.

Vă dorește mult și vă încredințează, ca-ntotdeauna, de cele mai bune, devotate sentimente

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.
Envoi de P. Paltanéa, 33, rue des Écoles, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(30)/DXL.— Inv. 73.437

[1] Luna expedierii: stabilită de edit. P. Pălt. notează data astfel: „21 VIII ⟨1⟩915". Ștampila poștei de plecare (pe plic): „Paris, 21-9-⟨19⟩15". Cu toate defecțiunile în circulația corespondenței, datorite stării de război, credem mai puțin probabilă întîrzierea plicului în Paris (în cutia poștală sau la poștă), exact o lună. Ca și în alte ocazii, P. Pălt., distrat, va fi scris greșit cifra: VIII (= august), în loc de IX (= septembrie). Pentru această ipoteză pledează și afirmația lui P. Pălt., din scrisoare: „P-aici: toamnă lungă, frumoasă; deschiderea teatrelor, concertelor". Ștampila de sosire la București (pe plic): „13 oct. ⟨19⟩15". Plicu poartă și două sigilii ale cenzurii militare franceze.

[2] Cotidianul francez *Le Temps*.

XXXII [1]

[Paris,] 29—9bre ⟨191⟩5

Mult stimate domnule Densusianu,

Vă închipuiți ce vie plăcere mi-a produs scrisoarea d-voastră. Eram de atita vreme fără de vești. . . Doresc — dar cine nu dorește? — să se sfîrșească odată războiul, să ne putem găsi, în zile senine, toți laolaltă — cîte gînduri bune, frumoase mulțumiri nu s-ar ivi în societarea d-voastră, cîte proiecte literare își așteaptă realizarea. . . Uf, încă doi-trei ani de război, și pierzi gustul vieței, încetează de a mai fi un dar . . . Ceea ce mărește plictiseala (de care nu te pot scăpa lecturile, fiindcă nu ești în stare a închide pe deplin ochii în fața actualității) e misterul care învăluie politica guvernului român. Să aibă într-adevăr o politică? Lucrurile sînt pe punctul de a lua în Balcani o nouă față. Iar se pune aici întrebarea: ce va face România? N-avem aproape deloc ziare, poșta ajunge cu așa întîrzieri, telegramele ce se publică sînt rareori fanteziste. Cum îi scriam prietenului Dinu, ah, cît aș vrea să fiu brazilian, de la Polul Nord, dintre Pieile roșii, de a trăi undeva, într-un colț uitat de lume, fără de știri, scăpat de dorința, chiar, de a afla ce se petrece pe restul globului... Uneori, aici, poți întrezări războiul, efectele lui, cel puțin: sînt scene care-ți deșteaptă dezgustul, indignarea, tot. Vezi ce face din om: un mutilat fizicește, un animal, sufletește; mai rău. . . Mersi de așa „regenerare". . . Și totuși — da, încep să mă contrazic: întotdeauna contraste, întotdeauna lumini și umbre, întotdeauna nevoia de consolare, datoria de a spera. Atîta eroism — pretutindeni; ajunge să stai de vorbă cu un soldat venit din tranșee, să privești interiorul unei familii oarecare. Nu, e mare șansa de a fi contemporanii unor astfel de evenimente — la fiece pas, aici, ca oriunde, capeți prilejul de a învăța, de a medita, de a cunoaște omul și sensul vieței. . . Sînt curios, peste cîteva decenii, să găsesc în producțiile literare ce vor apărea urmele zilelor de azi — la ce revizuire de idei, de sentimente va fi îndemnat războiul. . .

Să vin la ceva mai însemnat: greșelile de tipar, din articol, n-au nici o însemnătate; îmi pare rău chiar că v-am mai plictisit scriindu-vă de ele [2];

vă sînt sincer recunoscător pentru atenția și oboseala cu corecturile articolelor; mă grăbesc să vă trimit pg. 155; am adăogat o notă pentru pg. 157, și am transcris aparte cele de la pg. 154 [3]. A propos de întreaga serie de *Adev⟨ăr⟩ și leg⟨endă⟩*; cînd le voi scoate în volum, voi înmulți notele. Atîtea puncte trebuiesc completate, lămurite mai bine. Dealtminteri, voi avea prilejul, cred, să insist asupra unor idei și scriitori într-o serie de studii critice pe care sper s-o inaugurez peste 2—3 ani cu *Evoluția poeziei în România* [4].

Veți fi buni să salutați din parte-mi cercul *Vieței noua*.

Dorind să am cele mai bune vești de la d-voastră, personal, și de la revistă, vă încredințez de tot devotamentul

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(32)/DXL.— Inv. 73.440

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Indicația „9bre" (din datarea lui P. Păltănea) = novembre.

[2] Vezi, aici, scris. XXX (notele 3 și 4).

[3] E posibil ca P. Pălt. să se refere la paginația din manuscrisul propriu al articolului ce urma să-i apară în *VN*, XI, nr. 10 (din 1 XII 1915). Presupunem că întreaga serie de capitole (și articole) ale lucrării *Adevăr și legendă*, în manuscrisul autorului, a avut o paginație unitară.

[4] Nu dispunem de informații în legătură cu eventuala redactare și publicare (fie și parțială) a acestui studiu proiectat de P. Pălt.

XXXIII [1]

[Paris, 9 XII 1915]

Stimate domnule Densusianu,

Profit de întoarcerea în țară a unui prieten pentru a vă saluta. Săptămîna trecută v-am trimis pagina corectată din articol [2]; tot atunci vă scriam mai multe [3]. Nimic nou, aceeași viață. Din țară n-avem vești, decît despre... bătăi în parlament și neutralitate veșnică. Zeii petrec!... Se pare că examenul de capacitate îmi va strica toate rosturile: înțelegeți că nu-mi prea surîde întoarcerea în țară; voi fi răsplătit prin plăcerea de a vă revedea, pe d-voastră, ca și pe toți ai mei.

Frumoase salutări prietinilor de la revistă.

Vă dorește și încredințează de cele mai devotate sentimente

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(91)/DXL.— Inv. 73.499

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. P. Pălt. își datează scrisoarea astfel: „26 nov. s. v.". În st. n. al calendarului, aceasta corespunde cu 9 XII. Anul: stabilit pe baza informației cuprinse în fraza a doua a scrisorii. Vezi, aici, nota 2. Pentru încadrarea în seria de scrisori datate, de P. Pălt., după st. n., editorii au reportat data în st. n.

[2] P. Pălt. se referă, desigur, la partea a 7-a a cap. III din *Adevăr și legendă*, care urma să apară în *VN*, XI, nr. 10 (1 XII 1915), p. 296—307. Vezi scris. precedentă (XXXII), nota 3.

[3] Vezi scris. precedentă (XXXII).

XXXIV [1]

[Paris, 1915— iul. 1916(?)]

Stimate domnule Densusianu,

Vă scriu așa de rar. Împrejurările fac și mai rare dispozițiile la scris; Paris—București, 15—20 zile pentru o scrisoare. Iată-ne dați înapoi cu cel puțin un veac, vremea pitorescilor [sic] diligențe...

Și totuși, ce plăcere cînd curierul ți-aduce ceva.

În general, nu prea știm ce se petrece pe la d-voastră; telegrame contradictorii, prin ziare, cele mai multe de origină [sic] germană. Cică s-ar mai discuta încă o campanie alături de .bulgaro-nemți; dacă n-ar fi vorba de soarta unei țări, ai rîde cel|| [puțin. .]

[Păltănea]

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(33)/DXL.— Inv. 73.348 (b)

[1] Localitatea de expediere: probabilă. Datarea: aproximativă. După conținut, e posibil ca ilustrata să fie posterioară perioadei în care M. Briand a fost vice-președinte al Consiliului de miniștri și ministru de justiție al Franței (1914—1915) (vezi legenda ilustratei) și anterioară intrării României în război (aug. 1916). Epistolă păstrată fragmentar: continuarea și sfîrșitul urmau, desigur, pe o altă ilustrată (sau: pe alte ilustrate) care nu s-a (respectiv: nu s-au) păstrat. Ilustrata păstrată reprezintă pe „M. Briand, Vice-président du Conseil, Ministre de la Justice 1914—1915" (reprod. foto) și face parte din seria „Guerre Européenne de 1914. Edition Patriotique". Ilustrata nu are însemne poștale, ceea ce înseamnă că, împreună cu continuarea, a fost trimisă în plic. E posibil ca plicul respectiv să fie plicul disparat conținînd următoarele indicații:

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.
[Exped.] Envoi de Paltanéa, 33, rue des Écoles, Paris.
Ștampila de plecare: „Paris, 18-1-⟨19⟩16". Ștampila de sosire: „București, febr. 1916". Plicul poartă și sigiliul cenzurii militare franceze.

XXXV [1]

[Paris,] 25 mart s.n. [1916]

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Înțelegeți cît e de greu a scrie cînd ești obligat să-ți împarți timpul între lecturi, plimbări prin oraș și împrejurimi, teatre și meditări singuratice. Dacă repet aceleași scuze, e pentru că întotdeauna aceste motive mă împiedică de la plăcuta datorie de a comunica prin scris cu d-voastră — cum o doresc din suflet. Deocamdată, cîteva cuvinte despre revistă, rămînînd pe altă dată despre felurite lucruri. Am scris acasă să vi se trimeată contribuția mea pe anul ce începe — vai, prea modestă, o știu. Bunii prieteni Titu Dinu și Nicu Stănescu m-au informat că, materialicește, revista, prin sistemul contribuțiilor, n-are de înregistrat dificituri [sic]: îmi pare bine. Cum războiul nu va putea dura o eternitate, sper că anul ce începem va fi ultimul din actualul regim:

pacea ne va îngădui să ne strîngem rîndurile, să ne punem serios la lucru cei tineri, să ne „reorganizăm". Vă rog țineți-mă în corent cu tot ce decideți; sînt de părere să nu renunțăm sau să nu sacrificăm nimic cu putință pentru bunul mers al revistei: opinia asta o împărtășesc desigur cu toți de la revistă, în special cu camarazii Dinu și Stănescu: sînt gata să subscriu la tot ce veți hotărî. Acum ceva mai interesant: e bine că nu vă veți mai ocupa de suplimentul artistic, că vă gîndiți a-l înlocui cu alte pagini de text, pentru că sper. . . să-l executăm fără nici o cheltuială la Paris: nu va trebui decît să-l atașați la revistă. Într-adevăr, un excelent prieten, Gabriel Dichter [2], care are f⟨oarte⟩ frumoase relații, pretutindeni, mi-a propus (ceea ce-i f⟨oarte⟩ gentil din parte-i) să ne execute la Paris, prin intermediul direcțiunei de la B e a u x-A r t s, suplimentul artistic așa cum îl vom dori. Mai mult: pentru a duce cu amabilitatea la extrem, s-a însărcinat de toată [această] [3] corvadă. Astfel, ieri, am fost amîndoi la d. Séguin, de la Direcția generală a artelor. Am esplicat tendințele revistei, și am obținut în principiu tot: așteptînd instrucțiile dvs., cu privire la operile de reprodus, am făcut eu însumi o alegere din pictura nouă, pînze i n e d i t e, care vor fi fotografiate pentru noi și reproduse în fototipie [4], în 1000 ex. Am vizitat azi galeriile Duret, unde am ales un Valloton, trei Maurice Denis și doi Guérin, totul inedit, pentru primul tiraj; vom putea alege apoi de la Luxemburg ce vom dori, profitînd și de expozițiile belgiene și engleze a d-h o c; de la t r i e n n a l e vom putea iarăși alege ceva. Cum se va executa, veți primi exemplarele prin valiza diplomatică. Cine suportă cheltuielile tirajului? Ministerul francez, care făcîndu-ne un serviciu, face în același timp Franței, popularizînd în streinătate arta franceză. Sper f⟨oarte⟩ curînd să vă fac o altă surpriză plăcută trimițîndu-vă cîte un articol de. . . (tăiat de cenzură proprie). Mă gîndesc, apoi, că relațiile cu B e a u x-A r t s vă vor folosi, ne vor folosi (îndrăznesc a adăoga) la opera culturei artistice în școală, mai tîrziu.

Bune urări pentru revistă, frumoase salutări camarazilor.

Vă dorește și vă încredințează de cele mai bune sentimente,
Cu totul devotat,

Păltănea

P.s. Vă trimit prin poștă catalogul expoziției de la S. Francisco [5] pe care mi l-a oferit ieri cu atîta amabilitate d. Séguin, directorul muzeelor și expozițiilor de la B e a u x-A r t s.

À propos de supliment: decît să-l suprimăm, vom putea oferi cetitorilor, în condiții tecnice [sic] superioare (sper) multe lucruri frumoase, fie chiar exclusiv franceze. Sînt de părere că n-ar strica reproduceri din Carrière, Rodin, Rops, Casin [6], Meunier, Denis (panourile de la Th⟨éâtre⟩ des Champs Elysées) etc. Dacă-și vor ținea făgăduințele, ne-am putea chiar aproviziona pentru 1 sau 2 ani cu reproduceri artistice. Vă voi mai scrie.

Văd din ziarele primite din țară, ca *Națională* [7] etc., ca și din unele scrisori de la prieteni, că revista continuă de a se impune pînă și celor mai înverșunați clevetitori — evident, doar apostolul din Văleni [8] mai repetă copilăria simbolism = decadență, . . . dar cine-l mai ascultă în literatură?

B.A.R.S.R.— S 19(10)/DXL.— Inv. 73.419

[1] Localitatea de expediere: dedusă din conținutul scrisorii. Anul: stabilit prin raportare la conținutul scrisorii următoare (XXXVI). Vezi, aici, și nota 5.

[2] Gabriel Dichter, compatriot al lui P. Păltănea, stabilit și el temporar în Franța, are meritul de a fi susținut, la Paris, în fața grupului senatorial al apărării intereselor franceze în străinătate, la 1 iulie 1915, într-o expunere foarte bine argumentată, drepturile românilor asupra Banatului (tipărită: *La Question du Banat*, Paris, Édition du Comité franco-roumain, [1915]). G. Dichter este, de asemenea, autorul monografiei *Doctorul C. I. Istrati intim (1850—1907)* (București, 1907).

[3] [această]: completarea editorilor.

[4] În original: *photo-typie*.

[5] O scurtă prezentare nesemnată a acestui catalog va face Ov. Dens. în *VN*, XII, nr. 4 (1 VI 1916), p. 144.

[6] *Casin*: lecțiune incertă.

[7] *Naționalul* (București), ziar național liberal, apărut între 26 XI 1915—3 IX 1916. Vezi *Publ. per. rom.*, II, p. 436.

[8] Apostolul din Văleni, adică N. Iorga.

XXXVI [1]

[Paris, 27 III 1916]

[Mult stimate domnule Densusianu,]

[. . . . . .(. . . . . .]

faptele prețuiesc), dar zilele senine de pace care nu mai par, totuși, așa de departe, ne vor oferi prilejul reparațiilor și compensațiilor.

Aș vrea să știu dacă v-a parvenit cotizația mea de *300* l⟨ei⟩ pentru revistă. Tata îmi scrie c-a uitat ce v-a trimis în numele meu. De asemeni, mai e nevoie să adaog că pentru noul an voi îngriji să contribui cu cel puțin atît? Dintr-o scrisoare a prietenului Dinu înțeleg că prin sistemul contribuțiilor (vai, așa de modeste, azi) deficitul va fi evitat; noul an sper că ne va îngădui și mai mult buna apariție, mai ales dacă el ne va aduce și sfîrșitul războiului.

P-aici, aceeași minunată viață. Îmi iau voia să vă trimit *Le Temps* (în care încep să subliniez unele lucruri), deși nu știu dacă ele vă ajung toate și regulat. De vreo 3 săptămîni nu mai avem nici o veste din țară. Vă scriu rar, pentru că știu ce prețuiește timpul, pentru că nu vreau să vi-l fur pentru nimicuri, pentru că, apoi, viața de aici, cu multiple ocupații, te face fără să vrei neglijent. Salutări camarazilor de la revistă. Încă odată: cele mai bune urări vă dorește și vă încredințează de aceleași nestrămutate sentimente de admirație și devotament.

Păltănea

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(34)/DXL.— Inv. 73.448

[1] Epistolă realizată pe versoul a 3 ilustrate, dintre care lipsește prima, cu începutul textului. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Datarea: stabilită prin raportare la scrisoarea următoare (XXXVII). Cele două ilustrate păstrate reprezintă: „Le Panthéon. SICARD, *La Convention nationale* (Détail)" (reprod. foto după o sculptură); și „Musée de Versailles. A.MOROT, *Bataille de Reischoffen*" (reprod. foto după o pictură din 1887). Ilustratele nu au însemne poștale; prin urmare, au fost trimise în plic. Vezi și scris. precedentă (XXXV).

XXXVII [1]

[Paris,] 28 III ⟨1⟩916

Mult stimate domnule Densusianu,

V-am scris ieri prin curier diplomatic, însă cum el va trece prin Berlin, desigur că scrisoarea vă va ajunge în același timp cu postala asta. Vă spuneam

acolo mai multe lucruri privitoare la revistă și vă rugam să-mi mai dați uneori vești despre d-voastră și activitatea revistei. Salutări camarazilor.

Vă dorește și încredințează de cele mai frumoase sentimente.

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucuarest, Roumanie.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 19(35)/DXL.— Inv. 73.441

[1] Ștampila poștei de plecare a scrisorii: „Paris, 28 mars ⟨19⟩16"; cea de sosire: „București, 16 apr. ⟨19⟩16".

XXXVIII [1]

[Paris,] 13.4. s[t]. n. ⟨1⟩916

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Azi dim⟨ineață⟩ am primit scrisoarea dv.; mi-a părut f⟨oarte⟩ bine de plăcutele vești ce-mi dați. În curînd, scrisoare. Vă trimit *Le Correspondant* [2]; mîne vă voi trimite cîteva cataloage de expoziții. Peste 2—3 zile, pentru nr. de 1 mai al revistei, un articol: *Prin Franța devastată; ruinele de la Senlis* [3]; pentru alte n-r⟨e⟩, literatură și . . . ce v-am promis printr-o scrisoare recentă (cel puțin sper). Nu v-am mai trimis de mult, fiindcă-s ocupat, neglijent, și mi-era frică să nu abuzez de . . . paginele revistei. La toți salutări.

Al d-voastră, cu nestrămutat devotament,

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie. Expedié par M. Paltanea, Paris, rue des Écoles, no. 33.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 19(36)/DXL.— Inv. 73.442

[1] Localitatea de expediere: după ștampila poștei.

[2] *Le Correspondant*, revistă franceză bilunară, fondată în 1843. De orientare catolică și liberală.

[3] Vezi și scrisoarea urm.

XXXIX [1]

Paris, 21 IV 1916

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Cristos a înviat și cele mai frumoase urări, de sărbători. Am pierdut poșta pentru recomandate. Mîne, sigur, expediez articolul cu Senlis [2]. La toți salutări. Al dv. cu totul devotat.

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ov. Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(94)/DXL.— Inv. 188.248

[1] Ilustrata reprezintă: „Hansi, *Leçon d'Histoire* (d'après l'estampe). Hansi *introducing some „wakes" of Alsace to Lt. von Forstner* (after the drawing)". (Reprod. foto).

[2] În ciuda promisiunii ferme, articolul nu va fi trimis decît în 10 V 1916. Vezi scrisoarea următoare.

XL[1]

Paris, 10.5.[1916]

Expedie article Senlis pour numero mai [2].

Paltanea

[Adresa] Densusianu professeur [3] Universite Bucarest

Tel.— B.A.R.S.R.— S 19(96)/DXL.— Inv. 188.250

[1] Anul expedierii: după ștampila de sosire („București, mai 11, 1916"). Vezi și nota 2. Telegrama are și o ștampilă dreptunghiulară, cu textul: „Odesa, Sect. IV. Recep." (probabil de la poșta de tranzit).

[2] Poate din cauza faptului că articolul a fost trimis cu așa mare întîrziere, el n-a mai putut apărea în nr. 3 (din 1 mai 1916), cum dorea autorul, ci în nr. următor. Articolul a fost publicat sub titlul: *Prin Franța devastată, Ruinile din Senlis*, în *VN*, XII, nr. 4 (din 1 VI 1916), p. 107—117.

[3] Scris greșit: *proffesseuie*.

XLI[1]

[Paris, 18 mai ⟨19⟩16]

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Primesc postala dv.; în chestia cotizației, scrisesem tatei cînd nu știam încă despre aranjarea cu Steinberg [2]. Dacă socotiți că contribuția noastră nu e necesară și dacă nu vă deranjează, o puteți înapoia t a t e i, P ă l t ă n e a, B r ă i l a. Mîne scrisoare!

Al dv. cu totul devotat

Păltănea

[În colțul din stînga, sus:]
Salutări prietinilor de la revistă.

[Adresa] Monsieur Ov. Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 19(37)/DXL.— Inv. 73.444

[1] Locul și data expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: Hansi, *Ceux qui n'oublient pas* (d'après l'estampe). (Reprod. foto).

[2] E vorba, desigur, de editorul H. Steinberg (din București), care publica, pe atunci, *VN*.

XLII [1]

Paris, 22 iunie s. n. ⟨1⟩916

Mult stimate domnule Densusianu,

Sînt eu neglijent, dar de data asta nu din neglijență nu v-am mai scris și nu v-am trimis încă ce vă promisesem. . . Ah, de-ați ști că oamenii sînt pre tutindeni aceiași [2] . . . că zilnic încerci deziluzii. . . Totuși sper ca-n curînd să vă pot da vești bune. Iertați, deci, întîrzierea de care n u-s v i n o v a t. Într-o scrisoare [3] viit⟨oare⟩ vă voi scrie mai multe. Salutări colegilor de la revistă.

Vă dorește și încredințează de cele mai devotate sentimente.

Păltănea

[Adresa] Domnului Ov. Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie. Envoi de Paltanéa, 33 rue des Écoles, Paris.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(38)/DXL.— Inv. 73.445

[1] Ilustrata reprezintă: „Sorbonne. Grande fresque (detail de gauche)" (reprod. foto).

[2] Scris greșit: *aceeași.*

[3] Scris greșit: *scrisoarea.*

XLIII [1]

Paris, 1 iulie s. n. [1916]

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Pe viitor o să imit autoritățile militare care nu vorbesc în comunicate decît de fapte îndeplinite; astfel voi evita decepțiile. Încrezător în făgăduieli solemne, v-am anunțat o mulțime de lucruri care întîrziază să vină, și vă asigur că nu din cauza mea. Ah, „biurourile"?. . . acum le cunosc și eu. . . Închipuiți-vă că sîntem primiți pretutindeni admirabil, că telefonul sună și lumea se deranjează, pentru ca după atîtea luni să ni se dea niște reproduceri de amator ce nu meritau măcar a fi expediate. Evident, le-am refuzat, și evident iar mi s-a făgăduit solemn de tipuri „cu greutate" că se va face un nou tiraj, de data asta ca lumea. . .

De o săptămînă sînt în așteptarea lui, și nu disperez să-l obțin și să vi-l trimit. Veți fi bun să nu condamnați, deci, un. . . inocent, și . . . să nu disperați nici dv. . . . Ah, „biurourile". . . aflu că se poate expedia în țară colete a 5 kg. . . În acest caz, și pentru orice eventualitate, vă rog spuneți-mi precis ce fel de h î r t i e și cîtă vă trebuie; sper s-o găsesc aici și să v-o trimit. De asemeni, dați-mi o listă de t o t ce vă trebuie, de aici, de orice natură; nu sper să vin în țară, n-aș vrea să vin nici chiar la toamnă, însă voi căuta mijlocul să vă parvie comisioanele de care mă veți însărcina. Cred să vă pot procura prin librării de aici cărțile din Spania. Deci: aștept cît mai curînd o notă completă de lucrurile de care aveți nevoie; ori prin colet postal, ori prin valiza franceză, ori prin vreo ocazie, îmi place să cred că veți fi servit, poate cu întîrzieri inevitabile, dar servit. Pentru revistă, veți avea săptămîna viitoare un articol [2]; am fost plictisit și ocupat cu atîtea în ultimul timp, scuzați deci neglijența. Ce mai faceți? La ce mai lucrați? De s-ar sfîrși odată cu războiul,

să nu ne pierdem tinerețea fără lucru, să pot avea plăcerea revederei. Frumoase salutări tuturor camarazilor de la revistă. Vă dorește tot binele și încredințează de sentimentele cele mai devotate

al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(39)/DXL.— Inv. 73.439

[1] Anul expedierii scrisorii: stabilit cu ajutorul scrisorii următoare (XLIV).
[2] Vezi scrisoarea urm.

XLIV [1]

MAISON DE LA PRESSE
3, RUE FRANÇOIS Ier
TÉLÉPHONES:
PASSY 16—32
PASSY 16—85
PASSY 16—87
PASSY 16—89
PASSY 39—15

Paris, le 2 iulie s[t]. n. 1916

Stimate domnule Densusianu,

Vin de la excelentul domn Perroy [2], șeful secției de propagandă, care a vrut să telefoneze din nou la serviciul fotografic în chestia reproducerilor noastre artistice. Am fost asigurați, pentru nu știu a cîta oară, că sînt în lucru și că le vom putea avea în curînd. Să mai așteptăm deci. Săptămîna trecută l-am văzut pe d-l De Sainte-Aulaire, noul ministru al Franței la București (despre care *Merc⟨ure⟩ de Fr⟨ance⟩* de alaltăieri publică un ecou); e un om spiritual, inteligent și extrem de seducător [3]. Grație intervenției dînsului, cu toată ofensiva începută (care se va dezvolta progresiv și cu șanse, îmi spun informatori responsabili de la *Casa Presei*), vom beneficia, cîțiva... confrați și eu, de favoarea unei v i z i t e l a R e i m s ș i p e f r o n t u l f r a n c e z (o cer, această vizită, de mi-au ieșit peri albi...). Despre ea (iar înclin a lua promisiunile, fie și oficiale, drept realități), despre ea, zic, vă voi trimite apoi, deci peste vreo 10—15 zile, un articol pentru revistă [4], așa ca să poată apuca *n-rul Vieței* de la 1 august.

V-am scris ieri o scrisoare mai lungă [5], vă rog din nou trimiteți-mi o listă de tot ce aveți nevoie de la Paris sau Madrid. Inutil să mai vă adaog că voi face tot ce voi putea să vă servesc. Cred că România nu va mai aștepta noile alegeri în Grecia, pentru a se decide într-un fel... Frumoase salutări camarazilor de la revistă. Vă dorește și încredințează de tot devotamentul

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.

Envoi de P. Paltanéa, 33, rue des Écoles, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(40)/DXL.— Inv. 73.446

[1] Neconcordanța lingvistică din datarea scrisorii se explică prin faptul că numai secvența *2 iulie s. n.* (precum și 6 din indicarea anului) s-a scris de emitent; restul este tipărit. Plicul

are antetul: „Maison de la Presse, rue François Ier, Paris (VIIIe)" și poartă ștampila cenzurii militare franceze. La sosirea scrisorii în București (ștampila de sosire: „București, 26 VII ⟨19⟩16"), cineva a anulat adresa lui Ov. Dens., scriind, cu creion chimic, alături, adresa următoare: „Comuna Isvóre, Prahova". Înseamnă că, la acea dată, Ov. Dens. se afla la Izvoare și că acolo i-a fost remisă scrisoarea.

[3] Pierre Perroy.

[3] Charles Comte de Saint-Aulaire (1866—1954), diplomat francez, publicist, ambasador al Franței în România (1916—1920). A contribuit la intrarea României în primul război mondial. Membru onorar al Academiei Române (1929). A publicat monografii asupra unor personalități politice, ca: *Richelieu* (1932), *Talleyrand* (1936), *Mazarin* (1946), *François-Joseph* (1946); studii de politică internațională: *La mythologie de la paix* (1930); *Genève contre la paix* (1936). A scris multe articole și a ținut cuvîntări consacrate relațiilor franco-române. Vezi: *Cuvinte franco-române.* Cuvîntări și articole... (București, 1930); *Noi cuvinte franco-române.* (București, 1931), ambele culegeri apărute și în versiune franceză (același loc, aceiași ani) Bibliogr.: *Hommage à Monsieur de Saint-Aulaire* (Bucarest, 1930; articole de C. Angelescu, Victor Antonescu, I. G. Duca, O. Goga, N. Iorga, Al. Lepădatu etc.).

[4] Vezi scrisoarea urm. (XLV).

[5] Vezi scrisoarea preced. (XLIII).

XLV [1]

MAISON DE LA PRESSE
3, RUE FRANÇOIS 1er
TÉLÉPHONES:
PASSY 16—32
PASSY 16—85
PASSY 16—87
PASSY 16—89
PASSY 39—15

Paris, le 20 iulie 1916

Mult stimate și dorite domnule Densusianu,

Mă-ntorc de la serviciul fotografic, nu cu reproducerile noastre, ci cu... noi promisiuni că le vom avea în curînd; știu că vă plictisesc expediindu-vă vorbe, vorbe..., dar dacă ați ști ce plictisit sînt și eu de zăbava „biurourilor"... Totuși, am impresia că peste puțin timp vom fi satisfăcuți. Excelentul domn Perroy [2], ad-tor-delegat la *Rev⟨ue⟩ hebdom⟨adaire⟩* [3], mi-a promis schimbul pentru *V⟨ieața⟩ nouă;* n-rul pe iunie (cu articolul meu despre Senlis) [4] i l-am dăruit dînsului, pentru biblioteca *Rev⟨istei⟩ hebdomadare,* unde sosesc publicații din lumea întreagă. Mai tîrziu aș fi curios să știu de primiți într-adevăr *Rev⟨ue⟩ hebdom⟨adaire⟩.*

Mîne dimin⟨eață⟩ plec cu niște confrați (eu reprezint *Viitorul* din București) în excursie: dacă vă interesează rîndurile mele, vă rog întîrziați cu o zi-două apariția *V⟨ieței⟩ nouă* pe august (nr. dublu?), să vă poată sosi *O vizită la Reims și pe frontul francez,* căci pînă la 1 oct. ar fi cam mult [5].

Aștept să-mi răspundeți, tot ce aveți nevoie de p-aici.

Frumoase salutări camarazilor.

Cu cele mai devotate sentimente

Păltănea

— Aș abuza de gentileța dv. rugîndu-vă să-mi retrimiteți nr. din *V⟨ieața⟩ nouă* cu articolul de la Senlis?

B.A.R.S.R.— S 19(41)/DXL.— Inv. 73.447

[1] Pentru neconcordanța lingvistică din datarea scrisorii, vezi nota 1 de la scris. precedentă.

[2] Vezi scris. precedentă (XLIV).

[3] *La Revue hebdomadaire*, revistă literară fondată la Paris, în 1892.

[4] *Prin Franța devastată, Ruinile din Senlis*, în *VN*, XII, nr. 4 (din 1 VI 1916), p. 107—117.

[5] Reportajul *O vizită la Reims și pe frontul francez* va apărea în nr. pe august—octombrie (deci triplu): *VN*, XII, nr. 6—8 (1 VIII — 1 X 1916), p. 188—204.

XLVI [1]

[Reims Vesle, Marne,] 21 iul. ⟨19⟩16

Salutări tuturor camarazilor de la revistă.

Păltănea

[Adresa] D-lui Densusianu, 24, str. Coițci, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(95)/DXL.— Inv. 188.249

[1] Locul și anul expedierii: după ștampila poștei de plecare. Ștampila poștei de sosire: „București, 17 aug. ⟨19⟩16". Ilustrata reprezintă: „Reims dans sa deuxième année de bombardement 1914—15. 68, rue Montoison" (foto).

XLVII [1]

[Paris,] 7/20 sept. ⟨1⟩916

Mult stimate și iubite domnule Densusianu,

Profit de extrema amabilitate a prietenului George Trancu [2] pentru a vă trimite doctoriile de la Scott; cred că va fi mijlocul în viitor să le aveți, la nouă nevoie, chiar prin poștă, mai ales în ce privește comprimatele. Zilele acestea mă voi ocupa de cărți. Revista va apare ca mai înainte, ori în alte condițiuni impuse de împrejurări ori chiar se va suspenda pentru cîtva timp? [3]

V-am trimis de mult, prin poștă, un articol despre o vizită la Reims și pe frontul francez [4]. În ce mă privește, ca scutit de serviciu militar, cred să mai pot întîrzia cîtăva vreme la Paris, afară dacă noi ordine ministeriale nu vor decide altminteri, fără zăbavă. Frumoase salutări la toți prietenii noștri.

Cu cele mai bune sentimente, devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(1)/DXL.— Inv. 73.412

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Anul, în original, se poate citi și ⟨1⟩906. Scrisoarea conține argumente în favoarea lecțiunii ⟨1⟩916. Vezi, aici, notele 2 și 3.

[2] George Trancu (1889—), publicist, avocat, judecător. Doctoratul în științe juridice (Paris). A publicat la Paris două importante lucrări: *De l'Extension de la Faillite aux non-commerçants. Étude de droit positif, de droit comparé, de législation et de jurisprudence* (1918); și *Bulgarie et Roumanie.* Deux conférences faites à la Société de l'École des Sciences Politiques (1913—1914). Préface de M.R.—Georges Lévy (1918).

[3] Prin intrarea României în conflagrația mondială (august 1916), revista lui Ov. Densusianu *VN*, ca și majoritatea revistelor românești, va începe să apară foarte neregulat, de obicei cu numere comasate și cu mare întîrziere. Mai mult, odată cu ocuparea Munteniei de către armata germană, Ov. Dens. și redacția *VN* se mută la Iași. Primul nr. apărut la Iași al *VN* este din a. XII, nr. 9 (1 noiemb. 1916). Întoarcerea la București: peste aproape doi ani, în toamna lui 1918.

[4] Aceasta înseamnă că *VN*, XII, nr. 6—8, nu apăruse încă pe la începutul lui septembrie 1916. Vezi, mai sus, scris. XLV (nota 4).

XLVIII [1]

BUREAU DE LA PRESSE ROUMAINE
7, RUE MEYERBEER
PARIS IXe
TÉL: LOUVRE 14—47

17 aug. s[t]. n. ⟨1⟩917
22, Rue des Écoles

Mult stimate domnule Densusianu,

Vă scriu aceste rînduri, deși nu știu unde o să vă găsească. V-am făcut toate comisioanele de care mi-ați scris. Sîntem îngrijați cu toții de soarta Moldovei; sper să vă văd la Paris, dacă lucrurile merg rău pe frontul nostru. Ar fi ceva de făcut aici. Mă bate gîndul să scot o revistă de propagandă, în l⟨imba⟩ franceză, unde concursul d-voastră ar fi imens. V-am rugat să faceți necesarul pentru a fi oficial recomandat ca lector la Sorbona, în locul lui nenea Ghiță Giuglea; chiar dacă scumpul nostru dispărut ar fi fost în viață [2], l-aș fi rugat, cum e împiedecat să vină la Paris, să-mi cedeze pentru un an titlul și locul, căci aș putea face utilă propagandă pentru țară. Să sperăm că Iașul nu va cădea; în acest caz vă voi ține în corent cu tot ce se petrece aici, cu proiectele mele etc. Vă voi scrie pe larg despre revista proiectată, la rigoare vă voi telegrafia chiar. Îmi permit să sper că veți avea grijă, dacă se poate, a obține la facultate și la minister numirea mea la Sorbona, despre care veți fi buni, în caz afirmativ, a mă anunța t e l e g r a f i c, prin ministerul nostru de externe către legația din Paris [3]. De ați veni la Paris, aș fi pur și simplu fericit; n-aveți idee ce servicii ați putea aduce țării. Bănuiesc că d-l Take Ionescu [4] v-ar putea oferi mijloacele pentru o bună propagandă de presă. Pînă atunci s p e r ca revista ce plănuiesc cu colaborarea lui Cincinat Pavelescu [5] și a unui prieten Rădulescu [6] să fi apărut deja [7]. Vă doresc mult.

Cu totul devotat,

Pălt⟨ănea⟩

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusiano, professeur universitaire, 3, str. Gîndu, Jassy, Roumanie.

Envoi de Paltanea, 33, rue des Écoles, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(42)/DXL.— Inv. 73.450

[1] Plicul, care are același antet ca scrisoarea, nu are însemne poștale, nici de la Paris, nici din Iași. El a fost expediat, probabil, prin curier diplomatic. La sosire, cineva a anulat adresa

din Iași și a notat adresa (în caractere latine): „Moscou, 1 kv. 2 Granatnju pareulok" (sic). Altcineva a scris numele străzii și cu caractere rusești: „Granatnyj pereulok, 1 kv. 2": Ov. Dens. se afla, în acest timp, la Moscova. Plicul are trei ștampile poștale de Moscova: una cu data „30-9-⟨19⟩17"; iar două cu data „2-10-⟨19⟩17". În aceeași perioadă, după ce a primit probabil vești de la Ov. Dens., care se afla la Moscova, P. Pălt. i-a mai adresat acestuia o scrisoare la Moscova, din care însă nu s-a păstrat decît plicul. Plicul respectiv, care nu are însemne poștale (a fost trimis prin curier diplomatic), poartă următoarele indicații: [Adresa] „Monsieur Ovide Densusianu, professeur universitaire. Au Consulat général de Roumanie, 9, B. Dimitrovka, Moscou".— „Envoi de Paltanea, 33, rue des Ecoles, Paris".

[2] George Giuglea s-a întors în țară imediat după intrarea României în război și a participat la război în calitate de combatant în 1916—1917. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 139, 146—147. Probabil că, la un moment dat, se va fi zvonit că el a murit pe front. La acest zvon se referă P. Pălt. în scrisoarea sa.

[3] Cu privire la dorința lui P. Pălt. de a fi încadrat la Sorbona, în locul lui G. Giuglea, vezi și scrisoarea urm. (XLIX). Pînă la urmă, datorită unor împrejurări necunoscute (probabil: și rezervei lui Ov. Dens.), P. Pălt. nu va fi numit la Sorbona, în locul lui G. Giuglea.

[4] Take Ionescu era, în acest timp (1916—1917), ministru de externe. Probabil că P. Pălt. nu știa că Ov. Dens· nu mai era în relații bune cu președintele Partidului conservator-democrat. Ov. Dens. demisionase din acest partid în oct. 1913. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 256—258.

[5] În urma ocupării Bucureștiului de trupele germane, Cincinat Pavelescu fuge la Iași, de unde, obținînd pașaport diplomatic, pleacă la Petrograd, iar de acolo la Paris (1917), unde va sta pînă în 1924. Aici, împreună cu Gabriel Richter, Pompiliu Păltănea, C. Rădulescu-Istrița și K. [= Crainic] Sylvain, scoate, în 1917, periodicul efemer *Românul*, „journal hebdomadaire franco-roumain". (Vezi *Publ. per. rom.*, II, p. 586). În timpul Conferinței de Pace, C. Pavelescu lucrează la secretariatul general al acesteia. În decembrie 1920, tot la Paris, asociat cu P. Păltănea și întîmpinînd greutăți financiare deosebite, reușește să scoată gazeta săptămînală *Le Courrier franco-roumain*. Vezi, mai jos, scris. LII (nota 3), LXII (nota 4). Vezi și însemnările autobiografice ale lui C. Pavelescu în *Le Courrier franco-roumain* (Paris), I, nr. 5 (din 3 I 1921), p. 2/col. III — IV (art. *La Genèse d'un Madrigal*).

[6] C. Rădulescu-Istrița. Vezi, mai jos, și scris. LI.

[7] Periodicul *Românul*. Vezi, aici, nota 5.

XLIX [1]

[Paris,] 30 oct. s[t]. n. [1917]

Stimate și dorite domnule Densusianu,

Aud că azi pleacă un curier spre țară. Mă grăbesc să vă scriu 2—3 vorbe pentru a vă întreba de sănătate și trimite salutările mele cele mai călduroase. Nu v-am uitat în nici o privință. Îmi pare nespus de rău că n-ați venit și dv. la Paris. Eu sînt, ca toată lumea, plictisit de acest război interminabil. Vă rugasem să interveniți să mi se acorde provizor, dacă se poate, lectoratul lui Giuglea, care tot nu poate veni la Paris [2]; aș putea face ceva folositor pentru țară. N-am primit încă nici un răspuns.

Ce mare plăcere aș avea să primesc vești cît mai des și mai pe larg despre dv., căci bucuria revederei se pare încă destul de departe. Vă dorește și asigură de cele mai devotate sentimente

Păltănea

33, rue des Écoles

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Anul: stabilit prin raportare la scrisoarea precedentă (XLVIII).

[2] Între timp, P. Pălt. aflase că G. Giuglea n-a murit pe front. Vezi scris. precedentă (XLVIII). În anul școlar 1917—1918 (care începuse), G. Giuglea a funcționat ca profesor secundar la Tighina.

L

27 februar s[t]. n. 1919
Paris, 33, rue des Écoles

Mult stimate și iubite Maestre,

Profit de întoarcerea în țară a d-lui G. G. Antonescu [1], pentru a vă scrie cîteva rînduri. Sper că ați primit de la mine o lungă scrisoare, pe care v-am trimis-o săptămîna trecută. Vă spuneam printr-însa ce mare plăcere mi-au produs bunele știri pe care ați avut amabilitatea de a-mi da despre d-voastră, vă exprimam bucuria de a vă ști în viață, entuziast și cu aceleași minunate dispoziții de luptă, vă exprimam în același timp speranțele și dorințele mele de a fi cît mai curînd alături de d-voastră, pentru a servi același ideal care vă e scump, [pe] care l-ați realizat la Universitate și la *Viața nouă*, care, spre binele țării, al generațiilor de azi și ce vor veni, trebuie să triumfe. V-am trimis cu ace[e]ași ocazie mai multe reviste franceze: vă trimit azi altele. Voi continua să profit de orice întoarcere în țară, pentru a face să vă parvină publicațiuni pe care nu îndrăznesc să le încredințez poștei, din lipsă de siguranță. Articolele trimise au apărut în reviste și într-o broșură [2]; m-am aranjat cu d-l Dupront, directorul Casei Leroux [3], luînd asupra-mi cu plăcere micile răspunderi inevitabile. Voi căuta să vă trimit 2—300 exemplare, pentru a le pune la dispoziția publicului din țară. Pentru orice veți avea nevoie, stau cu totul la dispoziția d-voastră. Cred să vă pot trimite și ceva articole pentru revistă, de a cărei reapariție sînt încîntat, căreia îi doresc lungă și rodnică activitate [4]. Vom avea, desigur, să lărgim cadrul revistei, să extindem activitatea noastră; aștept liniștita întoarcere în țară, pentru a vorbi mai pe larg și a organiza sub conducerea d-voastră falanga ce va trebui să învingă.

Cred să rămîn la Paris pînă prin octombre-novembre s.n. Lucrez la tezele de doctorat, pe care sper să le susțin la vară ori cel mai tîrziu la toamnă — totul depinde de împrejurări materiale, dintre care cea mai grea e a tiparului. Sînt convins că lucrările, în sensul vederilor d-voastră, vă vor plăcea, cel puțin ca subiect, dacă nu ca tratare; dealtminteri, îmi voi face o datorie de a înscrie numele d-voastră în fruntea lor. Îmi permisesem să vă rog, în cazul cînd socotiți justificată rugămintea mea, de a nu se face de facultate și de minister recomandările la catedrele vacante din Iași ori C l u j mai curînd de novembre 1919, cînd voi putea să mă prezint, cu atît mai mult cu cît nu văd specialiștii indicați a le ocupa [5]. Înainte de a avea mare[a] bucurie de a vă revedea, sper să am pe aceea de a vă ceti cît mai des. Tuturor camarazilor și prietenilor noștri bune salutări. Vă doresc f⟨oarte⟩ mult. Îngăduiți-mi să vă îmbrățișez cu admirație, cu respectuoasă afecțiune,

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(44)/DXL.— Inv. 73.451

[1] G. G. Antonescu va pleca în țară, totuși, mai tîrziu. Vezi scrisoarea urm. (LI). Vezi și *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 14.

[2] Articolele „trimise" (se înțelege: de Ov. Dens.) sînt *Le Soldat roumain*, din „La Transylvanie" (Paris), I, no. 7, 15 août 1918, p. 6—11 (la origine: o conferință ținută de Ov. Dens. la Moscova, în iulie 1917); și *L'Ame roumaine et l'âme française*, din *Revue des nations latines* (Firenze), nr. din 16 XII 1918 (la origine, conferința ținută de Ov. Dens. la *Alliance française* din Moscova, în 8 oct. 1917). Nu cunoaștem nici o broșură (și nici un extras) care să fi apărut la începutul anului 1919 și care să cuprindă aceste articole (sau măcar unul). Vezi, mai departe, scris. LII, LVII (nota 2). Publicarea celui de-al doilea articol în *Revue des nations latines* este anunțată în *VN*, XIV, nr. 1—11 (1 III 1918—1 I 1919), număr multiplu apărut în aprilie 1919.

[3] Alphonse Dupront.

[4] Întrerupîndu-și colaborarea la *VN* în 1916, P. Pălt. nu o va relua decît în 1921. Vezi scrisorile urm.

[5] Vezi, mai jos, și scris. LII (nota 15).

LI

Paris, 4 mart 1919
33, rue des Écoles

Mult stimate și iubite Maestre,

Excelentul meu prieten, C. Rădulescu-Istrița [1], care e în corent de mult cu activitatea d-voastră și care face azi să „meargă" legația noastră din Paris, a avut bunătatea să-mi promită a se ocupa cu plăcere de trimiterea publicațiilor și scrisorilor de care aveți nevoie.

Aflu de la d-l Antonescu [2] că plecarea dînsului nu va avea loc decît mult mai tîrziu.

Bune salutări de la prietenii G. Murnu, Ch. Drouhet, Rădulescu-Istrița.

Al d-voastră cu totul devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(45)/DXL.— Inv. 73.452

[1] Vezi, aici, scris. XLVIII (nota 6).

[2] G. G. Antonescu. Vezi începutul scrisorii precedente (L).

LII [1]

Paris, 3 april s[t]. n. 1919

Mult stimate, iubite și dorite Maestre,

Vă scriu și trimit regulat reviste și ziare; bănuiesc că le primiți, deși pînă acum n-am nici o confirmare. Nu recurg la serviciile poștei, fiindcă aflu că nu inspiră deocamdată încredere; profit, deci, de diferite ocazii. V-am spus ce bucurie mi-au produs rîndurile și publicațiile ce ați avut amabilitatea de a-mi adresa. Aștept cu nerăbdare toamna, de a vă revedea, de a putea întreprinde ceva în stil mare cu prietenii de la *VN* sub conducerea d-voastră. Mă gîndesc la transformarea revistei într-o publicație de cultură generală, cu

cronici permanente și numeroase (un fel de *Mercure* [2], de *Revue du mois* [3] etc.), la o serie de conferențe în toată țara, la o editură de cărți a *V⟨ieței⟩ nouă*. La București, d-voastră ați putea cîștiga și alți universitari; în provincie, noii profesori secundari și amici devotați ai noștri; la Iași ori mai degrabă la Cluj, sper, printr-o stăruitoare activitate, să pot aduce cîți mai mulți la ideile noastre. Vom vorbi despre toate, cu toții, la București, cînd și împrejurările politice se vor mai limpezi, pentru a ne permite alte gînduri, decît despre traiul zilnic și apărarea hotarelor țării. Studiile d-voastră, adunate de mine în plachetă, au apărut mai întîi în la *Revue d⟨es⟩ nations latines* și într-un număr special al unei reviste românești din Paris, cu tiraj excepțional, de propagandă [4]. *Revista hebdomadară* [5], în acele momente, nu voia să publice... elogiul armatei noastre. S-au întîmplat atunci, aici, atîtea lucruri, care trebuiesc fixate pentru istorie; am multe note pentru o istorie a războiului nostru văzut din afară, pe care o voi da mai tîrziu. Cu toate intervențiile mele, deci, pe lîngă d. Perroy (conducătorul efectiv al *Rev⟨istei⟩ heb⟨domadare⟩* și... șef al propagandei p⟨entru⟩ România, la externe), n-am putut obține decît... o scrisoare de scuze și mulțumiri de la d-l Laudet (document pe care-l păstrez, binențeles). Rusu, la care m-am adresat apoi, mi-a comunicat că, după stăruințe pe lîngă Leblond [6], *la Vie* nu poate da decît extrase din *Le Soldat roumain* [7], ceea ce n-am consimțit (păstrez și acest document; atunci nu-l cunoșteam personal pe Leblond, un om excelent, care ține mult la d-voastră; pe de altă parte, bolnav, Leblond lipsea din Paris). Începusem demersurile pe lîngă Austiny, de la *Noua revistă* [8], cînd d-l Comșa, prietenul d-voastră, și d-l Drăghicescu [9], se pregăteau să scoată un nr. special din revista ce-o publicau împreună [10]; obținuse deja colaborarea lui Mauclair, Boutroux, Driault etc. Aflînd de studiul d-voastră, mi-l cerură stăruitor, promițîndu-mi de a face și un tiraj aparte, ceea ce nu au făcut. Dealtminteri, nu mi-au comunicat nici corecturile, astfel că am avut surpriza neplăcută de a constata o retușare a frazei finale, „retușare impusă de actualitate", după vorba d-lui Comșa. Am îndreptat, cît am putut, totul, în placheta scoasă de mine [11]; cînd se va putea, vă voi expedia p⟨entru⟩ comerț o sută de exemplare. Sper că vă va plăcea. Aș fi vrut să dau, cu această ocazie, un mic studiu și extrase din opera d-voastră; m-am rezervat însă pentru un studiu mai mare: *Ovid Densusianu, viața și opera*, care să cuprindă activitatea în ansamblu [12]; și care va fi precedat, la iarnă, cred, de o *Littérature roumaine*, pages critiques et anthologiques [13], unde în capitolul IV: *Polémiques litt⟨éraires⟩ et directions nouvelles: triomphe de l'esprit européen*, voi stabili pe larg rolul d-voastră la formarea unei literaturi și culturi românești occidentale. Voi avea nevoie, mai înainte, de biblioteca Academiei [14], aici lipsindu-mi documente indispensabile. Apoi, această lucrare de informațiuni critice, pentru streini, mi-a impus o revedere a întregei noastre vieți culturale, de unde teama de improvizare și obligația unei amînări de un an. Acum îmi redactez tezele de doctorat, de care mi-am permis să vă vorbesc și asupra cărora îmi permit să revin; din tablele de materii — dacă aveți un minut de pierdut — veți descoperi imediat intențiile mele, de a degaja idealul secolului, psicologia poetului și estetica poemului, în Franța, unde poezia s-a reîn[n]oit de două ori, de la '85 încoace, întîi grație simbolismului, apoi grație generației contemporane. Subiectele și fondul lucrărilor vă aparțin, întrucît ați fost la Universitate și la *V⟨ieața⟩ nouă* profesorul generației noastre. Socot deci o datorie de conștiință — pe care mi-o veți ierta — de a aminti în fruntea lucrărilor ceea ce personal și generația mea vă datorăm, ce înseamnă în istoria relațiilor franco-române apostolatul d-voastră. La examenul de prof⟨esori⟩ secundari, despre care îmi scriu ai mei și prietenii din țară, m-am decis să nu mă prezint; am

hotărît, în schimb, să bat în novembre la porțile Universității. Am căpătat sfatul, încurajarea, concursul d-lor Drouhet și Murnu; m-aș bucura din inimă dacă nu mă veți socoti nedemn de sprijinul d-voastră. Știu de la d-l Drouhet că Șerban [15] suplinește catedra din Iași; cred însă, ca d-l Drouhet, că la toamnă, la recomandare, se va lua în seamă că Șerban are ca specialitate liter⟨atura⟩ italiană, pentru care, desigur, i se va crea catedră. Tezele le voi depune la Sorbona la [sic] iunie; aș vrea să le susțin vara asta. Mi-e teamă însă, din cauza greutăților de imprimat, să nu fiu obligat a le susține în novembre. În acest caz, d-l Drouhet m-a sfătuit să scot un certificat, de depunerea lucrărilor, de la Sorbona și să vi-l trimit, asigurîndu-mă că dînsul, cu concursul d-voastră și al prietenilor d-voastră de la Universitate și minister, veți împiedeca recomandarea la catedrele din Iași și Cluj, pînă-n novembre, cînd voi putea concura, cu atît mai mult cu cît, după părerea d-lui Drouhet, nu-s alți specialiști [26]. Dar, pînă la toamnă, poate voi avea marea bucurie de a vă revedea, aici, de vacanță. Luna viitoare îmi voi relua r e g u l a t colaborarea la revistă. Nu știu în ce condițiuni materiale apare; sper, în orice caz, să nu mai treacă mult pînă vom putea împărți cu d-voastră sarcinile, toate sarcinile.

Pentru orice aveți nevoie de la Paris, vă rog scriți-mi [sic]; se vor restabili, în curînd, nădăjduiesc relațiuni poștale normale; mă voi folosi însă de ocaziuni, voi face tot ce voi putea să vă servesc. Pe toți camarazii și prietenii revistei îi salut din inimă. Pe d-voastră, stimate Maestre, vă doresc f⟨oarte⟩ mult și îmi iau voia să vă îmbrățișez cu mare admirație, respectuoasă afecțiune și complet devotament.

Al d-voastră.

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, profesor universitar, București, 24, str. Colței.

Envoi de Paltanea, 33, rue des Écoles, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(46)/DXL.— Inv. 73.454

[1] Plicul scrisorii nu are însemne poștale, ceea ce înseamnă că a fost trimis printr-o ocazie.

[2] *Mercure de France.*

[3] *Revue du mois*, revistă enciclopedică culturală care apărea la Paris, din 1906. Întrerupîndu-și apariția în 1915, o reia în aprilie 1919.

[4] Vezi, mai sus, scris. L, nota 2.

[5] *La Revue hebdomadaire.*

[6] Marius-Ary Leblond. Vezi, aici mai sus, scris. III a lui T. Papahagi către Ov. Dens. În scrisoarea lui P. Pălt. pare a fi vorba de Marius Leblond. Vezi și scris. LXIV, nota 1.

[7] Vezi, mai sus, scris. L, nota 2.

[8] *La Nouvelle Revue Française.*

[9] Dumitru N. Comșa și Dimitrie Drăghicescu, împreună cu Traian Vuia, Const. D. Mavrodin etc. publicau, la Paris, periodicul *La Transylvanie* (vezi nota urm.).

D u m i t r u N. C o m ș a (1868—13 I 1919), avocat, economist. Doctoratul în drept (Paris, 1896). Profesor de economie politică la Școala superioară de științe de stat din București (1903—1904). A publicat numeroase studii de sociologie, economie politică, finanțe și drept. Împreună cu Const. M. Sipsom, Paul și Dem. Negulescu, Em. Antonescu etc., publică, la Paris, *Revista de drept și sociologie* (în 15 oct. 1898 —), transferată din 15 apr. 1899 la București (apare pînă în ian. 1904; din ian. 1904 a avut titlul: *Revista de drept, sociologie și economie politică*). *Publ. per. rom.*, I, p. 565—566. În anii războiului, la Paris, militează pentru drepturile, independența și suveranitatea României. Bibliogr.: n e c r o l o g u l din

La Transylvanie (Paris), I, no. 19 (din 15 II 1919), p. 1—5. Ţinînd seama de data morţii lui D. N. Comşa, ar rezulta din scrisoare că P. Pălt. se referă la nişte demersuri făcute pînă în ianuarie 1919.

Dimitrie Drăghicescu (1875—1945), sociolog, om politic, diplomat. Între 1905—1913, conferenţiar de sociologie şi psihologie socială la Universitatea din Bucureşti. După 1936, deputat, apoi senator. A făcut politică liberală. În timpul primului război mondial, misiuni diplomatice la Londra şi Paris. Între 1917—1919, delegat la Societatea Naţiunilor, iar în 1925— la Conferinţa româno-rusă de la Viena. Primul trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României în Mexic (1935—1937). A publicat studii de istorie politică şi socială, de sociologie, de filozofie a istoriei şi a religiei. În anii primului război mondial, a militat pentru recunoaşterea drepturilor politice ale României pe plan internaţional, pentru independenţa şi suveranitatea României. Majoritatea publicaţiilor sale (care sînt în limba franceză) sînt semnate D. Draghicesco. Bibliogr.: Virgil Constantinescu, *Sistemul sociologic al lui Dumitru Drăghicescu*, Bucureşti, 1976 (la p. 16—21: o scurtă biografie a lui D.D.); *Reprez. dipl.*, II, p. 306—308.

[10] E vorba de periodicul *La Transylvanie* (Paris), organ al Comitetului Naţional al românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina. A apărut între 15 mai 1918— oct. 1919. S-a bucurat de sprijinul şi colaborarea unor oameni politici şi de cultură francezi, ca E. de Martonne, Louis Marin, Francis Lebrun, C. Mauclair, E. Driault, Paul Descamps, E. Boutroux etc. A fost o puternică tribună de luptă pentru drepturile României. La început a apărut bilunar, apoi neregulat, cu numere comasate.

[11] Aici, P. Pălt. vorbeşte despre „placheta scoasă" de el ca de un fapt realizat, ca de o lucrare apărută (Vezi şi, mai sus, în această scris.: „studiile d-voastră, adunate de mine în plachetă..."). Cf., mai sus, scris. L, nota 2. Cu privire la ultima frază din versiunea articolului *Le Soldat roumain*, apărută în *La Transylvanie*, nr. cit., vezi, mai jos, scris. LIV, nota 3.

[12] Un asemenea studiu, scris de P. Păltănea, nu a apărut. Nu deţinem informaţii cu privire la eventuala realizare a lui.

[13] Şi acest studiu, *Littérature roumaine...*, a fost un simplu proiect nerealizat al lui P. Pălt.

[14] Biblioteca Academiei Române, din Bucureşti.

[15] N. Şerban suplinea catedra de limbă şi literatură franceză a Universităţii din Iaşi. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

[16] Totuşi, pentru catedrele de limba şi literatura franceză de la universităţile vizate de P. Pălt., s-au găsit alţi specialişti. Astfel la Cluj a fost numit, încă din 1919, Yves Auger, iar la Iaşi, unde între 1915—1919, catedra respectivă a fost suplinită de C. Fedeleş, din 1919 a fost numit N. Şerban, întîi ca suplinitor, apoi titular.

LIII [1]

CERCLE FRANÇAIS DE LA
PRESSE ETRANGÈRE

TEL. ELYSÉES À 53.00 à 03
Paris, le [15 IV] 1919
80, Avenue des Champs-Élysées

Stimate şi iubite Maestre,

Primesc scrisoarea d-voastră din 9 mart, şi revista [2]. Vă mulţumesc cu recunoştinţă, de tot, de excelentele încurajări. Îmi închipui cîtă mizerie sufletească e în ţară. Împrejurările au făcut ca în aceşti ultimi doi ani să vin în contact direct cu lumea de aici şi de la noi, ca ziarist, ca secretar al generalului Iliescu la misiunea română de la marele cartier francez; m-am ales, cred, cu

experiența vieței, cu o serie de însemnări pentru un roman din viața românilor pribegi, cu un dezgust pentru majoritatea „conducătorilor" noștri și cu convingerea că mîntuirea nu ne va veni decît prin cultură. Fiți încredințat, oricare ar fi neajunsurile momentului, că glasul d-voastră nu s-a pierdut în deșert și că veți fi chemat, încă, a împlini un mare rol. Cred în era intelectualilor; și atîrnă în parte de noi, mari și mici, s-o grăbim. Cuvintele d-voastră nobile pentru Dinu și Stoika [3] m-au mișcat; firește îmi pare rău că am pierdut și pe alții, dezertori, din ușurință, din lipsă de cultură și caracter, din păcate, vai, specific românești. D-voastră știți, însă, că acestea nu-s pierderi ireparabile; cîtă vreme nu vom pierde [4] credința în ideal, dorința de a-l atinge, victoria va fi a noastră, fie că numărul nostru e azi restrîns și necalculabil mîine. Dacă orice mă impresionează, nimic nu mă clatină din convingerea că primeniri vor avea loc și la noi, că viitorul va consacra din nou programul și sensul campaniei de la *Viața nouă*.

V-am trimis azi al 7[-le]a pachet cu reviste; vineri vă voi expedia, prin valiza diplomatică, nr. din *M⟨ercure⟩ d⟨e⟩ Fr⟨ance⟩* și *La Nouv⟨elle⟩ revue fr⟨ançaise⟩* ce vor apărea joi.

Vă doresc mult și vă încredințez de admirația, respectuoasa mea afecțiune și completul devotament

Păltănea

15 april s.n., Paris

P.s. Salutări de la d-nii Murnu și Ch. Drouhet. Pentru cronicile speciale ale revistei, vom avea cîțiva băieți buni, ce sînt la Paris, la doctoratul în drept, științe, matematici, medicină. Aflu că diferiți prieteni din țară, ingineri, d⟨e⟩ ex., pe care mă bizuiam, sînt în excelentă stare; cred că vom putea interesa și pe mulți din intelectualii ardeleni, dintre care se găsesc acum și la Paris.

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, București.

B.A.R.S.R.— S 19(47)/DXL.— Inv. 73.455

[1] Data de [15 IV] este reportată de noi din datarea emitentului, aflată între semnătură și P.s.: „15 april s. n. Paris". Restul antetului: imprimat. Plicul, care e lipsit de însemne poștale, are imprimată, pe verso, indicația: *Cercle français de la Presse étrangère.*

[2] Deoarece *VN* apărea acum de obicei cu numere comasate și cu mare întîrziere, volumul la care se referă P. Pălt. este a. XIII, nr. 11—12 (1 I — 1 II 1918), apărut în decembrie 1918. Pînă în aprilie 1919 nu a mai apărut alt număr din revistă. Vezi și nota urm. (3).

[3] În nr. cit. (vezi nota 2), p. 164—166, Ov. Densusianu semnează articolul *Cei pe care i-am pierdut: T. Dinu și C. Stoika.* În textul scrisorii, secvența *Dinu și Stoika* este subliniată cu creion roșu de Ov. Dens.

[4] Scris, din eroare: *vom pierdea.*

LIV[1]

Paris, 6 mai s. n. 1919

Mult stimate și iubite Maestre,

Profit de întoarcerea în țară a d-lui Drouhet pentru a vă scrie cîteva rînduri. N-am mai avut de mult vești de la d-voastră. Bănuiesc că sînteți bine,

că ați primit toate pachetele cu publicațiuni franceze pe care vi le expediez regulat. În ce privește broșura d-voastră, un mic incident, inofensiv, cu Leroux, a întîrziat apariția. Vă scrisesem că a apărut, pentru că aveam corecturile și totul stabilit. În acest interval, d. Dupront plecînd în concediu, și un d.[2] Friedmann conducînd afacerile, m-am văzut, spre surpriza mea, cu lucrarea întreruptă, cu propuneri de noi condițiuni, cu amînări de aproape trei luni. Un nou aranjament intervenind, totul e sub presă. Am profitat de această întîrziere, pe care o regret, pentru a vă ruga să-mi trimiteți, de vă va fi cu putință, exact, ultima frază din *Soldatul român* pe care a modificat-o revista *La Transylvanie* fără să mă consulte [3]; vă rog expediați-mi textul original al ultimei fraze, prin ministerul nostru de externe — legația din Paris, pentru mine, sau prin vreo ocazie. Dacă peste cel mult trei săptămîni textul nu-mi parvine, voi da „bunul de imprimat" reconstituind însumi textul, după traducerea rusă pe care mi-ați trimis-o din Moscova. M-ar bucura însă dacă aș avea textul d-voastră; în acest chip întîrzierea ne va fi servit, dînd o ediție fără greșeală.

P-aici viața a reluat [sic]; voi avea în curînd prilejul, cînd voi fi ceva mai liber și scăpat de unele mici mizerii ale existenței [4], să întreținem cetitorii *Vieței noua* de manifestațiunile interesante, artistice și literare.

D-l deputat de Nancy, Louis Marin (pe care-l cunoașteți, desigur, din *Les Marches de l'est*, revista amicului Ducrocq, din *Je sais tout* etc.) [5], raportor general al budgetului, m-a rugat să-i revăd un raport despre relațiunile intelectuale franco-române, raport detestabil, ce i-a fost înaintat de afacerile streine; i-am redijat, în loc, un altul, în care am rezumat în 30 pagini, caracterile [sic], istoricul și rezultatele influenței franceze în România. Inutil să vă spun că am fixat rolul ce l-ați jucat d-voastră. În ce privește viitorul, la rugămintea d-lui Marin, cu care sînt în raporturi de prietenie și comunitate intelectuală, mi-am permis să-i indic, între altele, sub răspunderea mea, următoarele: singura revistă serioasă, independentă, care a servit Franța în chip nobil și dezinteresat, a fost *V⟨ieața⟩ nouă;* cînd va fi vorba să se intereseze Franța oficială de lucrurile de la noi, socot util, indispensabil, să nu se neglijeze *V⟨ieața⟩ nouă*, acordîndu-i-se tiparul în Franța, supliment artistic, abonamente chiar pentru școlarii și intelectualii de la noi; toate acestea, sub rezerva deciziunei d-voastre.

Am propus de asemeni să se creeze o bibliotecă de traduceri din l⟨imba⟩ fr⟨anceză⟩, sub conducerea și controlul d-voastră, o revistă de relațiuni franco-române în același sens. Nu vă puteți închipui cîți exploatează aici amiciția franco-română; am judecat o datorie de conștiință a informa cu acest prilej pe cei de sus de aici prin d-l Louis Marin, cine reprezintă într-adevăr sincer, activ, cu sacrificii personale, intelectualitatea română și apropierea [6] franco-română. Nu știu dacă notele mele nu se vor înmormînta în cartoanele ministeriale; în orice caz, ca informație, și tot socot util, necesar, ce am făcut.

Despre multe altele, vă voi mai scrie în curînd. Aștept, deci, textul frazei finale din *Le Soldat roumain*. În cel mult o lună, broșura [7] va putea fi în vînzare.

Pentru orice aveți nevoie, vă stau — trebuie să vă mai spun? — cu totul la dispoziție.

Vă doresc mult, vă încredințez de sentimentele mele de nestrămutată admirație și respectuoasă afecțiune.

Al dv. cu totul devotat

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ov. Densusianu, București.

[1] Scrisoare trimisă prin Ch. Drouhet (vezi prima frază). Plicul scrisorii nu are însemne poştale.

[2] Scris greşit de P. Pălt.: dl.

[3] Publicînd articolul lui Ovide Densusiano, *Le Soldat roumain*, în rev. *La Transylvanie* (Paris), I, no. 7 (din 15 august 1918), p. 6—11, redacţia revistei respective a modificat fraza finală într-un sens destul de original, *pro domo*. Iată cum sună fraza aceasta în versiunea revistei: „La vaillance du soldat roumain est à la veille d'être mise à d'autres épreuves. *Son heroïsme ne se dementira pas dans les combats que livrera la légion transylvaine en voie de formation, laquelle défendra* jusqu'au bout une cause qui n'est pas seulement celle de la Roumanie, mais aussi celle de l'Humanité" (p. 11). Secvenţa culeasă — după indicaţiile noastre — cu caractere cursive reprezintă modificarea făcută de redacţia revistei faţă de originalul lui Ov. Densusianu, căci în broşura *L'Âme roumaine et l'âme française. Le Soldat roumain. La Mission universitaire française en Roumanie*, Paris, 1919, p. 38, secvenţei cursive relevate îi corespunde: *„peut-être plus dures encore que celles de jusqu'ici, et on peut entrevoir ce qu'il sera capable de donner dans les nouveaux combats qu'il attend, frémissant du désir de défendre"*.

[4] Secvenţa *mizerii ale existenţei* este subliniată, în scrisoare, cu creion roşu, de Ov. Dens.

[5] Pentru Louis Marin, vezi şi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 6—7.

[6] Scris greşit de P. Pălt.: *aproprierea*.

[7] E vorba de broşura citată mai sus, sub nota 3 *(L'Âme roumaine...)*. Deoarece broşura respectivă conţine şi un text *(La Mission universitaire française en Roumanie)*, care la origine este o alocuţiune a lui Ov. Dens. ţinută la Bucureşti în 10 VI 1919, în sala Senatului, cu ocazia recepţiei solemne a misiunii universitare franceze conduse de Lucien Poincaré, trebuie să admitem că, iniţial, se prevăzuse ca broşura să conţină numai primele două texte ale lui Ov. Dens.

LV [1]

Paris, 2 iulie 1919

Mult stimate şi iubite Maestre,

Profit de întoarcerea în ţară a d-lui Lepădatu [2], pentru a vă saluta şi mulţumi de bunăvoinţa ce-mi arătaţi. Nu vă pot răspunde deocamdată decît prin promisiunea de a încerca să mă fac demn de încurajarea şi prietenia d-voastră. La Sibiu am trimis o petiţie, ca formalitate, indicînd lucrările preparate, paginile publicate, titlurile obţinute sau pe cale de a le avea, rămînînd ca-n novembre să produc actele justificative. Discursul de la recepţia misiunei franceze mi-a sosit la timp, ca să-l cuprind în broşura de a cărei tîrzie apariţie nu-s vinovat [3].

În ce priveşte incidentul Em. Antonescu [4], îmi permit să cred că aveţi toată dreptatea; sînt lucruri pe care nu le poţi spune unor oaspeţi, mai ales cînd răspunderea lor e alta. Fratele lui Lucien Poincaré [5] nu e d-l Clemenceau; iar ceea ce se întîmplă cu noi aici e în mare parte... opera compatrioţilor noştri, politicianismul nostru strămutat la Paris. Faceţi foarte bine că-l demascaţi regulat; cred că, în iarnă, reorganizînd revista, va trebui să introducem, printre cronicile permanente, şi una [consacrată] [6] vieţei politice de la noi şi de aiurea, ceea ce va permite, sper, *Vieţei noua* să se afirme şi pe alt teren, cu ace[e]aşi hotărîre şi gînd luminat de înălţare naţională. Ca reviste, voi căuta pe viitor să vă trimit ceea ce bănuiesc că nu veţi putea găsi prin Bucureşti.

D-lui Drouhet și tuturor prietenilor de la *V⟨ieața⟩ nouă*, frumoase salutări.

Vă încredințez, mult stimate și iubite Maestre, de toată admirația și tot devotamentul.

Al d-voastră

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusiauu, București.

B.A.R.S.R.— S 19(49)/DXL.— Inv. 73.453

[1] Scrisoare trimisă prin Al. Lepădatu (vezi prima frază). Plicul scrisorii nu are însemne poștale.

[2] Al. Lepădatu. Vezi, supra, scrisoarea sa către Ov. Dens.

[3] Vezi scrisoarea preced. (LIV), nota 7.

[4] Cf. *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 338—339.

[5] Lucien Poincaré (1862—1920), fizician francez. În iunie 1919, a condus o misiune universitară franceză în România. Din această misiune au făcut parte: Paul Janet, Charles Diehl, Gustave Fougères, J. Bédier, E. de Martonne. Între 14 VII 1917 și martie 1920, L. Poincaré a fost rector al Academiei din Paris. Afirmația lui P. Pălt. cu privire la L. Poincaré ar putea să aibă un sens figurat.

[6] [consacrată]: completarea edit.

LVI [1]

[Paris, 1919, sf. lui iulie — începp. lui aug].

Mult stimate, iubite și dorite Maestre,

Mă grăbesc să vă scriu cîteva rînduri, cum d-l Lepădatu [2] se-ntoarce în țară. Voi profita de plecarea lui Ștefănești [3], pentru a vă trimite cîteva sute de exemplare din broșura ce iese zilele acestea [4]; întîrzierea e a lui Leroux, care a fost, totuși f⟨oarte⟩ gentil. Cred că veți fi mulțumit, cu toate că [5] n-am putut da o ediție de lux, cum aș fi dorit; greutățile tiparului și aici sînt f⟨oarte⟩ mari. Cheltuielile broșurei mă privesc — vă rog considerați aceasta drept contribuția mea la *Viața nouă*. Cu Ștefănești am vorbit multe — la întoarcere vă va spune dînsul din cele ce îmi permit a socoti necesar să întreprindem cei de la *V⟨ieața⟩ nouă*, sub conducerea d-voastră. Aici s-a format o ligă a intelectualilor — cred că o mînă de elemente hotărîte vor izbuti și la noi să facă mult bine, fie în sînul unui partid politic existent — oricare îl veți desemna d-voastră, fie ca formațiune independentă. Dealtminteri, cei cîți au rămas la revistă, cei pe care ii vom cîștiga, vom avea cum să ne afirmăm.

În ce mă privește, nu cred să mă pot întoarce în țară înainte de 15 noembre, prins aici cu tezele și cu alte lucrări începute; dealtminteri, îmi voi lua voia să vă țin în curent cu ce voi hotărî; am convingerea însă că, mai ales grație concursului d-voastră, se va găsi loc sub soare, după cum le scriam d-lor Drouhet și Murnu, și pentru cei, oricît de modești, care disprețuiesc farnientismul și favorurile. Ștefănești îmi spune că a perdut nota ce mi se pare că i-ați dat-o; fiți, deci, așa de bun și comunicați-ne cît mai curînd de ce aveți nevoie să vă procurăm de aici; cum dînsul are curier, va putea f⟨oarte⟩

ușor să vă aducă peste vreo 15 zile toate lucrurile care vă lipsesc și pe care desigur e greu să le găsiți în București.

Nu vă mulțumesc pentru volumul de versuri [6] — pentru că o voi face la decembre în „lecturile" ce le voi tipări.

Al d-vostră, cu admirație, respectuoasă afecțiune și tot devotamentul,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(50)/DXL.— Inv. 73.431

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Datarea: stabilită în raport cu scrisorile următoare.

[2] Al. Lapedatu.

[3] Nicolae Georgescu-Ștefănești.

[4] Vezi scris. preced. LIV (nota 7), LV (nota 3).

[5] În original, scris greșit: *cu toată că.*

[6] Ov. Densusianu, *Sub stînca vremei*, București, 1919.

LVII [1]

[Paris,] 21 august 1919

Mult stimate și iubite Maestre,

Las bravului căpitan Ștefănești plăcuta sarcină de a vă spune cu viu grai cele ce s-au întîmplat p-aici, ceea ce am vorbit și visat împreună. Dînsul are bunătatea să vă aducă 200 ex. din broșura apărută acum 15 zile [2]; veți fi bun să iertați lipsurile ce ea le prezintă. Personal am expediat 50 ex. la universitarii și ziariștii francezi de seamă; evenimentele fericite din Ungaria, comentate cu unanimă satisfacțiune în Franța, au dat țărei noastre un nou prestigiu și broșurei d-voastre o actualitate de care dealtmintei ea nu avea nevoie prin cuprinsul interesant întotdeauna. Vă alăturez scrisoarea lui Gustave Lanson [3]; puteți face uzul [pe] care-l socotiți nimerit; în ea găsiți exprimată adevărata opinie a intelectualității și lumei franceze asupra acțiunei României din ultimul timp. Îndată ce anticarii îmi vor procura micul studiu al regretatului Maassen asupra poetului Beauduin [4], nu voi întîrzia să vi-l trimit. N-am primit încă lista de obiecte ce v-ar fi putut aduce excelentul Ștefănești din Paris; cum îmi va sosi, vă voi expedia cu vreo ocazie — nu lipsesc — tot ce veți dori. Consultarea unor cărți rare m-a întîrziat, între altele, cu depunerea tezelor mele. Cum voi fi liber luna viitoare, voi relua lunar colaborarea la revistă [5]. Îmi permit să vă semnalez crearea unei catedre de civilizația [sic] franceză și [a] unor [6] cursuri în acest sens, pentru la toamnă, la Sorbona. D-lui Murnu îi vorbeam, încă din anul trecut, de necesitatea unei catedre sau conferențe la București de civilizația [sic] franceză, care s-ar putea ocupa și cu literatura modernă și contemporană, — materia ce cade în sarcina d-lui Drouhet fiind deja extrem de întinsă. De altminteri, îmi voi lua voia să vorbim despre aceasta la întoarcerea în țară. Îmi pare bine că prietenii tineri ai *V⟨ieței⟩ nouă*, trecînd capacitatea, au scăpat de griji; ne vor fi, cred, în curînd de un mai imediat folos. Mă bucur, în special, de Rașcu [7], că se găsește printre noi; dacă soarta nu mă va trimite pe mine la Iași, e bine să avem un prieten plin de talent ca dînsul. Mi-am permis să trimit cîte un ex. din *L'âme roumaine* [8] și dd. Drouhet, Murnu și Lepădatu, care, de la Paris, o așteptau să apară. De la Ștefănești am înțeles că nu veți părăsi țara pentru Paris

nici anul acesta; dealtminteri, greutățile călătoriei și vieței aici vă dau dreptate. Nu voi avea, deci, marea bucurie de a vă revedea decît la toamnă, în țară, cînd atîtea proiecte vor trebui realizate.

Al d-voastră cu admirație, cu respectuoasă afecțiune și cu tot devotamentul,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(51)/DXL.— Inv. 73.457

[1] Scrisoare remisă, în plic, prin N. Georgescu-Ștefănești. Plicul nu are adresă și nici însemne poștale. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Ovid Densusianu, *L'Âme roumaine et l'âme française. Le Soldat roumain. La Mission universitaire française en Roumanie*, Paris, Ed. Ern. Leroux, 1919 (42[—45] p.). Apariția broșurii este anunțată în rev. *La Transylvanie* (Paris), II, nr. 26—27, iul.—oct. 1919 (p. IV a copertei); *Înălțarea*, I, nr. 1, din 18 sept. 1919; *VN*, XVI, nr. 1—3, din 1 III — 1 V 1920.

[3] Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 327.

[4] Nicolas Beauduin. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 62—63.

[5] Din această promisiune rezultă că un timp, nu știm cît, P. Pălt. nu a mai trimis pentru *VN*, nici măcar note. Întreruperea colaborării va continua pînă în 1921.

[6] [*a*] *unor:* completarea editorilor.

[7] I. M. Rașcu.

[8] Vezi, aici, nota 2.

LVIII [1]

[Paris,] marți, 2 sept. [1919]

Mult stimate și iubite Maestre,

Ieri am primit scrisoarea d-voastră. Ștefănești plecase de vreo săptămînă; dacă în scrisoarea către dînsul se găsește lista de lucrurile de care aveți nevoie, autorizați-mă s-o deschid. Voi căuta să vă trimit prin vreun prieten ce se întoarce în țară, ori prin amabilitatea prietenului Ionescu-Munte, atașatul nostru militar la Paris, obiectele dorite.

Despre cartea lui Maassen v-am scris că mă ocup s-o găsesc; prietenul Dumont-Wilden [2] l-a rugat pe amicul său Gilbart [3], directorul ziarului *La Meuse*, din Liège, unde a apărut broșura lui Maassen, să mi-o procure de la amicii săi din Belgia. L-am rugat pe Gilbart, prin scrisoare, să-mi caute, de se poate, și nr. din *La roulotte*, consacrat lui Van Lerberghe, pe care mi l-ați cerut în 1914. Cum voi avea un bun rezultat, vi-l voi comunica. Volumele lui Gide și Lefèvre le veți găsi în plic; veți găsi de asemeni un cuvînt de la Albert Thomas, pe care-l cunosc f⟨oarte⟩ bine. L-am întîlnit azi la Cameră și v-a mulțumit că ați amintit cuvintele lui, întotdeauna entuziaste, despre România. Prin gazetele franceze, care aud că sosesc la București, veți fi luat cunoștință de ultimul lui discurs în parlament; ceea ce nu era însă în gazete și ceea ce vă pot spune, fiindcă am asistat la ședință, e că, într-o paranteză, a luat apărarea României în ce privește refuzul de a semna clauza minorităților pe care i-a cerut direct lui Clemenceau s-o înscrie în toate tratatele, în cel al societății națiunilor, nu s-o impuie în chip arbitrar și umilitor numai unor... mici puteri, cu toate că aliate. Vă mulțumesc cu recunoștință de tot interesul ce-mi arătați; sper hotărît să vă exprim la întoarcerea în țară, această recunoștință lucrînd la realizarea unei vieți noua [4], la care cu așa luminată statornicie chemați sufletul românesc.

Ştefăneşti cred că v-a spus multe de pe la Paris şi despre mine; altă dată îmi voi permite s-o fac şi eu.

Frumoase salutări d-lor Murnu, Drouhet şi prietenilor de la revistă. Al d-voastră cu admiraţie, cu respectuoasă afecţiune şi tot devotamentul

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ov. Densusianu, Bucureşti.

B.A.R.S.R.— S 19(52)/DXL.— Inv. 73.502

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Anul expedierii: stabilit prin raportare la scrisorile anterioare.

[2] Louis Dumont-Wilden (1875—1963), publicist şi scriitor belgian de limbă franceză. Membru în Académie royale de langue et de littérature françaises (1925). Din scrierile sale mai importante citãm: *La Belgique illustrée*. Préface d'Emile Verhaeren (Paris, [1911]); *Anthologie des écrivains belges. Poètes et prosateurs*, t. I — II (Paris, 1917 [1918]); *L'évolution de l'esprit européen* (Paris, 1937).

[3] Olympe Gilbart.

[4] Secvenţa *unei vieţi nouă* are, aici, intenţionat, un dublu sens: sensul propriu, dar şi aluzie vădită la revista lui Ov. Dens. *VN* şi la programul acesteia.

LIX [1]

[Paris,] sîmbătă, 19 oct. 1919

Mult stimate şi iubite Maestre,

Prin d-l Rădulescu [2], v-am trimis acum vreo 2 săptămîni o lungă scrisoare, prin care îmi luam voia de a vă felicita şi de a subscrie la bunele hotărîri luate. V-am trimis cu aceeaşi ocazie cărţile dorite, în comunicare însă [3], fiindu-ne împrumutate de poetul Beauduin, care vă salută. Azi v-am expediat volumul lui Poizat despre simbolism [4]. Prin Şerban, v-am trimis stofa de haine, cumpărată de Ştefăneşti.

Aici sîntem f⟨oarte⟩ plictisiţi, între altele, cu grevele ce se ţin lanţ; suferim în special de greva librarilor şi editorilor. Azi — nouă grevă: a ziarelor, de care sîntem lipsiţi aproape cu totul. Din cauza acestor dificultăţi, voi rămîne sigur şi luna decembrie la Paris. Îmi promisesem a vă ruga să nu faceţi excelenta propunere cu privire la catedră, decît atunci cînd vă voi putea trimite cel puţin tezele imprimate; dar, despre asta, voi îndrăzni să vă scriu la timp, în d e c e m b r e. Aştept să fiu ceva mai liniştit, să pot relua colaborarea activă la *V⟨icaţa⟩ nouă* şi la *Înălţarea* [5]. Deocamdată, după cum v-a vorbit desigur Ştefăneşti, am început să trimit note, scrise în grabă şi fără pretenţie, la *Viitorul*, unde am colaborat şi înainte; astfel ca să putem beneficia, mai tîrziu, de un foileton sigur pentru a răspîndi ideile care ne sînt scumpe şi care trebuie să triumfe. Cum se va termina greva, vă voi trimite cîteva reviste, care desigur nu sosesc la Bucureşti. Sper că aţi primit, de asemeni, toate cărţile ce mi-aţi cerut, precum şi scrisorile ce v-am adresat.

Salut cu căldură pe toţi prietenii noştri de la revistă şi de la *Înălţarea*, vă doresc mult şi vă încredinţez de toată admiraţia, respectuoasa afecţiune şi întregul meu devotament.

Al d-voastră

Păltănea

De la Ştefăneşti, plecat de 10 zile la Roma, primesc azi o carte postală anunţîndu-mi plecarea spre Turin — Florenţa.

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusiano, Professeur universitaire, Bucarest, 24, str. Colţei, Roumanie.

Envoi de Paltanea 33, rue des Écoles, Paris.

Recom.— B.A.R.S.R.— S 19(53)/DXL.— Inv. 73.458

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Probabil, C. Rădulescu-Istriţa. Vezi, aici, scris. LI.

[3] Inadvertenţă sintactică. Secvenţa *în comunicare însă* ar trebui, probabil, înţeleasă astfel: „cărţi care, atunci cînd vă comunicasem [înainte, erau împrumutate...]".

[4] Alfred Poizat, *Le symbolisme. De Baudelaire à Claudel*, Paris, 1919. (Bibliothèque internationale de critique. Lettres et Arts).

[5] Prima serie a *Înălţării*, gazetă săptămînală publicată de Ov. Densusianu între 18 sept.— 20 noiemb. 1919 (în total 10 numere).

LX [1]

[Paris,] 10 nov. 1919

Mult stimate şi iubite Maestre,

Profit de întoarcerea în ţară a excelentului meu prieten Răutu — desigur, un viitor colaborator al revistei [2], — pentru a vă saluta şi întreba de sănătate. Vă mulţumesc de cele 6 numere din *Înălţarea* [3], căreia îi doresc succes moral şi de tiraj. N-aştept decît întoarcerea în ţară, în ianuar, pentru a fi alături de d-voastră şi de amicii noştri. P-aici, vreme de iarnă, greve, tot felul de mizerii, de care n-aveţi poate idee; aceasta m-a întîrziat cu doctoratul, pe care-l voi trece în decembre sau, cel mai tîrziu, în primele zile din ianuar. Îmi permit să vă rog a nu aduce mai curînd în discuţie chestia catedrei de cultură latină. Vă trimit o cărticică a lui Baldensperger [4]. Vă rog scriţi-mi de ce reviste şi cărţi aveţi nevoie, să vi le expediez. Note, scrise în grabă, despre viaţa d-aici am început să trimit *Viitorului*, unde am colaborat înainte de război; aceasta, cu gîndul de a ne rezerva, de va fi nevoie, un foileton, pentru mai tîrziu, pentru răspîndirea ideilor *Vieţei noua*. De la Ştefăneşti nu mai am deloc veşti. Frumoase salutări camarazilor.

Vă doresc mult şi vă încredinţez, mult stimate şi iubite Maestre, de toată admiraţia, de respectuoasa afecţiune şi de întregul meu devotament.

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(54)/DXL.— Inv. 73.459

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Printre colaboratorii *VN* nu figurează numele Răutu.

[3] Probabil, primele 6 numere ale *Înălţării* (apărute între 18 sept.—23 oct. 1919).

[4] Fernand Baldensperger (1871—1958), critic şi istoric literar francez, specialist în literatură comparată. A publicat şi ediţii de texte. Cu P. Hazard a condus *Revue de littérature comparée*. Profesor la Sorbona.

LXI [1]

[Paris,] 3 ianuar 1920

Mult stimate și iubite Maestre,

Bolnav, obosit, plictisit — am fost lipsit pînă acum de putința de a vă scrie; o fac azi cu sporită plăcere. Mai întîi, dați-mi voie să vă urez, cu ocazia lui 1 ianuar, ani mulți, plini de superioare bucurii și de rodnică activitate. 1920 va oferi desigur devotaților unei *Vieți nouă* [2] prilejuri de folositoare manifestări.

Vreau să vă spun de asemeni cîtă părere de rău am încercat aflînd de dispariția ziarului; sper că-l vom putea imprima din nou cel mai tîrziu la primăvară [3]. Nu v-am trimis adeziunea la *Înălțarea*, pentru că am socotit că mi-ați făcut cinstea de a mă considera printre membrii noului cerc, din oficiu.

Lăsați-mă să vă spun cîtă plăcere mi-a produs cetirea *Brazdelor de* adevărată *lumină* [4]; gîndurile lui Stroe Voican sînt admirabile; piesa aceasta nu numai lămurește figura unui om mare, care ne e scump, dar fixează un moment din istoria lucrurilor românești. Voi publica, cum mă voi întoarce în țară, la sfîrșitul lui februar, un mic studiu despre aceasta.

Numirea lui Lanson [5] la școala normală și capriciile unui editor (care, totuși, tipărindu-mi tezele, îmi va face o economie simțitoare), mai înainte de 2 luni, mă vor împiedeca de a vă revedea.

Vă rog scriți-mi din vreme, fără înconjur, toate lucrurile de care aveți nevoie și pe care îmi voi face o mare plăcere a vi le aduce. Vă rog să mă iertați, de asemeni, că am întîrziat de a vă trimite cotizația mea la revistă; voi îngriji ca să vă parvină ceva cu întîia ocazie. M-am înțeles cu amicul L. Dumur [6] să-i trimitem, în traducere ori în l⟨imba⟩ română, ceea ce găsiți de cuviință să se reproducă în *Mercure* din *Viața nouă*, în chip regulat.

Moartea lui Paul Adam [7] e o mare pierdere pentru noi; tocmai îmi promisese să facă, venind la București, o conferență în seria de la *V⟨ieața⟩ nouă*. Voi scrie cîteva rînduri despre dînsul în *Viitorul*, unde mi-am permis să fac o sumară apropiere între opera d-voastră și a d-lui F. Brunot [8].

Vă doresc mult și vă rog să credeți în admirația, respectuoasa afecțiune și întregul meu devotament.

Păltănea [9]

[Adresa] (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, (Roumanie).

Envoi de Paltanea, 33, rue des Écoles, Paris.

Rec.— B.A.R.S.R.— S 19(55)/DXL.— Inv. 73.460

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Plicul poartă și ștampila cenzurei românești.

[2] Joc de cuvinte. Secvența „unei *Vieți nouă*" se referă nu numai la revista lui Ov. Dens. *VN*, ci și la viitor, la o viață nouă. Cf., aici mai sus, scris. LVIII, nota 3.

[3] *Înălțarea* va reapărea de-abia în 1936. Seria nouă (cu apariție lunară) nu va rezista însă decît un an.

[4] Ov. Densusianu, *Brazde de lumină*, *VN*, XV, nr. 7 — 9, (1 sept. — 1 nov. 1919), p. 89 — 109; nr. 10 (1 dec. 1919), p. 147 — 160. Fiecare dintre cele 3 acte ale piesei are titlu *(Cu gînduri triste-n luptă; Cînd cei buni ne părăsesc; Printre împotriviri tot mai*

departe...). Stroe Voican este personajul principal. Piese are la sfîrșit indicația: „Iași, iulie, 1918".

[5] Gustave Lanson.

[6] Louis Dumur. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 4.

[7] Vezi, aici mai sus, scris. III.

[8] Ferdinand Brunot. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 36.

[9] În iulie 1920, P. Pălt. i-a trimis, din Paris, lui Ov. Dens., la București, o scrisoare recomandată, care, mai tîrziu, probabil s-a pierdut. S-a păstrat doar plicul acestei scrisori, care are următorul text: „Monsie[ur Ovide] Densusiano, 24, rue Colței, Bucarest, Roumanie.— Envoi de Paltanea, 33, rue des École, Paris, 5 ." Plicul are indicația poștală: „R. No. 826", și este parțial deteriorat (inclusiv ștampila poștei de plecare). Ștampila poștei de sosire: „Buc⟨urești⟩, 18 iul. ⟨19⟩20". Plicul se află împreună cu scris. lui P. Pălt. numerotată de noi LXXVI (sub cota: *B.A.R.S.R.— S 19(71)/DXL.— Inv. 73.475*).

LXII [1]

[Paris,] 1 februar 1921

Mult stimate și iubite Maestre,

V-am scris mai multe scrisori prin cunoscuți care se-ntorceau în țară; văd că nu le-ați primit. Vă spuneam într-una din ele — sînt luni de atunci — cu cîtă nerăbdare vă așteptam la Paris și cu cîte regrete am primit știrea amînării călătoriei d-voastre în Franța; în afară de marea bucurie de a vă vedea, o vizită la Paris v-ar fi scăpat pentru cîteva săptămîni de infernul Bucureștilor. Eram indignat constatînd cum guvernanții de azi și de ieri nu s-au gîndit să vă roage de a împlini o misiune la Paris, unde foloase ați fi adus țării, reprezentînd-o, și de unde v-ați fi, desigur, întors cu comori nouă acasă — cînd mulțime de aventurieri și nechemați au risipit banul public pentru a ne compromite oficial și în toate chipurile aici. De altminteri, despre acest scandal și multe altele, sînt hotărît, mai curînd ori mai tîrziu, a mărturisi în fața opiniei publice. Anul care s-a stins mi-a adus multe plictiseli, care n-au putut, totuși, să-mi tulbure decît socotelile întoarcerei în țară; cred că nu voi fi din nou dezmințit de fapte fixînd pentru începutul lui april, cel mai tîrziu, reluarea în București, alături de camarazii de la revistă și sub conducerea d-voastră, a activității pentru triumful unei vieți noua [2]. Deocamdată, iertați-mă că nu vă pot adresa decît urările mele cele mai bune, pentru d-voastră personal și pentru frumoasa cauză ce apărați și care e a noastră definitiv. Pînă la plecare, Cincinat Pavelescu, pe care împrejurările l-au silit să se exileze [3], m-a rugat să-i dau o mînă de ajutor la gazeta pe care a fondat-o și la care am colaborat pînă acum cu numele, cu 2—3 articole și cu cîteva sfaturi [4], ocupațiile neîngăduindu-mi de a face mai mult. Cetesc cu tristeță scrisoarea d-voastră în care confirmați multe din observațiile lui Chéradame [5]; cîțiva prieteni întorși din țară mă prevenise în același sens; vă mărturisesc că nu-mi închipuiam că și de data aceasta e drept adagiul „ca la noi, la nimeni". Dacă am improvizat un răspuns lui Chéradame, e pentru că voiam să închid ochii asupra unei triste realități și mai ales pentru că socoteam că e poate mai bine s-o ascundem marelui public francez, care ne-a fost întotdeauna așa de binevoitor. Amicul Jean-Desthieux [6] vă mulțumește de călduroasele cuvinte ce ați scris despre cărticica lui. Deputatul Louis Marin — un om de o cultură și onestitate rară mai cu seamă printre oamenii politici — vă trimite raportul pe care vi l-am expediat zilele trecute, care sper că vă va interesa. V-ar fi recunoscător de orice

observațiuni sau sugestiuni ați avea referitor la problema organizării învățămîntului superior, în legăturile lui cu România. Despre vizita lui Iorga la Paris — Cincinat i-a consacrat atîtea coloane din *Curierul* său — nu vă pot spune mare lucru: aș fi vrut ca un profesor și academician român să obțină aici alt succes decît acela de... stimă pe care l-a obținut. Nu e de mirare, însă, cînd cineva vorbește cum scrie și scrie cum francezii, atenieni moderni, nu înțeleg că se poate scri... Despre Giuglea aflu că e la Florența unde tot mai sper să-l întîlnesc pe la sfîrșitul lui mart. Vă rog scriți-mi de ce cărți și reviste aveți nevoie, să vi le pot trimite cît timp mai stau — 2—3 luni — în Franța, precum și de orice v-aș putea aduce în primăvară, întorcîndu-mă.

Cu cele mai bune urări pentru noul an, al d-voastră, multe [sic] stimate și iubite Maestre, cu admirație, respectuoasă afecțiune și tot devotamentul,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(56)/DXL.— Inv. 73.461

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Vezi, aici mai sus, scris. LVIII, nota 3.

[3] Vezi, aici mai sus, scris. XLVIII, nota 5.

[4] E vorba de săptămînalul *Le Courrier franco-roumain*, gazetă politică, economică și literară, apărută la Paris între 1920—1922. Primul număr apare în 6 dec. 1920; ultimul nr. pe care-l cunoaștem, din colecția (incompletă) a B.A.R.S.R., este nr. 51 din 29 mai 1922. Cincinat Pavelescu este directorul publicației, iar P. Păltănea (de la început pînă la nr. 19 inclusiv, din 18 aprilie 1921) redactor șef. Dintre colaboratorii români citățm pe: Elena Văcărescu, Ștefan Cruceanu, Corneliu Moldovan, Const. M. Sipsom, Al. Perieteanu, Victor Ianculescu, Gabriel Dichter, Nestor Urechia. Străini: R.-G. Lévy, Eugène Montfort, Marius-Ary Leblond, Édouard Herriot, G. Lacour-Gayet, M. de Brousse, Louis Engerand, Paul Gaultier, Alexandre André. Gazeta a militat pentru strîngerea relațiilor culturale, politice, economice dintre România și Franța, încercînd să facă abstracție de luptele politice interne din România. Vezi *VN*, XIX, nr. 1—3 (din 1 III — 1 V 1923), p. 38.

[5] Scriitorul francez André Chéradame s-a făcut cunoscut îndeosebi prin antimilitarismul său și prin demascarea pangermanismului care a precedat primul război mondial. Cîteva titluri de lucrări ale sale sînt sugestive: *La Guerre européenne et la paix que voudrait l'Allemagne* (1915); *Le Plan pangermaniste démasqué* (1916); *La Mystification des Peuples alliés. Pourquoi? Comment? Par qui?* (1922). Unele lucrări au fost traduse și în limba engleză. În scrisoarea sa, P. Pălt. se referă la o conferință pe care A. Chéradame o făcuse la București spre sfîrșitul anului 1920, ca invitat al „Uniunii francezilor din România" (Union des Français de Roumanie), despre pericolul pro-germanic (vezi informația din *Le Courrier franco-roumain*, I, no. 1, din 6 dec. 1920, p. 3/col. V). Față de poziția lui A. Chéradame, P. Păltănea va lua imediat atitudine, într-un articol din *Le Courrier franco-roumain*, I, no. 4, din 27 dec. 1920, p. 1/col. II — V *(Une fausse alerte. Les visées pan-germanistes en Roumanie. Réponse à l'alarme de M. Chéradame)*. După cum se vede însă, încercarea lui P. Pălt. de a atenua alarma lui Chéradame este neutralizată, în bună măsură, de o scrisoare a lui Ov. Dens., în care acesta îi arată lui P. Pălt. că, totuși, Chéradame avea dreptate.

[6] În *VN*, XVI, nr. 9—10 (1 XI — 1 XII 1920), p. 198—199, la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubrica „Învățămînt", Ov. Dens. a publicat o scurtă notă elogioasă despre cartea lui F. Jean-Desthieux, *Les crânes bourrés* (Paris, 1920). Semnînd, altădată, și Jean Desthieux, autorul respectiv a publicat și romane, poezii, eseuri, biografii.

LXIII [1]

LE COURRIER FRANCO-ROUMAIN
POLITIQUE, ÉCONOMIQUE ET LITTÉRAIRE
20, BOULEVARD MONTMARTRE — PARIS
TÉLÉPH.: GUT. 01—83 et 07—39

Paris, le [27 III]... 19[21]

Mult stimate și iubite Maestre,

Două cuvinte, azi, pentru a vă mulțumi de frumoasele daruri și pentru a vă adresa cele [2] mai bune urări de sărbători. Despre centenarul lui Dante, am pus o mică informație în ultimul număr din *Canard*-ul nostru [3]; amicul Campolonghi a reprodus-o în *Don Quichotte* [4] și a telegrafiat-o ziarelor și agențiilor din Italia, unde va apărea de asemeni. Eram, în sfîrșit, aproape de tot de examen, cînd o nouă veste dureroasă mă obligă să întrerup și amîn din nou, cu cîteva luni, doctoratul. Voi avea, cel puțin, ca compensație, marea bucurie de a vă revedea, după o așa de mare absență, și de a vă prezenta verbal omagiile mele de admirație, respectuoasă afecțiune și devotament nemărginit.

Al d-voastră

Păltănea

Duminică seara 33, rue des Écoles, Paris

[Adresa] Monsieur Ovide Densusiano, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.

B.A.R.S.R.— S 19(57)/DXL.— Inv. 73.462

[1] În datarea scrisorii, secvența *Paris le... 19...* este tipărită. Anul este completat după ștampila poștei. Deoarece 28 III 1921 (din ștampila poștei) corespunde, în st. n. al calendarului, cu ziua de luni, editorii au notat, ca dată a emiterii scrisorii, ziua de 27 III, care a căzut duminică (vezi indicația zilei din partea finală a scrisorii). Antetul tipărit al hîrtiei scrisorii are următorul text:

LE COURRIER FRANCO-ROUMAIN
Politique-Economique & Littéraire
33, Rue Pigalle, 33— PARIS
Téléph. TRUDAINE 55—83

Peste partea cu adresa periodicului a fost aplicat un antet-ștampilă cu noua adresă a gazetei, antet pe care-l reproducem la începutul scrisorii. Plicul scrisorii are un antet tipărit: *Le Courrier Franco-Roumain*, iar dedesubt — antetul ștampilat.

[2] Scris greșit: *celei.*

[3] Informația este într-adevăr foarte scurtă (8 rînduri) și a apărut, nesemnată, sub titlul: *Le Centenaire de Dante sera fêté en Roumanie;* ea se află pe p. 1, col. I, sub articolul de fond (semnat de Elena Văcărescu) al gazetei *Le Courrier franco-roumain*, II, no. 16, din 25 martie 1919. Nota anunță, totodată, cititorii că gazeta va publica la timpul potrivit programul detaliat al „magnificelor" serbări latine care, „datorită d-lui Densusianu, se vor desfășura la București".

[4] În același nr. al *Curierului franco-român* (vezi nota preced.), p. 3, col. V, se publică următoarea informație: „Nous ne saurons jamais assez recommander à nos amis de France et de Roumanie la lecture de l'excellent journal quotidien *Don Quichotte* (bureaux: 16, rue de la Tour-D'Auvergne), que dirige notre ami et brillant confrère, M. Luigi Campolonghi, et qui poursuit le même but que nous, de faire aimer la France à l'étranger et de resserrer les liens entre les peuples néo-latins".

LXIV

Paris, 13 iunie ⟨19⟩21

Mult stimate și iubite Maestre,

Am plătit la revista *La vie* abonamentul pe un an (1921); vi s-a [sic] expediat deja numerile apărute pînă acum. Domnișoara însărcinată cu administrația a căutat în registre și m-a asigurat că nu aveați nimic de plătit din trecut. Colecțiile anilor precedenți sînt epuizate; dacă aveți nevoie, mi s-a promis că s-ar putea constitui cel puțin colecția anului trecut și parte din anii '18 și '19. Mîine am întîlnire cu Marius Leblond [1], care mi-a scris că dorește să mă vadă și să vorbească cu mine; îl voi saluta din partea d-voastră.

Vă trimit scrisoarea lui Brentano unde am căutat și comandat cum am ajuns la Paris *Dante in England;* cartea nu se găsește și am puține speranțe de a mi-o procura la Paris, mai ales dată fiind urgența. V-am trimis recomandat cîteva reviste și broșuri despre Dante, în special o teză de doctorat la Sorbona despre simbolismul în *Div⟨ina⟩ Com⟨media⟩*. Săptămîna aceasta vă voi trimite articolul pentru revistă, *Dante și simboliștii fr⟨ancezi⟩* [2]; am întîrziat pînă acum, fiind prins cu o sumă de comisioane și fiind obligat, în urmă, de a face la Națională [3] cîteva cercetări pentru articol; sper că va interesa cetitorii *Vieței* noastre. La toți, de la revistă, cele mai bune salutări.

Al d-voastră cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și devotament întreg,

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(58)/DXL.— Inv. 73.463

[1] Vezi, mai sus, scris. LII, nota 6.

[2] Prima parte a studiului lui P. Pălțănea, *Dante și simboliștii francezi*, a apărut în *VN*, XVII, nr. 6—7 (din 1 VIII — 1 IX 1921), p. 131—147. Vezi și scrisoarea urm. (LXV), nota 4.

[3] Biblioteca Națională din Paris.

LXV [1]

[Paris, 29 VIII 1921,] luni seara

Mult stimate și iubite Maestre,

Cele mai frumoase rînduri sînt acelea care nu-s scrise — aceasta e adevărat în ce mă privește: de atîta timp aveam în minte o lungă scrisoare, pe care nici pînă azi nu m-am învrednicit s-o așternpe hîrtie. Voiam să vă spun, mai întîi, cu cîtă bucurie am aflat în ce chip ați comemorat pe Dante. Păstrez elegantele programe și n-rul special al revistei [2], care constituie prețioase documente, de care mă voi servi sper la iarnă, în volumul pe care cred că v-am spus că-l prepar asupra activității d-voastră.

Voiam, de asemeni, să vă mulțumesc, d-voastră și lui Stoika, de volumul regretatului colaborator al *Vieței* [3], asupra căruia se cuvine să stăruiesc în lecturile și impresiile pe care tot la iarnă le voi pune în sfîrșit sub tipar. Voiam, în sfîrșit, să vă cer iertare că v-am trimis așa de tîrziu articolul meu despre Dante și simboliști [4], care, cu toate lipsurile, sper că

pune totuși în lumină principalele apropieri ce există între marele florentin și poeții francezi moderni. Nu v-am scris pînă acum pentru că m-am găsit, fără să vreau, prins de atîtea dificultăți ale vieței, pe de o parte, și pe de alta, pentru că așteptam să vă revăd la Paris în luna august, după cum îmi spuseseți. Ați amînat călătoria pentru la toamnă? Voi rămîne la Paris luna septembre și, dacă soarta îmi va surîde, octombre îl voi petrece la Florența, rămînînd a mă întoarce definitiv în țară la sfîrșitul lui novembre, după o ultimă lună petrecută în Paris, de care vă închipuiți cu ce părere de rău mă voi despărți.

Sper, pînă atunci, să am bucuria de a vă revedea aici, în orice caz de a primi bune vești de la d-voastră, pe care vă doresc și vă rog să primiți asigurarea sentimentelor mele de mare admirație, de respectuoasă afecțiune și de complet devotament,

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, str. Colței, Bucarest, Roumanie.

Envoi de Paltanea, 33, rue des Écoles, Paris.

B.A.R.S.R.— S 19(59)/DXL.— Inv. 73.464

[1] Localitatea de expediere: după ștampila poștală și din cuprinsul scrisorii. Datarea: după ștampila poștei.

[2] Vezi *VN*, XVII, nr. 4—5 (din 1 iun.— 1 iul. 1921).

[3] Secvența *să vă mulțumesc, d-voastră și lui Stoika, de volumul regretatului colaborator al Vieței* este subliniată, de Ov. Dens., cu creion roșu. Este vorba de volumul lui Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, publicate de către Titus T. Stoika, cu o prefață de Ov. Densusianu. Desenurile de I. V. Popa, București, 1921.

[4] Vezi scrisoarea preced. (LXIV), nota 2.

LXVI [1]

[Paris, 5 XII 1921,] luni la amiază

Mult stimate și iubite Maestre,

Mă grăbesc să vă răspund: în cartier s-ar putea găsi odaie convenabilă la Trianon cu 450—500 fr. lunar; la alte hoteluri, chiar cu 300 fr. — însă prevenindu-i din vreme. Continuu cercetările.

Prietenul Rahtivan știe o excelentă odaie cu baie la un prieten francez (casă particulară; la nevoie, puteți dispune de salon și bucătărie) în cartierul Etoile (av. Wagram) [2] (aveți toate mijloacele de transport ziua și noaptea) pentru *350* fr. lunar; cred că e o ocazie nesperată; mîne sau poimîne voi avea rezultatul dacă s-a închiriat sau nu, vă voi telegrafia. Pînă atunci, continuu a mă interesa. Părerea mea: în cartierul latin, scump și prost. Fiți buni și telegrafiați-mi ziua sosirei, să vin la gară. Dacă nu veniți imediat — adică dacă veniți după 3—4 săpt⟨ămîni⟩ — sînt șanse să găsim bună odaie și ieftină în casă particulară, poate chiar în cartierul Operei.

În orice caz mîne ori poimîne vă voi telegrafia și scrie.

Al d-voastră devotat

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusiano, Hôtel Graf, Prague, Tchéco-Slovaquie.

Envoi de Paltanéa, 33, r. des Ecoles, Paris.

Recom.— B.A.R.S.R.— S 19(60)/DXL.— Inv. 73.465

[1] Localitatea de expediere: după ştampila poştală, după adresa expeditorului şi din cuprinsul scrisorii. Datarea: după ştampila poştei.

[2] *av.:* abreviere pentru *avenue* (fr.) = bulevard.

LXVII [1]

[Paris,] 7 ianuar ⟨19⟩22

Mult stimate şi iubite Maestre,

Vă scriu încă din Paris, deşi credeam ferm să părăsesc definitiv Franţa înainte de Crăciun: iar mi s-au încurcat socotelile, pe care le credeam aranjate, în primul rînd din cauza schimbului nostru. Sînt cu atît mai plictisit, cu cît am primit scrisoarea lui Papahagi [2]. Vă mărturisesc cu ruşine că nici nu ştiu ce dată să mai fixez plecărei: o vreau şi sper într-o lună-două şi, dacă nu l-ar supăra şi dacă are aprobarea d-voastră, mi-aş permite să-l rog de a continua suplinirea pînă în martie [3]. Îmi închipui că această nouă întîrziere nu vă va crea d-voastră nici un prejudiciu şi nu ştiu cum să vă rog de a mă ierta. Ca să nu cheltuiesc imediat o sumă enormă de lei, mă înţelesesem cu nişte prieteni; amînările lor mă hotărăsc să fac acum ceea ce trebuia să fac de la început. De la d-voastră n-am nici o ştire — sper să vă pot în curînd revedea la Paris. Momentan nu e nimeni dintre universitari care să aibă plata în franci; există precedentul Pompei [4] etc. Se poate obţine sigur fie direct de la Naţională [5] fie de la finanţe [6]. Aflu, pe de altă parte, că s-a ordonat plata a 7.000 fr. lui Mîndrescu [7] şi Pangrati [8] şi a 4.000 fr. lui Pompei, cînd se vor prezenta la legaţia de aici. Îmi permit să insist de a interveni în ţară să vi se acorde ceea ce s-a acordat în trecut şi se acordă sub aceeaşi sau nouă [sic] formă acum: e într-adevăr scandalos ca d-voastră să nu puteţi veni şi lucra la Paris, cînd se risipesc cu fel de fel de misiuni (nu mai vorbesc de Iorga şi de „şcoala" lui de aici) [9] sume fantastice. Cred chiar că e de datoria lui Mironescu [10] (secretar general al Ministerului de Instrucţie e Popovici Bîznoşanu [11]) de a vă da fără întîrziere mijloacele de a continua la Paris cercetările dorite. Am fost solicitat de *Mercure* pentru cronicele româneşti: vom avea astfel încă un mijloc de a spune ce trebuie spus [12].

Cu ocazia noului an, vă adresez din suflet cele mai călduroase urări de bine şi în speranţa de a vă ceti, dacă nu de a vă revedea cît mai curînd, vă încredinţez, mult stimate şi iubite Maestre, de toată admiraţia, de respectuoasa afecţiune şi de întregul meu devotament.

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusiano, Hôtel Graf, Prague, Tchéco-Slovaquie.

Envoi de Paltanéa, 33, rue des Écoles, Paris.

[1] Localitatea de expediere: după ștampila poștală, după adresa expeditorului și din cuprinsul scrisorii.

[2] Take Papahagi.

[3] Rezultă, de aici, că P. Păltănea, cu sprijinul lui Ov. Dens., a fost numit la Facultatea de litere din București, la catedra de filologie romanică (sau la catedra de limba și literatura franceză?), într-un post pe care nu sîntem în măsură să-l precizăm (asistent sau conferențiar?) și că T. Papahagi l-a suplinit în acest post. Vezi și scrisoarea urm. (LXVIII).

[4] Matematicianul Dimitrie Pompei (1873—1954), profesor la universitățile din Iași, Cluj, București. Membru al Academiei Române.

[5] Biblioteca Națională din Paris.

[6] Ministerul de Finanțe din Bucuresti.

[7] Simion Mîndrescu.

[8] Ermil Pangrati.

[9] Școala Română din Franța.

[10] G. G. Mironescu.

[11] Andrei Popovici-Bîznoșanu (1877—1969), zoolog. Profesor la Universitatea din Iași. P. Pălt. scrie: *Popovici Bîznoșeanu.*

[12] Din 1922, P. Pălt. va deține cronica românească la revista *Mercure de France.*

LXVIII

Paris, 20 mai 1922

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă scriu, încă, din Paris, unde se cuvinea cu atîta dreptate să vă găsiți, la București unde de mult mă chema datoria. Vă scriu după atîta trecere de timp și mare zbucium, fără să vă fi uitat un moment, pentru că figura și exemplul d-voastră a fost ceea ce m-a susținut și mîngîiat. Asupra motivelor, de ordin numai financiar, care m-au silit la „dezertare", de care n-am avut și n-am încă decît să sufer sub toate raporturile, nu îndrăznesc să mă opresc, plictisindu-vă. Țin să vă mărturisesc, doar, în conștiință, că oricare mi-ar fi vina, nu mă socotesc mai puțin vrednic ca pînă acum de încrederea și afecțiunea d-voastră. Chibzuindu-mi mai bine unele mijloace și bizuindu-mă numai pe mine și pe ai mei, tot voi izbuti cîndva, în curînd, la toamnă, foarte probabil, să mă întorc cu fața sus în țară, să încep — vai, cu ce întîrziere — a „servi", atît cît voi putea, cauza cea bună, care e a d-voastră și a revistei. Deocamdată, pentru a cîta oară, vă rog stăruitor să-mi prelungiți, în așteptarea faptelor, încrederea d-voastră; cu toate amărăciunile, care nu m-au cruțat de la o vreme, convingerile, pe care le cunoașteți, hotărîrea și entuziasmul mi-au rămas aceleași. Pînă la întoarcere, în dorința de a fi cît de puțin folositor *V⟨ieței⟩ nouă*, îmi voi face o mare bucurie de a-mi relua colaborarea alături de fidelii unui scump ideal.

Mi-am făcut, de asemeni, o datorie de a semnala publicului francez și strein, care urmărește, după cît sînt asigurat, cu interes și simpatie, rîndurile mele din *Mercure* în cronica, pentru care am dat alaltaeri bunul de imprimat, — cum o voi face, de altminteri, întruna — însemnătatea pentru țara noastră a acestui ideal, literar și moral, ca și valoarea aceluia ce-l reprezintă. În împlinirea acestei datorii găsesc o consolare — slabă, firește — de a fi încă pentru cîtva timp împiedecat să-mi împlinesc, alături de d-voastră, în țară,

datoria cea mare, fără de care — sincer și drept vorbind — viața, ale cărei mizerii le cunosc și îndur, mi s-ar părea o tristă și ridicolă aventură, un banal fapt-divers.

Dorind bune știri de la d-voastră, de la prietenii noștri, vă încredințez, mult stimate și iubite Maestre, de toată admirația, de respectuoasa afecțiune și de devotamentul meu întruna același, întreg și necondiționat.

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(62)DXL.— Inv. 73.466

LXIX [1]

[Paris,] sîmbătă, 17 iunie ⟨19⟩22

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă mulțumesc cu recunoștință pentru bunele cuvinte pe care mi le-ați trimis prin Take Papahagi. Scrisoarea dînsului am primit-o aseară. În așteptarea marei bucurii de a vă ceti, mă mîngîi cu gîndul, întruna, la d-voastră.

Dați-mi voie, întîi, să vă spun cîteva lămuriri în „cazul Iorga". Furios că-n prima cronică din *M⟨ercure⟩ d⟨e⟩ F⟨rance⟩* [2] am stăruit asupra *Vieței noua* și binefăcătoarei influențe a directorului nostru de conștiință, amintindu-l abia pe „reformatorul" de la *Semănătorul* [3], „Apostolul" a scris scrisoarea pe care desigur că ați cetit-o (apărută la 1 iunie), cu intenția vizibilă de a mă „cula" [4], ceea ce aici a surprins, a indignat și a sfîrșit prin a provoca rîsul [5].

I-am răspuns, grație aproape în întregime *V⟨ieței⟩ nouă*, cu rezervele pe care mi le impunea faptul că scriu în Franța [6], însă în așa chip încît „Apostolul" exasperat tună și fulgeră împotrivă-mi. Aflu, de la *M⟨ercure⟩ d⟨e⟩ Fr⟨ance⟩* că răspunsul meu, care a avut ecou și-n presa de aici, a făcut impresie la Institut și la Sorbona. (De altminteri, d. Brunot [7], prezentîndu-l celor 20 studenți — români — la prima lecție, nu l-a menajat, amintindu-i „13 mart 1906").

Cred că am adus un mic serviciu intelectualilor noștri demascîndu-l pe acela care voia să monopolizeze în persoana lui cultura română. În n-rul viitor din *M⟨ercure⟩ d⟨e⟩ Fr⟨ance⟩* va apare cronica (scrisă și imprimată înainte de incident) în care iar îi servesc „Apostolului" cîteva adevăruri. În același nr. va apărea și scrisoarea pe care d. Montandon [8] a trimis-o zilele acestea d-lui Val[l]ette [9]. În acea scrisoare, după ce se arată serviciile pe care d-voastră și *V⟨ieața⟩ nouă* le-a adus apropierei franco-române, se denunță energic galofobia și germano-filia d-lui corespondent al Institutului [10]. Intenționat, mi-am stăpînit, formal, entuziasmul pentru persoana și ideile care îmi sînt așa de scumpe, ceea ce a pus și mai bine în lumină rolul jucat de d-voastră și de *V⟨ieața⟩ nouă*; publicul de aici, care s-a interesat de incidentul ridicat de Iorga (după cît mă asigură d-l Val[l]ette) e acum edificat asupra ilustrațiilor [sic] de la noi și asupra marilor prieteni, vechi și devotați, ca d-voastră, pe care Franța se poate sprijini. Îmi voi face o plăcută datorie de a completa, treptat, cu măsura și discreția ce se impun unul fidel al *Vieței nouă*, ceea ce n-au exclus și nu vor exclude preciziunea și energia, informațiile cu privire la rolul pe care l-ați jucat în cultura noastră, informațiuni pe care le voi grupa apoi într-o largă caracterizare definitivă. De altminteri, prepar un întreg volum despre aceasta.

Fiindcă sînteți așa de bun și vă interesați de soarta mea, îmi permit să vă scriu „ce-i cu mine": în toamna trecută îmi trebuiau 15 mii de franci să-mi imprim tezele, fără a mai socoti celelalte cheltuieli zilnice. Pentru a nu risipi puținul rămas de la tata, am crezut în fel de fel de promisiuni și combinații. Bilanț: am pierdut timp, bani, sănătate și am cunoscut dezgusturi și amărăciuni. Acum, în această privință, sînt semne de înseninare; sper ca să termin în curînd cu refacerea tezelor (scrise din nou — reduse, principala, de ex. de la 700 pagini la 350 maximum), astfel ca la sfîrșitul lui i u l i e să obțin v i z a Sorbonci și să le pun imediat sub presă. În acest caz, am sfîrșit cu Parisul, unde prezența mea nu va fi necesară decît 3—4 zile în novembre, pentru formalitatea susținerii; sînt decis, dacă totul va răspunde socotelelor mele, să petrec intervalul în Italia, hotărînd pentru novembre întoarcerea definitivă și atît de mult amînată în țară. Nu știu cine candidează pentru catedra de la Cluj [11] și nici dacă ministerul sau comisiunea m-ar putea aștepta pînă la toamnă. Mărturisesc că nici nu îndrăznesc să fac vreun demers, prin d-l Lepădatu [12] sau prin amicii din guvern, pe lîngă d-l Valaori [13], Angelescu [14] sau cei care hotărăsc. De altminteri, îmi permit să cred că datoria mea ar fi mai degrabă la București, unde, cu totul la ordinele și dispoziția d-v o a s t r ă, voi avea să mă ocup de *V⟨ieața⟩ nouă* reorganizată și de revista săptămînală pe care ați proiectat-o [15]. Pe lîngă teze, la toamnă voi reuni în volum: articolele din *VN* despre Dante, cele din *Viitorul* și material inedit [15]; îndrăznesc să ... visez că s-ar putea găsi, cu concursul d-voastră și al celora de la putere, pentru mine, cel puțin o conferență de „cultură latină" sau, la nevoie (bănuind că d-l Drouhet nu s-ar opune) de civilizație franceză, de literatura franceză modernă și contemporană (cu studierea relațiunilor franco-belgo-române). Care e părerea d-voastră?

Aș fi fericit să am cîteva rînduri de la d-voastră. V-am scris la 20 mai și repet: aceste rînduri vor constitui pentru mine o încurajare, o adevărată sărbătoare.

Vă mulțumesc de tot cu recunoștință, vă rog din nou să iertați întîrzierile întoarcerei, pe care împrejurările mi-au impus-o [sic], vă încredințez de sentimentele mele nestrămutate de mare admirație, de respectuoasă afecțiune și complet devotament.

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(63)/DXL.— Inv. 73.468 și 73.501

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Scrisoarea e realizată pe 2 difoliouri, care, la inventariere, erau disparate.

[2] Prima cronică a lui P. Pălt. din *Mercure de France* a apărut în nr. din 1 aprilie 1922.

[3] Iată cum apreciază Ov. Densusianu într-o notă nesemnată din *VN*, XVIII, nr. 3—4 (1 V — 1 VI 1922), p. 71 (la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubrica „Literatură") colaborarea lui P. Pălt. la *Mercure de France* și primul articol al acestuia din prestigioasa revistă franceză: „La *Mercure de France* cronica „lettres roumaines" a fost încredințată d-lui POMPILIU PĂLTĂNEA care, dintre tineri, aduce spiritul critic cel mai bine orientat pentru înțelegerea manifestațiunilor literare nouă, cum și temperamentul de luptător atît de rar azi în așa de industrializata și oportunista noastră literatură. Prin colaborarea d-sale la revista franceză publicul strein va putea afla că sînt și la noi scriitori care nu mai au idolatrii întîrziate și au afirmat idei care fixează o epocă literară. În primul articol d. Păltănea arată partea pe care a avut-o în dezvoltarea literaturei noastre fiecare din provinciile despărțite mai înainte și caracterizează după justa lor valoare diferitele curente literare, anunțînd spiritul

în care vor fi scrise cronicile următoare". Vezi și *VN*, XIX, nr. 1—3 (din 1 III — 1 V 1923), p. 37—39.

[4] Vb. *a cula* (franțuzism). Fr. *couler* (qn.) = a discredita (pe cineva).

[5] În *VN*, XVIII, nr. 3—4, citat mai sus (vezi nota 3), p. 76, la rubrica cit. (subrubrica „Pliviri"), a fost publicată următoarea notă nesemnată, aparținînd, sigur, tot lui Ov. Dens.: „Nemulțumit că în *Mercure de France* d. Păltănea a spus numai adevărul despre literatura *Semănătorului*, d. Iorga a trimis redacției din Paris o scrisoare în care susține nici mai mult nici mai puțin decît că i „se falsifică" părerile, că nu a fost niciodată xenofob etc. Cine a trecut prin toate contrazicerile și a recurs la orice expedient ca să mascheze zigzagările, se putea să nu aibă și această cutezanță?" Scrisoarea lui N. Iorga, despre care e vorba aici, a apărut în nr. din 1 VI 1922 al revistei *Mercure de France*.

[6] Riposta lui P. Păltănea la intervenția lui N. Iorga apare în nr. din 15 VI 1922 al revistei *Mercure de France*.

[7] Ferdinand Brunot.

[8] Marcel Montandon. Vezi, supra, scrisorile sale adresate lui Ov. Dens.

[9] Alfred Vallette (1858—1935), scriitor și editor francez. Director al revistei *Mercure de France* (din 1889). Critic dramatic. A scris și romane.

[11] Aluzie la faptul că N. Iorga era membru corespondent la Institut de France.

[11] La Universitatea din Cluj, catedra de limba și literatura franceză era ocupată de Yves Auger. Vezi, aici, scris. LII, nota 16.

[12] Al. Lapedatu.

[13] Iuliu Valaori.

[14] Doctorul Constantin Angelescu. P. Pălt. scrie *Anghelescu*.

[15] După eșecul cu prima serie a săptămînalului *Înălțarea* (1919), Ov. Dens. intenționa, probabil, să scoată un nou săptămînal sau să reia *Înălțarea*. În conjunctura politică și financiară de atunci însă, n-a fost posibil. Mult mai tîrziu, în 1936 Ov. Dens. va reuși să publice, ajutat de colaboratori de ocazie, o nouă serie a *Înălțării*, cu apariție lunară, care nu va rezista nici ea totuși mai mult de 12 numere.

[16] Aceste volume n-au mai fost publicate.

LXX [1]

[Paris, 12 iulie 1922,]
miercuri dimineața

Mult stimate și iubite Maestre,

Starea fizică nepermițîndu-mi astăzi de a vă scrie mai mult, dați-mi voie să vă mulțumesc cu recunoștință de excelenta d-voastră scrisoare, de bunele cuvinte din *VN* [2], de frumoasele daruri de care voi vorbi pe larg în *M⟨ercure⟩ de Fr⟨ance⟩*. Mîne sau poimîne, îmi voi face o plăcută datorie de a vă scrie pe larg. Dați-mi voie, de asemeni, de a vă trimite "les bonnes feuilles"[3] ale cronicei, care va apărea peste 2 zile în *Mercure* (nu voi uita să vă trimit n-rul): e o cronică, scrisă — după cum cred că v-am arătat — înainte de incidentul" Iorga [4]. Cu toate că, împiedecat de a revedea corecturile, s-au strecurat 2—3 greșeli importante, d-l Vallette mă asigură că sensul recenziei asupra d-lui Iorga e clar și așa după cum l-am voit, pe drept: apare într-adevăr ca un „maître chanteur"[5]. De altminteri, în caz că va cădea în „cursa" ce pare că-i întind, voi pune [6], cu mai multă hotărîre decît oricînd, punctele pe *i*.

Ocaziile — sper — nu-mi vor lipsi să spun tot ce se datorește *V⟨ieței⟩ noua*, condamnînd, cu menajerile impuse, pe aceia care merită să fie demascați — oricare ar fi persecuțiile ce-mi rezervă.

Pentru azi, toată recunoștința mea, pentru bucuria mare pe care mi-au produs-o rîndurile d-voastră, cărora mă iertați că răspund sumar. Cu aceleași vechi și nestrămutate sentimente de fierbinte admirație, de respectuoasă afecțiune și complet devotament,

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(64)/DXL.— Inv. 73.498

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Datarea: stabilită de edit. Vezi, mai jos, nota 4. Dacă nr. cu data 15 iul. 1922 al revistei *Mercure de France* a apărut exact la data respectivă, atunci ziua de „miercuri" în raport cu care „peste 2 zile" urma să apară nr. datat 15 iul. 1922 al revistei citate este ziua de 12 iulie 1922 st. n.

[2] P. Pălt. se referă, probabil, la notele lui Ov. Dens. din *VN*, XVIII, nr. 3—4 (1 V — 1 VI 1922), p. 71 și 76. Vezi scrisoarea preced. (LXIX), notele 3 și 5.

[3] Expr. fr. *les bonnes feuilles* = ultima corectură.

[4] E vorba de *Mercure de France*, nr. din 15 iul. 1922, în care P. Pălt. publică cea de-a doua cronică românească a sa sub titlul *Lettres roumaines*. La acest nr. al revistei *Mercure de France* se referă P. Pălt. și în scris. precedentă (LXIX), din 17 iunie 1922 („În n-rul viitor din *M⟨ercure⟩ d⟨e⟩ Fr⟨ance⟩* va apare cronica (scrisă și imprimată înainte de incident) în care iar îi servesc «Apostolului» cîteva adevăruri...").

[5] Expr. fr. *maître chanteur* = șantajist.

[6] P. Pălt. scrie greșit = *voi punea*.

LXXI [1]

Paris, 7 august 1922

Mult stimate și iubite Maestre,

V-am scris cîteva rînduri, asupra cărora revin azi — cu întîrziere, vai! ca întotdeauna.

Vă mulțumesc cu recunoștință de bunele sentimente pe care le aveți pentru mine și de sprijinul pe care mi-l promiteți. Grație intervenției d-lui C. Cociaș [2] (care l-a cunoscut bine pe tata și care a fost pus în corent, fără să știu eu, de greutățile mele, de amicul meu Dașcovici [3]) am putut obține de la Naționala [4] un mic schimb. Sper, sosindu-mi la timp, să pot astfel termina aici cu bine — firește, nu mai curînd decît 15 novembre s.n.

În acest interval — iertați-mi că îndrăznesc

[.....[5]]

Vallette [6] (care e perfect edificat asupra Apostolului) nu voi mai răspunde ultimei sale tartarinade [7], după cum eram gata s-o fac pe larg și cu citate; d-l Vallette găsește că cetitorii revistei sînt și dînșii edificați și că continuarea colaborării mele indică suficient ce preț s-a pus la *Mercure* pe toate protestările d-lui Iorga. Dacă însă după cum credem, d-l Montandon va răspunde (bănuiesc că are colecția *Vieței nouă* unde ați dat cîteva citate, în 1915—1916, asupra atitudinei d-lui Iorga față de nemți și de război), atunci va apărea, cu răspunsul d-lui Mont⟨andon⟩, și un scurt răspuns al meu, în care-l pun la locul său, scurt, pe marele „francofil". În orice caz, acest răspuns l-am remis d-lor Vallette și Louis Dumur sîmbătă, „pour prendre date", care-l vor utiliza, după cum vor socoti de cuviință [8]. De altminteri, direcția revistei m-a sfătuit, în loc de a mă ocupa de „grotescul" savant, să le dau cronica

viitoare (în care voi vorbi, cu prilejul evoluției prozei noastre, despre contribuția *V⟨ieței⟩ nouă* și despre părerile d-voastră asupra romanului). Mîine mă voi duce să stau mai mult de vorbă cu marele meu prieten, deputatul Louis Marin[9], fost raportor general al budgetului, care face parte din comisia camerei pentru afaceri streine și finanțe. Mi-a spus că dînșii n-au votat nici un ban; mai mult: nici că nu s-a pus chestia (după cît știe — și crede că e îndeajuns informat) unei catedre de civilizație franceză la Universitatea din București. În orice caz, se va informa și va interveni ca, cel puțin de la francezi, să nu-mi vie nici o dificultate, dacă nu mi-ar putea veni vreun ajutor, în această privință. Ce faceți pe vară? Ce ați mai hotărît? Mi-ar părea așa de bine să am știri de la d-voastră.

Omagii doamnei Frollo[10] și călduroase salutări tuturor prietenilor și camarazilor de la revistă.

Al d-voastră, cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și întreg devotamentul,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(65)/DXL.— Inv. 73.469

[1] Scrisoare realizată pe un difolio, dar păstrată incomplet. Lipsește, prin rupere, o jumătate din difolio, cuprinzînd partea centrală a textului.

[2] Const. Cociaș, ziarist, avocat, procuror general, politician. Șeful partidului liberal din Brăila. O vreme, președinte al Camerei. Vezi Cincinat Pavelescu, *Versuri, epigrame, amintiri, corespondență*. Prefață și tabel cronologic de Victor Crăciun. Ediție, note, variante și bibliografie de George Zarafu și Victor Crăciun. București, 1972, p. 257, 264—265.

[3] Nicolae Dașcovici (1888—), jurist, publicist. Profesor la Facultatea de drept din Iași. *Contrib. ist. Univ. Iași*, II, p. 311.

[4] Națională, adică Biblioteca Națională din Paris.

[5] Lacună în text, Vezi, aici, nota 1.

[6] Alfred Vallette. Vezi, aici, scris. LXIX, nota 9.

[7] E vorba de lunga scrisoare a lui N. Iorga datată 2 iul. 1922 și publicată în *Mercure de France*, nr. din 1 august 1922. Aici, N. Iorga încearcă să se disculpe de acuza de galofobie, demonstrînd, cu citate din propriile articole, simpatia sa pentru Franța și pentru cultura franceză, manifestată în toată perioada primului război mondial. De asemenea, N. Iorga reproduce, ca mărturie, multe texte scrise de diferite persoane, care confirmă, odată mai mult, sentimentele francofile ale sale.

[8] Răspunsul lui M. Montandon la atacul lui N. Iorga apare, într-adevăr în nr. din 1 sept. 1922 al rev. *Mercure de Frence*, împreună cu acel „scurt răspuns" al lui P. Păltănea. Nr. din 15 sept. 1922 al revistei aduce o completare pe care M. Montandon o face articolului său din nr. precedent.

[9] Louis Marin. Vezi, mai sus, scris. LIV, nota 5.

[10] Mia Frollo. Vezi scrisorile ei adresate lui Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, II.

LXXII

1 sept. 1922
33, rue des Écoles,
Paris, 5e

Mult stimate și iubite Maestre,

V-am trimis ieri dimineață *Mercurul*, în care veți găsi, la ecouri, ultimul meu cuvînt [sic] d-lui Iorga, ca și răspunsul d-lui Mont⟨andon⟩[1]. De la acesta,

prin intermediul revistei, am primit acum 2 săpt⟨ămîni⟩ copia scrisoarei pe care v-o adresase la 9 august [2]. I-am comunicat, imediat, scrisoarea pe care o remisesem la 4 august d-lui Vallette, arătîndu-i că-mi permit să socot indispensabilă replica d-sale. I-am expediat, în acest scop, o serie de note și citațiuni, pe care voiam să le utilizez însumi, cîteva n-re din *V⟨ieața⟩ nouă*, cartea lui I⟨orga⟩ asupra războiului etc. Înapoindu-mi toate documentele, la 20 aug., d-l Mont⟨andon⟩ mă anunță că . . . nu va răspunde, iar în post-scriptum, îmi arăta că, în cele din urmă, s-a hotărît s-o facă, utilizînd cîteva din citate[le] furnizate. Două zile după aceasta, am primit corecturile articolului d-voastră din *VN* [3], prea tîrziu ca să i le comunic. Bănuiesc însă că i-a sosit, ca și mie, curînd, *V⟨ieața⟩ nouă*, fiindcă aflu de la d-l Dumur [4] că d-l Mont⟨andon⟩ a revenit cu o nouă scrisoare f⟨oarte⟩ documentată, sosită din nefericire cînd n-rul pe sept. al *Mercurului* se tipărea [5]. În ce mă privește, după cum cred că v-am spus, am renunțat, din respect pentru directorul revistei și cetitorii francezi, edificați asupra d-lui I⟨orga⟩, să public un lung răspuns. N-am făcut-o și pentru că nu voiam să prindă legenda lansată de d-l I⟨orga⟩ că discuția n-ar fi decît . . . opera unui adversar literar — înțelegînd să apar, cum e, singur răspunzător de ce am scris, făcînd, pentru moment, completă abstracție de legăturile mele cu *V⟨ieața⟩ nouă*. Îmi rezerv dreptul, atît în cronicele de la *Mercure*, cît și-n lucrările plănuite, să fixez definitiv personalitatea și activitatea d-lui Iorga, la ceasul ales de mine. Voi ști, prin urmare, să pun la contribuție *V⟨ieața⟩ nouă*, fără să fiu de cineva bănuit că urmăresc . . . răzbunări personale. De altminteri, d-l Vallette mi-a spus că deocamdată nu vede de ce aș insista, victoria fiind deplin cîștigată. Le-am oferit un ex. din *V⟨ieața⟩ nouă*, traducînd "galofobia d-lui Iorga"[6], să-l păstreze ca document. Pentru că, grație unei indiscreții *, am aflat că d-l de Saint-Aulaire [7] i-a trimis . . . un certificat d-lui Iorga, care așteaptă să ne „zdrobească", am prevenit revista, amintindu-le că d-l de Saint-Aulaire a fost numit ministru la București puțin înainte de intrarea noastră în război, așa că, vorbind despre lucruri pe care nu le cunoștea, mărturia d-sale n-are valoare. M-ar bucura ca acest nou certificat să apară, cum vrea d-l Iorga, în *L'Eclair* sau *Le Temps*, ca să pot, conform drepturilor pe care mi le dă legea presei, răspunde din nou, pe larg, Apostolului. Aflu, de la un prieten sosit din București, că primul meu răspuns a făcut oarecare impresie în țară; nădăjduiesc că ultima-mi scrisoare nu e mult mai prejos. Ceea ce e cert, e că d-l I⟨orga⟩ poate acum să spună că e . . . cunoscut în Franța, în streinătate . . . . (Acum mai bine o lună, d-l Leblond, cerîndu-mi pentru *la Vie* un articol asupra . . . d-lui Iorga, cu ocazia inaugurării școalei de la Fontenay [8], i-am comunicat primul răspuns, al meu, din *M⟨ercure⟩ de Fr⟨ance⟩*. D-l Leblond — păstrez scrisoarea-i — a hotărît imediat să nu pomenească deloc nici de școală, nici de directorul ei, d-l Iorga, în *la Vie*.

Vă mulțumesc mult de toate cărțile trimise — voi vorbi despre toate, pe larg, cum se cuvine, în cronicele viitoare; deja sînt în întîrziere cu cronica — nesosindu-mi, decît ieri, și încă numai în parte, materialul necesar. Vă mulțumesc cu recunoștință de sprijinul material pe care aveți bunătatea să mi-l acordați; socot însă că pot — cu ce am primit luna asta de acasă — termina aici cu bine, așa că pe la începutul lui decembre, cel mai tîrziu, să mă întorc definitiv.

---

* Prietenul Ciuceanu, de la *Universul*, fost secretar al *Neamului ⟨românesc⟩*, văzuse scrisoarea lui St.—Aul⟨aire⟩ la Ianculescu, secretarul școalei lui Iorga. [Nota lui P. Pălt.]

Marele meu prieten, d-l deputat Louis Marin, a fost numit președintele Comisiei Economiilor, însărcinată cu revederea tuturor budgetelor și reorganizarea serviciilor publice ale Franței. Mi-a făgăduit că se va interesa de aproape — acum e lipsă din Paris — de chestiunea catedrei de civilizație fr⟨anceză⟩ la București.

Vă mulțumesc, încă o dată, de tot, vă doresc mult și vă încredințez de marea mea admirație, de respectuoasa-mi afecțiune și completul meu devotament.

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(66)/DXL.— Inv. 73.470

[1] Vezi scrisoarea preced. (LXXI), nota 8.

[2] Vezi, supra, scrisorile lui Marcel Montandon către Ov. Dens.

[3] În *VN*, XVIII, nr. 5—6 (din 1 VII — 1 VIII 1922), p. 112—116, la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubrica „Pliviri", Ov. Dens. publică, fără semnătură, o lungă notă despre „galofobia d-lui Iorga", venind în apărarea lui P. Pălt. Nota lui Ov. Dens. începe astfel: «Cronica română a d-lui Pălțănea la *Mercure de France* aminteam în n-rul trecut că a mișcat nu „convingerile", ci irascibilitarea d-lui Iorga. Numerele ultime ale revistei franceze au adus răspunsuri dintr-o parte și dintr-alta și așteptăm ca incidentul să se încheie așa cum se cuvine, cu fixarea definitivă a atitudinilor pe care le-a avut d. Iorga atît în luptele noastre literare, cît și în timpul cînd aveam să hotărîm acțiunea noastră în război...» În nota sa, Ov. Dens. după ce prezintă, pe scurt, modul cum s-a desfășurat polemica în revista citată, în ultimul timp, oferă cititorilor noi citate din articolele lui N. Iorga, publicate în *Sămănătorul* și în *Neamul românesc*, prin care se evidențiază, odată mai mult, galofobia și admirația pentru germani a lui N. Iorga pînă în anul 1914 inclusiv. Ov. Dens. constată că modificarea radicală a atitudinii lui N. Iorga din ultimul timp nu e nici măcar însoțită de recunoașterea atitudinii avute de el înainte.

[4] Louis Dumur. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 4.

[5] E vorba de completarea lui Marcel Montandon din nr. pe 15 sept. 1922 al rev. *Mercure de France*. Vezi, aici, scris. LXXI, nota 8.

[6] Vezi, mai sus, nota 3.

[7] Contele de Saint-Aulaire. Vezi, mai sus, scris. XLIV, nota 2.

[8] Școala Română de la Fontenay-aux-Roses.

LXXIII

Paris, 19 sept. 1922

Mult stimate și iubite Maestre,

Poate d-l Iorga și ziarele care-l susțin, să se agite cît vor pofti — ceea ce s-a întîmplat, s-a întîmplat: d-l Iorga e, în sfîrșit, cunoscut în Franța, în streinătate. De altminteri, mă așteptam să mă atace în țară; aici plînsese cetind răspunsul meu și s-a lăudat că mă va „distruge" . . .

Din fericire pentru mine, știu încă să surîd, să rîd . . . E însă trist că se găsesc în țară ziare, ca *Universul*, *Epoca* etc., să publice necuviințele pe care le publică . . . Eram hotărît să rîd și să tac. Aflu, din chiar scrisori de la prieteni, că-n țară nu se știe ce-i cu „polemica mea", că lumea își închipuie că eu, din senin, fără să țin samă de interesele românești, m-am năpustit asupra unui compatriot, care este pentru unii din țară, care trebuie să fie pentru streini o „glorie". Sînt multe de spus. Am socotit, în cele din urmă,

să adresez d-lui Mavrodi [1] lămurirea alăturată [2]: ea explică liniștit — cu o exagerată smerenie, al căror [sic] sens nu vă [va] scăpa — că nu eu am fost „agresorul", că nici n-am vrut să polemizez cu cineva în Franța, că toată vina de ce s-a întîmplat e a d-lui Iorga însuși. Socot nimerită această lămurire, fiindcă mi se scrie că *Mercurul* nici nu se vinde în București (de vreun an), așa că mulți oameni de bună-credință pot fi înșelați. Nu vreau acum, după ce e c u l a t [3] în Franța, să aibă Apostolul în țară satisfacția că e „victima unui nemernic" (stilul *Epocei*). Vreau, dimpotrivă, să știe și cei din țară că singur și-a căutat pieirea, făcîndu-se de rușine în streinătate. La întoarcere, în țară, după ce îmi voi fi trecut doctoratul, aici, dispunînd de timp: atunci voi avea cu d-l Iorga — și apendicii săi — socoteala definitivă; sînt dintre aceia care-și plătesc întotdeauna orice poliță.

Sper, într-o viitoare scrisoare, să pot vorbi de lucruri mai frumoase și interesante ca isprăvile „Apostolului" inconsolabil de gloria pierdută în Franța.

Vă mulțumesc, încă o dată, cu recunoștință, de bunele cuvinte, pe care mi le adresați, și vă asigur de toată admirația, respectuoasa afecțiune și devotamentul meu.

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(69)/DXL.— Inv. 73.473

[1] Al. Mavrodi, directorul ziarului liberal *Viitorul*, P. Păltănea colabora și la *Viitorul*.

[2] Reproducem în continuarea notelor de față, copia lui P. Pălt. după scrisoarea sa adresată, în 18 sept. 1922, lui Al. Mavrodi, directorul *Viitorului*.

[3] Vb. *a cula* (franțuzism). Vezi, mai sus, scris. LXIX, nota 4.

[Copie autografă a semnatarului:]

Paris, 18 septembre 1922

Mult stimate și iubite domnule director,

Vă rog să aveți bunătatea de a publica în *Viitorul* următoarea lămurire, ca răspuns articolului apărut fără semnătură în *Universul* de la 11 septembre 1922, sub titlu[l] *Calomniatorul de la „Mercure de France": cu ce se îndeletnicesc unii publiciști români.*

În numărul de la 1 sept. 1922 din *M e r c u r e* n-am p u b l i c a t n i c i u n c i t a t din scrierile d-lui N. Iorga, n i c i n u m-am o c u p a t d e a t i t u d i n e a d-s a l e față de aliați ori față de dușmanii lor; am publicat, d i m p o t r i v ă, declarația că r ă m î n n e c l i n t i t în h o t ă r î r e a d e a n u p o l e m i z a cu n i m e n i.

Departe de a fi pornit de la mine cîndva vreun atac în contra d-lui Iorga, d-l I o r g a m-a a t a c a t printr-o scrisoare inserată, după cererea d-sale, în *Mercure*, la 1 iunie 1922, la care am fost, prin urmare, s i l i t să răspund prin *Mercure*, la 15 iunie 1922.

Nici chiar în acest răspuns n-am vorbit despre ce a gîndit și făcut d-l Iorga pe timpul războiului nostru sau al aliaților; am amintit, numai ce gîndea și scria î n a i n t e d e r ă z b o i d-l Iorga r e f e r i t o r l a l i t e r a t u r ă și c u l t u r ă, fiindcă d-s a m ă î n v i n u i s e d e a f i

„mistificat„ cetitorii revistei atunci cînd în cronica mea de la 1 april 1922, din *Mercure*, expusesem sumar programul *Sămănătorului*.

Dacă o discuție literară și de idei s-a transformat într-o polemică regretabilă, cu caracter politic și personal, vina e tot a d-lui Iorga, care a adus în dezbatere chestiuni streine, apelînd la mărturia elevilor și admiratorilor d-sale, a prietenilor d-sale francezi, d-nii Bémont [1] și de La Roncière [2], a d-lui M. Montandon, fostul titular al cronicii române la *Mercure*; la această polemică n-am participat; m-am mărginit, prin numărul de la 1 sept. 1922 din *Mercure* să subliniez diversiunea și să arăt că-mi mențin părerile exprimate mai înainte, pe care le împărtășesc cu mine mulți din țară, dintre chiar colegii la Academie și la Universitate ai d-lui Iorga.

În ce privește cronica de la 15 iulie 1922 (care, de altminteri, nici n-a fost semnalată de d-l Iorga, cu toate că acolo analizam ideile d-sale despre războiul mondial), cronică apărută după ce d-l Iorga mă atacase —, oricine poate constata că a fost scrisă cu respect de scrisul și persoana autorului, studiat dintr-un pur interes intelectual.

Acceptînd să colaborez la *Mercure de France*, am înțeles să servesc cauza românească. E de ajuns să cetiți, de ex., prima cronică (pe 11 pagini, din care d-l Iorga n-a reținut decît jumătate de pagină, unde menționam pur și simplu, fără a aproba nici lăuda — ceea ce e dreptul meu — îndrumarea literară de la *Sămănătorul*), ca să vedeți cu cîtă pioasă trudă am înfățișat publicului strein silințele poporului nostru de a-și afirma prin cultură unitatea sufletească, prin care se justifica și pregătea unitatea politică și teritorială. N-am înțeles însă pentru placul nimănui să sacrific adevărul istoric și convingerile mele literare, îngăduind a fi lovit, cum a găsit de cuviință să facă d-l Iorga, în munca și persoana mea, fie acestea oricît de neînsemnate.

Vă încredințez, mult stimate și iubite domnule director, de sentimentele mele de gratitudine și de respectuoasă afecțiune.

Pompiliu Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(68)/DXL.— Inv. 73.472

[1] Charles Bémont (1848—1939), istoric francez. Profesor la École pratique des Hautes Études (1887). Membru al Academiei de inscripții (1919). Director la *Revue historique*.

[2] Charles de La Roncière (1870—1941), istoric francez. A publicat importante lucrări de istorie a descoperirilor geografice și de istorie maritimă. În anii primului război mondial, a prefațat, în cuvinte elogioase la adresa poporului român, o culegere de articole a lui N. Iorga, *Pages roumaines* (Paris — Nancy, 1918; 109 p.; articolele apăruseră, inițial, în *Neamul românesc*, la Iași, în 1917, în condițiile refugiului).

LXXIV [1]

[Paris, 30 sept. (sau 7 oct.?) 1922,] sîmbătă dimineața

Mult stimate și iubite Maestre,

Față de atacurile ziarelor din București, am socotit că nu mi se îngăduia să rămîn cu mîinile în sîn; am telegrafiat și adresat 2 scrisori *Viitorului* și *Adevărului*. Nu voiam să se acrediteze versiunea lansată de Iorga că l-am „atacat", din senin, și nici insinuarea că aș fi „agent liberal trimis în pro-

pagandă". Nu cunosc legea presei din România, dar, dacă ar fi și-n țară regimul de aici, n-aș fi întîrziat un minut să trimit *du papier bleu* [2] acelora care au dovedit că sînt balcanici. Cu dezgustul și plictiseala cu care am redactat cele 2 replici, se prea poate să nu fi fost . . . la înălțime. Aș fi vrut să vi le adresez întîi d-voastră, să le vedeți, dar nici n-am îndrăznit, nici n-am socotit nimerit a lăsa să treacă o zi sau a vedea cei de la ziare că scrisorile nu le vin direct. T o t u ș i s p e r că din scrisoarea către *Adevĕrul* mai mult decît din cea către *Viitorul* cetitorii imparțiali v o r î n ț e l e g e c u m s t a u l u c r u r i l e. Cît privește pe d-l Iorga, socoteala cu mine nici n-a început: după ce-mi voi trece tezele și mă voi întoarce în țară, voi avea răgaz să ne răfuim. Atunci, voi plăti polița și ziarelor; faptul că-s tari și mari nu mă impresionează. Aici, Iorga nu mai îndrăznește să facă nimic pe față, l-a pus pe bursierul său Marinescu [3] (fiindcă mi se reproșează, mie, care d-zeu știe cum trăiesc, de a fi cunoscut cîndva fonduri ministeriale; în caz cînd voi pătrunde la Universitate, de barbă îl voi trage pe Iorga chiar în consiliu despre aceste infamii —, voi cere eu cont „bursierilor" lui Iorga: Marinescu și tuturor de la scandaloasa „Școală" din Fontenay [4]) să facă să se insereze scrisoarea lui Saint-Aulaire [5]. Francezii rîd, fiindcă ce-are a face una cu alta, adică cu textele existente. Firește, atît din scrisoarea lui Marinescu, cît și din cea a lui Sergescu [6], s-a [sic] tăiat pasagiile prin care eram insultat. Regret, pe de o parte, pentru că altminteri l-aș fi dat aici în judecată pe Iorga, ca responsabil. Și un individ Gorceix [7] a sărit în ajutorul „Apostolului"; proza lui Gorceix, ca și a altora, nu va apărea. Cît despre „poziția" mea — la revistă, excelentă: tocmai sălbăteciile lor i-au făcut să mă prețuiască, dacă pot spune, și mai mult. Din țară, un prieten, Grigorescu, îmi scrie că, în definitiv, afacerea m-a „lansat", că mi-a folosit și acolo.

Vă asigur, însă, că nu voi uita nimic. Vă mulțumesc de tot și vă încredințez de toată admirația, respectuoasa afecțiune și devotamentul meu.

Al d-voastră

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(67)/DXL.— Inv. 73.471

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Datarea: aproximativă, stabilită de editori. Vezi, aici, nota 5. Dacă nr. cu data de 1 oct. 1922 al rev. *Mercure de France* a apărut cu un avans de o zi, e posibil ca scrisoarea să dateze din 30 septembrie (= sîmbătă). Altfel, trebuie să admitem data de 7 octombrie (tot sîmbătă). Apreciem că, în principiu, P. Pălt. nu lăsa să treacă prea mult timp după apariția unei reviste care interesa cauza comună, pentru a-și descărca sufletul chiar profesorului său.

[2] Fr. *(envoyer) du papier bleu* = (a trimite) un răspuns prompt.

[3] C o n s t a n t i n I. M a r i n e s c u (n. 1891), istoric medievist. Profesor de istorie universală la Universitatea din Cluj (1924— 1943) și București (1943— 1946). Director al Institutului de istorie universală din Cluj (1925— 1943) și al Școlii române din Franța (1941— 1948). Membru corespondent al Academiei Române (1928) și al unor academii și societăți științifice străine.

[4] Școala română din Franța, cu reședința la Fontenay-aux-Roses.

[5] În nr. din 1 oct. 1922 al revistei *Mercure de France* se publică o copie a scrisorii lui Saint-Aulaire către N. Iorga, scrisoare „dictată" de „alegațiile" lui M. Montandon apărute în aceeași rev. Epistola lui Saint-Aulaire, care era atunci ambasador al Franței la Londra, datează din 26 iul. 1922 și este însoțită de o scrisoare de recomandare din partea lui Const. Marinescu, care-și declină calitatea de „professeur de lycée en Roumanie". Este evident că C. Marinescu a acționat la îndemnul lui N. Iorga. Vezi, aici scris. XCIV, nota 2.

[6] Petre Sergescu trimisese și el o scrisoare în apărarea lui N. Iorga, scrisoare datată: Paris, 1 sept. 1922, și publicată în nr. din 15 sept. 1922 al rev. *Mercure de France*. P. Sergescu vrea să demonstreze că N. Iorga este francofil și oă M. Montandon, în articolul său, s-a servit în mod intenționat de citate trunchiate, omițind tocmai pasajele care atestă simpatia lui N. Iorga pentru Franța.

[7] Septime Gorceix, publicist și scriitor francez, cunoscut îndeosebi prin lucrarea *Le miroir de la France. Géographie littéraire des grandes régions francaises*. Préface de Jérome et Jean Tharaud (Paris, 1923; Collection Pallas), prin memorialul *Évadé* (Des hauts de Meuse en Moldavie) (Paris, 1930) și prin colaborarea cu N. Iorga la editarea, în limba franceză, a unei *Anthologie de la littérature roumaine des origines au XXe siècle*, apărută la Paris, în 1920, în 2 ediții. Cu ocazia primei vizite a lui N. Iorga la Paris după primul război mondial, S. Gorceix publică un articol elogios: *Une personnalité roumaine à Paris* în *Le Courrier franco-roumain* (Paris), II, no. 35 (din 25 oct. 1921), p. 1/col. I — II. P. Păltănea, în scrisoarea sa, din eroare, notează numele lui Gorceix, în ambele cazuri: *Gorgeix*.

LXXV [1]

PREMIER CONGRÈS DE LA PRESSE
DES PAYS LATINS
LYON — MARS 1923
HOTEL DE LA MUTUALITÉ

Lyon, le 10 mars 1923

Mult stimate și iubite Maestre,

Sînt de o săptămînă la Lyon. În ședința consacrată Franței și României, am vorbit, fără să uit a comunica congresului ceea ce ați făcut la noi pentru ideea latină. Am propus soluții și susținut idei, care sînt ale d-voastră; congresul a aprobat declarațiile mele. Despre ce s-a hotărît, vă voi scrie din Paris, unde sper să fiu mîne noapte. Din țară, nici un ziarist invitat nu s-a deranjat; Aslan reprezenta *Universul* și eu *Viitorul*. A luat part⟨e⟩ și amicul Popescu-Pion [2], secretar al comisiei de reparații, al coloniei române din Paris etc. Din ziarele franceze trimise, veți vedea ce s-a vorbit; voi scrie în curînd 2—3 articole pentru *Viitorul*. Poate ar fi nimerit să amintiți în *VN* de Congres și de ce își propune să facă [3]. Personal, cred că atît ideea latină, cît și țara și noi de la *VN*, vom avea să ne bucurăm de această improvizată dar entuziastă întîlnire.

Mai multe, din Paris.

Al d-voastră cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și devotament.

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Monsieur Ovide Densusiano, 24, rue Colței, Bucarest, Roumanie.

B.A.R.S.R.— S 19(70)/DXL.— Inv. 73.474

[1] Pe lîngă antet, hîrtia mai are imprimată, în dreapta sus, secvența: *Lyon, le... 1923*. Plicul are același antet ca scrisoarea.

[2] Ioan Popescu-Pion.

[3] Ov. Dens. va publica, într-adevăr, o scurtă notă, în *VN*, XVIII, nr. 12 (1 II 1923), p. 229, despre Congresul presei latine de la Lyon, despre care afirmă că s-a ținut „săptămîna trecută". Înseamnă că nr. respectiv al revistei a apărut, cu întîrziere, pe la mijlocul lui martie

1923. Din această notă aflăm că „d. Păltănea, prezidentul secțiunei române, a propus să se facă schimbul între marile periodice latine, să se înlesnească, împotriva valutei de azi, răspîndirea cărților franceze și să se intensifice propaganda latină prin teatru și filme".

LXXVI [1]

[Paris,] 10 iulie 1923

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă mulțumesc cu recunoștință de telegrama prin care îmi anunțați că veți publica în revistă întîmpinarea mea [2]. În *Viitorul*, care tocmai îmi sosește, văd — cu surpriză — că i s-a dat de asemeni loc. Pentru moment, vreau să se știe în țară, că vina discreditării d-lui Iorga în Franța aparține d-lui Iorga însuși; de aceea m-am mulțumit să expun liniștit, exagerat poate de umil, faptele. Nici cu d-l Duca [3] nu văd rostul ori șansa unei polemici. La întoarcerea în țară, oricine mă va găsi gata la replică și atac, după voie și nevoie.

Vă mulțumesc călduros pentru rîndurile pe care am bucuria să le cetesc; aștept cu nerăbdare toamna, să vă pot revedea la Paris. Zilele acestea vă voi trimite exemplarele din revista lui Beauduin [4]; sper să restabilesc adevărul asupra articolului d-voastră într-o notă din *La vie* și în *Mercure ⟨de France⟩*.

La cronica viitoare, vreau să încep cu cîteva cuvinte despre *Graiul din Țara Hațegului* [5]; articolul filologic promis îmi va sosi la timp. Dacă n-aș abuza de bunătatea d-voastră, v-aș ruga să-mi trimiteți, tot pentru *Mercure*: *Antologia dialectală* [6]; *V⟨ieața⟩ nouă*, mart — dec. 1917 cu *Pămîntul nostru* [7] (și n-rul din mai — iunie 1922 [8]). În ace[e]aș[i] cronică voi vorbi și despre *Antologia* lui Tăkiță Papahagi [9]. Alte două cronice vor începe cu dări de seamă despre: 1) *Liter⟨atura⟩ rom⟨ână⟩ modernă* [10]; *Vieața păstorească* [11]; 2) *Sufletul latin* [12]; *Dante* [13]. La iarnă sper să dau un articol de ansamblu asupra activității d-voastră în *Revue bleue* [14] — în singura revistă unde d-l Iorga își poate plasa proza.

Despre d-l Iorga: a făcut la *Cameleon* o conferență care — sincer vorbind — a fost un dezastru. Lui Mercereau (internaționalist) [15] îi fusese recomandat stăruitor de o amică a lui poloneză [16], care s-a măritat de curînd cu un discipol al lui Iorga, Sergescu. Ca român, i-am spus lui Mercereau că n-am decît să mă bucur c-a consacrat o ședință României; i-am spus însă că mi s-a părut ciudată alegerea d-lui Iorga, cînd d-voastră i-ați făcut cinstea de a-l cita la Univers⟨itate⟩ și-n cărți, cînd însumi l-am semnalat publicului român. În schimb, Mercereau mi-a oferit să fac o conferență, și eu. Am refuzat, precum nu m-am dus la banchetul ce i s-a dat și la care m-a invitat. Din nou, îmi trimite vorbă să nu fiu supărat. Supărat nu-s, dar am socotit utilă această mică lecție, să deschidă ochii pe viitor. Cît despre ceailaltă [sic] conferență, la cercul de studii naționale, a d-lui Iorga — o halima: a făcut antisemitism față de Eisenmann (de la Sorbona [17]), reacționarism față de Bouglé [18], șarjă contra țărăniștilor și chestii personale cu Stere [19] cînd era vorba de schimb de idei, de discuția problemelor actuale de la noi. Halima — altercația cu Lazăr Șăineanu [20] la editorul de Boccard.

Dacă vă interesează, fiindcă sînt încă în imposibilitate de a face mai mult, cît vreau și cît trebuie, pentru *V⟨ieața⟩ nouă*, — va veni și acest ceas —, sînt gata să vă trimit scurte articole: comentarii asupra vieței și literaturei

franceze. Vă rog țineți-mă în corent cu venirea la Paris, cu ceea ce veți hotărî. Prietenilor de la revistă: bune salutări.

Al d-voastră, cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și complet devotament,

Păltănea

[Pe o filă separată]:

Ca document, îmi permit să vă trimit copia unei scrisori semnată de A.S.R.[21] Principele Carol. Aș fi putut-o menționa în răspunsul trimis.

FUNDAȚIA CULTURALĂ
„PRINCIPELE CAROL"
Nr. 2356

București, 17 aprilie 1923

Domnule,

Pentru a stabili legături cu instituțiile culturale din Franța, vă rog să binevoiți a primi să fiți membru corespondent al Fundației Culturale Principele Carol.

Nădăjduiesc că prin silința domniei voastre vom fi informați de mișcarea culturală franceză și că pretutindeni, la orice manifestare de cultură, veți reprezenta România cu suflet și adîncă înțelegere.

(ss.) *Carol,*
Principe al Românie

[Adresată] Domnului P. Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(71)/DXL.— Inv. 73.475

[1] Localitatea de expediere: după cuprinsul scrisorii.

[2] „Întîmpinarea" de care vorbește P. Pălt. a fost publicată în *VN*. XIX, nr. 1—3 (1 III — 1 V 1923), p. 37—39, la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubr. „Pliviri". Întîmpinarea lui P. Pălt., datată „Paris, 19 iunie 1923", este prezentată de directorul revistei, Ov. Dens. astfel: „În discuțiunile la Cameră în jurul propagandei noastre la Paris a fost amintit numele d-lui Păltănea, denaturîndu-se activitatea sa la Paris. D. Păltănea ne trimite spre publicare această scrisoare care dă răspunsul cuvenit la neadevărurile spuse pe sama sa". Data întîmpinării (coroborată cu scrisoarea de față) ne demonstrează că nr. triplu citat al *VN* a apărut, cu întîrziere, aproximativ pe la sfîrșitul lunii iunie 1923.

[3] I. G. Duca.

[4] E vorba de nr. 13 din *La Vie des Lettres*, 1923, revistă condusă de Nicolas Beauduin. În acest nr. apăruse articolul lui Ov. Densusianu, *L'actualité littéraire et la routine professorale à l'Université*. Vezi detalii în notele la scrisoarea lui N. Beauduin către Ov. Densusianu, în *Scris. către Ov. Dens.* I, p. 62—63. Vezi și scrisoarea urm. (LXXVII).

[5] Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915.

[6] Ov. Densusianu, *Antologie dialectală*, București, 1915.

[7] *VN*, XIII, nr. 1—10 (1 martie — 1 dec. 1917). În acest nr. multiplu, la p. 8—12, este publicat imnul în proză al lui Ov. Densusianu, *Pămîntul nostru*, apărut apoi și în broșură (Iași, 1918; 13 p.).

[8] *VN*, XVIII, nr. 3—4 (1 V — 1 VI 1922).

[9] Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922.

[10] Ov. Densusianu, *Literatura română modernă*, vol. I — II, [ed. I,] București, 1921—1922. Vol. III va apărea mai tîrziu (1933).

[11] Ov. Densusianu, *Viața păstorească în poesia noastră populară*, vol. I — II, București, 1922—1923.

[12] Ov. Densusianu, *Sufletul latin și literatura nouă*, vol. I — II, București, 1922.

[13] Ov. Densusianu, *Dante și latinitatea*, București, 1921.

[14] *Revue bleue:* numele sub care era mai cunoscut săptămînalul *Revue politique et littéraire*, înființat la Paris, în 1863. Din 1884, subtitlul revistei este chiar *Revue bleue*. Pînă în 1939, revista apare și cu alte titluri. Inițial, publica cele mai bune cursuri din învățămîntul superior. Pe urmă ea și-a lărgit profilul.

[15] Alexandre Mercereau, scriitor francez, președinte al Societății marilor conferințe (Paris). Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens., trimise sub patronajul editurii Eugène Figuière (Paris). în secțiunea Instituții, întreprinderi, societăți.

[16] Marya Kasterska, căsătorită cu Petre Sergescu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 195.

[17] Louis Eisenmann, profesor la Sorbona, bun specialist în problemele Europei centrale, create prin existența compromisului austro-maghiar. În scrierile sale a luat apărarea naționalităților oprimate.

[18] Célestin Bouglé (1870—1940), sociolog francez, profesor la Sorbona, iar mai tîrziu — director al Școlii normale superioare (1935).

[19] Constantin Stere.

[20] P. Pălt. îi scrie numele de familie: *Șeineanu*.

[21] A.S.R. = alteța sa regală.

LXXVII [1]

BUREAU PERMANENT DE LA PRESSE LATINE
(FONDÉ AU CONGRÈS DE LYON, MARS 1923)

Président: M. HENRI DE JOUVENEL — *Secrétaire général:* M. MAURICE DE WALEFFE

Secrétariat: PARIS, 100 rue de Richelieu
Téléphone: GUTENBERG 61—65, 61—66, 61—67

COMMISSION EXÉCUTIVE POUR 1923
MM. DE JOUVENEL, DE WALEFFE, P. CROCI, A. DE CASTRO

Paris, le 30 iulie 1923

Mult stimate și iubite Maestre,

V-am trimis sîmbăta trecută 4 ex. din nr. 13 al revistei lui Beauduin [2]. Cum din scrisoarea d-voastră nu am putut înțelege ce număr de exemplare vă trebuie, veți fi bun de a-mi arăta precis; de asemeni, ce sumă să achit la revista *La Vie* (abonamentul pe acest an? pe mai mulți ani? fiindcă — după cît știu — socotelile administrației nu prea sînt întotdeauna exacte). Am primit săptămîna aceasta prin banca Blank *100 franci* în contul d-voastră. Vă mulțumesc foarte mult de trimiterea revistei și de *Pămîntul nostru* [3]. Aștept cu nerăbdare atît lămuririle d-voastră în ce privește întrebuințarea sumei de o sută de franci, cît și articolul anunțat *Orientări nouă în cercetările filologice* [4] și — dacă se poate — *Antologia dialectală* [5]. După cum v-am spus, în *La Vie* — unde de mult trebuia să dau cîteva dări de samă — voi restabili adevărul privitor la studiul dv. din *La vie des lettres*. În „les bonnes feuilles" ale n-rului pe 1 august din *Mercure* văd semnalat studiul d-voastră de cronicarul revistelor; îmi pare rău că nu l-am putut preveni pe d-l Hirsch. Voi căuta însă să fac să se reproducă nota din *La Vie* în „curierul literar"

din *L'Eclair* sau din *L'Intransigeant*. Zilele acestea va apărea *La Vie latine* [6] n-rul de lansare: va fi un fel de argus al presei latine. Sîntem însă cîțiva decișI, cu toată opoziția celorlalți colegi, a transforma buletinul presei într-o cronică lunară a vieței din toate țările latine.

Rămîneți pe vară la București? La Paris, desigur, nu veți veni decît în octombrie. Veți fi bun de a mă ține în corent. Vă doresc mult și vă încredințez de sentimentele mele de mare admirație, de respectuoasă afecțiune și de neclintit devotament.

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(72)/DXL.— Inv. 73.476

[1] În dreapta sus, sub antetul imprimat, hîrtia scrisorii are, de asemenea, imprimat formularul: *Paris, le... 192...* Completările, în acest formular, aparțin lui P. Pălt. În partea dreaptă, sub formă de coloană, hîrtia scrisorii are imprimate, pe continente și țări, numele periodicelor reprezentate și numele delegaților și supleanților respectivi în Biroul permanent al presei latine: *JOURNAUX REPRÉSENTÉS.* PRESSE LATINE D'EUROPE: BELGIQUE. *Le Bien Public, La Métropole, La Meuse, La Libre Belgique, La Nation Belge, Le soir, L'Association Générale de la Presse.* Délégué: M. F. ROTIERS.— Suppléant: M. Olympe GILBART.

ESPAGNE. *A.B.C., La Libertad, El Sol, El Heraldo, Diario Universal, El Nervion.* Délégué: M. A. MAR,— Suppléant: M. de LEZAMA.

FRANCE. *L'Echo de Paris, Le Figaro, Le Gaulois, Le Journal, Le Matin, Le Petit Journal, Le Petit Parisien, Le Temps, La Dépêche de Tours, L'Eclaireur de Nice, Le Messin, La Petite Gironde, Le Petit Marseillais, La Presse Coloniale.* Délégué: M. de JOUVENEL. Suppléant — M. Jean VIGNAUD.

ITALIE. *Il Corriere della Sera, Il Corriere d'Italia, La Epoca, La Gazzetta del Popolo, Il Popolo d'Italia, Il Giornale d'Italia, Il Giornale di Roma, Il Messaggero, La Sera, Il Sole, La Stampa.* Délégué: M. P. CROCI. Suppléant: M. PIRAZZOLI.

PORTUGAL. *O Diario de Lisboa, O Diario de Noticias, O Mundo, O Primeiro de Janeiro, O Seculo.* Délégué: M. A. de CASTRO. Suppléant: M. OSORIO.

ROUMANIE. *Adeverul, Universul, Viitorul, Presse Roumaine.* Délégué: M. PALTANEA. Suppléant: M. DASCOVICI.

PRESSE LATINE D'AMÉRIQUE: ARGENTINE. *El Diario, La Nacion, La Prensa, La Razon.* Délégué: M. UGARTE. Suppléant: M. R. de FONVIELLE.

BRÉSIL. *O Diario Popular, O Estado de Sao Paulo, O Jornal do Comercio, A Noticia, O Paiz, A Tribuna, Agencia Americana.* Délégué: M. de CARVALHO AZEVEDO. Suppléants: M. M. LOPEZ de ALMEIDA et CASABONA.

CHILI. *El Mercurio.* Délégué: M. BERTRAND-VIDAL.

COLOMBIE. *El Nuevo Tiempo.* Délégué: M. PINTO VALDERRAMA.

MEXIQUE. *El Excelsior, L'Écho du Mexique, El Universal.* Délégué: M. Alfredo ARAGON. Suppléants: M. M. PALAVICINI et Rafaël ALDUCIN.

PÉROU. *La Prensa.* Délégué: Mme CACERES.

URUGUAY. *La Razon.* Délégué: M. Hugo BARBAGELATA.

[2] Vezi scrisoarea preced. (LXXVI), nota 4

[3] Vezi scrisoarea preced. (LXXVI), notele 7 și 8.

[4] Ov. Densusianu, *Orientări nouă în cercetările filologice*, în *GS*, I, fasc. 1, 1923, p. 1—22.

[5] Vezi scrisoarea preced. (LXXVI), nota 6.

[6] Periodicul lunar *La Vie latine* (Paris) își va amîna totuși apariția. Primul nr. al revistei apare în februarie 1924. Subtitlul revistei este: „Organ officiel du Bureau Permanent de la Presse Latine d'Europe et d'Amérique". Director: Maurice de Waleffe. P. Pălt. scrie *La Vie latină* (!).

LXXVIII [1]

[Paris,] 4 novembre 1923

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă mulțumesc călduros pentru frumosul dar pe care l-am primit azi. În cronica, întîrziată, care va apărea, vorbesc, cum se cuvine, atît de cele două volume *Viața păstorească* [2] cît și de articolul minunat care deschide *Grai și suflet* [3], pentru care eu însumi voi îndrăzni mai tîrziu să vă trimit un studiu, cu atît mai mult cu cît văd cu nespusă bucurie că-n articolul-program ați cuprins cercetări asupra esteticei limbei și raporturilor cu muzica. Nu v-am trimis socoteala celor o sută de franci trimiși și întrebuințați conform instrucțiunilor d-voastră, pentru că speram, sper să am bucuria de a vă revedea foarte curînd la Paris. Pe cînd ați hotărît plecarea? Căci nădăjduiesc că nimic n-a intervenit care să vă schimbe planurile. Atunci, deci, în curînd, vom putea vorbi pe larg despre mai multe. Vă scriu aceste rînduri ca să vă mulțumesc pentru ce mi-ați trimis și ca să vă arăt cu cîtă nerăbdare vă aștept.

Al d-voastră, cu totul devotat,

Pălțănea

B.A.R.S.R.— S 19(73)/DXL.— Inv. 73.477

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Vezi, aici, scris. LXXVI, nota 11.

[3] Ov. Densusianu, *Orientări nouă în cercetările filologice*. Vezi scrisoarea preced. (LXXVII), nota 4.

LXXIX [1]

[Paris,] 19 ianuar 1924

Mult stimate și iubite Maestre,

Mă bucur că ați sosit cu bine în țară — după plecarea d-voastră trenurile s-au înzepezit [sic] aici și-n Italia — , și doresc din suflet să vă puteți cît mai repede reîntoarce, aici, pentru mai mult timp.

Prin prietenul Caramfil (cumnatul lui Const. Antoniade [2]) v-am trimis mănușile. Nu disperez de a obține de la Leroux exemplarele dorite din *L'âme roum⟨aine⟩*.

Prin Vivien v-am trimis ultimul nr. din *Mercure*, așteptînd să aranjez la revistă schimbul. Nu voi uita, de asemeni, să vă trimit reviste și ziare care v-ar putea interesa. Vă mulțumesc cu recunoștință de tot ce-mi trimiteți, de tot ce veți fi bun să-mi trimiteți — n-aș vrea însă ca aceasta să vă supere prea mult.

În cronica din *La Vie latine* (un fel de argus al ziarelor de la noi) am început semnalînd *orașul latin* din *Viața nouă*. În *Mercure* voi semnala revista filologică [3] în n-rul viitor; apoi, treptat, volumele de critică și poeme.

Ce ați făcut cu Protat? Pentru orice, vă stau cu totul, cu mare plăcere, la dipoziție. Vă rog să nu vă jenați.

I-am făcut comisionul lui Ageorges [4], care e încîntat de d-voastră, care a scris cîteva rînduri în *La Libre Belgique* [5] (pe care v-am trimis-o); i-am dat cronica din *Mercure*; ve reveni într-un articol asupra d-voastră.

Atît d-l Marin [6], cît d-nii Dumont-Wilden [7] și Treich [8] mi-au reproșat de a nu fi aranjat o întîlnire cu d-voastră; la toamnă, cum veți sta mai mult, voi îngriji să cunoașteți cît mai mulți dintre acești prieteni siguri și de valoare.

D-l Iorga a sosit cu 20.000 franci de la guvern. Are — nu exagerez — 10 ascultători; e furios. Studenții, care au organizat un r e v e i l l o n românesc, l-au invitat la masă, de unde a plecat supărat după cîteva minute, fiindcă totul nu gravita în jurul dînsului, fiindcă băieții se distrau zgomotos fără să facă atenție la dînsul [sic].

N. Șerban [9] a plecat acum 4—5 zile; se însurase în ajun cu fata unui medic care fusese prin colonii. Tafrali [10] e aici pentru 2 luni. Aflu că amîndoi au obținut (în special Șerban) importante schimburi de la Națională [11].

Pe cei de la finanțe nu trebuie să-i lăsați în pace cu schimbul; cînd veți reveni, va trebui să aranjați să vi se dea — ca la toți universitarii sau ca la profesorii secundari — avantagiile obișnuite. În aceste condiții a venit și Pompei [12], după cîte știu. De altminteri, sper să obțin preciziuni, pe care vi le voi comunica.

Vă doresc ani mulți, cu sănătate și toate mulțumirile.

Al d-voastră cu admirație, cu respectuoasă afecțiune și deplin devotament.

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(74)/DXL.— Inv. 73.479

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] C o n s t a n t i n A n t o n i a d e (1880—1954), filozof, diplomat, sociolog, istoric al artelor, istoric al culturii. Vezi Constantin Antoniade, *Opere*. Studii selectate, prefață, notă asupra ediției, note și comentarii de Ion Mihail Popescu. București, 1985.

[3] „Revista filologică", adică *Grai și suflet*. P. Pălt. scrie greșit: *filololcgică*.

[4] Joseph Ageorges. Vezi scrisorile acestuia adresate lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 4—8.

[5] E vorba de *La Libre Belgique*, seria nouă a periodicului belgian, apărută imediat după primul război mondial în amintirea periodicului clandestin, cu același titlu, publicat de patrioții belgieni în timpul ocupației Belgiei de către germani (1914—1918). Iar *La Libre Belgique*, seria clandestină, este continuarea periodicului *Le Patriote*, creat în 1884 de Victor Jourdain.

[6] Louis Marin. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 6—7.

[7] L. Dumont-Wilden. Vezi, aici, scris. LVIII, nota 2.

[8] L é o n T r e i c h, scriitor francez, autor a numeroase scrieri anecdotice (din viața politică și literară). A publicat și cîteva vieți romanțate.

[9] Vezi, infra, scrisorile lui N. Șerban către Ov. Densusianu.

[10] O r e s t T a f r a l i (1876—1937), istoric. Profesor la Universitatea din Iași.

[11] Biblioteca Națională din Paris.

[12] Dimitrie Pompei. Vezi, aici, scris. LXVII, nota 4.

LXXX [1]

[Roma,] 19 mai ⟨19⟩25

Cele mai bune și devotate salutări din Roma [2].

Păltănea

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(98)/DXL.— Inv. 188.252

[1] Localitatea de expediere: după ștampila poștei și după conținutul scrisorii Ilustrata reprezintă: „Roma. S. Giovanni in Laterano" (reprod. foto).

[2] Vizita lui P. Pălt. în Italia se datorește Congresului presei latine, care a avut loc, în acel an, la Florența. Congresul precedent, al doilea, a avut loc în 1924 la Lisabona. Vezi, infra, sub rubrica Scrisori colective, ilustrata trimisă de la Congresul din Florența, lui Ov. Dens., de către Joseph Ageorges și P. Păltănea.

LXXXI [1]

[Milano,] 20 mai ⟨19⟩25

O nouă expoziție de arte decorative — lîngă Milan, la Monza, de unde noi, firește, lipsim. Respectuoase și devotate omagii.

Păltănea

[Adresa] D-lui Ovid Densusianu, 24, str. Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(99)/DXL.— Inv. 188.253

[1] Localitatea de expediere: după ștampilă. Ilustrata reprezintă un tablou reprodus în culori (offset), avînd dedesubt anunțul: II Mostra internazionale delle arti decorative. Villa reale di Monza. Maggio-ottobre 1925".

LXXXII [1]

[Geneva,] 14 sept. ⟨1⟩925

Mult stimate și iubite Maestre,

Iată-mă la . . . Geneva, chemat de directorul *Viitorului* pentru a regula socoteala bănească a colaborării la ziar; mi-e teamă să nu mă coste mai mult mijlocul de a-mi încasa onorariile însăși. Ați călătorit bine? Aștept vești despre toate de la dv. Aici am asistat la o maare [sic] ședință a S⟨ocietății⟩ N⟨ațiunilor⟩; quelle blague.

Al dv. cu totul devotat

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovide Densusiano, 24, str. Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(75)/DXL.— Inv. 73.480

[1] Localitatea de expediere: indicată în textul scrisorii și pe ștampila poștei de plecare. Ilustrata reprezintă: „Genève. Monument de la Réformation" (foto).

LXXXIII

Paris, vineri, 16 octombre 1925

Mult stimate și iubite Maestre,

Am primit alaltăieri seara buna d-voastră scrisoare și azi invitația Băncei Blank din Paris, unde mi s-a vărsat din ordinul d-voastră suma de *1010* franci.

Vă mulțumesc, din nou, pentru cinstea ce mi-o faceți socotindu-mă folositor, vă mulțumesc cu recunoștință pentru banii care ajung oportun, vă mulțumesc — mărturisesc — cu multă jenă atît pentru remunerația unei lucrări cît și pentru anticiparea remunerației asupra lucrării [1]. Voi fi cu atît mai grăbit la rîndu-mi s-o văd dusă la bun sfîrșit, voi fi într-adevăr fericit dacă ostenelele mele vor putea răspunde oarecum încrederei și speranțelor ce ați fost bun să puneți în mine. Am început deja să „cetesc în franțuzește" *Păstoritul* [2], pregătind prin astfel de lecturi succesive redactarea definitivă. Firește, aștept referitor la cuprinsul volumului ultimele d-voastră instrucțiuni. Despre aceasta, și despre altele, voi avea plăcerea să vă scriu mai pe larg.

Deocamdată, odată cu mulțumirile mele, rugîndu-vă a-mi ierta osteneala ce vă pricinuiesc cu expedierea, excelentă cum ați hotărît-o, mă grăbesc să vă comunic că luni sau marți vom face cu Ageorges [3] demersurile la editor. Ceea ce mă întărește în speranța succesului publicației proiectate e următoarea confidență pe care mi-a făcut-o zilele trecute d-l Emile Buré [4]: fiindcă la *L'Eclair* [5] are mari greutăți financiare și mai ales ca să-și păstreze independența și să dea toată măsura talentului său, chiar fără să părăsească ziarul, d-l Buré se gîndește să scoată în ianuar o revistă politică, judecînd din punct de vedere francez și al doctrinei sale evenimentele din Franța și din streinătate. Cu un alt program, realizat prin alte mijloace ca ale noastre, revista lui Buré, căruia nu i-am spus nimic de planul nostru, dovedește, cred, necesitatea studierei problemelor politice și inițierei publicului în chestiuni măsurate cu vorbe, de obicei, după interese materiale și trecătoare. Tot săptămîna asta îl voi pune în corent pe Ageorges cu Louis Marin, căruia îi vom împărtăși inițiativa noastră [6].

De la *Mercure* mi s-a promis să mi se găsească n-rele pe care le doriți. Între gazetele trimise: *La Volonté*, sprijinind politica lui Caillaux [7]. Cît despre *Nouveau siècle*, devine cotidian, grațic — se zice — lui Coty [8].

Al d-voastră, cu toată admirația, recunoștința și respectuoasă afecțiune, deplin devotat

Pompiliu Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(76)|DXL.— Inv. 73.481

[1] După cum rezultă dintr-o chitanță autografă a lui P. Pălt. și din scrisorile următoare (LXXXIV — LXXXVII), e vorba de o culegere a principalelor studii ale lui Ov. Dens. dedicate păstoritului, care urma să fie tradusă în limba franceză de P. Păltănea și apoi publicată în Franța. Titlul culegerii ar fi fost să fie *Reflets de la vie pastorale*. Vezi chitanța respectivă, mai jos, în notele la scris. LXXXVII. Ov. Dens. avansează remunerația în speranța că, astfel, îl va determina pe P. Pălt. să fie mai operativ (decît, de ex., în pregătirea doctoratului, pe care-l amîna de ani de zile), dar, poate, și în dorința ascunsă de a ajuta pe singurul elev din garda de dinainte de război, care, în Occident, s-a expus, apărînd cu îndîrjire, cauza lui Ov. Dens. și a școlii acestuia.

[2] E greu de știut dacă P. Pălt. se referă la broșura lui Ov. Densusianu, *Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică* (București, 1913; extras din *VN*, VIII, nr. 21—24, din 1912—1913), sau folosește termenul *Păstoritul* referindu-se la întreaga culegere de studii pe care se angajase să o traducă. Vezi, aici, nota 1, precum și, mai jos, începutul scrisorii XCII.

[3] Joseph Ageorges. Vezi, mai sus, și scris. LXXIX, nota 4.

[4] Émile Buré (1876—1952), publicist francez. Printre altele, după 1919, conduce periodicul *l'Eclair*. Între 1940—1944: refugiat în S.U.A.

[5] *L'Eclair*, ziar francez înființat la 1888, la Paris. Dintre colaboratorii principali: Camille Pelletan, É. Buré. Nu mult după 1924, cînd fuzionează cu *l'Avenir*, își încetează apariția.

[6] E vorba de proiectul unei publicații periodice, organ al grupului politic independent creat de Ageorges, în colaborare cu L. Marin și Ov. Densusianu. Vezi scris. II — IV ale lui J. Ageorges către Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 5—8. Vezi și scrisorile urm. ale lui P. Pălt.

[7] Joseph Caillaux. Vezi, mai sus, scris. XIV, nota 10.

[8] Probabil François Coty (1874—1934), industriaș și om politic francez.

LXXXIV [1]

[Paris,] vineri, 13 nov. [1925]

Mult stimate și iubite Maestre,

Amicul Ageorges a fost tot timpul ocupat; pe urmă, mi-a spus că ar fi bine înainte de a întreprinde vreun demers la editor, să ne asigurăm concursul d-lui Louis Marin. Trebuia deci să dejunăm cu dînsul săptămîna trecută. Evenimentele politice însă nu i-au acordat o clipă de răgaz: ba discuții la Cameră, ba congresul federației ori al ligei republicane etc., astfel că am amînat, siliți, dejunul pentru săptămîna ce vine. Imediat apoi cu Ageorges vom face ce am convenit. De altminteri am întîlnire cu d-sa mîne, cînd vom hotărî totul irevocabil. Țineam să vă arăt acestea ca să vă esplicați de ce n-ați primit de la noi alte vești.

În *Mercure* a[u] apărut ieri cîteva rînduri ale d-lui Van Gennep despre lucrarea d-voastră consacrată bascilor [2]. V-am trimis n-rul.

D-l Louis Dumur mi-a spus că a primit scrisoarea d-voastră și că i-a părut nespus de rău că nu v-a putut revedea; m-a rugat să-l previn îndată ce veți sosi în viitor la Paris.

Zilele acestea cred să vă pot scrie mai multe și bune lucruri.

Al d-voastră, cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și tot devotamentul,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(77)|DXL.— Inv. 73.496

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Anul: stabilit prin raportarea scrisorii de față la scris. LXXXIII și LXXXV.

[2] Studiul lui Ov. Densusianu, *Păstoritul la bascii din Soule*, din *GS*, II, p. 129—147, recenzat de A. Van Gennep în *Mercure de France* din 15 noiembrie 1925.

LXXXV

Paris, 16 novembre 1925

Mult stimate și iubite Maestre,

Primesc în același timp buna d-voastră scrisoare și avizul „Societății generale" pentru plata sumei de *1 400 franci* pe care ați avut bunătatea a mi-i trimite. Mulțumindu-vă cu recunoștință, mă veți ierta de a vă repeta mărturisirea că sînt deopotrivă de jenat și de data asta încasînd bani, fără a-i fi meritat măcar prin împlinirea lucrării. Vă rog din nou a-mi indica exact

ce trebuie tradus, fiindcă în orele libere mi-am făcut o datorie începînd a prepara ceea ce mi-ați făcut cinstea a-mi da însărcinare.

Cît despre chitanța pentru tot ce mi-ați trimis, aștept la fel instrucțiunile d-voastră, ca să o redijez și trimit [1], cum trebuie.

Mîine voi căuta să obțin informația dorită, despre care de altminteri voi întreba chiar astă seară pe d-l Ageorges, cu care am întîlnire [2]. Sper să vă pot comunica prin ace[e]aș[i] scrisoare și rezultatul demersurilor noastre pe lîngă editor referitoare la buletin [3].

D-l Dumur [4], cu care am dinat aseară, m-a rugat din nou să vă transmit bunele d-sale amiciții: era f⟨oarte⟩ bucuros de nota pe care d-l Van Gennep a publicat-o despre păstoritul la basci [5]. Tot despre basci s-a anunțat un roman documentar, pe care nu voi întîrzia a vi-l expedia îndată ce mi-l voi fi procurat.

Vă mulțumesc încă o dată cu recunoștință pentru tot, încredințîndu-vă și cu acest prilej de toată admirația, respectuoasa afecțiune și devotamentul.

Pompiliu Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(78)/DXL.— Inv. 73.482

[1] P. Pălt. scrie greșit: *trimite.*

[2] Vezi scris. III a lui J. Ageorges către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 6—7, (nota 7).

[3] Vezi scris. cit. a lui J. Ageorges, nota 5.

[4] Louis Dumur.

[5] Vezi scris. precedentă (LXXXIV), nota 2.

LXXXVI

Paris, 28 novembre 1925

Mult stimate și iubite Maestre,

Cu toate că am lăsat prietenului Ageorges plăcerea de a vă comunica lucruri pe care le socotim plăcute, mă grăbesc să vă spun că azi am reunit la masă pe d-nii Louis Marin și Ageorges [1]; a fost aproape tot timpul vorba de d-voastră și amîndoi vă trimit amiciții le d-lor. D-l Louis Marin nu numai că a dat adeziunea d-sale completă la mișcarea ce întreprindem, dar o socoate menită succesului sigur și venind la vreme. Entuziasmul d-sale sperăm că ne va fi de bun augur.

În ce privește furca, pentru mai multă siguranță, în urma cercetărilor de la Națională [2], am apelat tot la prietenul Ageorges care vă scrie în același timp ce știe sigur și ce a aflat; d-sa a scris pentru informațiuni complimentare directorului muzeului din Lourdes, consacrat Pirineilor. Sper ca informațiile d-lui Ageorges să vă satisfacă [3].

Alătur în 3 exemplare chitanța de primirea banilor [4], pentru care reîn-[n]oiesc toate mulțumirile mele recunoscătoare.

Zilele acestea sper să vă pot scrie din nou, mai multe.

Al d-voastră, cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și deplin devotament,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(79)/DXL.— Inv. 73.483

[1] Despre această masă comună, vezi și scris. III a lui J. Ageorges către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 6.

[2] Biblioteca Națională din Paris.

[3] Vezi scris. IV a lui J. Ageorges către Ov. Dens., în *op. cit.*, vol. cit., p. 7.

[4] Chitanța s-a păstrat în original. Iată textul ei: „Lei 20.000 (două zeci de mii) am primit de la domnul Ovid Densusianu, directorul Institutului de filologie și folclor, pentru traducerea în franceză a unei serii de studii publicate în românește și urmînd să apară sub titlul *Reflets de la vie pastorale* în colecția publicațiilor Institutului de filologie și folclor. 25 novembre 1925. [ss.] *Pompiliu Păltănea*". Arh. Ov. Dens., XXXIII, Varia 1. Vezi și, aici, mai jos, scris. LXXXIX, nota 2.

LXXXVII

Paris, 28 decembre 1925

Mult stimate și iubite Maestre,

Prietenul Ageorges m-a asigurat că v-a scris în mai multe rînduri că nu am uitat proiectul nostru, punîndu-vă în corent cu demersurile deja întreprinse, al căror rezultat e deocamdată nesigur. Cum buletinul nu e o „afacere" comercială, pe de o parte, cum pe de alta scumpetea crescîndă a hîrtiei împiedică angajamente ferme, pînă azi n-am putut, cu tot regretul și cu toată osteneala noastră, obține mare lucru. Așteptăm din zi în zi răspunsul unui editor strein, pe care Ageorges și amici comuni îl cunosc de aproape, și nădăjduim că cel puțin de data asta vom avea ceva pozitiv. În ce privește informația pentru *Grai și suflet*, Ageorges mă asigură de asemeni că v-a comunicat la timp preciziuni și detalii, cît și răspunsul directorului muzeului din Pirinei [1], așa că cercetările mele rămîn de prisos. În orice caz, aș vrea să am confirmarea d-voastră — să continui cercetările mele întrerupte în urma asigurărilor lui Ageorges dacă ceea ce v-a trimis dînsul nu vă satisface. Ieri seară, la o recepție intimă de la Ageorges, la care au participat Strowski [2], Lamandé [3], abatele Brémond [4], M. Brillant [5], fiul lui Rodenbach etc., a fost vorba foarte mult timp despre d-voastră și despre tot ce ne e scump.

Vă doresc sărbătorile cu bine, doresc ca noul an să vă aducă toate mulțumirile cu sănătate deplină și rodnică activitate, precum nădăjduiesc să fie și pentru noi, pentru mine, prielnic realizărilor întîrziate și dorite.

Al d-voastră, cu toată admirația, cu respectuoasă afecțiune și deplin devotament,

Păltănea

[Adresa (pe plic):] Domnului Ovid Densusianu, 24, strada Colței, Bucarest, Roumanie.

Envoi de Paltanea, 9, rue Sainte Beuve, Paris, VIe.

B.A.R.S.R.— S 19(80)/DXL.— Inv. 73.484

[1] Vezi scris. IV a lui J. Ageorges adresată lui Ov. Dens. și notele editorilor, în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 7—8.

[2] Fortunat Strowski. Vezi, aici, scris. II, nota 6.

[3] André Lamandé, scriitor francez. Autor de romane, poezii, vieți romanțate.

[4] Abatele Henri Brémond (1865—1933), critic literar și istoric francez. Iezuit. Membru al Academiei Franceze (1923).

[5] Maurice Brillant (1881—1952), scriitor, publicist francez. Critic de dans. A publicat și studii de artă și de muzică.

LXXXVIII [1]

Deauville, 10 aug. [1926]

Stimate și iubite Maestre,

După Congresul presei latine din Belgia [2], o călătorie la mare m-a îndepărtat de Paris și de ocupațiile obișnuite. În așteptarea veștilor de la d-voastră, și de a vă scrie mai multe, cele mai călduroase, afectuoase și devotate omagii

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovide Densusianu, 24, rue Colței, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(81)/DXL.— Inv. 73.485

[1] Anul expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: „Deauville, la Plage Fleurie. Villa Romaine" (reprod. foto).

[2] Cel de al patrulea Congres al presei latine, care a avut loc la Liège, în Belgia.

LXXXIX

Paris, 8 octombre 1926

Mult stimate și iubite Maestre,

Nu știu cum să vă cer iertare pentru îndelunga-mi tăcere; vă închipuiți însă că multe deplasări, ocupații și necazuri m-au împiedecat. Îmi permit să vă anunț că din inițiativă franceză (fără nici un amestec al legației sau autorităților noastre) mi s-a acordat legiunea de onoare, răsplată pentru servirea unui ideal care ne e comun și scump și la triumful căruia d-voastră și *Viața nouă* au contribuit mai mult ca oricine și ca orice.

Aștept cu nerăbdare sosirea d-voastră în Franța pentru a vă expune prin viu grai ce s-a întîmplat în lungul răstimp de cînd nu ne-am mai văzut. După ultima d-voastră scrisoare, înțeleg însă că nu veți fi la Paris mai curînd decît ianuar; aș fi fericit avînd preciziuni referitoare la aceasta. Aștept sosirea d-voastră, nu numai pentru bucuria mare a revederei, dar și pentru a ne întîlni cu d-l Roche[s] (directorul-proprietar al edițiilor [1] Bossard), cu care sper să putem aranja în ce privește tipărirea volumului *Des Carpathes aux Pyrénées* [2]. V-am trimis volumul lui Maribona [3], care s-a întors din Cuba pentru Geneva, care mă roagă să vă transmit omagiile lui și să vă comunic că, obligat de plecare să scoată repede primul album, a trebuit să amîne portretul d-voastră pentru al 2[-lea] volum, ce va apărea în ianuar-mart 1927, și unde veți fi în excelentă companie [4]. D-nii Dumur, Ageorges și Charles Brun așteaptă, ca și mine, cu mare plăcere revenirea d-voastră la Paris. Cursele și scrisul pe care mi le ia colaborarea la *Universul* m-au întîrziat mai mult decît îmi închipuiam în lucrările mele, m-au împiedecat chiar să-mi dau pînă acum cronica la

Mercure, însă mărturisesc că, asigurîndu-mi modest viața, îmi îngăduie pe de altă parte a lucra, fie și încet, a ceti și continua cercetările și meditațiile, astfel că voi putea încet dar sigur ajunge iarna sau primăvara asta la un sfîrșit mulțumitor.

L-am rugat pe d-l Mihail Dragomirescu [6], care a fost p-aici și căruia i-am fost cred de oarecare folos, să vă prezinte din parte-mi omagiile și să vă împărtășească marele dor [pe] care-l am de d-voastră.

Așteptînd deci pînă la revedere vești bune și dorindu-vă, vă reîn[n]oiesc, stimate și iubite Maestre, sentimentele mele neschimbate de mare admirație, de respectuoasă afecțiune și deplin devotament.

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(82)/DXL.— Inv. 73.486

[1] Aici, P. Pălt. folosește, în mod impropriu, pl. *ediții* cu sensul de „editură", după modelul fr. *les Editions* = editura.

[2] E posibil să fie vorba de aceeași culegere a studiilor lui Ov. Densusianu, proiectată inițial cu titlul *Reflets de la vie pastorale* (vezi, mai sus, scris. LXXXIII, nota 1), dar care, între timp, la sugestia lui Ov. Dens., își va fi lărgit profilul, în sensul indicat de titlul *Des Carpathes aux Pyrénées*. În felul acesta, urmau să fie incluse, aici și studiile bascologice ale lui Ov. Dens.

[3] Armando R. Maribona (n. 1894), pictor, caricaturist, nuvelist și ziarist cubanez. P. Pălt. se referă la vol. de caricaturi *Decapitados*, publicat de A. Maribona la Paris, 1925.

[4] Ar putea să fie vorba de vol. de caricaturi publicat de A. Maribona sub titlul *Gente desconocida*, în 1927. Această lucrare nu ne-a fost accesibilă.

[5] Vezi scrisoarea lui Charles Brun adresată lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 101—102.

[6] P. Pălt. probabil nu știa că Ov. Dens. nu era în cei mai buni termeni cu Mihail Dragomirescu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.* I, p. 317—318.

XC [1]

[Paris,] sîmbătă, 5 februar [1927]

Stimate și iubite Maestre,

Pentru dineul cu d-l Louis Dumur rămîne atunci bine stabilit, precum ați dorit, adică **luni seara**; d-l Dumur mă roagă să vă invit din parte-i și va fi încîntat să vă prezinte cu acest prilej pe cîțiva din prietenii d-sale intimi, care frecventează[2] dineurile de luni, ca G. Batault [3], de Weck [4] etc. Ar fi posibil să vină chiar d-l Louis Marin; mi-a făgăduit că o va face, dacă nu va fi împiedecat.

În acest caz, voi trece luni să vă iau de acasă sau, dacă nu-mi veți răspunde nimic, ne vom întîlni luni seara la cafeneaua „Aux deux Magots" (Pl. St. Germain des Près) pe la 8 fără un sfert sau 8 (de obicei, dineurile d-lui Dumur au loc la 8 seara cel mai devreme); restaurantul unde vom dina e foarte aproape de „deux Magots": e pe Bd. St. Germain, la N° 204 (chaumière italienne).

În așteptarea plăcerei de a ne revedea, al d-voastră cu totul devotat

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(83)/DXL.— Inv. 73.487

[1] Locul de expediere: dedus din cuprinsul scrisorii. Ov. Densusianu se află în acest timp la Paris.

[2] P. Pălt. scrie: *frequentează*.

[3] Georges Batault, scriitor francez. Eseist. Dintre lucrările sale citățm: *La Guerre absolue* (1919; eseu de filozofie a istoriei); *Le Problème juif* (1921); *Le Pontif de la démagogie: Victor Hugo* (1934).

[4] René de Weck, scriitor francez. A publicat poezii, eseuri, romane, nuvele. Memoriile sale au apărut sub titlul: *Souvenirs littéraires* (2e édition; Paris, 1939).

XCI [1]

[Paris,] 16 mart 1927

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă mulțumesc pentru bunele vești ce-mi dați. Sper în curînd să vă scriu mai multe, fără să uit a vă trimite ce se cuvine.

Al d-voastră cu totul devotat,

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, strada Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(84)/DXL.— Inv. 73.488

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii și din ilustrată. Ilustrata reprezintă: „Paris. Notre-Dame un matin d'hiver" (foto).

XCII

Paris, 22 mai 1927

Mult stimate și iubite Maestre,

Vă cer stăruitor iertare pentru prelungita-mi tăcere. De foarte mult trebuia să vă mulțumesc pentru tot ce ați avut bunătatea să faceți pentru mine, pentru toate comunicările și trimiterile ce am avut de la d-voastră; trebuia, la fel, să vă expediez traducerea *Păstoritului* a cărei întîrziere mi-e teamă să nu vă fi pricinuit mare pagubă. Am fost împiedecat de la aceste datorii de multe, multe motive. între care cel mai absorbant a fost pregătirea congresului presei latine, ce se va ținea la 20 sept. în București [1]. Fiindcă am sugerat ideea, fiindcă lucrurile trebuie să fie bine făcute, am fost silit să prepar în amănunt proiectul organizării congresului și desfășurării sărbărilor [sic] latine din București și din România. Directorul *Universului*, d-l Stelian Popescu [2], care și-a luat cu entuziasm și devotament greaua sarcină a organizării congresului (fiind ajutat de asociațiile de presă și de guvernul din București), a petrecut o lună la Paris, pe care am întrebuințat-o în vizite, demersuri și cercetări referitoare la congres.

Pe lîngă un lung, detaliat, precis raport arupra organizării congresului, am încredințat d-lui Popescu toate documentele necesare; am căpătat în schimb asigurarea, impresia că lucrurile vor fi făcute serios, larg, generos, așa că manifestația din București va putea servi țara noastră și interpenetrarea latină. Între paranteze, se va reduce d-l Iorga la un loc f⟨oarte⟩ modest, așa ca să nu fie pentru nimeni supărător, și se va face apel la toți fruntașii

intelectualității noastre: d-voastră figurați printre cei dintîi cărora li se va solicita concursul și participarea. De aici vor participa multe personalități; veți avea, desigur, plăcerea de a revedea în țară amici ce vă prețuiesc mult, ca d-nii Ageorges, L. Dumur, Rezende [3], Ch. Brun [4], F. Divoire [5], M. André [6], P. Osorio [7], sau alții cărora le-am vorbit continuu de d-voastră, ca d-nii E. Buré [8], J. Bainville [9], H. Massis [10], Jules Bertaut [11], G. Ducrocq [12] etc. Congresul va începe la 20 septembre, va ține 4—5 [zile] la București, și se va termina cu mari escursiuni prin toate părțile țării, ca vizitatorii să-și facă o idee cît mai exactă de pitorescul, bogățiile, obiceiurile noastre.

D-l Stelian Popescu și-a luat sarcina să păstreze o lună chiar (fără nici o cheltuială) în țară pe aceia care au răgaz și dor să întîrzie la noi; aceasta va permite să organizăm, după congres, pentru unii dintr-înșii, conferențe: Marius André și Ageorges, Émile Buré și Massis vor să țină fiecare cîte o conferență, pe care o vom aranja după sosirea la București, fiind încredințați că vom avea tot sprijinul d-voastră. Necșești [13] și eu vă vom ține, dealtminteri, în corent cu toate.

Jules Bertaut și Ageorges vor să realizeze apariția unei „Biblioteci latine"; au întrunit toate concursurile materiale și mă-ntreabă ce să dea din literatura noastră? Vor să înceapă cu cîte un roman din fiecare limbă latină [14], după care vor urma nuvele și volume de critici. Dacă reușesc, vor întinde activitatea, fiindcă le-am vorbit de d-voastră, ar fi încîntați la toamnă să poată publica *Viața păstorească*, în caz cînd nu ne vom aranja aiurea, cu Bossard-Roches, de pildă. Despre aceasta, ca despre crearea unei biblioteci de traduceri din clasicii francezi în românește, vor discuta pe larg direct cu d-voastră la București. Deocamdată, conform condiției ce le-au pus cei ce le furnizează banii, pentru seria de romane vă roagă să le indicați un roman românesc, a cărui răspîndire în l⟨im⟩b⟨a⟩ franceză, în „Biblioteca latină", o socotiți folositoare pentru România și cauza latină. Eu le-am sfătuit să dea mai bine o serie de nuvele, însă fiindcă li se impune romanul, m-am gîndit la Sadoveanu cu *Venea o moară pe Siret*. Dacă nu vă deranjează prea mult, Jules Bertaut vă roagă stăruitor prin mine să-i călăuziți comunicîndu-i direct (10, Place du Président Mithonard, sau la ziarul *Le Temps*) ori prin mine ce-i sfătuiți să facă, ce operă le recomandați; ar fi fericiți chiar dacă ați accepta să prezentați într-o scurtă prefață autorul și opera aleasă. M-am gîndit și la *Viața la țară*, însă le-am spus să aștepte singura d-voastră părere autorizată. Vor să publice „Biblioteca latină" (cel puțin 2—4 volume) înaintea congresului din București.

Ageorges a luat în posesiune postul important de care era vorba; acum se ocupă să se instaleze, iar îndată ce va prinde bine picior în casă, se gîndește la planul nostru de a republica *La Revue latine* și de a edita în același timp opere reprezentative din literaturile latine [15] și streine, (în afară de proiectul limitat, cu Bertaut, al „Bibliotecei latine").

D-l Dumur mă roagă să vă transmit amicițiile d-sale devotate; m-a rugat să vorbesc în *Mercure* despre *Grai și suflet* pe care [sic] a fost încîntat primindu-l. I-am răspuns că de mult intenționez asta și o voi face cu primul prilej. Despre *Grai și suflet* va vorbi și d-l Van Gennep în cadrul și sensul rubricei d-sale.

D-l Louis Marin, care vă trimite de asemeni amicițiile d-sale, n-a putut lua pînă acum nici o hotărîre în ce privește institutul latin din Montpellier; e tare prins cu politica și cu manifestațiuni urgente care să sprijinie alianțele franceze. Am nădejdea totuși că s-ar putea reuși. Pentru moment, d-l Marin stăruie să întreprind o anchetă asupra suferințelor și morței prizonierilor români făcuți de nemți și îngropați în Estul Franței, în Alsacia și Lorena.

Această anchetă mă îndeamnă s-o fac și d-l Stelian Popescu, pentru *Universul*, căci vede în publicarca ei un mijloc de a combate manevrele germanofililor de la noi impenitenți. Înainte de a o întreprinde, voi căuta să vă trimit traducerea mult întîrziată a *Păstoritului*. Despre apariția *Păstoritului* am vorbit cu d-l Roches și am convingerea că, sau cu d-sa, sau cu casa pe care o reprezintă Ageorges, se poate ajunge la rezultatul dorit. M-am înțeles cu d-l Roches, în ce privește depozitul volumelor d-voastră de poeme [16], pe care, d-l Roches revenind la Paris, sper să le transport din Place de la Sorbonne la edițiile Bossard chiar săptămîna aceasta. Marius Leblond s-a însurat și, zilele acestea, întors din călătoria de nuntă, mi-a scris că mă așteaptă să-l vizitez; cu acest prilej, voi regula și chestia abonamentelor d-voastră la *La Vie*.

Ca să nu vă obosesc peste măsură azi, întrerup aici această lungă scrisoare, rugîndu-vă să iertați nu numai lungimea ei și graba cu care-i scrisă, dar întîrzierea ce am fost silit a pune pentru a v-o expedia. Făcîndu-vă cele mai călduroase urări de sănătate și de spor la lucru, vă încredințez, mult stimate și iubite Maestre, de toată admirația, respectuoasa afecțiune și devotamentul meu neîntrerupt și nemărginit.

Al d-voastră

Păltănea

[Adresa] Monsieur Ovide Densusianu, 24, strada Colței, București, București, Roumanie.

Envoi de Paltanea, 9, rue Sainte-Beuve, Paris, VIe.

B.A.R.S.R.— S 19(85)/DXL.— Inv. 73.489

[1] Este cel de-al 6-lea Congres al presei latine. Cel de-al 5-lea Congres (probabil, doar o ședință a biroului Congresului) va avea loc între timp la Madrid. Vezi scrisoarea urm. (XCIII).

[2] Stelian Popescu era, atunci, și ministru al justiției. Guvernul era condus de Ionel Brătianu.

[3] Vezi, infra, scrisorile lui Rezende către Ov. Dens.

[4] Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 101—102.

[5] Fernand Divoire (1883—), poet, eseist și critic francez. Dintre lucrările sale citățm: *Stratégie littéraire* (1924). Are și studii asupra artei dansului. Vezi Talvart-Place, *Bibliogr.*, IV, p. 242—247.

[6] Marius André, poet provensal. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 140.

[7] Paolo Osorio, publicist portughez, membru supleant în Biroul permanent al Presei latine.

[8] Émile Buré. Vezi, mai sus, scris. LXXXIII, nota 4.

[9] Jacques Bainville (1879—1936), scriitor francez. A publicat lucrări cu teme istorice. Bun polemist. Membru al Academiei Franceze (1935).

[10] Henri Massis (1886—1970), scriitor francez, publicist. Cu Jacques Bainville, în 1920, înființează *la Revue universelle*. Membru al Academiei Franceze (1960).

[11] Jules Bertaut, scriitor francez, prodigios autor de eseuri critice, vieți anecdotice și pitorești ale marilor scriitori, studii de moravuri, studii istorice. Unele lucrări i-au fost premiate de Academia Franceză. Vezi Talvart-Place, *Bibliogr.*, I, p. 411—414.

[12] Georges Ducrocq (1874—1927), scriitor francez. Autor al unor descrieri de călătorie și al unor prezentări literare de țări străine (ex.: *Pauvre et douce Corée*, 1904; *Du Kremlin au Pacifique*, 1905).

[13] Al. Popescu-Necșești. Vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

[14] Termenul *limbă latină* este folosit, impropriu, în sensul de: „limbă neolatină".

[15] Termenul *literaturile latine* este folosit, impropriu, în sensul de: „literaturile neolatine".

[16] Toate cele 6 volume de poezii ale lui Ov. Densusianu au ca loc de apariție Bucureștiul. Primul *(Limanuri albe,* 1912*)* și ultimul *(Raze peste lespezi,* 1924*)* însă au fost tipărite la Tipografia Protat din Macon (Franța). E posibil ca în depozitul la care se referă P. Pălt. să se fi aflat numai exemplare din ultimul volum.

XCIII [1]

[Madrid, 7 jul. ⟨19⟩27]

Hommages de Madrid [2].

S. de Rezende
Paltanea

[Acdresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, str, Colței, București, Rumania.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(100)/DXL.— Inv. 188.254

[1] Locul și data expedierii: după ștampila poștei de plecare. Ștampila poștei de sosire: „București, 13 VII ⟨1⟩927". Ilustrata reprezintă: „Madrid. Calles de Alcalá Y Sevilla" (foto). Adresa și salutul: scrise de P. Pălt. Semnăturile: autografe.

[2] Diferite articole din *La Vie latine* pe 1927 indică Madridul ca loc al desfășurării unui Congres al presei latine, anterior celui de la București.

XCIV

Paris, 21 august 1927

Mult stimate și iubite Maestre,

Continuele mele peregrinări prin sudul Franței și peste hotare, cît și de vreo lună-două organizarea congresului presei latine din București m-au împiedecat să vă scriu mai multe. Nu v-am uitat însă deloc nici la Montpellier, nici la Madrid, nici cu ocazia congresului de pregătire: am făcut pretutindeni să se audă numele d-voastră și să se cunoască opera ce ați realizat.

Mulți din cei care vor veni la congres fiind specializați în chestiuni ce vă preocupă de aproape vor profita de acest prilej ca să vă cunoască personal și ca să vă consacre în ziare și reviste articolele la care aveți drept.

Astfel, Treich [1] o va face pentru *Nouvelles lit⟨éraires⟩* și pentru la *Rev⟨ue⟩ hebd⟨omadaire⟩*, Jacques Lynn pentru *Candide* [2], Ageorges pentru *Revue de France* [3], Arthaud pentru *Comoedia*, Montfort [4] pentru *Marges* etc. Vă rog stăruitor, în numele lor și al meu, să vă găsiți în acea epocă — dacă aceasta [5] nu turbură socotelele d-voastră — la București; în afară de Congres, la care am repetat să nu uite cei din București a vă invita, voi aranja să ne întîlnim cîțiva buni prieteni, care vor să vă cunoască sau care vor să vă revadă și să stea de vorbă cu dv. Printre aceștia notez pe lîngă L. Treich, J. Lynn, Ageorges, pe L. Dumur, Roches, Osorio[6], Rezende, André[e] Viollis[7], Montfort, Alphand, Gilbart [9], Dumont-Wilden, A. de Castro [10], Bertaut [11] etc. Plecarea de aici s-a fixat pentru 25 sept., iar inaugurarea congresului pentru 1 octombre. După congres, va trebui să ne ocupăm de publicarea volumelor dv. în l⟨imba⟩ franceză; vom discuta aceasta la București cu Ageorges, care va

face apel la dv. pentru partea românească a manualului de civilizație latină, cît și cu Roches, de la *Journal des débats*, care e în același timp proprietarul-director al edițiilor[12] Bossard.

Părerea mea e ca volumele să apară în decembre ori ianuar; în ce mă privește, nu numai voi pregăti ceea ce am sarcina să pregătesc — rugîndu-vă să iertați zăbava scandaloasă de pînă acum —, dar tot ce va fi de natură să contribuie la succesul întreprinderii. De altminteri, anul acesta sper să termin și cu publicarea tezelor și lucrărilor mele, așa fel ca-n primăvara lui 1928 sau în sept. 1928 să mă pot prezenta la București pentru orice eventualitate (de catedră universitară sau de ziar). În *La Vie latine*, sub forma de note pentru congresiști, voi face semnalate operele dv. în special despre păstorit. Zilele acestea voi pleca în Alsacia, iar la întoarcere (10—12 sept.), pînă la plecare, aș fi fericit primind cîteva rînduri de la dv. Scriți-mi vă rog fără încunjur nici zăbavă c e v ă p o t a d u c e d e l a P a r i s, de orice natură. Așteptînd bucuria revederei, cînd vom vorbi, de toate pe îndelete, vă rog iertați toată tăcerea și neglijența mea, considerîndu-mă cum merit.

Al d-voastră, cu toată admirația, respectuoasa afecțiune și deplin devotament,

Păltănea

B.A.R.S.R.— S 19(86)/DXL.— Inv. 73.490

[1] Léon Treich.

[2] Revista săptămînală politică și literară *Candide* (Paris) a fost înființată în 1924 de către Arthème Fayard. Dintre colaboratori citățm pe L. Daudet, A. Thibaudet, P. Gaxotte. În timpul ocupației germane, redacția s-a mutat la Clermond-Ferrand. Și-a încetat apariția în 1944.

[3] *Revue de France* (Paris), revistă înființată în 1921 de Marcel Prévost, Joseph Bédier (directori literari) și Raymond Recouly (director politic). Dintre colaboratori citățm pe Pierre Benoit, Gabriel Faure, Louis Barthou, abatele Henri Brémond, Claude Farrère.

[4] Eugène Montfort. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 88—89.

[5] P. Pălt. scrie greșit: *această*.

[6] Paulo Osorio. Vezi, aici, scris. XCII, nota 7.

[7] A n d r é e V i o l l i s, scriitoare franceză. A publicat romane, biografii, descrieri de zone geografice străine (ex.: *Seule en Russie; Tournente sur l'Afghanistan; L'Inde contre les Anglais; Changhaï et le destin de la Chine; Le Japon et son empire*).

[9] Olympe Gilbart, delegat supleant al Belgiei în Biroul permanent al Presei latine.

[10] A. de Castro, delegat al Portugaliei în Biroul permanent al Presei latine.

[11] Jules Bertaut. Vezi, aici, scris. XCII, nota 11.

[12] Din nou, P. Pălt. folosește termenul de *ediții* (pl.) cu sensul de „editură". Vezi, mai sus, scris. LXXXIX, nota 1.

XCV [1]

[Vichy, 11.9.⟨19⟩28,] mardi

J'ai fait le tour de l'Auvergne et maintenant me voilà en route pour Glozel.

Paltanea

[Adresa] Monsieur Ovide Densusiano, 24, rue Coltzei, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(101)/DXL.— Inv. 188.255

[1] Locul și data expedierii: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: „Vichy, Pavillon de Sévigné" (foto).

XCVI

Paris, duminecă, 11 nov. ⟨1⟩928

Mult stimate și iubite Maestre,

Trebuie să încep, ca-ntotdeauna, prin a vă ruga să iertați tăcerea-mi de pînă acum. Voiam să vă felicit pentru succesul frumoaselor manifestații ale bascilor pe care le-ați organizat la București [1] și despre care s-au ocupat toate ziarele de aici. Cu amicii Ageorges, Dumur și Rezende, în special, vorbim continuu despre d-voastră, așteptînd bucuria revederei. Am reluat luna trecută colaborarea regulată la *Mercure* cu o cronică despre nefericitul meu amic și camarad de Paris, Cincinat Pavelescu [2].

Prepar acum o cronică consacrată buletinului primului congres de filologie [3], care a avut loc prin inițiativa și sub conducerea d-voastră, ca [și] activității desfășurată prin volumele apărute pînă acum din al dv. admirabil *Grai și suflet* [4]. Apoi, după alte cronici consacrate romanelor pe care ați avut extrema bunătate a mi le expedia, voi consacra o cronică studiilor d-voastră de literatură română și romanică.

Ce ați hotărît referitor la noua ediție [5] din *Histoire de la langue?* Pot anunța această reimpresiune, sau mai bine să aștept apariția vol. al II-[le]a? Cînd gîndiți că veți putea reveni încoace? Vă închipuiți ce bucuros aș fi să am din cînd în cînd 2—3 rînduri de la d-voastră, cu vești pe care doresc să fie cît mai bune. În așteptare, vă rog primiți asigurarea reîn[n]oită a întregei mele admirații, a respectuoasei mele afecțiuni și a devotamentului meu deplin.

Păltănea

Aflu în ultimul moment, dintr-un *Adevĕr*, ce-mi pică sub ochi, dispariția marelui savant care după cît știu, era cumnatul d-voastră, a profesorului Pușcariu din Iași [6]: vă rog să găsiți aici expresia condoleanțelor mele respectuoase și mișcate.

B.A.R.S.R.— S 19(87)/DXL.— Inv. 73.491

[1] E vorba de „săptămîna bască" organizată la București, între 26—30 septembrie 1928, de Muzeul Basc din Bayonne și de guvernul român, la inițiativa lui Ov. Densusianu. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 277, și, infra, în secțiunea Instituții, întreprinderi, societăți, scrisorile Muzeului Basc din Bayonne către Ov. Densusianu.

[2] P. Pălt. se referă la viața agitată a lui Cincinat Pavelescu (1872—1934), care mai ales din cauza spiritului său critic prea ascuțit și nonconformismului său, în cariera sa juridică pînă la sfîrșitul anului 1928, a fost mutat dintr-un post în altul, dintr-un loc în altul. La aceasta se adaugă și viața plină de privațiuni din timpul refugiului în străinătate (1917—1924).

[3] Vezi *I Congr. filol. rom.*

[4] Pînă în noiembrie 1928 apăruseră din *GS* vol. I, II și III.

[5] Vol. I din DHLR a apărut într-un „nou tiraj prin procedeu fotomecanic", în 1929, la

București, sub egida Institutului de filologie și folclor. Probabil că în noiembrie 1928 reimprimarea era în curs de efectuare.

[6] Emil Pușcariu, cumnatul lui Ov. Dens., a murit la 3 noiembrie 1928. Vezi, aici mai jos, scris. IV a lui Sextil Pușcariu către Ov. Dens., nota 4.

XCVII [1]

[Paris,] 24 dec. ⟨1⟩928

Cele mai bune urări cu prilejul sărbătorilor — și-n așteptarea bucuriei de a vă revedea sau de a vă scrie mai multe — reîn[n]oirea asigurării marei mele admirații, respectuoase⟨i⟩ afecțiuni și deplinului devotament

Păltănea

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, strada Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(88)/DXL.— Inv. 73.492

[1] Localitatea de expediere: după ștampila poștei. Ilustrata reprezintă: Série: Paris — en flanant. „Bouquinistes du Quai Malaquais". (foto).

XCVIII [1]

Paris, sîmbătă, 8 nov. ⟨1⟩930

Mult stimate și iubite Maestre,

În curînd, o lungă scrisoare. Deocamdată, aceste rînduri în grabă, ca să vă spună că mă gîndesc mereu la d-voastră și care să vă arate ce mare dor am să vă pot revedea.

Al d-voastră cu toată admirația, respectuoasa afecțiune și devotamentul,

Păltănea

Bune amiciții de la Maestrul Dumur și Rezende & Ageorges.

[Adresa] Domnului Ovid Densusianu, 24, strada Colței, București, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(89)/DXL.— Inv. 73.493

[1] Ilustrata reprezintă: [Série] Paris — en flanant. „Perspective sur la Place du Carrousel" (foto).

XCIX

Paris, sîmbătă, 3 ianuarie 1931

Mult stimate și iubite Maestre,

Dați-mi, mai întîi, voie să adresez cele mai călduroase urări de viață lungă spornică și fericită, cu prilejul noului an. Sper ca-n cursul acestui an

să am marea bucurie de a vă revedea. Îmi pare cu atît mai rău că n-am putut participa la comemorarea lui Mistral în Provansa [1], căci acolo aș fi avut bucuria de a vă reîntîlni. De la d-voastră n-am alte știri decît cele sumare pe care a binevoit să mi le transmită excelentul amic Ștefănești [2] cu care am vorbit astă toamnă la Paris f⟨oarte⟩ mult despre d-voastră. Vorbim mereu, de d-voastră în special cu prietenii Louis Dumur, Roches, Ageorges și Rezende, care mă însărcinează să vă comunic cele mai bune urări și salutări amicale. Cu n-rul de la 15 ianuarie (sau eventual de la 1 febr. — atîrnă de necesitățile tehnice ale revistei) îmi reiau colaborarea regulată — în sfîrșit ! — la *Mercure*. În această cronică, pe care vă voi trimite-o, veți vedea că, departe de a vă fi uitat, anunț, între altele, cronicele viitoare ce vă voi consacra. Cum doresc, anterior, să vorbesc de comemorarea lui Mistral, îmi permit să vă rog a-mi trimite cîteva lămuriri despre data și titlul cursurilor și seminariilor în care v-ați ocupat de Mistral și de Provansa (eventual, chiar articolele sau notițele publicate, căci n-am aici colecția *Vieței nouă* nici a altor reviste).

În cronica ce trebuie să apară am arătat că d-voastră ați creat [3] la noi învățămîntul mistralian; în cea imediat proiectată, vreau să semnalez ce s-a făcut la noi pentru Mistral, recenzînd revistele actuale, însă pornind cu d-voastră și colaboratorii d-voastră (aș fi încîntat să am la fel cîteva informațiuni despre Hétrat [4], care văd din *Adevărul literar* că a tradus *Mireio* — mi se pare că-i singurul). După această cronică (vor urma apoi regulat), voi închina alta exclusiv lui *Grai și suflet;* în sfîrșit, alta studiilor dv. literare. V-am trimis o nouă revistă ce apare aici, *Je suis partout*, unde țin de asemeni rubrica românească. Pînă acum, această revistă vrea [să fie] mai mult o revistă de presă, a presei politice, însă cred că încet-încet voi fi în măsură să dau și articole literare și culturale, prezentînd mari figuri de la noi; astfel, am deja conceput, așteptînd doar prilejul, pentru a publica portretul d-voastră (activitatea în ansamblu). Tot anul acesta sper să termin neapărat alte lucrări importante (în volum), dintre care unul despre simbolismul francez și literatura română, ceea ce mi-ar permite să fac istoria și bilanțul *Vieței nouă*. Nu uit să adaog că peste 3—4 luni sper să termin la fel, în sfîrșit, traducerile cu care ați fost bun a mă însărcina și pentru care nu știu cum să vă mai rog a mă ierta că nu le-am dat încă. Vreau să termin toate sau cît mai multe din lucrările plănuite și de aceea tot timpul ce-mi lasă lupta vieței îl consacru acestor lucrări. Dacă Teatrul Național va reprezenta, cum mă asigura Ștefănești, piesele mele *(Darul muzelor, Jocul zeilor* și *Gaudeamus)*, atunci voi avea, cred, bucuria de a vă revedea la București [5]. Acest voiaj mi-ar îngădui să fac și unele cercetări în bibliotecile din țară, mai ales referitor la *Simbolismul și literatura română*. Și voi scrie zilele acestea și lui Rosetti Bălănescu [6] (pe care l-am pomenit, ca pe Tăkiță Papahagi, în cronica din *Mercure*), spre a-l întreba dacă e posibil ca la „Cultura națională", unde știu că-i director, să apară în volum atît nuvelele mele din *V⟨ieața⟩ nouă*, cît mai cu seamă ce am scris despre poezia nouă (adăogînd textul inedit al conferenței ce am ținut în 1913 la Paris, la societatea lui Vasile Haneș, despre *Limanurile albe* [7]). Maestrul Dumur, care vă dorește, vă roagă să-i dați opinia d-voastră în chestia următoare: în noul d-sale roman, ce va apare peste cîteva luni, vorbește de luptele din România; așa, a fost o bătălie la sau pe Siret (la satul Siret ori rîul Siret?). Maestrul Dumur vă roagă să-i arătați cum trebuie s-o numească:

1) la bataille de Sireth
   (ca „la bataille d'Ypres") ori
2) la bataille du Sireth
   (ca „la bataille de l'Yser")?

Eu, pe cîte știu, bătălia a avut loc pe de-a lungul rîului, iar nu într-o localitate numită Siret, de aceea l-am sfătuit să pună: „la bataille du Sireth", însă *l*-am rugat să aștepte răspunsul d-voastră autorizat, astfel că Maestrul Dumur vă roagă f⟨oarte⟩ mult să-i arătați care e opinia d-voastră. De asemeni, m-a rugat să vă amintesc că i-ați promis pentru *Mercure* un articol asupra evoluției limbei române. În caz că publicați cursurile universitare sau urmarea istoriei limbei, atunci aș vrea să știu și să le am, fiindcă aș face nu numai o cronică în *Mercure*, dar și un articol în *Je suis partout* [8], unde voi semnala și lucrările asupra păstoritului.

Încolo, ce mai faceți? Vă scriu la vechea adresă, căci sper că vă parvine corespondența. Odată cu cele mai bune urări, vă reîn[n]oiesc vechile și neclintitele mele sentimente de admirație, de respectuoasă afecțiune și deplin devotament, așteptînd vești excelente de la d-voastră.

Al d-voastră devotat

Păltănea [9]

B.A.R.S.R.— S 19(90)/DXL.— Inv. 73.494

[1] Centenarul nașterii lui Fr. Mistral s-a sărbătorit în Provența, în decembrie 1930. Delegația română care a participat a fost compusă din: Ov. Densusianu, Pamfil Șeicaru (directorul ziarului *Curentul*), Nichifor Crainic (din partea revistei *Gîndirea*) și Cezar Petrescu. Vezi semnalarea centenarului de către P. Păltănea în cronica sa *Lettres roumaines* din *Mercure de France*, nr. din 15 ian. 1931, p. 469—470.

[2] Nicolae Georgescu-Ștefănești.

[3] P. Pălt. scrie greșit: *creiat*.

[4] Vezi scrisorile lui J. B. Hétrat în *Scris. către Ov. Dens.*, II.

[5] Totuși, în stagiunile 1930—1933 ale Teatrului Național din București nu s-a reprezentat nici una dintre piesele lui P. Pălt. Probabil că P. Pălt. miza și pe faptul că în aceste stagiuni director al teatrului era Al. Mavrodi.

[6] Al. Rosetti Bălănescu. A semnat: Al. Rosetti.

[7] Ov. Densusianu, *Limanuri albe*, București, 1912.

[8] Revista săptămînală de politică externă *Je suis partout* (Paris), întemeiată în 1930 de Arthème Fayard. La un moment dat profesează naționalismul și antiparlamentarismul. Suspendată între iunie 1940— febr. 1941; după august 1943, revista militează pentru colaborarea cu Germania. Își încetează apariția în august 1944.

[9] După această scrisoare ne lipsesc informațiile cu privire la viața și activitatea lui P. Păltănea. Salutările trimise de P. Pălt., peste un an, cu ocazia unei călătorii în Egipt, constituie un episod fără prea mare însemnătate (vezi scris. C).

C [1]

[Teba (Egipt), 15 I ⟨1⟩932]

Hommages devoués.

Paltanea

[Adresa] Monsieur Ovide Densusiano, 24, rue Coltzei, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 19(102)/DXL.— Inv. 188.256

[1] Ilustrata reprezintă: „Thèbes, Chariot of prince Menna" (Reprod. după tablou mural). Localitatea de expediere: după legenda ilustratei. Ziua și luna expedierii: după ștampila poștei de plecare. Pe ștampila poștei de sosire (București): 23 ian. ⟨1⟩932. Pe ștampila de plecare: o inscripție în limba engleză (indescifrabilă), o inscripție arabă și data (cu anul indescifr.).

Perpessicius [1]

I[2]

[Cocargea (Dobrogea),] 1 mai 1916

Stimate domnule director,

Am onoarea să vă trimit — iertați stilul de raport — în această scrisoare două bucăți p⟨entru⟩ revista dv [3].

Dv. veți hotărî, de unde urmează că eu pot să nu spun nimic despre ele. Însă despre sonetul din Lerberghe, poate să fie necesar să spun că forma celor 2 strofe dintîi ale sonetului reproduce forma originală a sonetului în franțuzește.

Despre asonanța-licență: *cad-smaragd*, bănuiesc că nu păcătuiește prea mult p⟨entru⟩ ureche: dv. veți hotărî [4].

Sfîrșind acestea, îmi permit să vă rog (dacă, *în vreun fel sau altul*, ele sunt susceptibile de tipar), ca cele ce veți găsi cu cale de observat, să-mi comunicați, în răgazul a cel mult 2 săptămîni (căci deplasările de trupe ale unităților deja deplasate se efectuează capricios și continuu) pe adresa: sublocotenent. rez. I. Per. Popescu, Reg. 38 Infanterie, comp. [a] II-a, Cocargea prin Medgidia.

Primiți, vă rog, domnule director, asigurarea stimei mele.

Perpessicius

P.s. În afară de acestea, dacă, stimate domnule director, credeți de cuviință să-mi dați un sfat, l-aș cere, în privința următorului lucru:

Populațiunea satului în care în prezent mă aflu (și într-un sat învecinat, Ienigea) este acea denumită gagauzii — găgăuții.

Dintr-un studiu mai vechi din *V⟨iața⟩ Românească* mi-aduc aminte să fi rămas cu impresia că populațiunea aceasta se asimilează sau că-și renegă [sic] originea etnică. Anumite amănunte de folclor (într-o accepție cît m⟨ai⟩ generală) despre gagauzi, parcă se refereau la toți gagauzii, implicit și la cei de pe aici. În aceste locuri, lipsit de izvoarele bibliotecilor, nu am posibilitatea să confrunt studiul de care am amintit cu izvoarele pe care el le-a utilizat. Rîvna mea s-ar reduce la acumulare de material-real, de pe aici, deocamdată. Însă, a verifica, ulterior, datele studiilor asupra gagauzilor, poate fi de vreun folos? Sau, mai bine, o monografie asupra lor, asupra acestor 2 sate, ar prezinta vreo importanță p⟨entru⟩ filologie? *Satele sunt vechi, plugăria și turmele de oi s⟨unt⟩ în cinste la ei;* ținînd seamă și de faptul că, dacă n-ai fi prevenit de acest amestec de limbi — turcă, bulgară, română — pe care ei le întrebuințează, cum sunt și creștini, ai fi înclinat să nu le dai nici o importanță ca origine — aparte — etnică, nu credeți, domnule director, că studiind aceste 2 sate, etnologicește, materialul ar putea servi p⟨entru⟩ acele studii comparative, cari singure s⟨unt⟩ adevărata știință? Sau, și mai de-a dreptul, vreau să spun:

Aceste lucruri le cred eu. Poate le credeți și dv. Și atunci, în urma acestei prețioase confirmări, aș vrea să știu cam de ce alte puncte ar trebui să țiu seamă, în afară de acelea referitoare la alcătuirea monografiilor, în care am modele suficiente, monografiile dv., ale d-lor Candrea [5], Vârcol [6] . . . etc., sau de acelea relative la transcriere (mă refer la *Graiul nostru* . . .), deși cred

că aici nu se poate vorbi de un dialect sau subdialect. Oricum însă, dvs. veți fi așa de bun ca să-mi dați orice indicațiuni socotiți [7], pentru cari eu anticipativ vă mulțumesc.

Al dvs.

Perpessicius

B.A.R.S.R.— S 9(1)/DXL.— Inv. 73.503

[1] Perpessicius (1891—1971), binecunoscut scriitor, critic și istoric literar, publicist. Poeziile trimise lui Ov. Dens., odată cu scrisoarea din 1 mai 1916 și, probabil, și în continuare (vezi, aici, nota 3), constituie doar dorința de a primi consacrarea din partea conducătorului unei mișcări literare de care se simțea mai atașat. Reticența lui Ov. Dens. nu-l deranjează pe Perp., care — imediat — va găsi debușeu în alte periodice, și nu-i modifică admirația și stima pentru savantul și poetul Ov. Densusianu. În afara celor două scrisori către Ov. Dens. din fondul de corespondență primită de acesta, la B.A.R.S.R., în Arh. Ov. Dens., sub cota XXIX, ms. 183, se păstrează două poezii în autograful lui Perpessicius. Prima, *Crinul* (1 f.), fără semnătură (partea de la sfîrșit, avînd probabil numai numele autorului, a fost ruptă de cineva), inc.: „În fiecare seară / Cînd suflu-n lampă să o sting"; des.: „Le văd și mă afund într-o prăpastie vertiginoasă tare / Și fără fund". Poezia a doua: *Miriapodul* (f. 2—3, constituind un difolio), cu semnătura: D. Panaitescu (vezi, aici, nota 3). Nici una dintre aceste două poezii nu a apărut în revista lui Ov. Dens. Ele n-au fost cuprinse nici în volumele publicate de Perp. Cele două scris. către Ov. Dens. și autografele din Arh. Ov. Dens. relevă relații necunoscute cu Ov. Dens., pe care, mai tîrziu, însuși Perp. le-a uitat.

Pentru operele lui Perp., vezi: Perpessicius, *Opere*, vol. I — XII, București, 1966— (continuă). Alte scrisori trimise de Perp.: *Coresp. H. Petra-Petrescu*, p. 129—130; *Coresp. Baltazar*, p. 77—89; B. Munteanu, *Corespondențe*, Paris, 1979, p. 603—605. Vezi și monografia: Teodor Vârgolici, *Perpessicius*, București, 1974 (cu bibliografia operei lui Perp. și bibliografia esențială privitoare la Perp.); de asemenea: Bucur, *Istoriogr., lit.*, p. 520—529; Kalusstian, *Note*, III, p. 184—187; Solacolu, *Evocări*, p. 222.

[2] Localitatea de expediere: indicată în cuprinsul scrisorii.

[3] În afara traducerii lui Lerberghe (vezi, aici, nota 4), nu știm ce altă „bucată" (probabil, poezie) i-a trimis Perp. lui Ov. Dens., odată cu scrisoarea de față, spre publicare în *VN*. În *VN* nu a apărut nici un material semnat Perpessicius (sau D. Panaitescu). Cea de-a doua poezie trimisă de Perp., în mai 1916, pentru *VN*, ar putea să fie *Miriapodul*, al cărui autograf se află în Arh. Ov. Dens. (vezi, aici, nota 1), poezie care va apărea, peste aproape 3 luni, în rev. lui I. M. Rașcu, *Versuri și proză*, V, 1916, nr. 13 (din 23 iul.), p. 396, sub semnătura Perpessicius. Autograful poeziei *Miriapodul* din Arh. Ov. Dens. conține o intervenție străină, ce indică dezacordul cu două versuri (trei bare verticale în dreptul versurilor 2—3 ale poeziei: „Departe, fără zgomot e-un revolver înfășurat în vată / S-a sinucis Amurgul"). Intervenția, ce aparține, fără îndoială, lui Ov. Dens. (care avea obiceiul să sublinieze, în manuscrisele trimise de colaboratori, secvențele cu care nu era de acord), precum și versiunea ușor diferită (totuși anterioară) față de cea apărută în *Versuri și proză*, pledează pentru ipoteza că autograful din ms. citat a putut fi trimis de Perp. lui Ov. Dens. odată cu scris. din 1 V 1916. Pe de altă parte, prezența autografului poeziei *Crinul* în Arh. Ov. Dens. (vezi, aici, nota 1) poate fi un indiciu că Perp., în afară de cele două poezii trimise împreună cu scrisoarea de față, a mai încercat să-i trimită lui Ov. Dens. și alte poezii, care însă nici ele nu s-au bucurat de audiența maestrului. Cu privire la poezia *Miriapodul*, vezi T. Vârgolici, *Perpessicius* ed. cit. p. 19—22 (la p. 21—22 se reproduce versiunea apărută în *Versuri și proză*); cf. și declarațiile lui Perp. însuși în *Cuvînt înainte* la vol. I din ale sale *Opere*, ed. cit. p. 6.

[4] Este vorba de sonetul *Se-ntinde o tăcere...* de Charles van Lerberghe. Vezi textul traducerii în vol. de poezii al lui Perpessicius, *Scut și targă*, București, 1926, p. 145—146; de

asemenea, în Perpessicius, *Opere*, vol. I, *Poezii*, București, 1966, p. 116—117. Asonanța la care se referă Perp. în scris. sa apare în versurile 3—4: „Un măr căzu, un altul și încă altecad / În iarba-naltă, caldă și-n umbra de smaragd".

[5] I. A. Candrea. Vezi scrisorile acestuia trimise lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

[6] Vasile Vîrcol. Vezi, infra, scrisorile acestuia adresate lui Ov. Dens.

[7] Nu știm dacă Ov. Dens. a răspuns la această scris. Oricum, din motive pe care nu le cunoaștem (printre care, probabil, și dificultatea de a alcătui o monografie despre această populație turcică puțin cunoscută atunci, găgăuții), Perp. se pare că va renunța la planul său, expus, aici, lui Ov. Dens.

II[1]

[București,] 9/26 iulie 1918

Stimate domnule Densușianu,

Silit de împrejurări, am părăsit Vasluiul fără să mai pot veni prin Iași, cum aș fi dorit, în speranța să vă pot face o vizită.

Mă grăbesc să vă salut din București, unde am reînceput slujba, în serviciul bibliotecii Academiei R⟨omâne⟩. Desigur, mai obositor, la început, stîngaci de-a binelea în exercitarea stîngei [2].

Cu o deosebită tristețe am aflat de pretutindeni că moartea scumpului Dinu [3] se datorește unei fatale imprudențe a soției lui. Și nu mi-a rămas să mă mîngîi decît cu informațiile după care, în tot acest timp de absență, Dinu s-a comportat cu o nobilă mîndrie și demnitate, neinfluențată de nici o amenințare și că brusca și neașteptata lui dispariție a avut un ecou așa de intens, cum numai un ins iubit ca Dinu putea să trezească.

Cu deosebită plăcere am aflat că întreaga casă, biblioteca dvs., se află în bunăstare. Și deși, desigur, vestea aceasta nu vă e nouă, mă bucur s-o adaog, căci zilnic mă întîlnesc cu atîția despuiați de tot ce-au avut.

Unul: Popescu-Necșești [4].

Trecînd pe la Brăila, unde am văzut pe mama mea [5], am aflat precis că Dragoș Protopopescu [6] a fost tot timpul suplinitor la liceul de acolo, unde a fost refugiat cu întreaga lui familie. Nu l-am putut vedea, fiind silit să părăsesc în pripă Brăila.

Dacă aș fi putut veni prin Iași, aș fi avut de gînd să vă cer un sfat, pe care dacă vi-l expun aici, mă mulțumesc să-l primesc de la dvs., cînd veți veni în București — și sper că veți veni în curînd.

Față cu nenorocirile prin care am trecut, personal, aș fi mulțumit să pot să lucrez, după cum am năzuit întotdeauna, în filologie. Și desigur nu titlul de doctor în întîiul rînd, cît sub acest pretext stimulent: o lucrare cel puțin.

Și cum știința e așa de vastă, aș fi vesel să am de la dvs. o indicație, un punct de plecare, precizarea unui subiect, unei teme, pe lîngă inevitabilele următoare sfaturi . . .

Nădăjduind că nu veți lua în nume de rău această intenție a mea, că o înțelegeți și că mă veți ajuta, cînd vă va fi cu putință, vă doresc să vă întoarceți cu bine, rămînînd al dvs.

cu o deosebită stimă

Dumitru S. Panaitescu

B.A.R.S.R.— S 9(2)/DXL.— Inv. 73.504

[1] Localitatea de expediere a scrisorii indicată în corpul scrisorii. Data expedierii: reportată de noi din finalul scrisorii. Scrisoarea a fost adresată la Iași, unde Ov. Dens. era în refugiu din 1916, în urma ocupării Bucureștiului de către armatele germane.

[2] Rănit grav, la mîna dreaptă, în timpul războiului, pe frontul din Dobrogea, în 13 oct. 1916, în urma operației, Perp. nu va mai putea scrie, de la acea dată, decît cu mîna stîngă.

[3] Titu Dinu. Vezi scrisorile sale către Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, I.

[4] Al. Popescu-Necșești. Vezi, mai jos, scrisorile sale către Ov. Dens.

[5] Perpessicius era originar din Brăila.

[6] Pentru Dragoș Protopopescu, vezi, infra, scrisorile sale către Ov. Dens.

Ariton Pescariu

[F.l., dec. ⟨1⟩914]

Domnule profesor [1],

Îmi pare rău că împrejurările m-au oprit de la cursuri. În bubuitul tunurilor și răpăitul nervos al puștilor mai culeg cîteva fragmente filologice de la băieții din „Zugul" [2] meu. Acum am auzit pe un „Gefreiter" [3] din Lupșa mare strigînd răstit feciorilor din „Abteilungul" [4] lui: „*Nu pușcareți* așé tare!"

Primiți, d-le prof⟨esor⟩ respectuoasele mele complimente.

Ariton Pescariu

Czím [= adresa]: D-sale d-lui Ovid Densușanu, prof. univ., București, Universitate, Rumänien.

A feladó neve [= numele expeditorului]: Fähnrich [5] Ariton Pescariu [A feladó] czíme (= adresa (expeditorului)]: I⟨nfanterie⟩ R⟨egiment⟩ 50. 2 Komp. Feldpost 37.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 20/DXL.— Inv. 73.561

[1] C.p. (inclusiv adresa și exped.): scrisă integral cu creionul. Factorul poștal a scris cu creionul, marginal: „Refuză primire[a] Uni[ver]sitate[a]". Ss.: indescifrabil. Formularul originar al c.p. are tipărite următoarele secvențe: „Czím.— A feladó.— Tábori posta" [= poșta militară]. Ștampila de plecare (în mare parte indescifrabilă): „Tábo[ri posta]... ⟨1⟩914 Dec⟨ember⟩ [21?]". Ștampila poștei de sosire este aplicată pe un timbru românesc și are textul „București, 9 ian. ⟨1⟩915. Taxa de plată". Timbrul are legenda: „ROMÂNIA. Taxă de plată. 20 bani." O a doua poștă, a regimentului, are următoarea legendă: „K.u.k. Infanterie Regiment [Friedrich?] Grossherzog von Baden Nr. 50". O altă ștampilă a cenzurii: „Überprüft".

[2] Pronunțat: *țugul*. Germ. *Zug* = tren.

[3] Pronunțat: *ghefráităr*. Germ. *Gefreiter* = caporal.

[4] Pronunțat: *áptailungul*. Germ. *Abteilung* = (milit.) companie; divizion.

[5] Germ. *Fähnrich* = portdrapel, stegar.

Coriolan Petranu [1]

I

Cluj, 29 iulie 1922

Mult stimate d-le profesor,

Cu onoare vă țin la curent, la dorința d-voastră, cu cauza mea [sic]. Pîn-acum nu am primit nici un răspuns de la Minister nici în privința funcției mele, dar nici în privința distribuirii obiectelor aduse de la B⟨uda⟩pesta [2]. D-l ministru Banu mi-a pus în vedere că peste vreo săptămînă (care a trecut de mult) va veni la Arad ca să discutăm, dar nu a binevoit a-și ține cuvîntul. Posibil că nu voi primi nici un răspuns.

Sunt foarte îngrij[a]t pentru cartea mea care se găsește la București sub tipar și [pe] care ați binevoit a o ceti [3]. Nu pot sta la București pînă se face revizia și, așa, vă rog respectuos să binevoiți a citi revizia textului francez și ultima anexă („Recuperarea obiectelor de muzeu de la B⟨uda⟩pesta") — în corectură și revizie. Am dispus la Cartea Românească ca să primiți revizia acestora, eventual — la dorința d-voastră — și a altor părți. Vă rog să mă scuzați dacă îndrăznesc a vă incomoda cu această cerere a mea, dar nu am cunoscuți la București, pe cari aș putea să-i rog.

Mulțumindu-vă pentru amabilitate înainte, rog dacă e posibil a mă liniști în această privință în cîteva rînduri. Prin aceasta am onoare a vă trimete un articol pentru prețioasa d-voastră revistă. Acelaș articol va apărea în rezumat și în cartea mea, ca anexă. Înainte de a-l publica, rog să binevoiți a întreba pe unul dintre cunoscuții d-voastră din diplomație, eventual de la Externe, dacă în general este permis ca, persoana care a avut delegația, să publice mersul tratativelor sale. Întrucît nu este permis ori nu se obișnuiește în extensiunea cu care am scris, rog a-mi înapoia manuscrisul, ca să fac prescurtările necesare. Nu aș vrea să am neplăceri din cauza articolului, ori chiar să fiu pedepsit [4].

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele stime

Coriolan Petranu

B.A.R.Ș.R.— S 21(1)/DXL.— Inv. 73.562

[1] Coriolan Petranu (1893—1945), istoric al artelor, muzeograf. După studii de istorie a artelor la universitățile din Berlin (1912—1913) și Viena (1913—1916) și doctoratul (în aceeași specialitate) cu Josef Strzygowski (1917), C. Petr. e numit funcționar la Muzeul de belearte din Budapesta. După întregirea României din 1918, C. Petr. este însărcinat de Ministerul Instrucțiunii de la București cu studiul monumentelor de artă românească din Transilvania (1919), este numit (în sept. 1919) conferențiar de istoria artelor la Universitatea din Cluj și i se încredințează funcția de inspector al muzeelor și artelor plastice din Transilvania (1920— aprilie 1922). În 1924 este consilier tehnic al conferinței româno-maghiare. Din 1928 este profesor titular al catedrei de istoria generală a artelor de la universitatea clujeană. Numeroase călătorii de studii (în aproape toate țările Europei și în Egipt) și participări (cu comunicări) la mai multe congrese internaționale. Membru corespondent al Academiei din München. A publicat studii de muzeografie, de arhitectură în lemn (bisericile de lemn din jud. Arad și Bihor), de istorie a artelor în Transilvania. Numeroase cercetări închinate artei populare românești în contextul artei naționalităților conlocuitoare și a popoarelor învecinate. Citām, îndeosebi: *Inhaltproblem und Kunstgeschichte* (teza de doctorat), publicată cu o prefață a lui J. Strzykowski în „Arbeiten des Kunsthistorischen Instituts der Universität Wien", Bd. XXII, 1921; *L'influence de l'art populaire roumain sur les autres nationalités de Transylvanie et sur les*

peuples voisins (1939), *Necesități, îndrumări, idealuri și realizări în istoriografia artei românești din Transilvania* (1914). Colaborează la diferite reviste de specialitate. În *VN* publică mai multe articole în legătură cu preocupările lui: *Teatrul ca o operă arhitectonică* (a. XV, nr. 7—9 din 1 sept.—1 noiemb. 1919); *Critica artistică*, I — II (a. XVI, nr. 7—8; nr. 9—10; lecție de deschidere la Universitatea din Cluj, 9 februarie 1920); *Colecțiunile și muzeele școlare în Transilvania* (XVIII, nr. 1—2); *Învățământul istoriei artelor la Universitatea din Cluj* (XIX, nr. 7—8, 9—10, 11—12). Vezi, aici, și notele 3 și 4 și scris. II, nota 1. În Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 185, se păstrează în autograful lui C. Petr., cu intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens., următoarele articole destinate publicării în *VN: Colecțiunile și muzeele școlare în Transilvania* (p. 1—8), *Învățământul istoriei artelor la Universitatea din Cluj* (p. 10—22; părțile II și III), *Critica artistică* (p. 20—30; numai partea I). Vezi și scris. II, nota 1. O altă parte din art. *Învățământul istoriei artelor la Universitatea din Cluj* constituie ms. 250 (11 f., autograful lui C. Petr., cu intervenții ms. ale lui Ov. Dens.), din Arh. Ov. Dens., XXX.

Bibliogr. *Encicl. istoriogr.;* Coriolan Petranu, *Memoriu de titluri și lucrări*, Arad, 1924; id., *Memoriu asupra activității științifice și culturale desfășurate între anii 1925—1928...*, Cluj, 1928 (litografiat); id., *Lista publicațiilor științifice...* între anii 1933—1938... Cu o anexă despre activitatea la Congresele internaționale. Cluj, 1939; Popescu-Spineni, *Instituții*, p. 159, 170; Virgil Nistor, *Un cercetător al artei transilvane*, în *Steaua*, XXIII (1972), nr. 7, p. 35; Viorica Guy Marica, *Coriolan Petranu in memoriam*, în rev. cit. XXIV (1975), nr. 7, p. 40; George Manea, *Coriolan Petranu (1893—1945) — cercetător al artei populare din Transilvania*, în *Ziridava* (Arad), XI, 1979, p. 987—995; *Coresp. H. Petra-Petrescu*, p. 130—133 (rezumatul scrisorilor primite de la C. Petranu); Toader, *Preleg.*, p. 9, 136; Bîrlea, *Ist. folc. rom.*, p. 447; I. Brad, *Emil Isac un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972, p. 266; *Doc. lit.*, I, p. 265, 346, 418; Necrologurile lui I. Moga *(Transilvania*, 1946, nr. 1—4, p. 73—74), G. Oprescu *(Analecta*, III, București, 1945 [1946], p. 155—156).

[2] Numit, în 1922, de Ministerul Afacerilor Străine, ca delegat al guvernului român pe lîngă comisia de reparațiuni din Budapesta, C. Petr., ca cel mai autorizat cunoscător al situației reale, reușește să recupereze, pentru România, o mare cantitate de obiecte de artă transilvană depozitate în Budapesta și Viena.

[3] E vorba de lucrarea de muzeografie a lui C. Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor* (București, 1922. 227 p.+ 1 h), Nu mult după apariția lucrării, care are și un rezumat în limba franceză, Ov. Dens. o recenzează (fără semnătură) favorabil în *VN*, XVIII, nr. 10—11 (din 1 dec. 1922—1 ian. 1923) p. 193—194. În schimb, Al. Tzigara-Samurcaș va încerca să-l discrediteze pe autor, acuzîndu-l, cu argumente fictive, de plagiat (în *Conv. lit.*, 56, nr. 3, martie 1924, p. 246—248). La articolul lui Al. Tzigara-Samurcaș, C. Petranu va replica, în mod convingător, în *VN*, XX, nr. 1—2 (martie—apr. 1924), p. 36—40 (la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubrica „Pliviri"). Replica lui C. Petr. este datată: Cluj, 8 mai 1924.

[4] Articolul totuși va fi publicat, sub titlul *Recuperarea obiectelor de muzeu ale Transilvaniei de la Budapesta*, în *VN*, XVIII, nr. 5—6 (1 iul.—1 aug. 1922), p. 96—101.

II

Cluj, la 21 dec. 1922

Mult stimate d-le Densusianu,

De o săptămînă zac bolnav în pat și, așa, vă trimet un concept de răspuns pe care intenționam să-l trimet *Luptei*, pe care totuș nu l-am trimes. D-voastră veți putea extrage din el ceea ce credeți că va fi mai important pentru revista d-voastră [1]. Poate că nu ar fi rău să apară o notiță și în careva ziar citit; e păcat, numai, că nu am nici un cunoscut la gazete.

Mulțumindu-vă pentru cuvintele ce mi le-ați adresat, vă salut cu tot respectul.

Coriolan Petranu

B.A.R.S.R.— S 21(2)/DXL.— Inv. 73.563

[1] Răspunsul lui C. Petranu, sub forma unei scrisori, a fost publicat în *VN*, XVIII, nr. 10—11 (din 1 dec. 1922—1 ian. 1923), p. 194—195 (la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate", subrubrica „Pliviri"). Textul răspunsului privește diferendul cu Al. Tzigara-Samurcaș și se păstrează și în autograful lui C. Petr., în Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 185, p. 8—9, autograf ce conține o serie de intervenții manuscrise ale lui Ov. Dens., printre care și următoarea introducere: „D. Coriolan Petranu ne trimite următoarea scrisoare care arată ce procedee se practică și la Ministerul nou al Artelor".

III [1]

[Roma, 30 VIII 1926]

Respectuoase salutări din Roma.

Coriolan Petranu

[Adresa] D⟨omniei⟩ s⟨ale⟩ d⟨omnului⟩ Ovid Densusianu, profesor universitar, București, Romania, str. Colței 24.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 21(3)/DXL.— Inv. 188.260

[1] Ilustrata reprezintă: „Roma. Circo Massimo (Ultima preghiera)" (color), imaginînd un circ roman descoperit, cu public, și avînd în scenă două rînduri de ruguri cu condamnați, un grup de alți condamnați îngenunchiați (pentru „ultima rugăciune") și, la mică distanță, un leu îndreptat spre ei, gata să-i sfîșie.

Locul și data expedierii: după ștampila poștei de plecare. Ștampila de sosire la București are data: 4 IX ⟨1⟩926.

Emmanuel-Marie Philipot [1]

I [2]

Paris, le 13 janvier 1896

Mon cher ami,

L'autre jour, M. Emile Picot [3], mon professeur au[x] Langues Orientales [4], désespéré de la nullité crasse de la bonne majorité de ses élèves, m'a confié qu'il ne pouvait pas à lui tout seul suffire à la tâche de les initier aux mystères de la déclinaison roumaine. Ces jeunes gens, vous le savez, sont des bacheliers purs et simples, c'est-à-dire que leurs connaissances en latin sont des plus vagues; de plus, ils sont à peu près tous pourvus d'un solide désir de ne rien faire, et leurs aptitudes linguistiques se bornent au désir louable d'éviter trois années de service militaire. Voilà pour leurs imperfections. Voici en revanche leurs qualités: ce sont presque tous des jeunes gens aisés, très aisés, riches même, et disposés à payer grassement les jeunes étudiants roumains qui se présenteront pour leur donner des leçons. Lorsque M. Picot m'a parlé de cela,

je lui ai immédiatement cité votre nom, et je lui ai promis de vous interroger à ce sujet. Êtes-vous disposé à accepter cette combinaison? Désirez-vous des leçons faciles, qui ne vous coûteront aucun travail et vous rapporteront quelque chose? M. Picot, qui vous connaît déjà un peu, vous nommera à ces élèves en première ligne.

Autre question: si vous refusez, pouvez-vous me dire si M. Candrea [5], que je ne connais pas, mais que vous connaissez peut-être en qualité de compatriote, accepterait lui aussi les mêmes fonctions de répétiteur particulier? Je vous serais très obligé, mon cher ami, de vouloir bien me répondre le plus tôt que vous pourrez afin de fixer les idées de M. Picot.

Excusez-moi d'être venu vous déranger au milieu de la vie de plaisirs et de débauches que vous devez mener à Venise la belle. Nous savons tous [6] que, sous prétexte de philologie, vous êtes allé passer une partie de votre hiver loin de notre Paris brumeux et froid, dans une villégiature galante et parfumée, au milieu de belles Italiennes. Vous dépouillez vos manuscrits dans des gondoles ornées de fleurs. Veinard! [7]

Ici, il fait froid, et il y a de la boue; il y a aussi la conférence du dimanche au Collège de France, qui est encore plus ennuyeuse que le froid et que la boue; il y a encore les conférences de Gaidoz [8], plus ennuyeuses que celles du dimanche; il y a enfin . . . mais non, il n'y a rien de plus ennuyeux que cela.

Beaunier [9] vous serre cordialement la main, et moi aussi. Votre tout dévoué

E. Philipot
Paris, 5, rond-point Bugeaud

P.s. Un de mes amis, nommé *Isidore Lévy* [10], a logé au même hôtel que vous pendant le mois de septembre dernier. Après son départ, il a appris qu'on lui avait envoyé à cette adresse un télégramme, qui ne lui est pas parvenu. Auriez-vous l'obligeance de demander à l'administration du Cappello Nero [11], si ce télégramme a été conservé, et, en ce cas, de me l'expédier avec votre lettre de réponse? Merci d'avance.

E. Ph.

B.A.R.S.R.— S 23(1)/DXL.— Inv. 73.566

[1] Emmanuel-Marie Philipot (1872—1950), romanist, filolog și istoric literar francez, profesor la Universitatea din Rennes. Între 1894 și 1897, elev al lui Gaston Paris la École Pratique des Hautes Études și coleg și prieten cu Ov. Dens. Em. Phil., împreună cu Ov. Dens., A. Beaunier, L. Brandin și alții se angajaseră, în 1895, să publice un Corpus al poeziei lirice medievale franceze din sec. al XII-lea și al XIII-lea, sub patronajul lui G. Paris. Din diferite motive, proiectul a fost abandonat. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 64. Cînd își publică teza de absolvire a Școlii practice de Înalte Studii, *La Prise de Cordres et de Sebille* la începutul anului 1897, Ov. Dens. apelează la Em. Philipot pentru revizia textului francez. Faptul este menționat la sfîrșitul cap. *Additions et corrections* din teză („Je dois remercier ici mon ami, M. Philipot, qui a eu l'obligeance de revoir l'*Introduction* et d'y faire quelques corrections de style", p. 194). Em. Phil. publică mai multe studii privind istoria literaturii franceze vechi. Citățm: *La vie et l'œuvre littéraire de Noël du Fail, gentilhomme breton* (Paris, 1914); *Essai sur le style et la langue de Noël du Fail* (Paris, 1914); *Recherches sur l'ancien théâtre français. Trois farces du recueil de Londres: Le Coutourier et Esopet, Le Cuvier Maistre Mimin estudiant* (Rennes, 1931). Traduce din limba daneză: Kr. Nyrop, *Manuel phonétique du français parlé* (1902; ed. V, revăzută și corectată de Elna Simonsen, 1934); idem, *Linguistique et histoire des mœurs* (1934); C. F. Heerfordt, *Une Europe nouvelle* (1926)

etc. Este un colaborator activ al revistei *Romania*. Cele trei scrisori ale lui Em. Phil. către Ov. Dens. datează din timpul studiilor celor doi la Paris. În textul scrisorilor am reintrodus tacit accentele și liniuțele de unire lipsă. Vezi *Annuaire EPHE*.

[2] Scrisoarea îi este adresată lui Ov. Dens. la Veneția, în timpul ședерii acestuia acolo. Vezi și scrisorile lui A. Beaunier către Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 63–66.

[3] Émile Picot, profesor de limba și literatura română la École des Langues orientales vivantes din Paris. Vezi și *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 327; II, p. 120–121.

[4] École des Langues orientales vivantes din Paris.

[5] I. A. Candrea, care se afla și el, atunci, la Paris. Vezi *Scris. către Ov. Dens*, I, p. 126–128.

[6] Em. Phil. vorbește în numele colegilor săi de la École Pratique des Hautes Études, colegi care sînt și ai lui Ov. Dens.

[7] Despre călătoria de studii a lui Ov. Dens. la Veneția (în decembrie 1895– ianuarie 1896), vezi prezentarea lui Ov. Dens. însuși, *Veneția*, din *Rev. crit.-lit.*, IV, 1896, nr. 1, p. 1–11; nr. 7–8, p. 207–215; precum și ms. autograf (realizat cu creionul), *Note de drum din Veneția* (1895), în Arh. Ov. Dens., XXXIV, Varia 1.

[8] Henri Gaidoz (1842–1932), filolog, arheolog, etnograf, folclorist francez. Specialist în filologie celtică, istoria religiei celților, istoria religiilor. A profesat la École Pratique des Hautes Études, unde a fost și director de studii, și la École libre des sciences politiques. A întemeiat *La Revue celtique* (1870), pe care a condus-o pînă în 1885. În 1894, H.G. a publicat în *Revue de Paris* (nr. din 15 mai) un important studiu consacrat românilor din Ungaria în care relevă, cu obiectivitate, oprimarea socială și politică la care sînt supuși românii de către maghiari. Autorul apără cauza dreaptă a românilor. Studiul a apărut și în extras și a fost tradus în românește de George Moroianu și publicat în același an: *Românii din Ungaria. Originea, istoria și starea lor prezentă*. Traducere de George Moroianu (București, 1894; 28 p.). Cf. *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 180–191.

[9] André Beaunier, prieten și coleg comun. A studiat și el filologia romanică la École Pratique des Hautes Études, între 1893 și 1897. Vezi scrisorile sale adresate lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 63–66.

[10] Isidore Lévy, specialist francez în istoria religiilor orientale. Studiază la secția de științe religioase de la École Pratique des Hautes Études (urmînd cursurile lui Maspero, Clermont-Ganneau, Derenbourg, Carrière). Devine director adjunct pentru istoria Orientului la această Școală. Vezi *Annuaire EPHE*, 1897, p. 125.

[11] În timpul ședерii sale la Veneția (vezi, aici, nota 7), Ov. Dens. a locuit – între 31 XII 1895 și 15 I 1896 – la „Albergo ristorante Orientale Cappello Nero" din Piazza San Marco.

II[1]

[Paris, 1894–1897]

Mon cher ami,

Je suis surchargé d'ouvrage cette semaine; vous avez vu vous-même dimanche la tuile qui m'est tombée sur le nez lorsque Paris (Gaston) m'a inopinément chargé de fabriquer un compte rendu pour la prochaine séance [2]. Vous m'obligeriez beaucoup en prenant l'explication de Gaidoz [3] samedi matin. C'est d'ailleurs donnant, donnant. En échange, je m'engage à faire l'explication à votre place la prochaine fois que viendra votre tour. Vous n'y perdez donc rien, puisque vous aurez le plaisir de vous reposer trois semaines de suite.

Acceptez-vous la piccola combinazione [4], qui allégerait un peu mon fardeau? Que vous acceptiez ou non, veuillez me donner une réponse, soit écrite, soit orale, dans ce dernier cas par l'intermédiaire de ce *couillon d'Aude* [5].

Merci d'avance, domnule.
Votre tout dévoué

E. Philipot

B.A.R.S.R.— S 23(2)/DXL.— Inv. 73.567

[1] Datarea și stabilirea localității de expediere: după perioada studiilor lui Em. Phil. la École Pratique des Hautes Études. Scrisoarea pare a fi fost trimisă printr-un curier (vezi nota 5).

[2] Emitentul se referă la ședințele de seminar de pe lîngă cursurile lui G. Paris.

[3] Vezi, aici, scris. I, nota 8.

[4] *La piccola combinazione* (it.): mica combinație, micul aranjament.

[5] Apelativul depreciativ *couillon* (= nătărău) face parte din argoul studențesc al elevilor de la EPHE. *Aude* poate fi Edouard Aude, colegul lui Em. Phil. și al lui Ov. Dens. în aceeași perioadă, membru al Societății amicale „G. Paris" (1903), custode al bibliotecii Méjanes din Aix-en-Provence (1913).

III[1]

[Paris, (1896 ?)]
Train de ceinture, 9[h]. [du] matin

Mon cher ami,

Je viens de recevoir, avant mon départ pour le cours Paris [2], votre carte postale, qui augmente encore les regrets que j'éprouve de votre départ. Je suis vraiment touché que vous ayez songé à venir dans mon quartier reculé me dire au dernier moment un adieu amical. Malheureusement, j'ai déjà pris d'autres engagements, qu'il m'est impossible de rompre; j'ai disposé d'avance de mon après-midi entière, rendez-vous est pris etc . . . bref, il me sera impossible d'être là pour cinq heures. Inutile de vous déranger. Vous me voyez au désespoir. J'ai du moins une consolation: c'est de penser que je suis très probablement appelé à vous revoir et qu'avant longtemps, j'irai vous rendre votre visite. Je vous dis donc un cordial: „Al reveder" [sic].

Ecrivez-moi, dès votre arrivée à Bukarest [sic], un petit mot pour me donner votre adresse. Je compte bien que nous resterons en relations épistolaires. Vous ferez la „Chronique de Bukarest" et moi, je vous rédigerai la „Correspondance parisienne et gastonparisienne".

Vous devez avoir de l'argent à verser à la caisse G. Paris. Puisque vous ne pourrez pas me le donner de la main à la main, envoyez-le-moi *avant votre départ* par mandat postal. N'oubliez pas.

Hier, Picot [3] s'est décidé, sur mes instances, à faire des démarches auprès d'un des grands artistes médaillers.

Je vous serre cordialement la main. Croyez que je reste et resterai toujours votre ami dévoué,

E. Philipot

B.A.R.S.R.— S 23(3)/DXL.— Inv. 73.568

[1] Scrisoare realizată cu creionul. Hîrtia scrisorii are chenar negru. Locul de expediere și anul expedierii: după conținutul scrisorii. Este vorba de întoarcerea lui Ov. Dens. în țară

(noiembrie 1896), după terminarea cursurilor și susținerea tezei la École Pratique des Hautes Études.

[2] Cursul lui Gaston Paris.

[3] Émile Picot.

Paul Picamilh [1]

I

St.-Jean-Pied-de-Port, 12 février
〈19〉27

Mon cher Monsieur,

Votre très aimable lettre du 31 de l'écoulé est venue très agréablement aussi me surprendre dans un moment où ma santé paraissait assez ébranlée.

Je profite de l'accentuation de la guérison pour vous dire combien j'ai suivi avec intérêt les étapes de votre voyage, entrepris dans une saison peu propice, mais que vous aurez pu, sans doute, rendre intéressant pour vos études et investigations. J'ai regretté que Pau [2] n'ait paru vous servir de grand auxiliaire. Ma ville natale a un cachet spécial dû à la présence de tant d'étrangers, généralement très satisfaits d'eux-même, et le caractère de ses habitants s'en ressent. Est-ce que mon ancien ami vous a reçu comme vous le méritiez? Je serai curieux à titre documentaire de le savoir. Quant à Paris, mieux vaut pour vous qu'un calme relatif de tant de présences étrangères vous en ait rendu le séjour plus attrayant et moins fatigant. Le tapage assourdissant de la circulation intense ne prête guère à l'étude, à l'observation et, surtout, à la réflexion méditative. J'espère que ces lignes arriveront avant v〈otr〉e départ. Merci pour votre souvenir indulgent et d'autant plus précieux. Vos bonnes nouvelles continueront à faire un plaisir extrême à votre tout dévoué

P. Picamilh

B.A.R.S.R.— S 24/DXL.— Inv. 73.569

[1] Partea finală a numelui de familie este scrisă, în ambele epistole, neclar și ar putea fi citită și *-ille* (deci *Picamille*).

[2] Pau: capitala departamentului Pyrénées-Atlantiques din sudul Franței.

II[1]

St.-Jean-Pied-de-Port, Noël [1914—1931]

Deux de vos amis viennent de se rencontrer par hasard, ici, le jour de Noël. Ils ont aussitôt commencé à parler de vous et ils sont d'accord pour apprécier hautement les charmes de votre amitié. Ils se concertent pour vous

le dire et pour vous envoyer leur [sic] meilleurs voeux pour l'année prochaine en formulant aussi celui de vous revoir.

Paul Picamilh *J. Saroïhandy*

Mr. S⟨aroïhandy⟩ s'apprête à aller en Espagne et y restera une semaine. [Adresa] Monsieur Ovide Densusianu, 24, St. Colței, Bucarest, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 14(27)/DXL.— Inv. 188.284

[1] Ilustrata reprezintă: „Le Pays Basque. La Nive à St.-Jean-Pied-de-Port" (fotocolor). Pe ștampila poștei: anul indescifrabil. Întreg textul scrisorii (inclusiv adresa): realizat de P. Picamilh. Cele două semnături: autografe. Pentru datarea scrisorii, menționăm că Ov. Dens. a locuit pe str. Colței, 24, între 1914 (vara) și 5 mai 1935, iar J. Saroïhandy a încetat din viață la 24 VI 1932.

Miguel Pizarro [1]

Buc⟨urești⟩, 8 nov. 1935

Querido Profesor,

Tengo el gusto de presentar a Usted el programa que, de acuerdo con lo anunciado en nuestra conversación anterior, voy a desarollar en el presente curso.

Ante el temor de distraerle de sus trabajos, he preferido enviarselo a llevarlo yo en persona.

Le ruego se sirva leerlo y disponer que sea entregado a la persona que vaya a recogerlo si el programa merece su aprobación. En otro caso, estoy a su disposición para todas las observaciones que tenga Usted a bien hacer.

Perdone la molestia y mande siempre a su muy afectísimo lector

Mig⟨uel⟩ Pizarro [2]

B.A.R.S.R.— S 27/DXL.— Inv. 73.579

[T r a d u c e r e]

Mult stimate domnule profesor,

Am plăcerea să vă prezint programa pe care, de acord cu cele anunțate în discuția noastră anterioară, urmează să o dezvolt în acest an.

De teama de a nu vă sustrage de la preocupările dv., am preferat să v-o expediez, decît să o aduc eu personal.

Vă rog să binevoiți a o citi și a dispune să fie predată persoanei care vine să o ia, în cazul că programa se va bucura de aprobarea dv. Altfel, sînt la dispoziția dv. pentru observațiile pe care veți avea amabilitatea să le faceți.

Scuzați deranjul și rămîn totdeauna al dv. foarte devotat cititor

Miguel Pizarro

[1] Miguel Pizarro, lector de limba și literatura spaniolă la Universitatea din București, în anii școlari 1933/34, 1934/35, 1935/36 și 1936/37. În *Anuarul UB* pe 1934/35, p. 18, în relatarea despre ședința Senatului Universității din București din 17 dec. 1935, se menționează că „se aprobă în principiu cererea guvernului spaniol pentru înființarea unei conferințe de limba și literatura spaniolă, subvenționată de guvernul spaniol, pe lîngă catedra de Filologie Romanică de la Facultatea noastră de Filosofie și Litere, și fără obligațiunea ca studenții să treacă examene din această materie". M.P. se adresa deci lui Ov. Dens. în calitatea acestuia de șef de catedră.

Vezi *Anuarul UB* pe anii 1933/34 (p. 213), 1934/35 (p. 184), 1935/36 (p. 223), 1936/37 (p. 214). Cf. Nina Façon, *L'insegnamento della lingua e letteratura spagnuola nell'Università di Bucarest*, în *Cultura neolatina*, XXII, 1962, fasc. 3, p. 316–318.

[2] Textul scrisorii este dactilografiat, cu excepția semnăturii emitentului care este autografă.

Paul Plan

[Paris(?), f.d.]

Paul Plan [1]
du Gymnase
sera heureux de voir Mr. Ov. Densusiasou [sic] vers les 3 heures 1/2 à la Bibl⟨iothèque⟩ [2]. Il s'excuse de ne pouvoir le voir le lundi.
Mes salutations très distingués [sic].

C.v.– B.A.R.S.R.– S 69/DXL.– Inv. 188.264

[1] Mențiunea „du gymnase" cu sensul evident de „de la liceu" ne trimite spre o structură școlară de tip german (germ. *Gymnasium* = liceu) și nu de tip francez (fr. *gymnase* = sală de sport). Emitentul poate fi elvețian. Pentru stabilirea aproximativă a localității de expediere, vezi, aici, nota 2.

[2] „Biblioteca" ar putea fi Biblioteca Națională din Paris.

George Popa-Lisseanu [1]

București, 28 febr. 1925 [2]

Stimate domnule Densușianu,

Primesc cu plăcere invitația de a participa la Congresul filologic pe care îl inițiezi d-ta. Dacă voi avea posibilitatea să fac și o comunicare la acest congres, te voi vesti la timp [3]. Sper în orice caz că acest congres va putea să dea îndrumări noi filologilor noștri și mai ales noi imbolduri.
Al d-tale devotat

G. Popa-Lisseanu
Calea Plevnei 29

D-lui Ovid Densușianu, profesor universitar, 24, str. Colței, Loco.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 29/DXL.— Inv. 73.581

[1] George Popa-Lisseanu (1866—1945), profesor de limba latină la liceul „Gh. Lazăr" din București, istoriograf, publicist. Participă (ca membru) la ședințele *Societății filologice* a lui Ov. Densusianu (1905—1912), unde, între 1905—1907, îndeplinește și funcția de casier al Societății și prezidează, în locul lui Ov. Dens., mai multe ședințe. Membru corespondent al Academiei Române (1919).

Bibliogr. Paul Grigoriu, *G. Popa-Lisseanu (1866—1945)*, în *Revista arhivelor*, 52, vol. 37 (1975), nr. 2, p. 220—221; *Cărturari brașoveni*, p. 184; Bucur, *Istoriogr. lit.*, p. 296; Popescu Teiușan, *Ped. Rom.*; *Encicl. istoriogr.*; *Caiet III abon. VN* (adresa: 29. Plevnei [București]); *BSF*; *Caiet SF*.

[2] Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[3] Scris. de față este un răspuns la invitația adresată de Ov. Dens. în vederea organizării, la București, în 13—15 aprilie, același an, a primului Congres al filologilor români. G.P.-L. va face parte chiar din comitetul de organizare a Congresului, alături de Ov. Dens., și va participa activ la ședințe.

Popa Miclescu [1]

[București,] 18 iunie 1913

Iubite Ovidiu,

Ca și marele Ovidiu, văd cu plăcere că și omonimul său a luat laudabila inițiativă de a înăbuși *Tristele* cu o operă care să ne umple sufletul de plăcere și să ne inobilați [sic] caracterele.

D-vo[a]stră făcînd parte din marele comitet al „Operi[i] române", este pentru noi o garanție mai mult că progresul ei va fi fără îndoială superior tuturor încercărilor de pînă azi.

Vă felicit din adîncul sufletului și vă rog să aveți în vedere ca partener al primei balerine pe simpaticul Iliuță.

Cu toate mulțumirile mele și salutări sincere.

Popa Miclescu

D-lui Ovid Densiuseanu [sic], profesor universitar, membru în Comitetul Operi[i] române, Calea Victoriei, No. 184, Loco.

Scris.— plic. — B.A.R.S.R.— S 30/DXL.— Inv. 73.582

[1] Nu numai diferența de nume, ci și compararea grafici și tipul de inadvertențe ortografice și lingvistice ne împiedică să identificăm pe emitentul scrisorii de față cu C. Miclescu, fost chiriaș al lui Ov. Dens. în 1902 (pentru scrisoarea lui C. Miclescu adresată lui Ov. Dens. vezi *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 262). Pe de altă parte, funcția pe care pare a o avea Popa Miclescu credem că este incompatibilă cu relevarea unei funcții ca aceea de *popă* (s.m. „preot"), la una și aceeași persoană, încît Popa din semnătură nu poate fi nume comun articulat, ci element component al numelui de familie (care este un nume dublu). Emitentul scrisorii este atestat în istoria Operei române din București, sub numele Miclescu, pentru anii 1904—1905, cînd, înaintea primelor încercări de Operă română, acesta și Arion, „au adus tot Operă italiană, dînd 36 reprezentații în Teatrul Național", și în anii 1906—1907, cînd, „Miclescu a adus pentru prima oară Opera franceză, cu care n-a dat decît 13 reprezentații în Teatrul Național". Vezi

N. Vămășescu, *Istoricul Operei române din București. Adevăruri crude.* Ed. I. București, 1922, p. 11. Rezultă că Miclescu făcea, atunci, parte din conducerea Teatrului Național din București. — Scrisoarea lui P.M. conține unele inadvertențe ortografice: *să ne inobilați* (în loc de *să ne înnobilați*), *al Operi[i]*, *Comitetul Operi[i]*, *Densiuseanu;* reminiscențe etimologizante din ortografia oficială pînă în 1904, pe care le-am corectat tacit: *věd, sĕu, sĕ ne umple, vĕ felicit, tóte, Dvostră* etc.— Pe versoul plicului se află următorul antet, imprimat, sub stema regală: „Hôtel Capșa, 1, rue Edgar Quinet, Bucarest".

Aurelia Virgil Popescu [1]

I[2]

Buziaș, 24 august 1921

Mult stimate domnule Densușianu,

Vă cer iertare pentru întîrziere.

Legenda lăcrămioarei cred că ar fi mai potrivit să fie publicată la primăvară, de aceea n-o mai trimet acum.

Dacă însă dv. doriți altfel, v-o pot pune la dispoziție peste 10—15 zile, cînd vin în București. Pînă atunci vă trimet o altă mică încercare — de astă dată în versuri. Vă rog însă foarte mult să-i faceți o critică severă și amănunțită și s-o publicați cu îndreptările dv. Severitatea Mentor-ului protejează pe discipol contra ridicolului.

Nu vă supărați de acest rol, nu e așa? Înainte de a termina, v-aș face o rugăminte: Fiindcă iarna ce vine, probabil că nu voi fi în București, v-aș ruga să fiți așa de bun să-mi indicați ce anume să citesc ca să-mi formez o oarecare educație literară. V-am mărturisit ignoranța mea: poetică, literatură nu știu decît ce am învățat în liceu. Am mai citit eu de atunci, desigur, romane, poezii etc. Îmi lipsește însă coheziunea care să închege puținele-mi cunoștințe într-un tot solid și complet, și la aceasta aș dori să lucrez în iarna ce vine. Cursuri universitare n-am idee de unde aș putea să-mi procur, și ce anume. În această privință, cu voia dv., îmi voi permite să vă cer sfatul cînd voi veni în București. Numai să am norocul să vă pot vedea într-una din puținele zile ce le voi petrece în acel oraș.

Primiți, vă rog, cele mai distinse salutări și mulțumiri.

Aurelia Virgil Popescu

B.A.R.S.R.— S 31(1)/DXL.— Inv. 73.583

[1] Aurelia Virgil Popescu, colaboratoare ocazională la *VN*, unde a publicat două scurte poeme în proză: *Gînduri de primăvară* (a. XVII, nr. 3, din 1 mai 1921, p. 68—69) și *Legenda lăcrămioarei* (a. XVIII, nr. 1—2, din 1 martie — 1 aprilie 1922, p. 22—24). Ambele au apărut în revistă sub inițialele: A. P. Autograful primului text *(Gînduri...)* se păstrează în Arh. Ov. Dens., XXVIII, ms. 92 [I]. Autograful (4 f.) conține intervențiile manuscrise ale lui Ov. Dens. Bucata este semnată cu inițiala majusculă *A.* (scrisă cu creionul, probabil de autoare). După această majusculă, Ov. Dens., cu cerneala cu care retușează și textul, completează semnătura cu majuscula *P.* (deci *A.P.*). Pe verso primei file, cu aceeași cerneală, scrie și o adresă (vezi detalii, aici, în nota 1 la scris. II a Aureliei Popescu). Cele două scrisori adresate

lui Ov. Dens. privesc colaborarea emitentei la *VN*. Din aceste scrisori, relevăm fonetismul de epocă (etimologizant): *coheziunea* (I), și pronunția muntenească *retușeri* (II).

[2] Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii la început.

II[1]

[București,] 9 aprilie 1922

Mult stimate domnule Densușianu,

Ați întîmpinat tocmai dorința mea. Voiam să vin să mai fac niște corecturi, dar de două zile o răceală subită mă reține în casă.

Vă mulțumesc pentru retușerile artistice pe care le-ați presărat ici, colea, și bine înțeles că la ele eu n-am ce schimba [2].

Fraza cu vioreaua am întors-o altfel, nu știu dacă e clar în corectură: „Vioreaua stă tăcută în rochia-i modestă, Narcisa e încîntată de rochița ei [3] albă brodată cu fir" . . ..

Dacă cuvîntul „modestă" vi se pare că sună rău ca neologism, atunci să zic „vînătă" sau „închisă". Alegeți dv. ce credeți de cuviință [4].

Eu nu sînt mulțumită de fraza:
„Ghiocelul gureș *e la mijloc și povestește împrăștiind veselie*". Mi se pare prea slab; aș vrea să găsesc expresii mai plastice, prin care veselia, verva, să iasă mai pline de viață [5].

În fine, la rîndul al doilea din urmă poate că e mai bine să zic: „Vioreaua *susține* că ar fi auzit-o odată vorbind prin somn", în loc de *„crede"*[6].

Cu cele mai distinse salutări

Aurelia Popescu

N.B. Soțul meu e de părere să iscălesc numele întreg.

Cu corectura s-a întîmplat un accident tocmai cînd am terminat-o. A pierit deodată fără să știu unde și cum. Toată căutarea a rămas zadarnică! A trebuit s-o scriu a doua oară, și să vă rog pe dv. să mă iertați că trebuie să reluați corectura din nou.

B.A.R.S.R.— S 31(2)/DXL.— Inv. 73.584

[1] Data expedierii: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă după cuprinsul scrisorii, coroborat cu adresa scris. II, notată de Ov. Dens. în ms. 92 [I] din Arh. Ov. Dens., XXVIII, pe verso primei file: „D. Aurelia | Popescu | Mihail Kogalnic⟨eanu⟩". Apoi, Ov. Dens. a anulat numele *Aurelia Popescu*. Ms. respectiv conține, în autograful Aureliei Popescu, poemul în proză *Gînduri de primăvară* (vezi, aici, scris. I, nota 1). Adresa din București, [str. sau piața?] M. Kogălniceanu, cu un număr neindicat (deci cunoscut de Ov. Dens.), era, probabil, adresa unei rudenii sau a unei cunoscute a Aureliei Popescu, la care aceasta trăgea atunci cînd venea la București.

[2] Inițial, emitenta scrisese: *rochița-i*. Apoi, anulînd pronumele aton *(-i)*, a scris, în continuare, *ei*.

[3] Este vorba de *Legenda lăcrămioarei*, apărut în *VN*, XVIII, nr. 1—2 (1 martie — 1 aprilie 1922), p. 22—24.

[4] În textul tipărit, secvența în discuție devine: „Narcisa e încîntată de rochița-i albă brodată cu fir, Vioreaua stă tăcută în rochia-i cu umbriri violete"... *(rev. cit.*, p. 22*)*.

[5] Totuși, fraza citată a rămas neschimbată în versiunea tipărită *(loc. cit.)*.

[6] În revistă, textul este modificat astfel: „Vioreaua povestește că ar fi auzit-o odată vorbind prin somn" (ib., p. 24).

Mihail Popescu [1]

[Bucureşti,] 11 oct. 1919 [2]

Iubite domnule Densuşianu,

Mi-a spus Mihalache [3] că te ai supărat şi recunosc că ai avut dreptate. Lucrul însă stă astfel. Porunca că nu vom avea cancelarie ne-a venit după ora 1 p.m., aşa că mai nimeni din cancelarie n-a ştiut de aceasta. Ceea ce aţi păţit d-voastră s-a întîmplat şi la ceilalţi. Dar nu aceasta e scuza, că portarul trebuia să fie la uşă şi secretarul d-voastră să vă aştepte în cancelarie. Eu pînă acum n-am ştiut nici zilele nici orele cînd vă întruniţi. Dacă-mi spuneaţi, aş fi atras atenţiunea secretarului ca, în aceste zile, la orele hotărîte, să fie la cancelarie şi să vă aştepte, chiar dacă ar fi sărbătoare. Crede-mă pe cuvînt că aşa va fi de acum înainte şi, pentru interesul general, treci cu vederea ceea ce s-a întîmplat, şi să nu rămîi supărat.

Îi voi scri [sic] chiar acum şi lui Murnu [4] şi-i voi spune că marţi la ora 9 vă întruniţi din nou. Îi voi cere să vie regulat la comisie, sau să se lipsească.

Devotat

M⟨ihail⟩ Popescu

B.A.R.S.R.— S 34/DXL.— Inv. 73.587

[1] Emitentul, M ⟨i h a i l⟩ P o p e s c u, este probabil, una şi aceeaşi persoană cu Mihail Popescu, consilier al lui Spiru Haret, prin 1909—1910 (vezi G. Galaction, *Oameni şi gînduri din veacul meu*, [Bucureşti, 1983,] p. 28), şi administrator general al Casei Şcoalelor, prin 1919—1922. Dacă identificarea este sigură, înseamnă că, în 1919, Ov. Dens. făcea parte dintr-un fel de comisie consultativă a Casei Şcoalelor, care avea întruniri periodice.

Vezi *St. doc. lit.*, XII, p. 99; *Coresp. Goga*, p. 126; *Pag. arhiva Cristea*, p. 1; *Caiet II abon. VN* (adresa: M. Popescu, Loco/10, str. Kogălniceanu).

[2] Localitatea de expediere: stabilită după conţinutul scrisorii.

[3] Mihalache = (posibil) Mihail Dragomirescu.

[4] George Murnu.

Alexandru Popescu-Necşeşti [1]

I [2]

[F.l., 5 oct. 1916]

Scumpe domnule Densuşianu,

Mă gîndesc la d-voastră de multe ori, mai ales cînd acţiunea ne dă răgazuri dintre acelea pe care nu ştim cu ce să le ocupăm. Atunci, o bună carte de citit este ceea ce ne lipseşte mai mult. Dacă aţi putea împlini cu competenţa pe care o preţuim cu toţii, îndeosebi, această lipsă, v-ar fi recunoscător un divizion întreg de ofiţeri, camarazi ai mei. Vă trimit cele mai vii mulţumiri şi salutările mele respec[u]oase.

Slt. *Al. Popescu Necşeşti*

Reg. 4 Art., Bateria 6, Brigada 7 art., Divizia 7. Armata de Nord [3].

Domnului Ovid Densuşianu, 29 [sic] strada Colţii, Bucureşti.

C.p.mil.— B.A.R.S.R.— S 35(1)/DXL.— Inv. 73.591

[1] Alexandru Popescu-Necşeşti (n. 1889), ziarist. Licenţiat al Facultăţii de litere din Bucureşti (promoţia 1912—1913), apoi profesor de liceu. A tradus în limba română mai multe romane de Louis Dumur: *Nach Paris!* [Cuvînt introductiv de Pompiliu Păltănea), Bucureşti, 1925 (Biblioteca Universul, Nr. 1); *Măcelarul de la Verdun (Kronprinz-ul)*, ed. I, Bucureşti, 1926 (Biblioteca ziarului „Universul", Nr. 10); *Juliette Rossignol*, ed. I, Bucureşti, 1926 (Biblioteca ziarului „Universul"); *Bojé Tsaria khrani! (Doamne ocroteşte pe ţar)*, Bucureşti, 1929 [1930]; precum şi memoriul lui Henri Béraul, *Ce-am văzut la Moscova*, cu un articol de D. Merejkowsky, Bucureşti, [aprox. 1926] (Biblioteca ziarului „Universul"). Toate aceste traduceri poartă semnătura „A.P.N.". Identificarea traducătorului este dezvăluită în rev. *Mercure de France*, 15 ian. 1931, p. 469. În Arh. Ov. Dens., XXVII, ms. 89 (24), s-a păstrat o lucrare de seminar a sa: interpretare de text din S. Klein, *Acathist*, 1801 (anul şcolar 1910—1911). Cele două scris. adresate lui Ov. Dens. conţin inadvertenţe ortografice şi lingvistice: *răgazurii* (I; pl. nedeterm.), *respect[u]oase* (I), *respect[u]oasele* (II), *Bucureştii* (II; nedeterm.), *vi-a fost odată* (II; în loc de: *v-a fost...*), *Necşeştii* (II; în semnătură; cf. *Necşeşti*, I). Vezi Popescu-Spineni, *Contrib.*, p. 267; *Doc. lit.*, II, p. 340; *Dicţ. pseud.*; *Caiet II abon. VN* (adresa: *20. Fund⟨ătura⟩ Berzei* [Bucureşti]).

[2] C.p. are, imprimat, pe verso, următorul text: „Nu se scrie nimic privitor la Armată./ Nu se pune nici data, nici localitatea". Pe recto, c.p. are, ca antet, stema ţării, iar deasupra — indicaţia: „Armata de operaţiuni". Pe recto este aplicată şi o ştampilă de „liberă expediere a corespondenţei", avînd legenda: „Armata de operaţiuni. Liberă expediere. Reg. 4 Art., Bateria [a] 6-a". Data expedierii: după ştampila poştei de plecare.

[3] Adresa semnatarului se repetă şi în locul rezervat adresei expeditorului.

II

[F.l.,] 8 iunie 1919

Scumpe domnule profesor,

Lipsiam din Bucureşti şi nu am putut asista la şedinţa solemnă a Academiei Române în care aţi pronunţat discursul de recepţiune [1]; dar am reţinut data şi mi-am însemnat-o ca o sărbătoare, în care simţiam cum partea cea mai bună din sufletele foştilor d-voastre studenţi comunica în tăcere, din colţurile unde ne-a risipit soarta pe fiecare, cu sufletul de o înălţare permanentă şi nedezmînţită al profesorului nostru.

Satisfacţiunea care vi-a [sic] fost dată cu acest prilej vorbeşte aşa de mult inimilor noastre, încît revendicăm pentru noi să ne fi simţit în clipele acelea în jurul d-voastre ca o gardă veche şi credincioasă. În atmosfera Academiei noastre cuvîntul d-voastre trezia în sufletul nostru ecoul îndepărtat al primelor prelegeri universitare de filologie şi literatură romanică. Aţi simţit atunci căldura emoţiei noastre şi suflul entuziasmului care ne-a rămas pentru totdeauna pentru distincţia sigură şi susţinută a profesorului nostru?

Cu urările cele mai bune pentru activitatea d-voastre în sînul Academiei, vă rog să primiţi respect[u]oasele salutări ale mele

Al. P.-Necşeşti

B.A.R.S.R.— S 35(2)/DXL.— Inv. 73.592

[1] Ov. Densusianu a rostit discursul său de recepţie la Academia Română, despre Barbu Delavrancea, în şedinţa solemnă din 31 mai 1919.

Alexandru Popescu-Telega [1]

I

Telega, 9 iulie 1912

Iubite domnule profesor,

Vă rog binevoiți a primi cîteva din traducerile ce am mai încercat să fac pentru unul din numerile revistei ce conduceți [2].

Aș îndrăzni să vă amintesc de lista lucrărilor de consultat, pentru seminarul de provensală, pe care, dacă aș avea-o, aș căuta să-mi procur cărțile ce recomandați.

Îmi permiteți o mică deslușire: În *Letanía de nuestro señor Don Quijote* din Darío, sînt versurile:

¡ Salud, porque juzgo que hoy muy poca tienes,
entre los aplausos ó entre los desdenes,
y entre las coronas y los parabienes
y las tonterías de la multitud!
(strofa [a] 3ª)

pe cari eu le-am interpretat astfel:

„pentru că cred, ființa ta afară de aplauzele sau calomniile, felicitările lauzile și prostiile mulțimei". Dacă greșesc, îndreptați-mă.

Precum și:

¡Tu, para quien pocas fueran las victorias
antiquas, y para quien clasicas glorias
serían apenas *de ley y razon*" . . . ,

unde, vă rog, să-mi explicați, pe acest „de ley y razon".

Mulțumindu-vă, aștept să-mi răspundeți.

Respectuoase salutări

Al. Popescu-Telega

Adresa:Al. Popescu-Telega, student.
Com. Telega, Prahova

B.A.R.S.R.— S 36(1)/DXL.— Inv. 73.593

[1] Alexandru Popescu-Telega (1889—1970), cel mai bun hispanist român în perioada dintre cele două războaie mondiale. Studiază la Facultatea de litere din București (1909—1913), ca elev al lui Ov. Dens. și R. Ortiz. După susținerea licenței (oct. 1913), audiază cursuri la universitățile din Florența și Montpellier. Între 1916—1918, A.P.T. este combatant în primul război mondial. Profesor secundar (1918—1936, Craiova; apoi, 1936—1939, București). Întreprinde mai multe călătorii în Spania (1926, 1929, 1931 etc.). Încă de la 1 iulie 1912, A.P.T. începe să publice în *VN*, mai ales traduceri din literatura spaniolă, dar și unele articole despre scriitori spanioli. Mai intensă în 1912—1913, colaborarea devine sporadică în continuare (1916, 1920), ca, apoi, să înceteze. Din primul an de apariție a periodicului lunar *Năzuința* (Craiova, 1922—1929), întemeiat de I. B. Georgescu, A.P.T. colaborează în special

cu articole de hispanistică, dar și cu literatură originală, recenzii etc. Începînd cu nr. 6 din 1922, A.P.T. face parte din comitetul de conducere a revistei, alături de El. Farago, G. Murnu, N. M. Condiescu etc., apoi de Gh. Tătărăscu etc., iar în ultimul an de apariție (1928—1929) este director al revistei. Absent dintre colaboratorii primei serii a periodicului *Înălțarea* (București, 1919), A.P.T. va fi — după Ov. Dens.— colaboratorul cel mai asiduu al seriei noi a *Înălțării* (București, 1936), unde semnează articole politice în toate cele 12 numere apărute. În 1939, Academia Spaniolă de limbă îl numește pe A.P.T. membru corespondent. Între 1943—1948 a fost titular al catedrei de Limba și literatura spaniolă de la Universitatea din București. A colaborat și la *Ideea europeană*, *Flacăra*, *Sburătorul*, *Roma* etc. A publicat numeroase traduceri (proză, versuri, teatru) din literaturile iberice (spaniolă, portugheză și catalană), studii de istorie literară hispanică, studii de literatură comparată, eseuri, romane etc. A tradus în limba spaniolă *Venea o moară pe Siret* și *Zodia Cancerului* de M. Sadoveanu.— Scrisorile lui A.P.T. către Ov. Dens., datînd dintre 1912—1936, privesc probleme de hispanistică (scr. I — VII, XIV), colaborarea lui A.P.T. la *Înălțarea* s.n. (1936) (scr. XVI), viața și activitatea lui Ov. Dens. (scr. VIII — XIV) — în vederea elaborării de către A.T.P. a monografiei sale *Ov. Densusianu* (Craiova, 1934), precum și date din biografia lui A.P.T. (passim). Scrisorile lui A.P.T. conțin unele inadvertențe. Inadvertențe ortografice: *idea* (V), *a creea* (XIII), *reîn[n]oit* (VII), *în[n]obilează* (ib.). Inadvertențe lingvistice: *complectă* (VI; adj.; dar: *am completat*, V); *numerile* (I, III, IV); *promisia* (XII); *cea [pe] care o propuneți* (V); *...dar care însă...* (V). Unele particularități regionale muntenești neliterare: *a văzut* (V; pers. 3 pl.); *eu nu mă opui* (V). Fonetisme de epocă: *poștă* (VI, IX; „poștă"), *poșal* (II; adj.). Pentru autografele lui A.P.T. din Arh. Ov. Dens., vezi, aici, scris. I, nota 2. În Arh. Ov. Dens., XXX, ms. 254 (intrat în patrimoniul B.A.R.S.R. în 1973, de la Șerban Popescu Telega, fiul lui A.T.P.) este constituit din 3 p. dactilografiate (nesemnate), sub titlul *Ovid Densusianu inedit*, care conțin o prezentare generală a celor „peste 150 de scrisori ce au fost adresate profesorului Popescu-Telega de către Densusianu". Rezultă că setul respectiv de scrisori fusese oferit spre achiziționare bibliotecii menționate. Nu deținem informații cu privire la soarta ulterioară a acestui set de scrisori. Vezi și scris. VII, nota 2; XVI, notele 1 și 3.

Bibliogr. Ramiro Ortiz, *Per la storia dei contatti ispano-rumeni (1710—1932). Bibliografia*, în *Archivum Romanicum*, XVIII, 1934, p. 583—601 passim; T. Păunescu-Ulmu, *A. Popescu-Telega, hispanista*, București, 1943; G. Baiculescu, Al. Duțu, Dorothea Sassu-Țimerman, *Échos ibériques et hispano-américains en Roumanie. Bibliographie littéraire sélective*, București, 1959, passim; I. Iordan, Paul Alex. Georgescu, *Los estudios hispánicos en Rumania* București, 1964, p. 8—13, 25; Bucur, *Istoriogr., lit.*, p. 212—214; Eugenia Oprescu, *Alejandro Popescu-Telega, investigador de la literatura española*, în *RITL*, t. 25, 1976, nr. 2, p. 257—265 (cu bibliografia lucrărilor de hispanistică ale lui A.P.T.); I. Iordan, *Hispanistica românească*, în *România literară*, X, nr. 27 (7 iul. 1977), p. 19; Domnița Dumitrescu, *Din istoria relațiilor culturale româno-spaniole*, în rev. cit., XII, nr. 20 (17 mai 1979), p. 20—21; eadem, *Ecos catalanes en la cultura rumana*, în *Cahiers roumains d'études littéraires*, 1979, nr. 1, p. 25—26; eadem, *Învățământul limbii și literaturii spaniole la Universitatea din București*, în vol. col. *Mom. ist. înv.*, p. 215—216; eadem, *În chip de prefață. Momente semnificative din istoria contactelor culturale româno-spaniole și hispano-americane*, în vol. col. *Din istoria relațiilor culturale hispano-române (1960—1980). Bibliografie selectivă*, București, 1981 (Universitatea din București...), p. 15—17, 25; Cruceanu, *De vorbă*, p. 141, 150; *Doc. lit.*, II, p. 247, 340; *Dicț. pseud.*; *Caiet III abon. VN* (adresa: Craiova —2, str. Chiriac).

[2] A.P.T. debutase chiar în acea lună, cu cîteva zile în urmă, în *VN*, VIII, nr. 9 (din 1 iulie 1912), p. 173, cu traducerea poeziei *Moartea satyrului* de Francesco Villaespesa. Autograful lui A.P.T. se păstrează în Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 186, și conține intervenții manuscrise de Ov. Densusianu. Peste circa o lună după scrisoarea de față, în aceeași revistă, îi vor apărea încă două traduceri, în a. VIII, nr. dublu 12—13 (din 1—16 VIII): *Toamnă* (p. 233) și *Grădina neagră* (p. 234—235), ambele din Manuel Machado.

II

R. Vîlcea, 21 mart 1916

Stimate domnule profesor,

Am lipsit cîteva zile din oraș și astfel se explică cum tocmai azi v-am expediat cărțile cerute la care am mai adăugat din Villaespesa: *Viaje Sentimental* și *La copa del rey de Thule.*

Vă rog să credeți, domnule profesor, că nimic n-a fost mai penibil pentru mine, de cînd am părăsit băncile Universității, decît gîndul că față de domnia-voastră sînt vinovat, pentru a spune cît mai puțin.

N-am știut să cer scuze la vreme și cu cît timpul trecea, cu atît mi se părea că totul este ireparabil și nu mai îndrăzniam să fac nimic.

Acum numai din curaj de fricos îmi îngădui să vă îndrept aceste rînduri, de a căror soartă mă tem, și să vă cer cele mai umile scuze, rugîndu-vă totdeodată să-mi dați voie să viu să vă explic cum au stat lucrurile.

Pentru că, și luați această declarație cum veți voi, chiar ca a unei școlărițe de pensionat pentru buna ei profesoară, pentru puțină lume am avut și am respectul și dragostea pe care vi le port domniei-voastre, ca un devotat elev.

Al. Popescu-Telega

P.s. Am expediat azi suma de 20 lei prin mandat poștal.

B.A.R.S.R.— S 36(2)/DXL.— Inv. 73.594

II [1]

R. Vîlcea, 5 mai 1916

Stimate domnule profesor,

Îmi îngădui să vă întreb dacă, cu prilejul tricentenarului lui Cervantes, puteți să-mi publicați, în numărul viitor al revistei, un articol asupra lui „Don Quijote".

Este același pe care l-am mai supus odată aprobării domniei voastre, refăcut însă, de data asta, în întregime.

Îl pot trimite imediat ce am răspunsul domniei-voastre sau viu chiar eu cu el [2].

În același timp vă rog să mă considerați ca abonat al revistei și să-mi trimiteți numerile, ale căror date nu le știu precis, din anii 1912 și 1913, în care sînt cîteva din modestele mele traduceri și un articol asupra lui Villaespesa[3].

Primiți, domnule profesor, asigurasea stimei distinse și dragostei ce vă port.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(3)/DXL.— Inv. 73.595

[1] Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Articolul lui A.P.T. va apărea sub titlul: *Cu prilejul tricentenarului morței lui Cervantes*, în *VN*, XII, nr. 4 (din 1.VI.1916), p. 133—139.

[3] În afara numerelor citate în nota 2 la scris. I, de aici, în anii menționați a mai apărut o singură traducere a lui A.P.T., în *VN*, VIII, nr. 14—16 (din 1 sept.—1 oct. 1912), p. 284—287: *Împărăția sufletului*, din Rubén Darío, precum și un studiu despre Francisco Villaespesa, în *VN*, VIII, nr. 20 (din 1 XII 1912), p. 362—365; nr. 23 (din 15 I 1913), p. 416—421; IX, nr. 1 (din 1 III 1913), p. 25—30: *Un reprezentant al poeziei noud în Spania.*

IV [1]

R. Vîlcea, 11 mai 1916

Stimate domnule profesor,

Odată cu aceasta am expediat și manuscrisul cu articolul despre Don Quijote, refăcut în așa fel încît cred că nu va mai fi nevoie de vreo altă modificare sau suprimare. De altfel, d-voastră veți judeca [2].

Pînă acum eu n-am primit nimic altceva decît c.p. prin care îmi anunțați trimiterea revistei.

Dacă în vreunul din numerile viitoare îmi mai puteți rezerva alte citeva pagini, pentru un studiu asupra poeziei populare spaniole, m-aș grăbi să termin acest studiu [3].

Corecturile [4], dacă mai este timp să mi le trimeteți mie, le-aș înapoia fără nici o întîrziere.

Vă mulțumesc încă o dată, din toată inima, domnule profesor, pentru bunătatea cu care ați reprimit pe unul care dezertase de la datorie și vă rog să credeți în temeinicia sentimentelor de stimă și dragoste ce vă port.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(4)/DXL.— Inv. 73.596

[1] Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Vezi scrisoarea preced. (III), nota 2.

[3] Pînă în 1920, sub numele lui A.P.T. nu va mai apărea nimic în *VN*.

[4] Corecturile la articolul despre Cervantes. Vezi, aici, scris. III, nota 2.

V [1]

R. Vîlcea, 24 mai 1916

Stimate domnule profesor,

Am expediat chiar acum corecturile în care am adăogat traducerea citatelor din Lope și Cid, și am completat titlul lucrării lui Cienfuegos [2].

Aș putea să citez lîngă Cienfuegos și pe Leopoldo Rius, cu *Bibliografia del Quijote*, Madrid, 1910.

Alineatul privitor la Heine nu l-am mai schimbat, căci în poezia poetului este expusă, aproape cu tot atîta căldură, ide[e]a din Rubén Darío.

Prin „minuni" am vrut să spun că genul eroic ne prezintă lucrurile minunate pe care le-a[u] văzut vremurile de glorie ale Spaniei din timpul lui Carol V.

În ce privește cele spuse despre Sf. Teresa de Avila, este drept că opera ei are ceva mai mult decît spaniol, dar care este însă foarte caracteristic

sufletului castelan, mai ales înclinat așa de mult spre misticism, cu deosebire, de populația din sud, de andaluzi. În orice caz, dacă găsiți nemerită vreo modificare, eu nu mă opui.

Încheierea: rămîne cea [pe] care o propuneți domnia-voastră.

Pagina din *Nouveaux Lundis* n-o pot da; eu am citit volumul la Academie de mult și am scăpat din vedere s-o însemn, volumul însă este VIII, și se poate găsi ușor și pagina, căci sînt singure două articole despre Don Quijote în acel volum.

Îndrăznesc să insist și să vă rog să-mi rezervați cîteva pagini, în numărul celalalt, pentru un studiu asupra poeziei populare spaniole [3].

Aș putea să vă trimit traduceri din Villaespesa.

Primiți, vă rog, respectuoase salutări

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(5)/DXL.— Inv. 73.597

[1] Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Este vorba tot de articolul despre Cervantes. Vezi, aici, scris. III, nota 2, și IV, nota 4. Toate observațiile privind redactarea, care se dau în continuare, au în vedere acest articol.

[3] În *VN*, A.P.T. nu publică un asemenea studiu.

[4] Ultima traducere care apare sub semnătura lui A.P.T. în *VN*, este aceea din Rubén Darío, publicată în 1912. Vezi, mai sus, scris. III, nota 3.

VI [1]

Craiova, 12 I ⟨1⟩919

Stimate domnule profesor,

Așteptam cu nerăbdare sosirea d-voastră din Iași și pe care n-am aflat-o decît ieri prin reapariția revistei [2].

Reluînd activitatea, vă rog să-mi dați voie să contribui și eu cu ceva, și vă rog să-mi primiți spre publicare, pentru un moment, un fragment de traducere din romanul lui Ricardo Leon, *Casta de hidalgo*, „Neam de boieri", un roman care face vizibil contrastul între aspirațiile generației trecute spaniole și cea prezentă, traducere ce voi publica în curînd complectă [3].

Am de asemenea un studiu gata, circa de 30 zile, *Misticismul în literatura italiană*, pentru care vă rog să-mi răspundeți, dacă primiți să-l publicați [4].

Deoarece aducătoarea, cumnata mea, rămîne în București, nădăjduiesc într-un răspuns al d-voastră prin poștă.

Primiți, domnule profesor, asigurarea respectului ce vă păstrez.

A. P. Telega

Directorul Institutului „Javet", Craiova, str. Chiriac 2

B.A.R.S.R.— S 36(6)/DXL.— Inv. 73.598

[1] Hîrtia scrisorii: cu chenar negru. Locul și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Ultimul nr. al *VN* din perioada refugiului la Iași a apărut la 5 III 1918 (*VN*, XIII, nr. 1—10, din martie — decembrie 1917). Numărul următor va apărea la București de-abia

în decembrie 1918 (*VN*, XIII, nr. 11–12, din 1 ian.–1 febr. 1918). La acest număr se referă A.P.T. în scrisoarea sa. Revista apărea, în acest timp, cu numere cumulate și cu mari întîrzieri față de datele calendaristice de pe copertă.

[3] Traducerea din Ricardo Leon, trimisă spre publicare, nu apare totuși în *VN*.

[4] Nici acest studiu proiectat nu va vedea lumina tiparului în revista lui Ov. Dens. Ultimul material ce apare în *VN* sub semnătura lui A.P.T. este studiul *Teatrul spaniol contemporan. Jacinto Benavente* (a. XV, din 1 martie – 1 mai 1920, p. 19–27).

VII

Craiova, 19 mai 1931

Mult stimate și iubite domnule profesor,

Să-mi permiteți să vă mulțumesc și de aci, din toată inima, de nesfîrșita bunăvoință ce mi-ați arătat cu prilejul examenului de doctorat [1]. Vă asigur că mi-ați reîn[n]oit curajul ce începuse să-mi lipsească, după atîta muncă fără răsplată în Craiova Banilor unde totul se iartă afară de nobilele aspirații [2]. *Alma mater* m-a ocrotit la timp. Îi voi păstra, cum i-am păstrat și pînă acum, toată devoțiunea mea.

Țineam să vă mai asigur, cu acest prilej, de un lucru: dacă am șovăit uneori în viață să am o atitudine fermă față de lucruri și oameni, n-am fost cîtuși de puțin fățarnic. Am făcut adesea concesii nevoilor ce mă strîngeau din toate părțile, am ascultat de glasul vanității, dar în adîncuri am păzit totdeauna cu sfințenie ceea ce în[n]obilează pe om. Acolo v-am păstrat d-voastră, neclintit, în afară de admirația ce vi se cuvine din partea oricui în această țară, devotamentul și afecțiunea cea mai statornică. Vă asigur că de aci încolo nu veți mai avea prilejul să vă îndoiți de profunzimea acestor sentimente.

În nădejdea că nu-mi veți lua în nume de rău întîrzierea acestor rînduri (am avut de încheiat activitatea-mi politică), vă rog să primiți respectele mele.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.– S 36(7)|DXL.– Inv. 73.599

[1] A.P.T. a susținut examenul de doctorat în 1931, la Facultatea de litere a Universității din București în fața unei comisii compusă din: D. Gusti (decan), Ov. Densusianu, Ramiro Ortiz, I. A. Candrea, N. Cartojan. Subiectul tezei: *Cervantes și Italia*. Calificativul obținut: „doctor maxima cum laude". Lucrarea a apărut, în același an, la Craiova, sub titlul: *„Cervantes și Italia*. Studiu de literatură comparată" (212[–215] p.), avînd următoarea dedicație tipărită: „Domnilor Ovid Densușianu și Ramiro Ortiz, Omagiu respectuos și recunoscător". În *Cuvînt înainte*, Al. Pop. Telega declară: „Primul meu gînd, scriind aceste rînduri, trebuie să se îndrepte spre d-nii Ovid Densușianu și Ramiro Ortiz, profesori ai Univ. din București.

Datorez d-lui Ovid Densușianu, dragostea ce a știut să-mi inspire pentru literaturile iberice, iar d-lui Ramiro Ortiz, în afară de inițierea în frumusețile literaturii italiene, însuși subiectul lucrării de față. Domnul Ramiro Ortiz a binevoit chiar să-i vadă ultimele corecturi. Fie-mi permis să le aduc aici, împreună cu toate mulțumirile, omagiul meu respectuos"... (p. 5). Menționăm aici că, încă în 1924, A.P.T. a publicat o monografie *Cervantes* (la București), apreciată astfel de R. Ortiz, în cercetarea sa bibliografică citată, *Per la storia dei contatti ispano-rumeni...*, p. 584: „Monografia completissima, degna della massima lode per la precisione del metodo, la compiutezza dell'informazione e l'acutezza dell'analisi estetica"... [= Monografie foarte completă, demnă de cea mai mare laudă pentru precizia metodei, caracterul complet al informației și ascuțimea analizei estetice].

[2] După susținerea examenului de capacitate în 1918, A.P.T. este numit profesor provizoriu la Școala normală de băieți din Craiova, apoi, din 1919, obținînd titlul de profesor definitiv, predă limba franceză la Colegiul Național „Carol I" din același oraș, pînă în 1936, cînd va fi transferat la București. A fost și director al Institutului „Javet" din Craiova.

VIII

Craiova, 10 IV (1)933

Venerate domnule profesor,

Nu m-a întristat atît hotărîrea Consiliului facultății [1], cît m-au înălțat cuvintele d-voastră de prețuire și îmbărbătare. Și atît îmi este de ajuns; vă asigur. Căci ce răsplată mare aș putea aștepta eu — chiar dacă autoritățile nu mi-ar da nici una — decît de a fi prețuit de cineva ca d-voastră a cărui viață și operă se înalță ca cel mai luminos și mîngîios far, în mijlocul românimii rămasă aproape fără călăuză morală? Vă rog să credeți, venerate domnule profesor, sunt acestea cuvinte pornite din cea mai nestrămutată convingere. Nu încerc nici să vă captez bunăvoința — știu, de altfel, că nu acestea sînt mijloacele pentru a ajunge la ea — nici să mă înșel pe mine. Aceasta-i convingerea mea profundă de totdeauna și este, desigur, a multor altora, la unii fățișă, la alții înecată, înainte de a fi rostită, de invidie și răutate. Îmi doresc s-o pot spune și proba cît mai lămurit, în lucrarea pe care am pornit-o și pentru care vă rog respectuos să-mi dați datele biografice ce veți socoti necesare [2]. La patruzeci și doi de ani cîți număr, dacă n-am cîștigat altceva, cred că am cîștigat anume siguranță și libertate de gîndire ce-mi vor ajuta mult în opera întreprinsă.

Nu vă mai reținu, domnule profesor, și nici nu mai încerc alte mulțumiri; sfiala ce mă stăpînește în fața d-voastră, și cînd vă scriu și cînd am onoarea să vă vorbesc, le-ar face și neîndemînatece și, pentru aceasta, neîndestulătoare; îngăduiți-mi numai să vă asigur încă o dată de devotamentul meu neclintit și să vă rog să primiți împreună cu cele mai profund respectuoase salutări, urări de bine și mulțumire pentru sărbătorile Paștelui.

Al. Popescu-Telega

[Pe plic:] D-sale Domnului prof. univ. Ovid Densusianu, București, str. Colței, 24

[Exped:] Al. Popescu-Telega, Craiova, str. Sf. Ion Nera, 5.

B.A.R.S.R.— S 36(8)/DXL.— Inv. 73.600

[1] În urma unei scrisori îngrijorătoare a lui A.P.T. adresată lui R. Ortiz, acesta din urmă apelează la Ov. Dens., în scrisoarea pe care i-o trimite în 2 III 1933, pentru ca Ov. Dens. să ceară Ministerului ca A.P.T. să fie detașat la Seminarul de filologie romanică (condus de Ov. Dens.), ca asistent onorar sau lector (vezi scris. lui R. Ortiz în *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 253—254). Din scrisoarea de față a lui A.P.T. rezultă că Ov. Dens. a propus Consiliului Facultății de litere încadrarea lui A.P.T. (probabil, în postul indicat de R. Ortiz), dar fără succes.

[2] În scrisoarea de față și în scris. următoare IX — XIV, A.P.T. se referă la monografia consacrată lui Ov. Densusianu, pe care o proiectase și care va apărea în cursul anului viitor: *Ovid Densusianu*, Craiova, 1934 (277[—279] p.).

IX

Craiova, 22 V (1)933

Venerate domnule profesor,

Am întîrziat cu răspunsul, tot crezînd că voi putea veni în București înainte de încheierea anului școlar. Acum mă văd nevoit să amîn călătoria pînă după 12 iunie.

Lucrarea mea înaintează și vă asigur că-mi procură ceasuri de mare mulțumire sufletească. Am redactat aproape definitiv capitolul despre poezia nouă [1]. Aveam strîns, cred, tot materialul și era un capitol care se putea trata singuratic, fără pagubă pentru ansamblul lucrării. A fost un fel de antrenament.

Pentru întregirea materialului am nevoie să revăd cîteva din lucrările d-voastră filologice: *Aliterațiunea în limbile romanice; Alterarea lui* c *latin ...; Amuțirea lui* u *final;* precum și tot ce veți fi publicat în *Romania* și teza de doctorat [2]. Ași îndrăzni să vă rog să-mi trimeteți prin poștă, chiar singurul exemplar ce mai aveți din fiecare, mi-e teamă însă să nu se piardă. Odată în posesia mea, le-ași păstra cu sfințenie pentru a vi le restitui. Așa că prefer să le iau cînd voi veni. O redactare definitivă nu voi da lucrării decît în timpul vacanței. Pe la mijlocul lui septemvrie sper să pot începe tipărirea.

În speranța că vă voi găsi în București pe la 15 iunie, vă rog să primiți, venerate domnule profesor, devotamentul meu neclintit.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(9)/DXL.— Inv. 73.601

[1] Capitolul la care se referă A.P.T., cap. 5 al monografiei sale dedicate lui Ov. Dens., va fi capitolul central al lucrării și va purta titlul: *Simbolismul, opera poetică și dramatică* (p. 131—225).

[2] Emitentul se referă întîi la următoarele studii ale lui Ov. Dens.: *Aliterațiunea în limbile romanice*, Iași, 1895; *Sur l'altération du* c *latin devant* e, i *dans les langues romanes*, în „Romania", XXIX, 1900, p. 321—333; *Din istoria amuțirii lui „u" final în limba română*, București, 1904. Apoi la celelalte studii apărute în revista „Romania": *Fr.* bauçan (a. XXIV, 1895, p. 586—588); *Roum.* abur *„vapeur"* (a. XXV, 1896, p. 130—131), *Aymeri de Narbonne dans la „Chanson du Pélérinage de Charlemagne"* (ib., p. 481—496); *Roum.* spălare *„laver"* (a. XXVI, 1897, p. 100); *Étymologies romanes* (a. XXVIII, 1899, p. 61—69); Primus *et* antaneus *en roumain* (a. XXX, 1901, p. 113—115); *Roum.* îndatina, datină (a. XXXI, 1902, p. 109—110); *Notes de lexicologie roumaine* (a. XXXIII, 1904, p. 71—86); și recenziile la studiile: A. Pauls, *Der Ring der Fastrada* (a. XXV, 1896, p. 612—617); G. Körting, *Neugriechisch und Romanisch* (ib., p. 284—290); *Mulomedicina Chironis*, p.p. E. Oder (a. XXXII, 1903, p. 454—455); P. Meyer, *Die Aussprache des* c *und* t *im klassischen Latein* (a. XXXIII, 1904, p. 99—101); P. Papahagi, *Meglenoromânii* (ib., p. 116—118); G. Weigand, *Praktische Grammatik der rumänischen Sprache* (ib., p. 118—119). Teza lui Ov. Densusianu: *La Prise de Cordres et de Sébille, chanson de geste du XIIe siècle, publiée d'après le manuscrit unique de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1896.

X [1]

Bistrița, of. Horezu, 12 august 1933

Venerate domnule profesor,

Am făcut o modificare: capitolul III va fi: *Simbolismul; opera poetică și dramatică* [2] și îmi permit să vă rog să-mi dați și mie drama *Brazde de lumină*.

Nu posed, iarăși, *L'âme roumaine et l'âme francaise; Le soldat roumain; La mission française en Roumanie* [3]. Îndrăzneala mea ar fi prea mare dacă aș adăuga că nu știu dacă lecțiile de deschidere: *Limba română în secolul al XVI[-lea]* și *Spiritul latin în manifestațiunile lui critice*, au fost publicate în revistă. Vă rog să credeți că de la Craiova mi-ar fi fost ușor să mi le procur fără să mai vă supăr pe d-voastră. Cum doresc să termin pînă plec de aici, cu riscul de a vă deveni plictisitor, vă rog din toată inima să-mi întindeți o mînă de ajutor. Mă ține așa de încordat lucrarea, că mă deznădăjduiește cel mai mic lucru pe care l-aș fi scăpat din vedere. Așa și tot dau de ceasul morții că nu pot controla aci unele lucruri. Își are neplăcerile ei sihăstria aceasta prielnică muncii intense.

În speranța că n-am fost prea cutezător, vă rog să primiți respectuoasele mele omagii și mulțumiri pentru nesfîrșita bunăvoință ce mi-ați arătat.

Al. Popescu-Telega

[Adresa (pe plic):] Domnului prof. universitar Ovid Densusianu, București, str. Colței, 24.

[Exped. (pe plic:] Al. Popescu-Telega, Bistrița, of. Horezu.

Recom. — B.A.R.S.R. — S 36(10)/DXL. — Inv. 73.602

[1] Scrisoarea propriu-zisă este realizată pe carton format c.p.

[2] Vezi scris. precedentă (IX), nota 1.

[3] Lucrările lui Ov. Dens. pe care le cere acum A.T.P. sînt: *Brazde de lumină*, dramă apărută în *VN*, XV, nr. 7—9 (din 1 sept.—1 nov. 1919), p. 89—109; nr. 10 (din 1 dec. 1919), p. 147—160; datată: Iași, iulie 1918 (în timpul vieții autorului, piesa nu a apărut în volum separat); *L'Ame roumaine et l'Ame francaise. Le Soldat roumain. La Mission universitaire française en Roumanie*, Paris, 1919 (conferințe apărute împreună).

[4] Emitentul se referă la lecțiile de deschidere la cursurile cu titlurile: *Spiritul latin în manifestațiunile sale critice* și *Limba română în sec. al XVI-lea*, cursuri ținute de Ov. Dens. la Facultatea de litere din București în anul școlar 1919—1920. Primul curs a apărut litografiat, sub același titlu (București, 1919; 184 p.), pentru uzul studenților. Obiectul celui de-al doilea curs va fi reluat în anii următori, dar mai detaliat (lexicul, fonetica, morfologia — alcătuind obiectul unor cursuri separate) și va constitui, de fapt, substanța vol. II din *HLR*. Lecțiile de deschidere la cele două cursuri menționate în scrisoare nu au apărut în reviste.

XI [1]

Bistrița, of. Horezu, 22 august 1933

Venerate domnule profesor,

Nu știu cum să vă mai mulțumesc de bunătatea ce-mi arătați. Poate voi izbuti să fac o carte bună din lucrarea mea, și asta să-mi mai scuze plictiseala ce v-am pricinuit. De astă dată cred că va fi ultima cînd vă mai supăr cu întrebările. V-aș ruga să-mi comunicați anul și ziua recepției la Academie și dacă ați tipărit discursul [2]. N-am iarăși *Originea moților* și *Orașul latin* [3], precum și studiul despre José Maria Chocano [4].

Firește nu fac o viață romantată, cum se obișnuiește azi, cît o viață spirituală, totuși mi se pare că unele amănunte ale vieței la studiu în Paris ar da mai multă valoare notițelor biografice ce posed. Nu știu unde să le

găsesc. Am avut prilejul să constat, în cursul cercetărilor mele, că nu vă încurcă amintirile, trebuie să se resemneze să fie uitate, dar dacă uneori avem nevoie de ele...

În *L'Ame roumanie* ... am găsit o admirabilă pagină, despre ură și iubire, ce seamănă ca două picături de apă cu „Nada menos que todo un hombre" a lui Unamuno. Conferința, văd în notă că este ținută la Moscova. N-am cunoscut nimic despre această călătorie. Poate și pentru ea-mi veți adăuga cîteva vorbe [5].

Cred că lucrarea va avea 200 pagini [6]; pînă la 15 septembrie voi avea-o redactată definitiv și nu voi întîrzia tipărirea.

Cum întrevăd din scrisoarea d-voastră că sînteți reținut în București, îmi permit să vă rog să-mi scrieți la Craiova unde pornesc și eu de aci, în ziua de 30 august.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru cărțile primite, vă rog să primiți omagii respectuoase de la devotatul d-voastră

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(11)/DXL.— Inv. 73.603

[1] Scrisoarea propriu-zisă este realizată pe carton format c.p. Lipsește plicul cu indicațiile poștale.

[2] Ov. Densusianu, *Barbu Delavrancea*. Discurs de recepțiune rostit la 31 mai 1919 în ședința solemnă, cu răspuns de Ioan Bianu. București, 1919 (Academia Română).

[3] Articolele respective ale lui Ov. Dens. au apărut astfel: *Orașul latin*, în *VN*, XV, nr. 5—6 (din 1 iul.— 1 aug. 1919), p. 49—55; *Originea moților*, ib., XVII, nr. 8—9 (din 1 oct.— 1 noiem. 1921), p. 165—173.

[4] Studiul lui Ov. Dens. *Un poet al Americii spaniole (José Santos Chocano)* a apărut în *VN*, VIII, nr. 12—13 (din 1—16 aug. 1912), p. 213—221; nr. 17 (din 15 X 1912), p. 300—304; nr. 19 (din 15 XI 1912), p. 337—341.

[5] În monografia dedicată lui Ov. Dens., la p. 269—270, A.P.T. dă cîteva informații sumare cu privire la ceea ce a făcut Ov. Dens. cu ocazia călătoriei sale la Moscova (conferințe și stabilirea de contacte cu intelectualii de acolo). Vezi și p. 199 din monografia menționată, unde se reproduce un larg pasaj din conferința *L'âme roumaine*... ținută de Ov. Dens. acolo.

[6] Vezi, aici, scris. VIII, nota 2.

[7] La solicitarea lui A.P.T. din scris. XI, Ov. Dens. îi trimite acestuia o scris. (26 aug. 1933) cu o anexă în care „consemnează cîteva date esențiale din prima perioadă a vieții sale", zice Șerban Popescu-Telega în lucrarea citată *Ov. Dens. inedit* (vezi mai sus, scris. I, nota 1). A.P.T. a folosit aceste date „în parte", în opera sa.

XII

Craiova, 26 octombrie 1933

Venerate domnule profesor,

Vă pot anunța că aproape sigur voi începe tipărirea la „Scrisul Românesc" între 1—5 noiemvrie; într-o lună lucrarea va fi gata; am promisia d-lui E. Tătărăscu, directorul instituției.

La sfîrșitul primului capitol aș vrea să adaog cîteva cuvinte despre atitudinea pe care ați avut-o cu prilejul alegerii lui Enescu [1]. V-aș ruga să-mi dați cîteva lămuriri.

Notița despre datele biografice am redactat-o astfel: «Foarte discret în a vorbi de d-sa, am putut culege aceste date de la maestrul meu în convorbiri în care am încercat să culeg și altele și n-am putut». Cred că n-ați avea nimic împotrivă dacă aș lăsa-o așa [2].

Mi-e rușine să vă spun, dar tot vă spun, că nu posed *Poeților; Criticilor; Prozatorilor* [3].

Mulțumindu-vă călduros de știrea ce-mi dați despre catedra de l⟨imba⟩ iltaliană [4], vă rog să primiți sentimentele de profundă stimă și admirație și neclintit devotament ce vă păstrez.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(12)/DXL.— Inv. 73.604

[1] La sfîrșitul cap. I *(Cîteva date biografice...)* din monografia consacrată lui Ov. Dens., A.P.T. nu vorbește nimic despre G. Enescu. Asupra atitudinii pe care a avut-o Ov. Dens. în sesiunea generală din 1932 a Academiei Române, cu prilejul alegerii lui G. Enescu ca membru al Academiei, vezi propriile declarații ale lui Ov. Dens. în articolul său *Arta la Academie*, apărut în rev. *Înălțarea*, s.n., 1936, nr. 7 (1 iul.), p. 129—132. Vezi și scris. IV a lui N. Drăganu, nota 7, în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 322—323.

[2] Pînă la urmă, în forma tipărită a monografiei sale, notița va avea următoarea redactare: „Foarte discret în a vorbi de d-sa, totuși, în convorbiri, am putut culege cîteva date chiar de la maestrul meu" (p. 13, nota 1).

[3] Cele trei articole ale lui Ov. Dens. au apărut astfel: *Poeților tineri*, în *VN*, XIII, nr. 11—12 (din 1 ian.—1 febr. 1918), p. 117—123; *Prozatorilor*, în ib., XIV, nr. 1—11 (din 1 mart. 1918—1 ian. 1919), p. 43—48; *Criticilor*, în ib., nr. 12 (din 1 febr. 1919), p. 81—90.

[4] Desigur, Ov. Dens. l-a anunțat pe A.P.T. că, în urma demisiei lui Ramiro Ortiz (noiembrie 1933; acesta s-a întors în Italia; vezi în *Scris. către Ov. Dens.*, III, scrisorile lui R. Ortiz), Consiliul Facultății a propus ca Alex. Marcu, conferențiar la aceeași catedră de limbă și literatură italiană, să suplinească postul de profesor șef al catedrei. Propunerea Facultății de litere va fi aprobată de Senatul Universității, în ședința din 10 XI 1933, iar în ședința din 24 XI 1933, „cu unanimitatea membrilor prezenți, Senatul aprobă să fie numit, prin chemare, d. Al. Marcu, profesor titular la catedra de limba și literatura italiană" *(Anuarul Universității din București* pe anul școlar 1932—1933, București, 1934, p. 17, respectiv 18). Cf. anuarul cit., anul șc. 1933—1934 (București, 1935), p. 73 (Al. Marcu este numit prof. titular începînd cu data de 1 dec. 1933).

XIII

Craiova, 21 XII ⟨1⟩933

Venerate domnule profesor,

Am întîrziat cu răspunsul la scrisoarea d-voastră ca să vă pot anunța sosirea celor două exemplare pe care le expediez în același timp cu aceste rînduri.

Încerc de două zile să găsesc cuvintele cele mai potrivite pentru a le însoți de călduroase și din adîncul sufletului pornite urări, cu prilejul zilei de 30 decemvrie 1933 [1]. Va trebui să renunț de a mai căuta spre a nu mi se întîmpla și mie ceea ce i s-a întîmplat lui Malherbe — păstrînd, firește, distanțele cuvenite — de a strica mai mult de o testea de hîrtie, el, pentru a șlefui un sonet, eu, pentru a alcătui scrisoarea de față.

Nu găsesc să vă adresez altă urare decît să trăiți ani mulți pentru a ne da opere care să ne lumineze tuturor calea cu aceeași flacără de bunătate și înțelegere cu care ne-au luminat-o pînă acum, iar d-voastră, pe lîngă inevitabila amară bucurie de a le crea, bucuria de a vedea încolțind în inimi sămînța gratitudinii și a dreptății la care aveți dreptul de la toată suflarea românească [2].

În ce mă privește, vă asigur: nu voi uita niciodată ceea ce vă datorez și că mă voi sili să merit mereu prețuirea și bunăvoința ce-mi arătați. Mai presus de orice pun prețuirea d-voastră.

Dacă voi fi izbutit acum să-mi arăt intru cîtva gratitudinea, tot d-voastră vi se cuvine totul; dacă nu, vă pot asigura de un lucru: nu mi-a lipsit nici tragerea de inimă, nici tot entuziasmul de care mai sînt capabil.

Cartea a apărut azi în librăriile de aci și mîine se expediază la București; în restul țării se va trimite după Crăciun. Nu credeți că ar fi bine să-mi dați adresa unora din revistele din streinătate, pe care le veți socoti nimerite, pentru a le expedia exemplare?

V-aș rugа iarăși să-mi răspundeți dacă vă găsesc în București în seara zilei de 29 decemvrie. Aș fi în București la 7 jum⟨ătate⟩ seara. Dacă voi fi împiedicat — ceea ce nu cred — să viu în această zi [3], viu negreșit în ziua de 3 ianuarie.

Rugîndu-vă să primiți omagiile mele respectuoase, sunt al d-voastră cu statornice sentimente de devotament.

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(13)/DXL.— Inv. 73.605

[1] 30 decembrie: aniversarea zilei nașterii lui Ov. Dens.

[2] În monografia citată în scrisoare, *Ovid Densusianu*, A.P.T. folosește, în general, același stil encomiastic. De ex.: „Ovid Densusianu este personalitatea cea mai puternică și originală a culturii românești din zilele noastre" (p. 5). Vezi, în special, capitolul final, intitulat: *Ce datorează generația de azi lui Ovid Densusianu* (p. 275—277).

[3] Scris, din eroare: *ziu*.

XIV

Craiova, 6 II ⟨1⟩934

Venerate domnule profesor,

Vă mulțumesc călduros de informațiile ce-mi dați despre soarta conferinței de italiană [1]. Rămîne să aștept cu încredere realizarea celeilalte perspective.

Bernardo Sanvisenti, de la Universitatea din Milano, care a făcut o dare de seamă, foarte elogioasă, despre *Cervantes și Italia*, în *Convivium* (6, 1933), îmi cere încă un exemplar din *Ovid Densusianu*; îl voi trimite.

Aștept să luați o hotărîre în privința tipăririi volumului *Salba clipelor* [2]. La „Ramuri" de-abia se așteaptă să fie pus în lucru.

Primiți, vă rog, venerate domnule profesor, sentimentele de profund devotament și admirație ce vă păstrează elevul d-voastră

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(14)/DXL.— Inv. 73.606

[1] În anul școlar 1933—1934, catedra de Limba și literatura italiană nu a avut postul de conferențiar. Postul de asistent era ocupat de Anita Belciugățeanu.

[2] Este vorba, desigur, de intenția de a se reedita volumul de poezii al lui Ov. Dens., *Salba clipelor*, apărut la București, 1921. Nu cunoaștem să fi apărut această nouă ediție, în timpul vieții lui Ov. Dens.

XV [1]

Craiova, 9 VIII (1)934

Venerate domnule profesor,

Neștiind că trebuie să fiu joi 13 c. în București, nu v-am putut scrie mai din vreme pentru a vă ruga să-mi răspundeți.

Pentru că vă rog respectuos a-mi face onoarea să primiți invitația mea, sau joi sau vineri seara. Vă asigur că este una din marile și rarele mele bucurii.

Îmi voi permite să viu și joi între 11—12 să vă caut.

Cu aceleași sentimente de admirație și respectuoasă devoțiune, sînt al d-voastră elev

Al. Popescu-Telega

B.A.R.S.R.— S 36(15)/DXL.— Inv. 73.607

[1] Scrisoarea este realizată pe carton format c.p., fără însemne poștale.

XVI [1]

Craiova, 20 septembrie 1936

Venerate domnule profesor,

Am suprimat rîndurile privitoare la d. Titulescu și le-am înlocuit cu altele alăturate pe un petecel de hîrtie la corectura pe care o înapoiez. Cred că nu sînt nepotrivite, numai de nu s-ar îmbolnăvi și dr. N. Lupu de care este vorba acum [2].

Articolul pentru numărul viitor îl voi aduce eu.

Așteptînd cu mare nerăbdare să viu, vă rog să primiți împreună cu omagiile noastre foarte respectuoase, sentimentele de adînc devotament și admirație ce vă păstrează al d-voastră

Al. Popescu-Telega [3]

B.A.R.S.R.— S 36(16)/DXL.— Inv. 73.608

[1] Scrisoarea este realizată pe carton format c.p., fără însemne poștale. În legătură cu apariția seriei noi a *Înălțării* (1936), menționăm aici mărturisirile pe care le face Ov. Dens. în scrisorile sale către A.P.T. După cum arată Șerban Popescu-Telega în prezentarea generală a acestor scrisori (vezi Arh. Ov. Dens., XXX, ms. 254, p. 3), „scrisoarea [lui Ov. Dens.] din 2 XI 1935 subliniază nemulțumirea savantului în fața sistemului odios practicat de cenzura acelor vremuri". Ov. Dens. îl anunță pe colaboratorul său că se întîrzie cu obținerea autorizației pentru apariția revistei. În sfîrșit, în scris. din 19 XI 1935, Ov. Dens. îi comunică acestuia că a obținut autorizația așteptată.

[2] Emitentul se referă la corecturile pentru articolul *În trecăt*, apărut în *Înălțarea*, s.n., 1936, nr. 10 (1 oct.), p. 174—177.

[3] În ședința din 17 XII 1935 a Senatului Universității din București, „se aprobă în principiu cererea guvernului spaniol pentru înființarea unei conferințe de limba și literatura spaniolă, subvenționată de guvernul spaniol, pe lîngă catedra de Filologie romanică" *(Anuarul Universității din București* pe anul școlar 1934—1935 [București, 1936], p. 18*)*. Guvernul spaniol va numi primul lector la menționata conferință în 1939. Apoi se creează oficial catedra de Limba și literatura spaniolă la Universitatea din București de către guvernul român. După cîțiva ani de lectorat, din 1943, cu conducerea catedrei respective este însărcinat A.P.T.

Iosif Popovici [1]

I [2]

[Zagreb], 15/V 1901

Sînt aici de vro 2 săptămîni [3]. O să-ți scriu mai pe larg. Deocamdată te salut cordial.

Iosif Popovici

[Adresa] D-sale D-lui prof. de univ. Ovid Densușianu [sic], București, Bulevardul Carol, Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 37(14)/DXL.— Inv. 188.265

[1] Iosif Popovici (1876—1928), fondator al foneticii experimentale românești, dialectolog, folclorist, a studiat de asemenea relațiile lingvistice româno-maghiare și româno-slave și unele aspecte ale istoriei culturii românești. După studii în Austria, Iugoslavia și Franța, docent de limba română la Universitatea din Viena (1902—1904), apoi docent la Universitatea din Budapesta (1904—1914). Între 1918—1928, profesor de slavistică și directorul laboratorului de fonetică experimentală (creat de el) la Universitatea din Cluj. I.P. era în bune relații și cu M. Bartoli și I. A. Candrea. Cele 15 scris. ale lui I.P. către Ov. Dens. (între 1901— dec. 1926) dezvăluie strînse relații de prietenie între cei doi învățați. Se pare că I.P. l-a cunoscut pe Ov. Dens. în 1900—1901, prin prietenul comun M. Bartoli, la Viena. În scris. sale, I.P. îi cere adesea sfaturi lui Ov. Dens., îl ține la curent cu lucrările sale, îi furnizează unele informații utile, îl consultă în diferite probleme de lingvistică și de filologie și-i împărtășește opiniile în legătură cu G. Weigand și cu S. Pușcariu. Relațiile epistolare sînt dublate de schimbul de publicații, iar după 1910— și de contactele directe dintre I.P. și Ov. Dens., cu ocazia deselor călătorii ale lui I.P. la București. În lucrările sale, I.P. se referă foarte des la opiniile lui Ov. Dens. în diferite probleme de lingvistică românească. Într-un articol din *Transilvania*, 1903 *(Pronuncie, fonetică și scriere)*, I.P. își exprimă, în mod politicos, chiar divergența față de o anumită opinie a „prietenului O. Densusianu". Într-o privire de asamblu asupra lucrărilor de filologie românească din 1903, în *Revista bibliografică*, II, 1904, nr. 1—2, p. 1—4; nr. 3—4, p. 29—33, Ov. Dens. relevă favorabil art. lui I.P., *Pronuncie, fonetică și scriere* (publicat în *Transilvania*, 1903), în care se subliniază importanța cercetărilor de fonetică experimentală și se apără principiul fonetic în scrierea limbii române (p. 31); iar ceva mai departe (p. 32—33), sînt prezentate, de asemenea favorabil, trei contribuții ale lui I.P. privitoare la dialectul istroromân (apărute — prima — în *Studj di filologia romanza*, IX, iar celelalte două — în *Romania*, XXXII), exprimîndu-și totuși unele rezerve față de etimologiile propuse de I.P. pentru numele *Cicii, Ciribirii*, acordate românilor din Istria. Nu peste mult timp, Ov. Dens. îi recenzează

lui I.P., fără semnătură și cu unele obiecții critice, două lucrări, în *VN*, an. V, nr. 24 (1 II 1910), p. 495: *Poesii populare române. Culese și publicate...*, vol. I. *Balade populare din Banat* (Oravița, 1909); și an VII, nr. 22 (1 II 912), p. 430; *Paliia de la Orăștie*. 1582 (București, 1911; AR, MSL, s. II, t. XXXIII, mem. 7). În 1928, în articolul *Pentru probitatea științifică*, din *GS*, III — 2, p. 441, Ov. Dens., printre altele, acuză pe S. Pușcariu de lipsă de probitate, pentru că, în denumirea *Muzeului limbii române* de la Cluj (imediat după primul război mondial) și-a însușit, fără să mărturisească, o idee a lui Iosif Popovici, popularizată încă din 1905. În scris. sale, I.P. folosește dese fonetisme populare neacceptate de limba literară (ex.: *cătră, vro, sîngur, totdeuna, mai năinte, deșchis, am chielțuit, înșăla* etc.), unele fonetisme hipercorecte (ex.: *acoper, am resturnat, respunde, am remas, împunseturile, nostri* etc.), suf. verbal *-ez* în conjugarea vb. *demasca (să-l demascheze*, IV), suf. hipercorect *-ință* (în loc de *-ență: diferințe*, XV; *influințe*, ib.; *inzistința*, ib.), încadrarea subst. *articol* la masculine (pl. *articoli*, VII), latinismul *odiu* „ură" (VII), franțuzismul *șarlatenerii* (pl.; IV) etc.

Vezi reeditarea parțială și trunchiată a operelor sale în: Iosif Popovici, *Scrieri lingvistice*. [Prefață de G. Ivănescu.] Ediție îngrijită, studiu introductiv și indice de Maria Purdela-Sitaru și Livia Vasiluță. Timișoara, 1979.

A se vedea și confesiunea sa de credință în broșura: I.P., *Felul meu de muncă*. Prelegere ținută la Budapesta [29 I 1906]. Lugoj [1906]; apoi: scrisorile lui I.P. către I. Bianu, în *Coresp. Bianu*, III, p. 388—403 (21 scris., anii 1905—1921); către N. Iorga, în *St. doc. lit.*, XII, p. 105 (1 scris., din 1902); către Sim. Mehedinți, în *St. doc. lit.*, IX, p. 371 și 437 (1 scris., din 1908).

Bibliogr. *DLFR;* Maria Purdela-Sitaru, Livia Vasiluță, studiul introductiv la Iosif Popovici, *Scrieri lingvistice*, ed. cit., p. IX — LV; Aurel E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului. (Figuri reprezentative.) III. Prof. univ. Dr. Iosif Popovici, 1876—1928*. Lugoj, 1935; Th. N. Tripcea, *Iosif Popovici, omul și opera*, în AUT, Filol., I, 1963, p. 357—359; idem, *Fondatorul foneticii experimentale românești: Iosif Popovici (Figuri și fapte din trecutul Banatului)*, în *Scrisul bănățean*, XIV, 1963, nr. 10, p. 65—67; Macrea, *Contrib.*, p. 250—266; Gheorghe Luchescu, *Lugojul cultural artistic*, Timișcara, 1976, p. 95—97; Ion I. Pogana, *Dr. Iosif Popovici (1876—1928)*, în MB, 26, 1976, nr. 9—12, p. 711—714; *Ist. lingv. rom.*, p. 101, 110, 121; Acad., *Ist. ling.*, p. 91; Bîrlea, *Ist. folcl. rom.*, p. 419—421; *Dicț., folcl.*, [I], p. 361—362; Onisifor Ghibu, *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*. Ed. îngrijită de Crișan Mircioiu și Șerban Polverejan. Cluj-Napoc, 1974, p. 252; Bucur, *Istoriogr. lit.*, p. 120; M. Roques în *Romania*, XXXV, 1906, p. 494—495; XLVIII, 1922, p. 627; LIII, 1927, p. 597 (recenzii la studii de I.P.); Liviu Onu, *Corespondența lui Iosif Popovici cu Ovid Densusianu. Pagini din istoria lingvisticii românești*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 5, p. 439—443; *Doc. lit.*, I, p. 160, 161—162, 163, 167, 168; necrologurile lui E. Petrovici (*DR*, V, 1929, p. 890—891), Vasile Grecu (*Codr. Cosm.*, IV — V, 1929, partea II, p. 321—322), Gr. N⟨andriș⟩ *Revista filologică*, II, 1928, p. 215), M. Roques (*Romania*, LV, 1929, p. 595).

[2] Scrisoare realizată (integral, inclusiv adresa) cu creionul. Ilustrata reprezintă două țărănci croate în costum național și are legenda imprimată: „Zagreb, Agram. Narodne nošnje. National Trachten". Textul scrisorii se află în spațiul alb de sub ilustrată.

[3] După doctoratul la Viena (dec. 1900), I.P. audiază, în 1901, la Universitatea din Zagreb, cursuri de slavistică sub îndrumarea lui T. Maretić.

II

Paris, la 13 sept. 1901 nou

Mult stimate domnule,

De acasă v-am fost scris într-un rînd, dar n-am primit răspuns. Posibil să nu fiți primit scrisoarea. În Viena am vorbit multe cu Bartoli [1], dar a trecut vremea așa de iute, încît n-am putut să vă scriem nici o vorbă. Eu voi

i erna-n Paris [2]. Fiindcă sînt de tot singur, vă rog respectuos să-mi [3] dați niște hîrtii de recomandație — dacă puteți — pentru profesorii d-voastră. Vă rog respectuos să mă scuzați că vă neliniștesc într-ast fel.

Adr⟨esa⟩: 16 Rue Lagrange, V Arrond[t],

Vă mulțumesc și vă salut

Iosif Popovici

[Adresa] Monsieur Ovidŭ Denșușianŭ [sic], prof. la universitate, Munich, Theresien Strasse 30[I]. Allemagne.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 37(1)/DXL.— Inv. 73.609

[1] Pe apreciatul lingvist italian Matteo Bartoli, Iosif Popovici îl cunoaște, probabil, în 1899—1900, perioadă în care amîndoi se aflau la Viena: I. Popovici — ca student la Universitate (urmînd cursurile lui V. Jagić și ale lui M. Lübke; apoi doctoratul: decembrie 1900), iar M. Bartoli — ca funcționar la Biblioteca Imperială. Pentru M. Bartoli vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 21—52.

[2] După un scurt popas la Viena, I.P. pleacă la Paris, unde, la Collège de France și la Institutul catolic sub conducerea abatelui P. Rousselot, se specializează în fonetica experimentală, iar la École Pratique des Hautes Études, cu Gaston Paris, studiază filologia romanică.

[3] *să-mi:* scris, din eroare, *să-ți.*

III [1]

Paris, la 11 I 1902

Stimate domnule,

Spre amintirea zilelor din trecut, îmi ieu libertate a vă dori de anul nou (1902) tot binele, sănătate, voie bună și putere. La mulți ani! Pe aici toate bune. Numai că-s uitat nu-mi prea cade bine. Posibil să fie alte cauze pe cari eu nu le-am putut străbate, [...] Sainean [2] (acum franțuz) a pătruns la École des Hautes Études și începe la 23 ian. un curs de folclor balcanic.

Te salut respectuos,

I. Popovici

Monsieur Ovide Densusianu, prof. à l'université, Bucuresci, Bulevardul Carol 69. Roumanie.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 37(2)/DXL.— Inv. 73.610

[1] Ilustrata reprezintă: „Musée du Luxembourg. E⟨mmanuel⟩ Frémiet, *Pan et Ours*" (sculptură; foto).

[2] Lazăr Șăineanu.

IV

Paris, la 25 martie 1902 nou
4 *ter* rue des Écoles

Mult stimate d-le Densusian,

Trag nădejde că mă vei ierta, n-am putut să-ți scriu mai iute. Toată ziua lucrez în laborator, și sara cînd ajung acasă las pe dimineață, dar dimineți s-au petrecut mai multe, fără să-ți pot răspunde.

Încep deci cu d. G. Paris. Dînsul e voinic. Cursurile le-a închis. Mîne, pleacă-n Italia și se va rentoarce abia către finea lunei viitoare îndărăt. Cursurile d-sale au fost ca de obicei: la Hautes Études s-au lucrat mai multe etimologii, în șir alfabetic, din Körting [1]; lucrul se va continua și după Paști. La dînsul acasă s-au făcut mai multe conferințe, dar mai toate literare, abia vro două au fost mai curate și mult mai puțin linguiste [sic].

Referitor la continuarea articolului meu pot să-ți spun puțin. Nu știu singur cînd se va continua [2]. Aș dori să continui mai nainte. Acela a fost numai o mică introducere la rezultatele cîștigate în teza mea [3], dar neprezentat [sic] la Viena. Voi vorbi cu dascălii miei din Viena, poate dînșii mă vor sprijini mai mult și voi revede [sic] toată lucrarea, adăugînd și alte lucruri noi cu rezultate noi, și apoi — bun e D-zeu — se va publica cîndva [4].

Referitor la articolul contra d-lui Weigand [5], mă voi gîndi încă. Niciodată n-am avut nici în clin nici în mînecă cu domnia lui. Atît mă doare însă că oamenii noștri, în loc să-l demascheze, îl acoper. Ace[a]sta e o slăbiciune, pe care chiar d-ta, ca critic social român, ai trebui să areți [sic] lumii. De șarlatenériile și de titlurile d-lui Weigand m-am ferit ca de foc și voi recomanda totdeuna celor ce vreau să mă asculte să se ferească de învățătura lui.

Și asară, în societatea d-lui Rousselot [6], dr. Natier [7] și d-lui F. Laclotte [8], am resturnat o teorie din bazaconiile foneticei d-lui Weigand. E vorba de *ă, î*. Ieri am sfîrșit observațiile asupra lor. Rezultatele vor fi publicate. Cît am stat în Lipsca [9] și cît am umblat cu d. W.[10], n-am văzut în el decît micime în toate. Că teoriile lui sînt resturnate de calea experimentală n-am ce face. Aparatele nu mint, și societatea savanților observatori și mai puțin. Eu nu pot înșăla, cum mi-ar zice [sic], căci vorba mea e totdeuna aceea și mecanismul vorbirii nu-l pot schimba, dar nici ambițiune n-am să țin la prostii. E omenesc a greși, dar e datorință a-ți îndrepta greșelile. Și te asigur că fiecare om onest nu umblă după și cu fleacuri. Atît în această afacere unde sîntem bătuți de D-zeu să ne dea nouă filologilor lecții, pedagogi, iuriști și petrografi de pe la *Convorbiri* [11] cari ar face mai bine să nu se pună-n calea celor ce muncesc. Mă vei ierta că-ți vorbesc prea deschis. Dar stima ce am față de d-ta m-a făcut să fiu totdeuna sincer. D-zeu știe, dacă-ți [va] plăcea? Atît însă-mi pare rău că ai miei nu vreau să mă-nțeleagă. E greu și e și rău a spune adevărul. Nu e așa. Adu-ți aminte cît ai suferit singur! Dar, te rog, apoi nu uita a crede năcazurile și altuia. Crede că de flori de măr n-am scris ce am scris. Fii consecvent în principii, și că W.[12] ar putea zice că sîntem pătimaș[i] să nu te supere. În fine-mi permit a te ruga de iertare că te-am supărat și că ți-am scris prea cum gîndesc. Al d-tale adînc stimător

I. Popovici

B.A.R.S.R. — S 37(3)/DXL.— Inv. 73.611

[1] Desigur, e vorba de dicționarul etimologic al lui Gustav Körting, *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch*. Zweite vermehrte und verbesserte Ausgabe. Padeborn, 1901. Ov. Dens. va recenza această ediție în *Romania*, 33, 1904, p. 272—288. Se păstrează și autograful acestei recenzii în Arh. Ov. Dens., II, ms. 9 (lipsesc numai concluziile). Ed. I a dicționarului lui Körting apăruse în 1891. (În 1907 va apărea și o ed. a III-a, „augmentată și îmbunătățită").

[2] Probabil, este vorba de articolul lui Iosif Popovici, *Din pragul comunității româno-slave*, din *Transilvania*, XXXIII, 1902, nr. 1, p. 1—12.

[3] Titlul tezei de doctorat a lui I. Popovici este: *Einige der Hauptkriterien der ältesten slavischen Lehnwörter in Rumänischen.*

[4] Teza de doctorat a lui I.P. nu a văzut lumina tiparului.

[5] Gustave Weigand.

[6] Abatele Pierre Rousselot, întemeietorul foneticii experimentale. Vezi Iosif Popovici, *Abatele Rousselot creatorul foneticei experimentale*, Cluj, 1926 (Lucrări de fonetică, 4).

[7] Marcel Natier, rinolog francez, care, împreună cu abatele P. Rousselot, a înființat și a condus Institutul de rinologie și ortofonie din Paris, în care a lucrat Iosif Popovici.

[8] Fauste Laclotte, nepot al lui P. Rousselot și colaborator apropiat al acestuia.

[9] La Leipzig, I. Popovici studiase cu E. Sievers, G. Weigand, K. Brugmann, A. Leskien și O. Fischer.

[10] G. Weigand.

[11] Revista *Convorbiri literare*.

[12] Vezi, aici, nota 9.

V [1]

Viena, la 27 III 1904

D-le profesor,

D. Pușcariu [2] mi-a amintit că ai fi dorit să-mi scrii. Vă fac cunoscut că azi seară voi pleca în Bănat, unde voi petrece mai multe săptămîni. Adresa mea va fi:

Klicsova [3], poșta *Bethlenháza* (Siid-Ungarn). Azi vă trimit darea mea de seamă asupra lui Șăineanu [4]. Ce mai faceți? Aș dori mult să primesc ceva veste de la d-ta. Primește te rog sincerele mele salutări.

Cu toată stima

Iosif Popovici

[Adresa] D-sale d-lui Ovid Densușanu, profesor la universitate, București, Rumänien.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 37(4)/DXL.— Inv. 73.612

[1] Adresa lui Ov. Dens. este completată cu creionul (scris de om slab instruit): „C. Victori[ei] 164".

[2] Sextil Pușcariu. Între 1902—1904, I. Popovici a fost numit și a funcționat ca docent la nou înființata catedră de limba și literatura română de la Universitatea din Viena. Succesorul său în acest post a fost chiar S. Pușcariu (din toamna lui 1904). Vezi, mai jos, și scris. II a lui S. Pușcariu către Ov. Dens. (nota 5).

[3] Cliciova, de lîngă Lugoj, este comuna natală a lui I.P.

[4] Iosif Popoviciu, *Studiile d-lui L. Șăineanu despre influențele orientale asupra limbei române*, apărut în *Transilvania*, XXXV, 1904, nr. 1, p. 1—25, și în extras (Sibiu, 1904).

VI [1]

Čepic per Chersano, la 7 april 1905

Domnule profesor,

Primiți, vă rog, sincerele mele salutări de pe fostul pămînt al Ciribiriior [2]. În sate e o mizerie nespus de mare. Sînt necesitat a locui trei pătrare de oară departe de colonie [3].

Cu multă sănătate

I. Popovici

[Adresa] D-sale d-lui Ovid Densușianu, profesor la universitate, București, 184 Calea Victoriei 184. România.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 37(5)/DXL.— Inv. 73.613

[1] Ilustrata reprezintă o așezare pe litoralul lacului Čepić, avînd în fund, pe planul al doilea, un munte (foto). Legenda: „Gruss aus Cepic (Jelicia) am See. Un saluto da Ceppich (Jelica al lago)". În această perioadă, I.P. a fost docent de filologie română și slavă la Universitatea din Budapesta (1904—1914).

Cu ajutorul bănesc al „Asociațiunii" din Sibiu și al Ministerului Instrucțiunii din București și cu contribuția benevolă a unor prieteni și a tatălui său, I.P. se afla în cea de-a doua călătorie de studii la istroromâni (4 aprilie — 16 mai 1905). Prima, pe cheltuială proprie, avusese loc între 3—13 oct. 1899.

[2] *Ciribirii* = istroromânii.

[3] *trei patrare de oară departe de colonie* = la o distanță de 3/4 de oră departe de colonie.

VII

Cliciova, la 4 mai 1909
p.u. Bethlenháza

Iubite d-le Densușianu,

Mă iartă că nu ț-am [sic] putut respunde pînă acum, deoarece am fost la Sinodul Eparhial din Caransebeș, ca deputat, și am avut mult de lucru. Acum, după Sinod, sînt din nou acasă și-mi caut de necazurile mele. Vă mulțumesc de scrisoare. Respuns hotărît nu-ți pot da, fiindcă nici eu nu știu de ce să mă apuc. Îmi pare rău și de patrie, dar mi-e și greu să stau aici. Să trec numai așa la d-voastră nu mă pot învoi ușor. Eu nu vreau să iau odiul [1] nimănui asupra mea. Dacă s-ar găsi cumva vro cale demnă și de scop și de mijloace, atunci fără ori și ce hesitare [2] aș veni și aș lucra cu cea mai mare dragoste în societatea d-tale. Pe lîngă orice uscătură nu mă pot apropia. I-am fost scris și ministrului, dar pînă azi nu mi-a venit nici un răspuns. Acasă abia m-am putut liniști. Acum lucrez la niște articoli, cari tratează probleme culturale de ale românilor din Ungaria. La noi începe o criză morală grozavă; prin cea intelectuală am trecut. Ambițiuni proaste și guvernul păcătos tinde să ne nimicească orișice simț pentru bine, frumos și nobil. Lupta noastră e grea, căci coada toporului e din pădurea noastră. Te rog să-mi mai scrii, dacă poți, și să faci bine să-mi trimiteți vol. II din *Graiul nostru* [3] și dicționarul general [4]. Am cetit critica (?) [sic] lui Rădulescu din *C.L.*[5], dar nu m-am așteptat la altceva. Kommt Zeit, kommt Rat! [6]

Te salut cu toată dragostea

Iosif Popovici

B.A.R.S.R.— S 37(6)/DXL.— Inv. 73.614

[1] *odiul* (latinism, din lat. *odium*) = ura.

[2] *hesitare:* grafie etimologizantă, pentru *ezitare.*

[3] *GN*, II, București, 1908.

[4] I.-Aureliu Candrea, Ovid Densusianu, *Dicționar general al limbii române din trecut și de astăzi* cuprinzînd: formele literare cu citațiuni din scriitorii vechi și de astăzi; formele dispărute azi din limbă, cu indicarea izvoarelor din sec. al XVI-lea — XVIII-lea; formele populare din tot domeniul daco-român cu indicarea regiunii unde se întrebuințează; etimologia cuvintelor a căror origine e bine stabilită. Fasc. I [A — AZVÎRLI]. București, 1909 (Dicționar ilustrat Socec). 192 p. cu ilustr.

[5] Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, colaborator al lui Sextil Pușcariu la *Dicționarul limbii române*, publicat sub egida Academiei Române, recenzează *Dicționarul general...* al lui Candrea — Densusianu în *Conv. lit.*, XLIII, 1909, nr. 2 (febr.), p. 202—206. Recenzia lui Rădulescu-Pogoneanu conține observații critice judicioase, dar este făcută pe un ton zeflemisitor, de denigrare și discreditare a autorilor. Tendința de absolutizare a erorilor mărunte ale dicționarului este evidentă. Iată concluziile recenzentului: „A da cuvinte și sensuri care nu au ființă în limbă, a da definiții atît de neîngrijite, a nu avea simțul nuanțelor, a nu pricepe cele mai simple imagini din proverbele neamului nostru, a avea o sintaxă amorfă sau cosmopolită, a da frîu patimei politice pînă și în exemple dintr-un nevinovat vocabular — acestea toate nu pot fi semnele unei chemări deosebite pentru lucrarea unui dicționar temeinic al limbii române". Se știe că dicționarul general al lui Candrea — Densusianu urma să contracareze Dicționarul Academiei. De aceea, nu trebuie să ne surprindă caracterul negativist al reacției colaboratorilor dicționarului academic. Recenzia lui Rădulescu-Pogoneanu este o replică la recenziile făcute de Ov. Densusianu (pe fascicule), în *VN*, la adresa Dicționarului Academiei. Ov. Dens. folosise aproximativ același ton ca Rădulescu-Pogoneanu.

[6] Proverb german. Textual: „Vine timpul, vine sfatul", adică: „Timpul este judecătorul suprem".

VIII [1]

[Lugoș, ⟨1⟩914 iun. 3]

Dragă d-le Ovid,

Eri am plecat și, pe lîngă toată bunăvoința, n-am putut să te văd. Cărțile [2] au rămas în grija lui Nedelcu. De acasă ocazional ți voi scrie mai mult.

Cu dragoste

Iosif Popovici

[Adresa] D-sale d-lui Ovid Densusianu, prof. universitar, str. Pătrașcu Vodă 1, et. al II-lea, București (România).

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 37(15)/DXL.— Inv. 188.266

[1] Ilustrata reprezintă o țărancă romîncă în costum național, avînd în mînă un urcior (foto). Legenda: „Porturi naționale". Locul și data expedierii: după ștampila poștei de plecare.

[2] Este vorba, desigur, de un număr de exemplare din lucrarea sa *Dialectele române din Istria*. [Vol.] I. *Referințele sociale și gramatica*. [Vol.] II. *Texte și glosar*. Halle, a.d. S. 1909 (II), 1914 (I). (Colecția: „Rumänische Dialekte", IX). Vezi și scrisoarea urm. (IX).

IX [1]

PROF. DR. JOS. POPOVICI
KLICSÓ, KRASSÓ — SZÖRÉNY
HONGRIE

[Cliciova,] 9 VI 1914 n.

Iubite d-le Ovid,

Am plecat amărît și stau tot supt impresia plecării. Acad⟨emia⟩ Rom⟨ână⟩ a binevoit a-mi comunica ieri că s-a îndurat prea grațios a-mi cumpăra

Dialecte de lei 400 [2]. Eu am chieltuit la Buc⟨ureşti⟩ mai mult umblînd după ele. Nu face nimic.

Te rog fă bine şi-mi comunică în scris părerea d-tale despre Istroromânii miei [3], căci aşi da eu o mică notiţă în *Românul*, ca să se poată desface cel puţin atît ca să pot plăti spesele de tipar. Cred că nu te superi?

Pe aici e tot mizerie; cît am stat la Buc⟨ureşti⟩, a trecut peste pămînturile noastre a 8-a inundaţie. Anul acesta e şi mai rău decît cei doi anteriori!

Acasă lucrez intensiv la reformaţiune [4]. Am date f⟨oarte⟩ frumoase şi voi face un curs cu lucruri noi despre sec. 16—17.

Îmi pare bine că ne putem cel puţin noi înţelege. Eu cred că se va îndrepta lumea şi va veni apă şi la moara noastră.

Te salut respectuos şi iscălesc cu dragoste

Iosif Popovici

B.A.R.S.R.— S 37(7)/DXL.— Inv. 73.615

[1] Antetul este realizat printr-o ştampilă cu tuş.

[2] Este vorba de monografia lui Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*. Vezi, aici, scrisoarea VIII, nota 2.

[3] Vezi nota preced. (2).

[4] Probabil: influenţa Reformei luterane asupra dezvoltării literaturii române (în epoca veche).

X [1]

PROF. DR. IOS. POPOVICI
KLICSÓ, KRASSÓ—SZÖRÉNY

Klicsó (Cliciova), la 4 iulie 1914

Iubite d-le Densuşianu,

Am vrut să-ţi scriu mai mult şi acesta e motivul că am întîrziat cu răspunsul.

Acum e totul isprăvit în ţară. Academia a cumpărat de lei 400 [2], aşa că mai datorez 300 lei la tipografie şi mai am alte spese cu drumurile la Bucureşti de alte 200 coroane. Pot însă să-ţi comunic cu plăcere că Academia Română a aprobat planul meu de a studia dialectele din Maramureş şi mi-a trimis spre acest scop o mie de lei. Am şi scris la Maramureş în acest scop, dar n-am primit răspuns pînă azi. Călătoria n-o pot face decît către sfîrşitul lui august [3], Te rog să cauţi tot ce te interesează şi să-mi scrii ca să iau în combinaţie la studiul meu dialectal. De aş putea, aş trece şi prin Ţara Oaşului, pe unde a umblat şi Candrea [4].

Acum stau acasă şi lucrez în linişte pînă atunci, mă ocup în special cu lit⟨eratura⟩ veche rom⟨ânească⟩ din sec. 16—18, căci la toamnă voi face un curs special despre acest subiect [5].

Te rog să te sfătuieşti cu Candrea în ce priveşte *Ps⟨altirea⟩ Scheiană* [6], ce să fac cu studiul meu; dacă ar vrea să capaciteze pe d-l Bogdan, eu aş conlucra bucuros cu Candrea şi i-aş da lucrarea me[a] s-o anexeze lucrării sale despre Psaltirea Scheiană [7]. E adevărat că această psaltire s-a tradus din ungureşte, şi nu din slavoneşte [8]. Traducerea s-a făcut dintr-un codice husit, a[l] cărui original s-a pierdut, dar avem o copie în ungureşte de pe el de la sfîrşitul sec. al 15-lea, şi e aproape sigur că *Ps⟨altirea⟩ Scheiană* e de

a sfîrșitul sec. al 15-lea și-n română [9]. Vă rog să căutați marca hîrtiei Ps⟨altirii⟩ Sch⟨eiene⟩ și să-mi scrieți și mie să nu fie cumva din fabrica de la Brașov[10]. Alexici + Sztripszky [11] cred că ar fi de acolo, eu n-o pot crede. Dacă ați căutat marca hîrtiei, vă rog, să-mi scrieți și mie! [12]

Vă salut pe amîndoi cu toată dragostea

Iosif Popovici

B.A.R.S.R.— S 37(8)/DXL.— Inv. 73.616

[1] Antetul realizat ca în scris. preced. (IX).

[2] Vezi scrisoarea preced. (IX), nota 2.

[3] Între timp, se declanșează primul război mondial, iar proiectul lui I. Popovici de a face anchete dialectale în Maramureș se amînă *sine die*.

[4] Cu privire la cercetările dialectale ale lui I.-A. Candrea în Țara Oașului, vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 136, 138.

[5] În anii școlari 1914—1919, I. Popovici nu mai funcționează la Universitatea din Budapesta. Cea mai mare parte a timpului va fi concentrat totuși în serviciile auxiliare ale armatei (austro-maghiare).

[6] I.-A. Candrea pregătea ediția însoțită de studiu, care va fi publicată peste doi ani: *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI — XVII traduse din slavonește* (2 vol., București, 1916).

[7] Ediția citată a lui Candrea nu conține nici un studiu al lui I. Popovici.

[8] Candrea, ca și marea majoritate a cercetătorilor, susține că traducerea s-a efectuat din slavonă.

[9] Teoria originii husite a versiunii Psaltirii Scheiene, susținută și de N. Iorga, nu s-a adeverit.

[10] I. Popovici nu știe că Ov. Dens., întemeiat pe faptul că ultimele 2 coli ale Psaltirii Scheiene au filigramul fabricii de hîrtie din Brașov, susținuse încă în 1898 (în *Anuarul Seminarului de istoria limbei și literaturei române*, I, București, p. 23), că Psalt. Sch. ar data de-abia din jumătatea a doua a sec. al XVI-lea (spre 1580) și că nu este anterioară primelor tipărituri românești.

[11] H. Sztripszky, Gy. Alexics, *Szegedy Gergely énekeskönyve XVI. századbeliromán forditasbán protestáns hátasok a hazai románságra*, Budapest, 1911, p. 93. Iar I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană...*, ed. cit., I, p. XCVII — CVI (§ 33), analizînd filigramul brașovean de pe ultimele 2 coli ale Psalt. Sch., stabilește ca dată a executării copiei: anii 1563—1569.

[12] Același lucru îl ceruse I. Popovici, cu puțin înainte, și lui I. Bianu. Vezi scrisoarea lui către I. Bianu, trimisă din Cliciova, 18 VI 1914, în *Coresp. Bianu*, III, p. 402.

XI [1]

Cliciova, la 4 dec. 1914 n.

Iubite d-le Densusianu,

Am primit din *V.N.* No. 7 și 9 [2]. No 8 e [3] oprit de cenzură p⟨entru⟩ articolul d-tale [4]. Tot asemenea mi-a venit și fasc. IV din *Dicț⟨ionarul⟩ Etim⟨ologic⟩ al limbii române* [5].

La noi e mare jale ... nu pot să-ți scriu, că nu trece prin cenzură [6]. Te rog să faci bine să-mi trimiți din *Historie* al d-tale vol II, fasc. I-a [7], căci cu Franța e legătura absolut întreruptă. Aș dori mult să cetesc interesanta

d-tale lucrare pînă ce voi mai fi pe acasă. Cred că nu te superi şi mi-o vei trimite. D-zeu ştie dacă vei primi şirele aceste!

Cu dragoste

Iosif Popovici

[Adresa] D-sale d-lui Ovid Densuşianu, profesor la universitate, Bucureşti, 24 str. Colţei.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 37(9)/DXL.— Inv. 73.617

[1] C.p. are aplicată şi ştampila în tuş a lui I. Popovici, cu acelaşi text ca la scrisorile precedente. Pe c.p. este aplicată şi o ştampilă a cenzurii: „Überprüft".

[2] De fapt, *VN*, X, nr. 6—7 (din 1 aug.— 1 sept. 1914) şi nr. 9 (din 1 noiemb. 1914).

[3] În loc de *e*, din eroare, scris: *a*.

[4] În *VN*, X, nr. 6—7 (1 aug.— 1 sept. 1914) şi nr. 8 (din 1 oct. 1914), a apărut articolul lui O-v. Dens., *Ce nu se poate să învingă*, articol redactat la Zürich, imediat după izbucnirea primului război mondial. În acest articol, O-v. Dens. condamnă politica militaristă şi imperialistă a Germaniei, la care s-a asociat şi Austria.

[5] *CDDE*, fasc. IV (LAT — PUTEA).

[6] Emitentul se referă la situaţia creată prin intrarea Austro-Ungariei în război.

[7] *DHLR*, II, fasc. I, Paris, E. Leroux, 1914.

XII [1]

GRAND HOTEL
BUCAREST
CALEA VICTORIEI, 17.
EN FACE DU PALAIS DES POSTES.

Bucarest, la 3/16 iulie 1915

Iubite d-le Densuşianu,

Sînt aici în afaceri comerciale, vreau să cumpăr benzină, şi din acest motiv am bătut neîntrerupt drumurile Bucureştilor. Azi m-am săturat deja de atîta umblet şi vreau să plec de seară, dar nu pot să plec pînă nu te văd. Te rog mă aştepţi azi după masă pînă la 3[h]. Voi veni poate foarte de vreme, dar nu sînt sigur. Te rog să mă aştepţi.

Cu dragoste

Dr. *Iosif Popovici*

B.A.R.S.R.— S 37(10)/DXL.— Inv. 73.618

[1] Antetul hotelului este însoţit de imaginea hotelului (foto). Formularul imprimat al scrisorii cuprinde şi secvenţele: „Bucarest,... 191...".

XIII [1]

[F.l., aprox. 1916—1919]

Iubite d-le Densuşianu,

Vă trimit fragmentul, de care v-am povestit la Bucureşti, în întregime. Folosiţi-l, vă rog, cu Candrea.

Ce mai faceţi? Îmi pare rău că nu ne-am mai întîlnit!

Ce e cu procesul Socecu?
N-am primit încă conferențele d-voastră [2] și nu-mi vine nici *Viața Nouă*.
Vă salut respectuos.

Iosif Popovici

B.A.R.S.R.— S 37(13)/DXL.— Inv. 73.621

[1] Localitatea de expediere: probabil, Cliciova. Datarea propusă de noi se întemeiază pe următoarele elemente: 1. formula de adresare, obișnuită numai în scrisorile de pînă la război. 2. chiar în prima frază din scrisoare, emitentul se referă la o întîlnire a sa, la București, cu Ov. Dens. Această întîlnire, presupunem, este aceea din iulie 1915 (vezi scris. preced., XII). 3. în timpul războiului mondial, statul maghiar a oprit trimiterea în Austro-Ungaria a numeroase publicații românești tipărite în România.

[2] *Confer. VN I.*

XIV

Cluj, la 23 II 1925

Dragă d-le Ovid,

Te felicit pentru frumoasa idee de a iniția ținerea unui Congres al filologilor români. Eu vin cu toată plăcerea și voi face și comunicare. Te rog să alegi:
1. *Fonetica experimentală și aplicarea ei la studiul limbilor,*
2. *Dialectele românești din Almăj (Bănat)* [1]. Săptămîna viitoare voi fi la București și atunci vom putea discuta asupra chestiei.

Azi-dimineață am întîlnit din întîmplare pe d-l Theod⟨or⟩ Capidan și mi-a spus că și ei de la Muzeul limbii române vreau să vină la acest congres [2].

Să dea D-zeu să fie într-un ceas bun! La revedere! Totodată-ți comunic că și colegul Silviu Dragomir [3] va veni la Congresul [sic] și are de gînd să facă și o comunicare [4]. Titlul comunicării îl vei primi la timpul său.

Te salut cu toată dragostea

Prof. *Iosif Popovici*

B.A.R.S.R.— S 37(11)/DXL.— Inv. 73.619

[1] Iosif Popovici a participat la I-iiul Congres al filologilor români, organizat la București de Ov. Densusianu, între 13—15 aprilie 1925. La acest congres a prezentat prima dintre cele două comunicări propuse. Textul comunicării este publicat în actele congresului, *I Congr. filol. rom.*, p. 104—115.

[2] În legătură cu participarea membrilor Muzeului limbii român din Cluj, vezi, infra, în secția Instituții, întreprinderi, societăți, adresa Muzeului menționat.

[3] Silviu Dragomir (1888—1962), istoric, profesor la Universitatea din Cluj.

[4] S. Dragomir nu a participat la acest congres.

XV

Cluj, la 28 dec. 1926
Calea Moților 37

Dragă d-le Densușianu,

Nu-ți poți închipui ce bucurie mi-a cauzat ilustrata d-tale și a lui Bartoli. N-am putut înțelege cum s-au putut întîlni doi prietini de ai mei tocmai în

Torino, şi Albona lui Bartoli [1] mă face să bănuiesc că aţi discutat şi despre românii din Istria. Şi eu văd toată truda mea maltra[ta]tă de noul cercetător din birou [2], care n-a călcat prin satele istroromâne şi care-şi fondează toată ştiinţa pe cunoştinţele lui Alois Belulovici [3]. El n-aminteşte şi nu cred să fie auzit vorbind mai mulţi români din Istria. Dar în zădar îi aude, căci fără educaţia urechii şi fără şcoală fonetică şi aşa nu prea poate face o ispravă! *Limba* **vorbită** se deosebeşte mult de limba *scrisă*, ea e într-o continuă prefacere şi se deosebeşte întotdeauna. Laicul vede în aceste diferinţe şi diferenţieri greşeli; el e sedus de tipicul obicinuit şi nici nu le poate înţelege fără studii speciale. Îţi poţi închipui acum dialectele române din Istria, care trăiesc şi se dezvoltă sub o completă sălbăticie şi ferite de influinţe culturale! Membri ai acele[i]aşi familii vorbesc diferit. Aceasta e realitatea; eu n-o pot schimba, dar şi mai puţin falşifica! Am notat totdeauna ce am auzit şi cred că am un auz bun şi mai educat decît noul scrutător istroromân[4]. Ca să fiu şi mai prost decît Ive [5] nu pot înţelege, şi fiindcă critica aceasta e aspră, mă voi duce la vară din nou în Istria cu aparate şi voi controla lucrarea mea. Te asigur că voi fi obiectiv, dar dacă am dreptate, voi termina odată cu acest rival obraznic. E destul de 25 de ani, şi nu-i pot suferi pînă la infinit împunseturile.

Te rog cu toată inzistinţa să mă ierţi că te supăr cu necazurile mele, dar cui să mă plîng, dacă nu d-tale, care eşti cel mai competent să judeci dacă merit să fiu tratat astfel.

De anul nou (1927) ţi doresc şi eu tot binele şi mult spor la muncă. Să trăieşti la muiţi ani fericiţi!

Iosif Popovici

B.A.R.S.R.— S 37(12)/DXL.— Inv. 73.620

[1] Albona (Istria) este locul de naştere al lui M. Bartoli.

[2] I.P. se referă la Sextil Puşcariu.

[3] I.P. are în vedere vol. I şi II din monografia *Studii istroromâne* de Sextil Puşcariu, redactată în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan. Vol. I cuprinde *Texte*, iar vol. II: *Introducere, Gramatică, Caracterizarea dialectului istroromân;* apărute la Bucureşti, 1906 (I), 1926 (II). Vol. III *(Bibliografie critică. Listele lui Bartoli. Texte inedite. Note. Glosare)* va apărea tot la Bucureşti, în 1929.

[4] Vezi, aici, nota 2. Recenzînd vol. II din *Studii istroromâne*, citat mai sus, şi referindu-se la critica lui S. Puşcariu la adresa studiului lui I. Popovici privitor la dialectul istroromân, Ov. Dens. ia apărarea lui I.P.: „Uneori însă critica sa are umbre de nedreptăţire, aşa cînd se opreşte la lucrările lui Iosif Popovici, cu toate că ele, după acelea ale lui Weigand ne-au dat textele itroromâne cele mai conştiincios transcrise. Cînd tot Puşcariu a publicat în prima parte a *Studiilor istroromâne* însemnările lui Belulovici, care nu ne inspiră destulă încredere, vin ca o surprindere rezervele pe care le face asupra exactităţii textelor culese de Iosif Popovici." (*GS*, III —2, 1928, p. 446).

[5] Antonio Ive, romanist, profesor la Universitatea din Graz, făcuse cercetări dialectale în Istria (la istroromâni), care s-au publicat în 1880—1882. O critică a acestora vezi în S. Puşcariu, *Studii istroromâne...*, vol. III, ed. cit., p. 38—48.

František Pospišil [1]

Prof. Dr. François Pospisil
directeur de la section ethnographique
du Musée régional de Moravie
(Mor. Zem. Museum). BRNO
Moravie. République Tchécoslovaque

Brno, 7 IX ⟨19⟩33

Slovutný pane profesore,

Prosím Vás vroucně napište nějaký referát o mé Indianské knížce[2] do některého denního formátu v Bucurešti, nebo do některé týdení Revue. Prosím Vás o to pěkně, protože velice potřebuji rumunský referát z Vašeho péra. Později až vyjde Vaše krásná revue "Graiu și suflet", potom račte o knížce tam více napsati, ják Vám bude libo a milo.

Vroucně Vám za všecko děkuji předem k Vaším službám stále (ochotný)

Brno-Museum

Dr. *Pospišil*

[Adresa:] Mr. Profesor Dr. Ovid Densusian, redaktor „Graiu și suflet", Bucarest, strada Colței 24, Rumunsko.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 38(2)/DXL.— Inv. 73.623

[Traducere]

Prea stimate domnule profesor,

Vă rog din inimă să scrieți un referat despre cartea mea indiană într-un cotidian din București sau într-o revistă săptămînală. Vă rog frumos s-o faceți, pentru că am mare nevoie de o recenzie românească ieșită din condeiul dv. Mai tîrziu, cînd apare frumoasa dv. revistă *GS*, atunci, dacă sînteți amabil, să scrieți acolo mai mult despre carte, cum doriți și cum vă place[3]. Vă mulțumesc călduros dinainte pentru tot, cel pregătit la serviciul dv. totdeauna.

Muzeul din Brno

Dr. *Pospišil*

[1] František Pospišil, profesor, director al secției etnografice a Muzeului regional al Moraviei, din Brno. Specialist în probleme de artă și etnografie țărănească. S-a ocupat și de românii din Moravia. A publicat lucrări de etnografie, antropologie, folclor, manifestări artistice. Este foarte probabil ca Ov. Dens. să-l fi cunoscut cu ocazia vizitei sale în Cehoslovacia (1921—1922). Așa se explică și faptul că Fr. Pospišil îi trimite unele dintre lucrările sale. Pe p. II a copertei *VN*, XVIII, nr. 10—11 (din 1 XII 1922—1 I 1923) este semnalată, printre cărțile primite (desigr, de Ov. Dens.): Fr. Pospișil, *Illustrov poznámky k. mor. národnopisni. I. Moravské kroje*, extras din rev. *Saipn*, Brno.

Data expedierii c.p.i.: după ștampila poștei de plecare. Ștampila de sosire la București are data: 9 sept. ⟨1⟩933. Ilustrata reprezintă un costum al unei populații (probabil africane

sau americane), văzut din față și din spate (foto-color). Pe ilustrată este aplicată ștampila în tuș a emitentului (reportată de noi ca antet) și o altă ștampilă în tuș (în linie dreaptă), cu textul: „Czechoslovakia".

[2] Este vorba de un studiu etnografic consacrat indienilor din sud-vestul S.U.A. Vezi recenzia lui Al. T⟨zigara⟩ S⟨amurcaș⟩ din *Conv. lit.*, 67 (1934), nr. 11—12, p. 1007—1008.

[3] Bibliografia operelor lui Ov. Dens. nu înregistrează nici o recenzie a acestuia consacrată cărții lui Fr. Pospišil. Cf. și scris. lui Fr. Pospišil către Jindra Hušková, datată: Brno 11 XII ⟨19⟩22 și aflată la B.A.R.S.R., *Fondul Corespondența lui Ov. Densusianu*, S 38(1)/DXL.

Luca Preda [1]

I

Corabia, 31 dec. 1934

Domnule profesor,

Mîine începe un nou an: alte nădejdi, alte visuri; și pentru unii ... alte necazuri.

Eu doresc să fiți sănătos și ferit de amărăciuni, ca să avem și noi bucuria noastră.

Vă rog să primiți cu voie bună simțămîntul meu de respect.

Luca Preda

B.A.R.S.R.— S 39(4)/DXL.— Inv. 188.267

[1] Luca Preda, elev al lui Ov. Dens. Studiază la Facultatea de Litere din București, începînd din oct. 1928. În oct. 1934 îl aflăm profesor suplinitor la liceul de băieți din Corabia (jud. Olt). Colaborează ocazional la *GS:* un scurt articol *(Formele auxiliarului de viitor* va *și* vom, a. VI, nr. 1—2, 1934, p. 306—312*)* și material dialectal *(Cercetări dialectale în Dolj*, a. VII, 1937, p. 231—248*)* și la seria a doua a *Înălțării* lui Ov. Dens., 1936, cu articole politice, în n-rele 2—5, 8.

Scrisorile sale I, II și V către Ov. Dens. sînt felicitări trimise cu ocazia aniversării zilei de naștere a profesorului său.

Cf. copia dactilo a unei declarații a lui L. Preda, din Corabia, 16 oct. 1934, în Arh. Ov. Dens. XXXI, Acte 55.

II

Corabia, 31 dec. 1935

Domnule profesor,

În fiecare zi vă am imaginea în ochii sufletului meu. Nu se poate uita adevărul și cinstea.

Anul ce se duce își împlinește calea mîine, făcînd să urmeze altul, așteptat, tot atît de mult. Eu iarăși sînt cu sufletul alături de dumneavoastră, urîndu-vă — cu acest prilej — să fiți sănătos și fericit.

Vă rog să credeți că la amintirea iubitului profesor ochii celor mai mulți dintre noi se umplu de lacrimi.

Luca Preda

B.A.R.S.R.— S 39(5)/DXL.— Inv. 188.268

III [1]

[F.l.,] 26 febr. [1936]

Domnule profesor,

Chiar azi mă grăbesc să vă trimit corectura. Și eu sînt de părere că e mai bine *Nepotriviri* [2]. Partea ce nu s-a putut publica o reținn.

Cred că ar fi bine să se mai facă următoarele corecturi:

În rîndul 2 pentru : să se pună , (virgula).

" " 4 " *îți zici* " " *vezi bine.*

" " 11 " *și pot avea* " " *ajungînd să aibă* .... sau și altfel, pentru că nu știu cum sună ..., punînd virgulă după *virtuți.*

În rîndul 14, după cuvîntul *școală,* e bine să se păstreze virgula.

Aceasta, dacă credeți că e bine.

Primiți, vă rog, salutări respect[u]oase.

Luca Preda

B.A.R.S.R.— S 39(3)/DXL.— Inv. 73.626

[1] Anul expedierii scrisorii: stab'lit după conținutul scrisorii. Vezi nota 2.

[2] Este vorba de articolul *Nepotriviri* de L Preda, apărut în *Înălțarea,*s. n., 1936, nr. 3 (martie), p. 54—55.

IV

Mîrșani, 27 iunie 1936

Domnule profesor,

Articolul corectat va ajunge tîrziu [1]. Se poate să nu sosească la timp. Poșta este de vină. Unei scrisori din București îi trebuie patru zile ca să ajungă aici. De voi avea prilej, îl voi trimete din Craiova. [...]

Văd un semn de întrebare în dreptul unui paragraf din articol. Chiar sub acest regim țăranii din Dobrești au dat poliță de 500.000 lei unui avocat ca «să le scoată și lor pămînt de la stat». Acest avocat este liberal și cumnatul deputatului — tot liberal — Fl. Călugăru. Și cîte altele!...

Doresc să aflați de fapte mai bune.

Luca Preda

P.s. În rîndul V: „Pe urmă... și nu...", parcă ar trebui două virgule sau o paranteză.

La rîndul XIV: „... și pentru lingușiri...", mi se pare după modificările făcute o construcție fără înțeles.

Pentru titlu aș înclina către: *Mocnesc revolte* sau *Nedreptățiții rabdă* ...

B.A.R.S.R.— S 39(1)/DXL.— Inv. 73.624

[1] Este vorba de ultimul material semnat de L. Preda în *Înălțarea*, s.n., 1936: articolul apărut sub titlul *Nedreptățiții rabdă...*, în nr. 8 (august), p. 142—143.

V

[F.l.,] 31 decembrie 1937

Domnule profesor,

I-a fost dat neamului românesc să se bucure mai mult de amintirea faimei a acelor oameni mari care și-au risipit sufletul pentru înălțarea lui. Totuși eu mai cred în cumințenia românului, că nu va lăsa el ca numele celor destoinici să lumineze numai pe tărîmul științei în veacurile ce vor veni.

De ce nu sînt întrebați și oamenii care au mers numai pe drumul cinstei și adevărului? Dar poate va fi spre binele acestui neam, căci am credința că numai așa, prin păcatele lor, se vor nimici toți răii.

Diabolic conglomerat la conducere!...

Rog pe Dumnezeu să vă păstreze încă mulți ani sănătos și fericit.

Cu respect deosebit

Luca Preda

B.A.R.S.R.— S 39(2)/DXL.— Inv. 73.625

Stavri Predescu [1]

I [1]

MINISTERUL AGRICULTUREI
ȘI AL DOMENIILOR
CABINETUL SECRETARULUI GENERAL

[București] 25 dec⟨embrie⟩ ⟨1⟩921

I ragă Ovid,

Ești în patria muzicii, a armoniei, a cristalului și a șuncilor. Aerul morocănos sper că este impresia primului moment, pînă cînd vei pătrunde în interiorul șuncilor și a[l] izvorului berei de Pilsen a ciocoslovacelor [3].

Deocamdată biblioteca ce ai găsit acolo, după cît văd, îți oferă un material bogat. Parcă te văd că vii cu lucrări nouă, care vor lărgi din nou orizontul științei. Îți urez bună șansă și izbîndă.

Pe la noi, de cînd ai plecat, evenimentele s-au precipitat vertiginos. Acum încă este o fierbere mare în viața noastră politică. Zic fierbere, chiar

și în sensul bun al cuvîntului, căci dintr-o lovitură nesăbuită, atît de Sus [4] cît și de jos, are să iasă lecțiuni puternice pentru viitor, și țara noastră are să intre în adevăratul regim constituțional, în care atît puternicia Unu'a, sau a unora, va pieri, pentru a face loc voinței poporului.

Desigur că primești gazete, sau ți s-au anunțat evenimentele petrecute. Lucrăturile de culise au reușit. Take a demisionat cu Mișu Antonescu [5]. Lui Averescu nu i s-a îngăduit să completeze locurile vacante [6]. Criza, atunci, s-a declarat. Majoritățile compacte în jurul lui Averescu au recomandat pe Coandă [7], ca expresie unanimă a lor, să ia succesiunea.

De Sus [8] nu a voit să se ție seamă de această indicație parlamentară și s-a însărcinat Take cu formarea cabinetului. Desigur că el asigurase că va avea concursul majorităților și al ardelenilor, pentru că i s-a pus obligația să meargă cu actualele camere.

Maniu [9] însă, care s-a revelat din nou ca om cu judecată, a refuzat concursul. A refuzat și Flondor [10], pe care se compta mult, și după care s-a trimis un tren special ministerial ca să-l aducă. A refuzat și Matei Cantacuzino [11]. Au refuzat să reintre în parlament și liberalii (deși ei au patronat această schimbare de guvern).

După cinci zile de horbocăială, eșecul fiind complect, ar fi urmat demiterea mandatului pentru oamenii cu judecată. Dar pentru ca judecata să fie apreciată în omenire, trebuie să se manifeste și să apară faptele fără judecată, și de aceea s-a format în ultimul moment un cabinet takist *pur*, compus din: Take finanțe; Derussi externe; Stelian Popescu justiție; Xeni munca; Oromulu (avocat din Craiova) industrie; Dr. Dumitrescu-Brăila arte; general Holban război; Mihalache Vlădescu domenii; Ghiță Mironescu (profes⟨or⟩ la Drept) instrucție; Mituș Dumitrescu (avocat Ploiești) agricultură; Lucașevici lucrări publice; inginer Cihodar[i]u comunicații; și Caius Brediceanu pentru Ardeal [12].

Pentru că parlamentul se aduna în permanență în fiecare zi, așteptînd formarea ministerului căruia să-i dea vot de blam dacă nu va fi expresia majorităților, s-a dat lui Take prorogarea camerelor pe 30 de zile și s-a publicat aceasta prin *Monitor* [13], pentru ca să se evite votul de blam cu alai, ce s-ar fi dat.

S-a evitat votul de blam prin această procedare; însă în lumea politică este un blam mai mare. S-a văzut în prorogarea camerelor un termen dat pentru încercarea corupțiunei. În publicarea prin Monitor fără ca să se prezinte înaintea parlamentului și să se citească decretul de formare a noului guvern, s-a văzut o desconsiderare a instituției parlamentare. De aci, revoltă a sufletelor curate, revoltă care se urcă sus, sus de tot.

Eu, bine înțeles, sunt *ex.* Deși în termeni foarte buni cu Mih. Vlădescu, deși mi-a făcut cinstea să insiste foarte mult să rămîn, am refuzat. Am rămas deci simplu particuler.

Mă bate gîndul să mă arunc în vîltoarea luptelor care se vor dezlănțui în curînd.

Intrăm într-o perioadă foarte agitată, și luptele ce vor urma în aceste trei patru luni vor fi teribile. Vor avea însă bunul că vor așterne pentru viitor viața constituțională adevărată.

Poate că te va bate gîndul să te întorci în țară înainte de cum îți propuseseși.

Forțamente vor fi alegeri. Ele vor avea loc prin marte-april. Nici un partid nu vrea să facă alegerile iarna. Așa că, după 17 ianuarie (cînd expiră cele 30 de zile), va avea loc dizolvarea și începerea luptei electorale. Vor fi acerbe

aceste lupte dacă alegerile vor fi prezidate de un singur partid; vor fi interesante și bogate în roade bune, de vor fi prezidate de neutri (adevărați neutri).

Cu dragoste și voie bună.

Stavri
str. Săgeții, 1

B.A.R.S.R.— S 40(1)|DXLI.— Inv. 73.915

[1] Stavri Predescu (1866—1935), consilier legislativ, prieten apropiat al lui Ov. Dens. A studiat dreptul la Universitatea din București. Și-a publicat teza de licență sub titlul: *Prescripțiuni în dreptul roman și civil român. Precese de istoricul lor și de o critică filosofică-socială* (București, 1888; 135 + V p.). Colaborează la *VN* cu piesa în 3 acte: *Seninătate*, în a. XVI, nr. 1—3 (din 1 martie — 1 mai 1920), p. 9—40; nr. 4—6 (1 iun.— 1 aug. 1920), p. 70—95; nr. 7—8 (1 sept.— 1 oct. 1920), p. 129—146. În același an, la București, piesa a apărut și în volum autonom. Sub raport ortografic, scrisorile sale sînt tributare etimologismului. Ex.: *ĕ*, rar *e*, au valoarea de „ă" *(după*, I; *vĕd*, ib.; *nouĕ*, ib., pl. fem.; *resboi*, I; *au remas*, ib.; *adevĕrați*, II; *să mĕ pot*, III etc.); *ê*, rar *e* = „î" *(cuvêntului*, I; *renduri*, III etc.); *sc* (+ e, i) = „șt" *(sciinței*, I). Fonetisme de epocă: *limbagiu*, III; *frequentată*, ib. (etimologizant). Inadvertență fonetică: *ai complecta*, III (dar: *să completeze*, I).

Vezi *Necrop. Capit.*

[2] Scrisoarea i-a fost expediată lui Ov. Dens. în Cehoslovacia. Localitatea de expediere: dedusă după antetul scrisorii. Data: reportată din finalul scrisorii.

[3] Joc de cuvinte, în loc de *cehoslovacelor*.

[4] *de Sus* = din partea casei regale.

[5] Mihail Antonescu a fost ministru al justiției, în guvernul Averescu, între 1 I — 17 XII 1921, iar Take Ionescu, în același guvern, ministru de externe, din 13 VI 1920— 17 XII 1921.

[6] Generalul Alex. Averescu, ministru de interne, între 5—27 XII 1919, în guvernul condus de Al. Vaida Voevod, devine, în 13 III 1920, prim-ministru și ministru de interne. În 13 VI 1920 renunță la portofoliul de interne, iar în 17 XII 1921 este înlocuit în funcția de conducător al guvernului cu Take Ionescu.

[7] Generalul C. Coandă fusese președinte al Consiliului de miniștri între 24 oct.—29 noiembrie 1918.

[8] Vezi nota 4.

[9] Iuliu Maniu.

[10] Iancu Flondor fusese ministru fără portofoliu (pentru Bucovina) între 18 XII 1918— 15 IV 1919.

[11] Matei Cantacuzino fusese ministru la culte și instrucțiunea publică din 29 I — 5 III 1918.

[12] Iată numele complete și atribuțiile membrilor noului guvern: Take Ionescu (președinte al consiliului de miniștri și ministru de finanțe), Mihail Vlădescu (domenii), Gh. Derussi (afaceri străine), Gh. Mironescu (instrucțiune), gen. Șt. Holban (război), Ion Cămărășescu (interne), Gh. Lucasievici (lucrări publice), Dumitru Dumitrescu (agricultură), Stelian Popescu (justiție), Vasile Dumitrescu-Brăila (culte și arte), Mihail Oromolu (industrie și comerț), Const. Xeni (muncă și ocrotiri sociale), Const. Cihodariu (comunicații), Caius Brediceanu (ministru de stat). Vezi Dimitrie Costescu, *Fazele ministeriale în România*. Ed. a II-a. București, 1936, p. 148, 151.

[13] *Monitorul oficial.*

II [1]

[Constanța,] 4 august ⟨1⟩922

Dragă Ovid,

Îți trimit această foarte artistică cartă postală în care bietul Ovid are aerul că se ascunde de rușine.

Dar să lăsăm pe Ovidiu Nasone și să vorbim de Ovidiu Limbidis [2].

Te-ai întors din Vrancea? Vă mai duceți la băile Herculane? Ce zici de cutremurele de acolo? N-o fi adevărat ce zice englezul că 70 de vulcani vor face erupție în Europa și vom deveni fund de mare?

De am ști cel puțin că acolo vom întîlni pe Venus sau ceva Naiade. Pe aci pe la Constanța nici picior de așa ceva.

Probabil că pe la 15 voi fi în București.

Cu dragoste

Stavri

[Adresa:] D-sale d-lui Ovidiu Densușianu, str. Colței 24, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 40(2)/DXLI.— Inv. 73.917

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Ilustrata reprezintă o vedere din Constanța: piața centrală cu statuia lui Ovidiu (foto-color). Legenda: „Salutări din Constanța. Piața Independenței".

[2] *Limbidis:* probabil o formație ad-hoc a emitentului, rezultată din latinizarea și adjectivarea rom. *limbă*. Termenul e folosit în glumă, ca epitet (cu sensul „lingvistul" ?).

III

BAD KISSINGEN (Germania)
Hotel de Rossie.
2 aug. ⟨1⟩928

Dragă Ovid,

Îți scriu într-un noroc la București; dacă nu cumva vei fi iarăși plecat.

Eu sunt încîntat de Kissingen, dar în același timp mi se strînge inima de durere și de rușine cît suntem de înapoiați. Kissingenul, un orășel de 15.000 locuitori, e de o curățenie extraordinară; mai mult decît curat, e strălucitor de curat. Casele toate mari, cu 3—4 etaje, de o extraordinară curățenie. Pe toate stradele, ferestrele, balcoanele, aleele, grădinile, o profuziune de flori. Toată lumea curată, pînă la ultimul măturător de stradă.

Populația foarte îndatoritoare, afabilă, civilizată.

Sunt nevoit însă să scot cele puține vorbe nemțești pe care le știu, ca să mă pot înțelege cu ei; pentru că, afară de doctor și de cei de la hotel, nimeni nu știe franțuzește. M-am adresat într-o zi unui *măturător de stradă*, ca să găsesc o casă pe care știam că trebuie să fie prinprejur, dar pe care nu o găseam. Vorba mea stricată a înțeles-o; și-a dat osteneala să-mi explice, într-un limbagiu simplu ca să-l înțeleg, și nu s-a depărtat pînă nu s-a convins că am înțeles ce mi-a spus. Cel mai inteligent și cult om nu ar fi făcut mai bine. Prin magazine (căci am intrat prin cîteva), prin diferite institute, pe la casele de bilete, fetele de magazin sau funcționarele rîd de se prăpădesc de nemțeasca mea, dar nu în bătaie de joc cum fac franțuzoaicele cu străinii, dimpotrivă, le place, înțeleg ce voi să spun, și îmi vorbesc așa ca să înțeleg și eu. La o glumă a mea îmi răspunde tot prin o glumă; sunt foarte serviabile, politicoase și afabile.

Bărbații nu rîd, sînt însă de o mare politețe și amabilitate. Îi cunoșteam pe bavarezi puțin de prin München, pe unde fusesem de cîteva ori; dar acum că trăiesc zilnic cu ei, îi apreciez mai de aproape, și foarte mult. Sînt foarte

departe de a fi ca prusienii. Păcat că au fost și sînt încă legați de ei. E atîta deosebire între dînșii!

Localitatea e departe de frumusețea naturei de la noi; dar mîna omului a făcut din ea o splendoare.

Ca stațiune de cură, e frecventată de lume aleasă; sînt însă și intruși.

Ca să nu lungesc prea mult această scrisoare, și așa prea lungă, să caracterizez în cîteva cuvinte ce e aci:

Apele de băut — sărate; băile — sărate; viața — sărată.

Nici un cunoscut; nici un jurnal francez, italian sau românesc; nici o femeie frumoasă.

Clima — bună; medicii — buni; hotelurile și bucătăria — bună.

Ca să închei, adaug că nici starea mea nu e rea, și că medicul mă asigură că sunt mai puțin bolnav de cum credeam, și că mă voi vindeca de colită, iar faringita se va ameliora. Altele să nu fie mai rău.

Închei aci și mi-ai face plăcere dacă, în cîteva rînduri, ai complecta cele ce mi-ai scris de la Sovata, și cum te găsești.

Cu multă dragoste

Stavri

B.A.R.S.R.— S 40(3)/DXLI.— Inv. 73.916

IV [1]

Curtea de Argeș
27 aug. ⟨1⟩932

Desigur că ai părăsit de mult Ocna Sibiului reîntinerit și zdravăn, gata pentru noi ofensive. Poate că această carte te va găsi la București, vorba ceea din stilul epistolar popular, în momentele cele mai fericite ale vieței. Noi am dus o vacanță destul de anostă, vreme urîtă și posomorîtă mai pînă acum.

De-abia acum începe să se mai îndrepte ceva. Începem să ne gîndim la plecare.

Cu dragoste și voie bună

Stavri

[Adresa:] D-sale d-lui Ovid Densușianu, profesor universitar, str. Colței 24, colț cu Pătrașcu-vodă, București.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 40(4)/DXLI.— Inv. 73.918

[1] Ilustrata reprezintă: „Curtea de Argeș — Mănăstirea" (foto).

V

[F.l.,] 18 dec. ⟨1⟩932

Dragă Ovid,

Să te uite relele. Am citit de cîteva zile în gazete aniversarea a 35 de ani de profesorat și am tot dat zi peste zi să te felicit, deși felicitarea, la drept vor-

bind ar fi trebuit să o trimit elevilor tăi, care au avut fericirea să te aibă profesor. Dragă Ovid, îți urez ani mulți cu sănătate. Mi se umple inima de fericire cînd văd colegi cu care am trăit o viață întreagă care serbează date-atît de fericite în plină sănătate și în plinătatea apogeului vieței. Ai fost și ești un om folositor științei și țării și să-ți dea Dumnezeu putere și viață lungă pentru binele țării și bucuria prietenilor. Nevastă-mea și cu mine și toți ai casei îți trimitem cele mai sincere felicitări.

Stavri

B.A.R.S.R.— S 40(5)/DXLI.— Inv. 73.919

Alexe Procopovici [1]

I

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI
DECANUL FACULTĂȚII DE FILOSOFIE
ȘI LITERE

Cernăuți, 28 februarie 1925

Mult stimate domnule Densușianu,

Voi participa cu drag la congresul filologilor pe care voiți să-l convocați. Împreună cu alți colegi v-am fi mulțumitori, dacă data congresului s-ar putea fixa ceva mai tîrziu de cum intenționați, eventual chiar dincolo de luna april [2].

Primiți, vă rog, asigurarea celei mai alese stime și considerațiuni.

Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(1)/DXL.— Inv. 73.627

[1] Alexe Procopovici (1884—1946), lingvist și filolog. Studii la Universitatea din Cernăuți (ca elev al lui S. Pușcariu). Profesor secundar (1906—1919; Cernăuți, Siret). Doctoratul în litere (Cernăuți, 1919). Membru corespondent al Academiei Române (1919). Profesor la Universitatea din Cernăuți (1919—1938), la catedra de istorie a literaturii române vechi, apoi la Universitatea din Cluj (1938—1940), la catedra de lingvistică generală și (din 1940) la catedra de limba română și dialectele ei (întîi, alături de S. Pușcariu, apoi, după retragerea acestuia, singur). La Cernăuți a fost, cîtva timp și decan al Facultății respective. Succesor, cîțiva ani, al maestrului său, la conducerea Muzeului limbii române și a lucrărilor *Dicționarului limbii române*. Prin formație și concepții, aparține școlii lingvistice de la Cluj. Publică studii de istorie a limbii române (fonetică, morfologie, sintaxă), de istorie a literaturii române vechi, de lingvistică generală. Ediții de texte (în transcriere fonetică interpretativă): Coresi, *Carte cu învățătură*, 1581 (București, 1914; în colaborare cu S. Pușcariu) și *Cronica* lui I. Neculce (Craiova, ed. I — 1932; ed. II — 1936; ed. III — 1942). În editarea lui Neculce se transcrie ediția anterioară a lui M. Kogălniceanu (cu toate erorile ei). A colaborat la *Dacoromania* (în special) și la alte reviste. A organizat și condus cel de-al treilea Congres al filologilor români (Cernăuți, 20—22 mai 1927; vezi prezentarea lucrărilor Congresului de Gr. Nandriș, în *Revista filologică*, I, nr. 3, 1928, p. 362—368). A fost și deputat în Parlament (1934—1936), reprezentînd Partidul Național-Liberal (al lui G. Brătianu).

Părerile lui Ov. Dens. despre Al. Proc. nu au fost, la început, dintre cele mai bune. Recenzînd, într-o notă nesemnată, primul studiu publicat al lui Al. Proc., *Despre nazalizare și rotacism* (București, 1908; AAR, s. II, MSL, t. XXX, m. 4), Ov. Dens. consideră studiul drept „o lucrare naivă", iar în final se întreabă: „Unde va fi făcînd sau va fi făcut filologie d. Procopovici?" (*VN*, IV, nr. 10, din 1 VII 1908, p. 203—204). Este mai mult ca sigur: Ov. Dens. știa că Al. Proc. a fost format de S. Pușcariu. Mai tîrziu, cu ocazia primelor congrese filologice românești (1925—1927), filologul bucureștean va face, cel puțin în aparență, anumite concesii, colaborînd cu Al. Proc., ca și cu S. Pușcariu și cu alții, la pregătirea unei reforme ortografice (fără să ia totuși parte la cel de-al treilea congres). Nu este întîmplătoare nici atitudinea critică a colaboratorilor lui Ov. Dens. față de Al. Procopovici. Vezi, în acest sens, recenziile defavorabile ale lui Al. Rosetti la următoarele lucrări ale lui Al. Proc.: *Arhetipul husit al Catehismelor noastre luterane* (Suceva, 1927; extras din *Făt-Frumos*, II, 1927, nr. 3—4), în *GS*, III —2, 1928, p. 460—462; *Mic tratat de lingvistică generală* (Cernăuți, 1930), în *GS*, V —2, p. 381—387. Vezi, aici, și scris. IV, nota 5.

Formularul scris. I, în afară de antet, are imprimate și indicațiile: Cernăuți... 192...

Bibliogr. Mircea Borcilă, *Alexe Procopovici (1884—1946)*, în CL, XXII, 1977, nr. 1, p. 17—26; Bucur, *Istoriogr. lit.*, p. 187—189; Eugen Pavel, *Al. Procopovici și vechiul scris românesc*, în CL, XXX, 1985, nr. 1, p. 10—13; [Elisabeta Faiciuc,] *Bibliografia lucrărilor lui Al. Procopovici 1906—1984*, în rev. cit., nr. cit., p. 14—20; *DLFR;* E. Lovinescu, *Scrieri.* 1. *Critice.* Ediție și studiu introductiv de Eugen Simion, [București,] 1969, p. 177—182; *necrologurile* din *DR*, XI, 1948, p. 366—368 (Șt. Pașca); *Langue et litt.*, IV, 1948, nr. 1—2, p. 233—234 (Rom. Todoran).

[2] Al. Proc. va participa la primul Congres al filologilor români (București, 13—15 IV 1925), inițiat și condus de Ov. Dens. Alături de S. Pușcariu și I. Valaori, este ales vicepreședinte al Congresului.

II [1]

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI
DECANUL FACULTĂȚII DE FILOSOFIE
ȘI LITERE

Cernăuți, 24 martie 1925

Domnule profesor,

Primiți mai întîi cele mai afectuoase urări de bine pentru congresul convocat de dv. Înscriindu-mă printre congresiști, rog să faceți loc în programa pe care o veți fixa și comunicării mele: *Principiul sonorității în economia limbii* [2]. Aș mai adăuga vro două comunicări mai mărunte, dacă programa suportă această împovărare. Mai rog să mi se trimită două bilete reduse pe căile ferate.

Rămîn cu cele mai distinse sentimente cu stimă și considerațiune al dv.

Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(2)/DXL.— Inv. 73.628

[1] Formularul scrisorii este identic cu acela al scris. I (vezi nota 1). În text, Ov. Dens. subliniază cu creion negru titlul comunicării anunțate și numeralul *două*.

Pe verso scrisorii se află însemnarea autografă a lui Ov. Dens., cu tuş negru, sub formă de coloană:

2 Procopovici, 9 Puşcariu, 2 Serra, Popovici, 2 Iordănescu, 2 Marmeliuc, 1 Bogrea, 2 Papahagi, Murnu, Bacinschi".

Completări, în dreptul lui Procopovici: — 1; în dreptul lui Puşcariu: — 4.Dedesubtul coloanei, totalul: 25. La sfîrşit, adăugat cu creionul (de Ov. Dens.): Dragoş Protopopescu. Este vorba, desigur, de participanţii externi prezumtivi la congresul proiectat şi de numărul de bilete de călătorie solicitate. Cifra 9 care precedă numele lui S. Puşcariu priveşte, fără îndoială, numărul total al celor anunţaţi de Muzeul limbii române de la Cluj, institut al cărui director era S. Puşcariu.

[2] Al. Procop. a prezentat, într-adevăr, această comunicare la Congresul anunţat. Textul ei a fost publicat în DR, IV 1, 1927, p. 12—37. Un rezumat al comunicării, în autografuI lui Al. Procop. (1 pag.) se află în Arh. Ov. Dens., XVII, ms. 79.

III

Cernăuţi, 16 II 1927

Mult stimate domnule Densusianu,

Aş fi dorit să vă scriu mai de mult. Nu vă cunosc însă adresa din Paris decît de puţine zile.

L-am întîlnit dăunăzi pe d-l Puşcariu la Bucureşti. I-am arătat că sînt hotărît să fac tot posibilul pentru salvarea congresului nostru şi restabilirea unei atmosfere de sinceră colaborare a tuturor. A primit, ascultînd explicaţiile mele, propunerea ca să nu punem în viitorul congres chestiunea ortografiei deloc sau să votăm numai o moţiune cerînd din nou Academiei şi eventual Ministerului Instrucţiunii să admită hotărîrile noastre de la Cluj. Rămîne ca să arătaţi dv. pe care dintre aceste două soluţii o preferiţi; pentru ca să ştiu cum trebuie să întocmesc ordinea de zi. Cred că am procedat în felul acesta în sensul convorbirii pe care am avut-o la Bucureşti.

Înţeleg prea bine că aţi mai putea avea poate oarecari nedumeriri de a satisface dorinţa mea, care negreşit că este a tuturor membrilor congresului, de a nu ne lipsi de îndrumările şi colaborarea dv. şi de a-mi comunica deci cît de curînd hotărîrea dv. de a veni la Cernăuţi. Din parte-mi vă asigur — lucru care se înţelege de altfel de la sine — că se va întîmpla totul ce va fi în putinţa mea că să vă simţiţi bine aci. Dv. aveţi meritul de a fi dat fiinţă acestor congrese filologice şi ele nu trebuie să continue fără de dv., căci oricum vor constitui una dintre operele cele mai importante pornite din iniţiativa dv. Îmi fac prin urmare toată nădejdea că voi primi cît de curînd răspunsul dv. afirmativ.

Congresul probabil că nu se va putea întruni în aprilie, ci numai pe la 20 mai (21 V, Constantin şi Elena; 22 V, duminică) sau în iunie de Rusalii [1]. În aprilie, pe la duminica Floriilor, se va ţine congresul bizantinologilor la Belgrad, iar unii dintre membrii congresului nostru îmi arată că ar dori să plece încolo.

Vă trimit astăzi vro două recenzii de ale mele (Rosetti şi Balotă despre rotacism, Groot despre silabă, Lovinescu „Ist. civil. mod." [2], la Bucureşti, căci la Paris veţi fi avînd alte griji decît a unor mărunţişuri filologice de acestea.

Rămîn cu cele mai alese salutări

al dv.

Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(3)/DXL.— Inv. 73.629

[1] Cel de-al treilea Congres al filologilor români va avea loc la Cernăuți, între 20—22 mai 1927. Vezi *Rev. filol.*, I, nr. 3 (1928), p. 362—368.

[2] Recenziile la care se referă Al. Procop. au apărut toate în DR IV —2, 1927, și privesc următoarele studii: Al. Rosetti, *Étude sur le rhotacisme en roumain* (Paris, 1924), la p. 1162—1177; Anton B. I. Balotă, *La nasalisation et le rothacisme* [sic!] *dans les langues: roumaine et albanaise* (Bucarest, 1926), la p. 1152—1162; A. W. De Groot, *La syllabe: essai de synthèse* (in *BSL* Paris, t. 27, fasc. 1, Paris, 1926), la p. 1177—1183; E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne* I, *Forțele revoluționare* (București, 1924); II, *Forțele reacționare* (București, 1925), la p. 1183—1193.

IV [1]

FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE
CERCUL DE STUDII FILOLOGICE
CERNĂUȚI
No...

Cernăuți, la 5 martie 1927

Domnule profesor,

Am trimis astăzi adresa alăturată colegilor de la cele patru universități ale noastre. Cei de la Cernăuți dorim, între altele, ca revista noastră să fie un organ de coordonare a muncii generațiilor mai tinere, dar și de cinstire a tuturor acelora cari prin bogăția gîndurilor lor au creat și îndrumat filologia românească [2].

Vin deci să vă solicit pentru noua revistă tot sprijinul moral și distincția colaborării dv. în măsura și din momentul pe care îl veți găsi de cuviință [3].

Mă găsesc, făcîndu-vă rugămintea aceasta, într-o situație dificilă, explicabilă în fața tensiunilor care au născut pe urma congresului de la Cluj [4], și pe cari le regret din inimă. Vechile legături pe cari le are Pușcariu aci la Cernăuți, tot binele pe care l-a făcut acestui colț de țară și îndeosebi universității noastre, ne-a determinat să ne achităm de o datorie pe care trebuia de altfel să ne-o îndeplinim mai de mult, închinîndu-i întîiul număr al revistei [5]. Acest omagiu adus Clujului nu înseamnă, firește, că n-am vrea să ne dăm inima întreagă Bucureștilor. Iată, vă rugăm deci, să ne ajutați să facem așa.

Vă trimit scrisoarea aceasta la București, căci, rămas încă fără de răspuns la rîndurile ce v-am adresat la Paris, nu mai știu dacă n-ați părăsit cumva Franța. Îmi spuneați, dacă îmi reamintesc bine, că prin martie vă înapoiați în țară.

Primiți, vă rog, asigurarea celor mai alese sentimente de desăvîrșită stimă și considerațiune.

Al dv.

Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(4)/DXL.— Inv. 73.630

[1] Antetul scrisorii și indicațile din titlu „Cernăuți, la... 192..." sînt imprimate. Termenul ***rugămintea*** (de la începutul aliniatului III al scrisorii) este scris, din eroare: ***rugumintea***.

[2] Revista proiectată de Al. Procopovici va purta titlul *Revista filologică*, iar subtitlul: „Organ al Cercului de studii filologice de pe lîngă Facultatea de filosofie și litere din Cernăuți". Au apărut, în total, două volume (1927—1929), alcătuite fiecare din cîte un nr. dublu și un nr. simplu.

[3] Ov. Densusianu nu va colabora la această revistă.

[4] La Cluj, sub conducerea lui S. Pușcariu, s-a ținut cel de-al doilea Congres al filologilor români, între 23—25 aprilie 1926. Vezi o succintă prezentare a acestui congres în *Rev. filol.*, nr. 3 (1928), p. 352—362.

[5] Într-adevăr, primul nr. (nr. dublu 1—2) al *Rev. filol.* este un număr omagial pentru Sextil Pușcariu. Ov. Dens. va recenza acest nr. al *Rev. filol.* în *GS* III —2, 1928, p. 468—469. Întîmpinînd cu bucurie apariția unei noi reviste românești de lingvistică, Ov. Dens. îi reproșează însă prea marea asemănare cu *DR* și-i recomandă o specializare în studiile de dialectologie bucovineană.

V [1]

FACULTATEA DE FILOSOFIE ȘI LITERE
CERCUL DE STUDII FILOLOGICE
CERNĂUȚI
Nr...

Cernăuți, la 24 martie 1927

Stimate domnule Densusianu,

Vă mulțumesc mult pentru scrisoarea de dăunăzi. Negreșit că este foarte dureros pentru mine că împrejurările nu vă îngăduie să veniți la congres la Cernăuți și înțeleg pe de altă parte prea bine scepticismul cu care întîmpinați „Studiile de filologie" [2]. Mi se pare însă că în rîndurile dv. se cuprinde și toată priceperea pentru situația în care mă găsesc aici. Pot să nădăjduiesc astfel să rămîn și de aci încolo în afară de încordarea care a urmat după congresul de la Cluj și că nu-mi va fi oprită cu totul bucuria binelui pe care-l simțeam răsărind pe urma chemării ce ne-ați făcut acum doi ani la București.

Am căutat să consult membrii congresului din toate părțile și văd că nu-mi pot lua răspunderea de a nu mă achita de însărcinarea primită la Cluj. Voi face deci convocarea pentru ziua de 20 mai.

Cît despre „Studiile de filologie", cred că dacă nu putem avea un singur organ cu toții, nu trebuie să facem aici impresia că numai la Cernăuți nu ne putem crea un instrument de afirmație științifică. Oricît de depărtat ar fi momentul solidarizării de fapt a filologilor români, revista cernăuțeană își va face un titlu de cinste din a fi zărit cel puțin clipa aceea. Ea nu are ambiția de a-și imprima pecetea unei singure personalități, iar în atmosfera pe care i-o vor crea-o colaboratorii ei, cred că va putea stîrni cel mai desăvîrșit spirit de conciliere [3].

Rămîn cu cele mai alese sentimente
al dv. devotat

Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(5)/DXL.— Inv. 73.631

[1] Formularul scrisorii conține aceleași indicații imprimate ca scris. precedentă (vezi aici scris. IV, nota 1)

[2] Este posibil ca titlul proiectatei reviste să fi fost, inițial, *Studii de filologie*. Vezi aici scris. IV, nota 2.

[3] În urma discuțiilor purtate la primele 3 congrese ale filologilor români (1925— București, 1926— Cluj, 1927— Cernăuți) asupra proiectului de reformă a ortografiei limbii romne, Al. Proc., în calitate de președinte al ultimului congres și în conformitate cu directivele congresului, trimite Academiei Române un memoriu, pentru a se lua o hotărîre în acest sens. În memoriu sînt rezumate discuțiile și propunerile celor 3 congrese, privitoare la ortografie.

După ce se motivează necesitatea revizuirii ortografiei stabilite cu ocazia ultimei reforme (1904) și se expun criteriile care trebuie să stea la baza noului proiect de ortografie, se prezintă, sub 14 puncte, principalele modificări propuse. Memoriul, adresat președintelui Academiei Române, este semnat: „Al. Procopovici, președintele celui de al treilea Congres al filologilor români, membru corespondent al Academiei Române. Cernăuți, la 3 iunie 1927", și a fost tipărit, chiar sub egida Academiei, cu titlul: *Ortografia românească. Propunerile Congresului filologilor din România din sesiunile 1925, 1926 și 1927* (București, 1927, 9 p.).

VI

Cernăuți, 10 II 1938

Mult stimate domnule profesor,

Vă mulțumesc din toată inima pentru prețiosul dar.

Întregirea admirabilei dv. istorii a limbii românești, care ne-a făcut cu toții [sic] elevii dv. și a înfățișat străinătății graiul nostru, este una din bucuriile mari ale vieții mele de lingvist. Retrăiesc, citind fascicula pe care ați binevoit a mi-o trimite [1], senzații avute pe vremuri, cînd lectura volumului I îmi stiliza personalitatea într-o fecundă îmbogățire și lărgire a orizontului meu de filolog. Cînd volumul întreg va fi studiat de mine cu interesul și pasiunea ce mi-a trezit de pe acuma, desigur că voi avea prilejul să vorbesc de toate acestea.

Mult îndatorat pentru atențiunea dv., rămîn cu cele mai alese sentimente de desăvîrșită prețuire,

al dv. devotat
Al. Procopovici

B.A.R.S.R.— S 40(6)/DXL.— Inv. 179.905

[1] Este vorba de fasc. a III-a din DLHR II, apărută recent, cu care se încheie volumul respectiv.

Dragoș Protopopescu [1]

I [2]

1909 septemvrie 12

Stimate domnule Densușianu,

Cred că vi s-a înmînat scrisoarea ce v-am trimis-o în cursul lunei august, adică în timpul cînd d-voastră nu erați — după cum din întîmplare am aflat mai tîrziu — în București.

Cred de asemenea că nu devin inoportun dacă vă rog acuma să binevoiți a-mi comunica în cîteva cuvinte rezultatul apreţierii d-voastră asupra poeziei ce v-am trimis și dacă pot să fac același lucru și cu alte poezii ale mele. Desigur că nici d-voastră nu dezaprobați hotărîrea mea de a cere un sfat sau o părere cel puțin, de la cei ce sunt în putință să le dea și de aceea sper că veți binevoi să dați un răspuns scrisorii mele, fără ca aceasta să vă supere.

Adresa mea este: elev, internatul Sf. Sava, București.

Primiți asigurarea profundului meu respect

Dragoș C. Protopopescu
Călărași

B.A.R.S.R.— S 41(1)/DXL.— Inv. 73.692

[1] Dragoș Protopopescu (1892—1948), scriitor și eseist. Studiază literele și dreptul la Universitatea din București. Specializare în limba și literatura engleză la Paris și Londra. Doctoratul la Sorbona (1924). Din 1923, profesor de limba și literatura engleză la Universitatea din Cernăuți (întîi suplinitor; din 1925, titular), apoi din 1939, la cea din București. Atașat de presă la Legația română din Londra. Debutează la 1 noiembrie 1910 la *VN*, unde colaborează mai ales cu poezii, între 1910—1915, rar cu proză artistică (1913), critică literară (1914), un pamflet (1914) etc. O notă nouă în *VN* aduc traducerile sale din literatura engleză (din B. Shaw, Arthur Simons, W. Yeats, Bliss Carman; 1913—1914). Colaborează și la alte periodice *(Versuri și proză, Flacăra, Viața românească, Sburătorul literar* etc.*)*. A semnat și Dragoș Protopopescu-Blebea. A folosit și pseudonime (P. Dragoș, Dinu Lance etc.). În ultima parte a vieții, orientare politică de dreapta. A publicat volume de versuri, de eseuri, de critică literară, romane. A tradus și *Hamlet* de Shakespeare (1938). În ceea ce privește relațiile cu Ov. Dens., este de relevat că acesta, de la început, are unele rezerve față de versurile tînărului său colaborator. Numeroase poezii trimise de D. Protop. lui Ov. Dens. spre publicare nu văd lumina tiparului în revista acestuia (vezi scris. I — V, IX, XII). Apreciind foarte elogios studiul lui D. Prot., *Stilul lui Dimitrie Cantemir* (București, 1915; în AAR, s. II, MSL, t. XXXVI, m. 5; 46 p.) într-o scurtă recenzie nesemnată apărută în *VN*, XI, nr. 8 (din 1 oct. 1915), p. 252—253, Ov. Dens. își exprimă public opiniile despre poezia lui D. Prot. de-abia cu ocazia apariției primului volum de poezii al acestuia: *Poemele restriștei 1916—1918* (București, 1920). În recenzia la acest volum, de asemenea nesemnată, pe care o inserează în *VN*, XVI, nr. 1—3 (din 1 III — 1 V 1920), p. 52—53, Ov. Dens. critică verbalismul versurilor lui D. Prot. și tendința de a folosi „expresii neliterare, stîlcite". În concluzie, mentorul *VN* afirmă: „din colaborarea, pe vremuri, la *Viața nouă*, unde nu am îngăduit niciodată asemenea neglijențe [de limbaj], d. Protopopescu ar fi putut duce amintirea grijei care trebuie pusă în scris, și mai ales în poezie. Scriitorii noștri tineri, cei mai mulți, se arată însă refractari la inițieri, la sfaturi, și de aceea rămîn curînd cu pasul pe loc, ori cînd se mai mișcă, fac mișcarea coborîrei" (p. 53). În același sens trebuie citate și observațiile critice ale lui Ov. Dens. făcute pe marginea celui de-al doilea volum de poezii al lui D. Prot., *Zvon de pretutindeni* (București, 1921), pe care Ov. Dens. îl recenzează, tot fără semnătură, în *VN*, XVII, nr. 10—12 (din 1 XII 1921—1 II 1922), p. 252—253. „Între bizarerii și inegalități, talentul d-lui Protopopescu își caută încă un drum", spune Ov. Dens. Simbolismul autorului este „prea verbal, ori prea dezarticulat" (p. 252). Sînt relevate, de asemenea, „îngrămădirea de imagini", „căutarea de rime" și „un exotism de dicționar" (p. 252—253). Marea majoritate a scrisorilor lui D. Prot. către Ov. Dens. datează din perioada 1909—1916 și privesc colaborarea la *VN*. Cele cîteva epistole dintre 1923—1925 sînt doar mărturii ale recunoștinței lui D. Prot. către cel care i-a călăuzit primii pași spre literatură. În scrisorile lui D. Prot., pe lîngă tendința de a-și însuși de la maestru o ortografie etimologizantă pentru neologismele de origine franceză (de ex.: *desaprobați*, I; *desorientat*, VIII; *paralisie*, XI; *poesia*, XII etc.), apar unele fonetisme de epocă:

pasagiul (XIII), *miragiu* (XVI), *apreţicre* (I, II), precum şi unele erori ortografice: *ai noştrii* (VII, XVI), în loc de *ai noştri*, şi altele, corectate marcat de editorii volumului. În Arh. Ov. Dens. se păstrează cîteva autografe ale lui D. Protopopescu, precum urmează: mapa XXIX, ms. 188: poezii originale şi traduceri din literatura engleză, din May Doney (23 f.); mapa XXVIII, ms. 157: o poezie fără titlu (inc.: „Vacant de noţiuni şi de dileme / De idealuri şi de aiurări"; 1 f.; 3 strofe a 4 versuri); mapa XXIX, ms. 221: recenzie (10 f.) la volumul de poezii al lui Mircea Dem. Rădulescu, *Leii de piatră* (Bucureşti, 1914). În ceea ce priveşte materialele din ms. 188 citat, menţionăm că nici unul nu a apărut în *VN*. Dintre acestea, prima poezie, *Cîntarea omului* IV (f. 1 —2) este continuarea primelor trei părţi ale poemului (I — III) apărute în *VN*, VII, nr. 23 (din 16 I 1912), p. 441—442; VIII, nr. 1 (din 15 II 1912), p. 9—10; nr. 3 (din 15 III 1912), p. 51—52. În acelaşi sens, ms. conţine (pe f. 20^{r} —23^{r})şi continuarea (părţile II, III şi IV) la poezia *Postumă* din *VN*, IX, nr. 6—7 din 1 VIII — 1 IX 1913), p. 202—203. În schimb, unele poezii din ms. 188 se regăsesc în cel de-al doilea (şi ultimul) volum de poezii al lui D.Prot., *Zvon de pretutindeni* (Bucureşti, 1921) (de ex.: *Sonet pentru adolescenţă;* cele două subdiviziuni ale părţii a IV-a din citata *Postumă*, sub titlurile: *Finis* şi *Apotheosă*). Nici unul dintre materialele cuprinse în cele 3 manuscrise citate (188, 157, 221) nu conţine intervenţii manuscrise străine. Doar *Sonată fără lună* (ms. 188, f. 3^{r} şi 4^{r}) şi *Postumă* (acelaşi ms., f. cit.) au unele sublinieri ale lui Ov. Dens., cu creion roşu, respectiv albastru (secvenţe sau expresii cu care directorul revistei n-a fost probabil de acord). La Muzeul Universităţii din Bucureşti se păstrează, în manuscrisul autograf al lui Dragoş Protopopescu, poezia *Toamnă*, datată 1910.

În schimbul recenziei (mult prea elogioase) din ms. 221 citat, Ov. Dens. publică o altă recenzie, a aceleiaşi cărţi a lui Mircea Dem. Rădulescu, în *VN*, IX, nr. 9 (din 1 XI 1913), p. 311—312, recenzie nesemnată (despre care nu avem certitudinea că aparţine directorului revistei), concepută altfel, mai concisă şi cu destule rezerve la adresa autorului volumului.

Dintre poeziile lui D. Prot. publicate în *VN*,foarte puţine se regăsesc în volumele sale. Astfel, în vol. citat *Zvon de pretutindeni*, întîlnim poeziile *Palinodie de ascet* (reluată din *VN*, VIII, nr. 19), *Marină* (din *VN*, IX, nr.6-7), *Mă chiamă clar, mă chiamă orientul* (din *VN*, IX, nr.2). Atît poeziile reluate din revistă în volum, cît şi cele reluate, din manuscrisele cunoscute, în volum prezintă anumite modificări, care merg pînă la adăugirea de noi versuri.

Bibliogr. Bucur, *Istoriogr. lit.*, p. 287—288; D. Chiţcran, *Studiile de anglistică la Universitatea din Bucureşti*, în *Mom. ist. înv. Buc.*, p. 92—93; Popescu-Şpineni, *Instituţii*, p. 190; id., *Contrib.*, p. 269; Solacolu, *Evocări*, p. 172—174, 177, 251, 258; *Dicţ. pseud.*; *Necrop. Capit.*; *Caiet II abon. VN*.

[8] Am reportat data din finalul scrisorii.

II [1]

Călăraşi, 1909 decembrie 31

Onorate domn,

Cu speranţa că mi se va ierta, dacă prin aceasta importunez oarecum, vin spre a vă ruga să binevoiţi a-mi permite să prezint aprecierii d-voastre următoarele versuri, apreciere de care cred că simte absolută nevoie orice tînăr la începutul unei cariere literare.

M-aş simţi plin de cea mai adîncă recunoştinţă dacă aş obţine de la d-voastră un cuvînt cel puţin de îndrumare şi m-aş simţi fericit dacă aprecierea d-voastre îmi va fi favorabilă întrucîtva şi dacă, semn al acestui lucru, versurile ar putea primi loc în coloanele revistei d-voastre *Viaţa nouă*.

Primiţi, vă rog, onorate domn, odată cu cele mai calde mulţumiri, asigurarea profundului meu respect şi admiraţiune.

Prea supus şi plecat
Dragoş C. Protopopescu
elev, Internatul St. Sava
str. Ştirbei-Vodă
Bucureşti

B.A.R.S.R.— S 41(2)/DXL.— Inv. 73.633

[1] Localitatea și data expedierii: reportate din finalul scrisorii.

III [1]

București, 1910 februar 18

Onorate domn,

Am trimis acum vro două luni, spre a fi supusă aprețierii d-voastre și spre a se publica, dacă merită, în revista *Viața nouă*, o poezie a mea *Crist plînge* [2]. Nu știu nimic din părerea d-voastre asupra acestei poezii și, din cauză că mă tem să nu devin importunator, nu-mi pot permite să vă cer sfaturi sau deslușiri, cu toate că le-aș dori și le-aș prețui foarte mult.

Totuși îmi permit o singură rugăminte: un singur cuvînt de la d-voastră care să-mi spuie dacă poezia se va sau nu se va publica în revistă, dacă se poate sau nu.

Acest răspuns îl consider, după cum și este, ca o critică deși prea concisă, totuși cu mult înțeles.

Mă încred în bunăvoința d-voastre și vă rog să primiți, odată cu mulțumiri, asigurarea stimei și considerațiunii mele.

Dragoș C. Protopopescu
elev, cl. VII, Internatul St. Sava,
str. Știrbei Vodă, nr. 33
București

B.A.R.S.R.— S 41(3)/DXL.— Inv. 73.634

[1] Localitatea și data expedierii: reportate din finalul scrisorii.

[2] În *VN* nu a fost publicată nici o poezie cu acest titlu, sub semnătura lui D. Protop.

IV [1]

1910 XII 20

Mult stimate domn,

Permiteți-mi vă rog să vă întreb dacă versurile *Două statui* și *Visînd*, așa cum au fost corectate, pot avea loc în revista d-voastre și de asemenea ce părere aveți asupra versurilor *Tăcerea* și *Ruit hora* pe care cred că le-ați primit [2].

Rugîndu-vă să mă iertați, dacă prin aceasta vă întrerup de la distinsele d-voastre ocupațiuni, primiți expresiunea stimei și admirațiunei mele.

Dragoș Protopopescu
str. Grivița 200, Călărași

B.A.R.S.R.— S 41(4)/DXL.— Inv. 73.635

[1] Data expedierii: reportată din finalul scrisorii.

[2] Dintre cele 4 poezii trimise de D. Prot., numai prima *(Două statui)* a fost publicată de Ov. Dens.: *VN*, VI, nr. 22, din 1 I 1911, p. 437—438.

V [1]

⟨1⟩911 VI 7

Mult stimate domnule Densușianu,

Vă trimet, dacă se poate, pentru numărul de la 15 al revistei, poezia aceasta pe care am corectat-o urmînd observațiilor d-voastre și care sper să fie acum mulțumitoare [2]. În ce privește poezia *Spre nemurire*, ce o am la d-voastră, dacă e preferabilă acesteia dar necesită îndreptări, vă rog să fiți bun a mi-o trimete aici unde o indispoziție mă reține pentru cîtva timp [3].

Cu respect și admirațiune

Dragoș Protopopescu
Grivița 200, Călărași

B.A.R.S.R.— S 41(5)/DXL.— Inv. 73.636

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Pe verso, scrisoarea are următoarele însemnări autografe ale lui Ov. Dens., sub formă de coloană: „Drochis / Partenon din Nicea / Artur / Andret". Primul nume: lecțiune nesigură.

[2] Este posibil să fie vorba de poezia *În două țări de umbră*, apărută în *VN*, VII, n. 10 (din 1 VII 1911), p. 196—197.

[3] În *VN* nu este publicată nici o poezie cu titlul *Spre nemurire*, sub semnătura lui D. Protop.

VI [1]

[Constanța,] d⟨umi⟩nică, 14 august [1912]

Mult stimate și iubite domnule Densusianu,

Desigur, vă veți mira că vă scriu iarăși din București. Nu, vă scriu din Constanța! Am plecat mai neprevăzut decît cum s-au retras rușii la lacurile mazuriene, — lăsînd la București popicele și sîmbetele la care veneam cu plăcere și un seminar neterminat, dar isprăvit, căci dus pînă la sfîrșit eu îl voi încredința spre cetire colegului T. Neicu [2], — schimb de placă fonografică ce nu va avea nici un inconvenient și pe care vă rog să-l îngăduiți.

Nu știu cînd mă voi mai întoarce în Capitală, mai ales cum în cursul lui ianuar voi lua uniforma și voi fi repartizat la cine știe ce serviciu.

Vă trimet sentimentele mele de stimă și admirație

Dragoș Protopopescu
22 Decebal
Constanța

P.s. Revista o primesc aici. Dacă aș ști că ar fi loc, v-aș trimete din bucățile mele din urmă.

B.A.R.S.R.— S 41(16)/DXL.— Inv. 73.644

[1] Localitatea de expediere: menționată în scrisoare. Ținînd seamă de ductul scrisului (care ne trimite la primii ani ai corespondenței dintre D. Prot. și Ov. Dens.) și de concordanța duminică 14 august, anul expedierii scrisorii (după calendar) este 1912.

[2] Probabil, Teodor Neicu, care absolvă Fac. de litere din București în anul școlar 1915—1916. Popescu-Spineni, *Contrib.*, p. 269.

VII[1]

[Constanța,] 27 ian. [1913

Mult stimate domnule Densusianu,

După o lună și jumătate de acută hibernație aici, în care nu știu nimic ce mai faceți și ce mai e pe la revistă — singur Speranția[2] mai mi-a scris un rînd — răsuflu cu bucata aceasta pe care v-o trimet, deși sînt mai mult sigur că nu va găsi loc.

Alaltăieri am venit de la revizuire și, scăpat din nou teafăr, sînt fericit că-mi pot anunța sosirea într-o săptămînă în București. Trebuie să fi venit și Păltănea [3] de la Paris și, dacă încurcături militare nu-i vor fi împrăștiat, ai noștri trebuie să fie mai mulți ca oricînd în jurul mesei de la High-Life sau de aiurea.

Tare mi-a plăcut printre altele poezia lui Cruceanu din ultimul număr [4]. Poezii ca aceasta să mai scrie și ca *Strada liniștită* [5] și e de ajuns.

Eu în sterilitatea vieței de aici am putut cel puțin lucra ceva, proză și versuri, și vi le voi da cînd vor fi gata.

De-abia aștept să vă văd și, pînă atunci, vă rog primiți sentimentele mele de iubire și devotament.

Dragoș Protopopescu

P.s. Cum cred să nu vin pînă la 3 februar, revista aș primi-o tot aici.

B.A.R.S.R.— S 41(18)/DXL.— Inv. 73.649

[1] În datare, ziua și luna: reportate de noi din finalul scrisorii; localitatea și anul: stabilite prin confruntarea cu scris. precedentă (VI). Cf. și nota 5, mai jos.

[2] Eugeniu Sperantia.

[3] Pompiliu Păltănea. Vezi, în acest volum, scrisorile sale către Ov. Dens.

[4] Ultimul număr al *VN*, la care se referă emitentul, este cel din 15 XII 1912 (a. VIII, nr. 21), în care M. Cruceanu a publicat poezia *Călătorul* (la p. 375—377).

Faptul că D. Prot. nu cunoaște numerele 22 și 23 (din 1, respectiv 15 I 1913), apărute totuși și ele înainte de redactarea scrisorii de față, se explică prin declarația însăși a emitentului, din prima frază a epistolei („După o lună și jumătate de acută hibernație...“). Vezi și nota urm.

[5] Poezia *Strada liniștită* a lui Mihai Cruceanu a apărut în *VN*, VIII, nr. 18, din 1 XI 1912.

VIII[1]

[Constanța,] ⟨19⟩13 VII 16

Mult stimate domnule Densușianu,

Am fost mai alaltăieri prin București, însă stînd prea puțin timp, n-am avut cînd să trec pe la d-voastră. Vroiam să vă rog ceva.

Aș dori să traduc o piesă pentru Teatrul Național, dar nu știu care e regula în privința traducerilor și nu știu dacă, traducerea mea fiind probabil bună, mi-ar primi-o d-l Davila [2].

Încît vă rog să fiți bun d-voastră să-mi spuneți dacă se pot da traduceri la Teatrul Național și, în cazul acesta, dacă sînteți de părere că aș putea reuși să mi se primească.

M-am gîndit să traduc, fiind ceva mai greu și mai deosebit, din teatrul englezesc și chiar am comandat pentru aceasta pe Wilde.

Dar iarăși deocamdată sînt dezorientat fiindcă nu cunosc deajuns teatrul englezesc și nu știu dacă el s-ar preta pentru scena noastră, încît apelez din nou la d-voastră, rugîndu-vă să-mi recomandați o piesă din englezește sau, dacă nu, din alte teatre.

Nu știu dacă nu abuzez prea mult de bunăvoința d-voastre, dar, sperînd că nu, vă mulțumesc din suflet.

Cu multă stimă și admirațiune,

Dragoș Protopopescu
Decebal 20, Constanța

B.A.R.S.R.— S 41(13)/DXL.— Inv. 73.647

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii.
[2] Alexandru Davila.

IX[1]

[Constanța,] ⟨19⟩14 VI 5

Mult stimate domnule Densusianu,

Vă trimet, dacă e nevoie pentru numărul dublu, bucata aceasta — amintindu-vă că mai am la d-voastră inedită o *Serenadă pentru miezul nopței* [2].

Dacă ați dori — pentru variația numărului — o traducere din englezește, alta decît cele de la d-voastră, v-aș trimete de aici cu plăcere.

Al d-voastră cu respect și devotament

Dragoș Protopopescu

20, str. Decebal
Constanța

B.A.R.S.R.— S 41(7)/DXL.— Inv. 73.639

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii.

[2] În 1914, singurul număr dublu al *VN* este nr. 6—7 din a. X (1 aug.— 1 sept.). Începînd din toamna lui 1913, apar din ce în ce mai puține versuri originale ale lui D. Protopopescu în *VN*, probabil datorită exigențelor sporite (uneori îndreptățite) ale lui Ov. Dens. față de colaboratorul său.

În 1913—1914, în *VN* predomină, în schimb, colaborarea lui D. Protop. cu traduceri din literatura engleză.

Poezia *Serenadă pentru miezul nopței* nu figurează printre materialele publicat de D. Prot. în *VN*.

X[1]

Constanța, 25 august [⟨1⟩914]

Mult stimate domnule Densusianu,

Cum scoaterea numărului dublu se apropie și cum — deși n-am pînă acum vreun indiciu — e posibil să apară și ceva al meu, vă aduc la cunoștință că m-am hotărît definitiv să iscălesc de acum înainte: P. Dragoș. Încît vă rog, ca, de va apărea ceva, să fie sub acest nume [2].

Nu știu ce mai e pe la București și ce faceți? Desigur că, reținut de imprejurări, nu v-ați putut duce undeva decît în țară, iar acum sînteți în București.

Eu nu cred să vin acolo mai devreme de 20 sept.

Cu sentimente de respect și devotament

Dragoș Protopopescu

P.s. Fac atîta caz de schimbarea numelui, ca să scap odată de acest prozaic „Protopopescu" și de spiritele . . . literare la care poate da loc.

[Adr.:] D-lui Ovid Densusianu, profesor universitar, 22, str. Colței București.

C.p.— B.A.R.S.R.— S 41(8)/DXL.— Inv. 73.640

[1] Scrisoarea este realizată pe o c.p. închisă. Anul: după ștampila poștei. Ștampila poștei de plecare: Constanța, 8 sep⟨tembrie⟩ ⟨1⟩914. Ștampila din București poartă aceeași dată.

[2] Sub semnătura P. Dragoș apar următoarele materiale ale lui Dragoș Protopopescu în *VN*: pamfletul *Obsesii napoleoniene*, în a. X, nr. 8 (din 1 X 1914), p. 256—258; și poemul *Frumoasele neliniști*, în a. X, nr. 9 (din 1 XI 1914), p. 279—286.

XI[1]

C⟨onstan⟩ța, 10 IX ⟨19⟩14

Mult stimate domnule Densusianu,

Aproape în același timp cu o scrisoare de la Dinu [2], în care îmi spunea că v-ați întors, am primit — cu surpriză — și revista, așa că, odată cu rîndurile în care vroiam să vă spun „bine-ați venit", vă aduc și mulțumirile.

V-am scris vreo două scrisori în timpul absenței d-voastră: una în care vă făceam cunoscut că iscălesc de acum înainte „P. Dragoș". Cred că nu aveți de făcut nici o întîmpinare și, dacă nu m-am gîndit mai departe decît la inversarea numelui, e fiindcă socotesc să fac prea mult caz de o simplă etichetă.

Cum vă găsiți după voiaj și cum vă simțiți mai ales din atmosfera de înfrigurare occidentală în cea de paralizie războinică a Capitalei, care, după umila-mi părere, e cea mai pură speță de lașitate și cabotinaj politic?

Îmi pare rău totuși că sînt tot aici, cu atît mai mul[t] cu cît desigur cercul și-a reînceput întîlnirile și e poate mai mult ca oricînd populat. Nu cred să pot veni însă înainte de 1 oct., afară dacă, oferindu-mi-se vreo suplinire sau altceva pentru care am făcut propuneri*, aș avea de ce să vin mai curînd.

Numărul *Vieței noi* e frumos și de astă dată [3]. Am și eu un articol de actualitate, pe care dacă socotiți că face pentru numărul viitor și nu vine prea tîrziu, vi-l voi pune la dispoziție cînd voi veni [4].

Pînă atunci transmit cercului nostru cordiale salutări, iar d-voastră vă adresez sentimentele mele de stimă și admirație.

Devotat

Dragoș Protopopescu

* și pentru care vă rog și pe d-voastră dacă vi se cere să faceți vreo recomandație, de pildă. [Nota emitentului].

B.A.R.S.R.— S 41(9)/DXL.— Inv. 73.638

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Titu Dinu. Vezi scrisorile acestuia către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 308 și urm. (în special scris. III și IV, p. 310—311).

[3] Este vorba de *VN*, X, nr. 6—7 (din 1 aug.— 1 sept. 1914).

[4] Vezi scris. urm. (XII și XIII).

XII[1]

Constanța, 22 sept. c. [1914]

Mult stimate domnule Densusianu,

Mai înainte de a primi răspunsul d-voastră, cum de un an întreg nu apărusem cu o bucată originală [2] și cum 1 oct. era în preajmă, eu mă grăbisem să vă trimet acel *Largo* pe care desigur că l-ați primit [3].

Sosindu-mi răspunsul d-voastră însă, vă trimet articolul, o pagină de polemică (aș zice, „polemică cu nimeni" . . .) care, — fiind mai de actualitate și cum, probabil, în același număr cu poezia n-ar avea loc (deși împrejurările poate au provocat secetă de material) — rămîne să apară el întîi.

Desigur că dacă numărul apare la 5 oct., voi fi la corecturi. Nu știu cum vi se va părea articolașul; probabil veți găsi unii termeni prea tari, dar eu am spus, sînt rînduri de polemică, și cîtă vreme ei nu sînt necuviincioși și tendențioși peste marginile literare, cred că a-i prigoni înseamnă a-i seca de expresivitate și a mutila o atitudine sufletească ce trebuie să rămînă unitară și mai mult ca orice „colorată" . . .

Vă mulțumesc pentru scrisoare. Sper să vin la capătul săptămînei acesteia.

Pînă atunci vă salut cu toată stima.

Dragoș Protopopescu

B.A.R.S.R.— S 41(10)/DXL.— Inv. 73.648

[1] Anul expedierii scrisorii: stabilit prin coroborarea scrisorii de față cu scris. XI și XIII.

[2] Într-adevăr, ultimele poezii originale (emitentul se referă, evident, la poezii) ale lui D. Prot. apărute în *VN*, pînă la data scrisorii de față, sînt *Marină* și *Postumă*, publicate în a. IX, nr. 6—7 (din 1 VIII — 1 IX 1913), p. 201—203. Vezi, aici, și scris. IX, nota 2.

[3] Poezia *Largo* nu figurează printre materialele semnate de D. Prot. în *VN*.

XIII[1]

[Constanța,] vineri, 3 oct. c. [1914]

Mult stimate domnule Densusianu,

Mă grăbesc să vă trimet corectura.

N-am, negreșit, nimic de zis. Decît asupra aliniatelor suprimate. Poate să vă fi făcut impresia de abrupt, dar cred că aceasta se datora numai relei întrebuințări a cuvîntului *istorie*, care, fiind prea cuprinzător, vag, trimetea cu gîndul aiurea decît la scena din pasagiul anterior (cu nemții la masă, admirînd tabloul) la care pur și simplu vroiam să fac eu aluzie. Înțelesul deci pe care-l vroiam era: pentru ca istoria, vremea viitoare, să înregistreze o scenă ridiculă și deșartă ca aceasta, pentru ca să fie admirat și pomenit de o astfel de posteritate și într-un chip atît de vulgar și caraghios, Kaiserul, vrăjit de astfel de perspective!, a provocat isteria războinică . . . În cazul acesta aliniatul cred că e chiar necesar (plus că cuprinde o figură de stil care n-ar face să fie lepădată); — decît, modificat. De aceea propun: *„De dragul acestei umoristice posterități se dezlănțuie isteria războinică de azi și, devastînd acolo unde n-a clădit, crede că va clădi acolo unde a devastat.*

Trebuie să plîngem civilizația europeană și poporul francez care a făcut cel mai mult pentru dînsa".

Acest al doilea aliniat poate mai ușor lipsi, dar atunci în aliniatul următor trebuie pus „prin urmare", în loc de „însă" [2].

Sper însă că nu le veți înlătura pe amîndouă, cu atît mai mult cu cît pasagiul următor ar putea foarte greu să se alipească la acel dinainte.

Vă salut cu respect deosebit

Dragoș Protopopescu

B.A.R.S.R.— S 41(11)/DXL.— Inv. 73.645

[1] Indicația „vineri, 3 oct. c.": reportată de noi din finalul scrisorii. Anul: stabilit după cuprinsul scrisorii și confirmat prin raportarea concordanței vineri 3 octombrie cu calendarul. Epistola se referă, în mod evident, la pamfletul *Obsesii napoleoniene*, apărut în *VN*, X, nr. 8 (din 1 X 1914), p. 256—258. Localitatea de expediere: probabilă, deși, în scris. precedentă (XII), emitentul promite că „va fi la corecturi" (se înțelege: la București).

[2] Modificările propuse n-au fost acceptate de Ov. Dens.

XIV[1]

[București,] ⟨19⟩14 XI 11

Mult stimate domnule Densusianu,

Desigur, vă va mira că vă scriu, însă pentru motive ușor de înțeles am ales acest mod ca să vă fac o rugăminte.

Săptămîna viitoare — adică după ce voi fi terminat cu examenele la Drept și cu alte afaceri particulare — plec acasă, din cauză că deocamdată aici mi-a fost imposibil să găsesc vreo suplinire sau altceva, iar de acasă nu pot avea decît pentru strictul necesar, — ori nu se poate trăi azi cu „strictul necesar", mai ales pe vremurile acestea.

Mă duc acasă și voi lucra acolo cum voi putea. Însă cum trebuie să vin neapărat din cînd în cînd în București — am de pildă de adus lucrarea aceea la d-l Bianu, revăzută, am un examen la Latină, apoi trebuie să vin la seminare neapărat, lucruri care, în afară de nevoi particulare, mă vor reclama aici, săptămînal, m-am gîndit la permisul acela pe căile ferate [2].

Nu știu la cine e și cine îl posedă, însă îmi închipui că oricît de mult le-ar necesita în cursul anului, luna aceasta cel puțin el stă aproape degeaba.

Sînt toți ocupați și nici de plimbat nu e vreme, iar în provincie nu-i decît Cruceanu care pare-mi-se de o lună n-a venit prin București.

Atunci, domnule Densusianu, v-aș ruga dacă se poate să-l am și eu luna aceasta, maximul o lună și jumătate, pînă adică mă voi aranja neapărat într-un chip. Ar fi singura soluție de a trăi în două . . . existențe, fără să-mi producă prea mari stînjeniri.

Vă fac această rugăminte după multă ezitare, cu atît mai mult cu cît eu am avut odată permisul, iar cerîndu-l acum cînd e al altuia e o . . . uzurpare. De altfel eu însumi aș ruga pe cel ce mi l-ar ceda și cred că ar face-o fără nici o dificultate, mai ales cum [nu] e vorba decît de o *cedare de tot temporară*.

Fiind ocupat cu examenele, vin mîine pe la d-voastră ca să aflu rezultatul.

Pînă atunci, vă salut și vă mulțumesc, rugîndu-vă totodată ca, în cazul cînd, întîmplător, vi se va cere vreo recomandație pentru vreun loc unde aș putea fi și eu, să vă gîndiți și la mine.

Al d-voastră

Dragoș Protopopescu

B.A.R.S.R.— S 41(6)/DXL.— Inv. 73.637

[1] Data emiterii: reportată de noi aici din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 239—241: scris. XVII — XXI ale lui Mihail Cruceanu către Ov. Dens.

XV [1]

[Constanța, ianuarie 1915]

Mult stimate domnule Densusianu,

Îndreptările d-voastră le găsesc ca totdeauna prea potrivite.

Phoebus însă e adevărat stil vechi, dar clasicism de acesta nu se găsește și la un H. de Régnier? Apoi strofa cred că nu se poate suprima, fiind că în afar' de dificultățile de vers ce ar surveni, ea e o culminare a ideei de topire în lumea cosmosului; prefacerea își găsește aici ultima fază, cînd eu ajung să am, ca și lumea astrelor, amurg, aurore, zenit, ca și cerul, de aceea cred și că „cusut" pentru „avut" e greșeală de tipar, cuvîntul meu fiind, sper, destul de potrivit [2]. În orice caz nu sînt pentru suprimarea strofei (care nu-i nici urîtă măcar!).

Titlul e adevărat pare depărtat. Dar l-am ales nu numai pentru frumusețe, ci și sugestionat de partea finală și cea mai expresivă a bucății și care e ca o nouă, personală interpretare (cosmogonică aș zice, fiindcă e vorba de părți din cosmos) a lunei, a căderei stelelor, amurgului, norilor, care iau o nouă semnificație în mintea celui care vrea să se identifice cu lumea astrelor.

Are să vă surprindă — mă tem, neplăcut — revenirea la numele adevărat! După o știre de la Iași, a trebuit să mă las și de P. Dragoș [3]. Vă rog să mă iertați de... deranjul pe care l-am făcut revistei și să credeți că renunț cu desăvîrșire la aventura... desperată a căutării zadarnice de nume!

Vă salut

Dragoș Protopopescu

P.s. Am schimbat apoi versul cu nostalgii dîndu-i înțeles contrar: „să pot pluti-n de raze nostalgii", puterea atracției care leagă corpurile cerești, ca o nostalgie de raze. Se potrivește și mai bine cu strofa următoare. S-ar putea și „'n concert de nostalgii". Cum credeți? [4]

B.A.R.S.R.— S 41(17)/DXL.— Inv. 73.646

[1] Scrisoarea se referă la poezia *Cosmogonii*, apărută în *VN*, X, nr. 12 (din 1 II 1915), p. 381—383. Deci scrisoarea de față trebuie să fie din jumătatea a doua a lunii ianuarie 1915. Localitatea de expediere: probabilă.

[2] În forma tipărită, termenul a fost corectat: „Iar ziua să se spună c-am avut / Crepuscul, aurore și zenit..." (terțina a 8-a).

[3] Vezi, aici, scris. X, nota 2.

[4] Iată forma tipărită a terținei a 11-a: „Să intru-n ritmul nou al altui vers, / Să pot pluti-n concert de nostalgii,/ Sătul de praf și obosit de mers".

XVI

Constanța, 1 VIII ⟨19⟩15

Mult stimate domnule Densusianu,

Vă trimet proza. Pentru numărul dublu, dacă va putea să apară, atunci cred să nu fie prea mare. Dinu îmi scrie că numărul e vorba să iasă la 10 august; în cazul acesta probabil d-voastră rămîneți cam pînă atunci în București [1].

Cum ați petrecut la Cheia? M-am gîndit foarte des la d-voastră și parcă vă vedeam [2] singur, în acel creier de munte, în tovărășia liniștei atît de prielnică și rodnică.

Pe aici pînă acum vremea nu a fost prea strălucită și nici plictiseala n-a lipsit. Din ai noștri s-a abătut pe aici numai Paraschivescu [3], și aceasta ca să lase o sumă bunicică la bacara. Cît despre mine, eu îmi trec vremea cu Catul, pe care îl traduc în românește, în versiuni (împreună cu Tibul, sper) și lecturi din cărțile d-voastră mai ales: de l'Isle Adam m-a fascinat și de data asta; e maximul de miragiu ce se poate produce în artă.

Unde aveți de gînd să petreceți luna asta? Dacă v-aș vedea abătîndu-vă pe aici, cîteva zile, la mare, tare mi-ar părea bine.

Deocamdată însă sînt mulțumit că vă pot scrie, reînnoindu-mi sentimentele mele de stimă și admirație neuitată.

Dragoș Protopopescu
11, str. Marcu Aureliu
(m-am mutat)

P.s. Vă trimet și studiul meu, a cărui simplitate și superficialitate vă rog să o iertați. E o lucrare care nu face decît 500 de lei ... Sînt de altfel, după sfatul și al d-lui Bianu, ferm hotărît să încep la toamnă o serioasă lucrare de istorie literară.

B.A.R.S.R.— S 41(12)/DXL.— Inv. 73.641

[1] Nr. dublu al *VN*, la care se referă emitentul, este nr. 6—7 din a. XI (1 aug.— 1 sept. 1915). Ultimul material al lui Dragoș Protopopescu apărut în *VN* este poezia *Hevá*, din a. XI, nr. 4 (1 VI 1915), p. 120—122. După această poezie, sub numele lui D. Prot. nu mai apare nimic în *VN*. Înseamnă că odată cu absolvirea Facultății de Litere, încetează și colaborarea lui D. Prot. la *VN*, fără ca acesta să bănuiască.

[2] Scris din eroare: *vădeam*.

[3] Vintilă Paraschivescu. Vezi, mai sus, scrisorile sale către Ov. Dens.

XVII [1]

C⟨onstan⟩ța, ⟨19⟩16 VII 23

Iubite și stimate domnule Densusianu,

Grăbindu-mă să scap de Bucureștiul care în ultimul timp mă bolnăvise, am plecat fără să fi avut măcar vreme să-mi iau rămas bun de la d-voastră, — cu toate că aveam chiar nevoie să vă cer, ca de obicei de altfel, și ceva cărți și reviste, lucruri ce acum voi căuta să mi le procur de aiurea.

Sosit aici, am căzut din nou la pat, de o amigdalită afurisită care, printre altele, m-a silit să renunț vreo două zile și mai bine la mîncare, ceea ce m-a adus într-o slăbiciune nu tocmai convenabilă, mai ales pe vremuri ca acestea de mult încercată rezistență de toate felurile!

Mă tem ca aceste rînduri să nu vă surprindă plecat, fiindcă e cu putință ca zăpușeala din București să vă fi gonit mai înainte de vreme. Probabil însă că d-abia acum intrați în examenele de licență, așa că tocmai la finele săptămînei viitoare veți putea pleca la Mangalia, cum spuneați. Ori ați schimbat proiectul?

Dacă v-ați stabili aici, poate ați mai veni uneori și pe la Constanța.

Pe aici azi a fost cald, nici mai mult nici mai puțin, cred, ca la București. Aceasta mă reține tot timpul în casă, unde printre altele lucrez și la alcătuirea volumului de versuri pe care de astă dată îl scot neapărat, la toamnă [2].

Vă salut cu toată dragostea și admirația ce o am pentru d-voastră.

Dragoș Protopopescu
11, str. Marcu Aurel [sic]

B.A.R.S.R.— S 41(14)/DXL.— Inv. 73.642

[1] Indicația autografă a emitentului „16 VII 23" am interpretat-o ⟨19⟩16 VII 23 (nu 16 VII ⟨19⟩23), ținînd seamă de conținutul scrisorii (nu este perioada de după vizitarea Angliei de către D. Prot.; emitentul vorbește, în finalul scrisorii sale, de pregătirea unui volum de versuri, ca despre primul său vol. de versuri). Vezi și nota 2.

[2] Credem că este primul vol. de versuri al lui Dragoș Protopopescu, *Poemele restriștei*, apărut la București, de-abia în 1920. Desigur, războiul care a intervenit, a zădărnicit publicarea volumului în toamna lui 1916.

XVIII [1]

1 ian. ⟨19⟩23

La mulți ani 1923. Cu sănătate deplină și deplină mulțumire. Trăiască *Viața Nouă**

Dragoș Protopopescu
32 Russell Square
London WC 1

*) care totuși n-a sosit încă pe aici. . . [Nota emitentului]

[Adresa] D. Ovid Densusianu, profesor universitar, dir. *Vieței Nouă*. 22, str. Colței (sau No. 24), București, Roumania.

C.p.i.— B.A.R.S.R.— S 41(19)/DXL.— Inv. 188.270

[1] Data expedierii: reportată de noi din finalul scrisorii. Ștampila poștei de plecare: „London WC, ⟨19⟩23 jan. 8"; ștampila poștei de sosire: „București, 1923 ian. 12. Ilustrata reprezintă o reproducere color după o miniatură: „The Nativity. Add. MS. 34294, f. 82 b. Sforza Book of Hours. Flemish, A.D. 1519—20. British Museum".

XIX [1]

DRAGOȘ PROTOPOPESCU

[Constanța,] 1-I-⟨19⟩24

vă urează din toată inima sănătate deplină și ani mulți de muncă spre binele științei noastre.

[Adresa (pe plic):] D. Ovid Densușianu, profesor universitar, directorul revistei *Viața nouă*. 23, str. Colței, București.

C.v.— B.A.R.S.R.— S 41(20)/DXL.— Inv. 188.271

[1] Data c.v.: reportată de noi din finalul textului. Numele emitentului pe c.v. este manuscris.

Ștampila poștei de plecare (Constanța) are data: 21 ian⟨uarie⟩ ⟨1⟩924.

XX

Univ⟨ersitatea⟩ Cernăuți
9 april ⟨19⟩25

Mult stimate domnule Densusianu,

Cu toate că n-am primit nici un răspuns de la Papahagi [1], auzind de deschiderea Congresului [2], socotesc de a mea datorie să vă cer iertare pentru absență.

Lovit în ultimul timp de un atac de icter, mă găsesc sub o cură de Karlsbad — Brühlderum [3] cald, de comprese calde, lapte cald și un întreg regim alimentar care mă ține în casă și pe care cu greu l-ai putea urma, fără cine știe ce urmări, la București și la mese cu profesorii.

O spun numai ca să-mi arăt adînca părere de rău că nu vă voi putea vedea prezidînd un atît de important congres al cărui succes îl doresc din toată inima și pe care desigur nu-l vor atinge întru nimic absențe ca a mea.

Urîndu-vă sănătate și bine, sînt al d-voastre

Cu aceeași veche admirație și devotare

Dragoș Protopopescu

B.A.R.S.R.— S 41(15)/DXL.— Inv. 73.643

[1] Tache Papahagi.

[2] Întîiul Congres al filologilor români, inițiat și condus de Ov. Densusianu, București, 13—15 aprilie 1925.

[3] Partea finală a ultimului cuvînt: lecțiune nesigură.

XXI [1]

Constantza, [1912—1914]

Viatza lunga ku desavarsita incoronare a operei dv. stralucite.

Dragoș Protopopescu

[Adresa] D-lui Ovid Densușianu, profesor universitar, Kalea Victoriei, 184 B⟨u⟩k⟨a⟩r⟨est⟩.

Tel.— B.A.R.S.R.— S 41(21)/DXL.— Inv. 188.272

[1] Telegrama are o ștampilă de sosire la București, cu data indescifrabilă. Datarea noastră rezultă din concordanța următoarelor fapte: 1) Ov. Dens. a locuit în București pe Calea Victoriei, nr. 184, de la sfîrșitul anului 1903 pînă în primăvara lui 1914; 2) Dragoș Protopopescu a stat în Constanța din vara lui 1912, cel puțin pînă în 1916 (vezi, aici, scris. VI — XIII, XV — XIX).

Sextil Pușcariu [1]

I [2]

[Brașov (?), 1902 ianuarie sau februarie]

Iubite Ovid,

M-am bucurat mult văzînd că ai găsit unele lucruri bune în *Studii și notițe* [3], nu pot însă să nu-ți spun cît de adînc am fost mîhnit pentru cele ce le-ai scris despre etimologia lui *scol* [4]. Aș vrea să mă înțelegi bine și să citești scrisoarea mea prietenește, așa cum ți-o scriu eu. Prietenește și sincer îți mărturisesc că eu n-am știut nimic că te-ai gîndit și d-ta la **excubillare* sau **excubulare* și, dacă îți aduci aminte, am vorbit amîndoi o singură dată despre eti-

mologia lui *scol*. Era acum un an la Paris, la cafeneaua Terminus; era și Candrea cu noi [5]. Atunci știu că ai propus în glumă un tip **excol(e)are* și că am renunțat toți trei de a mai căuta după cel adevărat [6]. La **excubilare* (**excubulare*) am ajuns absolut independent, sfidat fiind de N. Sulică să găsesc o etimologie mai bună decît a sa: **excollare*, și Candrea e mărturie cum, îndată după ce-am găsit-o, am mers la el de am discutat-o. Dacă ai fi pomenit d-ta, atunci la Terminus, un astfel de prototip, de bună samă și-ar fi adus Candrea aminte cînd i l-am spus eu ca o descoperire a mea.

Să nu crezi însă că m-am întristat pentru că în articolul d-tale nu mă recunoști pe mine ca pe autorul etimologiei. O etimologie mai mult sau mai puțin, — mai ales cînd e așa de evidentă, că mai curînd sau mai tîrziu ar fi trebuit s-o afle altul, — nu va urni filologia românească din loc, ci ceea ce o va duce departe e o muncă cinstită a generației tinere. De aceea am fost jignit văzînd că te îndoiești măcar o clipă de c i n s t e a muncei mele.

Înțeleg prea bine că în Țara românească, unde nu ești sigur că prietenul nu-ți va fura pălăria din cui sau nu-ți va publica o comunicare pe care i-o faci, omul devine bănuitor față de toți. Chiar pentru aceea poate fi de multe ori nedrept, și nedrept ai fost cu mine.

Căile comune pe cari am pășit amîndoi ne va aduce [sic] în mod fatal de multe ori la aceleași rezultate și adeseori vom rămînea surprinși cînd, fără să premeargă „convorbiri filologice", va publica unul din nou un lucru pe care l-a aflat și celălalt [7]. Fi[i] sigur că într-un astfel de caz eu mă voi bucura din inimă, căci aceasta îmi va fi o dovadă că am fost pe drum bun. Comoara pe care avem s-o dezgropăm e încă atît de mare că nu-i nevoie să ne batem după un bănuț ce s-a rostogolit pe jos. Ne-am alege numai cu vînătăi dureroase și comoara ar rămînea tot îngropată. Să mergem deci mînă în mînă și să avem încredere unul în cinstea celuilalt. În senzul acesta ți-am strîns mîna prietenește la ultima noastră despărțire. De-atunci am avut ocazia să doresc cu atît mai mult ca prietenia noastră să să întărească, că ți-am cetit *Histoire de la langue roumaine*, pe care o subscriu întru toate ale ei și eu, și care mi-a arătat că a început epoca cînd, ca și istoria, filologia a apucat la noi pe calea cea dreaptă.

Să-mi dai voie să fiu sincer de tot și să-ți spun că am cetit printre șirele recenziunei din *Noua revistă*. Ai fost la Paris, te-ai întîlnit cu Candrea și ai vorbit cu el despre articolii mei, asta o văd din adaosul pe care îl pui între paranteze: „unele lucrate în colaborare cu A. Candrea" [8]. Ar trebui să-l cunosc prea puțin pe Candrea ca să nu fi observat lucrul ăsta și să nu știu că el ți-a spus că în cele ce le-am publicat mi-am însușit multe din bunurile lui. Și în parte are dreptate, de-aceea să nu crezi că vreau aici să fac mahalagisme pe contul lui. D-ta ști[i] însuți ce va să zică să stai nopți întregi și să discuți filologie cu un specialist ca și tine. Îi spui lucruri despre cari însuți încă nici n-ai ajuns să-ți faci o idee lămurită, el își dă părerea lui, ideile vechi nasc idei nouă și de multe ori te pomenești că copii[i] născuți sînt ai amîndurora. Așa am pățit de multe ori discutînd pe Körting [9] cu Candrea și mai toate etimologiile pe cari le-am publicat i le-am spus și le-am frămîntat amîndoi. Dar n-am publicat nici una dintre etimologiile care să nu fi fost a mea înainte de a fi fost a noastră. Recunosc că el mi-a completat multe și de aceea am și spus-o în fruntea articolului. În același timp sînt încă sigur că Candrea să simte jefuit. Defectul ăsta îl are și tot așa s-a simțit jăcmănit de d-ta, deși-l citezi aproape pe fiecare pagină și chiar pe Schuchardt îl bănuiește că i-a umblat cu mîna-n buzunar.

Eu sînt însă cu inima curată. Cînd ne-am hotărît să scriem amîndoi un Adaos la Korting, eu am plecat la Lipsca, unde am stat o lună ca să copiez dicționarul lui Weigand și să adun material dialectic [10]; revenind, i l-am pus absolut la dispoziție. În schimb, mi-a comunicat și el multe forme interesante din dialectele italienești. Am plecat fără să fi isprăvit tot lucru[l] și a rămas să lucrăm independent mai departe. I-am scris două scrisori, el nu mi-a dat nici un semn de viață. Știind [. . .]

[*Sextil*]

B.A.R.S.R.— S 43(11)/DXL.— Inv. 73.662

[1] Sextil Pușcariu (1877—1948), eminent lingvist, elev al lui G. Weigand, G. Paris și W. Meyer-Lübke. Docent de filologie romanică la Universitatea din Viena (1904—1906), apoi profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți (1906—1918) și titular al catedrei Limba română și dialectele ei de la Universitatea din Cluj (1919—1941). Membru corespondent (din 1905), apoi activ (din 1914) al Academiei Române. Din 1906, însărcinat — de Academia Română — să conducă elaborarea marelui *Dicționar al limbii române*. În 1919 a înființat la Cluj Muzeul limbii române, devenit în 1948 Institutul de lingvistică și istorie literară. Creatorul și conducătorul școlii lingvisticii clujene, între cele două războaie mondiale. În aceeași perioadă, a înființat și condus buletinul de lingvistică și filologie *Dacoromania* (Cluj). A inițiat și condus lucrările *Atlasului lingvistic român*, elaborat de Sever Pop și Emil Petrovici. Membru a mai multe societăți științifice străine. A publicat un mare număr de studii de lingvistică românească și romanică, articole și studii de critică și istorie literară. În tinerețe, a tipărit poezii, schițe, nuvele, iar în ultimii ani ai vieții a redactat cîteva valoroase volume de memorii, apărute postum. Contribuții fundamentale în istoria și dialectologia limbii române. Bun organizator al cercetării științifice. După modelul primului Congres al filologilor români (București, aprilie 1925), a organizat și condus lucrările celui de-al doilea Congres al filologilor români (Cluj, 23—25 aprilie 1926; vezi prezentarea Congresului de T. Papahagi, în *Revista filologică*, I, nr. 3, p. 352—362). A desfășurat și o bogată activitate cultural-obștească. De mai multe ori, delegat al României la Liga Națiunilor (Geneva), cu G. Oprescu și Elena Văcărescu. Relațiile inițiale de prietenie pe care le oglindesc scrisorile I — XI ale lui S. Pușc. către Ov. Dens. (din anii 1904—1905) se explică nu atît prin faptul că Ov. Dens. a urmat școala primară la Săcele lîngă Brașov (S. Pușc. era originar din Bran) sau prin înrudirea lui prin alianță cu S. Pușc. (vărul acestuia, doctorul Emil Pușcariu, se căsătorise cu sora lui Ov. Dens., Elena; vezi aici, mai jos, scris. IV, nota 4) sau prin unii prieteni comuni (G. Moroianu, M. Bartoli etc.), circumstanțe la care Ov. Dens. nu ținea prea mult, cît prin domeniul comun de cercetare, prin pregătirea științifică superioară a amîndurora, prin dorința legitimă și sinceră de a da un curs sănătos cercetărilor asupra limbii române. Din păcate pentru dezvoltarea ulterioară a lingvisticii românești, după o scurtă perioadă, în care n-au lipsit nici criticile reciproce, relativa amiciție dintre cei doi tineri lingviști se transformă într-o dușmănire acută, care marchează nu numai profunde deosebiri de temperament, ci și unele ambiții ascunse. Caracterul puritan al comportamentului lui Ov. Dens. în materie de lingvistică și filologie și, de la un moment dat, în materie de politică, au făcut imposibilă conviețuirea pașnică a celor doi lingviști. Cu toată încercarea de conciliere pe care o reprezintă colaborarea dintre Ov. Dens. și S. Pușc. cu ocazia primelor două congrese ale filologilor români (București, 1925; Cluj, 1926), cu toată pezența unui elev al lui Ov. Dens. în școala lingvistică clujeană (G. Giuglea), învrăjbirea dintre cei doi capi de școală lingvistică și dintre școlile pe care le reprezintă nu se risipește decît după moartea lui Ov. Dens. (1938). Faptul care a declanșat ruptura dintre Ov. Dens. și S. Pușc. îl constituie încercarea conducerii Academiei Române, în anii 1904—1905, de a transfera sarcina lucrărilor pentru *Dicționarul limbii române* (așa-numitul *Etimologic*) de la Al. Philippide asupra unei alte echipe. Încă de la început au fost vizați, ca cei mai competenți, Ov. Dens. și S. Pușc. (vezi, aici, scris. V — XI). În urma unor mașinațiuni de culise

(respingerea propunerii lui Ov. Dens. de a se angaja, drept colaborator, I. A. Candrea), Ov. Dens., din solidaritate, se retrage, în faza discuțiilor, încît sarcina va fi preluată, la începutul anului 1906, de S. Pușc. și echipa sa. Cu privire la istoricul transferului respectiv, a se mai vedea în special: scrisorile lui S. Pușc. către I. Bianu (scris. 4, 7—10) din *Coresp. Bianu*, III, p. 407—413 (vezi și p. 416, nota 1); S. Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895—1906)* [Ediție îngrijită și prefață de Magdalena Vulpe.] București, 1968, p. 335—369; Arhiva Academiei Române, P. 17, Secț. liter., Dicț. lb. rom. 1904—1911, f. 103 (ciorna adresei nr. 9165 din 2 XII 1905, către Ov. Dens. și S. Pușc.), f. 104—116 (procesele-verbale ale ședințelor Comisiei Dicționarului, din 9, 10, 12 XII 1905 și 3 II 1906); N. Iorga, *Dicționarul Academiei*, în „Floarea darurilor" (București), vol. II, nr. 27 (din 30 sept. 1907), p. 417—419; Grammaticus, *Dicționarul limbii române și d. Philippide*, în *Viața rom.*, I, 1906, nr. 3, p. 425—431; Al. Philippide, *Cum se apără specialistul român*, în rev. cit., VIII, 1908, nr. 1 (ian.), p. 21—23; Philologus [= Al. Philippide], *Dicționarul Academiei sau basmul cucoșului roș*, în rev. cit., a. cit., nr. 2 (febr.), p. 257—261; I. Iordan, *Al. I. Philippide*, București, 1969, p. 18—19, 121—122; *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 131—135 (scrisorile lui I. A. Candrea către Ov. Dens.). În consecință, Ov. Dens. va supune, în continuare, unei critici adesea vehemente (nu totdeauna, însă, obiective), aproape toate lucrările mai importante ale lui S. Pușc. sau conduse de acesta (*Dicționarul limbii române*, rev. *Dacoromania* etc.). Vezi, în acest sens: *Dicționarul Academiei*, *VN*, IV, nr. 4 (din 1 apr. 1908), p. 67—72; nr. 5 (din 15 apr. 1908), p. 85—88; nr. 6 (din 1 mai 1908), p. 107—111; nr. 10, (din 1 iulie 1908), p. 185—188; *Răspuns unui întîrziat*, *VN*, IV, nr. 8 (din 1 VI 1908), p. 146—157; *Un nechemat*, *VN*, V, nr. 16 (din 1 oct. 1909), p. 313—318; *Pentru probitatea științifică*, în *GS*, III —2, 1928, p. 441; recenziile la *DR* I și II, în *GS* I — 1, 1923, p. 153—155; la *Din perspectiva Dicționarului*, I, III, în *GS*, nr. cit., p. 156—159; la *Studii istoromâne*, II, în *GS*, III —2, 1928, p. 445—451; la *Studii istoromâne*, III, în *GS*, IV —2, 1930, p. 410—411. În scrisorile lui S. Pușc. se întîlnesc mai multe inadvertențe lingvistice. Fonetisme populare neliterare: pron. refl. *să* (în loc de *se*): *să găsește* (II), *mi să pare* (II), *să va plictisi* (II), *să pronunță* (III), *să aude* (III) etc. etc.; imperat. *fi* (pers 2 sg.: I, II, X; în loc de *fii*); segmentul *es-*, la neologisme (în loc de *ex-*): *esplici* (II), *esplicație* (II), *escursie* (III), *esamen* (V), *esista* (V), *estrem* (V), *espedierea* (VII) etc. etc., dar *exemplar* (II), *explosive* (III); *și* (pers. 2 sg.: I, II, IV, VII; în loc de *știi*), *nimurui* (V, IX, XI; în loc de *nimărui* sau *nimănui*), *iai* (V; în loc de *iei*), *înțăpăturile* (VI), *jăcmănit* (I), *a complectat* (I), *vi* (pers. 2 sg.: VIII, IX; în loc de *vii*), *copii* (articulat: I, în loc de *copiii*), *tot lucru* (I; în loc de *tot lucrul*), *chestile* (V; în loc de *chestiile*), *membrii* (neartic.: IX; în loc de *membri*). *samă* (I), *senzul* (II, XI). Unele fonetisme de epocă: *postala* (VIII), *matematiciani* (IX), *științifice* (IX), *detailiu* și *detail* (V). Încadrarea lui *articol* la masculine: pl. *articoli* (I). Unele construcții sintactice necorecte: *înainte ce dai tu lucrarea definitivă* (V); *înainte ce învăța dacoromâna* (V; „înainte de a învăța..."); *căile* [...] *ne va duce* (I; în loc de ...„ne vor duce") Pentru operele lui S. Pușc. apărute pînă la începutul anului 1968, vezi bibliografia întocmită de Ilie Dan, în S. Pușcariu, *Limba română*, I, *Privire generală*, [ed. a II-a,] București, 1976, p. 441—467. Dintre lucrările lui S. Pușc. publicate ulterior, menționăm: *Călare pe două veacuri*, ed. cit.; *Studii și cercetări*. Ed. îngrijită de Ilie Dan. Prefață de G. Istrate. București, 1974, *Brașovul de altădată*. Cuvînt înainte de Ioan Colan. Ed. îngrijită de Șerban Polverejan, Cluj, Napoca, 1977; *Memorii*. Ed. de Magdalena Vulpe. Prefață de Ion Bulei. Note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe. București, 1978. Vezi, de asemenea: *Coresp. Bianu*, III, p. 404—673 (323 scris. trimise de S. Pușc. lui I. Bianu, între 1904—1934); B. Munteanu, *Corespondențe*, Paris 1979. p. 631—642 (17 scris. ale lui S. Pușc. către Basil Munteanu, 1931—1939); *St. doc. lit.* VI, p. 98—108 (2 scris. ale lui J. U. Jarník către S. Pușc., 1905—1913; 3 scris. ale lui D. Onciul către S. Pușc., 1909; 4 scris. ale lui S. Pușc. către D. Onciul, 1904—1910); IX, p. 275 (1 scris. a lui S. Mehedinți către S. Pușc., 1906); XI, p. 1—18 (7 scris. ale lui S. Pușc. către S. Mehedinți, 1907—1911); *Coresp. H. Petra-Petrescu*, p. 137—140 (rezumatul a 8 scris. de la S. Pușc., 1908—1930).

Bibliogr. Pentru scrierile despre S. Pușc. apărute pînă la începutul anului 1968, vezi bibliografia citată a lui Ilie Dan, în op. cit., p. 468—480. Dintre lucrările ulterioare, vezi: Acad., *Ist. lingv.*, p. 87—94; *Ist. lingv. rom.*, p. 105—110; Bucur: *Istoriogr. lit.*, p. 180—182; Iordan, *Memorii*, I, p. 197—198; Kalustian, *Facsimile*, p. 193, 199—205; Macrea, *Contrib.*, p. 269—308; P. Schveiger, *New and old ideas in Sextil Pușcariu's work*, în *CLTA*, 8 (1971), p. 233—239; Mircea Vaida, *Sextil Pușcariu, critic și istoric literar*, Cluj, 1972; și următoarele publicații închinate lui S. Pușc.: *AUI*, XIV, 1968, secț. III, c, fasc. 2 (articole de G. Istrate, V. Arvinte, D. Irimia, Ilie Dan, Magd. Vulpe); *CL*, XIX, 1974, nr. 1 (articole de I. Pătruț, B. Kelemen, Sab. Teiuș, P. Neiescu, Gr. Rusu, Rom. Todoran, Mircea Popa); *100 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu (1877—1948)*. Comunicările simpozionului din 14 I 1977, Cluj-Napoca, 1977 (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca; comunicări de: Ion Vlad, D. Macrea, Șt. Pascu, Rom. Todoran, G. Istrate, Magd. Vulpe, Const. Negulescu, I. Pătruț, M. Zdrenghea, Val. M. Curticeanu, B. Kelemen, Elena Comșulea-Valentina Șerban-Sabina Teiuș, G. Neamțu, Aurel Sasu, M. Vaida, M. Curticeanu). Vezi și *Dicț. pseud.*; *Dicț. folc.*, [I], p. 364—365; *DLFR*; *Encicl. istoriogr.*; *Cărt. braș.*, p. 198—199; *Doc. lit.*, I, indice; II, p. 23, 24, 25, 34; *Caiet I abon. VN* (adresa: Viena 99 [1] Lazarethgasse).

[2] Lipsește partea a doua cu finalul scrisorii. Partea păstrată ocupă cele 4 p. ale unui difolio. Restul se afla, probabil, pe un alt difolio. S. Pușc. avea obiceiul să noteze locul și data expedierii la sfîrșitul scrisorii. Datarea noastră: aproximativă (vezi aici, notele 3 și 4). Localitatea de expediere: probabilă.

[3] S. Pușcariu, *Studii și notițe filologice*, în *Conv. lit.*, XXXV, 1901, nr. 8 și 9. Și extras (31 p.). La apariția broșurii, Ov. Dens. face o recenzie în *NRR*, vol. 4 (1901), nr. 46 (din 15 dec.), p. 460, în care apreciază studiul lui S. Pușc., făcînd totuși mai multe observații critice.

[4] Iată aliniatul recenziei citate a lui Ov. Dens. (vezi nota preced.), la care se referă S. Pușcariu: „*Scol* trebuie, zice d. Pușcariu (pag. 16), să fie un derivat din *cubo* (* *excubulare* sau poate * *excubillare*). O cred și eu, pentru că etimologia este a mea. Am propus-o într-una din lecțiunile seminarului meu la Facultate, exprimînd totuși oarecare îndoială asupra ei, ceea ce m-a făcut să n-o public. I-am comunicat-o d-lui Pușcariu acum un an, la Paris, într-o « convorbire filologică ». Îmi pare rău că d. Pușcariu nu amintește aceasta și sînt silit s-o relevez eu. Îmi pare cu atît mai rău cu cît apreciez mult munca d-sale și, ca tineri, ar trebui să fim mai scrupuloși și mai corecți în ale științei decît bătrînii ce ne-au precedat. Să fie o uitare? Aș voi să fie așa". Vezi nota preced. (3). Peste cîțiva ani, recenzînd lucrarea lui S. Pușc., *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I. *Lateinisches Element* (Heidelberg, 1905), Ov. Dens. reia observația din mai sus, aplicînd-o chiar dicționarului recenzat și conchizînd: „E un exces de zel la d. Pușcariu această grabă de a împărtăși păreri inedite ale altora" (*VN*, II, nr. 3, din 1 martie 1906, p. 69; fără semnătură).

[5] Anul în care se aflau, împreună, la Paris Ov. Dens., S. Pușc. și I.-A. Candrea este 1900.

[6] Secvența *după cel adevărat* este scrisă interlinear, înlocuind termenul *altul*, din rînd termen pe care emitentul l-a anulat.

[7] Scris, din eroare: *celelalt*.

[8] S. Pușc. se referă chiar la prima frază a recenziei citate a lui Ov. Dens.: „Observațiun etc. etc.".

[9] Chiar la începutul articolului său citat *Studii și notițe filologice* (vezi, aici, nota 3), S. Pușcariu declară: „Etimologiile cari urmează mai la vale s-au adunat, una cîte una, cetind și discutînd dimpreună cu prietenul meu, d-l Aurel Candrea, a doua ediție a „Dicționarului limbilor romanice" de G. Körting (Gustav Körting, *Lateinisch-Romanisches Wörterbuch*. Zweite, vermehrte und verbesserte Ausgabe. Padeborn, 1901). Înainte de a le da în vileag, țin deci să spun, din capul locului, că dacă mi-a succes să elucidez cîteva etimologii obscure, meritul nu e atîta al meu, cît al sfaturilor și îndrumărilor savantului meu prieten") extras, p. 3). Vezi și S. Pușcariu, *Călare pe două veacuri*, ed. cit., p. 167—168.

[10] *material dialectic* = material dialectal.

II [1]

Viena, în 23 III ⟨1⟩904

Dragă Ovid,

Îți mulțumesc pentru broșura trimisă [2], din care am scos multă învățătură. Las să urmeze cîteva observații despre etimologiile ce le dai. Dacă, urmîndu-mi pilda, îmi vei spune și tu în viitor, după cetirea articolelor mele, întrucît nu poți împărtăși toate părerile mele, îți voi fi mulțumitor.

1. *Amestecare* se găsește și la Tiktin Dicț. 59 și, dacă nu mă înșel, și în *Zeitschr.* X (Mgl. *męstik* e mai curînd dr. *amestec*, decît *mestec*) [3].

2. ar. *ripidină*: de ce nu din lat. *rapidus* + slav *inŭ*?

3. *ceață*, după cît ști[i], a fost propus și de mine, fără să fi știut unul de etimologia celuilalt: aceasta ne garantează că am găsit adevărul.

4. *ghioc, ghioacă*, cred că nu pot fi despărțite de *clocu, cloca*, atestate de Schuchardt.

5. Pentru *nițel* am altă etimol⟨ogie⟩ pe care o voi publica în curînd.

6. *tînt* e același cuvînt ca *tîntav*, pe care-l esplici bine la pag. 82. Cu ele e înrudit *tont*, a[l] cărui *on* să esplică din *ą*, ca în *goangă, goande*, cîteși trele cuvinte onomatopeice. Originea latină, savantă, sau maghiară nu cred că-i admisibilă.

7. *Barză* e o enigmă. Pe ce întemeiezi tu originea ilirică, cînd *barδ* alb. însemnează „alb"?

O esplicație interesantă, — deși deocamdată lipsită de orice putere de argumentare, — ar fi următoarea: germ. **wardja* = „strajă" ar da în lat. **guárdia* > rom. *barză*, ca *lingua* > *limbă*. Senzul de „păzitor" al casei s-a putut da ușor berzei, care-și face cuibul pe coperișul caselor și forma aceasta ar esplica și pe it. *garza*, sp. *garza* etc. (*guá* > *gá*, ca *cuá* > *cá*). Dificultăți sînt două: *qua, bua* > *pa, ba* în rom. numai cînd nu sînt accentuate, precum am arătat în critica Consonantismului lui Candrea, ce va apărea în *Zeitschrift* [4] și — e greu a admite un împrumut așa de timpuriu (suta III) german în latină (cf. însă *coif* ⟨ *cofia*). Firește, tot ce-ți scriu aici sînt păreri, de cari te rog să nu faci uz.

Etimologia „virilă" de la pag. 131 am reprodus-o pentru că mi se pare incontestabilă. Să găsește în societate atît de plăcută la pag. 131, încît nu cred că să va plictisi.

Lui Popovici scrie-i mai bine la Universitate, „Romanisches Seminar" [5].

Fi[i] bun scrie-mi pe o postală adresa d-lui H. Tiktin și a lui Candrea, căci aș vrea să le trimit și lor cîte un exemplar din „lat. *Tį* și *kį*" [6].

La vară, dacă vei fi în țară, cred că ne vom întîlni, căci prin iunie nădăjduiesc să pot termina cu afacerile mele din Viena.

Bun prieten

Sextil

IX Lazarethgasse 28[II]

B.A.R.S.R.— S 43(1)/DXL.— Inv. 73.651

[1] Locul și data scrisorii: reportate de noi din finalul scrisorii. În scrisoarea de față, emitentul folosește următoarele abrevieri: *alb.* = albanez; *ar.* = aromân; *dr.* = dacoromân; *germ.* = german; *it.* = italian; *lat.* = latin; *mgl.* = .meglenoromân; *rom.* = român(esc), românește; *sp.* = spaniol.

[2] După cum rezultă din faptele discutate în continuare, este vorba de articolul lui Ov. Dens., *Notes de lexicol·gie roumaine*, din *Romania*, XXXIII, 1904, p. 71—86, apărut și ca extras. Autograful articolului se păstrează în Arh. Ov. Dens., IX, ms. 69, și are titlul *Notes de lexicographie roumaine* (12 f.; incomplet: lipsesc 2—3 f. de la sfîrșit).

[3] *Tiktin Dicț.* este TDRG, iar *Zeitschr.* este ZRPh. Indicația că *amestecare* se găsește (se înțelege: discutat) în ZRPh, X, nu corespunde realității. S. Pușc. nu-și amintește precis unde l-a întîlnit.

[4] Este vorba de recenzia lui S. Pușc., ce va apărea în ZRPh, XXVIII, 1904, p. 615—619, la cartea lui J. A. Candrea-Hecht, *Les éléments latins de la langue roumaine. Le consonantisme* (Paris, 1902; Université de Paris, Lettres).

[5] Iosif Popovici era, pe atunci, docent la catedra de limba și literatura română de la Universitatea din Viena. Vezi, mai sus, scris. V a lui I. Popovici către Ov. Dens.

[6] S. Pușcariu, *Lateinisches $T\underset{\circ}{I}$ und $K\underset{\circ}{I}$ im Rumänischen, Italienischen und Sardischen*, Leipzig, 1904 (Extras din Wg. Jb., XI, 1904, p. 1—187).

III [1]

Viena, în 22 VI ⟨1⟩904
IX Lazarethg. 28[II]

Dragă Ovid,

Îți mulțumesc pentru frumosul articol despre *ŭ*. [2] Cred că ai deplină dreptate și ar fi îmbucurător dacă probe din alte texte ar confirma părerea ce ai emis [3], așa că să putem cîștiga un criteriu mai mult pentru datarea și localizarea vechilor noastre texte. Pe cît îmi aduc aminte din escursia mea în țara Oltului, unde *u* să pronunță redus, dispariția lui depinde de la natura consonantei precedente și mai bine să aude după labiale, apoi după explozive și nu să aude, dar să vede după rotunzirea buzelor, după celelalte consonante.

Nu ți-am scris mai devreme, căci am avut de lucru cu examenul de abilitare [4] pe care numai ieri l-am trecut. Prin 12 iulie voi ține lecția de deschidere [5]. Mi-ar părea bine dacă în timpul acesta vei veni la Viena, după cum îmi scriseseși. Te rog anunță-mă cu cîteva zile înainte de a sosi.

Bun prieten

Sextil

B.A.R.S.R.— S 43(2)/DXL.— Inv. 73.652

[1] Locul și data (cu adresa emitentului): reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Ov. Densusianu, *Din istoria amuțirii lui „u" final în limba română*, București, 1904 (AAR, s. II, MSL, t. XXVI, m. 1). S. Pușc. va recenza studiul lui Ov. Dens. în „Literaturblatt für germanische und romanische Philologie", XXVI, 1905, nr. 10, p. 338.

[3] Scris: *ai esmis*, probabil, eroare de grafie, în loc de *ai emis*.

[4] Este vorba de abilitarea ca docent la Universitatea din Viena. Examenul a fost susținut cu W. Meyer-Lübke. Vezi și scrisoarea urm. (IV).

[5] Lecția de deschidere ca „docent particular" (Privatdozent) la Universitatea din Viena. Vezi și fragmentele din scrisoarea lui S. Pușc. către soția sa, din 24 iunie 1904, în S. Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895—1906)*, [București], 1968 (rescurtat în continuare: S. Pușc., *Călare*), p. 330—331.

IV [1]

Viena, în 6 VII 1904

Dragă Ovid,

Îți mulțumesc pentru recensiunea din *Rev⟨ista⟩ bibliogr⟨afică⟩* [2], — sînt unele lucruri cari să pot discuta, unele esplicări la care nu țin însumi prea mult, și altele pe cari cred că azi le-aș putea documenta mai bine.

Aștept cu nerăbdare broșura despre ortografie [3], cu atît mai mult că aș vrea să văd cum te-ai împăcat tu cu noua revizuire. Te rog însă să mi-o trimiți la Brașov, unde voi pleca la începutul săptămînei viitoare (S.P., Brașov). Nu te poți opri la Brașov vreo zi două în trecere? Emil cu Elena [4] vor fi probabil pe atunci și ei la Bran, — și am sta puțin de poveşti, putînd să înjghebăm poate chiar vreo lucrare comună.

Poate te va interesa că la „colloquium" cea dintîi întrebare pe care mi-a pus-o Meyer-Lübke a fost: „care e teoria lui Densusianu despre originea limbei și a dialectelor române și care e critica d-tale". Ce-am răspuns nu să poate spune în două șire. Plecînd așa tîrziu din București, n-ai să-l poți întîlni pe M⟨eyer⟩—L⟨übke⟩ la Viena, căci săptămîna viitoare pleacă, fiind foarte abătut în urma pierderii unicului său fecior. E atît de ocupat cu publicarea celor 4 articole în *Grundriss* („Italiana, lat. vulgară, popoarele nelatine în Italia, Albaneza") [5], încît cu greu să va recrea. *Archivio glottologico*, precum poate ști[i], va înceta să mai apară cu numărul viitor [6].

Iată noutățile [7] cari ți le pot împărtăși deocamdată.

O prietenoasă strîngere de mînă.

Sextil

B.A.R.S.R.— S 43(3)/DXL.— Inv. 73.653

[1] Locul și data scrisorii: reportate de noi din finalul scrisorii. Vezi scris. trimisă din Paris, 15 sept. 1904, de Ov. Dens. lui S. Pușc., în S. Pușc., *Călare*, p. 342.

[2] *Revista bibliografică*, București, ianuarie 1903— decembrie 1904 (redactor: Nerva Hodoș). Vezi *Publ. per. rom.*, I, p. 561. Din cînd în cînd revista publica și anumite recenzii sau sinteze de bibliografie critică. Astfel este articolul lui Ov. Densusianu, *Filologia română. 1903*, apărut în două numere consecutive: a. II, 1904, nr. 1—2, p. 1—4; nr. 3—4, p. 29—33, la care se referă S. Pușcariu. Un spațiu important se acordă recenzării critice a articolelor lui S. Pușc., *Studii și notițe filologice*, din *Conv. lit.*, XXXVII, 1903, și *Rumänische Etymologien*, din ZRPh, XXVII, 1903, p. 738—748. Menționăm că pentru vb. *scula* se repetă etimologia * *excubulare* (vezi, mai sus, scris. I).

[3] Ovide Densusianu, *La nouvelle orthographe de l'Académie Roumaine*, Bucarest, 1904, (23 p. in — 8^0 mic).

[4] Emil Pușcariu (1859—1929), medic, profesor la Universitatea din Iași, histolog și bacteriolog, văr primar al lui S. Pușc., căsătorit cu Elena Densusianu (1875—1965), sora lui Ov. Densusianu, și ea medic, profesor la aceeași universitate.

[5] În ed. a II-a a vol. I al operei colective *Grundriss der romanischen Philologie*, publicată sub îngrijirea și cu colaborarea lui Gustav Gröber (Strassburg, 1904—1906), W. Meyer-Lübke, are următoarele capitole: *Die italische Sprachen* (p. 431—450; prelucrarea versiunii lui W. Deecke), *Die lateinische Sprache in den romanischen Ländern* (p. 451—497), *Die italienische Sprache* (p. 637—711; prelucrarea versiunii lui F. d'Ovidio) și *Die lateinischen Elemente im Albanesischen* (p. 1038—1057; prelucrarea versiunii lui G. Meyer).

[6] În realitate, după vol. XVI (1902–1905), fasciculele vol. următor din *Archivio glottologico italiano* vor continua totuși să apară în 1910 (vol. XVII, 1910–1913).

[7] Scris, din eroare: *năutățile*.

V [1]

Viena, în 18 XI ⟨1⟩904

Dragă Ovid,

Îmi pare rău că nu ne-am mai întîlnit să ca mai vorbim de una și alta. Am stat în septemvre două săptămîni la București fără să fac nici o ispravă. Credeam că, după ce am ajuns la Universitatea din Viena, să pot să și rămîn aici și le-am cerut celor de sus — nu o pomană, — ci să-mi dea să lucrez ceva și să-mi dea în schimb o remunerație. Promisiuni, vorbe frumoase și — trage pe dracu de coadă mai departe. Și de *Etimologic* [2] a fost vorba. Mi s-a spus că iai și tu o parte și că îmi vor da alta mie. Dar cel mai priceput filolog român, d-l Kalinderu [3], s-a răzgîndit, precum să vede, în alt fel. De altfel nu-mi pare rău, căci a sta să descurci fișele lui Philippide [4] cred că te duce direct la balamuc. Dacă vreai, — vorbește și cu Candrea [5], — să ne unim toți trei și să *nu* primim conlucrarea decît în condiții pe cari le vom găsi *noi* bune. Tot vor veni ei la noi, sau, dacă nu, să le arătăm la apariția *Etimologicului* ce zevzec e Philippide și cum ar fi trebuit să fie lucrarea.

Pînă atunci eu scot peste vreo două luni la Winter în Heidelberg în colecția lui Meyer-Lübke un etimologic mic și concis al elementului latin [6], care să-l înlocuiască pe Cihac [7]. Pregătește-te și tu și Candrea să puteți să-i faceți o critică, așa ca să cîștige din ea *știința*, și să se umple unele din lacunele ce vor fi în cartea mea [8].

Meyer-Lübke l-a criticat pe Candrea, precum mi-a spus azi, așa de aspru, pentru că i s-a părut că n-a dat o lucrare la care ține el însuși, ci s-a grăbit să treacă un esamen contînd pe aceea că cei de la Paris nu-l pot controla. Și-a ales o temă prea ușoară; chesti[i]le de detailiu sau nu le-a atins deloc sau, cînd esista o controversă, nu și-a luat osteneala să vadă tot ce s-a scris, ci și-a anunțat numai părerea sa. Cum cred eu despre cartea lui, ai văzut din *Zeitschrift* [9] și, precum eu nu m-aș supăra dacă mi-ar scrie cineva o astfel de recenziune, sper că nu s-a supărat nici el.

La cursurile mele: 1) Fonologia română, 2) Interpretare de texte românești, — am vreo 15 ascultători. Cei care vin regulat nu-s românii — firește. Cînd ai de gînd să scoți tu fonologia? Eu am găsit multe lucruri de detail nouă și aș vei, înainte ce dai tu lucrarea definitivă, să le public în forma unui articol, „Cronologia trecerilor fonetice", în *Zeitschrift* [10].

Între elevi am și un istro-român: L. Belulović, cel dintîi dintre compatrioții săi care studiază la o universitate și — din norocire — filolog începător care promite mult. Îți poți închipui că m-am și apucat, înainte ce va învăța daco-româna, să fac cercetări cu el și am dat de lucruri foarte interesante. După Crăciun voi avea atîta material folcloristic ca să scot un volum, pe care l-aș publica la Academie mai bucuros [11]. Voi cerca s-o fac și să rog Ac⟨ademia⟩ de-a da o remunerație, nu mie, ci lui, căci din pricina lipsei de mijloace e periclitat să nu să poată susținea la studiu. Am scris și la Ligă [12] pentru el după ajutor cît de mic. Poți pune tu vreo vorbă bună pe acolo? — Dacă ai nevoie de vreo informație relativă la istroromâna, scrie-mi ca să-l întreb. E din Susnevița și nu cunoaște decît acest dialect.

Omagiul Mussafia îmi pare că-i sub tipar [13]. Eu, nefiind invitat de nimeni, n-am dat nimic.

Cînd vor începe elevii mei să facă lucrări din l⟨imba⟩ română, îți voi scrie ca să nu lucreze și ai tăi aceeași materie. Salutări lui Moroian [14] și Candrea.

Toate cele bune.

Prieten

Sextil

IX Lazarethgasse 29[1]

[P.s. Adaus marginal, perpendicular pe rîndurile scrisorii:]

Ce facem cu TRANSENNE ⟩ *tărsînă*, față de PENNA ⟩ *pană*?

B.A.R.S.R.— S 43(4)/DXL.— Inv. 73.654

[1] Localitatea și data expedierii: reportate din finalul scrisorii. Vezi scris. trimisă din București, 2 noiembrie 1904, de Ov. Dens. lui S. Pușc., în S. Pușc. *Călare*, p. 343.

[2] *Dicționarul limbii române* (general și istoric) pe care-l pregătea, sub egida Academiei Române, Al. Philippide (ajutat de o echipă de colaboratori). Academia Română era pe cale de a retrage mandatul lui Philippide și de a încredința lucrările *Dicționarului* unei echipe de cercetători tineri.

[3] Magistratul Ion Kalinderu (1840—1913), membru al Academiei Române, făcea parte din Comisia Dicționarului. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 60.

[4] Al. Philippide.

[5] I. A. Candrea. Vezi *Scris către Ov. Dens.*, I, p. 126 și urm.

[6] S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element*, Heidelberg, 1905.

[7] A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. I — II, Francfort, a/M, 1870—1879.

[8] Ov. Dens. publică întîi o scurtă notă (*VN*, II, nr. 3, din 1 martie 1906, p. 69), apoi o recenzie mai dezvoltată cu titlul *Un pretins dicționar etimologic* (*VN*, III, nr. 5, din 1 apr. 1907, p. 114—118; nr. 6, din 15 apr. 1907, p. 125—132), ambele defavorabile.

[9] Vezi, mai sus, scris. II, nota 4.

[10] S. Pușc. n-a publicat niciodată un asemenea studiu, dar de cronologia trecerilor fonetice a ținut seamă în toate cercetările sale de istorie a limbii române. Vezi, în special, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, apărut în vol. omagial *Prinzipienfragen der romanischen Sprachwissenschaft*, Halle, 1910, p. 17—75 (volum închinat lui W. Meyer-Lübke), precum și cursurile sistematice de fonetică și morfologie istorică românească (netipărite), ținute, între cele două războaie mondiale, la Universitatea din Cluj. Pentru *Zur Rekonsktruktion...*, vezi și traducerea românească *Asupra reconstrucției românei primitive*, din vol. S. Pușcariu, *Stădii și cercetări*, ed. cit., p. 57—101 (și nota de la p. 602).

[11] S. Pușcariu, *Studii istroromâne* (în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan), I, *Texte*. București, 1906 (AAR, s. II, MSL, t. XXVIII, nr. 3).

[12] Liga culturală.

[13] *Bausteine zur romanischen Philologie, Festgabe für A. Mussafia*. Halle/S., 1905. Se pare că informația respectivă este furnizată de S. Pușc. la cererea lui Ov. Dens., care dăduse o contribuție pentru acest volum. Vezi scrisoarea urm. (VI), nota 3.

[14] George Moroianu, care se afla, în acest timp, la București. Vezi scrisorile sale către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 180 și urm.

VI[1]

Viena, în 18 III ⟨1⟩905

Dragă Ovid,

Îți mulțumesc pentru *Viața nouă*[2] și pentru studiul despre sufixul *-ză*[3]. Îndată ce voi strînge suma necesară, voi abona revista ta.

La lista exemplelor în *-ză* să mai pot adăoga cîteva. Nu crezi că sufixul acesta să esplică mai bine dacă în loc de *-ză* admitem *-ază, -eză, -uză, -ez, -uz*? Pe *spetează*, bunăoară, l-am despărțit în *spate* + *eză*, nu în **spetea* + *ză*. Îndată ce românii au luat de la albanezi atîtea cuvinte în *-ză* ca să poată detașa din ele un sufix, au despărțit, neavînd sufixe fără temă vocalică, și vocala precedentă, ca aparținătoare la sufix și, după *gălb-eză* (etimol⟨ogie⟩ popor⟨ană⟩ cu *galb-in*) au făcut *spete-eză*. Aceasta cu atît mai ușor, că toate pildele în *-ză* au variante în *-ță*, care să prezintă sub formele *-ață, -eață, -uță, -uț, -eț. Oaie coacăză* va fi „rotbraunes Schaf", deci *coccînus* cu sufix schimbat înainte de alterația lui *c*.

Cît despre *Viața nouă*, am, pe lîngă bucurie, și unele rezerve. Articolul program e ireproșabil și l-aș fi iscălit și eu. A nu admite decît țărănism și românism în literatură e exagerat și rău. Nu sînt însă de acord cu tine, cînd găsești, în același no. 1, deci ca o ilustrare a articolului program, că Lecca e cel mai talentat poet al nostru [4]. S-a întîmplat chiar să capăt volumul lui de versuri (IX) și să-l citesc pentru ca să fac o dare de samă în *Luceafărul*. Vei vedea din ea că eu nu pot găsi în poeziile lui ceea ce găsești tu, și cînd imediat numești poeziile Cunțancei [5] „un fel de literatură, care nu-i cea adevărată", îmi pare că ajungi la celălalt [6] estrem; lauzi pe Lecca numai pentru că nu face românism și țărănism.

Poate mă voi pronunța și asupra polemicei *Vieței nouă* cu *Sămănătorul* în același număr al *Luceafărului*. Stînd așa la o parte, nefiind influențat de nimeni, ținînd și la Maiorescu și la Densusianu, prețuind și *Viața nouă* și *Sămănătorul*, poți judeca lucrurile cu mai mult sînge rece și mai nepărtinitor. Pe mine nu mă impresionează înțăpăturile „filologice" și „geografice" ce le-ați schimbat, eu știu că ele nu-s juste, ci numai spirituale, văd pornirea lui Mehedinți [7] în urma căderii patronului său [8], văd în același timp un prejudițiu contra *Convorbirilor* și *Sămănătorului* la tine (de ce, cînd e incontestabil că-s singurele reviste cari au produs ceva la noi?) — trec peste ele și-mi formez părerea mea, care nu face hatîruri nimurui [sic], dar nici nu poate să să lapede de cel la care ține, de dragul celuilalt.

Sînt sigur că tu mă vei pricepe și nu te vei supăra văzînd că nu-ți pot da totdeauna dreptate.

Doresc *Vieței nouă* viață lungă, dar doresc și mai mult să nu te abată de tot de la filologie, unde avem încă atîta de făcut.

Prieten bun

Sextil

IX Lazarethgasse 29[1]

B.A.R.S.R.— S 43(5)/DXL.— Inv. 73.655

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii. Vezi și scris. din 17 III 1905 a lui Ov. Dens. către S. Pușc., în S. Pușc., *Călare*, p. 343.

[2] La 1 februarie 1905 a apărut, la București, primul număr al revistei lui Ov. Dens., *Viața nouă*. În primii opt ani, (1 febr. 1905—1 febr. 1913) revista a avut apariție bilunară, apoi (1 III 1913—1 febr. 1925), în principiu, lunară. Înseamnă că Ov. Dens. i-a putut trimite lui S. Pușc. primele 3 (eventual 4) numere ale revistei.

[3] În volumul omagial A. Mussafia (vezi scris. precedentă, V, nota 13), Ov. Dens. a publicat articolul *Ein albanesisches Suffix im Rumänischen* (p. 473—480), în speță despre sufixul *-ză*.

[4] Haralamb Lecca.

[5] Maria Cunțan.

[6] Scris: *celelalt.*

[7] Simion Mehedinți.

[8] Emitentul se referă, probabil, la Dim. A. Sturdza, fost președinte al Consiliului de miniștri în perioada 14 II 1901—22 dec. 1904, ca reprezentant al guvernului liberal. S. Mehedinți era membru al Partidului Liberal.

VII [1]

[Viena, 16—31 mai 1905]

Dragă Ovid,

După ce am plecat din București, am așteptat în zădar telegrama ta. Pe semne, cei de la Paris nu s-au grăbit cu trimiterea paralelor. În Viena mă așteptau o mulțime de corecturi. Îți trimit și ție cu poșta de azi 4 coale dintîi din dicționar, la care să tipărește mai încet decît nădăjduiam [2].

În afacerea seminarului mieu, am avut multe alergături. În sfîrșit, înarmat cu învoirea Universității și a Ministeriului de aici, am trimis hîrtiile înainte cu vreo 10 zile d-lui Vlădescu [3], cerîndu-i și paralele necesare. Pînă azi n-am nici un răspuns și mă aflu într-o stare foarte dificilă, căci am tocmit locuința seminarului și mobilele pe cari trebuie să le plătesc. Aud că Ministrul a fost absent și că de-abia luni s-a reîntors în capitală. Mi-e teamă că va avea atîtea afaceri de rezolvit, că va amîna pe a mea. Nu cumva găsești tu vreo ocazie ca să-i vorbești zilele astea și să-l rogi din partea mea să inițieze legăturile diplomatice cu Viena și să dispună espedierea paralelor trimise [sic]? Ți-aș fi foarte recunoscător. Peste 4 săptămîni trebuie să plec din Viena la serviciu[l] de arme și, dacă pînă atunci nu voi aranja afacerea definitiv, nici în semestrul viitor nu voi avea seminar. Chitanța ce-am trimis-o sună 3 500 L., adecă 1.000 L. ajutorul promis pentru instalare și 2.500 L. salariul mieu pentru aprilie-septemvre 1905. Intervenirea ta va da desigur afacerii o soluție grabnică.

De etimologic [4] ce mai ști[i]? Eu am aflat că să zvonește că s-a luat lui Philippide și că vreau să mi-l dea mie. Dacă e adevărat, eu voi cere numai jumătate și ca cealaltă jumătate să ți să dea ție, cum ne-a fost vorba. La tot cazul, îndată ce voi avea o înștiințare oficioasă, îți voi scrie. Pînă atunci cred că e bine să treci tu pe la Bianu și să vorbești cu el. Sub discreție îți pot comunica că ultima dată el mi-a vorbit de tine cu multă căldură și am văzut că ți-e poate cel mai binevoitor în toată Academia.

Aștept cu nerăbdare răspunsul tău și-ți strîng mîna prietenește.

Sextil

P.s. Cred că e de prisos să-ți amintesc că notițele răutăcioase din numărul penultim al *Luceafărului* n-au fost scrise de mine [5]. Îmi pare rău că textele istriene pe cari mă grăbesc să le editez cît mai curînd îmi răpesc tot timpul și nu ajung să scriu și eu un articol, precum aveam de gînd, în chestia direcțiilor literare la noi.

Sextil

B.A.R.S.R.— S 43(6)/DXL.— Inv. 73.656

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii. Pentru datarea scrisorii: vezi, aici, nota 5.

[2] Dicționarul etimologic al elementelor latine din vocabularul limbii române, pregătit de S. Pușc., care se tipărea la Heidelberg. Vezi, aici, scris. V, nota 6.

[3] Mihail Vlădescu a fost ministru al cultelor și instrucțiunii publice, în guvernul conservator, în perioada 22 XII 1904—24 X 1906, urmînd lui Spiru Haret. Pentru demersurile lui S. Pușc., vezi și *Coresp. Bianu*, III, p. 406 (scris. III a lui S. Pușc. către I. Bianu); S. Pușc., *Călare*, p. 332—333.

[4] *Dicționarul limbii române*, pregătit de Academia Română, a cărui conducere o avea încă Al. Philippide.

[5] În revista *Luceafărul* din Budapesta au apărut, în această perioadă, o notă elogioasă și două note critice la adresa lui Ov. Dens. Astfel, după ce în nr. din 1 febr. st. v. 1905 (a. IV, nr. 3, p. 78, la rubrica „Cronică și notițe") se anunță elogios premierea de către Société de linguistique din Paris a cărții lui Ov. Dens., *HLR*, în nr. imediat următor, din 15 febr. st. v. 1905 (a. IV, nr. 4, p. 99—100, la rubrica „Notițe literare"), sub semnătura lui O. C. T⟨ăslăuanu⟩, fost student al lui Ov. Dens. la Facultatea de litere din București, acum redactor responsabil al acestei foarte importante reviste, se prezintă noua revistă literară, *VN*, insistîndu-se mai mult asupra articolului program (din care se dau extrase) și combătîndu-se, cu menajament, orientarea ușor antisămănătoristă și modernistă a revistei. După opinia noastră, S. Pușc., în scrisoarea sa către Ov. Dens., nu se referă însă la notița din 15 febr., care era și semnată (cu inițiale descifrabile), ci la notița următoare, din 1 mai st. v. 1905 (a. IV, nr. 9, p.202—203, la rubrica „Cărți și reviste"), care, fără semnătură, avînd în vedere primele 5 numere ale revistei *VN*, (a. I, nr. 1—5, din 1 II — 1 IV 1905), subliniază contradicția dintre articolul program al revistei lui Ov. Dens. și materialul literar propriu-zis, publicat în paginile ei. „Mai așteptam — spune autorul anonim al notei — să ni se dea în corpul nevistei bucăți de o netăgăduită valoare artistică cari să reoglindească puterea de creațiune a sufletului românesc. Aceste le așteptam de la o revistă serioasă, care are pretenția de a face o școală literară". Autorul notei lasă să se înțeleagă că toate aceste așteptări au fost zadarnice și relevă critica nedreaptă a lui Ov. Dens. la adresa revistei *Luceafărul*. Luîndu-se exemplul folosit de *VN*, se extrag citeva „perle" din versurile lui Ov. Dens. și se conchide: „Iată antologia gata! Extaziază-te, d-le Densusianu, pentru un astfel de m o z a i c, în care dă-i locul de cinste și lui Ervin al d-tale!" Pentru că S. Pușc., în scrisoarea sa către Ov. Dens., se referă la „numărul penultim al *Luceafărului*", rezultă că scrisoarea datează din a doua jumătate a lunii mai 1905.

VIII [1]

Viena, 25 X ⟨1⟩905

Dragă Ovide,

Postala ta a făcut călătoria pe la Brașov. De teamă ca scrisoarea asta să nu ajungă prea tîrziu la Paris, ți-am și telegrafiat astăzi, ca să-ți aranjezi lucrurile astfel să te oprești de sigur, măcar o zi, la Viena. Am să-ți comunic niște lucruri importante relativ la *Etimoîogic*, pe care după toată probabilitatea, îl vom primi amîndoi, chiar în noiemvre. Mai sînt unele dificultăți de învins și chiar de aceea țin atît de mult să-ți vorbesc. Scrie-mi sau telegrafiază-mi cînd vi[i]. Dacă îmi vei indica ora sosirii și gara, te voi întîmpina (numai marția și vinerea sînt ocupat de la 6—8 1/2 seara), dacă nu, vino de la gară de-a dreptul la mine: VIII, Lammgasse 7 III.

La revedere

Sextil

B.A.R.S.R.— S 43(7)/DXL.— Inv. 73.657

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii. Vezi scris. din Paris, 20 oct. 1905, a lui Ov. Dens. către S. Pușc., în S. Pușc., *Călare*, p. 344.

IX [1]

V⟨iena⟩, 11 XII ⟨1⟩905

Dragă Ovid,

Nu ți-am răspuns pînă acum, căci am tot așteptat — în zadar — veşti nouă. Ce păcatele se amînă mereu *Etimologicul*? Comisiile, drăguțele, parcă le văd cu cîtă plictiseală tot se strîng și nu cutează să aducă o rezoluție. Tu ai mai vorbit cu careva? N-ai rost să le dai puțin zor? Poate-ar fi bine să-i spui lui Kalinderu că la Crăciun vii la Viena și ar fi bine să te însărcineze cu misiunea de a ne înțelege cu ocazia asta asupra formei de redactare. Mie mi-ar cădea foarte greu să vin acum la București.

Fișele le-ai văzut? Te-ai gîndit la izvoarele tehnice, juridice, medicale, bisericești etc. etc. cari ne vor trebui pentru a esplica neologismele primite în aceste ramuri științifice unde noi sîntem prea străini. Nu-i chip să cerem în privința asta colaborarea gratuită a celorlalți membri ai Academiei, matematiciani, jurisprudenți, preoți, medici etc.? Sau crezi că vom găsi cărți care ne vor da esplicările necesare?

Cum rămîne cu colaboratorii? Trebuie absolut să ni se asigure o sumă pentru a-i putea plăti. Tu-l vei avea pe Candrea, eu îl iau pe Byhan [2]. Academia are să ne dea libertate absolută în alegerea lor.

Poate va fi bine să-i sugerezi d-lui Kalinderu ideea ilustrațiunilor în text, așa că să o propună el în comisie.

Dacă vom primi mai întîi o parte, ca să facem o redactare de probă, va fi bine să vi[i] tu cu fișele respective la Viena și să lucrăm împreună vreo 2 săptămîni. Izvoarele necesare le găsim aici. La tot cazul, leafa să ne meargă din momentul cînd primim prima însărcinare.

Cînd vom iscăli contractul, să nu uităm să cerem ca Academia să ne procure toate cărțile pe cari le credem necesare ca să putem lucra.

Aștept cu dor răspunsul tău.

Sextil

P.s. Despre buclucul ce-l am cu Seminarul ți-a spus desigur Anton [3]. Ieri am primit cartea lui Tiktin [4]. Nimic nou, foarte elementar.

B.A.R.S.R.— S 43(8)/DXL.— Inv. 73.658

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii. Vezi și scris. trimise de Ov. Dens. lui S. Pușc.: una din Paris, 31 X 1905; alta nedatată și fără localitate de expediere; a treia — din București, 7 XI 1905 și a patra din [București,] 29 XI 1905, în S. Pușc., *Călare*, p. 344—345.

[2] Pentru Arthur Byhan, vezi S. Pușc., *Călare*, p. 43—45; idem, *Memorii*, ed. cit., p. 192, 840; *Scris. către Ov. Dens.*, I, indice.

[3] Probabil, Anton Pușcariu (1872—1917), frate mai mare al lui S. Pușc. și inginer la Băicoi.

[4] Probabil, H. Tiktin, *Rumänische Elementärbuch*, Heidelberg. 1905.

X [1]

V⟨iena⟩, 13 XII ⟨1⟩905
VIII, Lammgasse 7[III]

Dragă Ovid,

Azi am primit o scrisoare de la d-l Bianu în care mă pregăteşte să fiu gata de plecare, căci voi primi invitarea Academiei ca să iau, împreună cu tine, *Etimologicul* în primire.

Nu voi putea sta mai mult decît 4—5 zile. Îndată după sosire, voi veni pe la tine ca să ne înţelegem bine.

Fi[i] bun nu spune *nimurui* [sic] că viu la Bucureşti. Am cauze pentru cari nu vreau să să afle despre sosirea mea.

La revedere

Sextil

B.A.R.S.R.— S 43(9)/DXL.— Inv. 73.659

[1] Localitatea şi data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

XI [1]

V⟨iena⟩, 17 XII ⟨1⟩905
VIII, Lammgasse 7[III]

Dragă Ovid,

Miercuri între 11 şi 12 te voi căuta la locuinţă. Dacă nu vei fi acasă, lasă-mi o vorbă la ce oră te găsesc acasă miercuri după masă. Aş vrea să vorbesc cu tine înainte de a intra cu Academia în legături.

La Bucureşti voi sosi marţi seara.

Te rog nu spune nimurui de venirea mea.

La revedere

Sextil

B.A.R.S.R. — S 43(10)/DXL — Inv. 73.660

[1] Localitatea şi data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

XII [1]

MUZEUL LIMBEI ROMÂNE

Cluj, 24 II ⟨19⟩25
str. Elisabeta 23

Domnule director,

Vă felicit pentru buna idee de a convoca un congres al filologilor români la Bucureşti, la care voi participa bucuros. Voi pregăti o mică comunicare despre *Urme de latinitate veche în limba română* [2].

Cum la 21 aprilie începe sesiunea Academiei, ar fi, pentru cei ce venim din provincie, foarte nimerit dacă aţi muta data congresului după Paşti (prin 25—30 aprilie), pentru ca să nu fim nevoiţi a călători de două ori la Bucureşti. V-am fi de asemenea foarte recunoscători dacă în convocarea definitivă ne-aţi înştiinţa dacă înlesnirile de călătorie şi găzduire le pot avea şi soţiile congresiştilor.

Cu deosebită stimă

Sextil Puşcariu

B.A.R.S.R.— S 43(12)/DXL.— Inv. 73.661

[1] Formularul scrisorii, în afară de antet, are imprimate şi indicaţiile: Cluj, ... str. Elisabeta 23.

[2] Congresul iniţiat şi condus de Ov. Densusianu, a avut loc la Bucureşti, 13—15 aprilie 1925. S. Puşcariu a participat cu comunicarea anunţată. La lucrările Congresului el a făcut parte din biroul Congresului, fiind ales vicepreşedinte, alături de Al. Procopovici şi Iuliu Valaori. De asemenea, S. Puşc. a fost ales vicepreşedinte în comisia secţiei moderne a Congresului (preşedinte: Ov. Densusianu) şi membru (alături de Gh. Adamescu, I. Bianu, Ov. Densusianu şi Al. Procopovici) al comisiei însărcinate să studieze problema reformei ortografiei limbii române. Comunicarea lui S. Puşc. a fost publicată sub titlul *Une survivance du latin archaïque dans les langues roumaine et italienne*, în vol. omagial *Mélanges de philologie et d'histoire offerts à M. Antoine Thomas par ses élèves et ses amis*, Paris, 1927, p. 359—365. Versiunea franceză, care conţine o serie de informaţii mai noi, a fost reprodusă în vol. omagial S. Puşcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj — Bucureşti, 1937, p. 291—296 şi, apoi, tradusă în româneşte *(O supravieţuire a latinei arhaice în română şi italiană)* în vol. Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii*. Ediţie îngrijită de Ilie Dan. Bucureşti, 1974, p. 292—302 (vezi şi p. 604—605). La acest Congres, S. Puşc. face propunerea importantă ca, prin colaborarea celor patru universităţi româneşti, să se elaboreze un atlas al limbii române (vezi *I Congr. filol. rom.*, p. 15). Propunerea a fost acceptată, iar rodul ei va fi *Atlasul lingvistic român* al lui S. Pop şi E. Petrovici, elaborat sub conducerea lui S. Puşcariu.

Cu privire la participarea clujenilor la congresul menţionat, vezi, mai sus, scris. II a lu A. Procopovici, nota 1, şi infra, în secţia Instituţii, întreprinderi, societăţii scrisoarea Muzeului limbii române din Cluj (semnată de Sever Pop). Cf. *I Congres filol. rom.*

Teodor Raica [1]

I [2]

Ploieşti, 22 ian. 1902

D-le Densuşan,

Subsemnatul, vă rog să binevoiţi a-mi retrimite, conform înţelegerii mele cu dv. şi cu d. Motru [3], cele două articole nepublicate: *Gherla* şi *Lîngă*.

De-altfel mi-aţi făcut şi un serviciu politic cu nepublicarea lor în *Noua rev⟨istă⟩ r⟨omână⟩*[4], care şi-a pierdut independenţa de mai nainte, devenind organul unui pretins partid politic.

Aci am alăturat şi mărci postale a 50 b⟨ani⟩, ca să serviască la expedierea epistolei.

Mulțămindu-vă pentru bunătate, vă rog, domnule Densușan, să primiți asigurarea considerațiunii mele deosebite.

T. Raica
profesor liceal

B.A.R.S.R.— S 44(1)/DXL.— Inv. 73.666

[1] Teodor Raica (1860—), profesor secundar, publicist. În 1885 a început să studieze dreptul la Universitatea maghiară din Cluj; în toamna aceluiași an însă a trecut în România. La București studiază limba și literatura română la Facultatea de Litere, unde-și dă licența în 1890. Profesor la Ploiești. Militant în Partidul Conservator. Ia atitudine contra politicii naționale a lui D. A. Sturdza, contra politicii lui Sp. Haret în învățământ etc. A fost și senator. A publicat: *Rolul principiului analogic pe terenul flexiunii române. Contribuțiuni la istoria limbei române* (Ploiești, 1890; teză de licență; de valoare redusă); *Studii literare* (Ploiești, 1897; de fapt, de critică a literaturii didactice, de folclor cu implicații fanteziste în istoria națională și o încercare de monografie lingvistică a lui *de*); *Politica maghiară* (Sibiu, 1902; studiu politic asupra situației românilor din Ardeal și Ungaria); *Arcadia și Mehadia* (Ploiești, 1941; studiu istorico-filologic fantezist) și mai multe broșuri politice (1899— 1907). — Cele două scrisori sînt adresate lui Ov. Dens în calitatea acestuia — de scurtă durată — de membru în comitetul de redacție al *NRR*, responsabil pentru partea literară și lingvistică a revistei. Se știe că prima serie a *NRR* a apărut între 1 I 1900— 15 I 1902. Se pare că T. Raica, fără să știe de iminența suspendării sau poate chiar de suspendarea apariției revistei, trimisese materialele într-un moment cînd conducerea revistei nu-i mai putea garanta publicarea lor. Vezi *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 81, 339. În scrisorile sale, emitentul folosește ortografia epocii: etimologizantă (*vĕ* „vă", *doue* „două", *rĕspuns* „răspuns" etc.), fonetică (cu *ĭ* scurt, în *maĭ*, *pĭerdu*, *mărcĭ*, *carĭ* etc.), normală (la neologisme: *postale*, I).

La Întîiul Congres al filologilor români, organizat din inițiativa lui Ov. Densusianu la București, 13— 15 aprilie 1925, T. Raica participă cu comunicarea *Chestiuni fonetice și etimologice*. Vezi *Fig. cont. Rom.*, III, p. 80; *I Congr. filol. rom.*, p. 24.

[2] Localitatea de expediere și data: reportate de noi din finalul scrisorii.

[3] Const. Rădulescu-Motru, directorul *NRR*.

[4] Vezi, aici, nota 1. Vezi și, în vol. de față, scrisoarea V a lui V. V. Paraschivescu, nota 8.

II

[București (?), 1902, sfîrșitul lui ian.— începutul lui febr.]

Domnule Densușan,

La tipografia Göbl mi s-a răspuns că art⟨icolul⟩ mieu *Gherla* vi s-a trimis dv. cules gata și ați interzis publicarea lui, oprindu-l cu ms. cu tot.

Așa fiind, vă rog să-l căutați printre hîrtiile dv. și să mi-l trimiteți. Nu că țiu la el, căci m-am convins în urmă, că trebuie refăcut, dar sînt în el și vederi proprii, cari nu vreau să mi se înstrăineze. *Cuique suum* [1].

Primiți, vă rog, d-le Densușan, asigurarea deosebitei mele considerații.

T. Raica

B.A.R.S.R.— S 44(2)/DXL.— Inv. 73.667

[1] De fapt: *Suum cuique tribuere* (lat.) = „Să dai fiecăruia ceea ce este a lui", principiu de drept roman.

Maxwell I. Raphaël [1]

CANADIAN PACIFIC
STEAMSHIP LINES
WORLD'S GREATEST TRAVEL SYSTEM

A Paris, le 5 juillet 1931

Cher maître,

Je n'ai pas encore l'honneur d'etre connu de vous. Vous, au contraire, m'êtes très bien connu par vos savants travaux sur la langue roumaine. Or, il se peut que vous ayez quelque connaissance de la tentative prise par la grande Université de Harvard, aux Etats-Unis, pour offrir un cours de langue et littérature roumaines. C'est moi qui ai eu l'honneur d'être chargé de ce cours. Mais, comme il manque encore un texte convenable de philologie roumaine, je me suis chargé d'en faire un, et c'est en vue de me documenter sur les dernières recherches dans la linguistique roumaine que je me rends à Bucarest dans quelques jours.

Si vous vous trouvez encore dans la capitale, ce serait un grand bonheur pour moi de venir vous voir. Il n'est que juste que je vienne consulter celui qui a fait plus que personne pour mettre les études sur la langue roumaine sur une base scientifique.

Je reste à Paris quelques jours et j'attendrai un mot de vous pour me dire où et quand vous pourrez m'accorder un rendez-vous.

En attendant, agréez, cher maître, mes salutations les plus distinguées.

M. I. Raphaël

[P.s.] Veuillez adresser toute communication au soin de la Canadian Pacific Ry. Co., 24, Blvd. des Capucines, Paris.

[Adresa (pe plic)] D. Ovid Densușianu, profesor la Universitatea din București, Facultatea de Filosofie și Litere, str. Colței, No 24 etaj, București, Roumanie.

B.A.R.S.R.— S 45/DXL.— Inv. 73.668

[1] Maxwell I. Raphaël, profesor de limba și literatura română la Universitatea Harvard din Cambridge (Mass.) din S.U.A.

Dintre lucrările sale, o citãm pe aceea în colaborare cu Jeremiah D. M. Ford și Arthur F. Whittem, *A Tentative Bibliography of Brazilian Belles-Lettres*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1931.

Formularul scrisorii, cu antetul imprimat într-un ecuson, are în stînga sus, de asemenea imprimată, secvența: *R.M.S.*, care a fost anulată de emitent. Pe plic, în adresa lui Ov. Dens., secvența *str. Colței No. 24 etaj* pare a fi scrisă de altă mînă decît restul adresei. Pe verso, plicul are imprimate cuvintele: CANADIAN PACIFIC.

I. M. Rașcu [1]

I [2]

[Iași, 1908, noiembrie—decembrie (?)]

Onor⟨ate⟩ domnule director,

V-am trimis pe la începutul lunei octombrie a.c. o poezie: *Balada amanților funebri* [3]. Amicul M. Cruceanu [4], la întrebarea mea relativă la primirea și admiterea acelei poezii, mi-a răspuns mai de mult că, din cauza abondenței [sic] materiei, va apărea puțin mai tîrziu.

Acum îndrăznesc — și vă rog mult să scuzați această îndrăzneală — a vă cere un mic răspuns relativ la acea poezie, precum și la aceasta alăturată, pe care v-o trimet spre publicare.

Primiți vă rog asigurarea stimei mele profunde,

I. M. Rașcu
Str. Săvescu 12

B.A.R.S.R.— S 47(1)/DXL.— Inv. 73.670

[1] I. M. Rașcu (1890—1971), scriitor, critic și istoric literar, pedagog. Studii la Facultatea de Litere din Iași (cu G. Ibrăileanu etc.). Profesor secundar de limba și literatura română, din 1916, la Iași, Brăila, Tecuci, Bîrlad, Focșani (aici: 1919—1923). Între 1925—1929, bursă de studii la Școala Română din Franța (Fontenay aux Roses). Studiază la Sorbona cu Baldensperger, Hatzfeld. Apoi, profesor la liceul „G. Șincai" din București. Colaborează la *VN* din cl. a VIII-a de liceu (1909) pînă la sfîrșitul anului 1924, cu poezii și poeme în proză. În 1911, întemeiază la Iași revista *Versuri*, devenită apoi *Versuri și proză* (1911—1916). La Focșani, reorganizează societatea literară a elevilor liceului „Unirea" și publică patru volume ale Anuarului acestei societăți (vezi, aici, scris. XI și urm.). Apoi scoate revista *Îndreptar* (1930). Colaborează și la alte reviste *(Farul, Revista celorlalți, Universul literar* etc.). Publică volume de poezii: *Sub cupole de vis* (1913), *Orașele dezamăgite* (1914), *Neliniști* (1927), *Renunțările luminoase* (1939), *Poeme* (1967); proză scurtă: *Vibrări* (1935); critică și istorie literară, memorii; *Eminescu și Alecsandri* (1936); *Convingeri literare* (1937); *Amintiri și medalioane literare. G. Bacovia, G. Ibrăileanu* (1967) etc. Postum, i se publică studiul *Eminescu și cultura franceză* (Ediție îngrijită de Albert Schreiber și D. Murărașu. Prefață de D. Murărașu. București, 1976). A tradus din literatura franceză (A. Samain, Marcel Schwob etc.). A tipărit și volume de reportaje religioase. S-au păstrat 38 scrisori ale lui I.M.R. către Ov. Dens.: 37 dintre 1908—1923, iar una din 1934. Scrisorile lui I.M.R. către Ov. Dens. conțin și unele structuri lingvistice particulare. Fonetisme populare: *păhar* (XIV), *păreche* (XI), *păreți* (XVII), *vrîstă* (XV), *să se arăte* (XV), *încunjoară* (XIV, XV, XVIII), *nemerit* (III), *mîne* (IV), *macar* (XXX), *să se zățuiască* (XXXVI), *în zădar* (XI, XIV, XXXII), dar *în zadar* (XXVI); *să trimată* (XVII), *trimeasă* (XXVI), *trimet* (II, IV, VI), *am trimes* (I), dar *trimit* (VI), *să trimită* (XXX). Fonetisme de epocă: *abondenței* (I), *desperat* (XIII), *politiciani* (XXVI); *conferență* (frecvent, passim), dar *conferință* (III, de 3 ori). Reminiscență latinizantă: *serbătorilor* (XIII), *serbătorire* (XVI), dar *sărbătoare* (XXXII), *sărbători* (XXXIV), *sărbătorile* (XV). Fonetisme eronate: *complect* (IV, X), dar *a completa* (XIV), *completă* (XIV, XXV); *respectos, respectoase* (foarte frecvent: IV și urm.), dar, în ultima scrisoare: *respectuoase* (XXXVIII); *jubilar* (XXXI). Structuri morfologice populare: *celalt* (XIV, XV, XXVI, XXIX), dar *cealaltă* (XXXII), *celelalte* (XXX); *s-a pus* (pers. 3 pl.: XXXVII); de epocă: *vacanție* sg. (XVII, de 2 ori; XXXII), *vacanții* pl. (XXXI);

ezitante: *sîcîeli* (XIV, de 2 ori; XIII), *sîcîelilor* (XI) și *sîcîelelor* (XI); *comisii examinatorii* (IV) și *comisii examinatoare* (XIV), *comisie examinatoare* (XIII); eronate: *mă închipui* „îmi închipui" (XXV, de 2 ori; XXXV); *în contra* (IV; XIII, de 4 ori; XIV, de 4 ori; XVI, XXVI, XXVII), dar *contra* (III, IV, XIII; XIV, de 2 ori; XV); *în contră-mi* (XIV, XXVI), *în contra-mi* (XXVI). Construcții sintactice greșite: *în urma a multor ani* (VII; în loc de *în urma multor ani* sau *în urma a mulți ani*); *clasa* [*a*] *8-a* (XI); *rezultatul de la cl. III* [...] *și de la cl. V sînt considerate ca bune* (XXVI). Erori de ortografie: *d'a capo* (XIII; în loc de *da capo*), *s-a creeat* (XXVII), *reîn*[*n*]*oesc* (XXXV); *aceiași* (sg. f.; passim), *ideia* (XXX). Altfel, în scrierea neologismelor, I.M.R. a adoptat, după exemplul lui Ov. Dens., notația etimologizantă cu *s*, în loc de *z* (cum se pronunță), în cazuri ca: *poesia, scusați, refusă, pausă* etc. Prin falsă analogie, grafia respectivă este aplicată și cuvintelor mai vechi: *îndrăsnesc, răsbate, va isbucni, m-a desgustat* etc. Volumele citate de versuri, *Sub cupole de vis* și *Orașele dezamăgite*, sînt recenzate foarte favorabil de Ov. Dens. În legătură cu primul volum, mentorul *VN* afirmă: „Din Iașul cu literatură mucegăită și scriitori scorțoși, versurile pe care începea să le publice acum vreo patru ani d. Rașcu veneau ca un gest de emancipare, ca protestarea unui tînăr cult împotriva contagiaților — și tineri și bătrîni — de boala poporanismului". (*VN*, IX, nr. 4, din 1 iunie 1913, p. 149). Recenzentul are și unele rezerve, nu totdeauna întemeiate însă: „D. Rașcu, care a înțeles așa de bine spiritul poeziei noua, nu va uita să dea de acum înainte mai multă condensare tuturor subiectelor. Prea multele neologisme ar trebui și ele evitate — unele, ca *flota, flagela*, sînt supărătoare și inutile" (*ib.*, p. 150). Pentru cel de-al doilea vol., Ov. Dens. nu are decît aprecieri pozitive: „Comparații și apropieri nouă de cuvinte dau stilului său ceva personal, iar atmosfera-i ciudată ne arată pe d. Rașcu un suflet deosebit care începe să se contureze din ce în ce mai precis" [...] „D. Rașcu, ca toți poeții noi, știe să desprindă poezia chiar din lucruri ce par prozaice altora" (*VN*, X, nr. 3, din 1 mai 1914, p. 97). Vezi și analiza critică foarte elogioasă a poeziei lui I. M. Rașcu, făcută de Pompiliu Păltănea în *VN*, XII, nr. 1 (din 1 martie 1916), p. 13 (în art. *Adevăr și legendă. III. Puncte din estetica nouă*). În Arh. Ov. Dens., XXIX, ms. 190, se păstrează două poezii în autograful lui I. M. Rașcu: *Lunatec* (f. 1—5) și *În orașul gotic* (f. 6—7), ambele semnate de autor și cu intervenții manuscrise de Ov. Dens. Pe f. 1[r], stînga sus, Ov. Dens. scrie: „Stim⟨ate⟩ d⟨omnu⟩le Rașcu, Ați putea să-mi trimeteți poezia pînă vineri? Ar apărea, atunci, la 1 august. [ss.] Dens.". Pe aceeași f., în dreapta sus, se află indicația de tehnoredactare a aceluiași: „Dacă nu încape pe 3 pag⟨ini⟩, să se pună cu rînduri strînse". Sub aceasta, scris de tipograf, cu creionul: „233—234—235". Poezia *Lunatec* a fost publicată în *VN*, VI, nr. 12 (din 1 VIII 1910), p. 233—235, iar *În orașul gotic* — în *VN*, VII, nr. 9 (din 15 VI 1911), p. 176—177. Vezi și scrisorile lui I.M.R. către Florin Steriade (7 scris. din 1968—1970; p. 13—18) și ale lui Mihail Steriade către I.M.R. (14 scris., din 1921—1924; p. 20—51) în Mihail Steriade, *Scrisori către I. M. Rașcu și Florin Steriade*. Ediție îngrijită, cu note și indice de Florin Steriade (București, 1984). De asemenea: *Coresp. Vianu*, p. 159—160, 259 (2 scris. ale lui T. Vianu către I.M.R., din 1927).

Bibliogr. Nicola, *Lic. Bîrlad*, p. 240; Ursu, *Ist. lit. Bîrl.*, p. 56; *Prefața* lui D. Micu la vol. lui I.M.R., *Poeme* (București, 1967, p. V — XXV); *Prefața* lui D. Murărașu la I.M.R., *Eminescu și cultura franceză*, ed. cit., p. V — XV; vol. cit. al lui I.M.R., *Amintiri și medalioane literare*... (București, 1967); Solacolu, *Evocări*, p. 222, 229, 304—308; Maftei, *Person. ieș.*, II, p. 229—230; *Poeți VN*; Bucur, *Istoriogr. lit.*, p. 211—212; Iordan, *Memorii*, I, p. 163—164, 241; Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor 1834—1974. Istoria presei școlare românești*, [București,] 1977, p. 123—125 (autorului nu-i este cunoscut vol. IV al *Anuarului*... de la Focșani; vezi, mai jos, scris. XXXV — XXXVII); *Doc. lit.*, II, p. 252, 340; *Dicț. pseud.*; *Caiet II abon. VN* (adresa: I. Rașcu, Iași/12, Săvescu).

[2] Datarea scrisorii se întemeiază pe înșeși declarațiile lui I.M.R. În *Amintiri și medalioane literare*..., ed. cit., p. 107, el arată: „Din clasa a VIII-a [de liceu] — după dibuiri tinerești obligatorii și fără busolă — am devenit «simbolist», și colaborarea la *Viața nouă*, încă din acel an, mi-a ștampilat activitatea cu un calificativ literar, mai mult sau mai puțin justificat de scrisul meu, calificativ de care nu m-am mai putut și nici n-am încercat să mă cotorosesc

[sic] în anii — în zecile de ani ce au urmat". Tot acolo aflăm că I.M.R. a terminat liceul în 1909 (p. 109). Prima poezie a lui I.M.R. publicată în *VN*, este *În sumbra catedrală...*, apărută în a. V, nr. 2 (din 1 III 1909), p. 38. Este posibil deci ca textul acestei poezii să se identifice cu poezia expediată de I.M.R. odată cu scris. I (vezi, aici, penultimul alineat). Prin urmare, scris. respectivă (probabil și poezia) datează de la sfîrșitul anului precedent. Localitatea de expediere: stabilită după adresa emitentului. Str. Săvescu 12 (din Iași), adresa locuinței lui I.M.R. în 1911 (Vezi I.M.R., *Amintiri și medalioane literare*, ed. cit., p. 45), a fost, în același timp, și adresa redacției și administrației revistei *Versuri*, devenită *Versuri și proză*, în intervalul 15 sept. 1911 (a. I, nr. 1) — 29 febr. 1912 (a. I, nr. 11).

[3] *Balada amanților funebri* nu a fost publicată în *VN*. După stilul epistolei (formula de adresare etc.), aceasta pare a fi prima poezie trimisă de I.M.R. lui Ov. Dens.

[4] Poetul Mihail Cruceanu, colaborator al *VN* încă din 1906. Vezi scrisorile sale adresate lui Ov. Dens. în *Scris. către Ov. Dens.*, I, p. 228—243.

II [1]

[Iași,] 28 dec. ⟨1⟩910

Stimate domnule director,

Primind rîndurile d-voastră, astăzi 28 decembre mă grăbesc să vă trimet imediat îndreptările pe care mi le-ați cerut; pe lîngă acele ale d-voastră, am adăugat și eu, pe ici pe colea, cîte ceva. La strofa II însă — *turnuri ogivale* [2] nu văd cum s-ar putea preface fără ca să schimb întreaga strofă; mi-aduc însă aminte că într-o poezie de-a mea apărută în *Viața nouă*, era un vers: *În sumbra catedrală cu turnuri ogivale* *[3]. De altfel, aici cred că s-ar lua în înțelesul de *turnuri gotice*. Strofa V, cu imaginea lunei, fără îndoială că primesc să se suprime dacă e nepotrivită întregului, totuși mărturisesc că stabilisem o strînsă legătură între această strofă și ultimul vers al poeziei [4]. Celelalte schimbări le-am făcut după cum mi-ați cerut și vă rog mult ca, din îndreptările aceste, să alegeți d-voastră pe cele mai potrivite.

Primiți expresia adîncului meu respect.

I.M. Rașcu

* Și într-o poezie a d-lui E. Sperantia, acelaș lucru, mi se pare [Nota emitentului].

B.A.R.S.R.— S 47(2)/DXL.— Inv. 73.671

[1] Pentru stabilirea localității de expediere a scrisorii, vezi scris. I și III.

[2] Este vorba de poezia *Extaz* (în ortografia lui Ov. Dens.: *Extas*), apărută în *VN*, VI, nr. 22 (din 1 I 1911), p. 428—429. Sintagma *turnuri ogivale* a rămas nemodificată (versul 4 din strofa II).

[3] Versul citat *În sumbra catedrală cu turnuri ogivale)* este chiar versul întîi al primei poezii a lui I.M.R. apărută în *VN* (vezi, aici, scris. I, nota 2).

[4] Din strofa V a poeziei *Extaz* a fost într-adevăr eliminată imaginea lunii. Luna este totuși prezentă în strofa finală (a VI-a).

III [1]

REVISTA „VERSURI"
IAȘI

[1912 februarie, aprox. 20—27]

Stimate domnule profesor,

Vă rog dacă sînteți bun, să-mi comunicați subiectul conferinței d-voastră pe care ați binevoit să promiteți că o veți ține la Iași [2], lucru pentru care nu știu cum să vă mulțumesc mai mult.

Am găsit sfatul pe care mi-l daţi, mult mai nemerit: să se ţie, adică, — deocamdată — o singură conferinţă. Ciclul pe care-l proiectam îl vom lăsa prin urmare pentru anul viitor, cînd vom putea lucra — credem — mai pe-ndelete.

Am dori ca atunci cînd veţi ţine d-voastră conferinţa, prin apríl, ea să fie însoţită de o şezătoare literară . . . în acel scop aşi apela la scriitorii distinşi din Bucureşti, pentru a ne da concursul. Am scris şi lui Cruceanu [3], să se intereseze să vadă cam cine ar fi dispus să vie atunci. Nu ştiu însă dacă d-voastră admiteţi lucrul acesta. Conferinţa am dori însă să o anunţăm chiar nr. acesta (11) ce va apărea săpt⟨ămîna⟩ viitoare [4]. Voi căuta cu orice preţ să căpătăm aula univers⟨ităţii⟩ — de public nu mă-ndoiesc că va veni. Vom face şi invitaţii speciale.

Primiţi, stimate d-le profesor, salutările mele distinse şi mulţumiri pentru concursul ce ni-l daţi.

I.M. Raşcu

B.A.R.S.R.— S 47(3)/DXL.— Inv. 73.672

[1] Dată fiind menţiunea din scrisoare că nr. 11 din *Versuri şi proză* (e vorba de nr. 11 din a. I) „va apărea săpt⟨ămîna⟩ viitoare" şi ţinînd seamă de faptul că nr. citat a apărut în 29 II 1912 (nr. precedent, 10, apăruse în 17 II 1912), înseamnă că scrisoarea de faţă a fost redactată, cu aproximaţie, între 20—27 II 1912. Vezi, aici, şi notele 2, 3 şi 4.

[2] În revista *Versuri şi proză* (Iaşi), nr. 12—13 (martie 1912), p. 221, la rubrica *Actualităţi*, s-a publicat următorul anunţ: „În seara zilei de duminică 29 april, ora 9 seara, va avea loc, în sala Turn-Verein din localitate, o serată literară organizată de revista noastră. D-l Ovid Densusianu, cunoscutul profesor de la Universitatea din Bucureşti va ţine o conferenţă intitulată: *Glasul vremei*. Vor urma recitări şi lecturi din poeţii generaţiei nouă, streini şi români, şi d-nii: I. Minulescu, A. Stamatiad, M. Cruceanu, Eug. Speranţia, N. Budurescu, I. M. Raşcu, Hidalgo etc. vor ceti din producerile lor originale. Nu ne îndoim că abonaţii şi cetitorii noştri, precum şi toţi aceia ce recunosc necesitatea unei reînnoiri artistice şi aici în « bătrîna noastră capitală », ne vor da tot concursul, dovedind prin aceasta că între bătrînele ziduri ale oraşului atîta vreme rămas în umbră, începe a sufla o adiere de vieaţă tînără şi entuziastă". În aceeaşi revistă, an. cit., nr. 14—16 (april — 1 mai 1912), la p. 261—262, apare o dare de seamă despre serata literară respectivă, iar ca articol de fond, la p. 231—234, se reproduce un rezumat al conferinţei lui Ov. Densusianu, *Glasul vremei*. Vezi şi semnalarea seratei în *VN*, VIII, nr. 7 (din 15 V 1912), p. 135. Notele pe baza cărora şi-a dezvoltat Ov. Dens. conferinţa citată se păstrează într-un plic care poartă menţiunea autografă a mentorului *Vieţii noi:* „Conferenţa de la Iaşi (29 apr. 1912) *Glasul vremei*", plic aflat în Arh. Ov. Dens., XXI, ms. 83.

[3] Mihail Cruceanu.

[4] Nr. 11 din anul I al rev. *Versuri şi proză* poartă data: 29 II 1912. Anunţul n-a apărut însă în acest număr, ci în nr. următor, nr. dublu (vezi, mai sus, nota 2). Antetul scrisorii (REVISTA „VERSURI") se explică prin faptul că s-a folosit un formular dintr-un stoc excedentar cu titlul iniţial al revistei. Revista *Versuri*, întemeiată de I. M. Raşcu, la Iaşi, a apărut cu acest titlu, în a. I, de la nr. 1—6. Începînd cu nr. 7, acelaşi an, revista îşi modifică titlul, devenind *Versuri şi proză*.

IV

Tecuci, 24 februar ⟨1⟩918

Stimate domnule Densusianu,

Să mă scuzaţi că pînă azi n-am putut să vă trimet poezia corectată — nici astăzi, de altfel, n-o pot face. Scrisoarea d-voastră mi-a sosit în toiul

examenelor, în timpul cărora n-am avut o clipă de odihnă. Dacă am să am răgaz zilele acestea, vă voi trimete-o, deși probabil va fi tîrziu [1].

Despre altă chestiune vreau însă să vă vorbesc în rîndurile de mai jos. Am fost membru, aici la Tecuci, în comisia examinatoare a elevilor pregătiți în particular — și prezentați în sesiunea de fevruar. Vă vorbiam deunăzi la Iași de o serie de conferențe ce aveam de gînd să le organizez la teatrul local; nu se poate face nimic însă din cauza orientalului tembelism al corpului didactic. Nici un spirit de inițiativă, nici un interes mai înalt, nici un ideal. Am renunțat complect la idee, mai cu seamă în urma examenelor din luna curentă. Am vrut să procedez drept și am stîrnit un adevărat uragan contra mea. Elevii se prezintă — așa e tradiția aici — enorm de nepregătiți. Fiindcă de obicei la Tecuci e mare pomană, m-am trezit cu elevi de la Iași, de prin fel de fel de orașe unde există comisii examinatorii, ba chiar unul a venit direct de la . . . Bender. — Dintre răspunsurile căpătate citez trei: „Originea limbei române e limba . . . dacă" (cl. VIII). — „Romanul e o piesă în 5 acte". Sau „Don Quijote e scrisă de un . . . servant francez„ etc. Fiecare din membrii comisiunei (profesori din localitate) are cîte un protejat, nepot în cele mai multe cazuri. Mi s-a impus să-i trec pe toți, după ce am fost rugat cu stăruință. Natural că și într-un caz și într-altul am refuzat scurt. Atunci conferența a găsit de cuviință să treacă peste voința mea și în contra regulamentului să-i promoveze cu proces-verbal, trimețînd rezultatul dat de ei, la Minister, pentru aprobare. Sînt lucruri groaznice care mi-a fost dat să le descoper cu acest prilej, despre care n-am răgazul să vă vorbesc mai pe larg și nici n-ași voi să vă răpesc timpul. Note au fost schimbate, rezultatul odată afișat a fost scos pentru a se mai introduce schimbări provocate de proaspete stăruinți, elevi cu desăvîrșire nepregătiți au fost trecuți în felul acesta, numai pentru că au avut norocul să fie nepoții profesorilor examinatori. Examenul în acest caz e o rentabilă comedie.

Vă rog respect[u]os, domnule Densusianu, să interveniți să nu se aprobe situația așa cum o dau ei, ci să mi se ia în seamă protestul ce-l voi înainta chiar mîne ministerului, care să nu considere vorbele rele ce eventual ar auzi despre mine decît ca niște nedemne calomnii pornite din partea unor oameni ce nu știu ce înseamnă cinste și conștiință curată. Vă rog mult totodată, dacă în adevăr se încheie pace cum se aude, să interveniți ca să fiu mutat din nou la Brăila; v-ași fi nespus de recunoscător pentru aceasta.

Salutări respect[u]oase.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(4)/DXL.— Inv. 73.673

[1] Este posibil să fie vorba de poezia *Viziuni senine*, apărută în *VN*, XIII, nr. 11—12 (din 1 ian.—1 febr. 1918), p. 129—130. Nr. respectiv, datorită condițiilor vitrege impuse de război, a apărut cu mare întîrziere, în decembrie 1918.

V [1]

Bîrlad, 23 oct. ⟨1⟩918

Sttmate domnule Densusianu,

Nu v-am comunicat mai curînd adresa mea, căci am suferit de gripă de îndată ce m-am întors din călătoria de deunăzi la Iași; nici astăzi, de

altfel, n-aşi putea spune că sînt pe deplin restabilit. Şcoala a fost închisă mai bine de o săptămînă, iar în oraş boala — ca şi la Iaşi, după cît aud — a făcut ravagii.

Locuiesc în str. General Rentz 11 — unde aşi fi bucuros să pot primi noutăţi în privinţa plecării d-voastră la Bucureşti [2] sau a hotărîrilor ce aţi luat în legătură cu revista.

Primiţi salutări respect[u]oase.

I. M. Raşcu

B.A.R.S.R.— S 47(5)/DXL.— Inv. 73.674

[1] Localitatea şi data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Ov. Dens. se afla încă în refugiu la Iaşi.

VI [1]

[1919, aprilie—mai(?)]

Stimate domnule Densusianu,

Vă mulţumesc pentru cuvintele ce mi le adresaţi şi pentru interesul ce-l arătaţi faţă de situaţia mea de aici. Ca şi anul trecut, într-un prilej asemănător, rîndurile d-voastră au fost pentru mine o adevărată mîngîiere şi oţelire în luptă.

Vă trimit manuscrisul poeziei, alăturînd pe o foaie îndreptările pe care pe care le-am făcut şi indicînd prin cifre versurile sau grupele de versuri revăzute. Pe alocuri am dat vreo două variante. Trebuind să vă trimet manuscrisul curînd, după cum arătaţi, rog să fiu scuzat că n-am avut răgazul să rescriu poezia în întregime [2].

Salutări respect[u]oase

I. M. Raşcu
str. General Rentz 11, Bîrlad

B.A.R.S.R.— S 47(6)/DXL.— Inv. 73.675

[1] Pentru datarea scrisorii, vezi nota 2.

[2] Este vorba, probabil, de poezia *Revelaţii*, apărută în *VN*, XIV, nr. 12 (din 1 febr. 1919), p. 91—93, număr apărut şi el cu întîrziere. Nr. precedent, nr. comasat 1—11 din a. XIV (1 martie 1918—1 ian. 1919) apăruse în aprilie 1919.

VII [1]

Bîrlad, 8 iunie 1919

Stimate domnule Densusianu,

În Bîrlad venind gazetele cu totul neregulat, cîteodată de trei sau chiar două ori pe săptămînă, abia acum şase-şapte zile mi-a fost dat să aflu rezultatul examenului meu de capacitate. Lipsa de încredere în mine, care mă face să trec de multe ori prin clipe de pronunţată nelinişte sufletească, îmi dublează

bucuria, atunci cînd mi se vestește . . . o astfel de bucurie curată, cea dintîi adevărată bucurie, fiindcă vine în urma a multor ani de muncă, de așteptări penibile și de uriașe greutăți, [ce][2] resimt de cîteva zile, de cînd ziarele și scrisoarea unui prieten m-au anunțat vestea cu atîtea emoții așteptată. Nu mă pot reține să nu vă împărtășesc și d-voastră această bucurie, d-voastră care ați contribuit în mare măsură la ea.

Știu că mă așteaptă o nesfîrșită serie de obstacole, de luptă înverșunată și de sforțări: adevărata carieră de acum se începe. Totuși drumul pe care voi păși, îl văd limpede chiar de pe acum deschizîndu-mi-se înainte, și dacă sănătatea-mi cam șubredă mi-o va îngădui, nădăjduiesc să pot da prilejul acelora care cu deosebită înțelegere și bunăvoință mi-au răsplătit munca de pînă azi, să-mi poată aprecia și pe aceea care cred că voi fi capabil să o depun, cu mai multă rîvnă, în viitor.

V-aș ruga, stimate domnule Densusianu, să binevoiți a-mi trimete vreo 10 exemplare din *Viața nouă*, no. 12 [3], să le dau la cîteva chioșcuri din Bîrlad, unde nu a sosit nici unul. Tot așa, de veți crede de cuviință, ați putea proceda și cu numerele viitoare, în special cu cele ce vor apărea în vacanță. cînd — afară de vreo două săptămîni din iulie în care aș vrea să revăd cîteva locuri din Vrancea, — sper să rămîn aici.

Am vorbit în mai multe rînduri cu librarul Petroff în chestia revistelor trimese, și mi-a spus că la sfîrșitul lunei (după stilul vechi) va aranja compturile tuturor periodicelor. Aș dori mult să știu de s-a ținut de făgăduiala dată și însoțită de multe asigurări.

Acum ne preocupă pe toți cei reușiți la examene chestia catedrelor vacante din învățămîntul secundar. Este o catedră de română la Iași, la care sînt sigur că va cere transferarea vreun profesor mai vechi din provincie. Pentru a nu mai reîncepe obositoarea viață de rătăcitor (ar fi al patrulea an de mutare continuă), aș ține mult să rămîn deocamdată la catedra de română ce o suplinesc actualmente la Bîrlad, fiind aproape de Iași și fiind într-un oraș unde îmi cunosc concetățenii și în special colegii, știind prin urmare de cine să mă feresc și de cine să mă apropii. Cu un nou oraș, ar fi să reîncep o nouă și desigur tristă experiență. Aici, pe lîngă persoane ca acele despre care am avut prilej să vă vorbesc, sînt mulți care îmi apreciază activitatea și țin numaidecît să rămîn în mijlocul lor. Nu pot fi însă sigur de nimic, căci — după expresia curentă aici — „nu prea am rude pe la Ierusalim", cum au alții care, deși reușiți în urma mea, trag nădejde că vor avea mai mult noroc în această împrejurare. Va trebui desigur să fac pentru asta cel puțin un drum la București prin august, dacă nu chiar și la sfîrșitul lui iunie cînd — după cît aud — ar fi acolo primul pelerinaj al candidaților la catedrele vacante. Aș avea de gînd să încep, în cazul că aș rămînea de la anul tot aici, cu concursul cîtorva profesori muncitori o serioasă activitate de conferențe și șezători literare, căci în afară de o „academie bîrlădeană"[4], unde ne întîlnim săptămînal cîțiva care urmărim manifestările literare, și în afară de o revistă *Florile dalbe* despre care mi se spune că trage să moară[5], nici un alt semn de viață intelectuală adevărată în acest oraș.

Deocamdată îmi fac cu îndoită rîvnă, ca pînă acum, orele mele de clasă, și mă bucur mai ales de bucuria alor mei de acasă care m-au văzut în sfîrșit cu prilejul acestor examene, pășind un însemnat prag al vieței.

Cu respectul cel mai deosebit

I.M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(7)/DXL.— Inv. 73.676

[1] Localitatea și data expedierii scrisorii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Pronumele *ce:* completarea editorilor.

[3] De fapt: a. XIV, nr. 12 (din 1 febr. 1919). Vezi, aici, scris. VI, nota 2.

[4] „Academia bîrlădeană": societate literară întemeiată la Bîrlad, în 1 V 1915, de G. Tutoveanu, Tudor Pamfile, Toma Chiricuță. La ședințe au mai luat parte: C. Popescu-Gruia, Victor I. Popa, V. Voiculescu, Mihail Lungeanu, I. M. Rașcu, I. Valerian, Al. Vlahuță, Nichifor Crainic, Emil Maur etc. A sprijinit apariția revistelor bîrlădene: *Ion Creangă, Miron Costin, Florile Dalbe.* Vezi Ursu, *Ist. lit. Bîrl.*, p. 56—62. Mai detaliat, în *Bîrladul odinioară și astăzi.* Miscelaneu. Sub redacția lui Rom. Boteanu, II, Bîrlad, [1981], p. 87 și urm.; III, Bîrlad, [1984,] p. 401 și urm.

[5] *Florile dalbe*, „revistă literară", apărută la Bîrlad, n-a rezistat mai mult de un an: 1919. Propunîndu-și să apară bilunar, se menține astfel pînă la nr. 9 inclusiv. În continuare apar numere comasate: 10—11 (din 1—15 iunie), 12—13, 14—15, 16—19 (1 sept.—15 oct.) și 20—23 (1 noiemb.—14 dec.). Comitetul de redacție era alcătuit din G. Tutoveanu, V. Voiculescu, T. Pamfile, M. Lungeanu. Vezi și Ursu, *Ist. lit. Bîrl.*, p. 56—62.

VIII

Bîrlad, 25 iulie 1919

Stimate domnule Densusianu,

Am așteptat să plece un cunoscut la București, ca să vă scriu. Contramandîndu-și însă plecarea, țin să vă comunic chiar azi că am primit la timp revista (atît exemplarul meu, cît și celelalte zece), iar zilele trecute volumul *Sub stînca vremei* [1]. A fost un binefăcător și fermecat prilej — cetindu-l — să uit multe necazuri. Vă mulțumesc pentru atenție și pentru cuvintele ce mi le adresați, trimețîndu-mi-l.

V-am expediat, tot aci, socoteala pentru nr. 12 al revistei [2]. Patru numere [3] vîndute: zece lei. Aș vrea însă să vă atrag atenția asupra faptului că numerele acestea din urmă mi-au venit și mie — după cum cerusem — și depozitarilor din oraș — ceea ce pentru Bîrlad e cam mult. Aici publicul cetește enorm de puțin. Un librar a cumpărat mai deunăzi o bibliotecă cu cărți bune și, afară de acele reținute de mine, doar cîteva de s-au mai vîndut — restul stă și azi neatins. Din ziarele franceze, abia se vinde *Le Figaro*, în vreo zece exemplare: pentru o populație de aproape 40.000 locuitori. Nu mai vorbesc de reviste streine și mai ales române. Acelaș librar îmi spune că a refuzat *Însemnări literare* [4], din care vindea cinci exemplare. Așa încît aș crede să trimeteți *Viața nouă* numai într-un singur loc, pentru Bîrlad. Eu vă sînt la dispoziție, cît voi sta aici, dacă doriți să-mi trimeteți pe viitor, numai mie.

Vă mulțumesc și pentru concursul ce-mi făgăduiți a-mi da în chestiunea pe care v-am făcut-o cunoscut și care încă nu s-a tranșat.

Nu știu dacă plecați în streinătate, după cum proiectaseți, vara aceasta. Dacă nu, sau dacă apare revista înaintea plecărei d-voastră, v-aș trimete ceva pentru numărul viitor.

Aș dori de asemenea mult să știu unde va apărea discursul d-voastră de recepție la Academie [5]. Dacă nu apare în *Viața nouă*, unde aș putea să-l cetesc? *Analele Academiei* se mai tipăresc acum?[6]

Primiți — odată cu expresia aceleiași sincere statornicii în vechi credințe — salutări respect[u]oase.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(8)/DXL.— Inv. 73.677

[1] Volumul de poezii: Ov. Densusianu, *Sub stînca vremei*, București, 1919.

[2] *VN*, XIV, nr. 12. Vezi scrisorile precedente (VI, VII).

[3] De fapt: exemplare.

[4] *Însemnări literare* (Iași) apare un singur an: 1919 (începînd din 2 febr.). Redactori: G. Topîrceanu și M. Sadoveanu.

[5] Ov. Densusianu, *Barbu Delavrancea*. Discurs de recepțiune rostit la 31 mai 1919 în ședința solemnă, cu răspuns de Ioan Bianu. București, 1919 (Academia Română).

[6] *Analele Academiei* apăreau în continuare.

IX[1]

Bîrlad, 19/8 [1919]

Rog înlocuiți, dacă mai e vreme, cuvîntul *cucută* prin *mătrăgună*.

Rașcu

[Adresa:] Ovid Densusianu, str. Colței 24, București.

Tel.— B.A.R.S.R.— S 47(37)/DXL.— Inv. 188.273

[1] Telegrama are o parafă cu textul: „Sosită cu poșta". Hîrtia are ștampila de sosire „București, 21 aug. ⟨1⟩919".

[2] Modificarea are în vedere versul 11 din poezia *Din cerdac*, apărută în *VN*, XV, nr. 5–6 (din 1 iul.—1 aug. 1919), p. 56. În forma tipărită, versul respectiv este:

Concert de greeri pe sub geamuri, miros de cucută amară.

Probabil, din cauza intervenției tardive a lui I.M.R., modificarea cerută n-a mai putut fi operată. Poezia, care ocupă paginile 56—58 ale nr. cit., s-a păstrat și în corecturi de tipar (3 f.), în Arh. Ov. Dens., XXXIII Imprimate.

X[1]

Focșani, 29 sept. ⟨1⟩919

Stimate domnule Densușianu,

Instalat, în sfîrșit, complect în Focșani, țin să vă comunic adresa: *str. Teatrului 10.* La liceu nu s-au început cursurile încă, din cauza reparațiilor ce mai sînt de făcut localului școalei, îndeajuns de deteriorat sub ocupație. Am început însă de azi lecțiunile la pensioanele particulare.

Am găsit o locuință foarte bună care-mi va da, cred, prilejul să pot lucra cu folos în cursul anului. Deocamdată aștept cu nerăbdare ziarul *Înălțarea*, care cred că trebuie să fi apărut [2] — ca și numărul nou al revistei [3].

Cu salutări distinse

I. M. Rașcu

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Săptămînalul *Înălțarea* (București), condus de Ov. Densusianu, a început să apară la 18 sept. 1919.

[3] Emitentul se referă, probabil, la *VN*, XV, nr. 5—6 (1 iul.—1 aug. 1919).

XI

22 sept. 1920, Focșani

Stimate domnule Densusianu,

Sosit din excursia de 12 zile, pe care am făcut-o la munte (Vizantea și Soveja), nu v-am scris îndată căci vă știam în Ardeal, iar cînd Narli [1] mi-a spus că v-ați întors în București, eram prins în hora sîcîielelor mărunte ale școalei, cu examene de corigență, teze, conferențe etc. De asemeni, un timp prețios mi-a luat și tipărirea *Anuarului* societății elevilor [2], din care vă trimet mîne un exemplar imprimat ca în provincie, adică destul de rău. Sesiunea de examene din toamna asta mi-a arătat încă o dată că nu trebuie să-mi fac deloc iluzii în privința moravurilor ce domnesc în învățămînt. Pretutindeni sînt aceleași; diferă numai la suprafață. Aceleași stăruințe, aceleași hatîruri și aceeași bătaie de joc. Un elev rămas repetent la franceză, din cauză că nu știa nimic — stăruiește îndărătnic printr-un profesor de aici, deputat, și obține ca să fie examinat toamna, ca și cum ar fi corigent. Profesorul respectiv refuză. Un altul, însărcinat de director, la fel. Un al treilea, tot așa. Al patrulea primește, și elevul trece în două minute și azi e absolvent, fără un grăunte de știință. Se va înscrie desigur la . . . Litere. Alt caz, la mine. Sînt, de altfel, cuirasat acum în contra oricăror tentative. Văz'nd că refuz să majorez note date pe merit, conferența profesorilor găsește de cuviință să schimbe . . . regulamentul. Decretînd că la română se poate trece și cu media 5 (așa cum era în vremea războiului, cînd învățămîntul era o debandadă) și cere aprobare ministerului pentru aceasta. Deoarece același coleg deputat s-a însărcinat cu afacerea aceasta, sînt sigur că ministerul va aproba, deși în fruntea lui sînt doi profesori de limba română. De ce m-aș mira însă, cînd aceiași profesori au decretat, între altele, reducerea orelor de limba română, la mai toate clasele, din 3 la 2 pe săptămînă, adică așa cum se preda gimnastica pe vremuri, sau religia. Nu vă închipuiți ce indulgență vinovată domnește pretutindeni în liceele noastre. Și cum încurajează aceasta lenea și destrăbălarea. Colegii mei erau cît pe ce să decreteze și promovarea elevilor cu media 4, iar profesorii cu legături politice, treceau pe elevi „în masă" — mîngîindu-se cu vorbele: „Ce, am să-i fac *eu* filozofi?" Cînd am venit toamna trecută aici, am găsit obiectul meu, care nu mai fusese predat de vreo 3 ani de un titular, în completă părăsire. Româna era egală cu Muzica sau și mai rău. Elevii pînă în clasa [a] 8-a nu știau de loc ortografie. Am muncit tot anul să îndrept lipsurile, luînd ore suplimentare gratuite, corectînd acasă pînă noaptea tîrziu teme, făcînd dictări la cursul superior etc. Am reușit să dau la brazdă pe mulți. Au rămas însă și de acei îndărătnici, care, însușindu-și ceva din materie, continuă totuși să scrie după un an întreg, și la corijare: „*Iau* dat" . . . (cl. V) „Discurs pe care Kog. *la* ținut" (VI), „Ei *sau* dus", „rămăse-se" etc. (cl. VIII). Sînt numai cîteva exemple, luate din grămadă. Pe acești școlari, „decretul-lege" elaborat de conferență îi va trece. Am de gînd iarăși să fac un raport ministerului, în zădar sînt sigur, arătîndu-i cum stau lucrurile.

Cîtă descurajare îți strecoară în suflet asemenea întîmplări . . . Reducerea numărului de ore la română mă deconcertează dureros. Ași vrea să iau cîteva ore suplimentare, și directorul (un incapabil incult și sclav al ministerului, de teamă să nu fie înlocuit) refuză. De altfel inconștiența unor oameni e fără pereche. Tot anul am întîmpinat obstacole, de cîte ori am vrut să fac ceva folositor p⟨entru⟩ școală. La societate de abia puteam uneori ține ședințele din cauza sîciielilor mărunte ale fostului director, care parcă era gelos de activitatea mea. Nu-mi punea săli la dispoziție, nu le încălzia și așa mai departe. Comitetul școlar, pus la cale de cîțiva colegi necăjiți că ei n-au putut face nimic la societate, a refuzat să voteze vreun ban pentru tipărirea *Anuarului*, pretextînd că este *Anuarul* liceului pentru aceasta — *Anuar* care, din pricina incapacității și a lenei orientale a directorului, n-a apărut și nu va apărea. M-am oferit gratuit să inventariez Biblioteca Liceului, care stătea părăsită de vreo 4 ani de zile. Am isprăvit-o după o muncă uriașă. Ei bine, tot timpul cît am lucrat, nu mi s-a făcut foc în acea odaie, nu mi s-a dat masă, nici scaun, nici scară, iar pentru hîrtie de fișe, cerneală, peniță, trebuie să umblu zile întregi după director, pînă ce totul mi-am cumpărat singur. Dar în ciuda lor, Biblioteca e gata și o voi pune zilele astea la îndemîna publicului, dacă nu cumva mă va înlocui direcția (acum după ce am pus-o în stare de a funcționa), cu vreun amic, căruia desigur i se va face și leafă la care ași avea drept și eu, căci Comitetul are fonduri; dar pentru aceasta trebuie să te pui bine cu fiecare membru, cu directorul, cu neamurile lui etc. Sînt adînc dezgustat de provincie; 5 ani de ucenicie cruntă îmi ajung — simt că mă înăbuș. E lipsă de aer, de lumină, de viață. Nu știu cît voi mai fi condamnat să mă zbat în astfel de medii. O catedră la Iași sau la București ar fi pentru mine poate mîntuirea. Dar ce greu se obține așa ceva! Mai greu chiar decît o masă la Biblioteca noastră. Sînt necăjit apoi și cu boala mea de inimă care face progrese simțite. Și totuși am o dorință nesecată de muncă asiduă și grea. Dacă ocupațiile nu mi-ar lua toată vremea, ași lucra și pentru mine cu folos. Vacanța aceasta de altfel a fost fecundă. Am cetit mult, am scris (uitasem aproape). Am cîteva lucrări „sur le chantier" care vor rămînea, desigur, în starea asta, de îndată ce, luni, vor începe cursurile. Am multă dragoste pentru meseria mea, dar sînt silit de nevoi să iau numeroase ore care-mi distrug nervii, sănătatea, liniștea.

Viața nouă primită ieri [3] mi-a amintit și de altă lume decît acea a „cancanurilor", a uneltirilor în umbră și hatîrului. Mi-a amintit că astă-vară, după o pauză de aproape doi ani, am mai rimat cîteva ceva și mi-a amintit de alte medii și de alte idealuri. Vă trimet d-voastră două poeme scrise în clipele de răgaz din august [4]. Veți găsi pe alocuri în ele dibuiri de debutant. Ce vreți — pierdusem obișnuința, de atîta vreme de cînd mă zbat în preocupări cu totul de altă natură. Cred însă că o voi recăpăta. Publicarea acestora va croi drum altora. Mă simt „plin" și caut tihna pentru a alcătui ceva mai unitar, printr-un șir de inspirații adunate în anii din urmă. N-ași vrea să le fac loc în volum, care nu știu cînd va apărea, pînă ce nu le-oi publica mai întîi în reviste. De aceea, deși știu că aveți material îndeajuns pentru multe numere viitoare, le trimit singurei reviste în care poezia se simte la largul ei, în demnă și curată tovărășie: revistei în care mi-am început „cariera" poetică și în care ași dori să mi-o isprăvesc.

Salutări distinse.

I. M. Rașcu

P.s. Îndrăznesc să vă aduc aminte că în vacanța de Paște cînd am fost la d-voastră, mi-ați dat un volum din *Conferențele „Vieței nouă"* [5] spunîndu-mi

să-l dau Bibliotecei elevilor, rămînînd ca mie să-mi trimeteți altul. Totodată vă rog mult, cînd aveți răgaz, să-mi trimeteți dacă binevoiți și *Limanuri albe* [6], pe care de asemenea nu le am, făcînd așa fel ca să mă privească pe mine costul expediției, în total. Vă mulțumesc.

Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(10)/DXL.— Inv. 73.679

[1] Constantin Narly. Vezi scrisorile acestuia către Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, III, p. 203—207.

[2] *Anuarul Societății literare „Gr. Alexandrescu" a elevilor de curs superior din liceul „Unirea", Focșani*, [nr. 1] pe anul școlar 1919—1920. Focșani, 1920.

[3] Probabil, *VN*, XVI, nr. 4—6 (1 iun.—1 aug. 1920).

[4] Este posibil ca unul dintre cele două poeme să fie *Livezi*, apărut în *VN*, XVII, nr. 1—2 (din 1 martie — 1 apr. 1921), p. 25—26. Textul are dedicația: „Lui G. Tutoveanu", iar la sfîrșit indicația: „Soveja — august 1920".

[5] *Conferențele „Vieței nouă". Seria întîi 1909*. București, 1910.

[6] Volumul de poezii: Ov. Densusianu, *Limanuri albe*, București, 1912.

XII [1]

[Focșani,] 22 noiemvre ⟨1⟩920

Stimate domnule Densusianu,

Astăzi am primit *Viața nouă* [2] și acum cîteva zile *Flori alese din cîntecele poporului* [3], noua d-voastră lucrare, pentru care vă mulțumesc călduros. O așteptam cu nerăbdare, atît eu cît și școlarii mei cărora li-o anunțasem. Vom face lecturi din ea în cea dintîi ședință a Societății noastre.

Salutări respec[u]oase.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(11)/DXL.— Inv. 73.680

[1] Data expedierii scrisorii: reportată din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: stabilită după conținut și după biografia emitentului (vezi și scrisorile precedente și cele următoare).

[2] Probabil, *VN*, XVI, nr. 7—8 (1 septembrie — 1 octombrie 1920).

[3] *Flori alese din cîntecele poporului*. Culegere întocmită de Ovid Densusianu. București, 1920.

XIII

Focșani, 3 fevruar 1921

Stimate domnule Densușianu,

Sosind de la Iași unde am fost de vacanță, am găsit rîndurile d-voastră și *Viața nouă* cu recenzia despre *Anuarul* nostru [1]. Vă mulțumesc pentru îndemnul ce mi-l dați și de data asta; el mă hotărăște mai mult să continui o muncă grea, pentru că o desfășor aproape singur în anul ăsta.

Sînt bolnav, surmenat peste măsură de lucru enorm și de necazuri. De aceea — și vă rog să mă credeți — nici n-am putut să vă scriu mai de demult. Și-au pus în gînd cei de aici, cu directorul în frunte, să-mi facă nenumărate neplăceri în contra cărora am luptat cu înverșunare, dar constituția mea mă trădează. Greșeala mea poate este că mi se pare o lașitate să trec cu vederea lucruri revoltătoare și să cer directorului măsuri legale, cînd întîrzie de a le lua — și totdeauna întîrzie. În clasă intră 10 minute înainte de sunare și tolerează tuturor să facă același lucru, din care cauză e agreat de toți. Cîteodată — și nu numai el — nu intră deloc, dar iscălește în condică, indicînd și materia pe care avea de gînd să o facă. Și asta nu m-ar interesa poate direct dacă n-ar face-o și la clasa la care sînt diriginte, demoralizînd elevii pe care-i lasă neocupați ceasuri întregi. Și-a atras toți colegii de partea lui, tolerînd să-l imite toți în privința felului cum își face datoria și dînd cîte un „ciolan" în gură fiecăruia ca să tacă. Pe unul numindu-l membru în cutare comisie examinatoare, pe altul în alta, unuia dîndu-i masă și casă gratis la internat, pe altul dăruindu-l cu un respectabil număr de ore suplimentare etc. Natural că mie nu-mi dă nici dreptul ce mi se cuvine, atunci cînd poate, lucrîndu-mă în umbră și sîciindu-mă pînă la exasperare, pentru a ceda și a face și eu cor cu ceilalți. A reușit cu asemenea momeli să atragă de partea lui și pe Bantaș [2], pe care eu l-am îndemnat să vie aici pentru „a fi putere unde-s doi". A căutat un an de zile să lupte și el contra moravurilor bizantine și a ilegalităților și a sfîrșit prin a vedea că e mai comod să te adaptezi mediului fie el cît de mocirlos, și omul care dăduse în vreo trei rînduri dovadă de caracter josnic, dar pe care-l iertasem crezînd că se pocăiește sincer — s-a dus de data aceasta definitiv la fund, trăind în cea mai splendidă armonie cu cei pe care-i combătea anul trecut, tolerîndu-le murdăriile și luptînd în conferențe în contra mea spre triumful celorlalți care jubilează. Și astfel, rămas singur să îngrijesc de bibliotecă, în mijlocul lunei iulie, am lucrat zi cu zi și, cu toate obstacolele, am deschis-o la începutul lui decemvre; de atunci pînă azi am avut *trei* cetitori. Iată de ce nu-mi dădea nimeni nici un concurs să o deschid, căci știau ce spectacol va fi cînd va funcționa. Astfel am rămas singur și la Societate, unde însă anul acesta, în ciuda tuturor, merg lucrurile de o mie de ori mai bine decît anul trecut. Numărul membrilor e dublu. Fondurile — duble pînă acum. Ședințele ultra-populate. Am ținut 13 pînă în prezent, comemorînd pe scriitorii mari români și streini. Desigur că muncesc întreit ca anul trecut, cînd mai aveam ajutor. Oamenii însă care pun susceptbilitatea lor mai presus de interesul școalei nu merită decît dispreț. și eu pășesc înainte, spre exasperarea tuturor care credeau că mă voi opri. Fiecare articol de elogii și de apreciere favorabilă asupra societății era un duș de apă rece pentru stimabilii colegi care nu concep decît cîștig material, politică, bere și cinematograf. Există la liceu o splendidă sală de solemnități care nu mi se pune de direcție la dispoziție (et pour cause!) și sînt silit p⟨entru⟩ asta să țiu ședințele în săli de clasă, neîncăpătoare. Desperarea lor e că trec peste toate și nu dau îndărăt; desperarea mea însă e că elevii au început să observe aceste sîciieli și cîțiva din cei dintr-a opta și-au exprimat mirarea că nu li se dau de profesorii lor mai multă încurajare și concurs. Singura mea mîngîiere este faptul că mulți din elevi au prins gustul de muncă lucrînd cu rîvnă pentru societate, la care țin.

Înainte de vacanță au mers lucrurile din rău în mai rău. Protestînd la minister în contra abuzului de putere al conferenței care trecea în clasa următoare, după sprînceană, pe elevi chiar cu medii inferioare lui 4, cînd erau fii de profesori sau de suspuși, mi s-a atras atenția de un coleg că e bine să fac totdeauna apel tot la conferență pentru orice nemulțumiri. Protestînd pe

această cale într-un rînd, în contra provocărilor directorului, acesta a spus că e chestie personală și a trecut la ordinea zilei. Din această pricină, nu-mi rămînea decît o singură cale: să-mi fac singur dreptate. Și mi-am făcut-o. Deoarece pentru a nu știu cîta oară, denaturîndu-mi-se, intenționat, cele spuse în conferență—în procesul-verbal al ședinței—și denaturarea cuprinzînd chiar lucruri jignitoare, i-am spus directorului în față ceea ce merită, înaintea majorității colegilor. A adunat iscăliturile celor de față și a supus cazul conferenței care a intervenit blajin ca să ne împăcăm. Deoarece formula „pupat toți piața Independenții" îmi repugnă de cînd lumea, am refuzat orice demers în această privință și orice retractare. Un coleg atunci i-a cerut demisia în caz cînd nu are satisfacție. Desperat, directorul și-a implorat colegii să-l salveze, și aceștia, văzînd că persist în refuzul meu, au încheiat un proces-verbal prin care dezaprobă cuvintele ce i le-am spus — și cu asta se cheamă că i-au dat satisfacție. A doua zi găsesc acasă o adresă de la minister ca urmare a unui raport al direcției cu mult anterior scenei de care am poment — prin care mi se recomandă față de direcție o atitudine care să nu atingă „demnitatea autorității". Și asta fără să fiu întrebat, pur și simplu în urma unui raport în care se putea spune toate calomniile pe socoteala mea, fără să mă pot apăra, neștiind de ele. Răsplata asta mi-a venit în preajma serbătorilor, ca un dar de Crăciun pentru cei 10 ani de muncă aridă și idealistă pentru școală, pentru cei 5 ani de luptă piept la piept în provincii pustii și blestemate. M-am gîndit serios cîteva zile să-mi dau demisia din învățămînt așteptînd vremuri mai bune, dar cu ce să trăiesc în vremea asta? Dacă n-aș avea scrupulele morale pe care le am, ce ușor mi-ar fi să mă amestec în soiul gazetarilor și foiletoniștilor bucureșteni. Am avut chiar vreo două propuneri în acest sens, pe care însă le-am refuzat. Am făcut demersuri să mă pot muta la Iași; pentru moment lucrul nu pare a fi cu putință. La București, nici atîta — sînt singurele orașe pentru care ași părăsi Focșanii, căci ca să încep da capo epopeea rătăcirilor prin alte orașe de provincie, renunț. Dacă voi fi silit să fac așa ceva, în urma vreunui nou scandal ce ar putea izbucni aici — atunci irevocabil părăsesc catedra. Ce voi face? Nici eu nu știu. Adevărat e însă că nemărginitul meu entuziasm și iubirea mea curată de învățămînt au fost puse aici la grea încercare. Cînd văd că — aici cel puțin — totul e subordonat banului și interesului, că educația e o vorbă, instrucția o comedie, simți că ți se revoltă toate fibrele sufletului și te închizi îndărătnic în tine mergînd însă pe aceeași cale pe care nu mai poți avea tovarăși. De curînd am părăsit clasele liceului de fete la care predam. Era un fel de gașcă patronată de vreo cîțiva profesori liberali, mijloc numai de cîștig. O directoare numai cu numele, care are orice altă grijă afară de bunul mers al școalei, reușise prin protecții politice să capete autorizația ministerului și liceul este recunoscut ca de stat. Nici o îngrijire însă de educație: elevele n-au uniformă, n-au numere, unele se pudrează și se văpsesc, se duc la baluri unde flirtează, altele au moravuri dubioase — pe cîtă vreme elevii de liceu, supuși aceluiași regulament — sînt ținuți mult mai din scurt. Am cerut în repetate rînduri întrunirea unei conferențe pentru a se discuta aceste chestiuni. De la începutul anului nu a fost însă nici una convocată, p<entru> că în școală sînt anume fete de profesor care nu doresc să se supuie regulamentului. Pe ziua de 1 fevruar am demisionat. Li se pare tuturor lucru inimaginabil, să renunț la 1000 lei lunar. Am renunțat bucuros căci pusesem de la început condiția de a se respecta în totul, ca și la băieți, regulamentul — ceea ce nu s-a făcut. Acum cîștig abia 2000 lei lunar — atît cît să trăiești cîne-cînește de azi pe mîne. Și alt mijloc cinstit de cîștig nu văd. La pensioane m-am hotărît să nu predau în vieață, de cînd anul trecut un membru din aso-

ciația unei astfel de școli mi-a spus să nu mai pun note rele unei eleve, căci „aia plătește bine". Și de altfel munciam enorm, neavînd răgaz să cetesc și să lucrez pentru mine, ceea ce sper că voi face întrucîtva de azi înainte dacă sănătatea, rău zdruncinată în vremea din urmă, îmi va îngădui aceasta.

Mă simt slab de tot, și din fundul provinciei în care mă aflu, mă gîndesc cu jind la mișcări intense din orașe mari, la activitate continuă, la luptă reală. Totul aici e parodie de viață. Mi-am descărcat o parte din suflet, obosindu-vă cu istorisirea unor lucruri penibile care mă înăbușiau. N-avem cui să le strig. Mă veți ierta că am abuzat de răbdarea d-voastră în asemenea grad; nu mai recitesc rîndurile scrise căci desigur că le-aș distruge și pentru moment nu-mi dau seamă ce e mai bine să fac. Mă afund în studii ca într-o apă a uitării . . .

Cu salutări distinse

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(12)/DXL.— Inv. 73.681

[1] Recenzia lui Ov. Dens. (nesemnată) la nr. 1 al *Amarului Societății literare* (vezi, aici scris. XI, nota 2) a apărut în *VN*, XVI, nr, 9—10 (1 noiembrie — 1 decembrie 1920), p. 197, la rubrica „Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate". Recenzia este extrem de elogioasă. Printre altele, despre I. M. Rașcu, conducătorul Societății literare respective, se spune că el „a înțeles că a fi profesor de limba română nu înseamnă a ține lecții tipicărește, ci a crea o întreagă atmosferă sufletească în care cei tineri să simtă căldura împărtășirilor de gînduri care înalță, să aibă bucuria revelațiilor de frumos și să se deprindă prin literatură să privească viața altfel decît cei care se închină vulgarităților ei". Este evident că, prin această recenzie, Ov. Dens. a încercat să reabiliteze pe I.M.R. în fața conducerii liceului din Focșani.

[2] Mihai Bantaș, profesor secundar, scriitor; l-a ajutat pe I.M.R., la Iași, în redacția revistei *Versuri*, devenită apoi *Versuri și proză*. A fost și colaborator al revistei. Vezi: I. M. Rașcu, *Amintiri și medalioane literare*, ed. cit., p. 42, 45, 54, 57; Iordan, *Memorii*, I, p. 163—164.

XIV

Focșani, 2 mart 〈1〉921

Stimate domnule Densusianu,

Mă simt vinovat că n-am putut să vă scriu îndată după primirea binefăcătoarelor d-voastră rînduri, dar în timpul din urmă s-au întîmplat atîtea mici evenimente, atîtea sîcîieli am avut de îndurat, atîtea rapoarte și petiții — grabnice — de redactat, încît abia azi mă trezesc ca dintr-un vis zbuciumat și cea dintîi grijă pe care o am e să mă adresez d-voastră. Vă mulțumesc pentru noua surpriză: *Salba clipelor* [1], pe care am cetit-o „dintr-o sorbire". Îmi scrieți și despre un exemplar trimes Societății elevilor: pe acesta, țin să vă comunic, nu l-am primit. N-am primit decît unul singur, adresat mie. Celalt [sic] exemplar credeam că a fost adresat Liceului, dar pînă în prezent nu mi-a pomenit nimeni de acolo de așa ceva. Volumașul e un prilej pentru a-mi completa studiul asupra volumelor de poezii ale d-voastră, studiu început mai de mult, împreună cu altele despre Bacovia, Cruceanu, Codreanu, Minulescu și Pillat — sub titlul *Cîțiva poeți* — care ar rămînea să apară cînd mi-ași găsi un editor [2]. Foiletez cărticica pentru a regăsi versuri care m-au atras de la cea dintîi cetire și mă opresc îndelung asupra următoarelor: „Pe toți învăluindu-i cu

aceeași bunătate, te-ntrebi ce rost mai are cuvîntul de *dreptate*" [3]. Și fără de voie gîndul iarăși mă duce în lumea mizeriilor zilnice în care mă zbat.

Îmi scrieți că v-ați interesa la minister de cazul meu și că îmi puneți la dispoziție paginile *Vieței noua* pentru a da în vileag, la momentul cel mai potrivit, meschinăriile celor de aici. Cum să-mi exprim mulțumirea pentru atîta interes și bunătate ce mi le arătați? Cred că momentul cel mai potrivit pentru a face cunoscut și altora cele ce se petrec aici (deși, în majoritate, sînt „cancanuri" mărunte, sicîieli josnice și demne de provincie) ar fi atunci cînd răutatea celor ce mă încunjoară își va fi secat resursele, cînd uneltirile lor n-ar mai avea măcar interesul noutății. În prezent sînt cu toții în curs de „lucrătură", ca să mă exprim astfel. Și n-aș vrea să revin de două ori asupra acestor domni; o singură dată și *tot* dosarul, dacă e posibil. De altfel, de iertat nu-i iert în nici un caz. De astă toamnă m-am fixat la ideea unui roman cu subiect din viața corpului didactic secundar (lumea aceasta nu a fost încă evocată la noi — sau cînd a fost, o făceau necunoscătorii); s-ar intitula: *Noroiul* sau așa ceva. Adun mereu material bogat. Staționările mele prin provincie îmi alimentează, îmbelșugat, lucrarea. Subiectul e vast și lumea pe care aș încerca să o zugrăvesc prezintă caracteristice precise și vii. Mi-ar trebui doi ani de relativă sănătate și liniște, ca să duc întreprinderea la un sfîrșit oarecare. Deși îmi dau seama că încercarea va fi covîrșitoare pentru mijloacele mele, nu voi înceta de a urmări ținta. Va fi și o lucrare utilă, de . . . ecarisaj, deși n-aș vrea să-i dau înfățișare de pamflet [4].

Înverșunarea celor de la Liceu în contră-mi merge crescînd și se manifestă, laș, prin șoapte pe la colțuri, prin intrige țesute în umbră, prin calomnii niciodată rostite în fața mea sau cît mai rar, căci obișnuiesc să ripostez drastic — și apoi au și anumite muști pe căciulă, de menajat. În cursul săptămînei trecute Comitetul școlar a votat bugetul: vreo 200 000 lei, cum aud. Din aceștia s-au dat numai 4000 lei pentru biblioteca profesorilor, care de un an și mai bine n-a putut cumpăra decît vreo 20 cărți nouă, din cauză că nimeni nu se gîndește la ea. Pentru societatea și biblioteca elevilor nu s-a dat nici un ban, din cauză că-s eu în fruntea lor. Pentru instrumentele de gimnastică, aud însă că s-au votat 15.000 de lei. S-a creat și post de bibliotecar pentru un profesor. Pentru că eu sînt acela care am lucrat, de la venirea mea aici, la această bibliotecă a profesorilor, eu am acest post, pentru care mi se făgăduiește, de un an și jumătate, o sumă ce rămînea să se prevadă în buget. Astă toamnă mi se vorbise de o cifră, și acuma, — deoarece în acest timp au intervenit multe neînțelegeri între mine și președintele comitetului: un candidat la paralizie progresivă și directorul care e secretarul Comitetului, — această cifră a fost simțitor redusă, oferindu-mi-se o leafă de servitor. Am refuzat orice plată și, cum funcționez gratuit acolo de un an jumătate, voi continua să funcționez de asemenea gratuit și de azi înainte, spre marea desperare a acelora care doresc să vadă o bibliotecă — pe care nu obișnuiesc să o frecventeze, — mîncată de șoareci și închisă pentru veșnicie. Le-am cerut însă — renunțînd la suma anuală care mi se cuvine — ca ea să fie afectată cumpărărei de cărți pentru biblioteca elevilor, iar în caz de neaprobare, pentru acea a profesorilor. Alta: sala de solemnități, reparată și amenajată, mi-e refuzată mereu, deși o cer pentru ședințele societății. Am făcut o petiție către comitet și, în caz de nou refuz, mă voi adresa ministerului. Nu numai atît: s-a închis școala pentru *trei* zile din cauza căsătoriei princesei Elisabeta. De a doua zi lanțuri au fost puse în poartă, ca să nu pătrundă nimeni în liceu, să lucreze în această vreme. Să fie vacanță completă, somn, lene și trai bun! Lasă că a trebuit să amîn ședința societății, dar abia am putut răzbate la Bibliotecă pentru a lucra

în frig (ordonez fișele și controlez volumele trecute în ele), ca să mă folosesc de niște zile devenite libere pe negîndite, eu trebuind să prezint comitetului, cît mai curînd, inventarul, pentru a lua cărțile pe seamă, căci eu n-am primit anul trecut decît teancuri de volume nenumerotate, împrăștiate pe jos. Mă aștept și în privința asta la neplăceri. Încă ceva: neputînd ține cu elevii de cl. VIII numărul reglementar de disertații în cele 2 ore săptămînal, cînd avem și teme de lucrat și materia de făcut, le-am propus o oră suplementară pe săptămînă, pentru disertații și discuția lor; elevii au primit cu dragă inimă și au cerut directorului încuviințarea, care le-a fost refuzată. Nu ți se îngăduie așadar să muncești pentru binele școlarilor, fără nici o pretenție bănească. Elevii și-au exprimat cererea și în scris, și directorul, aducînd argumente contra, care de care mai șubrede și mai demne de compătimire, le-a spus, la urmă, să facă ce știu, dar el nu le dă voie și va adresa cererea ministerului. Deoarece aceasta e „lucrătura" cea mai lamentabilă și deoarece doi colegi ai mei fac de mult ore suplementare, predînd obiecte streine învățămîntului claselor respective (engleza VIII r, greaca V m) — engleza făcîndu-se, dacă nu mă înșel, de trei ori pe săptămînă, cu plată din partea școlarilor, deși regulamentul se opune la așa ceva — eu continui să-mi fac această oră cu elevii, neputînd admite și concepe două măsuri. Alaltăieri a venit inspectorul Forțu de la Galați — într-o anchetă în legătură cu liceul de fete al comitetului, liceu aprobat de stat și etatizat, după enorme stăruințl ale celor de aici. Această școală funcționează după-amiezile în localul liceului „Unirea , în același timp cu Școala normală pentru care nu s-a găsit local pînă în noiemvre, comitetul opunîndu-se să o primească în liceu, din pricină că nu agre[e]ază pe directorul acelei școli. A primit-o numai în urma intervenției ministerului. Am funcționat și eu la școala aceasta de fete pînă la 1 fevruar, cînd mi-am dat demisia. E o pură afacere; nu se îngrijește nimeni decît de încasat lefurile. Școala nici n-are propriu-zis conducător: directorul spune că directoarea are grija asta, directoarea care e numai cu numele (și cu leafa) te trimete la director . . . Disciplina în afară de școală lasă de dorit. Elevele păzesc balurile, n-au uniformă, se plimbă cu ofițeri etc. În școală se întîlnesc mereu cu băieți și nu sînt deloc supravegheate. Unele clase sînt chemate și dimineața cînd fac curs și elevii și întîlnirile pe săli nu sînt supravegheate. Pe bănci am constatat de cîteva ori corespondențe destul de licențioase. Pe lîngă aceasta, fetele de profesori (deși au părinți milionari sau aproape) sînt scutite cu totul de taxă, pe cînd altele sărace sînt obligate să plătească. Corpul didactic s-a recrutat după un criteriu egoist și de acaparare. Am cerut în repetate rînduri întrunirea unei conferențe în care să discut toate aceste chestii, și șefii afacerei s-au opus mereu, punîndu-mi toate petițiile la dosar, fiind siguri că nu voi putea renunța la o mie de lei lunar. Mi-am dat însă irevocabil demisia, văzînd că atmosfera acolo nu e curată și că totul e subordonat interesului personal și nu celui școlar. Aveam unele clase bune și multe eleve foarte silitoare — totuși n-am putut admite să fiu la bunul plac al puternicilor zilei.

A primit să predea în locul meu d-șoara Rarincescu [5], de la școala profesională, deși nu fusese invitată astă-toamnă, și restul claselor de română fusese luate de un nespecialist — acaparator (Bondescu care are vreo 50 ore săptămînal). Cînd am aflat de d-șoara Rarincescu, am cerut acestui domn care are mare trecere la comitet, să propuie împărțirea orelor de română între specialiști, introducînd în corpul didactic al școalei de fete și pe titratele care ar dori să predea. Mi-a răspuns că „acesta e liceul profesorilor care nu vor admite pe nimeni — mai ales cucoane". I-am spus că n-aș vrea să am aerul că sînt acaparator și că voi declara conferenței că sînt gata să cedez din orele

mele oricui ar avea specialitatea mea și ar dori să le ocupe. Mi-a răspuns că nu va admite nimeni așa ceva și că profesorii nu știu cum să scape de directoare de care au nevoie deocamdată. Fățărnicia asta care domnește acolo în și mai înalt grad ca la Liceu m-a dezgustat mult și-s încîntat că am scăpat măcar de acest viespar de intrigării și murdărie. D-șoara Rarincescu, pe care am cunoscut-o de curînd, a început să frecventeze ședințele societății, unde s-a și înscris cu două conferențe, primind totodată să se ocupe de eventualele lucrări ale elevelor membre în societate. Inspectorul Forțu, care mă cunoaște de la „Academia" din Bîrlad [6] unde a venit odată, m-a vizitat la curs și, deși a nemerit la cl. IV b, care trei ani n-a făcut nimic cu Eliade, pensionar care se cramponează de școală „pentru că e leafa mare, mon cher" — totuși pare că a rămas mulțumit, căci mi-a adus elogii ca profesor în fața tuturor colegilor, la conferența pe care a convocat-o. Fiindcă la restaurant mîncam împreună, mi-a spus că a venit să ancheteze la liceul de fete, căci au sosit nenumărate plîngeri la minister în contra faptului că elevele ar ieși noaptea tîrziu de la curs și că, funcționînd școala în același local cu băieții, s-ar petrece multe lucruri nepermise. Ce coincidență! Această anchetă vine curînd după demisia mea de la acea școală. Majoritatea colegilor, suflete strîmte, calomniatori de rînd, spun pretutindeni, dar încă nu în fața mea, că eu am reclamat ministerului, cerînd această anchetă, mai ales că la conferența la care ne-a convocat inspectorul, întrebîndu-ne pe toți să ne arătăm părerile în privința acestei chestiuni — (și fiindcă toți spuneau că lucrurile merg ideal, că toate-s simple zvonuri, ca dovadă că n-au venit decît 6 părinți deși toți au fost convocați, în acest scop, de inspector, iar cei veniți n-au făcut nici o declarație nefavorabilă — „et pour cause" — am arătat cu argumente și dovezi precise toate inconvenientele funcționărei a trei școli în același local, mai ales cînd nu există deloc serviciu de supraveghere. Această părere o am de mult și mi s-ar fi părut o lașitate să tac cînd am fost întrebat asupra părerei mele. Mutrele acelora care vedeau că le dispare afacerea de la îndemînă erau demne de fotografiat. Nu știu dacă se va lua vreo măsură, dar îmi pare bine că în umbră, la un colț, președintele comitetului a spus că numai cine e interesat se poate ridica în contra părerilor lor. Am avut ocazia să-l înfierez cum merita, în fața inspectorului și a celorlalți, din care doi, fără să-mi fie prieteni, au protestat contra veninosului lor coleg. Inspectorul, căruia îi făcusem cunoscut în cîteva vorbe mizeriile ce mi le face directorul, a spus tuturor că pleacă cu regretul că majoritatea celor de față par a nu se împăca deloc cu mine (despre care a avut cuvinte care i-au făcut să îngălbenească pe mulți) și s-a interesat dacă neînțelegerile provin din discuții de idei sau e o chestie personală. Toți mutiseră [sic]. Unul, cu care n-am avut conflicte, a spus că au fost totdeauna chestii școlărești care ne-au despărțit; eu am arătat că, pornind de la astfel de chestii, s-a ajuns deseori la simple personalități și „cancanuri" josnice cum a avut ocazia inspectorul să se convingă chiar atunci. A plecat spunîndu-le că n-ar trebui să creadă nimeni că părerile mele care nu le convin nu sînt pornite din sinceritate. Astăzi parcă am fost ciumat. Mai toți fugeau de mine, se uitau pe sub sprîncene, șopteau, unelteau. Un coleg mi-a spus că mulți insinuează că eu ași fi chemat ancheta. Cum să protestezi în contra unei asemenea josnicii? În ziua cînd mi-o va spune cineva în față, sînt sigur că va izbucni un scandal frumos. Acum vreo săptămînă am primit din partea ministerului rîndurile următoare: „Ca ultimă încercare pentru stabilirea liniștei în acel liceu, ministerul vă trimete în original adresa no. cutare spre a lua cunoștință de cuprins, după care vă rugăm să o înapoiați ministerului". Era raportul directorului, din 15 dec. 1920, raport în urma căruia mi s-a recomandat să am față de di-

recție o atitudine care „să nu atingă demnitatea autorității". Am răspuns la acea recomandație, spunînd între altele că nu pot să mă apăr, deoarece nu știu de ce sînt acuzat și că atitudinea mea față de director este dictată numai de provocările acestuia. Mi s-a trimes așadar acel raport. M-am minunat de atîta nemernicie. Din el am aflat că există la minister mai multe rapoarte confidențiale scrise de director contra mea. În acest raport, scris la 15 decemvre 1920, directorul atacă mai ales pe Bantaș, care totuși e în excelente raporturi cu el de cînd i-a închis gura cu cîteva porcării: ore la clase paralele, numire în comisii examinatoare etc. Ei bine, directorul cere pedepsirea lui, acum cînd e în cele mai bune raporturi cu dînsul, pentru o vină tocmai din anul trecut, vină în legătură cu o chestiune tranșată cu totul. Despre mine se plînge în treacăt că-s ireverențios față de el (care e „autoritate școlară") etc. Pe contrapagină e notat de directorul Învățămîntului că s-au trimes mie și lui Bantaș observații pentru a avea altă atitudine față de director. Ce pedeapsă, ce lecție bună pentru Bantaș care, ca răsplată a lingușirei lui față de director, primește asemenea lecție! Nici nu bănuiește cîte acuzații i se aduc acum de către omul pe care a început să-l cultive. Și văzînd că „a intrat în horă", se duce din ce în ce mai la fund, jucînd cum îi cîntă tipul din fruntea școalei. E un om pierdut, căruia i-am pus cruce. Sînt absolut singur, domnule Densusianu, și am și eu, încolțit fiind din toate părțile, trecătoare momente de îndoială. Îndrăznesc să vă cer un sfat: ce să fac? cum să procedez în acest caz? Să raportez amănunțit ministerului asupra situației de aici? Neprețuitul meu director și alții de seama lui, oameni fără scrupule, care mint cu ușurința cu care eu ași bea un pahar de apă, au obiceiul, cu tupeu, să tăgăduiască tot, tot ce nu le convine. Nu voi putea dovedi ceva cu martori, căci aceștia ar fi colegii care vor fi de partea directorului, tolerîndu-l ca să fie toleraţi. La o anchetă ar depune toți în contra mea, căci acum sînt mai înverșunați ca niciodată, deoarece tuturor le-am spus, pe rînd, adevăruri crude în față. Și totuși de tăcut cred că nu voi putea tăcea. E adevărat că ministerul nu mă întreabă nimic, nu-mi cere lămuriri, dar a lăsa infamiile astea fără răspuns înseamnă a le primi, poate a le recunoaște. Deși m-am mai adresat odată ministerului în anul acesta, în chestia promovării ilegale a corigenților din astă-toamnă, — și în zădar, totuși parcă n-ași renunța la o apărare pe care o datoresc.

Încă o dată, dacă nu cer prea mult: ce mă sfătuiți, în acest caz, să fac?

Forțu mă sfătuia să cer transferare la Galați, dar nu e vacantă decît o catedră la Șc⟨oala⟩ comercială, unde e un studiu destul de antipatic. Am cutezat să cer astăzi ministerului transferarea la București (16 ore la Sf. Sava) sau detașarea la Liceul Național din Iași, unde sînt ore de limba română ocupate în prezent de un titular, specialist în latină, care a și cerut transferarea la o astfel de catedră, vacantă la aceeași școală. De voi avea noroc să obțin unul din aceste locuri (deși nu-mi prea fac iluzii), ași avea o mare satisfacție. Ași pleca de aici fără să mă mai uit în urmă, ca să nu mă prefac în stană de piatră.

Dacă veți binevoi să-mi scrieți, ași mai avea o rugăminte: să-mi comunicați ce e cu poezia mea *Livezi* [7]. Am impresia că nu v-a plăcut.

Primiți expresia sentimentelor mele cele mai distinse și scuzați-mă pentru scrisoarea mea atît de lungă.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(13)XDL.— Inv. 73.682

[1] Volumul de poezii: Ov. Densușianu, *Salba clipelor*, București, 1921.

[2] Volumul plănuit n-a mai apărut, dar despre poeții citați, I.M.R. a vorbit în diferite alte împrejurări.

[3] Textul citat reprezintă catrenul LXI din vol. cit. *Salba clipelor*, p. 65: „Pe toți învăluindu-i / Cu-aceeași bunătate,/ Te-ntrebi ce rost mai are / Cuvîntul de *dreptate*".

[4] Nici romanul respectiv n-a fost publicat.

[5] Mariana Rarincescu, profesoară de limba și literatura română la Focșani. Mai tîrziu, a semnat (prin căsătorie) Mariana Zamfirescu-Rarincescu. A publicat studii de istorie literară românească, manuale de limba română, ediții de texte (I. L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu).

[6] „Academia" din Bîrlad sau „Academia bîrlădeană". Vezi, aici scris. VII, nota 4.

[7] Poezia *Livezi* va apărea în *VN*, XVII, nr. 1—2 (1 martie — 1 aprilie 1921), p. 25—26. Poezia are dedicația: „Lui G. Tutoveanu", iar la sfîrșit indicația: „Soveja — august 1920".

XV

28 april ⟨1⟩921, Focșani

Stimate domnule Densușianu,

În cele din urmă zile de școală, în acele zile care pentru mine au fost mai zbuciumate decît o campanie electorală, am primit — ca o amintire din lumi pline de lumină — n-rele 1 și 2 din anul al XVII[-lea] al *Vieței noua*[1]. Fac cele mai călduroase urări de viață îndelungată și pururi nouă revistei, care, înfruntînd indiferența publicului și meschinăriile adversarilor, a ajuns la o vrîstă rareori atinsă de publicațiile noastre periodice, nepărăsind o singură clipă drumul drept, ales de la început, drum pe care mă mîndresc că-l urmez și eu de atîția ani. Ași dori să văd în curînd — după trecerea acestei epoci de criză în privința hîrtiei și a tiparului — revista noastră ajunsă la acea fază de înflorire pe care o visam la Paris, acum șapte ani, împreună cu amicul Pălțănea[2]. Războiul a îndepărtat acea vreme ce va trebui totuși să sosească. Sărbătorile care se apropie mi-au adus și o bucurie, pe lîngă atîtea nemulțumiri care s-au ținut lanț în vremea din urmă; mi-au adus o satisfacție cu atît mai mîngîietoare, cu cît nu mă așteptam deloc la ea. Cu cîteva zile înainte de darea vacanției, am primit din partea ministerului următoarele rînduri oficiale: „Domnule profesor, avem aonoarea a vă face cunoscut că ministerul, avînd în vedere raportul de inspecție al d-lui D. Golescu, inspector secundar, vă exprimă mulțumiri pentru activitatea ce depuneți în instruirea și educarea elevilor d-voastră". Iscăliți: directorul și șeful biroului din minister. Îmi dau perfect seama că în primul rînd datoresc d-voastră satisfacția care mi se dă acum, după ce astă-iarnă am fost descurajat de acea adresă ministerială, care-mi recomanda o anumită atitudine față de directorul pătimaș, atitudine pe care, cu toată bunăvoința, nu mi-am putut-o impune. Autoritatea cuvintelor d-voastră spuse inspectorului au făcut pe acesta — un om imparțial — să-și dea seama de adevărata situație de aici și să comunice ministerului, despre mine, lucruri care încep să mă arăte în altă lumină decît aceea în care căutau să mă învăluie colegii mei. Lupta însă de acum înainte se va desfășura cu înverșunare; nu voi slăbi totuși o singură clipă și toată energia o voi întrebuința, în cele cîteva săptămîni care mai rămîn după Paște, pentru a le înfiera, așa cum merită, procedeele revoltătoare. Trebuie să recunosc însă că e penibilă situația cînd ești singur și cînd lupți cu arme neegale, cînd trebuie să te sustragi calomniilor, meschinăriilor de tot soiul, insinuărilor, relei credințe, minciunei. În ziua cînd mi-au sosit mie rîndurile de mai sus, a venit direcției liceului un ordin prin care i se cerea convocarea unei conferențe în care să se ia din nou

în discuție cazul elevului pedepsit cu multă indulgență (mai mult de formă), data trecută. Se spunea în acel ordin că nu trebuie să se dea în conferențe școlare pedepse minime, pe care însuși profesorul respectiv le-ar putea dicta. A fost și de data aceea o desfășurare de patimi, o surprindere ridicolă, priviri întrebătoare, furie neputincioasă față de acest ordin și — ceea ce era de așteptat — s-a ajuns la încheierea că, elevul fiind nevinovat?!, să i se menție pedeapsa dată (cîteva ore de arest), neputîndu-se reveni asupra unei hotărîri luată după „matură chibzuință". Desigur că mi-am menținut și eu hotărîrea de a nu face curs în cl. VII cu acel elev pe care toți caută să-l salveze, pentru că chestiunea acum se pune pe față: care pe care; eu sau stimabilii mei colegi? și pentru că școlarul în chestiune joacă într-o piesă ce s-a reprezentat de liceu și se va mai reprezenta la teatru. Atmosfera contra mea — foarte ușor de altfel de format, la această de a doua conferență — a fost în special opera dirigintelui acelei clase, profesorul Bondescu, un nemțofil feroce, slugă a ocupanților, oportunist respingător, care se gudură pe lîngă toate mărimile pentru a fi mutat la București ca să aducă și acolo procedee de provincie, care s-a înscris de curînd la liberali scontîndu-le venirea la putere, tot pentru acest scop; un invidios turbat care, de cînd a cetit recenzia din *Viața nouă* despre *Anuar*, nu mai poate dormi, și-și pierde echilibrul de cîte ori aude că cineva îmi laudă activitatea. Acestui om i-am spus în cîteva rînduri adevăruri în față, fără cruțare — ceea ce i-a răscolit fierea și l-a făcut să aibă această atitudine. Înaintea conferenței din urmă, la altă conferență, a școlei [sic] comerciale, în urma unei atitudini extrem de revoltătoare a acestui domn, n-am putut să mai rabd și i-am aplicat cuvîntul care de luni întregi îmi stătea pe buze: „canalie". A urmat un schimb violent de vorbe pe care din parte-mi, deși pînă azi n-am avut prilej să le proferez de multe ori, nu le pot regreta; cel mult le găsesc prea blînde. Acum vă închipuiți ce rezultat putea să aibă conferența cerută de minister. Eu mă așteptam la el și mă resemnasem. Procesul-verbal care trebuia să se înainteze ministerului și care mi s-a adus la iscălit conținea atîtea neadevăruri, atîtea fraze trunchiat redate, cînd era vorba de spusele mele, atîtea insinuări și atîtea josnicii, încît natural că nu l-am putut iscăli. Am avut totuși răgazul să însemn pe el, cu vreo 4—5 rînduri, obiecțiile mele sau cîteva din aceste obiecții, pe care le voi aduce și la cunoștința inspectorului. Aceasta cu atît mai mult, cu cît inspectorul Golescu este „pîrît" ministerului de către conferența revoltată, acuzat fiind că n-a cercetat pe fiecare profesor în parte în chestia elevului vinovat. Se afirmă în procesul-verbal că, afară de mine, nici un alt profesor n-a mai fost întrebat. Am arătat că inspectorul a cerut copie de pe procesul-verbal al primei conferențe; acolo erau trecute toate părerile profesorilor, a întrebat și pe prodirectorul de atunci etc. Apoi ministerul cerea să i se trimeată și procesul-verbal al acestei conferențe pe care a recomandat-o și arăta că dorește să fie semnalate și părerile minorității. Părerea mea — formulată în conferență — de a se discuta din nou, cu toată nepărtinirea, cazul elevului vinovat — nu a fost consemnată — de asemeni nu s-a pomenit că la vot, cînd a fost vorba să se ia o hotărîre definitivă — au fost vreo 5 abțineri, între altele aceea a dirigintelui clasei, care deși a susținut cu înverșunare menținerea pedepsei pentru care și el a votat data trecută — de data aceasta s-a abținut ca să nu se puie rău cu ministerul, în vederea mutării la București. La fel a procedat și altul din cei ce au luat parte la discuții — și din aceleași motive (prof. Țino, un dușman neîmpăcat al meu, de pe cînd era director). Mulți din cei interesați au plecat la București, în preajma vacanței, pentru a mă încondeia după plac; vor căuta să facă din mine un monstru, pentru a decide ministerul să ia o hotărîre în contra-mi. Ura față

de mine a atins maximum la aceşti veninoşi adversari, mai ales cînd au văzut că nu mă dau bătut şi că terenul începe să le fugă de sub picioare. Iată ce ispravă au mai făcut săptămînile trecute. Ţino, preşedintele comitetului şcolar, un om dezechilibrat şi meschin, căruia în vreo două-trei rînduri — o dată faţă de primul inspector care a venit aici — i-am spus lucruri drepte care l-au înveninat pe vecie, a găsit de cuviinţă, ca răzbunare, să mă înlocuiască la bibliotecă. Totul a fost din vreme ticluit şi făcut „cu duhul blîndeţii", pentru a nu putea nici crîcni. Deşi anul acesta se trecuse în bugetul comitetului onorarul bibliotecarului, totuşi nu mi s-a achitat niciodată, deoarece eram certat cu preşedintele. Am renunţat la el, mai ales că după primul conflict cu preşedintele, fusese redus cu 100 lei lunar — şi am declarat că faţă de aceste procedee înţeleg să lucrez absolut gratuit. Văzînd că arăt tragere de inimă pentru bibliotecă, la care ţineam mult pentru că era în întregime aproape creaţia mea, văzînd că le cer mereu fonduri pentru cumpărare de cărţi, oameni pentru reparaţie (o reparaţie începută în octomvre s-a terminat în april, şi asta datorită numai perseverenţei mele, altfel nu se zugrăvea sala niciodată) au hotărît să-mi ia şi această singură mîngîiere, lucru ce au şi făcut. S-a pretextat că eu am inventariat biblioteca, acum însă trebuie bibliotecar stabil pe care trebuie să-l aleagă profesorii. Preşedintele, cu multă ipocrizie propune pe Bantaş şi pe mine („în ordine alfabetică"), adică „acei care au lucrat mai mult pentru inventarierea cărţilor", ca din aceşti doi conferenţa să aleagă nuul. Am arătat cum anul trecut am fost doi care au lucrat; cum de la 31 iulie muncesc singur; cum, deşi s-a trecut în buget, totuşi n-am luat nici un ban pentru munca mea şi că am renunţat de a lua vreunul, înţelegînd că lucrez eu totul gratuit. Am arătat că ceea ce se face cu alegerea de bibliotecar e o procedare urîtă. Bibliotecar eram şi sînt eu, numit de fostul director şi aşa am fost considerat totdeauna. Am cerut să mi se arăte articolul din statut în baza căruia se procedează la această alegere (şi nu mi s-a arătat). Am adus la cunoştinţa conferenţii, de asemenea, că astă-toamnă, cînd încă nu eram certat cu preşedintele comitetului, acesta mi-a comunicat cum că a admis comitetul onorariul bibliotecarului şi l-a însărcinat să mă întrebe cît doresc. Pentru ce am fost eu întrebat, dacă nu eram bibliotecar? (Nici un răspuns). Le-am spus că nu mă mai surprinde nici o procedare din partea lor. S-a procedat la alegeri şi au fost 2 abţineri, 4 voturi (mă mir de unde) pentru mine şi 12 pentru Bantaş care s-a pus bine cu toţi. Şi astfel mi-a fost dat să constat o nouă josnicie din partea fostului meu amic, care mi-a răpit astfel singura plăcere şi mîngîiere ce o aveam între antipaticele ziduri ale şcoalei la care profesez. Era singurul meu refugiu în timpul recreaţiilor, cînd sătul de mutre şi de vorbe odioase, căutam linişte între pagini prăfuite. De două săptămîni biblioteca iar stă închisă, căci deşi m-au somat să o predau îndată, totuşi nimeni nu vine să o ia în primire. E şi asta o tactică rafinată care cine ştie ce scop josnic poate să aibă. Mă aştept la orice şi stau în mare nelinişte, căci sînt capabili să-i dea foc, să spargă uşa pentru a o prăda, doar m-or compromite. Asta urmăresc. Iată răsplata pentru faptul că am dat liceului acestuia o bibliotecă. Cu energia cheltuită acolo, cu munca revăşită [sic] în acest scop, tăiam istmuri, scriam zeci de volume. O singură vorbă de recunoaştere a muncei mele, o singură mulţumire — care m-ar revolta de altfel din partea unor astfel de oameni — nimic! Numai bucuria că „m-au lucrat". Şi încă n-am lăsat să apară deloc, faţă de ei, părerea mea de rău, căci ar jubila. Acum urmăresc să-mi închidă şi societatea, deşi nu mai am decît 4 şedinţe de ţinut acolo. Dar oricît s-au sforţat, pînă în prezent

n-au putut găsi nici un pretext. Vacanța desigur li-e consacrată acestui nobil scop: să caute.

Excursiile au alcătuit o altă preocupare care s-a dezbătut tumultuos la altă conferență, convocată în urma ordinului ministerului care cerea procesul-verbal cu discuțiile noastre în acest scop. A fost un prilej să spun ce cred despre nenorocita excursie în Italia. Deoarece ordinul ministerial vorbia de excursii în județ, am arătat cum nimeni nu cunoaște ținutul care-i încunjoară. Am cerut ca diriginții să fie obligați a întreprinde asemenea excursii, iar direcția să dea tot concursul pentru a ni se pune toate înlesnirile la îndemînă și pentru a costa aceste deplasări pe elevi cît mai puțin posibil. Am arătat că o excursie în Italia, în astfel de vremuri, este și inoportună și dăunătoare, deoarece *se cheltuiește prea multă energie* (turneuri de elevi, piese, producții peste producții, tombole, loterii, cinematografe, se neglijează lecțiile, se dau baluri ca cele de deunăzi — unde au participat și unii elevi și eleve care serveau la bufet pînă în ziuă pe tot felul de oameni, pentru ca la „spartul horei" să danseze de-a valma cu elevi și cu ofițeri: la acest bal mascat a intervenit procurorul de a oprit jocurile de noroc, ca ruleta) și *se cheltuiesc prea mulți bani*. Excursia necesită cel puțin 250 000 lei. Ce laboratoare, ce bibliotecă, ce săli de desen și gimnastică nu s-ar face cu acești bani? Ne ducem peste mări și țări, cînd nu ne cunoaștem propria noastră țară. Știm cine locuiește la celalt capăt al orașului, dar nu știm cine locuiește peste gard. Vrancea e necunoscută elevilor noștri (mai toți din regiunea șesului) și din păcate și majorității profesorilor. Unul se lăuda că nu cunoaște Odobeștii, altul spunea că fiind aproape, poți cunoaște Vrancea oricînd, pe cînd Italia... Elevii noștri n-au pregătire pentru înțelegerea trecutului și a civilizației italiene. Vor admira mormintele Scipionilor cînd ei nu cunosc mormîntul lui Ștefan cel Mare de la Putna. Cam acestea le-am spus, propunînd să se viziteze mai întîi județul, apoi provinciile alipite. Vorbele mele au stîrnit o adevărată furtună și desigur au fost denaturate în procesul-verbal pe care iarăși nu l-am putut iscăli. Între altele se spunea: „D-l R. auzind că *s-ar face* o excursie în Italia..." Au început așadar a bate în retragere. Cît despre excursiile în județ... toți aveau de gînd să le facă și cu mult, cu mult înaintea mea. Le-am răspuns că nu e vorba să ne luăm la întrecere în privința asta, deși de la vorbe la fapte e mare distanță, aș fi încîntat să-i văd făcînd excursiile proiectate, măcar de ambiție, datorită acestei intervenții a mele, ca să jubileze, susținînd că n-am avut dreptate. Un nou val de indignare generală. Mi-am făcut de atunci dușman și pe conducătorul excursiei, Leonescu, un bătrîn încrezut care nu-ți îngăduie să ai o părere sinceră deosebită de a lui.

Stimate d-le Densusianu, mă întrebați într-o scrisoare trecută dacă nu socotesc că a venit timpul să se dea în vileag meschinăriile celor de aici. Vă răspund hotărît: Da, cred că a venit vremea pentru așa ceva.

Ori în ce formă credeți, la orice rubrică, puteți utiliza din lucrurile ce v-am comunicat, pentru ca să se știe ce focar de intrigi și de nemernicie e aici. Voi ști să înfrunt toate furtunile viitoare, ce ar fi provocate de aceasta. Închei slăbit de muncă (lucrez la raportul către inspector, către minister), însă întărit la gîndul că lupt pentru o idee sănătoasă pe care o aprobați. Primiți salutări respect[u]oase și expresia celei mai emoționate recunoștințe: „car vous me fûtes doux en des heures de peine.

I. M. Rașcu

[Adresa (pe plic):] Domnului profesor universitar Ovid Densusianu, București, str. Colței, 24.

[Exped.:] I. M. Rașcu — Focșani, str. Teatrului, 10.

Rec.— B.A.R.S.R.— S 47(14)/DXL.— Inv. 73.683

[1] *VN*, XVII, nr. 1—2 (din 1 martie — 1 apr. 1921).

[2] Publicistul Pompiliu Păltănea, colaborator apropiat al lui Ov. Dens., trăia de mai mulți ani la Paris. Vezi, în vol. de față, scrisorile sale adresate lui Ov. Dens.

XVI[1]

Focșani, 24 mai ⟨1⟩921

Stimate domnule Densusianu,

Școala, care s-a început de două săptămîni, m-a prins atît de mult în vîrtejul ei, încît zilele trec la fel, unele după altele, fără să-mi dau seama și fără să pot avea răgaz pentru alte ocupații decît pentru corectare de teze, examinare pentru darea situației definitive ș.a. Dacă, totuși, ar fi fost numai atîta, aș fi putut găsi — probabil — cîteva clipe mai liniștite de reculegere. Dar aceste trei săptămîni de muncă ce le mai avem după Paște au trebuit să dea prilej să se continuie mizeriile ce s-au întrerupt, vremelnic, o dată cu venirea vacanței. Pe lîngă munca intensă cu școala și cu societatea — ale cărei ședințe le închei la 5 iunie (am ținut duminica aceasta o conferență despre Baudelaire și ultima ședință voi prezenta situația generală, la care lucrez acum), a trebuit să am și obișnuitele neplăceri.

Mai întîi am aflat că transferările s-au făcut și că n-am fost mutat nicăieri. Gîndul că și de la toamnă va trebui să mă bălăcesc în aceeași mocirlă de răutăți și de josnicii mă înfioară. O singură scînteie de speranță — slabă — mai am. Aud că în iunie se va publica o nouă listă de catedre vacante și se vor face alte transferări. Voi cere din nou mutarea, și cu prilejul acela.

Apoi, ceea ce vă spuneam relativ la biblioteca de aici, s-a cam întîmplat. Nu voia nimeni, cu toate intervențiile mele, să mi-o ia pe seama [sic], zicîndu-mi să depun cheia la direcție, deoarece nici eu n-am luat nimic pe seamă. Le-am spus că nici într-un caz nu pot face aceasta, cîtă vreme eu am alcătuit un inventar care trebuie controlat dacă e corespunzător realității și să mi se certifice acest lucru în scris. Mă amînau mereu, pînă ce într-o zi am descoperit lipsa a două scaune din camera bibliotecii; cineva se introdusese înăuntru, sustrăgîndu-le. Revoltat peste măsură, am cerut lămuriri secretarului, care nu mi-a dat nici una. Am chemat intendenții, care iarăși tăgăduiau orice amestec. Le-am cerut cheile liceului, și încercînd una cîte una în ușa bibliotecii, am găsit o cheie ce se potrivea aidoma acolo. Întrebînd de unde e, mi s-a răspuns că e de la odaia cu hărți; încercînd-o acolo, nu se potrivea. Am încercat-o pe rînd la toate ușile școalei; nu se potrivea nicăieri. Era deci o cheie anume fabricată pentru această ușă; intendenții dădeau vina unul pe altul, tăgăduind iarăși orice amestec. Cercetînd, am găsit scaunele în cancelaria profesorilor și în a secretarului; nimeni nu mi-a putut da lămuriri cine le-a dus acolo și cu ce scop. Atunci, prin secretar, am dat ultimatum directorului și comitetului, pînă a doua zi seara, să vie să-mi ia totul în primire — în caz contrar, rămînînd să mă adresez ministerului, pentru a arăta șicanele odioase ce mi se fac. Iarăși lasă totul baltă, și iarăși redactări de petiții! Nici nu isprăvisem rîndurile începute, cînd a doua zi găsesc pe secretar, care-mi iese înainte și-mi spune că directorul vrea să-mi ia biblioteca în primire și să stabilesc ora cînd pot veni pentru asta. I-am spus că chiar atunci sînt dispus să fac acest lucru și a venit imediat directorul și cu un membru din comitet și i-am prezentat totul după inventar,

după care au iscălit trei inși o copie a inventarului, care o păstrez. În legătură cu cheia falsă nu mi-a putut da nici o lămurire precisă. A spus că va pune lacăt de acuma la ușă și că „va lua măsuri". De-a doua zi a intrat noul bibliotecar în stăpînirea averei ei și eu am scăpat de o grijă ce m-a îmbolnăvit. Gîndul că pe lîngă scaune ar fi putut să mi se sustragă și cărți, mi-a dat multe clipe amare. Pare totuși — după controlul sumar ce l-am mai putut face într-o zi, că nu s-au atins de cărți. Bănuiesc că a fost tot un ordin „de sus" dat unui intendent, de a lua scaunele de acolo, ca nemaiavînd pe ce sta și deci nemaiputînd lucra acolo, să fiu nevoit să depun cheia — ăsta era idealul lor, căci ar fi putut să mă lucreze de minune, putînd oricînd insinua cel puțin dacă nu dovedi că anumită carte sau anumit lucru nu se găsea cînd am depus cheia. La amenințarea că mă voi adresa ministerului, acuzînd de complicitate pe toți care mă șicanează, au trebuit să cedeze iscălind de luare în primire trei inși în loc de unul, cum ceram eu.

Pentru serbarea de 10 mai s-a făcut „conspirația tainei". N-am fost pus în curent cu nimic, nu mi s-a cerut deloc concursul pentru recitări de elevi — nici măcar ca la 24 ianuar, cu 7—8 zile înainte, intenționat ca să nu pot pregăti nimic — căci se temeau ca nu cumva, oricît de tîrziu, tot să pregătesc ceva, ca astă-iarnă, cînd la serbare s-au recitat — cu foarte mare succes — poeme din *Heroica* [2] și s-a reprezentat o scurtă poemă dramatică. Așa încît, de data aceasta, nici n-am luat parte la serbare, cu atît mai mult cu cît cuvîntarea ocazională a fost rostită de Bondescu, un feroce nemțofil, care a fost sluga nemților în timpul ocupației, care s-a exprimat înainte de război în contra intrării în acțiune alături de aliați și care veșnic plînge pe nemți că au fost bătuți. Vorba lui Iorga: „țară în care nu te poți compromite".

Bolnav în cea dintîi săptămînă de vacanță, cînd, din pricina surmenajului, n-am putut scrie nimic, într-a doua, voind să mă recreez complet la țară, lucru de care aveam neapărată nevoie, iar de la reînceperea școalei trăind în zbuciumul acesta continuu, din care mi-am îngăduit să vă împărtășesc o mică parte, — n-am putut isprăvi lungul raport pe care vreau să-l înaintez ministerului. A doua zi după isprăvirea școalei, voi lăsa la o parte orice ocupație pentru a-l termina. În el necerînd pedepsirea nimănui, nici luare de măsuri, ci numai e x p u n î n d, cred că poate fi trimes și, atunci, pentru a-mi justifica atitudinea mea în jurul căreia colegii au căutat să facă atîta zgomot și pentru a pune lucrurile la punct, rămînînd ca domnii de la minister, văzînd la ce șicane și „lucrături" odioase a fost supus un profesor timp de un an de zile, din partea colegilor săi, să caute, de vor găsi de cuviință, măcar pe viitor să îndrepte lucrurile și să privească altfel eventualele rapoarte confidențiale ce ar mai sosi din partea unui director ce nu ascultă decît de patimă și de minciună. După ce voi face cunoscut toate lucrurile la minister, pot apărea din ele și în publicitate ca să nu mi se spuie că mai întîi nu m-am adresat celor în măsură de a interveni, deși nu-mi fac iluzii că ar fi intervenit; cazul elevului despre care vă scrisesem la vreme, nici pînă azi n-a fost rezolvat, deși încă de atunci am arătat pe larg inspectorului cum stau lucrurile.

Vă rog, cînd veți binevoi să-mi mai scrieți, să-mi comunicați cam în ce fel să redactez paginile pentru revistă. Să dau nume proprii și indicații amănunțite? Să vorbesc la persoana I-a? Vă mărturisesc că în privința aceasta n-am încă o părere și aș dori s-o știu pe a d-voastră. Îmi vorbiți de vreo 10 pagini. Mă voi sili să concentrez totul — sau măcar lucrurile mai principale — în asemenea cadru, extrăgînd din raport ceea ce ar putea interesa și pe marele public, deși în chestia mea tocmai unele amănunte au meschinăria lor specială și revoltătoare.

Am pregătit și noi aici o modestă serbătorire a memoriei lui Dante, la societate, pentru dumineca viitoare, dacă voi putea ține ședința — căci mi se spune că se vor da niște serbări cîmpenești — serbările se țin lanț la Focșani—cînd elevii și elevele vor trebui să dea concurs.

De asemenea citesc prin ziare că se va comemora centenarul nașterei (la 1921?) a lui Alecsandri la începutul lui iunie. Mi se pare că și în jurul acestei chestii se va face aici „conspirația tăcerei" sau mi se va spune în ajun să pregătesc t o t u l.

Rezultatul intervenției mele în chestia excursiilor, intervenție care a provocat discuții, scandal, contraziceri. Fac întocmai cum le-am cerut. Alaltăieri au fost doi profesori cu vreo 30 elevi la Soveja, iar după 1 iunie e vorba să se ducă la Sibiu peutru 5 zile — înainte de a se duce în Italia, idee de care iarăși s-au agățat. Excursiile astea le fac de mîntuială și de ochii lumei, care și ea era indignată, în mare parte, că se neglijează părți din țara noastră, pentru străinătate. Și pentru a avea fonduri, serbări peste serbări! Sîmbătă seară se dă o chermeză la grădină (pregătiri peste pregătiri!) și e vorba de un nou „turneu" cu piesa jucată mai deunăzi.

Cum îmi voi termina lucrările cu școala și societatea, voi face trei excursii cu echipe de 15—20 elevi, în Vrancea: 1) La cota 1001 (Măgura); 2) la Mărăști, Soveja; 3) și la vechea graniță. Am ales pagini potrivite, pentru lecturi acolo, în timpul repaosului: *Soveja* de Al. Russo, *Cartea munților* de B. Dumbravă etc. Voi face o dare de seamă despre ele în *Anuarul* care sper să apară în iulie. După asta, am de gînd să stau la Soveja vreo 3—4 săptămîni.

Primiți salutări respect[u]oase

I. M. Rașcu

[Adresa (pe plic):] Domnului profesor universitar Ovid Densusianu, București, str. Colței 24.
[Expeditor] I. M. Rașcu, str. Teatrului 10, Focșani.

B.A.R.S.R.— S 47(15)/DXL.— Inv. 73.684

[1] Localitatea și data expedierii: reportate de noi din finalul scrisorii.
[2] Volumul de versuri: Ov. Densusianu, *Heroica*, București, 1918.

XVII [1]

[Focșani, 1921 octombrie (jumătatea a doua)]

Stimate domnule Densusianu,

Nu v-am scris în vremea din urmă, pentru că existența mea s-a desfășurat în cursul vacanței care a trecut într-o penibilă monotonie, iar de la începutul toamnei am așteptat ca zbuciumul caracteristic „anului școlar", zbucium, după cum știți, atît de pronunțat în anul din urmă — să ia un sfîrșit; am mai așteptat să găsesc prilejul și putința de a veni pentru cîteva zile la București și, în sfîrșit, am așteptat apariția *Anuarului* din care îmi fac o distinsă plăcere să vă trimet d-voastră cel dintîi exemplar. Din toate aceste lucruri așteptate, numai unul — după cum vedeți — s-a putut îndeplini, dar și acesta cu cîtă greutate! Dat la tipar la 12 august, trebuia să fie gata cel tîrziu la 15 septemvre. În realitate a fost isprăvit peste o lună de la această dată. Făgăduieli de

tipografi. Cu redactarea și alcătuirea acestui *Anuar* mi-am ocupat mai toată vara și apoi cu supravegherea tipăritului, vremea din urmă. Și e pe departe de a fi ieșit așa cum aș fi dorit să iasă. „Provincia" nu se lasă pînă ce nu-și imprimă urmele ei în vine. Tot în vacanție (vacanție numai cu numele pentru mine) am redactat și memoriul-răspuns, pe care trebuia să-l înmînez inspectorului Banciu. A luat însă proporții extrem de mari: mai bine de 15 coale. Mi-a fost cu neputință să-l mai prescriu și să-l expediez. Am scris așadar inspectorului, rugîndu-l să vie pe la începutul cursurilor la Focșani, ca să-i cetesc memoriul — de altfel și făgăduise acest lucru astă-primăvară, încheind în acest sens și un pr⟨oces⟩-verbal, prin care arăta că, eu fiind lipsă (eram într-o excursie școlară), va veni în cele dintîi zile ale lui septemvre, spre a termina ancheta. Mi-a răspuns că pînă la 15 sept. nu se poate deplasa, din cauza numirilor, a transferărilor etc., iar de la 15 sept. e concentrat la Tîrgoviște pînă la 15 oct. După această dată va veni. În timpul ăsta, aud însă că a fost numit director al învățămîntului secundar. Tare mi-e teamă să nu se „mușamalizeze" și afacerea asta, după obiceiul pămîntului. Mai aștept cîteva zile, și dacă nu vine nimeni, voi cere ministerului să trimită cu orice chip pe cineva să isprăvească ancheta.

Și anul acesta, deocamdată, am rămas la Focșani. Îmi făgăduise inspectorii că mă vor muta cu siguranță, cînd se vor publica orele vacante, în iunie. S-au publicat în august, dar locuri la Iași sau la București — singurele orașe unde aș consimți să mă mut — nu existau. Rămîne așadar pentru altă ocazie, dacă se va mai ivi vreodată. De la începutul anului, aici, domnește „armistițiu". Au văzut domnii colegi că nu prea merge cu provocările — rezultatele la care au ajuns timp de un an au fost cu totul contrare scopurilor lor. Totuși și acum sînt lucrat în umbră. Orarul mi s-a aranjat anapoda. Ore suplementare nu mi s-au dat deloc, sau cînd de ochii lumei mi s-au dat cîteva, la o clasă paralelă de băieți, au avut grijă să o desființeze de a doua zi. La celelalte clase paralele de băieți, de fete, școli comerciale — sînt iarăși, în majoritate, dintîi colegii acaparatori, lacomi de bani și leneși. Ministerul mi-a încredințat însă acum cîteva zile, după propunerea directorului Mândăchescu (și aceasta a fost salvarea mea) orele de română de la Șc⟨oala⟩ normală. În felul acesta sper să mă echilibrez bănește. Am avut totuși în timpul din urmă multe necazuri, și le am încă. M-am mutat de la vechea adresă din cauză că gazda voia să mă speculeze. Locuiesc acum în str. Florilor 16. Cu mutatul mi-am pierdut mai bine de o săptămînă și, răcind, m-am îmbolnăvit. De abia întremat, constat spre marea mea deznădejde că odaia e nesănătoasă, fiind zidită pe o pivniță. O lună a fost de ajuns ca reumatismul să se declare și, din pricina lui, boala mea de inimă să ia proporții îngrijitoare [sic]. Curenții din pereți mi-au inflamat și ochii și de ieri iarăși mă caut cu doctorul și mereu întreb de camere care nu se găsesc. Boala mă necăjește mult, mai cu seamă că nu-mi lasă toată dispoziția necesară pentru cursuri — singura mîngîiere pe care o mai am astăzi. Iată pentru ce nu v-am putut scrie atîta vreme. Și acum, abia pot ține condeiul; mîna mi-e ca și paralizată, datorită blestematei egrasii [sic].

Primiți expresia acelorași sentimente nestrămutate.

I. M. Rașcu
str. Florilor 16

B.A.R.S.R.— S 47(25)/DXL.— Inv. 73.703

[1] Stabilirea anului de emitere a scrisorii se întemeiază pe informațiile pe care le furnizează I.M.R. în legătură cu apariția celor patru volume ale *Anuarului Societății literare...*

Vol. I a apărut în sept. 1920 (vezi scris. XI, din 22 sept. 1920; tot acolo I.M.R. anunță pe Ov. Dens. că-i trimite „mîine" un exemplar). Vol. III este aproape tipărit la sfîrșitul lui noiembrie 1922 (vezi scris. XXIX, din 24 noiembrie 1922). Partea finală a vol. IV (cu conferința lui Ov. Dens.) era încă în curs de tipărire la sfîrșitul lui octombrie 1923 (vezi scris. XXXVII, din 20 oct. 1923). Încît, prin eliminare, informațiile despre *Anuar* din scris. XVII (încheierea tipăririi la 15 octombrie; iminența expedierii primului exemplar al *Anuarului* pe adresa lui Ov. Dens.) nu se pot referi decît la vol. II. I.M.R. n-a scos decît aceste 4 volume. Datarea mai precisă (jumătatea a doua a lunii octombrie) rezultă chiar din declarațiile emitentului în legătură cu terminarea tipăririi volumului în discuție. Localitatea de expediere a scrisorii: stabilită după cuprinsul scrisorii.

La vol. II al *Anuarului* de la Focșani, Ov. Dens. va face o recenzie la fel de elogioasă ca pentru vol. I, în *VN*, XVII, nr. 8—9 (din 1 oct.—1 noiemb. 1921), p. 209 (nesemnată). Printre altele, Ov. Dens. spune: „Cîteva sute de profesori ca d. Rașcu și atunci vom putea zice că avem liceul care ne trebuie".

Intervalul destul de mare între scrisorile numerotate de noi XVII și XVIII și lipsa oricărei referiri la recenzia lui Ov. Dens. sînt indicii că între aceste scrisori au mai existat 2—3 scrisori, pierdute între timp.

XVIII [1]

[Focșani,] 9 iulie ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Chiar acum m-am întors dintr-o excursie de 7 zile în Vrancea și-n Ardeal. Însoțit de 20 de elevi, ne-am dus pînă aproape de vechea frontieră, cu trenul Tișița, iar de acolo, pe jos, am trecut Carpații și ne-am coborît pînă în țara secuilor, la Brețcu, de unde cu trenul ne-am întors pe la Brașov, Sinaia, Ploiești la Focșani, după ce s-au vizitat Brașovul și Sinaia. Acasă am găsit scrisoarea d-voastră — la care regret că nu am putut răspunde la vreme. V-am telegrafiat azi dimineață. Dacă împrejurările îmi vor îngădui, voi face tot posibilul să vă însoțesc.

Drumurile în Vrancea sînt rele de tot și — afară de trenul Tișița și o linie secundară de la Odobești la Vitănești (vreo 7—8 km. de Vidra) — nu prea sînt mijloace de comunicație acceptabile. Satele, afară de cîteva, extrem de sărăcăcioase și murdare. Găzduit, în unele locuri, la „notabilitățile satului", am avut de suferit rău din cauza insectelor. Totuși, pozițiile, necunoscute chiar focșănenilor, sînt admirabile și multe lucruri interesante se pot observa în această regiune puțin cercetată. Pe linia Tișiței se găsesc satele Varnița, Răcoasa, Mărăști (în apropiere), Vizantea (la vreo 4 km), Cîmpuri, Soveja, Tulnici, Negrilești, Bîrsești, Păulești etc. La Andreiaș, pe valea Milcovului, la Nereju pe a Zăbalei se poate merge călare, deși oamenii sînt dificili cînd e vorba de închiriat cai. Trăsurile nu merg pe acolo. Cred, așadar, că tot cu trenul Tișița e mai preferabil de mers. Unii funcționari de acolo sînt extrem de amabili și îndatoritori. Trenul acesta pleacă în fiecare zi din Mărășești, pe la 2 d.a., după sosirea trenului de București de obicei. Nu are ore precise, dar dacă se telefonează, se iau măsuri în consecință. Seara ajunge în Soveja, a doua zi pleacă alt tren de acolo la gara Putnei, unde e și pitoreasca și ignorata cascadă a Putnei. De cînd cu dificultatea mijloacelor de comunicație, nimeni nu mai vizitează aceste locuri, altă dată cercetate întru cîtva. Războiul a făcut destule stricăciuni prin partea locului și mai ales a stricat mult pe oameni: unii sînt speculanți și răi. Dar cred că și mai mult i-a înveninat politica. În creierii munților, un sătean îmi făcea apologia „ribiralilor" [2], de la care aștepta marea și sarea.

Învățătorii sînt foarte îndatoritori pe aici, și pe cei din Vidra, Vizantea, Cîmpuri, Soveja îi cunosc bine. Ei ne vor putea da unele informații, deși nu au obiceiul să cerceteze mult locurile care îi încunjoară. De la *nimeni* nu am putut afla cît drum este de la vechea frontieră la Brețcu și care e calea cea mai bună pînă acolo. Întîmplător, după ce am plecat, am întîlnit un căruțaș ce se întorcea din Tulnici acasă, prin partea locului, și acela ne-a fost călăuza. Experiența ne-a arătat că toate informațiile date nu se potrivesc cu realitatea. Toți îmi spun de obicei că nu ajung pînă în seară în cutare loc și totdeauna ajung acolo unde mi-am propus. Observații asupra noțiunei distanțelor la acești oameni ne-au și amuzat pe drum. N-a fost cifră care să nu ni se citeze în privința numărului de km ce-i aveam de parcurs. De mîncare se găsește puțin prin satele Vrancei, dar la anumite cantine de pe linia Tișiței (la acea de la gara Putnei, de ex⟨emplu⟩) se poate pregăti masa dacă se anunță personalul gării din vreme; se pot lua de asemeni măsuri pentru găzduire în vile anumit construite pentru personalul de inspecție, vizitatori etc.

Îmi pare foarte bine că veniți prin părțile acestea și ași fi dorit să știu și ora cînd sosiți în Focșani.

Primiți salutări respect[u]oase din parte-mi.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(16)/DXL.— Inv. 73.685

[1] Data expedierii: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: stabilită după cuprinsul scrisorii.

[2] Forma *ribiralilor* este coruptă din *liberalilor* (prin asimilare consonantică).

XIX [1]

[Focșani,] 1922 iulie 24

Stimate domnule Densusianu,

Ieri am primit opt exemplare din *Viața nouă* [2] și articolele lui Pălțănea [3]; vă mulțumesc pentru trimiterea lor. Tot ieri însă librarul Schimsinsohn [4] v-a expediat costul a șase exemplare din *V⟨ieața⟩ nouă*, reținîndu-și rabatul. I-am dat eu deocamdată șase exemplare din cele primite, rămînînd ca cele pe care i le veți trimite d-voastră să fie achitate după vînzarea lor. Cele șase exemplare s-au și vîndut pînă în seară.

Cadourile au fost duse la Odobești alatăieri și înmînate celor în drept. Vă datoresc 10 lei, căci sticlele mici au costat numai 80 de lei. Vă expediez suma de îndată ce mă întorc din excursia proiectată, în care plec astăzi. Tot atunci vă voi înapoia și articolele lui Pălțănea, care m-au interesat foarte mult.

Un alt grup de persoane particulare a plecat acum două zile în direcția gării Putna. Voi face investigații chiar de astă dată să descopăr cascada cea de . . . 150 metri. Numai de nu m-ar apuca ploile pe acolo.

Cele mai distinse salutări.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(17)/DXL.— Inv. 73.686

[1] Data scrisorii: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: stabilită după cuprinsul scrisorii.

[2] Probabil: *VN*, XVIII, nr. 3–4 (din 1 V – 1 VI 1922).

[3] Credem că este vorba de cele două părți ale articolului lui Pompiliu Păltănea, *Dante și simboliștii francezi*, apărut în *VN*, XVII, nr. 6–7, p. 131–147; nr. 8–9, p. 178–195.

[4] I.M.R. scrie aici: *Șimșinson*. Am corectat grafia după forma în care apare numele respectiv în scris. XXX (de două ori!).

XX [1]

Cîmpulung, 10 august [1922]

Stimate domnule Densusianu,

Vă trimit cele trei fotografii care rămîn să fie reproduse pentru *Anuar* [2]. Fiindcă ați fost așa de bun să vă însărcinați a vă interesa de condițiile în care aș putea să reproduc aceste vederi, vă rog să binevoiți să mă înștiințați la Focșani de costul clișeelor și de timpul execuției, ca să știu ce sumă să expediez și cîte anume fotografii voi face în cazul cînd ar fi prea costisitoare petru noi.

Vă mulțumesc și vă salut. Eu încă nu știu cît voi sta aici, fiind în așteptarea unei scrisori de la Slănic.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.– S 47(18)/DXL.– Inv. 73.687

[1] Localitatea de expediere, ziua și luna: reportate de noi din finalul scrisorii. Anul: stabilit prin raportare la scris. XXI și XXII.

[2] I. M. Rașcu pregătea vol. III al *Anuarului Societății literare „Gr. Alexandrescu"*... Cele trei fotografii, care vor fi publicate într-adevăr în acest volum, reprezintă: Schitul Tarnița (p. 153), Tunelul „Tișița mare" (p. 154) și Intrarea în Ardeal (p. 155). Ele au fost făcute cu prilejul excursiilor organizate de liceul „Unirea" din Focșani, cu elevii liceului. Despre aceste fotografii este vorba și în scrisorile urm. (XXI – XXV).

XXI [1]

14 aug. ⟨1⟩922, Focșani,
Calea Cuza Vodă, 61

Stimate domnule Densusianu,

Împrejurările au făcut să nu mai pot sta în București, la întoarcere, așa cum aș fi dorit; nici la Slănic n-a mai fost cu putință să mă duc, căci mi s-a scris din Focșani că trebuie să dau manuscrisul *Anuarului* pentru ziua de 15 aug. — și eu mai aveam unele lucruri de completat în partea I.

Dacă reproducerea fiecărei fotografii din cele trei pe care vi le-am trimis din Cîmpulung nu costă mai mult de 100 lei, vă rog să le lăsați pentru a fi lucrate, comunicîndu-mi dacă sînteți bun, adresa atelierului Marvan, ca să mă pun în legătură cu el, să-i trimet costul clișeelor etc.

Al d-voastră devotat

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.– S 47(19)/DXL.– Inv. 73.688

[1] Data și localitatea de expediere (cu adresa): reportate de noi din finalul scrisorii.

XXII[1]

[Focșani,] 18 aug. 1922

Stimate domnule Densusianu,

Vă mulțumesc mult pentru osteneala pe care v-ați dat-o în chestia clișeelor. Fără îndoială că dacă mi-ați fi comunicat, eventual, mai întîi prețul lor, nu m-așsi fi opus ca ele să fie executate, — căci — la urma urmei — pentru o diferență de 38 de lei de clișeu, nu făcea să renunț de a introduce o variație în *Anuarul* nostru, destul de atrăgătoare.

Îndrăznesc să vă mai rog ca, atunci cînd le scoateți, să cereți o factură. care mi-e absolut necesară pentru justificarea mea față de comitet și de direcție. Factura va fi adresată Socetății literare Gr. Alexandrescu", Liceul din Focșani. Vă mai rog să fiți așa de bun a-mi comunica, odată cu trimeterea clișeelor, prețul expedierei, al facturei și toate cheltuielile.

Anuarul începe a se tipări luni și am asigurări din partea tipografului că va fi gata la 20 oct. și că va fi și mai prezentabil decît cel de anul trecut. Vor fi în total vreo opt coli. Am ales hîrtie bunișoară, pe care cred că ar ieși mulțumitor clișeele. În caz contrar, le voi scoate — „hors texte" — pe velină.

Salutări respect[u]oase și multe mulțumiri pentru invitația ce-mi faceți.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(20)/DXL.— Inv. 73.689

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

XXIII[1]

[Focșani,] 23 aug⟨ust⟩ ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Mi-e penibil, dar sînt silit să vă aduc la cunoștință un lucru puțin plăcut. Am primit chiar acum, din partea casierului zincografiei Marvan, scrisoarea alăturată, prin care sînt rugat să vă scriu de urgență.

Sînt adînc nemîngîiat de faptul că atunci cînd ați vrut, cu atîta bunăvoință, să-mi fiți folositor, întîmpinați astfel de neplăceri, care din suflet așsi dori să se rezolve favorabil, cît mai curînd.

De aceea cu insistență vă rog să fiți bun a-mi comunica ocazional modul cum s-a tranșat chestiunea.

Salutări respect[u]oase

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(21)/DXL.— Inv. 73.705

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

XXIV [1]

[Focșani,] 28 aug⟨ust⟩ ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Am primit factura pentru clișee și v-am expediat ieri suma de 430 lei. Clișeele trebuie să-mi sosească zilele astea. Vă vestesc de primirea lor.

În ceea ce privește chestia cu Marvan, lucrul nu mi se pare curat. D-voastră îmi scrieți că, voind să achitați nota, ați scos două hîrtii de 500, după care ați găsit bani mărunți. Ei spun că din eroare ați pus ambele hîrtii de 500 în buzunar. Dar în cazul ăsta nu mai e eroare, dacă banii mărunți au rămas pe masă. Ori poate ei v-au dat restul 100 de lei la 500 și d-voastră le-ați dat 30 lei, împreună cu hîrtia de 500.

Dacă ei afirmă că n-ați lăsat 500 lei, de nu ce v-au spus atunci? Și de ce mi-au scris mie a doua zi, și nu îndată, și pentru ce declară că nu știu adresa d-voastră? Eu cred că ei își închipuiau că, trebuindu-mi imediat clișeele, le voi trimete banii de urgență lor și chestia se va încheia așa. De fapt nu-mi trebuie atît de repede, căci le voi pune la coala ultimă. Dar ... văd că redeschid un incident care pare a se fi tranșat într-un fel.

Vă mulțumesc încă odată și vă rog să mă iertați pentru toate neplăcerile pe care, fără de voie, vi le-am cauzat.

Salutări respect[u]oase

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(22)/DXL.— Inv. 73.690

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

XXV [1]

Focșani, 2 sept. ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Am primit clișeele și constat cu plăcere — după probele trimese — că au ieșit bine. Intenționez ca două din ele (schitul Tarnița și tunelul Tișița mare) să le reproduc și în cărți ilustrate, care să se vîndă în beneficiul Societății. Unul din planurile pe care le nutriam anul trecut va fi astfel adus, măcar în parte, la îndeplinire. Vor fi și cele dintîi vederi din Vrancea, împrăștiate în marele public.

Văd că s-au publicat prin ziare transferările în învățămîntul secundar și — cum era de așteptat — cererei mele nu i s-a dat curs. În schimb, nemțofilul Bondescu, înscris ad-hoc la liberali, a fost mutat la București, ca și d-l Lefteriu de la Tîrgoviște și atîția alții. Anul acesta ar trebui să-mi iau și definitivatul; cum se cer și rapoarte din partea directorilor tuturor școlilor la care am funcționat, pentru acesta, mă [sic] închipui ce ușor vor merge lucrurile.

Va trebui să mă resemnez și de data asta. Sînt bucuros totuși că am scăpat de doi colegi insuportabili și intriganți, pe care Capitala îi primește cu brațele deschise.

Vă rog, dacă nu vă supărați, să-mi trimiteți pentru biblioteca Societății, vol. II din *Sufletul latin și literatura nouă* [2]. ca să avem lucrarea completă. La librării n-a venit cartea.

Cu cele mai alese sentimente

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(23)|DXL.— Inv. 73.691

[1] Localitatea de expediere și data: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Ov. Densusianu, *Sufletul latin și literatura nouă*, vol. I — II, București, 1922.

XXVI [1]

Focșani, 3 oct. 1922

Stimate domnule Desnsusianu,

Cînd am să vă istorisesc în cîteva vorbe zbuciumul prin care am trecut în ultimul timp și aveți să cunoașteți rezultatul acestui zbucium, cred că-mi veți scuza tăcerea de pînă acum.

Am fost silit să-mi dau demisia din învățămînt pe ziua de 1 oct. Mă înădușiam de atîta nedreptate, eram prea revoltat de halul în care a ajuns școala noastră secundară. Ca anul acesta în special, niciodată nu mi-a fost dat să constat atîtea hatîruri, amestec atît de murdar de politiciani în ale învățămîntului și mai ales o așa flagrantă călcare a regulamentelor, de însăși organele chemate să-l respecte [sic]. Școala a ajuns un adevărat mezat. Teroarea părinților și a politicianilor tronează la liceul nostru. De cinci ani mai cu seamă, nu mai cunosc zi senină, luptînd din răsputeri, nu pentru „a reforma lumea", cum spun cu zîmbete ironice numeroși răuvoitori, ci pentru a introduce în micul meu cerc de activitate mai multă legalitate și omenie. E cu neputință însă de îndreptat ceva pentru moment. Politica a otrăvit totul și eu singur nu pot face nimic aici, în groapa cu lei furioși și plini de venin. Situația devenise cu totul imposibilă și nu vedeam altă cale decît aceea pe care, după sănătoasă chibzuință, am apucat.

Avusesem ocazia să vă vorbesc astă-vară de fiul unui profesor de aici — „sus-pus" liberal, mare elector de directori la liceul nostru, inspiratorul din umbră al tuturor meschinăriilor. Elevul era extrem de slab la mine. Deși declarat corigent, a fost trecut de conferență pe furiș, în lipsa mea din oraș, pe motiv că, trăind rău cu majoritatea colegilor, am nedreptățit pe acest școlar. Nu voiau însă să ție seamă de faptul că elevul din cl. III, Țino, fiul directorului de atunci, cel mai înverșunat adversar al meu, avea nota 8 și 9 la mine. Am protestat în scrls la minister și am adus asemenea argumente încît nu-mi puteam închipui că nu se va ține seama de ele. Nu s-a ținut. Ministerul a pus să refere pe cel mai înverșunat dintre dușmanii mei de aici: pe fostul director Țino. Acesta, om fără scrupule, neuitînd că i-am dezarmat, de cîte ori a venit prilejul, toate procedeele-i meschine și că i-am spus adesea crude adevăruri, neuitînd că „a venit la direcție să-mi plătească o poliță", a găsit de cuviință — înainte de a pleca — să mă „aranjeze" după cum îi venia la îndemînă. A făcut un referat, pe care nu l-am putut vedea, dar — întîmplător — dintr-o copie a unui raport ce-l însoțea, am văzut că între altele cuprinde și niște plîngeri care, în cei trei ani de cînd sînt aici, ar fi sosit în contră-mi: a) o reclamație a unor elevi din

cl. VIII, seria 1920, cum că nu li s-au dat cărți din bibliotecă pentru examenul de capacitate. E un adevărat mister și desigur că la mijloc nu e lucru curat: mi-amintesc că acum trei ani am stat în permanență, cînd s-a ținut examenul de absolvire, la bibliotecă și nu mi-a cerut nimeni nici o carte, deși am fost văzut de candidați că sînt tot timpul la școală. b) o declarație a unui elev leneș de anul trecut, elev care cere să se retragă pe motivul că l-ași persecuta?! c) o reclamație a unui negustor, care spune că i-am lăsat băiatul repetent deoarece și-a închis restaurantul la care mîncam!!! — Toate aceste acte au fost anexate la referat, ca să-mi creeze „atmosferă" la minister. Mă închipui [sic] ce nemernicii au mai fost în stare să debiteze pe socoteala mea, la urechile secretarului general, ale directorului, ale inspectorilor, cei doi foști colegi, transferați de curînd la București: acesta și Bondescu, mutat pentru nemțofilismul lui în Capitală. De cînd am fost numit titular, n-am urcat o singură dată treptele ministerului, pe cînd „harnicii" colegi ai mei le urcă săptămînal, cu jalbe în propțap. În ce privește a treia reclamație, am cerut copie legalizată de pe ea, ca să pot da pe nerușinatul calomniator în judecată; știu pozitiv că a fost îndrumat să reclame de fostul director, în acest sens prostesc, căci nu e nici măcar umbră de adevăr în cele ce, neputincios, susține.

Iată unde au ajuns lucrurile: canaliile veninoase, istovind toate mijloacele de luptă în contra-mi, îndrăznesc să se lege și de ceea ce am mai invulnerabil, de cinstea mea. În urma referatului de mai sus, elevul în chestie — fiul profesorului atotputernic — este definitiv promovat, fără nici o altă cercetare. Dar lucrurile nu s-au isprăvit aici. În toamnă, cu 12 ore înainte de examenul de corijare, sosește o telegramă de la minister, ordonînd ca un elev din cl. VIII, corigent la română (și cu puternice stăruințe politice) să fie trecut de conferență — ceea ce s-a și făcut cu un ceas înaintea examenului de corigență. Mai mult încă: printre corigenți mai erau în cl. IV A și B și cîțiva fii de puternici ai zilei. Doi dintre ei, extrem de slabi, au căzut. De aici, adevărată revoluție. Cred însă că măsuri s-au luat din vreme pentru pararea unor eventuale insuccese. La alte clase — după regulament — mi s-au fixat imediat asistenți pentru examinare. La cl. IV nimeni nu voia să primească. A acceptat în sfîrșit noul director: prof. Georgiade, pus în postul ăsta de profesorul elector Marosin, un instrument de-al „marelui elector" Chirculescu, satrapul Putnei. Cînd să încep oralul, a invocat lipsa de timp, trimeținînd în loc un coleg, pe prof. Iordănescu. Acesta a asistat jumătate de ceas și a plecat, spunînd că nu mai are vreme să stea, tocmai cînd era examinat unul din fiii atotputernicilor. Am întrerupt îndată examenul. După amiază s-au succedat la asistență directorul și acest profesor. Rezultatul, prezentat de mine în scris, a fost semnat de ambii asistenți, drept aprobare. Părinții sus-puși însă nu s-au lăsat. Timp de trei zile au terorizat liceul: deputați, senatori s-au perindat prin cancelarii, cîștigînd pe înșiși asistenții mei pentru cauza lor, după rugăminți, vociferări amenințări. Un exemplu de procedare profesorală: unul din asistenți (Iordănescu) față de mine era de părerea mea, zicîndu-mi că „școala rar e pentru tîmpiți" și că nici unul din elevii căzuți nu merită să treacă. Pe de altă parte, „ca să nu se strice cu nimeni", spunea părinților acelor elevi că el a stăruit pe lîngă mine cît a putut ca școlarii să promoveze, dar că eu m-am opus cu încăpățînare. Cerîndu-i socoteală, a început a bate în retragere (e prieten cu tatăl unuia din cei căzuți, cu fostul prefet liberal Alaci), spunîndu-mi că el în locul meu ar lăsa ca elevii să fie examinați din nou de un inspector și că nu-și poate lua răspunderea, deoarece n-a asistat la tot examenul. Același lucru îl spuse și directorul — aceasta după ce și el, cu vreo două zile mai înainte, aprobase rezultatul, iscălindu-l. Același profesor, Iordănescu, își lua însă bucuros răspunderea situației, la cl. III, unde

tot el fusese asistent, căci acolo nu era nici un fiu de protejat, La cl. V de asemenea, asistentul — un profesor cu care nu eram în legături de prietenie — a declarat, după examinare, că și-a schimbat părerea de mine despre care auzise fel de fel de lucruri, dar s-a convins că am întrebat raționabil și am apreciat judicios. Care nu mi-a fost mirarea cînd, peste vreo două zile, directorul îmi arată un ordin de-al d-lui Valaori [2], prin care examenul de corigență de la cl. IV se casează [3], numindu-se o comisie de examinare formată din mine, pus sub escorta directorului și a lui Eliade. Natural că am refuzat cu indignare, cu atît mai mult cu cît se luase hotărîrea fără nici o anchetă prealabilă și în cea mai mare taină. Am aflat în urmă cele petrecute: instigați de politicianul Alaci și de alt sus-pus care avea un fiu căzut, părinții — încurajați și de profesori — au făcut o reclamație ministerului, dusă chiar în ziua cînd a fost semnată, la minister, de actualul prefect al județului. Valaori a pus imediat rezoluție pe ea, în sensul că se admite un nou examen, cu avizul direcției. Cum a sosit prefectul cu hîrtia salvatoare, a sechestrat toată lumea pe director — un om moale, lipsit complet de inițiativă și jucăria politicianilor care l-au înscăunat — ca să nu rămîie în patru ochi cu mine și l-au făcut de și-a dat avizul favorabil, pentru un nou examen pe care el — cu cîteva zile mai înainte — îl recunoscuse ca bun. Mi-a declarat a doua zi: „Ce puteam să fac eu singur contra tuturor?" Hotărîrea a fost trimeasă la minister în mare taină, să nu prind cumva de veste și să le stric printr-un amestec toată opera și mi s-a făcut cunoscut numai ordinul ministerial definitiv. În timpul acesta, ministerul mai trimete direcției „pentru a aviza" o telegramă injurioasă din partea rudei unui elev căzut — individ care se vede că nu fusese aici cînd ceilalți părinți iscălise întîmpinarea prin care se cere un nou examen la aceeași clasă, pe motivul că „e indignat de purtarea incorectă și incalificabilă [3] a profesorului Rașcu". Mi-am constituit martori care mi-au arătat însă cu cine am a face: un ramolit cretin, stîlp de cafenele și iresponsabil, și m-au sfătuit să-mi caut satisfacție pe altă cale, care să nu mă expuie ridicolului. Or, eu nu-l pot da în judecată, dacă ministerul casează examenul. Am comunicat aceasta ministerului, prezentîndu-mi demisia în caz cînd examenul se va ține, căci atunci înseamnă că autoritatea superioară însăși e de părerea semnatarului telegramei. Am trimes totodată ministerului și teza elevului care a provocat această protestare, una din cele mai slabe teze dintre cele date de candidații actualului examen de corijare de la cl. IV. În urma refuzului meu de a face parte din comisia de reexaminare, ministerul a numit — înainte de primirea demisiei — pe profesorul Eliade și „încă un specialist". Profesorul Eliade e un om fără scrupule, liberal, prieten cu Alaci, după cîte știu, om capabil de a comunica subiectele candidaților și dușman de moarte al meu de cînd, față de inspectorul L. Veniamin, l-am oprit de a vorbi despre prestigiul școalei, el care-și bate joc de ea în halul cel mai revoltător. Acaparator de ore pe care nu le face, ignorant și fără nimic sfînt nici în școală, nici în avocatură, e un cadavru ambulant, putred de sus pînă jos. Azi aud că s-a și dat examenul. Eu nici nu m-am mai prezentat la cursuri. Examenul e evident acordat pentru cei doi protejați din cl. IV: Alaci și Bucur. Ce poate dovedi ținerea unui nou examen pentru un om serios, nu știu. Chiar dacă vor trece cîțiva (în frunte, evident, cu cei doi elevi mai sus citați), ce va dovedi aceeasta? Prea tîmpit și rău voitor să fie un elev ca, în aproape trei săptămîni de cînd li se făgăduiește un nou examen, să nu cetească cele cîteva elementare chestiuni pe care se îndărătnicise să nu le studieze cu prilejul primului examen, sigur că într-o clasă unde e un elev ca Alaci, fiul atotputernicului liberal, nimeni nu poate cădea, și la examenul ăsta, cei căzuți — în pragul cursului superior — nu cunoșeau subiectul, nu cunoșteau timpurile unui verb etc. Înainte de război

au fost ani cînd examenul de corijare se ținea îndată după sfîrșitul școalei, și un elev lăsat azi, peste o săptămînă de pildă, căpăta notă de trecere dacă învăța. Acordînd însă acuma examene nouă, în contra regulamentului, înseamnă că profesorii sînt la discreția elevilor și trebuie să fie la dispoziția lor de atîtea ori pînă ce aceștia se vor îndura să răspundă. Altă dovadă că acest examen se dă numai pentru cei doi fii de politicieni e că rezultatul de la cl. III (cu același asistent ca la cl. IV) și de la cl. V sînt considerate ca bune, nefiind — după cîte știu — acolo nici un fiu de sus-pus. La cl. IV de asemenea e bun rezultatul, în ce privește pe cei trecuți. Numai pentru cei căzuți (et pour cause) nu e bun. E un scandal nemaipomenit la liceu. Fratele secretarului general de la Culte, elev în cl. VIII particulară, a fost prins copiind la teza de L⟨im⟩b⟨a⟩ franceză. Deși căzut încă la un obiect, aleargă la București, se plînge fratelui său, acesta aleargă la Ministerul de Instrucție, și în două zile se înființează la Focșani inspectorul Beiu-Palade, silind pe profesorul respectiv să-i dea o altă teză; cît despre celalt [sic] obiect, acolo treaba va merge ușor, căci e directorul acela care a îndrăznit să nu-i dea nota de trecere. Dar încalte, pentru asemenea cazuri vine un inspector, pentru mine nimic. Orice, plîngere scrisă e luată ca bună.

Iată faptele, stimate domnule Densusianu, Ce voi face, nu știu. Dar a s t f e l de școală eu în orice caz nu voi mai putea face. Rămîn deocamdată în Focșani să isprăvesc tipărirea *Anuarului* (sînt de-abia la coala 4 — și acolo o adevărată bătaie de joc). Mai am doar vreo zece ore de clasă la liceul de fete unde-s angajat și plătit de comitet. Nu știu de nu mi se vor pune bețe în roate, ca să plec de acolo. După lege, aud că am dreptul să revin asupra demisiei în doi ani. Voi reveni cînd acest regim scandalos va înceta de a fi în fruntea țării; voi cere atunci reintegrarea, și nici într-un caz la Focșani, nici într-un caz în cloaca de aici. Dacă nu reușesc să fiu transferat la Iași sau la București, renunț definitiv la învățămînt. Iată rezultatul a zece ani de muncă, de nopți nedormite, a zece ani de zbucium infernal și de entuziasm, a zece ani de idealuri nebunești și de însuflețire, puse în serviciul unei cariere la care țineam mai mult decît la orice în viață [4]. Era înnăscută în mine dragostea de școală. Bunicul meu, tatăl meu au fost profesori. Am un frate profesor. Doisprezece copii dacă și avea — vorba lui Take Ionescu — pe toți i-ași sacrifica, făcîndu-i de asemenea profesori, pentru că t o t u l e de făcut la noi în școală — în școala secundară în special, atît de putredă de sus și pînă jos. Ce voi deveni fără ocupația asta de toate zilele, ocupație pe care toamna o așteptam cu emoția elevului ce pășește întîia oară „în templul culturei", numai D-zeu știe. Un lucru însă — terminînd — țin să-l afirm cu tărie:

Domnule Densusianu, vă rog să credeți că t o t ce se va fi spus de răuvoitori, la minister, pe socoteala mea, e minciună. Stau și azi cu fruntea sus, cum am stat totdeauna. Recunosc că nu se putea să nu ajung aici, cînd „banda neagră" lucrează cu înverșunare de patru ani de zile. Dar cugetul mi-e senin și mai curat decît zorii dimineții. Aceasta e unica mea putere. În sufletul aceluia care se mîndrește a se numi elevul d-voastră— deși nu v-a avut niciodată profesor oficial — nu a pătruns nimic din zgura în care e silit să înoate. Sînt incapabil de părtinire, de care sînt acuzat, incapabil de vreo faptă de care să roșesc în fața conștiinței mele. Într-un oraș unde am fost hulit atîta de înșiși colegii mei, e lume destulă ce mă stimează: elevi, părinți, profesori chiar. Va fi cu putință oare ca dreptatea cauzei mele să nu iasă vreodată la iveală?

D-le Densusianu, ați fost așa de bun de mi-ați pus, acum vreun an și ceva, paginile *Vieței noua* la îndemînă, pentru a scrie despre lucrurile de aici. N-am făcut-o deoarece ancheta, sau mai bine zis „anchetele" — căci s-au ținut lanț —

erau în curs și nu voiam să împietez asupra organelor competente de la care așteptam, în zadar, un rezultat precis al anchetărilor lor, de nu unul satisfăcător

Acum, dacă sînteți de părere că chestia mea — în toate înfățișările ei chiar, care se desfășoară de ani de zile — poate interesa și marele public, vă rog dați-i publicitate, oricum veți crede de cuviință. Eu nu știu la ce porți să bat, nu știu unde să mă adresez în afară de d-voastră, dar — singur aici și istovit de luptă, de muncă și de boală — nu mă pot opri să nu trîmbițez în lumea care mă mai poate încă auzi: „Une voix, une voix pour crier".

Cu cele mai statornic devotate sentimente

I. M. Rașcu
Calea Cuza Vodă 61

B.A.R.S.R.—S 47(24)/DXL.—Inv. 73.692

[1] Localitatea de expediere și data: reportate de noi din finalul scrisorii.

[2] Iuliu Valaori.

[3] Marginal, în dreptul acestor rînduri, cineva (probabil: Ov. Dens.) trage o linie verticală.

[4] Ultimele două fraze sînt marcate, marginal, de Ov. S Dens.

XXVII[1]

[Focșani,] 2 noiemvre ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Sosind în Focșani, am fost asaltat de zeci de cunoscuți, cari mă întîmpinau cu felicitări. Nu știu de unde aflase de rezultatul vizitei mele la minister. Toți se bucură de faptul că politicianismul n-a reușit în uneltirile lui. Am constatat, cu acest prilej, că mă bucur aici de mai multe simpatii decît credeam. Vă alăturez și un articolaș apărut în *Adevărul* cu data de marți 31 oct., datorit unui medic, Cîmpeanu. E unul din părinții despre care vă vorbeam, revoltat în contra situației ce mi s-a creat. Amestecul lui pare dezinteresat, deoarece fiul ce are în liceu e un elev destul de bun.

Totuși, pînă astăzi, n-a venit nici o știre oficială la liceu și înclin a crede că politica nu se va lăsa răpusă cu una cu două. Pentru cazul de al doilea sînt convins că va fi mare scandal și lucrurile nu se vor termina așa de ușor.

Cu acest prilej, țin să vă mulțumesc încă odată, mișcat, pentru ospitalitatea binevoitoare ce mi-ați acordat, pentru sfaturile date cît și pentru interesul ce arătați cauzei mele.

Al d-voastră devotat

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.—S 47(26)/DXL.—Inv. 73.693

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: indicată în cuprinsul scrisorii.

XXVIII[1]

[Focșani,] 8 noiemvre ⟨1⟩922

Stimate domnule Densusianu,

Alaltăieri, luni, am primit din partea directorului liceului următoarea adresă oficială:

„Avem onoare a vă face cunoscut că onor. Minister cu ordinul nr. 105584 din 3/XI/922 a anulat examenul ţinut în baza ordinului nr. 92734/922 şi recunoaşte de bun rezultatul examenului ţinut de d-voastră. Deci vă rog să binevoiţi a vă prezenta la catedră".

Cum vedeţi, o chestie s-a tranşat. Rămîne cealaltă, pentru care desigur vor fi şi mai multe zbateri şi intervenţii. Am telegrafiat, îndată după primirea ordinului de mai sus, lui Kiriţescu, amintindu-i şi de cazul elevului Marosin, cerîndu-i să ia măsuri şi în privinţa aceasta, spre a-mi putea relua cursul. I-am scris şi personal, pe ziua de ieri. Aştept acum rezultatul.

La şcoală nu mă duc încă. Numai de n-or întîrzia iarăşi vreo săptămînă, două, cel puţin, cum au obicei, cînd e vorba de chestii ca aceasta. Sînt curios să văd dacă Kiriţescu se va ţine de cuvînt, punînd în practică asigurările ce mi-a dat că va rezolvi cazul acesta, care se datoreşte greşelei lui.

Salutări respect[u]oase

I. M. Raşcu

B.A.R.S.R.— S 47(27)/DXL.— Inv. 73.694

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

XXIX[1]

[Focşani,] 24 noiemvre ⟨1⟩922

Stimate domnule Densuşianu,

Şi chestia a doua — care era în suspensie — s-a terminat, dîndu-mi-se satisfacţia cerută. De cîteva zile mă duc la cursuri, însă de mercuri s-a închis şcoala pînă mîne, din pricina cîtorva cazuri de scarlatină.

De data asta n-a mers tocmai uşor, chiar Alessianu nu s-a arătat prea binevoitor, dar dreptate a trebuit să se facă, deoarece prea era evidentă. Alessianu s-a cam supărat pe mine, din cauză că a fost silit, în urma telegramei mele, să revie într-o anchetă pe care refuzase să o facă la vreme. Deşi a venit bine dispus, a asistat la cursul meu*, discutînd cu mine foarte amabil, îndată şi-a schimbat atitudinea, auzind că persist în hotărîrea de a nu intra în clasă pînă la rezolvarea şi a cazului al doilea, zicîndu-mi că l-am jignit, deoarece el s-a angajat la minister că voi intra în clasă dacă chestia I se va tranşa. Avea aerul de a mă acuza că acuma aduc în discuţie chestia cea de a doua, şi mai ales avea aerul că nu e prea convins de ceea ce susţine; că joacă un rol impus de mai înainte. Degeaba căutam să-i prezint argumente: nu-l scoteam dintr-asta, că l-am jignit. Deşi mi-a declarat că el n-a venit să ancheteze chestia Marosin, în urma „jignirei" ce i-am adus prin refuzul meu de a reveni la curs, după rezolvarea primului caz, totuşi a făcut ancheta în mare măsură, tocmindu-se cu mine, ca şi Valaori la minister, ca să . . . „o las mai ieftin". Mi-a propus — după ce discutase îndelung cu tatăl elevului, profesor liberal atotputernic — să nu mă ocup de elev, dar să vin în clasă. Apoi, să nu primesc pe elev la curs. Aceste două propuneri ar fi avut de rezultat examinarea elevului de eternul Eliade — natural că nu le-am primit. Mi-a declarat atunci că elevul „nu vrea să dea examen cu mine". I-am replicat că, în acest caz, se

* de la şcoala de fete, [Nota emitentului.]

recunoaște că școlarul este cu desăvîrșire nepregătit, dacă fuge de o examinare pentru care cerusem în scris (astă-vară) și verbal (la minister) asistent oficial. Mi-a răspuns că [dacă] [2] elevul vrea, de pildă, să se mute la . . . Turnu-Severin, îl voi urmări pînă acolo, cînd va da examen cu altul? I-am amintit că regulamentul se opune ca un corigent să dea aiurea corijarea. Ca să mă intimideze, mi-a declarat cu gravitate că în acest caz elevul e repetent, deoarece nu vrea să dea examen cu mine. Întrebîndu-l dacă aceasta e declarația școlarului sau a tatălui său, mi-a spus că presupune că ar putea fi aceasta. A adăugit că-mi va cere declarație scrisă, în privința refuzului meu de a intra în clasă. I-am făcut-o, la ieșire, arătînd că faptul ce se discută a fost adus de mine la cunoștința ministerului, încă din iulie, apoi la cunoștința inspectorului, care nu l-a cercetat, pretextînd că nu are — deși avea — mandat în această privință. Apoi, la cunoștința celor de la minister, de unde mi s-a făgăduit că va fi rezolvit în grabă, odată cu celalt caz, ceea ce nu s-a făcut. Am adăugit că fapte nouă mă fac și mai mult să persist în hotărîrea mea: nu știam anume că memoriul meu în această privință nici nu fusese cetit la minister, că directorul care referase susținuse neadevăruri strigătoare și că ministerul însuși recunoaște că a greșit, cerînd să se aplice un articol trunchiat din regulament.

Mi-a mai pus unele întrebări, la care mi-a cerut să răspund în scris. Cît timp acord elevului pentru pregătirea materiei? Am răspuns că maximum două săptămîni. Mi-a mai pus întrebarea dacă nu cred că e bine să i se acorde două luni (asta era probabil cererea desperată a tatălui elevului) — am răspuns că nu, deoareee aprobarea hotărîrei conferenței, de a trece pe acest elev, a venit în septemvre, lună pînă în care școlarul era considerat corigent, apoi dacă strigă pe toate cărările că știe materia, de ce trebuiesc două luni de repetiții? etc. După vreo patru zile, ministerul aprobă ca elevul să treacă un examen de corijare cu mine, asistat, după cum cerusem și în declarația în scris, de un inspector, de Ionescu Bujor. Se dă elevului un termen de o lună, p⟨entru⟩ pregătire. Așa încît examenul se va ține la 14 decemvre. N-am mai făcut caz de faptul că i s-au dat 2 săptămîni în plus, căci destul refuzasem atîtea propuneri. Declarasem de asemenea în scris și verbal lui Kiriţescu, că din ziua în care va veni acest ordin, înțeleg să revin la curs — ceea ce am și făcut după vreo 2 zile, cerînd mai întîi ca orarul să fie alcătuit așa cum și eu cerusem la începutul anului, căci în lipsa mea d-nii colegi se aranjaseră cum le-a convenit mai bine. Deși au fost opuneri, mi s-a satisfăcut cererea. Acum să văd ce va fi cu leafa. Sînt sigur că-mi vor face și aici șicane. Pe noiemvre văd că mi-au achitat-o împreună cu sporurile pe 2 luni. Încep[3] și ședințele Societății. Cum vă înțeleg necazurile ce le aveți cu tipografia! Eu sînt exasperat de încetineala orientală cu care se tipărește *Anuarul* [4]. Va avea 10 coli. Am tipărit opt pînă în prezent.

Primiți respect[u]oase salutări.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(28)/DXL.— Inv. 73.704

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] [dacă]: completarea editorilor.

[3] Din cauza lipsei de spațiu pe ultima pagină a scrisorii, textul începînd de la acest cuvînt pînă la sfîrșit (inclusiv semnătura) este scris pe p. 1 a scrisorii, sus, în spațiul liber.

[4] Este vorba de vol. III al *Anuarului Societății literare...*, apărut la Focșani, 1922.

XXX[1]

[Focșani,] 1 fevruar ⟨1⟩923

Stimate domnule Densusianu,

Am primit numărul din urmă al *Vieței noua*[2], împreună cu rîndurile d-voastră și cu recenzia despre *Anuar*, pentru care vă mulțumesc. Dacă la caz — după cum îmi scrieți — ar fi să aveți nevoie de ea, v-o trimit imediat ce-mi comunicați[3].

Am spus lui Schimsinsohn și lui Nanu să trimită socotelile pe numerele din urmă. Pentru numerele 3—4, trimese mie și date de mine lui Schimsinsohn, am dat toate lămuririle cerute de librar: 7 exemplare date de mine, din cele trimise în acest scop de d-voastră, și 5 trimise mai tîrziu direct de d-voastră. Pentru celelalte numere (2 sau 3 la un loc), apărute mai tîrziu, cred că e bine să le trimiteți nota de plată, pentru că librarii de aci nu prea știu ce primesc. Cu Nanu, de ex., va fi mai greu, deoarece acum se însoară. În orice caz, Nanu a luat — nu știu prin ce împrejurare — astă-vară, pachetul cu revistele no. 3—4 trimis lui Schimsinsohn și considerat ca pierdut (erau 5 exempl⟨are⟩ acolo). Apoi trebuie să aveți d-voastră însemnat ce i-ați mai trimis, căci el nu cred că știe. Dacă vreți, îmi puteți trimite mie acele note, să-i execut eu. căci librarii știți ce dificili sînt în această privință (Nanu mai ales e celebru).

Eu iarăși am o rază de speranță că mă voi putea muta la Iași. La 1 april e vorba ca Ghibănescu de la Șc⟨oala⟩ normală să iasă la pensie. Numai la gîndul că aș putea scăpa din cloaca de aici — unde lucrurile nu vor deloc să meargă spre bine — tresalt de emoție. Să văd dacă inspectorii își vor aminti de făgăduielile date.

Școala fiind închisă pentru cîteva zile din lipsă de lemne, am găsit un pic de răgaz să transcriu la întîmplare o schiță din cele despre care vă vorbiam. Vă spuneam că aș ține ca macar una din ele să apară în *Veața nouă*, înainte de a le aduna într-un volmaș (am vreo 20 de însemnări de acestea scurte, cu variate preocupări) ce rămîne să apară cîndva. Dacă nu veți găsi că e prea lipsită de calități, vă rog să-i faceți loc în numărul viitor (ultimul al anului ce se încheie)[4]. Am ales-o poate pe aceasta, fiindcă e ceva mai scurtă decît altele — deși la dreptul vorbind n-am nici o predilecție în legătură cu ele. Doresc însă să le tipăresc într-un fel de ediție „pentru prieteni", ca să scap de un balast și să-mi capăt libertatea de care am nevoie pentru a scrie ceva mai consistent, tot în proză: ideia romanului cu subiect din vieața corpului didactic secundar tot nu m-a părăsit.

Cu cele mai distinse salutări

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.—S 47(92)|DXL.—Inv. 73.695

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Probabil, *VN*, XVIII, nr. 10—11 (1 dec. 1922—1 ian. 1923).

[3] Recenzia lui Ov. Dens. la vol. III al *Anuarului Societății literare „Gr. Alexandrescu"*... apare în *VN*, XVIII, nr. 12 (1 febr. 1923), p. 226—227 (fără semnătură). Întrucît, după felul cum se exprimă aici I.M.R. în scrisoare, nu poate fi vorba de nr. respectiv al *VN*, ci — sau de o copie manuscrisă a recenziei, sau, mai degrabă, de textul (tipărit) „în pagini", dina-

intea tragerii numărului, înseamnă că, la data respectivă, I.M.R. nu cunoștea încă nr. în discuție. De fapt, acest nr. va apărea cu întîrziere. Vezi nota următoare.

În recenzia sa, și aceasta foarte elogioasă, Ov. Dnes. dă glas și nemulțumirilor exprimate de I.M.R. în scrisorile sale, solidarizîndu-se cu acesta: „Profesorul pe care meschinăriile politice și îndîrjirea care se pune în calea celor care țin să facă ceva la noi voiau să nu-l mai lase să-și împlinească cum înțelege datoria ne aduce o nouă dovadă de activitatea însuflețită și de bună orientare pe care o desfășoară pentru ca tinerii să nu iasă din liceu numai cu spoială și cu sufletul sărac" (p. 126). În final, Ov. Dens. spune: „Din aceleași pagini aflăm că d. Rașcu ține să facă cunoscut, prin excursii, pitorescul ținuturilor noastre. Se vede suflet de profesor care e și poet în același timp — și parcă orice profesor ar trebui să aibă un grăunte de poezie, să fie idealistul care să arate tinerilor cum să treacă și ei prin viață" (p. 227).

[4] De fapt, în *VN*, XVIII, nr. 12 (1 febr. 1923), p. 201—204, apare poemul în proză, al lui I.M.R.: *Sfîrșit de veac*. La titlu se dă următoarea notă de subsol: „Din vol. *Vibrări* ce va apărea". Cu nr. respectiv se încheie a XVIII de apariție al *VN*.

XXXI[1]

[Focșani,] 13 mai 1923

Stimate domnule Densusianu,

De patru ani de zile, de cînd sînt aici, în Focșani, am o dorință pe care n-am reușit să mi-o pun în practică, oprit de fel de fel de obstacole. Deși și astăzi există destule piedeci, totuși această dorință vreau să mi-o exprim cel puțin, atîrnînd de d-voastră ca ea să fie adusă la îndeplinire. Vă rog stăruitor, în numele Societății ce conduc și al meu să binevoiți a veni în orașul nostru să ne țineți o conferență. Această conferență, dacă ați admite, ar fi în folosul Societății noastre, pentru mărirea fondului (inexistent am putea spune, azi) necesar tipăririi *Anuarului* jubiliar [sic]. Ea s-ar ține la teatrul comunal, în seara de sîmbătă 23 iunie [2]. Am ales această zi, deoarece duminecă 24 iunie dim. ar fi ședința de încheiere a activității acestui an și totodată ședința festivă în care societatea noastră ar sărbători cei 25 ani de existență ai ei. Am inaugura, cu acest prilej, în clădirea Liceului unde s-ar ține această serbare, și o tablă comemorativă, donată de studenții putneni.

Ași ține nespus de mult să asistați și d-voastră la această serbare și să ne onorați, luînd cuvîntul. Ați încurajat totdeauna activitatea mea de la această societate, ne-ați apreciat modestele noastre *Anuare*, ne-ați trimis cărți și revista, v-ați interesat de noi. Nu numai vă datorim mult, dar întreaga directivă după care se conduce Societatea este acea pe care d-voastră, prin scrisul și activitatea d-voastră, i-ați dat-o. Mă mîndresc că în acești patru ani am făcut aci în mic ceea ce am învățat la școala d-voastră; școala muncei, a cinstei și mai ales a consecvenței. E o dorință nemărginită a mea și a altora ca în această împrejurare să veniți în mijlocul nostru. E adevărat că focșănenii sînt oameni impasibili, că nu se interesează decît cu greu de lucruri mari și frumoase. Dar noi ne vom sili să facem cum e mai bine, pregătind totul din timp așa ca să avem cît mai puține neplăceri. În pustietatea sufletelor de aici e necesar să răsune glasul d-voastră. Eu personal mai ales țin enorm la înfăptuirea acestei dorințe, căci de la anul irevocabil părăsesc conducerea Societății. Am ținut să o aduc pînă la această însemnată răspîntie, cînd a împlinit un sfert de veac. Tot timpul liber din anii din urmă mi i-am consacrat [sic] numai acestei activități. Vacanții n-am avut, răgaz să scriu ceva nici atît. Poți a sacrifica patru ani pentru asemenea scop, dar nu o viață întreagă, mai ales

cînd știi că ai mai putea face și alte lucruri bune. Apoi hărțuielile nenumărate și obstacolele ce zilnic le întîlnesc mi-au ruinat sănătatea. Iată de ce țin atîta ca activitatea mea aici să se încheie cu o manifestare ca aceasta și de ce consider prezența d-voastră aici, într-un asemenea prilej, ca cea mai frumoasă a mea răsplată pentru strădania depusă. Dacă ne veți face nespusa bucurie să primiți invitația, vom aranja totul ulterior. Subiectul conferenței de la teatru cred că ar putea trata o chestie generală, așa ca acela [sic] pe care acum vreo 12 ani mi l-ați ținut la Iași [3], o chestie de concepție modernă a vieței, de directivă. Îndrăznesc să vă spun acestea, căci cunosc publicul focșănean și știu că nu prea ar înțelege chestiuni de literatură specială.

Pentru festivitatea de la liceu, nu vom invita nici o oficialitate, afară de Ministrul Instrucției, pe care sîntem datori să-l chemăm. Nu va veni însă, desigur. Încolo, foștii membrii [sic], foștii președinți ai Societății și cîțiva profesori de la unele licee.

Orice sfat, orice îndrumare în privința aceasta le primim bucuros și vă vom fi recunoscători pentru ele.

În timpul din urmă am avut multe neplăceri, de aceea nu v-am putut scrie, după cum doream.

În așteptarea răspunsului d-voastră, vă salut cu același nestrămutat respect.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(30)/DXL.— Inv. 73.696

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: menționată în prima fază a scrisorii.

[2] Cu privire la propunerea, la proiectul și la realizarea proiectului lui I.M.R., vezi și scrisorile următoare (XXXII — XXXVII).

[3] Vezi, aici, scris. III.

XXXII[1]

[Focșani,] 4/VI ⟨1⟩923

Stimate domnule Densusianu,

Așteptam unele răspunsuri, care încă nu mi-au venit, în legătură cu ședința ultimă — ca să vă scriu. Dar în timpul acesta am și meditat asupra celor ce-mi scrieți, căci trebuie să vă mărturisesc că rîndurile d-voastră mi-au produs multă frămîntare, înainte de a mă hotărî într-un fel. Și asta, pentru că îmi dau seamă de împrejurările de aici și de pasul pe care-l facem, invitîndu-vă.

Să-mi dați voie mai întîi să revin puțin asupra scrisoarei ce vă trimesesem. În ea vă spuneam că de la anul părăsesc președinția Societății, definitiv — nu Focșanii, de unde e adevărat că aș vrea din suflet să plec, dar acest lucru, care nu atîrnă de mine, îl doresc în zădar de patru ani de zile. Cealaltă hotărîre însă atîrnă de mine și o voi pune negreșit în aplicare. Am ținut să aduc Societatea pînă la o răspîntie însemnată. Dacă aș mai continua de la anul, simt că aș mai conduce-o, dacă aș trăi încă 25 de ani și nu m-aș muta din Focșani numai să nu las nesfîrșit un lucru început de bună voie. Acum însă am dus Societatea pînă în cel de-al 25-[le]a an de viață a ei. Mi-am cheltuit în acești

din urmă 4 ani tot răgazul pentru ea. Am renunțat la orice altă ocupație, deoarece conducerea acestei alcătuiri școlărești îmi lua și mai ales îmi ia tot timpul disponibil. Am lăsat lucrări neisprăvite de acum patru ani; n-am mai scris mai nimic în acest răstimp. Am devenit un ex-scriitor, uitînd chiar vechi îndeletniciri scumpe. Lectura mi-e trunchiată, tot din această cauză. Și cu toate recomandările medicului de a mă recrea complet în vreme de vacanție, eu n-am răgaz de patru veri, pe care le consacru *Anuarelor* ce tipăresc în fiece toamnă. Sănătatea mi-e zdruncinată și mă simt slăbit. Nu știu de nu e prea tîrziu, dar trebuie să iau măsuri. Și apoi simt că așî mai avea lucruri bune de făcut. Unui scop ca cel urmărit în vremea din urmă, îți consacri bucuros patru ani, dar nu o viață întreagă. Mizeriile ce mi s-au făcut și obstacolele întîlnite nu m-ar putea descuraja, dar cred că e timp să le fac să înceteze, măcar pentru un răstimp. Simt că mi-am îndeplinit o menire și că am mers pînă la un capăt însemnat de cale. Mai departe, renunț deocamdată. Ar însemna să nu produc toată vieața decît *Anuare*, cînd simt chemare și pentru alte preocupări. Părăsesc o muncă pentru a mă consacra alteia mai mari. Și poate n-așî face-o acum, dacă așî simți că mai am ani mulți de trăit. Dar constituția mea îmi spune să mă grăbesc. Dorința mea cea mai puternică, cea mai stăruitoare era ca să încheiați d-voastră activitatea mea de aici, prin prezența și cuvîntul d-voastră. De patru ani de cînd mă gîndesc la această clipă; vedeți dar ce greu mi-ar fi să renunț la această dorință. Totuși, de cînd mai ales mi-ați vorbit de atmosfera de aici, în legătură cu venirea d-voastră, stau la gînduri. Ce v-așî putea spune decît că noi ne vom sili să facem tot ce ne stă în putință ca lucrurile să iasă mulțumitor. Personal, n-așî putea prevedea ceva exact. Publicul focșănean e capricios și se manifestează în extreme. Intenționam ca la 23 iunie seara să fie conferența d-voastră la teatru, în folosul Societății. Nu va fi nimic decît conferența, atunci. Subiectul ce-mi indicați e minunat de potrivit: *Între literatură și vieață*. A doua zi dimineață ar fi ultima ședință a Societății, la liceu, în sala de solemnități. Studenții putneni ne-au promis o tablă comemorativă pentru acea dată. Nu mi-au mai scris însă, deși eu i-am întrebat mereu. Și acest lucru m-a încurcat, căci voiam să fac pregătiri din timp. În acea ședință ar fi cîteva cuvîntări ocazionale, de încheiere și de sărbătorire a clipei. Aș fi ținut ca să onorați acea ședință cu prezența d-voastră și să luați cuvîntul cu acel prilej. Ar fi pentru mine cea mai desăvîrșită răsplată pentru strădania de patru ani și un îndemn pentru elevi pe căi mai bune. Fiindcă mi-ați cerut părerea în această privință, eu cred că nu vom ieși rău cu pregătirile. Obstacole vor fi ca întotdeauna, dar tot ca ntotdeauna, le voi răsturna. Și apoi mă gîndesc și la altă împrejurare. A venit astă-primăvară profesorul C. Popescu (C. Gruia) [2] de la Ploiești și ne-a ținut o conferență la Societate. Au venit șapte profesori și mulți institutori și toți au făcut ca atmosfera să fie de serbătoare. Mă gîndesc dar cu atît mai mult că nu va putea fi o atmosferă imposibilă cînd e vorba să veniți d-voastră. De altfel o asemenea atmosferă n-a fost niciodată în ședințele noastre. E drept, că afară de d-șoara Rarincescu, care mă ajută mult în conducerea Societății, nu vine de obicei nici un profesor. Dar la noi elevii fac atmosfera. Și la teatru vă veți adresa tot tinerimei, deși eu nădăjduiesc să avem o sală frumos populată și cu altfel de lume, dacă vom face pregătiri din vreme. E drept că suflete mici sînt destule și vor fi. Dar eu îndrăznesc să vă rog a avea indulgență pentru biata prostie și patimă omenească, așa cum se manifestă ele în localitate și în mare parte din corpul didactic. Poate greșesc, dar n-am putut ajunge la altă concluzie, de o săptămînă de cînd mă gîndesc ca să vă scriu. D-voastră

veți hotărî. Dacă lucrurile n-ar ieși așa cum am dori — ceea ce încă o dată, nu pot crede — bunăvoința, dragostea, rîvna și dorul nostru de mai bine, vă rog să fiți convins că n-ar avea partea lor de vină.

Cu cele mai devotate sentimente

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.—S 47(31)/DXL.—Inv. 73.697

[1] Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Constantin Popescu-Gruia, care a semnat, în publicistică, C. P. Gruia (sau C. Gruia). Vezi scrisorile sale adresate lui Ov. Dens., în *Scris. către Ov. Dens.*, II, p. 165—168.

XXXIII[1]

[Focșani,] 13 iunie ⟨1⟩923

Stimate domnule Densusianu,

Am primit rîndurile d-voastră. Împrejurările fac să nu putem amîna serbarea pentru joi 28; cursurile se încheie la 20. Elevii totdeauna pleacă la țară curînd. Cîteva zile pot fi reținuți, fiind încă ocupați cu ore suplementare și alte diferite lucrări. Apoi încep examenele particulare, care pe la 28 vor fi în toi; mai sînt și unele excursii etc. Așa încît, cu aprobarea d-voastră, rămîne tot așa cum s-a stabilit, afară de o mică schimbare, care m-ar afecta mult să știu că v-ar stingheri. Conferența ar fi în loc de sîmbătă seara 23 iunie, d u m i n e c ă s e a r a, 24 i u n i e. Rămîne atunci ca întreg programul să se desfășoare numai în ziua de duminecă: dimineața la 10 $^1/_2$ ședințaul timă a Societății, în sala de solemnități a liceului, iar seara la 9, conferența d-voastră, în sala teatrului. S-a produs această unică schimbare, din cauză că — neputînd reține oficial sala pentru 23, căci nu știam sigur de veți putea veni atunci, ea a fost închiriată unei trupe de teatru. Ca să nu se întîmple același lucru și pentru 24, mi-am îngăduit s-o reținem definitiv, de îndată ce mi s-a declarat liberă pentru acea dată și am început pregătirile, căci lucrurile trebuiau luate din vreme.

Cred că nu veți lua în nume de rău această foarte mică schimbare ce a intervenit, făcută fără voia noastră. Ne gîndim însă că poate o singură zi vă convine chiar mai mult decît două — cum fusese aranjat. Aveți trenuri foarte bune pentru Focșani. Expressul, care pleacă din București pe la 2 $^1/_2$ și ajunge aici la 6 $^1/_2$ seara. Apoi trenuri de noapte. Ași dori, în orice caz, o aprobare a d-voastră, în cîteva rînduri, ca să fiu liniștit. Formalitățile au trebuit să înceapă a fi făcute, ca să nu pierdem prilejul de a avea sala: intervenții pentru taxe la Min<isterul> de Finanțe ,primărie etc. Și cum în ziua de 24 iunie, d-voastră nici într-un caz n-ați fi putut fi la București, după vechiul program, m-am gîndit că nu va fi o stingherire pentru d-voastră, noua și ultima aranjare făcută. Pentru o singură duminecă poate chiar se vor suspenda mai ușor lucrările examenului de capacitate și, chiar aici, vom reuși mai ușor să facem ca elevii să nu fie ocupați. Vă voi mai ține în curent cu ce va mai fi la ordinea zilei în această privință — în trăsăturile generale totul rămînînd însă așa cum v-am comunicat, ceea ce am dori să aprobați și d-voastră [2]. Veți fi bun să mă anunțați cu ce tren și în ce zi sosiți.

Cu cele mai alese sentimente și mulțumiri.

I. M. Rașcu

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Sărbătorirea proiectată de I.M.R. a avut loc la data anunțată. Iată cum este relatat evenimentul în *VN.* XIX, nr. 4—6 (1 iun. — 1 aug. 1923) p. 74, la rubrica *Mișcarea intelectuală la noi și în streinătate:* „La 24 iunie Societatea literară «Gr. Alexandrescu» din Focșani și-a serbat 25 de ani de existență. Întemeiată în 1898 de C. Giurescu, d-nii Bogdan-Duică, C. Moisil ș.a., se știe cît suflet nou a știut să-i dea în urmă poetul I. M. Rașcu — despre activitatea ei am vorbit în mai multe rînduri în revistă. O placă de marmură, donată de d. G. Alexian, avocat și fost membru al Societății, a fost așezată spre comemorare, cu acest prilej, în sala de la intrarea liceului. S-au ținut cuvîntări de d-nii Rașcu, Al. Georgiadi, directorul liceului, M. Rarincescu, G. Miciora, C. Popescu-Gruia ș.a., arătîndu-se însemnătatea muncii desfășurate și a directivei urmate. Seara, la Teatrul comunal, d. Ovid Densusianu a ținut o conferență, *Între literatură și viață.* Atît cuvîntările, cît și conferența se vor publica în *Anuarul* Societății". Nota, nesemnată, aparține, evident, lui Ov. Dens.

XXXIV[1]

[Focșani, 3 iulie <1>923

Stimate domnule Densusianu,

În sfîrșit, mai răsuflu și eu puțin. După serbarea de duminecă, a trebuit zile întregi să corectez nenumărate teze ca să dau rezultatul — care de asemeni a ținut cîteva zile. Apoi a trebuit să dau explicațiile cerute „urgent" de minister, în legătură cu înscenarea despre care v-am vorbit. Am scris, ca de obicei, vreo două coale. Am avut în acest timp și luarea pe seamă a bibliotecei Societății, a scriptelor ei etc. De poimîine începe examenul de absolvire unde, dacă nu mă înșel, sînt în comisie, iar săptămîna viitoare sper să plec în excursie pentru vreo 8 zile.

Țin acum să vă mulțumesc mișcat pentru concursul generos pe care mi l-ați acordat cu atîta bunăvoință. Și vă rog să-mi scuzați orice greșală ce voi fi făcut în ziua serbării — eram preocupat de atîtea lucruri și aveam atîtea griji și emoții, încît îmi dau seama, că, pe lîngă altele, abia am găsit prilejul să vă mulțumesc, la gară, unde — din cauza plecării trenului — n-am putut să vă spun mai nimic din ceea ce simțeam. Ziua de duminecă 24 iunie va rămînea pentru mine una din alesele sărbători ale trecutului meu. Toată bucuria și entuziasmul de atunci vi le datoresc d-voastră. Acest lucru țineam: să sfîrșesc așa activitatea mea la Societate. Mulțumită d-voastră, visurile mele s-au realizat acolo. A fost o manifestare curată și frumoasă. M-am să uit niciodată cît sprijin înțelegător am întîmpinat din partea d-voastră în toți acești patru ani pustii petrecuți în „groapa leilor" din Focșani. În singurătatea de aici, cuvîntul d-voastră mi-a fost cel mai viu și mai nobil îndemn pentru acțiune și stăruire. Sînt sigur că voi avea acest cuvînt totdeauna pe viitor, căci totdeauna voi urma calea pe care de la d-voastră am învățat s-o prețuiesc. Față de tot binele revărsat în sufletul meu față de sacrificiul timpului d-voastră, făcut pentru și în ajutor, și față de tot sprijinul material și moral pe care ni l-ați acordat — mă jenez să înșir incolore cuvinte, care nu pot tălmăci nici pe departe sentimentele de recunoștință și admirație ce vi le păstrez.

Acum mai am, în apropiere, o țintă: să mă mut de la toamnă, la Iași ori la București. Catedrele vacante, însă după cît știu nu s-au publicat. Și dacă

se vor publica — nu știu de voi avea mai mult noroc ca pînă acum în această privință. Voi încerca însă, pe toate căile legale, să reușesc.

Aștept revista. Pentru nr. din august sper să mă prezint și eu cu ceva [2].

Cu cele mai respect[u]oase salutări și mulțumiri.

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(33)/DXL.— Inv. 73.699

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] După poemul în proză *Sfîrșit de veac*, apărut în *VN*, XVIII, nr. 12 (vezi, aici, scris. XXX, nota 4), I.M.R. nu mai publică nimic în revista lui Ov. Dens., pînă la nr. final (nr. 11—12) din a. XIX de apariție al revistei, cînd îi apare un alt text în proză: *Începuturi de școală* (p. 159—162).

XXXV[1]

[Focșani,] 30 iulie 1923

Stimate domnule Densusianu,

Întorcîndu-mă, după zece zile de lipsă, din excursia cu elevii, în Vrancea și în Ardeal, am găsit rîndurile d-voastră. Îmi scrieați, între altele, că peste vreo săptămînă de atunci veți pleca la mare. Nu v-am scris la București din această pricină. Neprimind însă vești de la d-voastră, mă închipui [sic] că întîmplător, ați rămas în București.

Îmi permit să rei[n]noiesc rugămintea de acum o lună: dacă sînteți bun să redactați conținutul conferenței rostită la Focșani și să mi-o trimeteți în cursul lunei august. Ar[e] să-mi trebuiască pe la 15 aug., cel tîrziu pe la 20. Lăsînd, anul acesta, să tipăresc obișnuitele procese-verbale și socoteli la urma *Anuarului* [2], îmi va trebui textul cerut ceva mai degrabă decît credeam. Mai ales că anul acesta mă cam grăbesc cu *Anuarul*, pentru cazul — puțin probabil— că ași putea fi, în sfîrșit, transferat de la toamnă. Spun „puțin probabil", deoarece în *Monitorul Oficial* de la 19 iulie, număr în care au apărut toate catedrele vacante din țară, nu am nici una de curs secundar sau normal, nici la Iași, nici la București. Dar îmi voi călca pe inimă și pe la sfîrșitul lui august voi veni în București să văd dacă nu s-ar putea să mi se găsească unele ore în aceste orașe. Cînd e vorba de protejați de-ai d⟨umnea⟩lor, se găsesc imediat. Voi profita de ocazia aceasta ca să vin să vă văd, dacă veți fi în capitală atunci — și voi putea vizita și pe Lascarov [3], care mă invită mereu de cînd s-a mutat din Focșani.

Vă rog, dacă se poate, conferența să fie cît mai dezvoltat redată — nu facem economie, cînd e vorba de îndrumări prețioase pentru sufletul și mintea tinerimei.

Cu cele mai alese sentimente

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(34)/DXL.— Inv. 73.700

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Vol. IV al *Anuarului Societăţei literare „Gr. Alexandrescu" a elevilor de curs superior din liceul „Unirea", Focşani*, apărut la Focşani, 1923. Cu acest volum se încheie seria de anuare publicate de I. M. Raşcu. Pentru textul conferinţei lui Ov. Dens., vezi scrisorile următoare (XXXVI şi XXXVII).

[3] Al. Lascarov-Moldovanu.

XXXVI [1]

[Focşani,] 11 oct. ⟨1⟩923

Stimate domnule Densusianu,

În sfîrşit pot abia azi să vă trimet corectura în pagini a unei părţi din conferenţa d-voastră — aceea care intră în coala VIII. Vă rog mult să mi-o înapoiaţi îndată cum o veţi face. Sfîrşitul articolului, care intră în primele pagini ale coalei IX, îl veţi avea peste cîteva zile. Marea mizerie a tipăritului în provincie este că — cel puţin la tipografia unde am dat lucrarea — nu există literă decît pentru o coală, trebuind să aştept să se tragă 16 pagini, să se împartă litera şi apoi să se zăţuiască mai departe. De aici toate întîrzierile. Tipăresc o coală pe săptămînă — cu a VII[-a] coală însă am pierdut două săptămîni din cauza unui clişeu care a ieşit f⟨oarte⟩ prost şi mai ales din cauza cuvîntărei lui Miciora, dată după ce, pierzînd răbdarea, a trebuit să i-o redactez eu cum m-am priceput. Am scos forma din maşină ca să se culeagă din nou pagina respectivă. Apoi tembelismul patronilor, bolşevismul lucrătorilor — lucruri pe care le cunoaşteţi prea bine.

Vă rog să-mi comunicaţi orice indicaţie aţi dori să daţi în legătură cu paginile ce vă trimet. Să nu vă gîndiţi că aţi întîrzia lucrarea, două-trei zile în plus nu mai joacă rol acuma. Vă rog să propuneţi orice schimbare, orice aranjament — dacă găsiţi. Nota e atît de scurtă, căci alte indicaţii s-au dat în altă parte a *Anuarului*. Cifra *1* de deasupra titlului indică primul capitol din „Alte manifestări ale Societăţei".

Cele mai distinse salutări

I. M. Raşcu

P.s. Veţi fi bun, de asemenea, să indicaţi dacă iscălitura rămîne aşa la sfîrşitul articolului, sau nota de la întîia pagină, împreună cu numele să se puie sub titlul conferenţei, la început [2].

Am urmărit cuvînt cu cuvînt manuscrisul. Nu e nimic sărit la cules.

R.

B.A.R.S.R.— S 47(35)/DXL.— Inv. 73.701

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisorii. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Aceste elemente ale textului tipărit al conferinţei au fost aranjate în *Anuar* astfel (la p. 125): titlul conferinţei; sub titlu, indicaţia: „Conferenţa d-lui Ovid Densusiaun"; de la această indicaţie, o trimitere la subsol, unde se face următoarea precizare: „rostită la Teatrul comunal din Focşani, în seara de 24 iunie 1923". Conferinţa (de fapt: un rezumat al ei) este publicată la p. 125—130.

XXXVII[1]

[Focșani,] 20 oct. <1> 925

Stimate domnule Densusianu,

Vă trimet corectura ultimelor pagini ale conferenței. Marți după amiază intenționez să trag coala, încît d-voastră veți fi bun să mi-o trimiteți luni. Zețarii au cules după manuscrisul d-voastră, dar obișnuiți cu ortografia de pînă atunci, au pus cînd *z* cînd *s*, la unele cuvinte [2]. Deoarece îmi scrieți că va trebui îndreptat peste tot așa ca să fie o ortografie unitară — și cum cuvintele respective s-au cules în celelalte coale cu *z* —, s-au pus și aici la fel. S-a pus [sic] de asemenea semnele la început și am controlat cuvintele asupra cărora îmi atrageați atenția, îndreptîndu-le în sensul în care mi-ați scris. Erau cuvinte pe care nu le putusem bine descifra. De data aceasta cred că manuscrisul e bine reprodus. În orice caz îmi puteți indica orice schimbare credeți necesară.

Am avut multe neplăceri la tipografie în timpul din urmă. Abia ieri am putut trage coala VIII. Mecanicul plecase de vreo săptămînă și a trebuit să împrumut unul pentru o față și de-abia la a doua s-a reîntors bolșevicul. Bineînțeles că eu și coala am avut de suferit de pe urma acestei întîmplări. Și cînd mă gîndesc că mai sînt vreo patru coale de tipărit!

Ați dat la imprimat manuscrise pentru numărul viitor din *Viața nouă?* Întreb cu o curiozitate tragică, văzînd cum îmi trec tot timpul liber ciorovăindu-mă cu tipografii și nu pot întregi bucățile pe care de atîta vreme intenționam să vi le trimet. Am pierdut parcă orice contact cu cetitorii de cînd nu mai am răgaz să scriu și pentru mine două rînduri. Iată ce sacrificiu a trebuit să fac pentru Societatea condusă de mine patru ani, cu atîtea greutăți și cu atîtea șicane. Abia azi încep a recunoaște acest lucru unii de aici, azi cînd nu mai vreau și nu mai pot să continui aceiași tantalică salahorie.

Respect[u]oase salutări

I. M. Rașcu

B.A.R.S.R.— S 47(36)/DXL.—Inv. 73.702

[1] Data: reportată de noi din finalul scrisori. Localitatea de expediere: dedusă din cuprinsul scrisorii.

[2] Este vorba de ortografia lui Ov. Densusianu, adoptată în bună măsură și de I. M. Rașcu. Densusianu cerea ca în neologismele romanice să se noteze *s* etimologic, în ciuda pronunțării acestuia ca *z* (ex.: *cas, causă, poesie* etc.).

XXXVIII[1]

Salutări respectuoase cu bune ginduri din Brădet (Argeș).

I. M. Rașcu

14 august <1 934

C.p.i.—B.A.R.S.R.— S 47(38)/DXL.—Inv. 188.274

[1] Ilustrata reprezintă: „Băile Brădet Argeș" (foto) și nu are însemne poștale, nici adresă; deci a fost expediată în plic.

INDICE CRONOLOGIC AL SCRISORILOR

[1894—1897, Paris,] Emmanuel-Marie Philipot 149
[1896—1902,] Paris, Gaston Paris 39
[1896 (?), Paris,] Emmanuel-Marie Philipot 150
1896 ianuarie 13, Paris, Emmanuel-Marie Philipot 147
[1896] aprilie 14, [Paris], Gaston Paris 32
[1896] septembrie 7, Cerisy[-la-Salle] (manche], Gaston Paris 33
[1896] octombrie 19, Cerisy-la-Salle (Manche), Gaston Paris 34
1897, ianuarie 7, Paris, Gaston Paris 35
[1897] ianuarie 11, Paris, Gaston Paris 35
1897 martie 1, Paris, Gaston Paris 36
1900 iulie 9, Paris, Gaston Paris 37
1900 septembrie 20, Cerisy-la-Salle (Manche), Gaston Paris 38
1901 mai 15, [Zagreb] Iosif Popovici 172
1901 septembrie 13 st. n., Paris, Iosif Popovici 173
[1902, Paris] Gaston Paris 38
[1902, ianuarie sau februarie, Brașov (?),] Sextil Pușcariu 211
1902 ianuarie 11, Paris, Iosif Popovici 174
1902 ianuarie 22, Ploiești, Teodor Raica 226
[1902, sfîrșitul lui ianuarie — începutul lui februarie, București (?)] Teodor Raica 227
1902 martie 25 st. n., Paris, Iosif Popovici 174
1904 martie 23, Viena, Sextil Pușcariu 216
1904, martie 27, Viena, Iosif Popovici 176
1904 iunie 22, Viena, Sextil Pușcariu 217
1904 iulie 6, Viena, Sextil Pușcariu 218
1904 noiembrie 18, Viena, Sextil Pușcariu 219
1905 aprilie 7, Čepic (Chersano), Iosif Popovici 176
1905 martie 18, Viena, Sextil Pușcariu 220
[1905 mai 16—31, Viena,] Sextil Pușcariu 222
1905 octombrie 25, Viena, Sextil Pușcariu 223
1905 decembrie 11, Viena, Sextil Pușcariu 224
1905 decembrie 13, Viena, Sextil Pușcariu 225
1905 decembrie 17, Viena, Sextil Pușcariu 225
[1908, noiembrie—decembrie (?), Iași,] I. M. Rașcu 229
1909 mai 4, Cliciova (Banat), Iosif Popovici 177
1909 septembrie 12, Călărași, Dragoș Protopopescu 197
1909 decembrie 31, Călărași, Dragoș Protopopescu 199
1910 februarie 18, București, Dragoș Protopopescu 200
1910 decembrie 20, Călărași, Dragoș Protopopescu 200

1910 decembrie 28, [Iași,] I. M. Rașcu 231
1911 iunie 7, Călărași, Dragoș Protopopescu 201
[1912—1914,] Constanța, Dragoș Protopopescu 211
1912 ianuarie 16, Brăila, P. Păltănea 39
[1912 februarie c. 20—27,] Iași, I. M. Rașcu 231
1912 iulie 9, Telega, Al. Popescu-Telega 159
[1912] august 14, [Constanța,] Dragoș Protopopescu 201
[1912 octombrie,] miercuri, Paris, P. Păltănea 43
[1913] ianuarie 27, [Constanța,] Dragoș Protopopescu 202
1913, martie 18, [București,] V. V. Paraschivescu 20
1913 iunie 2, [Paris,] P. Păltănea 44
1913 iunie 18, [București,] Popa Miclescu 154
1913 iulie 16, [Constanța,] Dragoș Protopopescu 202
1913 decembrie 4, [Paris,] P. Păltănea 46
[1913 decembrie 31 st. n., Paris,] P. Păltănea 47
[1914—1931] decembrie 25, St.-Jean-Pied-de-Port (Le Pays Basque), P. Picamilh 151
[1914 februarie 1, Paris,] P. Păltănea 48
1914 februarie 9, [Paris,] P. Păltănea 48
[1914 martie 2, Paris,] P. Păltănea 49
1914 mai 6, Paris, P. Păltănea 49
[1914 iunie 3, Lugoj,] Iosif Popovici 178
1914 iunie 5, [Constanța,] Dragoș Protopopescu 203
1914 iunie 9, [Cliciova (Banat),] Iosif Popovici 178
[1914 iunie 22, Dieppe,] P. Păltănea 50
[1914, sfîrșitul lui iunie, Paris,] P. Păltănea 52
[1914, sfîrșitul lui iunie,] sîmbătă, [Paris,]P. Păltănea..... 51
1914 iulie 2, [Fontainebleau,] P. Păltănea 53
1914 iulie 4, Cliciova (Banat), Iosif Popovici 179
1914 iulie 10, Paris, P. Păltănea 53
[1914 iulie 11, Paris] P. Păltănea 55
[1914 iulie 28,] marți, [Paris,] P. Păltănea 55
[1914 august 8,] sîmbătă, [Paris,] P. Păltănea 56
[1914] august 25, Constanța, Dragoș Protopopescu 204
[1914 august 29,] sîmbătă, [Paris,] P. Păltănea 58
1914 septembrie 10, Constanța, Dragoș Protopopescu 204
[1914] septembrie 22, Constanța, Dragoș Protopopescu 205
[1914] octombrie 3, [Constanța] Dragoș Protopopescu 206
[1914, mijlocul lui octombrie, Paris,] P. Păltănea 60
1914 noiembrie 11, [București,] Dragoș Protopopescu 206
1914 noiembrie 23, Paris, P. Păltănea 62
1914 noiembrie 27, [Paris,] P. Păltănea 63
[1914 decembrie, f.l.,] Ariton Pescariu 144
1914 decembrie 4 st. n., Cliciova (Banat), Iosif Popovici 180
[1914] decembrie [29,] marți, [Paris,] P. Păltănea 65

[1915— iulie 1916 (?), Paris,] P. Păltănea 76
[1915 ianuarie, Constanța,] Dragoș Protopopescu 207
[1915 ianuarie 15, Paris,] P. Păltănea 66
1915 martie 9, Paris, P. Păltănea 68
1915 martie 18, [Paris,] P. Păltănea 69
1915 aprilie 12, Senlis, P. Păltănea 69
1915 aprilie 15/28, Paris, P. Păltănea 70
[1916 aprilie 26,] luni, [Paris,] P. Păltănea 69
1915 iulie 3/16, București, Iosif Popovici 181
1915 august 1, Constanța, Dragoș Protopopescu 208
1915 august 3, [Paris,] P. Păltănea 71
1915 august 29, [Paris,] P. Păltănea 72
1915 septembrie 21, Paris, P. Păltănea 73
1915 noiembrie 29, [Paris,] P. Păltănea 74
[1915 decembrie 9, Paris,] P. Păltănea 75
[1916—1919, f.l.,] Iosif Popovici 181
1916 februarie 14, Bîrlad, V. V. Paraschivescu 22
[1916 martie 21, R. Vîlcea, Al. Popescu-Telega 161
[1916] martie 25 st. n., [Paris,] P. Păltănea 76
1916 martie 27, Paris,] P. Păltănea 78
1916 martie 28, [Paris,] P. Păltănea 78
1616 aprilie 13 st. n., [Paris,] P. Păltănea 79
1916 aprilie 21, Paris, P. Păltănea 79
1916 mai 1, [Cocargea (Dobrogea),] Perpessicius 141
1916 mai 5, R. Vîlcea, Al. Popescu-Telega 161
[1916] mai 10, Paris, P. Păltănea 80
1916 mai 11, R. Vîlcea, Al. Popescu-Telega 162
[1916 mai 18, Paris.] P. Păltănea 80
1916, mai 24, R. Vîlcea, Al. Popescu-Telega 162
1916 iunie 22 st. n., Paris, P. Păltănea 81
[1916] iulie 1 st. n., Paris, P. Păltănea 81
1916 iulie 2 st. n., Paris, P. Păltănea 82
1916 iulie 20, Paris, P. Păltănea 83
1916 iulie 21, [Reims Vesle (Marne),] P. Păltănea 84
1916 iulie 23, Constanța, Dragoș Protopopescu 209
1916 septembrie 7/20, [Paris,] P. Păltănea 84
[1916 (?) octombrie, f.l.,] V. V. Paraschivescu 23
[1916 octombrie 5, f.l.,] Al. Popescu-Necșești 157
1916 octombrie 23, Botoșani, T. Papahagi 3
1917 mai 10, Dorobanți (Botoșani), T. Papahagi 4
1917 august 17 st. n., Paris, P. Păltănea 85
[1917] octombrie 30 st. n., [Paris,] P. Păltănea 86
1918 februarie 24, Tecuci, I. M. Rașcu 232
1918 iunie 15 st. n., [București,] V. V. Paraschivescu 23
1918 iulie 9/26, [București,] Perpessicius 143

1918 iulie 30, [București,] V. V. Paraschivescu 24
1918 octombrie 23, Bîrlad, I. M. Rașcu 233
1919 ianuarie 12, Craiova, Al. Popescu-Telega 163
1919 februarie 27 st. n., Paris, P. Păltănea 87
1919 martie 4, Paris, P. Păltănea 88
1919 martie 14, Paris, T. Papahagi 5
1919 martie 25, Paris, T. Papahagi 5
[1919 aprilie—mai (?),] Bîrlad, I. M. Rașcu 234
1919 aprilie 3 st. n., Paris, P. Păltănea 88
1919 [aprilie 15,] Paris, P. Păltănea 91
1919 mai 6 st. n., Paris, P. Păltănea 92
1919 mai 7, Fiume, T. Papahagi 7
1919 mai 9, [Veneția,] T. Papahagi 7
1919 mai 12, Paris, T. Papahagi 7
[1919] mai 26, Paris, T. Papahagi 8
1919 iunie 8, [f.l.,] Al. Popescu-Necșești 158
1919 iunie 8, Bîrlad, I. M. Rașcu 234
1919 iulie 2, Paris, P. Păltănea 94
1919 iulie 25, Bîrlad, I. M. Rașcu 236
[1919, sfîrșitul lui iulie — începutul lui august, Paris,] P. Păltănea 95
[1919] august 19, Bîrlad, I. M. Rașcu 237
1919 august 21, [Paris,] P. Păltănea 96
[1919] septembrie 2, [Paris,] P. Păltănea 97
1919 septembrie 29, Focșani, I. M. Rașcu 237
1919 octombrie 11, [București,] Mihail Popescu 157
1919 octombrie 19, [Paris,] P. Păltănea 98
1919 noiembrie 10, [Paris,] P. Păltănea 99
1920 ianuarie 3, [Paris,] P. Păltănea 100
1920 iunie 12, București, T. Papahagi 11
1920 septembrie 22, Focșani, I. M. Rașcu 238
1920 noiembrie 22, [Focșani,] I. M. Rașcu 240
[1921—1925] vineri 22 n., [București,] T. Papahagi 11
1921 februarie 1, [Paris,] P. Păltănea 101
1921 februarie 3, Focșani, I. M. Rașcu 240
1921 martie 2, Focșani, I. M. Rașcu 243
1921 [martie 27,] Paris, P. Păltănea 103
1921 aprilie 28, Focșani, I. M. Rașcu 248
1921 mai 24, Focșani, I. M. Rașcu 252
1921 iunie 13, Paris, P. Păltănea 104
1921 august 16, [Abrud,] T. Papahagi 11
1921 august 24, Buziaș, Aurelia Virgil Popescu 155
[1921 august 29, Paris,] P. Păltănea 104
[1921 octombrie (jumătatea a doua), Focșani,] I. M. Rașcu 254
[1921 decembrie, 5, Paris,] P. Păltănea 105
1921 decembrie 8, București, T. Papahagi 12
1921 decembrie 25, [București,] Stavri Predescu 187
1922 ianuarie 7, [Paris,] P. Păltănea 106
1922 ianuarie 25, București, V. V. Paraschivescu 26
1922 martie 4, [București], T. Papahagi 14
1922 aprilie 9, [București,] Aurelia Virgil Popescu 156
1922 aprilie 15, Arad, T. Papahagi 15

1922 mai 20, [Paris,] P. Păltănea 107
1922 iunie 17, [Paris,] P. Păltănea 108
1922 iulie 9, [Focșani,] I. M. Rașcu 256
[1922 iulie 12, Paris,] P. Păltănea 110
1922 iulie 24, [Focșani,] I. M. Rașcu 257
1922 iulie 29, Cluj, Coriolan Petranu 145
1922 august 4, [Constanța,] Stavri Predescu 189
1922 august 7, Paris, P. Păltănea 111
[1922 august 10, Cîmpulung (Muscel), I. M. Rașcu 258
1922 august 14, Focșani, I. M. Rașcu 258
1922 august 18, [Focșani,] I. M. Rașcu 259
1922 august 23, [Focșani,] I. M. Rașcu 259
1922 august 28, [Focșani,] I. M. Rașcu 260
1922 septembrie 1, Paris, P. Păltănea 112
1922 septembrie 2, Focșani, I. M. Rașcu 260
1922 septembrie 19, Paris, P. Păltănea 114
1922 septembrie 30 (sau octombrie 7?), sîmbătă, [Paris,] P. Păltănea 116
1922 octombrie 3, [Focșani,] I. M. Rașcu 261
1922 noiembrie 2, [Focșani,] I. M. Rașcu 265
1922 noiembrie 8, [Focșani,] I. M. Rașcu 265
1922 noiembrie 24, [Focșani,] I. M. Rașcu 266
1922 decembrie 21, Cluj, Coriolan Petranu 146
1923 ianuarie 1, Londra, Dragoș Protopopescu 210
1923 februarie 1, [Focșani,] I. M. Rașcu 268
1923 martie 10, Lyon, P. Păltănea 118
1923 aprilie 9 [st. n.], [Brăila,] V. V. Paraschivescu 28
[1923, sfîrșitul lui aprilie, București,] T. Papahagi 15
1923 mai 13, [Focșani,] I. M. Rașcu 269
1923 mai 30 [st. n.], [Techirghiol,] V. V. Paraschivescu 28
1923 iunie 4, [Focșani,] I. M. Rașcu 270
1923 iunie 13, [Focșani,] I. M. Rașcu 272
1923 iulie 3, [Focșani,] I. M. Rașcu 273
1923 iulie 10, [Paris,] P. Păltănea 119
1923 iulie 26, [București,] V. V. Paraschivescu 29
1923 iulie 30, Paris, P. Păltănea 121
1923 iulie 30, [Focșani,] I. M. Rașcu 274
[1923] august 8, Baia Sprie, V. V. Paraschivescu 30
1923 august 20, [Oradea,] V. V. Paraschivescu 31
1923 septembrie 1, Coștiui, T. Papahagi 17
1923 octombrie 11, [Focșani,] I. M. Rașcu 275
1923 octombrie 20, [Focșani,] I. M. Rașcu 276
1923 noiembrie 4, [Paris,] P. Păltănea 123
1923 decembrie 6, București, T. Papahagi 17
1924 ianuarie 1, [Constanța,] Dragoș Protopopescu 210
1924 ianuarie 19, [Paris,] P. Păltănea 123
1925 februarie 23, Cluj, Iosif Popovici 182
1925 februarie 24, Cluj, Sextil Pușcariu 225
1925 februarie 28, București, George Popa-Lisseanu 153

1925 februarie 28, Cernăuți, Al. Procopovici ... 192
1925 martie 24, Cernăuți, Al. Procopovici ... 193
1925 aprilie 9, Cernăuți, Dragoș Protopopescu ... 210
1925 mai 19, [Roma,] P. Păltănea ... 124
1925 mai 20, [Milano,] P. Păltănea ... 125
1925 septembrie 14, [Geneva,] P. Păltănea ... 125
1925 octombrie 16, Paris, P. Păltănea ... 125
[1925] noiembrie 13, [Paris,] P. Păltănea ... 127
1925 noiembrie 16, Paris, P. Păltănea ... 127
1925 noiembrie 22, Salonic, T. Papahagi ... 18
1925 noiembrie 28, Paris, P. Păltănea ... 128
1925 decembrie 28, [Brașov,] T. Papahagi ... 19
1925 decembrie 28, Paris, P. Păltănea ... 129
[1926] august 10, Deauville, P. Păltănea ... 130
1926 august 23, [Sibiu,] T. Papahagi ... 19
1926 august 26, [Moldova,] T. Papahagi ... 19
[1926 august 30, Roma,] Coriolan Petranu ... 147
1926 octombrie 8, Paris, P. Păltănea ... 130
1926 decembrie 28, Cluj, Iosif Popovici ... 182
[1927] februarie 5, [Paris,] P. Păltănea ... 131
1927 februarie 12, St.-Jean-Pied-de-Port (Le Pays Basque), P. Picamilh ... 151
1927 februarie 16, Cernăuți, Al. Procopovici ... 194
1927 martie 5, Cernăuți, Al. Procopovici ... 195
1927 martie 16, [Paris,] P. Păltănea ... 132
1927 martie 24, Cernăuți, Al. Procopovici ... 196
1927 mai 22, Paris, P. Păltănea ... 132
[1927 iulie 7, Madrid,] P. Păltănea ... 135
1927 august 21, Paris, P. Păltănea ... 135
1928 august 2, Bad Kissingen (Germania), Stavri Predescu ... 190
1928 august 3, Sovata, V. V. Paraschivescu ... 31
[1928 septembrie 11, Vichy,] P. Păltănea ... 136
1928 noiembrie 11, Paris, P. Păltănea ... 137
1928 decembrie 24, [Paris,] P. Păltănea ... 138
1930 noiembrie 8, Paris, P. Păltănea ... 138
1931 ianuarie 3, Paris, P. Păltănea ... 138
1931 mai 19, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 164
1931 iulie 5, Paris, Maxwell I. Raphaël ... 228
[1932 ianuarie 15, Teba (Egipt),] P. Păltănea ... 140
1932 august 27, Curtea de Argeș, Stavri Predescu ... 191
1932 decembrie 18, [f.l.,] Stavri Predescu ... 191
1933 aprilie 10, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 165
1933 mai 22, Craiova. Al. Popescu-Telega ... 166
1933 august 12, Bistrița (Horezu), Al. Popescu-Telega ... 166
1933 august 22, Bistrița (Horezu), Al. Popescu-Telega ... 167
[1933] august 23, [Timișoara,] T. Papahagi ... 20
1933 septembrie 7, Brno, František Pospišil ... 184
1933 octombrie 26, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 168
1933 decembrie 21, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 169
1934 februarie 6, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 170
1934 august 9, Craiova, Al. Popescu-Telega ... 171

1934 august 14, Brădet (Argeș), I. M. Rașcu 276
1934 decembrie 31, Corabia, Luca Preda 185
1935 noiembrie 8, București, Miguel Pizarro 152
1935 decembrie 31, Corabia, Luca Preda 185
[1936] februarie 26. [f.l.], Luca Preda 186
1936 iunie 27, Mîrșani, Luca Preda 186
1936 septembrie, 20, Craiova, Al. Popescu-Telega 171
1937 decembrie 31, [f.l.,] Luca Preda 187
1938 februarie 10, Cernăuți, Al. Procopovici 197
[F.d., Paris (?),] Paul Plan 153

Nume de persoană*

Adam Paul 44, 45, 100
Adamescu Gh. 226
Ageorges Joseph 123, 124, 125, 126, 127 128, 129, 130, 133, 134, 135, 137, 138, 139
Agîrbiceanu Ion 28
Alaci (prefect) 262, 263
Alcalay 24
Alducin Rafaël 122
Alecsandri Vasile 40, 254
Alessandrescu Alfred 54
Alessianu (inspector şcolar) 266
Alexian G. 273
Alexici, vezi Alexics Gy.
Alexics Gy. 180
Alphand 135
André Alexandre 102
André Marius 133, 134
Andret 201
Andriţoiu N. 39, 42
Angelescu Constantin 17, 83, 109, 110
Anghelescu, vezi Angelescu
Antonescu Emanuel N. 28, 90, 94
Antonescu G. G. 13, 14, 87, 88
Antonescu Mihail 188
Antonescu Victor 83
Antoniade Const. 123, 124
Aragon Alfredo 122
Arion (în conducerea Operei din Bucureşti) 154
Arion Const. G. 57, 58
Arthaud 135
Artur 201
Arvinte V. 215
Aslan (ziarist) 118
Aude Edouard 149, 150
Auger Yves 91, 110
Austiny 89
Averescu Alex. 27, 188, 189

Bacaloglu Elena 28
Bacinschi Ilie 194
Bacovia 243
Baiculescu G. 160
Bainville Jacques 133, 134
Baldensperger Fernand 99, 229
Balotă Anton 194, 195
Banciu (insp. şcolar) 255
Bantaş Mihai 241, 243, 247, 250
Banu (ministru) 145
Barbagelata Hugo 122
Barrès Maurice 57, 58
Barthou Louis 46, 47, 136
Bartoli Matteo 7, 172, 173, 174, 183, 213, 220
Batault Georges 131
Baudelaire 252
Bărbulescu Ilie 13, 14
Beauduin Nicolas 96, 97, 98 119, 120
Beaunier André 148, 149
Bédier Joseph 95, 136
Beiu-Palade (inspector şcolar) 264
Belciugăţeanu Anita 170
Belulovic L. 183, 219, 220
Belulovici Alois, vezi Belulović L.
Bémont Charles 116
Benavente Jacinto 164
Benoit Pierre 136

*Cifrele cursive indică paginile în care sînt reproduse scrisorile persoanei respective adresate lui Ov. Densusianu.

Béraul Zenri 158
Bergson Henri 65, 66
Bertaut Jules 133, 134, 135, 136
Bertrand-Vidal 122
Besnard A. 49
Bianu Ioan 13, 14, 33, 168, 173, 180, 207, 208, 214, 222, 223, 225, 226, 237
Bichis Rodica VII
Bihan, vezi Byhan Arthur
Bîrlea Ovidiu 3, 4, 146, 173
Bîrsan Zaharia 24
Blondel Georges 65, 66
Bogdan-Duică G. 273
Bogrea Vasile 194
Bondescu 245, 249, 253, 260, 262
Borcilă Mircea 193
Bossard-Roches 133
Boteanu Rom. 236
Bouglé Célestin 119, 121
Boutroux F. 89, 91
Brad I. 146
Brandin Louis 148
Brătianu G. 192
Brătianu Ionel I. C. 8, 9, 10, 28, 59, 60
Brediceanu Caius 188, 189
Brémond Henri 129, 130, 136
Brentano 104
Briand M. 76
Brillant Maurice 129, 130
Brousse (M. de) 102
Brunot Ferdinand 100, 101, 108, 110
Bucur (elev) 263
Bucur Marin 32, 36, 37, 38, 142, 154, 160, 173, 193, 199, 215, 230
Brugmann K. 176
Brun Charles 130, 131, 133
Budurescu N. 232
Bulei Ion 214
Buré Emile 126, 127, 133, 134
Byhan Arthur 8, 183, 220, 224

Caceres (d-na) 122
Caillaux (d-na) 54
Caillaux Joseph 54, 126, 127
Caillavet (Gaston Arman de) 44, 45
Calmette Gaston 54
Campolonghi Luigi 103
Candrea I. A. 27, 141, 143, 148, 149, 164, 172, 177, 178, 179, 180, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 224
Cantacuzino Matei 188, 189
Capidan Theodor 182
Caracostea Dumitru 13, 14, 41, 45, 55
Caragiale I. L. 248
Caramfil 123
Cardaș Gheorghe 24
Candrea-Hecht J. A., vezi Candrea I. A.
Carman Bliss 198
Carol (principe al României) 120
Carol I (al României) 60, 62
Carol V 162
Carrière (profesor la EPHE) 149
Carrère Eugène 47, 48, 49, 77
Cartojan N. 164
Casabona 122
Casin (?) 77, 78
Catul 208
Cazaban Al. 28
Călugăru Fl. 186
Cervantes 161, 162, 163
Chéradame André 101, 102
Chirculescu 262
Chiricuță Toma 236
Chițoran D. 199
Chocano José Maria 167
Chocano José Santos 168
Chrétien (de Troyes) 32
Cienfuegos 162
Cihac (A. de) 219, 220
Cihodariu Const. 188, 189
Ciuceanu 113
Ciureanu Petre 32
Cîmpeanu (medic) 265
Clemenceau Georges 9, 10, 46, 47, 57, 94, 97
Clermont-Ganneau 149
Coandă C. 188, 189
Coca, vezi Paraschivescu Maria
Cocchiara G. 4
Cociaș Const. G. 111, 112
Codreanu Mihail 243
Colan Ioan 214
Comșa Dumitru N. 89, 90, 91
Comșulea Elena 215
Condiescu N. M. 160
Constantinescu Virgil 91
Copeau Jacques 46, 47
Coresi 192
Costescu Dimitrie 189
Coty François 126, 127
Crainic, vezi Sylvain K.
Crainic Nichifor 140, 236
Crăciun Victor 41, 112
Cretzian Mary 25

Croci P. 121, 122
Cruceanu Mihail 40, 42, 160, 202, 207, 229, 231, 232, 243
Cruceanu Ştefan 102
Culina Arghir 5
Cunţan Maria 221
Cunţanca, vezi Cunţan Maria
Curticeanu M. 215
Curticeanu Val. M., 215

D. M., vezi Mazilu Dumitru P.
Dahmen W. 4
Damianovici Constantin 24, 27, 39, 42, 67
Dan Ilie 214, 215, 226
Dante Alighieri 40, 41, 103, 104, 109, 254
Darío Rubén 159, 162, 163
Dascovici, vezi Daşcovici
Daşcovici Nicolae 111, 112, 122
Daudet L. 136
Dauzat Albert 9, 10
Davila Alox. 203
De Almeida (Lopez) 122
De Boccard (editor) 119
De Boissy 14, 15
De Carvalho Azevedo 122
De Castro (A.) 121, 122, 135, 136
De Fonvielle (R.) 122
De Jouvenel (Henri) 121, 122
De La Roncière (Charles) 116
De Lezama 122
De Montesquiou 59
De Mun (Albert) 57, 58
De Sainte-Aulaire (Charles comte) 82, 83 113, 114, 117
De Waleffe (Maurice) 121, 122
De Weck (René) 131
Debussy 54
Decebal 19
Deecke W. 218
Delavrancea Barbu 158, 168, 237
Denis Maurice 46, 50, 77
Densusianu Aron 38
Densusianu Elena (sora lui Ovid) 213, 218
Densusianu Ovid. O. 28
Derenbourg 149
Derussi Gh. 188, 189
Descamps Paul 91
Desthieux Jean, vezi Jean-Desthieux F.
Diamandy George 57, 58
Dichter Gabriel 30, 40, 77, 78, 86, 102
Diehl Charles 95
Diez 32
Dimiu (d-na) 27
Dimiu Dimitrie V. 27, 28
Dinicu Dimitrie A. 54, 55
Dinu Titu 40, 42, 51, 52, 53, 54, 60, 66, 67, 68, 70, 71, 74, 76, 77, 78, 92, 143, 204, 205
Divoire Fernand 133, 134
D'Ovidio (F.) 218
Dobrescu Ion 30
Doney May 199
Dorchain Auguste 44
Draghicesco D., vezi Drăchicescu Dimitrie
Dragomir Silviu 182
Dragomirsecu Mihail 13, 14, 40, 131
Dragoş P., vezi Protopopescu Dragoş
Drăganu N. 169
Drăghicescu Dimitrie 89, 90, 91
Driault E. 89, 91
Drochis (?) 201
Drouhet Charles 13, 14, 88, 90, 92, 94, 95, 96, 98, 109
Duca I. G. 83, 119, 120
Ducrocq Georges 93, 133, 134
Dujardin Edouard 44, 45
Dumbravă B. 254
Dumitrescu Domniţa 160
Dumitrescu Dumitru (sau Mituş) 188, 189
Dumitrescu-Brăila Vasile 188, 189
Dumont-Wilden Louis 97, 98, 124, 135
Dumur Louis 100, 101, 111, 113, 114, 127, 128, 130, 131, 133, 135, 137, 138, 139, 140, 158
Dupront Alphonse 87, 88, 93
Duţu Al. 160

Eftimiu Victor 28
Eisenmann Louis 119, 121
Eliade (profesor la Focşani) 246, 263, 266
Eliade Pompiliu VI, 53, 54
Elian Matei 70, 71
Elisabeta (prinţesă) 244
Enescu George 168, 169
Engerand Louis 102
Eschinazi 26, 27
Evolceanu Dim. 44, 45

Façon Nina 153
Faguet Emile 43, 44
Faiciuc Elisabeta 193
Farago Elena 160
Farrère Claude 136
Faure Gabriel 136

Fayard Arthème 136, 140
Fedeleș C. 91
Filipescu N. VI
Fischer O. 176
Flers (Robert de) 44, 45
Flondor Iancu 188, 189
Florea Nae 24
Floru Ion 24
Floru Ion S. 24
Flourou J. 62
Fochi Adrian 4
Foerster Wendelin 32, 33
Foișoreanu Maria VII
Ford Jeremiah D. M. 228
Förster, Fezi Foerster Wendelin
Fort Paul 45, 46
Forțu (inspector școlar) 246
Fougères Gustave 95
Fraipont G. 69
François-Joseph 83
Frémiet Emmanuel 174
Friedmann 93
Froda Scarlat 24
Frollo Mia 25, 29, 30, 112

Gaidoz Henri 148, 149
Galaction Gala 28, 55, 157
Gaster M. 17, 18
Gaultier Paul 102
Gaxotte P. 136
Gazier Augustin 43, 44
Găluşcă Const. 14
Georgescu 55
Georgescu I.B. 159
Georgescu Paul Alex. 160
Georgescu-Ștefănești Nicolae 42, 47, 48, 54, 95, 96, 97, 98, 99, 139, 140
Georgiade, vezi Georgiadi Al.
Georgiadi Al. 262, 273
Ghibănescu (profesor) 268
Ghibu Onisifor 173
Gide 97
Gilbart Olympe 97, 98, 122, 135, 136
Giuglea George 42, 44, 48, 49, 50, 54, 55, 59, 61, 85, 86, 87, 102, 213
Giurescu C. 273
Göbl (tipograf) 227
Godefroy 37
Goga O. 83
Golescu D. (inspector școlar) 248, 249
Goncourt (Edmond și Jules H. de) 46
Gorceix Septime 117, 118
Grammaticus (pseudonim) 214
Grecu Vasile 173
Griffin 51
Grigorescu (amic al lui P. Păltănea) 117
Grigoriu Paul 154
Gröber Gustav 218
Groot (A. W. De) 194, 195
Gruia C. (P), vezi Popescu-Gruia C.
Guérin Charles 46, 77
Gusti D. 50, 164
Guy Marica (Viorica) 146

Haneș Vasile 139
Hansi 80
Haret Spiru 157, 223, 227
Hatzfeld 229
Hazard P. 99
Heerfordt C. F. 148
Heine 162
Herriot Édouard 102
Hervé Gustave 57, 58
Hétrat Jean-Boniface 41, 139, 140
Hidalgo (pseudonim) 232
Hirsch 121
Holban Șt. 188, 189
Homer-Fidias, vezi Venizelos
Horațiu 70
Huart Clément 33
Hugo V. 54
Hušková Jindra 185

Ianculescu Victor 102, 113
Ibrăileanu G. 229
Iliescu D. (general) 40, 91
Iliuță (cîntăreț de operă) 154
Ionescu Take 6, 8, 27, 28, 48, 59, 65, 85, 86, 188, 264
Ionescu Bujor (inspector școlar) 267
Ionescu-Munte 97
Iordan Iorgu 33, 160, 214, 215, 230
Iordănescu T. 194, 262
Iorga Nicolae 33, 40, 41, 78, 83, 102, 106, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 124, 132, 173, 180, 214, 253
Irimia D. 215
Istrate G. 214, 215
Istrati Constantin I. 70, 71
Ivănescu George 4, 173
Ive Antonio 183

Jagic V. 174
Jammes 51
Janet Paul 95
Jarnik J.U. 214
Jaurès Jean-Léon 56, 58
Jean-Desthieux F. 101, 102
Jeanroy Alfred 9, 10
Joffre (general) 70
Jourdain Victor 124

Kalinderu Ion 219, 220, 224
Kalustian L. 142, 215
Kasterska Marya 121
Kelemen B. 215
Kiriţescu (inspector şcolar) 266, 267
Klein Samuil 158
Kogălniceanu M. 192
Koslosovici 26, 28
Körting Gustav 166, 175, 212, 213, 215

Laclotte Fauste 175, 176
Lacour-Gayet G. 102
Laforgue 51
Lamandé André 129, 130
Lambrior Alexandru 33
Lance Dinu, vezi Protopopescu Dragoş
Lanson Gustave 96, 100, 101
Lapedatu Al. 83, 94, 95, 96, 109, 110
Lascarov-Moldovanu Al. 274, 275
Laudet 89
Lăzărescu 26
Leblond Marius-Ary 5, 6, 9, 10, 89, 90, 102, 104, 113, 134
Leblond Ary, vezi Loblond Marius-Ary
Leblond Marius, vezi Loblond Marius-Ary
Lebrun Francis 91
Lecca Haralamb 221
Lefèvre 97
Lefteriu 260
Leon Ricardo 163, 164
Leonescu (profesor) 251
Lepădatu Al., vezi Lapedatu Al.
Leroux E. 54, 55, 87, 93, 95, 97, 123, 181
Leskien A. 176
Lévy Isidore 148, 149
Lévy R.-Georges 85, 102
Lhermitte L. 48
Limbidis Ovidiu (poreclă pentru Ov. Densuşianu) 190
Lloyd George David 9, 10
Lomoş-Popescu Elvira 12, 13
Longfellow Henry Wadsworth 21
Lope de Vega 162
Lovinescu Eugen 53, 54, 193, 194, 195
Lucasievici Gh. 188, 189
Lucaşevici, vezi Lucasievici
Luchescu Gheorghe 173
Lungeanu Mihail 236
Lupu N. (dr.) VI, 171
Lynn Jacques 135

M., vezi Mazilu Dumitru P.
Maassen 96, 97
Mac-Mahon Patrice 65, 66
Macedonski Al. 25
Machado Manuel 160
Mackensen (August von) 26
Macrea D. 173, 215
Maeterlinck Maurice 44, 45, 51, 52, 60
Maftei Ionel 230
Mahalache, vezi Dragomirescu Mihail
Maior Petru 41
Maiorescu T. 221
Malherbe 169
Malinoff, vezi Malinov
Malinov Alexandr 72, 73
Mallarmé 51
Manea George 146
Maniu Adrian 24
Maniu Iuliu 188, 189
Mar A. 122
Marchessou Régis 34, 35, 36
Marcu Alex. 169
Maretic T. 173
Marghiloman Alexandru 59, 60
Maribona Armando R. 130, 131
Marin Louis 91, 93, 94, 102, 112, 114, 124, 126, 127, 128, 131, 133
Marinescu Const. I. 117
Marinescu M. 13, 14
Marius, vezi Leblond Marius-Ary
Marmeliuc D. 194
Marmorosch 14
Marosin (profesor) 262
Marosin (elev) 266
Martin H. 50
Martonne (E. de) 91, 95
Marvan 258, 259, 260
Marx Roger 47, 48
Massis Henri 133, 134
Maspéro Gaston 149
Matei Corvin 30
Mauclair C. 89, 91
Maur Emil 236

Mavrodi Alexandru 27, 28, 115, 140
Mavrodin Const. D. 90
Mazarin 83
Mazilu Const. Dinu VI
Mazilu D., vezi Mazilu Dumitru P.
Mazilu D. P., vezi Mazilu Dumitru P.
Mazilu Dumitru P. VI
Măndăchescu (profesor) 255
Mehedinți Simion 173, 214, 221, 222
Meillet Antoine 17, 18
Mercereau Alexandre 119, 121
Merejkowsky D. 158
Metaxa H. 40
Meunier 77
Meyer G. 218
Meyer Paul 32, 166
Meyer-Förster Wilhelm VI
Meyer-Lübke Wilhelm 54, 174, 213, 217, 218, 219, 220
Miciora G. 273, 275
Miclescu, vezi Popa Miclescu
Miclescu C. 154
Micu D. 230
Mihail Zamfira 4
Mihalache, vezi Dragomirescu Mihail
Mihăiescu Haralambie 4
Millian Claudia 28
Minulescu Ion 28, 50, 232, 243
Mircioiu Crișan 176
Mironescu G.G. 18, 106, 107, 188, 189
Mistral Fr. 139, 140
Mișu Nicolae 9, 10
Mindrescu Simion 106, 107
Moga I. 146
Moisil C. 273
Moldovan Corneliu 102
Montfort Eugène 49, 102, 135, 136
Montandon Marcel 108, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118
Morf Heinrich 33
Moroian, vezi Moroianu G.
Moroianu George 149, 213, 220
Morot A. 78
Motru, vezi Rădulescu-Motru Const.
Mugur Gh. D. 41
Munteanu Basil 142, 214
Murărașu D. 239, 230
Murnu George 5, 88, 90, 92, 95, 96, 98, 157, 160, 194
Mussafia A. 219, 220, 221

Nadu Ecaterina 4
Nandriș Gr. 173, 192
Nanu (librar) 268
Narcis 70
Narli, vezi Narly
Narly Constantin 240
Natier Marcel 175, 176
Neamțu G. 215
Neculce I. 192
Nedelcu 178
Negruzzi Iacob 54
Negulescu Const. 215
Negulescu Dem. 90
Negulescu Paul 90
Neicu T. 201, 202
Neiescu P. 215
Nicola Traian 230
Niculescu M. 26
Niederhausern-Rodo (Auguste de) 46, 47
Nistor Virgil 146
Nyrop Kr. 148

Oder E. 166
Olaru Delia VII
Onciul Dimitrie 14, 214
Onu Liviu VI, VII, 173
Oprescu Eugenia 160
Oprescu George 146, 213
Opriș Tudor 230
Orlando Vittorio Emanuele 9, 10
Oromolu Mihail 188, 189
Ortiz Ramiro 13, 14, 159, 160, 164, 165, 169
Osorio Paolo 122, 133, 134, 135, 136,
Ovid(iu) 154, 189, 190

Palavicini 122
Paltanea, Paltanéa, vezi Păltănea
Pamfile Tudor 236
Panaitescu Dumitru S., vezi Perpessicius
Pangrati Ermil 106, 107
Papahagi Pericle 166, 193
Papahagi Take (sau Tache) V, 3—20, 27, 28, 90, 106, 107, 108, 119, 120, 139
Paraschivescu Mary V, 25, 28, 31
Paraschivescu Vintilă V, V, 20—32, 208, 209
Paris Gaston V, 32—39, 148, 149, 150, 151, 174, 175
Pascu Șt. 215
Pașca Șt. 193
Pauls A. 166

Pavelescu Cincinat 40, 41, 42, 85, 86, 101, 102, 112, 137,
Păcurariu Doina VII
Păltănea Pompiliu V, 6, 15, 27, *39—140*, 158, 202, 230, 248, 252, 257, 258
Păltînea, vezi Păltănea
Pătruț I. 215
Păunescu-Ulmu T. 160
Peaha 5
Pelletan Camille 127
Penelopa 70
Perieţeanu Al. 102
Perpessicius V, *141—144*
Perroy Pierre 82, 83, 89
Pescariu Ariton *144*
Peteanu Aurel E. 173
Petra-Petrescu H. 214
Petranu Coriolan V, *145—147*
Petrescu Camil 28
Petrescu Cezar 140
Petroff (librar) 235
Petrovici E. 173, 213, 226
Pherekyde Mihail 9, 10
Philipot Emmanuel-Marie V, *147—151*
Philippide Al. 213, 214, 219, 220, 222, 223
Philologus (pseudonim) 214
Picard 39
Picamilh Paul, V, *151—152*
Picamille, vezi Picamilh Paul
Picot Emile 147, 148, 149, 150, 151
Pillat 243
Pirazzoli 122
Pizarro Miguel V, *152—153*
Plan Paul V, *153*
Poe Edgar Allan 40
Pogana Ion I. 173
Poincaré Lucien 94, 95
Poizat Alfred 98, 99
Polverejan Şerban 173, 214
Pompei Dimitrie 106, 107, 124
Pop Sever 213, 226
Popa I. V. 105
Popa Mircea 215
Popa Victor I. 236
Popa-Lisseanu George V, *153—154*
Popa Miclescu *154—155*
Popescu Aurelia Virgil 16, 17, *155—156*
Popescu C., vezi Popescu-Gruia
Popescu I. Per. 141
Popescu Ion Mihail 124
Popescu L., vezi Lomoş-Popescu Elvira
Popescu Mihail *157*
Popescu Stelian 40, 132, 133, 134, 188, 189
Popescu-Gruia C. 40, 236, 271, 272, 273
Popescu-Necşeşti Alexandru 133, 134, 143, 144, *157—158*
Popescu-Pion Ioan 118
Popescu-Spineni Marin 4, 146, 158, 199, 202
Popescu-Telega Alexandru V, 33, *159—172*,
Popescu-Telega Şerban 160, 168, 171
Popescu Teiuşan Ilie 154
Popovici Iosif (Joseph) V, 8, *172—183*j 194, 216, 217
Popovici-Biznoşeanu Andrei 106, 107
Popoviciu, vezi Popovici
Pospišil František (François) V, *184—185*
Preda Luca *185—187*
Predescu Stavri V, 27, 28, *187—192*
Prévost Marcel 136
Procopovici Alexe V, *192—197*, 226
Protat 123, 135
Protopopescu Dragoş V, 143, 144, 194, *197—211*
Protopopescu-Blebea Dragoş, vezi Protopopescu Dragoş
Purdela-Sitaru Maria 173
Puşcariu Anton 224
Puşcariu Emil 137, 138, 213, 218
Puşcariu Sextil V, 7, 45, 172, 173, 176, 178, 183, 192, 193, 194, 195, 196, *211—226*

Rafailă Maria VI
Rahtivan 105
Raica Teodor *226—227*
Raphaël Maxwell I. V. *228*
Rarincescu Mariana, vezi Zamfirescu-Rarincescu Mariana
Raşcu I. M. V, 96, 97, 142, *229—276*
Rath Victor 21, 67
Rădulescu Mircea Dem. 199
Rădulescu-Istriţa C. 40, 85, 86, 88, 98, 99
Rădulescu-Motru Const. 26, 227
Rădulescu-Pogoneanu Ion A. 177, 178
Răutu 99
Recouly Raymond 136
Régnier (H. de) 207
Rezende (S. de) 133, 134, 135, 137, 138, 139
Richelieu 83
Riegler (cofetar) 25, 26
Rius Leopoldo 162
Roches 130, 134 135 136, 139

Rodenbach 129
Rodin Auguste 46, 47, 48, 77
Roques Mario 5, 6, 18, 32, 43, 44, 47, 53, 54, 55, 56, 63, 72, 173
Rops 77
Rotiers F. 122
Rosetti Alex. 27, 28, 139, 140, 193, 194, 195
Rosetti-Bălănescu Alex., vezi Rosetti Alex.
Rousselot Pierre 174, 175, 176
Roussou Matei, vezi Rusu Matei
Russo Al. 254
Rusu Gr. 215
Rusu Matei 10, 89

Sadoveanu Mihail 133, 160, 237
Sainean, vezi Şăineanu
Samain A. 229
Sanvisenti Bernardo 170
Saramandu Nicolae 4
Saroîhandy Jean 152
Sassu-Ţimerman Dorothea 160
Sasu Aurel 215
Savul Gheorghe 49, 50
Săveanu N. N. 57, 58
Schimsinsohn (librar) 257, 268
Schreiber Albert 229
Schuchardt H. 212, 216
Schultz Oscar 33
Schveiger P. 215
Schwob Marcel 229
Scott 84
Séguin 77
Selim 61
Sembat Marcel 46, 47
Serra G. D. 194
Sergescu Petre 117, 118, 119
Shakespeare 198
Shaw B. 198
Sicard 78
Sievers E. 176
Simion Eugen 193
Simons Arthur 198
Simonsen Elna 148
Sipsom Const. M. 90, 102
Slavici Ioan 28
Socec(u) 182
Solacolu Barbu 142, 199, 230
Sperantia Eugeniu 31, 67, 70, 71, 202, 232
Sperantia Theodor D. 31
Spirescu 14
Stamatiad Al. T. 24, 232
Stănescu N. 40, 67, 70, 71, 76, 77
Steinberg H. (editor) 80
Stendhal 54
Stenescu Lucy 40
Stere Constantin 119, 121
Steriade Florin 230
Steriade Mihail 230
Strowski Fortunat 43, 44, 129
Stoika Const. T. 92, 104, 105
Stoika Titus T. 105
Strzygowski Josef 145
Sturdza Dim. A. 222, 226
Sudeţeanu Constantin 55
Sulică N. 212
Sylvain K. 40, 86
Sztripszky H. 180

Şăineanu Lazăr 119, 121, 174, 176
Şeicaru Pamfil 140
Şerban N. 90, 91, 98, 124
Şerban Valentina 215
Ştefan cel Mare 251
Ştefăneşti, vezi Georgescu-Ştefăneşti Nicolae

Tacit Nicolae 5
Tafrali Orest 124
Talbert 35
Tanaşoca Nic.-Şerban 4
Tarbé 32
Tardieu André 57, 58
Taşcă Gheorghe 22, 23
Tăslăuanu O. C. 223
Tătărăscu E. 168
Tătărăscu Gh. 160
Teiuş Sabina 215
Tendering 35
Teresa de Avila (sfîntă) 162
Tharaud (Jérome şi Jean) 118
Thibaudet A. 136
Thomas Albert 9, 10, 72, 97
Thomas Antoine 226
Tibul 208
Tiktin H. 216, 217, 224
Titulescu Nicolae 171
Toader Alexandra 146
Tobler Adolf 33
Todoran Romulus 193, 215
Topîrceanu G. 237
Traian 19
Trancu George 84, 85
Treich Léon 124, 135, 136
Trîpcea Th. N. 173
Tutoveanu G. 236, 240, 248

Pavel Eugen 193
Tuțescu Mariana 33
Tzigara-Samurcaș Al. 146, 147, 185

Țino (profesor) 249, 250, 261

Ugarte 122
Urechia Nestor 102
Ursu G. 230, 236

Vaida Mircea 215
Vaida Voevod Al. 189
Vajdovà Libusa VI
Valaori Iuliu 14, 17, 109, 110, 193, 226, 263, 265, 266
Valderrama Pinto 122
Valerian I. 236
Vallette Alfred 108, 110, 111, 112, 113
Valloton 51, 77
Van Gennep (A.) 127, 128, 133
Van Lerberghe (Charles) 51, 52, 97, 141, 142
Van Rysselberghe (Théo) 51
Vasiluță Livia 173
Văcărescu Elena 102, 103, 213
Văcărescu 12
Vămășescu N. 155
Vârgolici Teodor 142
Veber 51
Vaniamin L. (inspector școlar) 263
Veniselos, vezi Venizelos
Venizelos Eleutherios 5, 6, 9
Venus (zeiță) 190
Verhaeren Émile 46, 47, 98
Veselovskij Maria 10
Vessereau M. 44
Vianu Tudor 24, 230
Vignaud Jean 122
Villaespesa Francisco 160, 161, 162, 163
Villiers de l'Isle-Adam Auguste 52, 208
Viollis Andrée 135, 136
Viviani René 52
Vivien 123
Vircol Vasile 67, 141, 143
Virtosu Ileana VI
Vlad Ion 215
Vlădescu Mihail 188, 189, 222, 223
Vlahuță Al. 236
Voican Stroe 100
Voiculescu V. 236
Voltaire 54
Vuia Traian 90
Vulpe Magdalena VII, 214, 215

Weigand Gustav 8, 19, 166, 172, 175, 176, 213
Whittem Arthur F. 228
Wilde Oscar 203
Wilson Thomas Woodrow 9, 10

Xeni Const. 188, 189

Yeats W. 198

Zagoritz Alexandru M. 22, 23
Zamfirescu Duiliu 28, 248
Zamfirescu-Rarincescu Mariana 245, 246, 248, 271, 273
Zarafu George 41, 112
Zdrenghea M. 215

LISTA EMITENȚILOR

Tache Papahagi 3
Vintilă Paraschivescu 20
Gaston Paris 32
Pompiliu Păltănea 39
Perpessicius 141
Ariton Pescariu 144
Coriolan Petranu 145
E. Philipot 147
P. Picamilh 151
Mig. Pizarro 152
Paul Plan 153
G. Popa-Lisseanu 153
Popa Miclescu 154
Aurelia Virgil Popescu 155
Mihail Popescu 157
Al. Popescu-Necșești 157
Al. Popescu-Telega 159
Iosif Popovici 172
Fr. Pospisil 184
Luca Preda 185
Stavri Predescu 187
Al. Procopovici 192
Dragoș Protopopescu 197
Sextil Pușcariu 211
Teodor Raica 226
M. I. Raphaël 228
I. M. Rașcu 229

CUPRINS

Notă asupra ediției V

Abrevieri bibliografice VIII

SCRISORI PERSONALE NEFAMILIALE: T. PAPAHAGI – I. M. RAȘCU 1

Indici 277

Indice cronologic al scrisorilor 277

Lista emitenților 285

Indice de nume 286